

40-115
F319 L 213 x 140
JUL 3-1905
HARVARD COLLEGE LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

BIBLIOTHECA INDICA:

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1110.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा ।

सिद्धर्षिप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANČA KATHA

OF

SIDDHARŚI.

ORIGINALLY EDITED BY

THE LATE PETER PETERSON, M.A.,

AND CONTINUED BY

PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,

of the University of Bonn.

FASCICULUS VIII.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1905.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

15, PICCADILLY, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	Rs. 1	8
Advaitachinta Kaustubhe, Fasc. 1-2	...	0	12
*Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4-14 @ /6/ each	...	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5 and Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-5 @ /6/	...	7	8
Aṅg Bhāṣyam, (Text) Fasc. 2-5 @ /6/ each	...	1	8
Aphorisms of Sāṅdilya, (English) Fasc. 1	...	0	12
Aṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Aṣṭavaidyaka, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	1	14
Avadāna Kalpalatā, (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 2-5; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	9	0
Bāla Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1	...	0	6
Bandhayana Sranta Sūtra, Fasc. 1-2 @ /6/ each	...	0	12
*Bhāmātī, (Text) Fasc. 4-8 @ /6/ each	...	1	14
Bhāṭṭa Dipikā Vol. I, Fasc. 1-5	...	1	14
Brhaddēvatā (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	1	8
Brhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Bodhicaryavatara of Candidevi, Fasc. 1-3	...	1	2
Catādusani, Fasc. 1-2	...	0	12
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	8	0
Qatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. III, Fasc. 1-5	...	4	8
Qatasahasrika-prajñāpāramitā (Text) Part I, Fasc. 1-8 @ /6/ each	...	3	0
*Caturvarga Chintāmaṇi (Text) Vols. II, 1-25; III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10 @ /6/ each; Vol IV, Fasc. 1-3	...	21	0
Qlokavartika, (English) Fasc. 1-5	...	3	2
*Qranta Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 4-17 @ /6/ each	...	5	4
Ditto Qāṅkhāyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4 @ /6/ each; Vol 4, Fasc. 1	...	6	0
Qrī Bhāṣyam, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	1	2
Dan Kriya Kaumudī, Fasc. 1-2	...	0	12
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol I, Fasc. 1-7...	...	2	10
Kāla Mādhava, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	1	8
Kāla Viveka, Fasc. 1-6	...	2	4
Kātantra, (Text) Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	4	8
Kāthā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each	...	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	...	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	...	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1-11 @ /6/ each...	...	4	2
Mahā-bhāṣya-pradīpōdyōta, (Text) Fasc. 1-9 & Vol. II, Fasc. 1-12 @ /6/ each	...	7	14
Manuṭīkā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	1	2
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-8 @ /12/ each	...	6	0
*Mīmāṃsā Darśana, (Text) Fasc. 7-19 @ /6/ each	...	4	14
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/	...	2	4
*Nirukta, (Text) Vol. III, Fasc. 1-6; Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /6/ each	...	5	4
Nityacarapaddhati Fasc. 1-7 (Text) @ /6/	...	2	10
Nityacarapradīph Fasc. 1-5	...	1	14
Nyayabinduṭīkā, (Text)	...	0	10
Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1-6 Vol. II, Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	3	6

अधुनः प्रस्तावः ।

६७९

विद्यौभूतं तद्विद्यसितपुलिनं । परिभग्नचित्तविचेपमण्डपः । निर-
 खा द्रष्टावेदिका । विषटितं विपर्यासविष्टरं । संसृणिता चा-
 विद्यागात्रयष्टिः । प्रलौलो महामोहराजः । सचाटितो महा-
 मिथ्यादर्शनपिशाचः । निर्नष्टो रागकेसरी । निर्भिन्नो द्वेषगजेन्द्रः ।
 विपाटितो मकरध्वजः । विदारितो विषयाभिस्त्रासः । निर्वासिता
 महामूढतादयस्तद्गार्थाः । विहिंसितो हासभटः । विकर्तिते
 जुगुप्सरती । निषूदितौ भयशोकौ । विदक्षिता दुष्टाभिसन्धि-
 ग्रस्तयस्वरटाः । पञ्चायितानि डिग्मरूपाणि । विद्राविता ज्ञानसं-
 रणादयस्ते चथो दुष्टनरपतयः । अनुकूलौभूतास्ते चत्वारः सप्तानां
 मध्यवर्तिनो वेदनौघाद्याः । व्यपगतं चतुरङ्गमपि तत्सकलं बलं ।
 अग्रान्ता विम्बोकाः । विगञ्जिता विस्मासाः । तिरोभूताः समस्तवि-
 काराः । किं बद्धना । सर्वथा

यद्वृष्टं भवता तस्यां वर्णितं च मया पुरा ।
 वस्तु किञ्चित्समस्तानां दुःखदं बाह्यदेहिनाम् ॥
 चित्तवृत्तिमहाटव्यां तत्सर्वमिह संस्थिताः ।
 प्रलौनं वत्स पश्यन्ति नूनमेते महाधियः ॥
 सा सर्वोपद्रवैर्मुक्ता श्वेता रत्नौघपूरिता ।
 एतेषां ध्यानयोगेन चित्तवृत्तिः प्रभासते ॥
 तदेते ते महात्मानो ये मया वत्स वर्णिताः
 पूर्वं तपोधनाः सम्यक् पश्य विस्फारितेक्षणः ॥
 प्रकर्षणोक्तं ।

चाह चाह कृतं माम विहितो मदनुग्रहः ।

अमितः धूतपापोऽहमेतेषां दर्शनात्तथा ॥
 कृतं मानसनिर्वाणं विहितः पटुलोचनः ।
 आनन्दामृतसेवेन गात्रं निर्वापितं च मे ॥
 केवलं दर्शनीयोऽसौ ममाद्यापि ननु त्वया ।
 यो वर्णितो महावीर्यो माम् सन्तोषभूपतिः ॥
 विमर्शेनाहं ।

स एष दृश्यते वत्स स दृष्टेः सुखदायकः ।
 शुभ्रस्त्रिजसमाधानो माम् विस्तीर्णमण्डपः ॥
 सर्वेषां वत्सभोऽमीषां जनानां पुरवासिनाम् ।
 स सन्तोषमहाभूपो नूनमत्र भविष्यति ॥
 प्रकर्षः प्राह यद्येवं ततोऽत्रैव प्रविश्यताम् ।
 एवं भवतु वत्सेति वभाषे तस्मै मातुलः ॥
 प्रविश्य शोषिते देये ताभ्यां दृष्टः स मण्डपः ।
 निजप्रभावविशिष्टजनसन्तापसुन्दरः ॥

तत्र च ।

राजमण्डलमध्यस्थं दीप्तिनिर्धूततामसम् ।
 वेष्टितं भूरिस्तोकेन सच्चित्तानन्ददायकम् ॥
 विशालवेदिकावृद्धमुपविष्टं वरासने ।
 दत्तास्थानं नरेन्द्रं तौ पश्यतः स्म चतुर्मुखम् ॥
 ततः प्रकर्षणं वीक्ष्य मनसा हर्षनिर्भरः ।
 मनाक् संजातसन्देहो मातुलं प्रत्यभाषत ॥
 अहो रम्यमिदं जैनं पुरं यचेदृशः प्रभुः ।

ईदृचो मण्डपो लोका वास्तव्या यत्र चेदृशाः ॥

एवं च स्थिते ।

यत्रेदृशं पुरं माम विवेकवरपर्वते ।

किं सोऽयं भवचक्रेऽत्र वर्तते दोषपूरिते ॥

विमर्शानोदितं वत्स सस्मिन्नेष महागिरिः ।

वर्तते तदृशं वक्ष्ये स्नानमस्य निशामय ॥

चित्तवृत्तिमहाटव्यां वर्तते परमार्थतः ।

भवचक्रे तु विदद्भिरुपचारेण कथ्यते ॥

यतोऽत्र विद्यते वत्स सलोकपरिपूरितम् ।

अन्तरङ्गं सुविस्तीर्णं पुरं सात्त्विकमानसम् ॥

तत्रायं संस्थितो वत्स विवेकवरपर्वतः ।

आधारधेयसम्बन्धस्तेनैव परिकीर्तितः ॥

प्रकर्षेणोदितं । माम यद्येवं ततो यदिदमस्य पर्वतस्थाधारभूतं
सात्त्विकमानसं पुरं ये च तस्मैविनो बहिरङ्गलोका यस्यायं विवेक-
महागिरिर्यत्रेदमग्रमन्तव्यं शिखरं यथादो जैनं पुरं ये चात्र स्थिता
बहिरङ्गजनाः यस्यायं चित्तसमग्रधानमहामण्डपो यत्र येयं वेदिका
यद्येदं सिंहासनं यस्यायं नरेन्द्रो यस्यायमस्य परिशरः तदिदं सर्वं
मम जन्मापूर्वं । तत्रो ममनुग्रहधिया प्रत्येकं विशेषतस्तदर्थयितु-
मर्हति मामः । विमर्शानोक्तं । वत्स यद्येवं ततः समाकर्षय ।

यदिदं पर्वताधारं पुरं सात्त्विकमानसम् ।

तदन्तरङ्गरत्नानां सर्वेषामाकरो मतम् ॥

अनेकदोषपूर्णेऽपि भवचक्रे व्यवस्थितम् ।

नेदं स्वरूपतो वत्स दोषसंज्ञेयभाजनम् ॥
 अधन्या भवचक्रोऽत्र वर्तमाना मनुष्यकाः ।
 इदं स्वरूपतो वत्स न पश्यन्ति कदाचन ॥
 यानि निर्मलचित्तादिपुराणान्तरभूमिषु ।
 अत्रैव प्रतिबद्धानि तानि जानीहि भावतः ॥
 स कर्मपरिणामाख्यो राजा नेदं महापुरम् ।
 समुक्तिकं ददात्येकं महामोहादिभूभुजाम् ॥
 किं तर्हि ।

स्वयमेव भुनक्तौदं तथान्यैर्वरभूमिपैः ।
 शुभाश्रयादिभिर्वत्स भोजयेच्च समुक्तिकम् ॥
 इदं हि जगतः सारमिदं च निरुपद्रवम् ।
 इदमेव कृताह्लादं बहिर्जनमनोहरम् ॥
 तदिदं ते समासेन पुरं सात्त्विकमानसम् ।
 निवेदितं मया वत्स शृणु चात्राधुना जनम् ॥
 ये लोका निवसन्त्यत्र पुरे सात्त्विकमानसे ।
 बहिरङ्गा भवन्त्येषां शौर्यवीर्यादयो गुणाः ॥
 बहिरङ्गा जनास्ते हि निवसन्त्यत्र सत्पुरे ।
 पुरमाहात्म्यमाक्षेण गच्छन्ति विबुधाकृत्ये ॥
 अन्यच्च वसतामत्र पुरे सात्त्विकमानसे ।
 प्रत्यासन्नतया याति विवेको दृष्टिगोचरे ॥
 ततश्च ।

यद्यारोहन्त्यसुं लोका विवेकवरपर्वतम् ।

ततो जेनं समासाद्य पुरं यान्ति सुखासदम् ॥
एवं च स्थिते ।

पुरप्रभावमात्रेण सदैते सुन्दरा जनाः ।
विवेकशिखराढ्याः पुनः स्थितिसुन्दराः ॥
किं च ।

अन्येषां पापिनां वत्स भवचक्रनिवासिनाम् ।
सदा न प्रतिभातीदं जनानां जैनसत्पुरम् ॥
निवसन्ति पुनर्येऽच पुरे सात्त्विकमानसे ।
बहिरङ्गजनास्तेषां भातीदं जैनसत्पुरम् ॥
तदमी भाविकस्याणा लोका मार्गानुयायिनः ।
वास्तव्यकाः पुरे येऽच सदा प्रकृतिसुन्दरे ॥
तदेते कथितास्तुभ्यं पुरे सात्त्विकमानसे ।
लोका महागिरे रूपं समाकर्णय साम्प्रतम् ॥
तावद्धारुणदुःखार्ता भवचक्रनिवासिनः ।
जना यावन्न पश्यन्ति ते विवेकमहागिरिम् ।
तदा न रमते तेषां भवचक्रे मतिर्नृणाम् ॥

ततश्च ।

विहाय भवचक्रं ते समाह्वय महागिरिम् ।
विमुच्य दुःखं जायन्ते निर्द्वन्द्वानन्दभाजिनः ॥
यतोऽच निमंले तुङ्गे स्थितानां वत्स देहिनाम् ।
भवचक्रमिदं सर्वे करस्वमिव भासते ॥
ततो विविधवृत्तान्तं दुःखसङ्घातपूरितम् ।

त्रिलोकोद्भवं विरज्यन्ते नगरास्तेऽस्तुतो जनाः ॥

विरक्तासु भवन्त्यत्र प्रतिबद्धा महागिरौ ।

विवेके भावतः सौख्यहेतुरेष च मद्गिरिः ॥

ततश्च ।

विवेकसद्गिरेर्वत्स माहात्म्येनास्य ते जनाः ।

भवन्ति सुखिनोऽत्यन्तं भवषक्तेऽपि संस्थिताः ॥

तद्देशे सर्वलोकानां सुखहेतुर्महागिरिः ।

विवेको वर्णितस्तुभ्यमधुना शिखरं शृणु ॥

इदं हि शिखरं ज्ञातुं सर्वदोषनिवर्णनम् ।

उत्तापकारणं मन्ये दुष्टान्तरमहौभुजाम् ॥

यतः ।

विवेकाकूटलोकानां यद्युपद्रवकारिणः ।

आगच्छेयुः कचिद्भद्रं ब्रह्ममोहादिप्रभवः ॥

ततस्ते निर्दयेर्भूत्वा विवेकाकूटजन्तुभिः ।

शिखरादग्रमस्तत्वालोच्यन्तेऽस्मान्न संशयः ॥

ततस्ते सूर्षिताग्नेषशरीरावयवाः पुनः ।

दूरतः प्रपलायन्ते शिखरं वीक्ष्य कातराः ॥

तदिदं नूनमेतेषां दक्षनाथं विनिर्मितम् ।

विवेकवाग्निशूष्णामन्तरङ्गमहौभुजाम् ॥

किं च ।

शुभ्रं विशालमुत्तुङ्गं सर्वलोकसुखावहम् ।

वत्सेदमग्रमस्तत्वं शिखरं गाढसुन्दरम् ॥

तदिदं ते समासेन कथितं शिखरं मया ।
 अधुना वर्ण्यते जैनं पुरं तत्त्वं निशामथ ॥
 इदं हि सत्पुरं वत्स निरन्तानन्दकारणम् ।
 दुर्लभं भवचक्रे तु जन्तुभिः पुण्यवर्जितैः ॥
 यतः ।

कालेन भूयसा लोकाः पर्यटन्तः कथंचन ।
 आसादयन्ति क्षण्णेषु पुरं शक्तिमानसम् ॥
 स्थिता तत्र पुनर्वाप्ति भवचक्रे निरन्तके ।
 एनं वत्स न पश्यन्ति विवेकवरपर्वतम् ॥
 भूरिभिर्विहितैस्तात ततश्चेत्यं गमागमैः ।
 कदाचित्तेऽत्र पश्येयुर्विवेकवरपर्वतम् ॥
 नारोहन्ति च दृष्टेऽपि तथान्ये वत्स सङ्गिरौ ।
 प्रयान्ति च विद्वानोऽपि भवचक्रे खर्वैरिणः ॥
 आरोहेयुः कदाचित्च तचाण्डाः सुदुर्लभम् ।
 शिखरं ते न पश्येयुरिदं वत्सातिसुन्दरम् ॥
 दृष्टेऽपि नासुतिष्ठन्ति तचारोहणमुच्चकैः ।
 त्रैधियोनैव तिष्ठन्ति भवचक्रे सकौतुकाः ॥
 यदा तु धन्याः शिखरमारोहन्ति मनोहरम् ।
 इदं वत्स जना जैनं पश्यन्त्येव तदा पुरम् ॥
 सा चेष्टा भवचक्रेऽत्र वर्तमानैः सुदुर्लभा ।
 सामयौ जन्तुभिर्वत्स यास्य दर्शनकारिणी ॥
 तेनेदं सततानन्दकारणं जैनसत्पुरम् ।

भवचक्रे मया तुभ्यं दुःखं प्रतिपादितम् ॥
 इदं रत्नौघसंपूर्णमिदं सर्वसुखास्यदम् ।
 इदमेव जगत्त्रयं सारात्सारतरं मतम् ॥
 तदिदं ते समासेन वर्णितं जैनसत्पुरम् ।
 अधुना येऽत्र वास्तव्या लोकास्तानवधारय ॥
 एते हि सततानन्दाः सर्वाबाधाविवर्जिताः ।
 पुरप्रभावतो वत्स वर्तन्ते जैनसज्जनाः ॥
 प्रस्रिता नगरीं सर्वे निर्वृतिं कृतमिच्छयाः ।
 आरात्रयाण्यैः किञ्चिद्वसन्ति विबुधास्तथे ॥
 वीर्यं वीर्यं भयोद्भान्तैर्महामोहादिशुभिः ।
 एते जैना जना वत्स दूरतः परिवर्जिताः ॥
 प्रकर्षेणोदितं । माम नैतदेवं । यतः

यथैव ते मया दृष्टा भवचक्रनिवासिनः ।

महामोहादिभिर्घस्तास्यतेऽपि न संशयः ॥

तथाह्येतेष्वपि जैनलोकेषु दृश्यन्ते सर्वाणि तत्कार्याणि ।
 यस्मादेतेऽपि मूर्खान्ति भगवदिम्बेषु रज्यन्ते स्वाध्यायकरणेषु स्तिष्ठन्ति
 साधर्मिकजनेषु प्रीयन्ते सदनुष्ठानेषु तुष्यन्ति गुरुदर्शनेषु हस्यन्ति
 सदर्थोपसङ्गेषु द्विषन्ति व्रतातिचारकरणेषु क्रुध्यन्ति सामाचारौ-
 विज्ञोपेषु रुध्यन्ति प्रवचनप्रत्यनीकेषु माद्यन्ति कर्मनिर्जरणेषु अहं-
 कुर्वन्ति प्रतिज्ञातनिर्वाहणेषु अवष्टब्धन्ति परीषहेषु स्मयन्ते दिव्या-
 क्षुपसर्गेषु गूह्यन्ति प्रवचनमालिन्त्यं वस्यन्तीन्द्रियधूर्तगणं क्षुभ्यन्ति
 तपस्वरणेषु मृध्यन्ति वैयावृत्याचरणेषु अभ्युपपद्यन्ते सद्धानयोगेषु

दृश्यन्ति परोपकारकरेषु । निग्नन्ति प्रमादचौरदृष्टं । विभ्यति
भवचक्रध्वमणात् । जुगुप्सन्ते विमार्गचारिताः । रमन्ते निर्दृतिनगरी-
गमनमार्गे । उपहसन्ति विषयसुखग्रीलताः । उद्विजन्ते ग्रैथिस्त्रा-
चरणात् । शोचन्ति चिरन्तनदुःखरितानि । गर्हन्ते निजग्रीलस्त्वस्त्रि-
तानि । निन्दन्ति भवचक्रनिवासं । आराधयन्ति जिनाशायुवतिं ।
प्रतिषेवन्ते दिविधग्निचासलगां ॥

तदेवं सर्वकार्याणि महामोहादिभृशजाम् ।
एतेषु माम दृश्यन्ते जैनेषु सुपरिष्कृतम् ॥
तत्कथं भवता प्रोक्तमेवं सति ममाद्यतः ।
यद्यैते दूरतस्त्वक्ता महामोहादिग्रन्थिभिः ॥
विमर्शमोदितं वत्स य एते भवतोदिताः ।
महामोहादयस्तेऽन्ये वत्सक्ता जैनबान्धवाः ॥
एते हि दिविधा वत्स महामोहादयो मताः ।
एकेऽरयोऽपि जन्तूनामपरेऽतुलबान्धवाः ॥

वतः ।

प्रथमा भवचक्रेऽपि पातयन्ति सदा जगम् ।
अप्रग्रस्ततया तेषां प्रकृतिः खलु तादृशी ॥
दूतरे निर्दृतिं लोकं नयन्ति निकटे स्थिताः ।
प्रग्रस्तास्ते यतस्तेषां प्रकृतिः सापि तादृशी ॥
तदेते ग्रन्थिभिर्यक्ता बन्धुभिः परिवेष्टिताः ।
महामोहादिभिर्वत्स मोदन्ते जैनसज्जनाः ॥

एवं च ।

अमी सकलकल्याणभाषिणो जैनसंज्ञकाः ।
 निवेदिता मया तुभ्यमधुना शृणु मण्डपम् ॥
 अयं चित्तसमाधानो मण्डपः सर्वदेहिनाम् ।
 संप्राप्तः कुरुते सौख्यमतुलं निजवीर्यतः ॥
 अथैव भूपतेर्नूनमास्थानार्थं विनिर्मितः ।
 वेधसा त्रिजगद्वन्धोरादरादेश मण्डपः ॥
 नास्त्येव भवचक्रेऽव सुखगन्धोऽपि सुन्दर ।
 यावाच्चित्तसमाधानो नैव संप्राप्यते जनैः ॥
 तद्देशे खेपतो वत्स वर्णितो वरमण्डपः ।
 एषा निःस्पृहता नाम वेदिका ते निवेद्यते ॥
 ये लोका वेदिकां वत्स स्मरण्येणां पुनः पुनः ।
 तेषां शब्दादयो भोगाः प्रतिभान्ति विषोपमाः ॥
 न तेषु वर्तते चित्तं चीयते कर्मसञ्चयः ।
 जायन्ते निर्मलत्वेन भवचक्रपराङ्मुखाः ॥
 येषामेषा स्विता चित्ते धन्यानां वत्स वेदिका ।
 नेष्ट्रैर्न देवैर्नो भूपैर्नान्यैस्तेषां प्रयोजनम् ॥
 एषापि नूनमस्यैव निविष्टा वरभूपतेः ।
 आस्थानार्थं विधायेति वत्स सुन्दरवेदिका ॥
 इयं निःस्पृहता तात वर्णिता ते सुवेदिका ।
 जीववीर्यमिदं नाम साम्प्रतं शृणु विष्टरम् ॥
 जीववीर्यमिदं येषां परिष्कुरति मानसे ।
 सुखमेव परं तेषां दुःखानामुद्भवः कुतः ॥

अथं हि राजा दीप्ताङ्गो वृक्षते यद्यतुर्लुब्धः ।
 निविष्टोऽपि जगद्वन्दुर्दत्तास्त्रानो मगोरमः ॥
 यः शुभ्रः परिवारोऽस्य यद्राज्यं वा विभूतयः ।
 यच्चातुल्यं महत्तेजो विष्टरं तच्च कारणम् ॥
 किं वाच वज्रगोत्रेण पुरं लोका महागिरिः ।
 शिखरं सत्पुरं लोका मण्डपो वरवेदिका ॥
 राजाथं सह सैन्येन राज्यं भुवनसुन्दरम् ।
 जगज्ज्येष्ठमिदं सर्वं माहात्म्येनास्य नन्दति ॥

तथाहि ।

यद्येतन्न भवत्यपि जीववीर्यं वरासनम् ।
 महामोहादिभिः सर्वं तदिदं परिभूयते ॥
 विद्यमाने पुनर्वत्स जीववीर्यवरासने ।
 महामोहादयो नैव प्रविशन्त्यपि मण्डपे ॥

अन्यच्च ।

कश्चित्तिरस्कृतं तात महामोहादिभिर्वत्सम् ।
 इदमाविर्भवत्येव जीववीर्यप्रभावतः ॥
 इदं सिंहासनं वत्स यावदपि प्रकाशते ।
 तावद्धि सर्वतोभद्रं राजा सैन्यं गिरिः पुरम् ॥
 तदिदं वर्धितं वत्स जीववीर्यवरासनम् ।
 परिवारयतो राजा साम्प्रतं ते निवेद्यते ॥

प्रकर्षेण चिन्तितं । अथे यान्येतामि प्रतिपादितान्यनेन मे
 वस्त्रानि तेषामेष भावार्थो मम स्फुरति हृदये । यदुत ।

अकामनिर्जरापेक्षं जन्तुवीथं यदुत्कटम् ।
 मिथ्यादृष्टेर्विनाशानं तद्धि सात्त्विकमामयम् ॥
 ये तेन संयुता लोका वास्तव्यास्तैः प्रकीर्तिताः ।
 त एव तत्प्रभावेण प्रयान्ति विबुधास्तथे ॥
 धनपुत्रकलचादेः शरीरात्कर्मणस्तथा ।
 अन्योऽहं भेदतो दुष्टा महामोहादिग्रन्थः ॥
 अज्ञातजैर्नसिद्धान्ते कर्मनिर्जरणाज्जने ।
 या स्थादेवंविधा बुद्धिः स विवेक इदृश्यते ॥
 विवेकादप्रमत्तत्वं कथायादिनिवर्तने ।
 यद्भवेत्तदुदोषाणां शिखरं तदुदाहृतम् ॥
 चतुर्वर्णमहासङ्गप्रमोदपरकारणम् ।
 दादग्राह्यं पुनर्जैनं वचनं पुरमुच्यते ॥
 वास्तव्यका जनास्तत्र ये तदादेशकारिणः ।
 त एव च चतुर्वर्णा यथोक्तगुणभूषणाः ॥
 एष एव च सारोऽत्र यथार्थो वरमण्डपः ।

यतः ।

विना चित्तसमाधानं पुरमेतन्न शोभते ॥
 वेदिका वासनं वेदं कथितं प्रकटाचरैः ।
 यथार्थमेव विज्ञेयमिदं दितयमञ्जसा ॥
 ततो येन मया सर्वमिदं भावार्थसंयुतम् ।
 बुद्धं सोऽहं नृपं सैन्यं भोक्त्रे नास्त्वप्य संग्रहः ॥

ततश्च ।

बोधावष्टम्भतुष्टात्मा स प्राज्ञ निजमातुल्यम् ।
 माम् वर्णय राजानं येनाहमवधारये ॥
 ततस्तस्मात्सुखेनोक्तं वत्स योऽयं नराधिपः ।
 लोके चारिचधर्मोऽयं प्रसिद्धोऽत्यन्तसुन्दरः ॥
 अनन्तवीर्यो विख्यातः प्रगुणो जगते हितः ।
 समृद्धः कोशदण्डाभ्यां श्रेयः सर्वगुणाकरः ॥
 यान्यस्य वत्स दृष्टान्ते चत्वारि वदनानि भोः ।
 तेषां नामानि ते वक्ष्ये वीर्याणि च निबोध मे ॥
 दानं शीलं तपस्यात चतुर्थं शृद्धभावनम् ।
 एतानि ननु वक्त्राणां नामान्येषां यथाक्रमम् ॥
 तत्रायं दापयत्यत्र पात्रेभ्यो जैनसत्पुरे ।
 सञ्ज्ञानं मोहञ्ज्ञानार्थमभयं जगतः प्रियम् ॥

तथा ।

सद्धर्माधारदेहानां यदुपगृहकारणम् ।
 आहारवस्त्रपात्रादि दीयतामिति भाषते ॥
 दौर्गन्धकृपणैश्च दीयमानं कृपापरैः ।
 आहारादिकमेतद्गो वदनं न निषेधति ॥
 गवाश्चभूमिहेमानि यच्चान्यदपि तादृशम् ।
 तज्जेच्छति गुणाभावाद्दीयमानमिदं सुखम् ॥

अन्यच्च ।

सदाश्रयकरं वक्त्रमापहृष्टेदकारकम् ।
 हृदं जगति लोकानामनुकम्पाप्रवर्तकम् ॥

दानाख्यं तदिदं भद्र वर्णितं प्रथमं सुखम् ।
 भूपतेरस्य ग्रीलाख्यं द्वितीयमधुगा शृणु ॥
 य एते साधवो वत्स वर्तन्ते जैनसत्पुरे ।
 यदिदं भाषते वक्त्रं तत्ते सर्वं प्रकुर्वते ॥
 अष्टादशसहस्राणि नियमानां नरोत्तमाः ।
 अस्यादेशेन कुर्वन्ति सदैते वत्स साधवः ॥
 इदमेव हि सर्वस्वमिदमेव विभूषणम् ।
 इदमालम्बनं वत्स साधूनां ग्रीलमुत्तमम् ॥
 तेभ्यः संपूर्णमादेशं सुखमेतत्प्रयच्छति ।
 किञ्चिन्मात्रं प्रकुर्वन्ति वक्षोऽस्य मुनिशेषकाः ॥
 ग्रीलाख्यं वदनं वत्स तदिदं वर्णितं मया ।
 द्वितीयं तु तपोनाम वदनं तस्मिन्बोध मे ॥
 चारिचर्धर्मराजस्य वक्त्रमेतन्ननोहरम् ।
 आकाङ्क्षार्त्तिविनाशेन जनेऽत्र कुरुते सुखम् ॥
 विशिष्टज्ञानसंवेगप्रमसातकरं परम् ।
 तपःसंज्ञमिदं वक्त्रमव्याबाधसुखावहम् ॥
 इदमस्य नरेन्द्रस्य वदनं वीक्ष्य सज्जनाः ।
 आराध्य च महासत्त्वा निर्द्वैतिं यान्ति लीलया ॥
 तदिदं ते तपोनाम भूपतेर्वदनं मया ।
 कथितं साम्प्रतं वक्ष्ये चतुर्थं शुद्धभावनम् ॥
 स्मृतं निरौचितं भक्त्या सज्जनैरिदमञ्जया ।
 निःशेषपापसङ्गतदहनं कुरुते सुखम् ॥

अथादेशादिमे जैना भावयन्तीह सञ्जनाः ।
 समस्तवस्तुविस्तारमतितुच्छं विगम्यरम् ॥
 नास्तीह शरणं लोके दुःखपीडितदेहिनाम् ।
 एकस्य जायते जन्मम्रियते च भवोदधौ ॥
 यदिदं देहिनां किञ्चिच्छिन्ताबन्धविधायकम् ।
 शरीरं धनमन्यदा सर्वं तद्विज्जमात्मनः ॥
 मृचान्मल्लेदजात्माशुपूरितं च कल्लेवरम् ।
 तदचात्यन्तबीभत्से शुचिगन्धो न विद्यते ॥
 माता भूत्वा पुनर्भार्या भवत्येव भवोदधौ ।
 कर्मांस्रवो भवत्येव पापानुष्ठानकारिणाम् ॥
 निवृत्तानां कदाचाराज्जायते वरसंवरः ।
 तपसा तु भवत्येव सततं कर्मानर्जरा ॥
 मृता जाताश्च सर्वेषु लोकोद्देशेषु जन्तवः ।
 भक्षितानि च सर्वेषु रूपिद्रव्याणि जन्तुना ॥
 संसारसागरोत्तारकारकस्य जिगोदितः ।
 धर्मः सुदुर्लभा चात्र बोधिः सर्वज्ञदर्शने ॥
 ये चेवं भावयन्त्येव शुद्धाः संशुद्धबुद्धयः ।
 आदेशं वदनस्यास्य ते धन्यास्ते मगस्त्रिनः ॥
 चारित्र्यधर्मराजस्य वदनं चारुदर्शनम् ।
 इदं वत्स प्रकृत्यैव सर्वसौख्यकरं परम् ॥
 तदेष वदनैर्वत्स चतुर्भिः पुरवासिनाम् ।
 एषां निःशेषसौख्यानि करोत्येव महानृपः ॥

किं च ।

सर्वेषामेव सुखदो भुवनोदरचारिणाम् ।
 वत्स चारिचधर्मोऽयममृतं कस्य दुःखदम् ॥
 तथापि पापिनः सत्त्वा भवचक्रनिवासिनः ।
 एके नैनं विजानन्ति निन्दन्त्यन्ये विपुष्पकाः ॥
 तदेष ते महाराजस्तत्तुर्वदनसुन्दरः ।
 वर्णितः साम्प्रतं वक्ष्ये परिवारमथाधुना ॥
 यैषा विलोक्यते वत्स शुद्धस्फटिकनिर्मला ।
 अर्धाशने निविष्टास्य नारी सर्वाङ्गसुन्दरी ॥
 इयं हि विरतिर्नाम भार्यास्य वरभूपतेः ।
 समानगुणवौर्या च भूभुजानेन वर्तते ॥

तथा हि ।

आल्लादजनौ लोके निर्दृतेर्मार्गदेशिका ।
 गता तादात्म्यमेतेन न भिक्षेयं प्रतीयते ॥
 य एते पञ्च दृश्यन्ते राजानोऽभ्यर्णवर्तिनः ।
 एतस्यैव नरेन्द्रस्य स्वाङ्गभूता वयस्यकाः ॥

तच्च च ।

आद्यः सामयिकास्थोऽयं भूपतिर्जनसत्पुरे ।
 निःशेषपापविरतिं वत्स कारयते सदा ॥
 छेदोपस्थापनो नाम द्वितीयो वत्स भूपतिः ।
 पापानुष्ठानसङ्घातं विश्लेषेण निषेधति ॥
 परिहारविशुद्धीयस्तृतीयस्तु नरेन्द्रः ।

सधूनां दर्शयत्युपं तपोऽष्टादशमासिकम् ॥
 यस्त्वेष दृश्यते वत्स चतुर्थो वरभूपतिः ।
 स सूक्ष्मसंपरायाख्यः सूक्ष्मपापाणनाशकः ॥
 अत्यन्तनिर्मलो वत्स निर्धूताशेषकलापः ।
 एष सारो यथाख्यातः पञ्चमो वरभूपतिः ॥
 शरीरं जीवितं प्राणाः सर्वस्वं तत्त्वमुत्तमम् ।
 चारित्रधर्मराजस्य पञ्चाप्येते वयस्यकाः ॥
 यस्त्वेष निकटे वत्स दृश्यते मूलभूपतेः ।
 सोऽस्यैव यतिधर्माख्यः सुतो राज्यधरः परः ॥
 बहिर्विस्त्रोकिता भद्र ये त्वया मुनिपुङ्गवाः ।
 अत्यन्तवल्लभस्तेषामेष राजसुतः सदा ॥
 यैरेष दशभिर्वत्स परिवारितविग्रहः ।
 मानुषाणि प्रकुर्वन्ति तानि यत्तन्निबोध मे ॥
 योषिदाद्या क्षमा नाम मुनीनामपि वल्लभा ।
 तेषामुपदिशत्येषा सदा रोषनिवारणम् ॥
 डिम्बरूपमिदं तात द्वितीयमिह मार्दवम् ।
 करोति निजवीर्येण साधूनामतिनयताम् ॥
 द्वितीयमार्जवं नाम डिम्बरूपमिदं सदा ।
 सर्वत्र सरलं भावं विधत्ते वत्स सद्वियाम् ॥
 एषा तु मुक्तता तात चतुर्थी खलना सदा ।
 निःसङ्गं बहिरन्तश्च मुनीनां कुर्वते मनः ॥
 तपोयोग इति ख्यातः संशुद्धः पञ्चमो नरः ।

युक्तो द्वादशभिर्वत्स स्त्राङ्गिकैर्वरमानुषेः ॥
 एतेषां च प्रभावेण मानुषाणां नरोत्तमः ।
 यदेष कुर्वते जैने पुरे तत्ते निवेदये ॥
 सर्वाहारपरित्यागाग्निःस्पृहं कुर्वते जनम् ।
 वीर्यं च वर्धयत्येष कारयन्नभोजनम् ॥
 अस्यादेशेन कुर्वन्ति नामाभिग्रहसुन्दरम् ।
 मुनयो वृत्तिसङ्केपं ग्रमसातविवर्धनम् ॥

तथा ।

रसभोगं न कुर्वन्ति मोहोद्रेकादिकारणम् ।
 अस्यादेशाग्निषेवन्ते कायक्लेग्रं सुखावहम् ॥
 कषायेन्द्रिययोगैश्च संलीनास्तात साधवः ।
 विविक्तचर्यया नित्यमासते तेन चोदिताः ॥
 प्रायश्चित्तं च दशधा विनयं च चतुर्विधम् ।
 वैयापृत्यं च कुर्वन्ति दशधैवास्य वीर्यतः ॥
 पञ्चप्रकारं स्वाध्यायं द्वेधा ध्यानं च सत्तमम् ।
 सततं कारयत्येष मुनिलोकं नरोत्तमः ॥
 गणोपधिग्ररौराणामाहारस्य च निःस्पृहाः ।
 प्राप्ते काले प्रकुर्वन्ति त्यागमेतेन चोदिताः ॥
 लेशोद्देशादिदं वत्स तपोयोगविषेष्टितम् ।
 वर्णितं विस्तरेणास्य वर्णने नास्ति निष्ठितिः ॥
 यस्त्वयं दृश्यते वत्स षष्ठोऽमीषां मनोरमः ।
 वल्लभो मुनिलोकस्य संयमाख्यो नरोत्तमः ॥

स सप्तदशभिर्युक्तो मानुषैर्जिनसत्पुत्रे ।
 यथा विजृम्भते तात तत्ते सर्वे निवेदये ॥
 पापास्तवपिधानेन शान्तबोधनिराकुलम् ।
 पञ्चेन्द्रियविरोधेन संतुष्टं विगतस्पृहम् ॥
 कषायतापप्रशमाच्चित्तनिर्वाणबन्धुरम् ।
 मनोवाक्काययोगानां नियमेन मनोहरम् ॥
 सततं धारयत्येष सुनिश्चोकं नरोत्तमः ।
 संयमाङ्गः स्ववीर्येण निमग्नं धृतिशागरे ॥

अथवा ।

इन्द्राजलानलगतामनिलाखिलशशिनाम् ।
 हिंसां दिक्षिचतुष्यश्च हृषीकाणां निषेधति ॥
 अचित्तमपि यदस्तु हिंसाकरमसुन्दरम् ।
 ग्रहणं तस्य यत्नेन वारयत्येष संयमः ॥
 प्रेक्षणं स्त्रिष्टिखादीनां गृहस्थानामुपेक्षणम् ।
 स्त्रानादिकरणं सम्बक् तद्भूमौनां प्रमार्जनम् ॥
 आहारोपधिग्रथ्यानामशुद्धाधिकभावतः ।
 परिष्ठापनमन्तस्य मनोवाक्काययन्त्रणम् ॥
 विमुक्तभवकर्तव्यैः सततं सुसमाहितैः ।
 सुनिभिः कारयत्येष सर्वमेतन्नरोत्तमः ॥
 तदिदं ज्ञेयतो वत्स चरितं परिकीर्तितम् ।
 नरस्य संयमाख्यस्य शेषाणां शृणु साम्प्रतम् ॥
 य एष सप्तमो वत्स दृश्यते पुरुषोत्तमः ।

यतिधर्मपरीवारे सत्यनामातिसुन्दरः ॥
 हितं मिताक्षरं काष्ठी जगदाह्लादकारणम् ।
 अस्यादेशेन भाषन्ते वचनं मुनिपुङ्गवाः ॥
 ग्रौचाभिधानो यो वत्स वर्तते चाष्टमो नरः ।
 द्रव्यभावात्मिकां शुद्धिमस्यादेशेन कुर्वते ॥
 यदिदं नवमं तात डिम्बरूपं मनोहरम् ।
 आकिञ्चन्यमिदं नाम मुनीनामतिवल्लभम् ॥
 अवाप्तसौष्ठवं वत्स बाह्यान्तरपरिग्रहम् ।
 मुनिभिर्मोचयत्येतच्छुद्धस्फटिकनिर्मलम् ॥
 इदं तु दशमं तात गर्भरूपं मनोहरम् ।
 ब्रह्मचर्यमिति ख्यातं मुनीनां हृदयप्रियम् ॥
 दिव्यौदारिकसम्बन्धं मनोवाक्काययोगतः ।
 अत्रह्य वारयत्येतत्कृतकारणमोदनैः ॥
 तदेष दशभिर्वत्स मानुषैः परिवारितः ।
 पुरेऽच विलसत्येवं यतिधर्मः खलीलया ॥
 एषाच विलसद्दीप्तिर्वालिकामललोचना ।
 सङ्गावधारता नाम भार्यास्य मुनिवल्लभा ॥
 अस्यां जीवति जीवन्त्यां मरणेऽस्या न जीवति ।
 अत्यर्थरतचित्तोऽस्यां राजसूनुरयं सदा ॥
 किं चेह वञ्चनोक्तेन दाम्बत्यमिदमौदृशम् ।
 निर्मिथ्यच्छेहगर्भायं न दृष्टं कुचक्षिन्मया ॥
 यः पुनर्दृश्यते तात द्वितीयोऽयं कुमारकः ।

गृहिधर्माभिधानोऽसौ कनिष्ठोऽस्य सहोदरः ॥

यदेष कुरुते वत्स युक्तो द्वादशमानुषैः ।

जैनेन्द्रसत्पुरे चित्तं लसन्नुद्दामलीलया ॥

तदहं वर्णयिष्यामि पुरतस्ते वरेचण ।

चेतः समाहितं कृत्वा तच्च वत्सावधारय ॥

अत्यन्तस्थूलवत्सायाः कश्चिद्विरतिसुन्दरम् ।

स्थूलालीकनिवृत्तं च करोत्येष पुरे जनम् ॥

स्थूलस्तेयनिवृत्तं च परदारपराङ्मुखम् ।

कश्चित्संचिप्रमानं च सकलेऽपि परिग्रहे ।

परित्यक्तनिशाभक्तं कृतमानं च संवरे ।

युक्तोपभोगसम्भोगं कर्मानुष्ठानकारकम् ॥

अनर्थदण्डविरतं सामायिकरतं सदा ।

देशावकाशिके सक्तं पौषधे कृतनिश्चयम् ॥

अतिथेः संविभागेन परिपूतमनोमलम् ।

करोत्येष जनं वत्स गृहिधर्मोऽत्र सत्पुरे ॥

किं च ।

यो यावन्तं करोत्यत्र निर्देशं श्रुतितो जनः ।

तस्य तावत्करोत्येष फलं नास्त्यत्र संग्रहः ॥

या तेषां बाह्यिका वत्स विस्फारितवरेचणा ।

दृश्यतेऽस्यैव भार्द्यं नाम्ना सहुणरक्तता ॥

वत्सला मुनिलोकस्य गुरुणां विनयोद्यता ।

भर्तारि स्नेहबद्धेयं वत्स सहुणरक्तता ॥

तदेतौ जैनलोकानां राजपुत्रौ सभार्यकौ ।
 विज्ञातयौ प्रकृत्यैव सततानन्दकारकौ ॥
 अनयोश्च सदा पित्रा विहितः परिपालकः ।
 अयं महत्तमो वत्स सम्यग्दर्शननामकः ॥
 अनेन रहितावेतौ दृष्टेते न कदाचन ।
 एतौ हि वर्धयत्येष निकटस्थोऽतिवत्सलः ॥

अन्यच्च ।

यानि ते कथितान्यत्र सप्त तत्त्वानि सत्पुरे ।
 दृढनिश्चयमेतेषु भवचक्रे पराङ्मुखम् ॥
 श्रमसंवेगनिर्वेदकृपास्तिक्यविराजितम् ।
 मैत्रीप्रमोदकावस्थमाध्यस्थैर्भावितात्मकम् ॥
 सदा प्रयाणकारूढं निर्द्वैतौ गमनेच्छया ।
 करोत्येष जनं वत्स सम्यग्दर्शननामकः ॥
 या त्वेषा दृश्यते वत्स शुभवर्णा मनोहरा ।
 इयमस्यैव सङ्गार्या सुदृष्टिर्नाम विश्रुता ॥
 इयं हि जैनलोकानां सन्मार्गे वीर्यशालिनी ।
 चित्तस्त्रैर्यकरी ज्ञेया विधिना पर्युपासिता ॥

एवं च स्थिते ।

योऽसौ निवेदितस्तुभ्यं क्षुद्रदृष्टिसहितः पुरा ।
 विचित्रचरितज्ञात महामोहमहत्तमः ॥
 तदाचारविरुद्धं हि सर्वमस्य विचेष्टितम् ।
 विज्ञेयं जगदानन्दं सुविचारितसुन्दरम् ॥

स तन्मयति यत्नेन महामोहबलं सदा ।
 चारित्रधर्मराजस्य बलमेव महत्तमः ॥
 सम्यग्दर्शनसंज्ञस्य तस्मादत्र व्यवस्थितः ।
 स एव शत्रुः परमो मिथ्यादर्शनामकः ॥

एवं च स्थिते ।

चिरूपश्च भवत्येष किञ्चिदासाद्य कारणम् ।
 क्षयेण प्रतिपक्षस्य प्रशमेनोभयेन वा ॥
 तच्च रूपचयं वत्स जायेतास्य स्वभावतः ।
 यदा संपादयेदेष मन्मौ सद्बोधनामकः ॥
 अयं हि सचिवो वत्स सद्बोधो भुवनोदरे ।
 तस्मास्ति यन्न जानीते पुरुषार्थप्रसाधकम् ॥
 भवद्भूतभविष्यत्सु भावेषु भवभाविषु ।
 विज्ञातुं प्रभवत्येष सूक्ष्मव्यवहितेषु च ॥
 किं चात्र बह्मनोक्तेन जगदेव चराचरम् ।
 अगन्तद्रव्यपर्यायं वीक्षते विमलेक्षणः ॥
 निपुणो नीतिमार्गेषु वत्सलस्य महीपतेः ।
 चिन्तको राज्यकार्याणां बले च विहितादरः ॥
 प्रियो महत्तमस्योच्चैस्तस्य च स्थिरताकरः ।
 सकलेऽपि जगत्यत्र सचिवो मास्त्वमूढशः ॥

किं च ।

ज्ञानसंवरणस्यायं प्रतिपक्षतया स्थितः ।
 क्षयोपशमतस्तस्य क्षयाच्च द्विविधो मतः ॥

इयं तु निकटे वत्स निर्मलाङ्गी सुलोचना ।
 भग्निलोऽवगतिर्नाम भार्यास्तैव वरानना ॥
 स्वरूपं जीवितं प्राणाः सर्वस्वं वर्ततेऽनघा ।
 इयमस्य सदा पत्नी शरीराव्यतिरेकिणौ ॥

तथा ।

य एते पञ्च दृश्यन्ते त इमे पुरुषोत्तमाः ।
 अस्तेव तु सद्बोधस्य स्वाङ्गीभूता वयस्यकाः ॥
 आद्योऽचाभिनिबोधोऽयं वयस्यः पुरवाशिनाम् ।
 इन्द्रियानिन्द्रियज्ञानं जनानां जनयत्यलम् ॥
 द्वितीयः पुरुषो भद्र प्रसिद्धोऽयं सदागमः ।
 यस्यादेगे स्थितं सर्वं पुरमेतन्न संग्रहः ॥
 कार्याणि मन्त्रयत्येष निखिलान्यपि भूभुजाम् ।
 वचःपाटवयुक्तोऽयं मूकाः शेषा मनुष्यकाः ॥
 यतः सदागमस्यास्य दृष्ट्वा वचनकौशलम् ।
 सद्बोधोऽनेन भूपेन मन्त्रित्वे स्थापितः पुरा ॥
 अयं सदागमोऽमीषां सर्वेषां वत्स भूभुजाम् ।
 बहिष्य जैनलोकानां ज्ञेयः परमकारणम् ॥
 अनेन रक्षितं वत्स न कदाचिदिदं बलम् ।
 पुरं चेदं जगत्यत्र स्वरूपेण प्रकाशते ॥
 तदेष सर्वकार्याणामुपदेष्टा सदागमः ।
 द्वितीयः पुरुषो वत्स प्रधानोऽनेन हेतुना ॥
 तृतीयोऽवधिनामायं सद्बोधस्य वयस्यकः ।

अनेकरूपविस्तारकारकोऽयमुदाहृतः ॥
 कचिद्दीर्घं कचिद्ब्रह्मं कचित् श्लोकं कचिद्द्वन्द्वम् ।
 वस्तुजातं जगत्पञ्च विलोकयति स्त्रीकृत्या ॥
 चतुर्थः पुरुषो वत्स मनःपर्यायनामकः ।
 साक्षात्करोति वीर्येण परेषां यन्मनोगतम् ॥
 मनुष्यलोके नास्त्वय चित्तं तत्तात किञ्चन ।
 अनेन यज्ञ दृश्येत धीमता भाववेदिना ॥
 पञ्चमः पुरुषो वत्स केवलो नाम विश्रुतः ।
 निःशेषज्ञेयविस्तारमेष पश्यति सर्वदा ॥
 निर्वृतिं नगरीं यान्ति ये जना जेनसत्पुरात् ।
 तेषामेष प्रकृत्यैव नायकः पुरुषोत्तमः ॥
 तदेष पञ्चभिर्वत्स वयस्यैः परिवारितः ।
 सद्बोधयच्चित्तो लोके साक्षादिव दिवाकरः ॥
 प्रकर्षणोदितं माम स सन्तोषमहीपतिः ।
 न दर्शितस्त्वयाद्यापि यच्च मेऽत्यन्तकौतुकम् ॥
 ततस्तस्मात्सुखेनोक्तं वत्स योऽयं पुरः स्थितः ।
 संयमस्य स विज्ञेयः सन्तोषो नात्र संग्रहः ॥
 प्रकर्षणोक्तम् ।

यस्योपरि समायाता महामोहादिभृभुजः ।
 विच्छेपेण स सन्तोषो नैष किं मूलनायकः ॥
 विमर्शगोदितं वत्स नैवायं मूलनायकः ।
 चारित्रधर्मराजस्य पदातिरिति गृह्यताम् ॥

शूरो नीतिपरो दक्षः सन्धिविग्रहवेदकः ।
 तेनैष तन्त्रपालत्वे नियुक्तो मूलाभ्युजा ॥
 संपूर्णबलसामर्थ्या भ्रमतोद्दामलीकथा ।
 अनेन स्पर्शनादीनि तानि दृष्टानि कुर्वन्ति ॥
 ततोऽभिभूय तान्येष स्वमाहात्म्येन निर्वृतौ ।
 नयति स्म जनं कंचिद्वलेनैषां महीभुजाम् ॥
 ततो विज्ञाय वृत्तात्ममेवं ते जनवार्तया ।
 महामोहादिभूपाशास्रलिता रणकाम्यया ॥
 ततस्तैः स्वधिया वत्स कल्पितो मूलनायकः ।
 पदातिरपि सन्तोषस्तचेदं हन्त कारणम् ॥
 तावन्मात्रं जनो वेत्ति यावन्मात्रं क्लेशते ।
 यतः सितोदरोऽपौह कृष्णः सयोऽभिधीयते ॥
 अनेन स्पर्शनादीनि निहतानीति वार्तया ।
 अस्योपरि यथा रोषक्षेपां श्रेष्ठेषु नो तथा ॥
 सन्तोषमुररीकृत्य ततो विग्रहवाङ्मया ।
 महामोहादयो वत्स स्त्रपुरेभ्यो विनिर्गताः ॥
 चित्तवृत्तिमहाटव्यां रणमेवामनेकग्रः ।
 संजातं न च संजातौ स्फुटौ जयपराजयौ ॥
 यतः ।

कश्चिज्जयति सन्तोषस्तन्त्रपालोऽरिसंहतिम् ।
 प्रभवन्ति कश्चित्तेऽपि महामोहादिभूभुजः ॥

एवं च स्थिते ।

सदा सैन्यदयस्यास्य हृषान्धोन्यं जिगीषतः ।
 काले गच्छति पद्माच्च न जाने किं भविष्यति ॥
 स एष दर्शितस्तुभ्यं मया सन्तोषतन्त्रपः ।
 आख्यातस्यास्य वृत्तान्तो यच्च तेऽत्यन्तकौतुकम् ॥
 या लक्ष्य पार्श्वे पद्माची कृष्यते वत्स वासिका ।
 सा निष्पिपासिता नाम भार्यास्यैव वरानगा ॥
 शब्दरूपरसस्पर्शगन्धेषु सुधियां मनः ।
 निस्तृण्णकं करोत्येषा रानक्षेपविबर्जितम् ॥
 साभासामे सुखे दुःखे सुन्दरेऽसुन्दरेऽपि च ।
 तदाहारादिके जाते सन्तुष्टिं जनयत्यक्षम् ॥
 तदेवं वत्स बुध्यस्त निर्विकल्पेन चेतसा ।
 चारित्र्यधर्मराजोऽत्र नायकः परमार्थतः ॥

अथ च

यतिधर्मः सुतो व्यायान् गृहधर्मः कनिष्ठकः ।
 मन्त्री सङ्गोधनामायं निविष्टो राज्यचिन्तकः ॥
 महत्तमस्तु विज्ञेयः सम्यग्दर्शननामकः ।
 सन्तोषस्तन्त्रपाखोऽयमेवं वत्सावधारय ॥
 महामोहादयः सर्वे यथा भुवनतापकाः ।
 तथैते वत्स विज्ञेया भुवनाच्छादकारिणः ॥
 एते हि जगदात्मना एते हितविधायकाः ।
 एते समस्तजन्तूनां पारमार्थिकबान्धवाः ॥
 एते निरन्तर्धरसागरोत्तारकारकाः ।

अमन्ताह्लादसन्दोहदायका जगतो मताः ॥
 चारित्रधर्मराजाद्याः सर्वेऽप्येते नरेश्वराः ।
 सुखहेतव एवात्र सर्वेषामपि देहिनाम् ॥
 तदेते स्वाङ्गिकास्तात तावदित्यं मयास्मिन्नाः ।
 चारित्रधर्मराजस्य बान्धवास्ते निवेदिताः ॥
 ये त्वमी वेदिकाभ्यर्णं वर्तन्ते मण्डपस्त्रिताः ।
 शुभाशयादथस्तात तेऽप्यस्यैव पदातयः ॥
 अस्यादेशेन कुर्वन्ति सुन्दराणि सदा जने ।
 एते कार्याणि भृपाक्षा निर्मिथ्यममृतोपमाः ॥
 किं च ।

मनुष्या योषितो जिज्ञा ये लोकसुखहेतवः ।
 विवर्तन्ते समस्तास्ते मध्येऽमीषां महीभुजाम् ॥
 ततश्च ।

असंख्यातजनं वत्स पूरितं भूरिभूमिपैः ।
 निःशेषमिदमास्त्रानं को हि वर्णयितुं क्षमः ॥
 ततो मयेदं ते वत्स समासेन निवेदितम् ।
 गच्छावः साम्प्रतं द्वारे यदि पूर्णं कुट्टहसम् ॥
 एवं भवतु तेनोक्ते विनिर्गत्य विलोकितम् ।
 चतुरङ्गं बलं ताभ्यां तदीयं तच्च कौटुम्भम् ॥
 गाम्भीर्योदार्यशौर्यादिनामभिः स्यन्दनैः सदा ।
 प्रेक्षद्घण्टघण्टारावपूरिताशेषदिक्पथम् ॥
 अश्वसौष्टवसौजन्यप्रमयादिमहागजैः ।

विलसत्कण्ठनिर्घोषसंद्भुवनोदरम् ॥
 बुद्धिपाटवव्याग्निलनैपुण्यादितुरङ्गमैः ।
 महाहेशारवापूर्णसत्प्रजाकर्षकोटरम् ॥
 अचापस्तमनस्वित्वादिपदातिभिः ।
 अलम्बगाधविस्तीर्णस्तिमितोदधिविभ्रमम् ॥
 ततश्चैवंविधं वीक्ष्य चतुरङ्गं महाबलम् ।
 प्रकर्षयेतसा तुष्टः प्रोवाच निजमातुलम् ॥
 यथेष्टमधुना माम पूरितं मे कुतश्चलम् ।
 यदत्र किञ्चिद्द्रष्टव्यं तत्सर्वं दर्शितं तया ॥

तथाहि ।

दर्शितं भवचक्रं मे नानावृत्तान्तसङ्कुलम् ।
 महामोहादिवीर्यं च कारणैरपरापरैः ॥
 विवेकपर्वतश्चायं दर्शितो मे मनोहरः ।
 निवेदितं च सत्सोकैः पूर्णं सात्त्विकमानसम् ॥
 शिखरं चाप्रमत्तत्वं जैनं चेदं माहपुरम् ।
 युक्तं महात्माभिर्लोकैर्दर्शितं मम सुन्दरम् ॥
 तथा चित्तसमाधानो मण्डपो वेदिका च मे ।
 त्वया निःस्पृहताख्याता जीववीर्यं च विष्टरम् ॥
 वर्णितश्च महाराजः साक्षात्करणपूर्वकम् ।
 प्रत्येकं वर्णिताः सर्वे भूपास्मास्तस्य सेवकाः ॥
 इदं च दर्शितं रम्यं चतुरङ्गं महाबलम् ।
 एवं च कुर्वता माम नास्ति तद्यत्न मे कृतम् ॥

जनितः पूतपापोऽहं हतौ दृढदनुग्रहः ।
 छपापरीतचित्तेन पूरिता मे मनोरथाः ॥
 तथापि रमणीयेऽत्र वस्तुमिच्छामि साम्प्रतम् ।
 दिनानि कतिचिन्नाम लीलया जैनसत्पुरे ॥

किं च ।

यथा यथाच तिष्ठामि सदिचारपरायणः ।
 पुरे तथा तथा प्राप्नो जायेऽहं त्वत्प्रभावतः ॥
 अहं च परमां काष्ठां नेयो मामेन सर्वथा ।
 अतो जैनपुरे तावदत्र त्वं वस्तुमर्हसि ॥
 ततस्तस्मात्सुखेनोक्तं या तवेच्छा प्रवर्तते ।
 तामेष त्वत्सुखाकाङ्क्षी किं भनक्ति वशो जनः ॥
 महाप्रसाद इत्युक्त्वा ततस्तत्रैव सत्पुरे ।
 स्थितो मासद्वयं यावत्स प्रकर्षः समाप्तः ॥
 इतश्च मानवावासे वसन्तो सङ्घितस्तदा ।
 आदेशेन महादेव्याः प्राप्तो पीपः सुदारुणः ॥

यत्र पीपे ।

जगत्कोष्ठकमध्यस्थो लोहगोलकसन्निभः ।
 भ्रायते चण्डवातेन जगद्वाहकरो रविः ॥
 जायते पञ्चाटस्तूरुणामलं हीयते देहिनां यत्र देहे बलम् ।
 पीयते प्राणिभिर्ध्वरिधाराजलं शुष्यते चास्त्रमेवां दृषात्यर्गलम् ॥
 दहते तीव्रतापेन सर्वां जनः खिद्यते स्वेदनिर्वदितं तन्मनः ।
 वान्ति वाताः सतप्ता जगन्तापिनः शुष्कपञ्चावलीमर्मराराविणः ॥

अपि च ।

भागोरिव प्रतापेन संतुष्टं वर्धितं दिनम् ।

स्वामिनोऽभ्युदये सर्वः सन्तोषादभिवर्धते ॥

यच्च च विदक्षिता मल्लिकाः । विकसिता जात्यपाटलाः ।
श्यामलितं कुसुमभरेण शिरीषवनं । सुभगीभूतासृङ्गकिरणाः ।
हृदयदयिता जल्लाश्रयाः । मनोभिरुचिता मौक्तिकहारयष्टयः ।
अतिवल्लभाणि विमलहर्म्यतल्लानि । प्रियतमानि चन्दनविस्त्रेपना-
नि । अमृतायन्ते तासृष्टन्तश्चजनकानि । सुखायन्ते शिशिरकिसल-
यकुसुमस्रस्ताराः । लगन्ति बहिःशरीरनिहिता अपि जनानाम-
न्तर्माणसे चन्दनजलार्द्रा इति ।

ततश्चैवंविधे काले भागिनेयमभाषत ।

गच्छावः साम्प्रतं वत्स स्वस्थानमिति मातुलः ॥

प्रकर्षः ग्राह गमने दारुणोऽवसरोऽधुना ।

तस्माहं माम शक्नोमि गन्तुमेवंविधेऽध्वनि ॥

ततो मासदयं तिष्ठ माम सन्तापदारुणम् ।

येनाहं ग्रीतस्त्रीभूते दिक्चक्रे यामि सत्वरम् ॥

किंच ।

विचारपरयोः स्थानमावयोर्गुणकारणम् ।

अच जैनपुरे माम मा मंस्त्रा निष्प्रयोजनम् ॥

यतः ।

मम स्वैर्यं भवेदेवं पुरस्यास्य गुणोत्करे ।

ततस्त्रातोऽपि जायेत बहुणादच बद्धधीः ॥

एवं भवतु तेनोक्ते ततस्तत्रैव सत्पुरे ।

तिष्ठतोः प्रावृणायता तयोः सा हन्त कौटुम्भी ॥

घनतुङ्गपयोधरभारधरा लसदुज्ज्वलविद्युदलङ्कारणा ।

कृतसन्ततगर्जितधीररवा दृढगोपितभास्करजाररता ॥

रटदुद्गटदुर्दुरखिन्नरा ललशुभ्रवलाहकहासपरा ।

गिरिकोटरनृत्तग्रिखण्डिवरा बज्रलोकमनोहररूपधरा ॥

सुसुगन्धिकदम्बपरागवहा विटकोटिविदारणमोदसहा ।

इति रूपविलासलसत्कपटा भुवनेऽत्र रराज यथा कुलटा ॥

अथ तां तादृशीं वीक्ष्य प्रावृषं हृष्टमानसः ।

प्रकर्षो गमनोद्युक्तः प्रोवाच निजमातुलम् ॥

गम्यतामधुना माम त्वरितं तातसन्निधौ ।

यतोऽमी ग्रीतस्त्रीभूता वर्तन्ते सुगमाः पथाः ॥

विमर्शेनोदितं वत्स मैवं वोचः कदाचन ।

यतोऽधुना व्यवच्छिन्नौ विशेषेण गमागमौ ॥

तथाहि ।

सुच्छन्नमहमथस्त्राः स्वाधीनदयिताननाः ।

वर्षासु धन्या गच्छन्ते जनैर्य न प्रवासिनः ॥

तथाहि । पश्यतु वत्सः ।

जलपूरितमार्गेषु पङ्कलिशेषु गच्छतः ।

स्खलित्वा पतितानेते हसन्ति कुटजोत्कराः ॥

निपतदारिधारौघहता ये यान्ति पापिनः ।

देशान्तरेषु तान्नेघो मारयामीति गर्जति ॥

एवं व्यवस्थिते तात सुच्यतां गमनादरः ।
यथेयनं स्तितः काचं तिष्ठाच्चैव तथाधुना ॥

किं च ।

गच्छन्नच वज्रः कालो न दोषाय गुणावहः ।
यतः सोऽनुचक्षं वत्स जायते तव दृढये ॥
एवं भवतु तेनोक्ते पुनर्मासचतुष्टयम् ।
स्त्रिता समागतौ गेहे दृष्टौ स्त्रीयमातुलौ ॥
अथ प्रविष्टौ तौ गेहे दत्तास्थाने शुभोदये ।
भार्यायुक्ते च तस्यैव निकटस्थे विचक्षणे ॥
ततो विधाय सङ्गत्वा प्रणामं विहिताञ्जली ।
तेषां पुरो निविष्टौ तौ विनयाच्छुद्धभूतसे ॥
बन्धादुत्थाप्य बुद्ध्यासौ विमर्गः क्षिप्रचेतसा ।
आलिङ्गितः प्रयत्नेन तद्गर्चा च पुनः पुनः ॥
प्रकर्षोऽपि समालिङ्ग्य स्नेहनिर्भरमानसैः ।
निजास्ते स्थापितः सर्वैः परिपाद्यातिवल्लभः ॥
आभ्रातो मूर्धदेशे च कुग्रसं च मुहुर्मुहुः ।
आनन्दोदकपूर्णचैः पृष्टः सर्वैः समातुलः ॥
ततो यथा विनिर्गत्य गेहाद्वाङ्गेषु हिण्डितौ ।
ततोऽन्तरङ्गदेशेषु यथा पर्यटितौ पुनः ॥
यथा पुरद्वयं दृष्टं यथा दृष्टा महाटवी ।
विशोक्तं यथा स्नानं महामोहादिभ्रमुजाम् ॥
रसनामूलशङ्खिष्व यथा सम्यग्निनिश्चिता ।

यथेयं वर्तते पुत्री रागत्रेसरिमन्त्रिकः ॥

कुतश्चयमेव भवचक्रं प्रया गतौ ।

निरीक्षितं च तत्सर्वं नानावृत्तान्तसङ्कुलम् ॥

यथा दृष्टा महात्माको विवेकवरपर्वते ।

चारिषधर्मराजस्य यथा स्नानं विज्ञोक्तितम् ॥

यथा दृष्टः स सन्तोषो यच्च तेन विषेष्टितम् ।

यच्च कारयद्बुद्धिस्तु भूरिकाणोऽतिवाञ्छितः ॥

तदिदं तेन निःशेषं विमर्शेन परिस्फुटम् ।

पुरो विषयवादीनां विस्तरेण निवेदितम् ॥

इतस्तु मांसमद्याद्यैर्कालचंक्षामसौ जडः ।

रसनां शोषतावाक्चैर्न चेतयति किञ्चन ॥

स तस्या खादने सक्तः कुर्वाणः कर्म गर्हितम् ।

न पश्यति महापापं न लज्जां न कुसकमम् ॥

अन्यदा शोषतावाक्चैर्मद्यविक्रमचेतसा ।

महाजं मारयामीति मारितः पशुपाशकः ॥

ततश्च तमवारचं पशुभ्राज्या निपातितम् ।

निरीक्ष्य शोषतादुःखाज्जडेवेदं विचिन्तितम् ॥

खायिता रसना नूनं मांसैर्नानाविधैर्मया ।

इदं तु मनुष्यं मांसं नैव दत्तं कदाचन ॥

ततोऽधुना ददामीदमस्यै पश्यामि थादृशः ।

अनेन जायते गोप्तो रसवासाः सुखावहः ॥

ततः संक्षय्य तद्वत्तं तेन जातम् प्रमोदितम् ।

रसना लोलता तुष्टा बोऽपि हर्षकुपागतः ॥
 भूयस्य लोलतावाक्चौरपरापरमानुषान् ।
 निहत्य भार्यया सार्धं खादन्नातः स रोचसः ॥
 ततो बालजनेनापि निन्दितो बन्धुवर्जितः ।
 लोकेन परिभूतश्च स जातः पापकर्मणा ॥
 अन्यदा लोलतायुक्तो मनुष्याणां जिर्घासया ।
 प्रविष्टश्चौरवद्राक्षौ मृष्टे शूरकुटुम्बिनः ॥
 ततः प्रसुप्तं तस्मिन् मृष्टौत्वा निःशरन् बहिः ।
 स दृष्टस्तेन शूरेण जडः क्रोडान्धचेतसा ॥
 ततः कलकलारावं कुर्वता सह बान्धवैः ।
 तेनास्त्रोच्च निबद्धोऽसौ मारितो घातनाग्रतैः ॥
 प्रभाते च स वृत्तान्तः संजातः प्रकटो जने ।
 तथापि किञ्चिच्छूरस्य न हतं जडबन्धुभिः ॥
 किं तर्हि प्रत्युत तैश्चिन्तितं । यदुत ।
 शूरेण विहितं चारु यदसौ कुलदूषणः ।
 अस्माकं लाघवोत्पादौ जडः पाषो निपातितः ॥
 अमुं च जडवृत्तान्तं निरीक्ष्य स विचक्षणः ।
 ततश्च चिन्तयत्येवं निर्मलीमसमानसः ॥
 अथे ।

इह लोके जडस्येदं रसनालालने फलम् ।
 संजातं परलोके तु दुर्गतिः संजनिष्यति ॥
 ततोऽत्यर्थं विरक्तोऽसौ रसनालालनं प्रति ।

स्थितो विषयः पूर्वं धावन्तौ समुपागतौ ॥
ततश्च ।

कथितायां विमर्शेन मूलशुद्धौ विषयः ।
रसनां त्यक्तुकामोऽसौ पितरं प्रत्यभाषत ॥
तात दृष्टविपाकेयं रसना साम्प्रतं जडे ।
दुहिता दोषपुञ्जस्य रागकेसरिमन्त्रिणः ॥
तदेनामधुना दुष्टां भार्यां दुष्टकुलोद्गताम् ।
सर्वथा त्यक्तुमिच्छामि ताताहं त्वदनुज्ञया ॥
ततः शुभोदयेनोक्तं भार्येति प्रथिता जने ।
तवेयं रसना तस्मात्काकाष्टे त्यागमर्हति ॥
अतः क्रमेण मोक्तव्या त्वेयं वत्स सर्वथा ।
यदत्र प्राप्तकालं ते तदाकर्षणं साम्प्रतम् ॥
ये ते तुभ्यं महात्मानो विमर्शेन निवेदिताः ।
विवेकपर्वताच्छ्रुता महामोहादिसूदनाः ॥
तेषां मध्ये स्थितस्थेयं तदाचारेण तिष्ठतः ।
दुष्टापि रसना वत्स न ते किञ्चित्करिष्यति ॥
तस्मादावृष्टं यत्नेन तं विवेकमहागिरिम् ।
रसनादोषनिर्मुक्तस्तिष्ठ त्वं सकुटुम्बकः ॥
ततो विषयणेनोक्तं तात दूरे स पर्वतः ।
कथं कुटुम्बसहितस्तथाहं गन्तुमुत्सहे ॥
शुभोदयोऽब्रवीदस्य न कार्यं भवता भयम् ।
विमर्शो यस्य ते बन्धुस्त्रिन्नामणिरिवातुल्यः ॥

यतोऽस्य विद्यते वत्स विमर्शस्य वराञ्जनम् ।
तद्वत्साहर्षयत्येष तमिहैव महागिरिम् ॥
प्रकर्षेणोदितं तात सत्यमेतन्न संग्रहः ।
अनुभूतं मयाप्यस्य योगाञ्जनविभूषितम् ॥

किं वञ्जना ।

यावदेव महावीर्यं न ग्रथंते वराञ्जनम् ।
तावदेव न दृश्यन्ते ते पर्वतपुरादयः ॥
यदा तु विमलालोकमयं युक्ते तदञ्जनम् ।
तदा सर्वत्र भासन्ते ते पर्वतपुरादयः ॥
ततो विचक्षणेनोक्तो विमर्शो भद्र दीयताम् ।
मद्यं तदञ्जनं त्वर्णं यद्यस्ति तव तादृशम् ॥
ततोऽनुग्रहबुद्धौव सादरं प्रतिपादितम् ।
विचक्षणाय निःशेषं विमर्शेन तदञ्जनम् ॥
ततस्तदुपयोगेन क्षणादेव पुरः स्थितम् ।
विचक्षणेन यद्वृष्टं तदिदानीं निबोधत ॥
यत्तल्लोकग्रताकीर्णं पुरं सात्त्विकमानसम् ।
यस्यासौ विमलस्तुक्को विवेको नाम पर्वतः ॥
यच्च तच्छिखरं रम्यमप्रमत्तत्तनामकम् ।
यच्चोपरिष्ठात्तस्यैव निविष्टं जैनसत्पुरम् ॥
ये च लोका महात्मानः साधवस्तन्निवासिनः ।
यच्च चित्तसमाधानो मध्यस्थस्तत्र मण्डपः ॥
या च निःस्पृहता नाम वेदिका तत्र संस्थिता ।

तस्याशोपरि यञ्चाह जीववीर्यं महाबलम् ॥

चारित्र्यधर्मराजश्च परिवारविवेष्टितः ।

ये च तस्य गुणाः शुभा ये च तेषां महीभुजाम् ॥

तदिदं भो महाराज तदानीं नरवाहन ।

विचक्षणो निःशेषं साक्षादेवावलोकितम् ॥

ततश्च भो भो महानरेन्द्र नरवाहन स विचक्षणः सहैव तेन शुभोदयेन पित्रा युक्त एव तथा निजचारुतया मात्रा आलिङ्गित एव तथा प्रियभार्यया बुद्ध्या सहित एव तेन अशुर्वर्णं विमर्शेन अन्वित एव वचःस्वस्रग्रायिना तेन प्रकर्षेण प्रियतनयेन समुपेत एव वदनकोटरवने वर्तमानया रसनाभार्यया सर्वथा सकुटुम्बक एव । केवलं तामेकां लोलतां दासचेटीं परित्यज्य निराकृत्य च पुरुषक्रियया संप्राप्य गुणधरनामानमाचार्यं प्रव्राजितस्तेन स्थित-स्तेषां जैनपुरनिवासिनां भगवतां साधूनां मध्ये क्लृप्तं प्रव्रजित इति मन्यमानः । ततः शिञ्चितः समस्तोऽपि तेन तेषामाचारो निषेवितः परमभाषा विस्मृता सा रसना सर्वथा विहितात्यर्थ-मकिञ्चित्करी । ततः स्थापितस्तेन गुरुणा निजपदे स विचक्षणः । स चान्यत्रापि दृश्यमानः परमार्थतस्तैव विवेकगिरिशिखर-वासिनि जैनपुरे द्रष्टव्यः । यतो भो महाराज नरवाहन स विचक्षणोऽहमेव विज्ञेयः । एते च ते महात्मानः साधवो मन्त्रव्याः । ततो महाराज यद्वदङ्गिरभ्यधाप्य यदुत किं ते वैरग्यकारणमिति तदिदं भम वैरग्यकारणं । इयं चेदृशी मदीया प्रज्येति । एवं च व्यवस्थिते ।

भार्यादोषेण यो नाम प्रवक्ष्यां समुपागतः ।
 न च सापि परित्यक्ता सर्वथा येन पापिनी ॥
 यस्य पाक्यतेऽद्यापि कुटुम्बं तदवस्थितम् ।
 तस्य मे कौटुम्बी नाम प्रवक्ष्या भूप कथ्यताम् ॥
 तथापि ते महाराज यन्ममोपरि गौरवम् ।
 तर्कयन्नपि तथाहं न जाने वत कारणम् ॥

वतः ।

सदोषेऽपि गुणारोपी जगदाल्लादकारकः ।
 किमेवोऽपि न्यस्यौन्दर्भः सञ्जनप्रकृतेर्गुणः ॥

तथाहि ।

नूनमेवा सतां दृष्टिस्थापयष्टिरपूर्विका ।
 अकारणेऽपि या नित्यं गुणारोपपरायणा ॥
 किं वा भुवनवन्द्यस्य गुणोऽयं हतविदिवः ।
 अथैव जैनशिङ्गस्य यच्चैते संश्लिता वयम् ॥

तथाहि ।

सुरेन्द्रा अपि वन्दन्ते तं भक्तिभरपूरिताः ।
 करस्यं यस्य पश्यन्ति जैनेन्द्रं शिङ्गमञ्जसा ॥
 किं ब्रान्त्यत्कारणं किञ्चिद्दृष्ट्याचारधारकः ।
 येनेदृशोऽपि ते राजसहं दुष्करकारकः ॥

एवं च वदति भगवति विगलितसदृशेति विषयणसूरी
 नरवाहनराजेन चिन्तितं । अहो निजचरितकथनेन भगवता
 जनितो मे मोहविषयः । अहो भगवतां वचनत्रिन्नाशः । अहो

विवेकित्वं । अहो मय्यनुग्रहपरता । अहो दृष्टपरमार्थतेति ।
विज्ञातस्य मया सर्वस्यास्य भगवद्भाषितस्य गर्भार्थः ।

ततोऽभिहितमनेन ।

भदन्त यादृशं लोके संपन्नं ते कुटुम्बकम् ।
अधन्यास्तादृशं नूनं प्राप्नुवन्ति न मादृशाः ॥
इदं च पोषयन्नच जैनशिष्ये च संस्थितः ।
भदन्त भगवानेव गृहस्थो भवतीदृशः ॥

अन्यच्च ।

कृताकिञ्चित्करौ येन रचनापि महात्मना ।
अत्यन्तदुर्जया लोके लोलता च निराकृता ॥
महामोहादिवर्गं च जित्वा यो जैनसत्पुत्रे ।
स्थितोऽसि साधुमध्यस्थः कुटुम्बसहितो मुने ॥
स चेत्त्वं न भवस्य च हन्त दुष्करकारकः ।
कीदृशास्ते भवन्त्यन्ये ब्रूहि दुष्करकारकाः ॥
यस्यायं तव संपन्नो वृत्तान्तो जगदद्भुतः ।
एतद्वृत्तान्तयुक्ता ये ते वन्द्याः प्रतिभान्ति मे ॥
तद्भदन्त किमेतेषां साधूनामयमौदृशः ।
संपन्न एव वृत्तान्तः किं वा नेति निवेद्यताम् ॥
ततो विचक्षणोक्तं सर्वेषामयमौदृशः ।
साधूनां भूप संपन्नो वृत्तान्तो नास्ति संग्रहः ॥

अन्यच्च ।

संपद्यते तवापीह वृत्तान्तोऽयं नरेश्वर ।

यदि त्वं कुरुष्व सद्यो यादृशं मादृशैः कृतम् ॥
दर्शयामि क्षणेनैव तं विवेकमहागिरिम् ।
ततस्तस्माद्यते तेऽथ स्वयमेव कुटुम्बकम् ॥

ततश्च ।

महामोहाद्विर्गं च स्वयमेव विवेक्ष्यसे ।
खोलातां च निराकृत्य रंश्यसे साधुमध्यगः ॥
ततो भगवतो वाक्यमाकर्ष्येदं मनोरमम् ।
स्वचित्ते चिन्तयत्येवं नरवाहनपार्थिवः ॥
अहो भगवता प्रोक्तमिदमथ परिस्फुटम् ।
य एवोत्सहते दोर्भां तस्यैव प्रभुता करे ॥
ततो भागवतीं दीक्षां गृहाण किञ्च भूपते ।
तव संपद्यते ज्ञेन संपन्नं यत्तु मादृशम् ॥
अहो भगवता शब्द ममादिष्टं महात्मना ।
गृह्णाम्येवाधुना दीक्षामिति चित्तेऽवधारितम् ॥
ततो विघटितानिष्टदुष्टपापाण्यसञ्चयः ।
अवोचत गुरुं गत्वा स राजा नरवाहनः ॥
भदन्त यदि मे काचिद्विद्यते योग्यतेदृशी ।
ततः करोम्यहं तादृक् कृतं यादृग् भवादृशैः ॥

किं ज्ञानेन ।

दीयतां जिनदीक्षा मे क्रियतां मदनुग्रहः ।
ततो युष्मत्प्रसादेन सर्वं शब्द भविष्यति ॥
सूरिणाभिहितं भूप सुन्दरस्य विनिश्चयः ।

युक्तमेतद्धि भव्यानां ह्यत्यमेतद्भवाद्दृशाम् ॥
 नूनं मदीयवाक्यस्य सद्भावार्योऽवधारितः ।
 संजातस्तेन ते भूप महोत्साहोऽयमीदृशः ॥

तथाहि ।

तादृचु वल्लामानेषु महामोहादिशत्रुषु ।
 को वा नाश्रयते दुर्गे सुचेभं जैनसत्पुरम् ॥
 निश्चिन्तो गृह्णवासेऽत्र को वा दुःखौघपूरिते ।
 आसीत् विदिते जैने सत्पुरे सुखसागरे ॥
 अस्त्रं कालविक्षम्भेन राज्ञश्च महाभये ।
 एवं ते ज्ञाततत्त्वस्य युक्तमत्र प्रवेशनम् ॥
 ततो भावगतं वाक्यं श्रुत्वा संतुष्टचेतसा ।
 तदेतच्चिन्तितं राज्ञा दीक्षाग्रहणकाम्यया ॥
 राज्ये कं स्थापयामीति को वा धोम्योऽस्य मत्सुतः ।
 ततो विस्फारिता दृष्टिर्नीलाब्जदलज्वालिनी ॥
 अथागृहीतसङ्केते तदाहं रिपुदारणः ।
 तथा निषण्णस्तत्रैव निर्भाग्यो रोरूपकः ॥

इतश्च ।

ह्यग्नोऽप्यसौ शरीरेण तथा तातस्य पश्यतः ॥
 पुण्योदयो वयस्यो मे मनाक् सस्फुरतां गतः ॥

ततश्च ।

दृष्टो निरीक्ष्यमाणेन तातेनामलचेतसा ।
 ततो मां वीक्ष्य तातस्य पुनः प्रत्यागतं मनः ॥

चिन्तितं च ततस्तेन स एष रिपुदारणः ।
 मया बहिष्कृतो गेहान्तपत्नी प्रोच्यतां गतः ॥
 हा हा मयेदं नो चारु कृतं यत्सुतभर्त्सनम् ।
 विषदृष्टोऽपि संवर्धं स्वधं हेतुमसाश्रितम् ॥
 तदिदं प्राप्तकाशं मे तथेदं जनकोचितम् ।
 इदमेव सतां युक्तमिदं दुष्कृतग्रोधनम् ॥

अदुत ।

एनं राज्येऽभिविञ्चामि संपूज्य रिपुदारणम् ।
 ततश्च कृतकृत्योऽहं दीक्षां गृह्णामि निर्मलाम् ॥
 भद्रेऽप्यहीतवद्भेदे तथाहं दोषपुञ्जकः ।
 तातस्य तादृशं चित्तं तथेदं हन्त कारणम् ॥
 नवनीतसमं मन्ये सुकुमारं सतां मनः ।
 तत्पश्चात्तापसम्पर्काद् द्रवत्येव न संग्रहः ॥
 आत्मा स्फटिकशृङ्गोऽपि सदोषः प्रतिभासते ।
 परस्तु दोषपुञ्जोऽपि निर्मलोऽमलचेतसाम् ॥
 परोपकारसाराणां कारणेऽपि च निष्ठुरम् ।
 कृतं कर्म करोत्येव पश्चात्तापं महाधियाम् ॥
 ततश्चाङ्गय तातेन निजोत्सङ्गे निवेशितः ।
 तदाहं प्रश्रितसेत्यं सूरिर्गङ्गदभाषिणः ॥
 भदन्त विदितस्तावन्नूनमेष भवादृशाम् ।
 ज्ञानाद्योक्तवतां लोके यादृशो रिपुदारणः ॥
 तदस्य सत्कुले जन्म सामपीयं मनोहरम् ।

संजाता किं पुनर्जातं तादृशं चरितं पुरा ॥
 सूरिणाभिहितं भूप न दोषो ऽस्य तपस्विनः ।
 शैलराजमृषावादावस्य सर्वस्य कारणम् ॥

तातेनोक्तं ।

अनर्थसार्थहेतुभ्यां भदन्तेह कदा पुनः ।
 आभ्यां पापवयवस्याभ्यां विद्योगोऽस्य भविष्यति ॥
 सूरिराह महाराज विद्योगो ऽद्यापि दुर्लभः ।
 शैलराजमृषावादौ यतो ऽस्यात्यन्तवल्लभौ ॥
 कारणेन पुनर्थेन विद्योगोऽस्य भविष्यति ।
 भूरिकाले गते तत्ते संप्रत्येव निवेदये ॥
 शुद्धाभिसन्धिर्विख्यातो नगरे शुभ्रमानसे ।
 राजास्ति तस्य द्वे भार्ये वरतावर्धते किल ॥
 मृदुतासत्यते नाम तस्य द्वे कन्यके शुभे ।
 विद्येते भुवनानन्दकारिके चारुदर्शने ॥
 साक्षादमृतरूपे ते ते सर्वसुखदायिके ।
 अत्यन्तदुर्लभे भूप मृदुतासत्यते जनैः ॥

एवं च स्थिते ।

कदाचिदेष ते कन्ये लप्यते रिपुदारणः ।
 तस्मात्ते च वयस्याभ्यामाभ्यामेष विद्योक्ष्यते ॥

यतः ।

गुणसन्दोहभूते ते तथेमौ दोषपुञ्जकौ ।
 तस्मात्ताभ्यां सहावस्था नानयोर्भूष पापयोः ॥

ततः प्रयोजनस्यास्य कश्चिदन्यो विचिन्तकः ।
यत्तु तेऽभिमतं भूप तदेवापर साध्यतम् ॥
तच्छ्रुत्वाचिन्तयद्राजा स तदा नरवाहनः ।
अहो कष्टमहो कष्टं सूनुर्मम तपस्विनः ॥
यस्येदृशौ रिपू नित्यं पार्श्वस्थौ दुःखदायिनौ ।
अहो वराको नैवासौ यथार्थो रिपुदारणः ॥
ततः किं क्रियतामत्र नैवास्यस्य प्रतिक्रिया ।
त्यक्तसङ्गो ऽधुनाहं तत्करोमि हितमात्मने ॥
ततोऽभिषिच्य मां राज्ये कृत्वा सर्वं यथोचितम् ।
विचक्षणगुरोः पार्श्वे निष्क्रान्तो नरवाहनः ॥

ततश्च ।

विवेकशिखरस्थोऽपि स विचक्षणसूरिणा ।
सार्धं बाह्येषु देशेषु विजहार महामतिः ॥
ममापि राज्ये संपन्ने सत्त्वावसरसौष्ठवौ ।
श्रेष्ठराजसृष्ट्यावादौ नितरामभिवर्धितौ ॥
दृष्टवन्त्यं जगत्सर्वं पश्यामि सुतरां ततः ।
जलगण्डूषसंकाशमनृतं प्रतिभाति मे ॥

एवं च ।

विद्वैहप्राप्त्यमानस्य निन्द्यमानस्य पण्डितैः ।
तुष्टस्य धूर्त्तवचनैरलीकैश्चाटुकर्मभिः ॥
पुण्योदयस्य माहात्म्याद्राज्यं पालयतो मम ।
गतानि कतिचिद्भद्रे वर्षाणि किञ्च लीलया ॥

इतस्त्रोपप्रतापश्चः सार्वभौमो दिवंतपः ।
 चक्रवर्ती तदा स्त्रोके तपनो नाम भूपतिः ॥
 स सर्ववत्सलसामर्थ्या महीदर्शनस्त्रीकथा ।
 भ्रमंस्तत्र समायातः पुरे सिद्धार्थनामके ॥
 ततो विदिततद्वातेरहं मन्त्रिमहत्तमैः ।
 हितकारितया प्रोक्तो विज्ञातनृपनीतिभिः ॥

चदुत ।

चक्रवर्ती जगज्ज्येष्ठतपनोऽयं महीपतिः ।
 तदस्य क्रियतां देव गत्वा सम्मानपूजनम् ॥
 पूज्योऽयं सर्वभूपानामर्षितस्तव पूर्वजैः ।
 विशेषतो गृह्यायातः साम्प्रतं मानमर्हति ॥
 अहं तु शैशराजेन विधुरीकृतचेतनः ।
 आश्चातस्तत्सर्वान्प्रक्षानाभाषे तदेदृशम् ॥

चदुत ।

अरे विमूढाः को नाम तपनोऽयं ममापतः ।
 येनास्य पूजनं कुर्यामहं न पुनरेष मे ॥
 तदाकर्ण्य मन्त्रिमहत्तमैरुक्तं । देव मा मैवं वदतु देवः ।
 अस्य हि पूजनमकुर्वता देवेन लङ्घितः पूर्वपुरुषकर्मः परित्यक्ता
 राजनीतिः प्रसक्त्यं नीताः प्रकृतयः समुज्झितं राज्यसुखं परिहापितो
 विनयः अपकर्णितमस्त्रद्वचनं भवति । तच्चैवं वदितुमर्हति देवः ।
 क्रियतामस्माकमनुरोधेन तपनराजस्याभ्युद्गमनं देवेनेति वदन्तः
 पतिताः सर्वेऽपि मम चरणयोः । ततो मृदूभूतो मनाङ् मे

शैलराजीयहृदयावलेपनावष्टम्भः । केवलं संश्रितोऽहं मृषावादेन ।
ततो मयाभिहितं । न ममात्र क्षणे चित्तोत्साहः । तद्गच्छत यूयं
कुरुत यथोचितं । अहं तु पश्चादागमिष्यामि । दत्तास्थाने
राजनि प्रवेक्ष्यामीति । ततो यदाज्ञापयति देव इति वदन्तो
निर्गतास्तपनाभिमुखं मन्त्रिमहत्तमा राजलोकम् । सन्ति च
तस्य तपननृपतेर्विविधदेशभाषावेषवर्णस्वरभेदविज्ञानान्तर्धान-
विज्ञातारो बह्वस्वरविशेषाः । ततः केनचित्सरेण विदितोऽयं
वृत्तान्तो निवेदितस्तपनाय । इतश्च मन्त्रिमहत्तमैर्विहिता तपन-
राजस्य प्रतिपत्तिरूपस्थापितानि महार्हप्राप्तानि समावर्जितं
हृदयं । दत्तं चास्थानं तपननरेन्द्रेण । पृष्ट्वा रिपुदारणवार्ता ।
मन्त्रिमहत्तमैर्दत्तं । देव देवपादप्रसादेन कुग्रन्थी रिपुदारणः ।
समागच्छति चैव देवपादमूलमिति । ततो दत्ता ममाङ्गायकाः ।
विजृम्भितौ शैलराजमृषावादौ । ततस्ते मयाभिहिताः । यदुत

अरे वदत तान् गत्वा सर्वान्मन्त्रिमहत्तमान् ।

यथा केनात्र प्रहिता यूयं दुरात्मानो नराधमाः ॥

ततो मया नागन्तव्यमेव । त्वर्णमागच्छत यूयं । इतरथा
नास्ति भवतां जीवितमिति । तदाकर्ण्य गतास्तत्समीपमाङ्गायकाः ।
निवेदितं मन्त्रिमहत्तमानां मदीयवचनं । ततस्ते तत्र स्थाने
सर्वैश्चक्ष्णाः सचासाः सोदेगा नष्टजीविताग्नाः परस्परभिमुखमीच-
माणा अहो रिपुदारणस्य मर्यादेति चिन्तयन्तः किमधुना कर्तव्य-
मिति विमूढाः सर्वेऽपि मदीयमन्त्रिमहत्तमाः । सञ्चितास्तपन-
नरेन्द्रेण । ततोऽभिहितमनेन । भो भो लोका धीरा भवत ।

मा भेषुर्नदोषोऽयं भवतां । प्रतीतं मे रिपुदारणस्य ग्रीवं । ततोऽहं
स्त्रयमेव तेन भलिष्यामि । केवलं भवद्विरवस्तुनिर्वन्धधरैर्न भाव्यं ।
मोक्तव्यस्तस्योपरि स्खामिवज्जमानः । नोचितोऽसौ राजसत्तयाः ।
न योग्यो युष्मद्विधपदातीनाम् ।

तथाहि शुभ्ररूपाणां रतानां शृङ्खलमानसे ।

न जातु राजहंसानां काको भवति नायकः ॥

तन्मुञ्चत सर्वथा तस्योपरि स्नेहभावं । ततो मयि विरक्त-
त्वान्तेषामभिहितं सर्वैरपि । यदाज्ञापयति देव इति । ततो
ऽभिहितस्तपनराजेन योगेश्वरनामा तन्मवादी कर्णे । यदुत गत्वा
तस्येदमिदं कुरुष्वेति । योगेश्वरेणोक्तं । यदाज्ञापयति देवः ।
ततः समागतो मत्समीपे सह भूरिराजपुरुषैर्योगेश्वरः । दृष्टोऽहं
कृतावष्टम्भग्रीवराजेन समालिङ्गितो मृषावादेन परिवेष्टितस्योत्पास-
नपरैर्बहिरङ्गैः सिद्धलोके । ततः पुरतः स्थित्वा तेन योगेश्वरेण
तन्मवादिना प्रहतोऽहं मुखे योगचूर्णमुष्मा । ततोऽचिन्त्यतया
मणिमन्त्रौषधीनां प्रभावस्य तस्मिन्नेव क्षणे संजातो मे प्रकृति-
विपर्ययः संपन्नं शून्यमित्र हृदयं प्रतिभान्ति विपरीता इवेन्द्रि-
यार्थाः क्षिप्त इव महागङ्गरे न जानाम्यात्मस्वरूपं । तपनसत्कोऽयं
योगेश्वर इति भीतो मदीयपरिवारः स्थितः किंकर्तव्यतामूढो
मोहितश्च तेन योगशक्त्या । ततो विहितमृकुटिना आः पाप
दुरात्मन्नागच्छसि त्वं देवपादमूलमिति वदता ताडितोऽहं वेचस्व-
तथा योगेश्वरेण । संपन्नं मे भयं । गतो दैन्यं पतितस्तस्मिन्परिणयोः ।
अचान्तरे नष्टोऽसौ मदयस्यः पुच्छोदयः । तिरोभूतौ ग्रीवराज-

मृषावादौ । ततः संज्ञिता योगेश्वरेणात्ममनुष्यकाः । ततोऽहं
चक्षेनेव संजातोऽस्मादो वेदयमानस्तौग्रमन्तस्तापं विहितसौर्यथाजातः
ज्ञतः पञ्चजटो विखिन्नो भूत्या चर्षितो माषपुण्ड्रकैः । प्रवृत्तास्ते
तासारवं कर्तुं । समवतारितोऽहं रासमध्ये । ततो मां नाटयन्तः
प्रारब्धास्ते मनुष्यास्त्रितास्तकं रासं दातुं । कथम् ।

यो हि गर्वमविवेकभरेण करिष्यते

बाधकं च जगतामनृतं च वदिष्यते ।

नूनमपि भव एव स तौग्रविह्वलनां

प्राप्नुवीत निजपापभरेण भृशं जनः ॥ ध्रुवकः ॥

एवं च सोऽस्मासमुद्गायन्तस्ते वल्लामानाः कुण्डकमध्ये मां कृत्वा
विजृम्भितुं प्रवृत्ताः । ततोऽहं पतामि तेषां प्रत्येकं पादेषु ।
नृत्यामि हास्यकरं जनानां । समुल्लसामि तेषूल्लसमानेषु । ददामि
च तासाः । ततस्तैरभिहितं ।

पश्यतेह भव एव जनाः कुतूहलं

ग्रीष्मराजवरमिषविस्वासकृतं फलम् ।

यः पुरैष गुरुदेवगणानपि नो नतः

सोऽद्य दासचरणेषु नतो रिपुदारणः ॥

ध्रुवध्रुवकः । यो हि गर्वमविवेकभरेण करिष्यत इत्यादि ।

ततो ममापि सुखं स्फुटिलेदमागतं । यदुत ।

ग्रीष्मराजवशवर्तितया निखिले जने

हिष्यितोऽहमनृतेन वृथा किल पण्डितः ।

मारिता च जगनौ हि तथा नरसुन्दरी

तेन पापचरितस्य भगवाच विह्वल्यन् ॥

पुनर्भुवकः । यो हि गर्वमविवेकभरेण करिष्यत इत्यादि ।

ततो रासदायकाः प्रोक्ता विदितपूर्ववृत्तान्तेन योगेश्वरेण ।
चरेरे एवं भाषत । इदं च कुरुत ।

योऽच जन्ममतिदासिहृदयमन्यते

योऽच दासचरणापतञ्जैरपि हन्यते ।

यस्त्वस्त्रीकवचनेन जमानुपतापयेत्

तस्य तपननृप इत्युचितानि विधापयेत् ॥

पुनर्भुवकः । यो हि गर्वमित्यादि ।

ततस्तेदं गाथन्तस्ते गाढं पार्थिवप्रहारैर्मां निर्दयं चूर्णयितुं
प्रवृत्ताः । ततो निविडसोऽपिच्छैरिव समकाशं विपतङ्गिरेतावङ्गिः
पादैर्दक्षितं मे प्ररीरं । विमूढा माढतरं मे चेतसा ।

तथापि ते राजपुरुषा नरकपाशा इव मम कुण्डकाग्निःसारम-
यच्छन्तस्तथैवोपलभामा मां वस्त्रादास्तेऽयन्तस्त्रिणाशकं रासं दद-
माना एव प्राप्तास्तपननरेन्द्राख्यानं । दर्शितं तच्च विम्लेशतस्तप्रेषणकं ।
प्रवृत्तं प्रहसनं । ईदृशस्यैव योग्योऽयं दुरात्मेति संजगतो जनवादः ।
ततो योगेश्वरेण रासकदायकमध्ये स्त्रित्वाभिहितम् । यथा ।

नो नतोऽसि पित्रदेवमहं च च मातरं

किं हतोऽसि रिपुदारण पश्यसि कातरम् ।

नृत्य नृत्य विद्विताहति देवपुरोऽधुना

निपत विपत परस्मै च सर्वमस्त्रीभुषणम् ॥

पुनर्भुवकः । यो हि गर्वमविवेकभरेण करिष्यत इत्यादि ।

ततोऽबलुष्मादवशेन जीवितमयेन च देव्यसुररौहृद्यं नाटि-
तोऽनेकधा पतितोऽन्यजानामपि चरणेषु संजातश्चावस्तुभूतः ॥

तपनमरेन्द्रेण तु मदीय एव कनिष्ठो भ्राता कुलभूषणो
नामाभिषेकितः सिद्धार्थपुरे राज्ये । ततो भद्रेऽष्टहीतसंज्ञेने तथा
तैर्गाढपार्ष्णिप्रहारेर्जजरितघ्नरीरक्ष ने निपतितसुन्दरे रत्नं संजातः
सन्नापातिरेकः ॥

ततो जीर्णा ने सैकमववेष्टा गुडिका । दत्ता च ममान्या
गुडिका भवितव्यतया । तस्माद्याम्येन ततोऽहं तस्यां पापिष्ठ-
निवासायां नगर्वां महातमःप्रभाभिषाने पाटके बहुत्पन्नः
पापिष्ठकुलपुत्ररूपः । क्षितस्तपैव चवस्त्रिंशत्सागरोपमानि कन्दु-
कन्दुल्लसमानोऽधस्तादुपरि च वस्त्रकण्टकैस्तुष्टमानः । तदित्यम्य-
गाहितो नयातितीव्रतरदुःखमरसागरः । ततस्तत्पर्यन्ते जीर्णायां
पूर्वदन्तमुडिकायां दत्ता ममान्या गुडिका भवितव्यतया । तस्मिन्वा
समागतोऽहं पञ्चाक्षपशुसंज्ञाने नगरे । दर्शितस्तत्र जम्बुकाकार-
धारको भवितव्यतया । एवं च भद्रेऽष्टहीतसंज्ञेने केसिधरतया
तया निजमार्क्यं भवितव्यतया तस्यां पापिष्ठनिवासायां नगर्या-
मुपर्युपरि क्षितेषु सप्तसु पाटकेषु तथा पञ्चाक्षपशुसंज्ञाने विक-
साक्षनिवासे एकाक्षनिवासे मनुजमतौ किं ब्रह्मा तदसंख्यवहार-
नगरं विद्यायापरेषु प्रायेण सर्वज्ञानेषु । जीर्णायां तस्यामेकभव-
वेष्टाभिधानायां कर्मपरिणाममहाराज्यवर्षितायां पुनरपरापरां
गुडिकां धोययन्यारण्यद्वितीयमन्याम्येन भूमितोऽहमनन्तं काष्ठं
प्रतिष्ठानमनन्यवाराः । सर्वज्ञानेषु च सर्वज्ञाने ने जम्बुका जाति-

निन्दितं कुलं अत्यन्तहीनं वस्त्रं गर्हितं रूपं निम्नं तपस्वरणं आ-
जन्म दारिद्र्यं सततं च मूर्खता अज्ञाभसन्तापदार्ढ्यं याचकत्वं सकल-
जनानिष्टत्वं च गुहिकाप्रयोगेणैव प्रकटितं भवितव्यतया । तथा
जिह्वोत्पाटनं तप्तताम्रपानं मूकत्वं मन्मथत्वं जिह्वोच्छेदमित्यादि च
विधापितवन्तौ ।

एवं च वदति संसारिजीवे प्रज्ञाविशालतया चिन्तितं । अहो
मानमृषावादयोर्दार्ढ्यता । तथाहि । तदग्रवर्तिनामेन संसारि-
जीवेन हारितो मनुष्यभावः प्राप्तास्तत्रैव विह्वल्यमानाः अवगाहितो
ऽजन्तः संसारसागरोऽनुभूतानि विविधदुःखानि प्राप्तानि गर्हितानि
जात्यादीनौति । संसारिजीवः प्राह । ततोऽन्यदा दर्शितोऽहं भव-
चक्रपुरे मनुष्यरूपतया । संजाता मे तत्र मध्यमगुणता । ततस्तुष्टा
ममोपरि भवितव्यता । आविर्भावितस्तथा पुनरपि स सहचरो मे
पुण्योदयः । ततोऽभिहितमनया । आर्यपुत्र गन्तव्यं मनुजगतौ
भवता वर्धमानपुरे । स्नातव्यं तत्र यथासुखासिकया । अयं च तवा-
नुचरः पुण्योदयो भविष्यति । मयाभिहितं । यदाज्ञापयति देवी ।
ततो जीर्णायां प्राचीनगुहिकायां दत्ता पुनरेकभववेद्या सा ममा-
परा गुहिका भवितव्यतयेति ॥

भवगहनमनन्तं पर्यटङ्गिः कथंचि-

अरभवमतिरम्यं प्राप्य भो भो मनुष्याः ।

निरुपमसुखहेतावादरः संविधेयो

न पुनरिह भवद्भिर्मानजिज्ञानृतेषु ॥

इतरथा बहुदुःखग्रतेर्हता

मनुजभूमिषु सन्धविडम्बनाः ।
 मदरसानृतमृद्विपराधणा
 ननु भविष्यथ दुर्गतिगासुकाः ॥
 एतन्निवेदितमिह प्रकटं मया भो
 मध्यस्थभावमवलम्ब्य विशुद्धचिन्ताः ।
 मानानृते रसनद्या सह संविदाय
 तस्माज्जिनेन्द्रमतसम्पत्तां कुरुष्वम् ॥

इत्युपमितिभवप्रपञ्चायां कथायां मानमृषा-
 वादरसनेन्द्रियविपाकवर्णनश्चतुर्थः
 प्रस्तावः समाप्तः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमः प्रस्तावः ।

अथ तप्तोक्तविख्यातं सर्वसौन्दर्यमन्दिरम् ।
बहिरङ्गं जगत्प्रसिद्धिं वर्धमानं पुरोक्तमम् ॥
पूर्वाभाषौ श्रुतिः प्राज्ञो दक्षिणो जातिव्यसः ।
नरवर्गः सदा यच्च जैनधर्मपरायणः ॥
विनीतः ग्रीकसंपन्नः सर्वावयवसुन्दरः ।
सङ्गच्छाभूवणो यच्च धार्मिकः सुन्दरीजनः ॥
तच्च दर्पोद्गुरारातिकरिबुधविदारणः ।
अभून्निर्व्याजसदीर्यो धवलो नाम भूपतिः ॥
यः शशाङ्कायते नित्यं स्वबन्धुसुदाकरे ।
कठोरभास्कराकारं विभर्ति रिपुतामसे ॥
तस्यास्ति सर्वदेवीनां मध्ये सम्प्रपताकिका ।
सौन्दर्यग्रीकपूर्णाङ्गी देवी कमलसुन्दरी ॥
तस्या गर्भे समुद्भूतः समुत्तुष्टमन्दिरम् ।
सुतोऽस्ति विमलो नाम तयोर्देवीनरेन्द्रयोः ॥
यस्तदा बाणकाशेऽपि वर्तमानो महामतिः ।
स्रक्षुकर्मतया धन्यो न स्पृष्टो बाणघेष्टितैः ॥
अथ तच्च पुरे स्थातः समस्तजनपूजितः ।
अभूत्तत्ततः श्रेष्ठो सोमदेवो महाधनः ॥
धनेन धनदं धन्यो रूपेण मकरध्वजम् ।

धिवा सुरहृदं धीरो यो विविधे मतकृत् ॥
 तस्मान्मुखा ग्रीवाया जावष्टावृतप्राणिनी ।
 भर्तृभक्ताभवङ्गाद्या नाया कमकसुन्दरी ॥
 ततोऽहं गुहिकादानाद्भवितव्यतया तथा ।
 तस्याः प्रवेष्टितः कुक्षौ भद्रे पुच्छोदवाप्तिः ॥
 अथ संपूर्णकायेन प्रविभक्तप्ररीरकः ।
 स्तितस्याहं बहिर्घोने रङ्गमध्वे यथा नटः ॥
 ततः किञ्च प्रसूताहं जातो मे पुनकोऽनघः ।
 इति भावनया चित्ते जनन्या प्रविशोक्तिः ॥
 सोऽपि पुच्छोदयो जातः केवचं नेक्षितस्याथा ।
 जनदृष्ट्या न दृश्यन्ते तेऽन्तरङ्गजना यतः ॥
 ज्ञातोऽहं सोमदेवेन परिवारनिवेदितः ।
 ततश्च कारितस्थेन सुतजन्ममहोत्सवः ॥
 दत्तानि भूरिदानानि पूजिता गुरुसंहतिः ।
 प्रनृत्ता बान्धवाः सर्वे दादितानेकमर्दकाः ॥
 अथातीवोत्थितोषेण द्वादशाहे च सोत्सवम् ।
 ततो मे विहितं नाम वामदेव इति स्फुटम् ॥
 ततः संवर्धमानोऽहमत्यन्तसुखसाक्षितः ।
 यावद्भद्रे सम्पन्नो व्यक्तचैतन्यसंगतः ॥
 तावद्दृष्टौ मया भद्रे सम्पत्कारधरौ चरौ ।
 तयोश्च निकटे यत्र वारौ वक्षितदेहिना ॥
 चिन्तितं च यथा यथा किमिदं मयावचनम् ।

मत्सजीपे समाधातं किं वाञ्छित्य प्रयोजनम् ॥
 अथैकक्षत्र मां गाढं बलादास्त्रिंश मानवः ।
 निपत्य पादयोस्त्रेषां ततश्चेत्यमभाषत ॥
 मित्र प्रत्यभिजानीषे किं मां किं नेति वा पुनः ।
 मयोक्तं नेति तच्छ्रुत्वा स जातः श्लोकविद्वज्ज्ञः ॥
 मयोक्तं तात किं जातस्त्वमेवं श्लोकविद्वज्ज्ञः ।
 तेनोक्तं शिरदृष्टोऽपि यतोऽहं विस्मृतस्तव ॥
 मयोक्तं कुत्र दृष्टोऽसि त्वं मया वरश्चोचन ।
 तेनोक्तं कथयाम्येष समाकर्ष्य साग्रतम् ॥
 पुरेऽसंख्यवहारे त्वमासीर्वास्तव्यकः पुरा ।
 तत्रासन्मादृशास्तात बहवस्ते वयस्यकाः ॥
 केवलं तत्र नाभूवमहमद्यापि ते सखा ।
 अन्यदा निर्गतोऽसि त्वं ततो भ्रमणकाम्यया ॥
 ततश्चैकाचवासे त्वं विकसाचपुरे भ्रमन् ।
 पञ्चाचपञ्चसंस्थाने कदाचित्पुनरागतः ॥
 तत्र ये गर्भजाः सन्ति संज्ञिनः कुक्षपुत्रकाः ।
 अन्यस्थानानि पर्यव्य तेषु प्राप्तोऽसि सुन्दर ॥
 अथ तत्र स्त्रितस्यायं जातस्तव वयस्यकः ।
 तिरोभूतपरत्वेन न सम्यग् लक्षितस्त्वया ॥
 ततो भ्रमणशीलत्वात्तातागन्तेषु धामसु ।
 अनन्तवारा भ्रान्तोऽसि सह स्त्रीयमहेक्षया ॥
 कुतूहलवशेनाथ पुरे सिद्धार्थनामके ।

बहिरङ्गे गतस्तात कदाचित्त्वं समार्यकः ।
 नरवाहनराजस्य भवने त्वं तदा स्थितः ॥
 दिनानि कतिचिन्नाम्ना प्रसिद्धो रिपुदारणः ।
 संसारिजीव इत्येतत्तात ते नामपूर्वकम् ।
 वासके वासके नाम जायते चापरापरम् ॥
 ततस्तच्च स्थितेनाहं भवता वरलोचन ।
 वयस्य प्रत्यभिज्ञातो मृषावाद इति स्फुटम् ॥
 ततस्तच्च मया सार्धं क्षणितोऽसि वरानन ।
 संजाता च परा प्रीतिर्मदीयज्ञानकौशले ॥
 पृष्टस्याहं त्वया तोषाद्ययेदं तव कौशलम् ।
 ज्ञातं कस्य प्रसादेन ममानन्दविधायकम् ॥
 मयोक्तं प्रतिपन्नास्ति भगिनी मे महत्तमा ।
 मूढतानन्दिनी माया रागकेसरिणोऽङ्गजा ॥
 इदं तस्याः प्रसादेन संजातं मम कौशलम् ।
 सा हि संनिहिता नित्यं मम मातेव वत्सला ॥
 यच्च यच्च मृषावादस्तच्च तच्चेह मायया ।
 भवितव्यमिति प्रायो विज्ञातं वासकैरपि ॥
 त्वयोक्तं दर्शनीयेति सात्त्विकीया भगिनी मम ।
 मयापि प्रतिपन्नं तत्तावकीनं वक्षस्तदा ॥
 ततस्तद्वचनं तात स्मरक्षेपोऽहमागतः ।
 भगिनीं पुरतः कृत्वा दर्शयामीति ते किल ॥

थावता ।

य तदा तादृशः स्नेहस्तत्र तात मया सह ।

ते तादृशाः समुक्तायाः सा च मैत्री ज्योतिरा ॥

तथापि ।

न त्वं प्रत्यभिजानीषे दृष्टमथधुना जन्मम् ।

महत्तरमतोऽपि क्षात्किं शोकभरकारणम् ॥

तदेव मन्दभाग्योऽहं भवता परिवर्जितः ।

न जामि न च तिष्ठामि संजातस्त्रिजगत्पुनः ॥

मयोक्तं न क्षरामीमं वृत्तान्तं भद्र भावतः ।

तथापि हृदये मेऽस्ति यथा त्वं शिरसंगतः ॥

यतः ।

दृष्टिर्मे शीतस्त्रीभूता चित्तमावन्दपूरितम् ।

त्वयि भद्र मृषावादे जाते दर्शनगोचरे ॥

नूनं जातिस्मारा मन्ये दृष्टिरेषा शरीरिणाम् ।

प्रिये हि विकल्पोऽयं दृष्टे दन्द्यते ऽप्रिये ॥

नक्ष्मादश्च न कर्तव्यः शोको भद्रेण वस्तुनि ।

वयस्यः प्राप्तुस्तुल्यं ब्रूहि यत्ते प्रयोजनम् ॥

तेनोक्तमिषदेवाय मम तात प्रयोजनम् ।

यदेवास्मीयमभिनी दर्शिता तेऽतिवस्तुना ॥

मायेति सुप्रधिह्वापि ज्यैष्ठ्यरितरश्चितैः ।

इयं वज्रशिका तात प्रियमायाभिधीयते ॥

तदेवमायमं तात वर्तितव्यं यथा मया ।

अहं तिरोभविव्यामि नास्ति मेऽवशरोऽधुना ॥

किं तु ।

यचेयमाप्नो तत्राहं स्थित एवेह तत्पतः ।
 परस्परानुविद्धं चि स्वरूपमिदमावयोः ॥
 अयं तु पुरुषस्तत्र भगिष्ठो मे रुहोदरः ।
 युक्तसो मित्रमावस्य तैम संदर्भितो मया ॥
 स्तेयनामा महावीर्यक्षिरोभूतः स्थितः पुरा ।
 प्रस्तावमधुना ज्ञाना सोऽयं तात समानतः ॥
 तदेषोऽपि त्वया नित्यं वषाहमवस्योक्तिः ।
 तथैव स्नेहभावेन द्रष्टव्यः मित्रदान्धवः ॥

मयोक्तं ।

येवं ते भगिनी भद्र सा ममापि न संग्रहः ।
 यस्तो रुहोदरो भ्राता स ममाप्येष बान्धवः ॥

तेनोक्तं ।

अहो मयाप्रसादो मे विहितो मदनुग्रहः ।
 संजातः ह्यतस्तयोऽहमेवं सति नरोत्तम ॥
 इत्युक्त्वा स मृषावादक्षिरोभावमुपागतः ।
 ततो मे हृदि संजातो वितर्कः स च कौटुम्भः ॥
 अहो मे धन्यता नूनं संपन्नं जगज्जः फलम् ।
 भगिनी भ्रातरौ यस्तु समापन्नौ मनेदुग्धौ ॥
 ततो विस्मयतस्ताभ्यां सार्धं मे मनवीदुग्धः ।
 जाता वितर्ककस्रोता भद्रे विभ्रान्तचेतसः ॥
 वक्ष्यामि जगत्सर्वं नानारूपैः प्रतारणैः ।

परेषां धनसर्वस्वं सुष्णामि च यथेच्छया ॥
 ततोऽहं वञ्चनेऽन्येषां हरणे शान्त्यसम्पदाम् ।
 प्रवर्तमानो निःशङ्कस्तुलितो लोकबान्धवैः ॥
 ततस्तत्तादृशं वीक्ष्य मामकीनं कुचेष्टितम् ।
 गणितस्तृणतुल्योऽहं तैः सर्वैर्लोकबान्धवैः ॥
 इतश्च नृपतेर्भार्या या सा कमलसुन्दरी ।
 साभूत्कनकसुन्दर्याः सर्वकाष्ठं सखी प्रिया ॥
 ततोऽसौ तनयस्तस्या विमलो राजदारकः ।
 जातो मे मादृशसम्बन्धात्सखा निर्व्याजवत्सलः ॥
 सदोपकारपरमः स्नेहनिर्भरमानसः ।
 स महात्मा मया सार्धं ग्राह्यहीनः प्रमोदते ॥
 अहं तु तस्या वीर्येण भगिन्याः शठमानसः ।
 निमलेऽपि मलापूर्णः संजातः कौटिलालयः ॥
 निर्मिथ्यग्राह्यभावेन तदेवं वर्तमानयोः ।
 अनेकक्रीडनासारमावयोर्यान्ति वासराः ॥

ततश्च ।

कौमारे वर्तमानेन विमलेन महात्मना ।
 आसाद्य सदुपाध्यायं गृहीताः सकलाः कक्षाः ॥
 योषितां नयनानन्दं मीनकेतनमन्दिरम् ।
 लावण्यसागराधारं तारुण्यकमवाप सः ॥
 अथान्यदा मया सार्धं लल्लमानो महामतिः ।
 स क्रीडानन्दनं नाम संप्राप्तो वरकाननम् ॥

तच्च कौटुशम् ।

अशोकनागपुष्पागवकुलाङ्गोत्तराजितम् ।

चन्दनागरकूर्पूरतरुषण्डमनोहरम् ॥

द्राक्षामण्डपविस्तारवारितातपसुन्दरम् ।

विश्वसत्केतकौगन्धगृह्यान्वीकृतषट्पदम् ॥

अनेकतालहिंतालनालिकेरमहाद्रुमैः ।

यदाह्वयति हस्ताभैः सम्पर्धमिव नन्दनम् ॥

अपि च ।

विविधाहुतचूतलतागृहकं कचिदागतसारसहस्रवक्त्रम् ।

सुमनोहरगन्धरुण्डमरं युषदामपि विश्रयतोषकरम् ॥

स च तत्र मया सहितो विमलः सरलो मनसा बद्धपूतमलः ।

उपगत्य तदा सुचिरं विजने रमते स्म मृगाच्च मनोजवने ॥

अचान्तरे किं संपन्नं ।

नूपुरारवसंमिश्रः साशङ्को निभृतो ध्वनिः ।

कयोश्चिष्यत्पतोर्दूरादागतः कर्णकोटरम् ॥

ततो विमलेनाभिहितं । वयस्य वामदेव कस्यायं ध्वनिः श्रूयते ।

मयोक्तं । कुमार अस्फुटाक्षरतया न सम्यङ् मयापि लक्षितो बहूनां

सात्र ध्वनिः संभाव्यते । यतोऽत्र काननाभोगे विचरन्ति यक्षाः

परिभ्रमन्ति गरवराः संभाव्यन्ते विबुधा रमन्ते सिद्धा हिण्डन्ति

पिशाचाः संभवन्ति भूता गायन्ति किन्नराः पर्यटन्ति राक्षसा

निवसन्ति किम्बुषा विलसन्ति महोरगा ललन्ते गान्धर्वाः

क्रौडन्ति विद्याधराः । तस्मात्पुरतो गत्वा निरूपयावः येन निश्ची-

यते कस्यायं शब्द इति । प्रतिपन्नमनेन । गतौ स्त्रोक्तं भूमिभागं ।
दृष्टा पदपद्धतिः । विमलेनोक्तं । वयस्य वामदेव मनुषमिथुनस्य
कस्यचिदेवा पदपद्धतिः । यतः ।

पश्यैकानि पदान्यत्र कोमलानि लघूनि च ।

दृश्यन्ते वाङ्मयकामधे सूक्ष्मरेखाङ्कितानि च ॥

तथान्यानि पुनर्युक्तपङ्क्त्याङ्गुशङ्खादिभिः ।

लाङ्कितानि विभाष्यन्ते पदानि विरलानि च ॥

लग्नानि च न देवानां पदानौह भुवस्तले ।

सामान्यपुरुषाणां च नेदृशी पदपद्धतिः ॥

तदत्र वयस्य वामदेव विशिष्टेन केनचिन्नरमिथुनेन भाव्यं ।
मयोक्तं । कुमार सत्यमेवमिदमयतो गत्वा निरूपयावः । ततो गतौ
पुनः स्त्रोक्तं भूभागं । दृष्टमतिघनतद्गहनमध्ये सताम्यक्षकं । निरू-
पितं सतावितानविवरेण । तत्र च निखीनं दृष्टमपहसितरति-
मन्मथसौन्दर्यं तन्मिथुनं । विलोकितं विमलेन नखाग्नेभ्यो वासा-
पाणि यावत् । न दृष्टौ मिथुनेनावां । अपस्तृतौ कतिचित्पदानि ।
विमलेनोक्तं । वयस्य न सामान्याविमौ स्त्रीपुरुषौ । यतोऽनयोः
शरीरे विशिष्टानि लक्षणान्युपलभ्यन्ते । मयोक्तं । कीदृशानि नर-
नार्योर्लक्षणानि भवन्ति । महत्कुतूहलं मे । ततस्तान्येव तावन्निवे-
दयतु कुमारः । विमलेनोक्तं ।

लक्षणान्यसमाख्यातं विस्तरेण वरानन ।

पुञ्जलक्षं झटित्येव कदादर्शयितुं चमः ॥

तथैव लक्षणं नार्या विज्ञेयं बद्धविस्तरम् ।

तद्वर्णनं हि को नाम पारचेत्कोऽवधारयेत् ॥

अतः समासतत्त्वम् यदि गाढं कुतूहलम् ।

ततोऽहं कथयाम्येष लक्षणं नरयोधितोः ॥

मयोक्तं । अनुपहो मे । विमलेनोक्तं ।

रक्तस्निग्धमवक्त्रं च पद्माभं मृदु कोमलम् ।

प्रग्रस्तं वर्णितं प्राज्ञैः सुस्निग्धं पादयोस्तलम् ॥

शशिवज्राकुशच्छस्त्रशङ्खादित्यादयस्तले ।

पादयोर्ध्वस्य दृश्यन्ते स धन्यः पुरुषोत्तमः ॥

एत एव च चन्द्राद्या यद्यसंपूर्णभिन्नकाः ।

अवेयुः पश्चिमाभोगाः संपद्यन्ते तदा नरे ॥

रासभो वा वराहो वा जम्बुको वा परिस्फुटम् ।

दृश्येत पादतलयोर्ध्वस्यासौ दुःखितो नरः ॥

मयोक्तं ।

लक्षणं प्रस्तुते वक्तुं तथेदमपल्लवणम् ।

किमुक्तं विमलः प्राह समाकर्णय कारणम् ॥

लक्ष्यते दृष्टमानस्य नरस्येह शुभाशुभम् ।

येन तल्लक्षणं प्रोक्तं तद्देहा सुन्दरेतरम् ॥

ततः सर्वं समाखेन सुखदुःखनिवेदकम् ।

शरीरसंज्ञितं चिह्नं लक्षणं विदुषां मतम् ॥

तेनापल्लवणस्यापि यदिदं प्रतिपादनम् ।

युक्तं तद्गद्ग जानीहि प्रस्तुते वरलक्षणे ॥

मयोक्तं ।

कुमार परिश्रमोऽयं व्युत्पत्त्यर्थं मया कृतः ।
 तद्गृहि सर्वं यदायं दिगुणोऽयमनुग्रहः ॥
 विमलेनोक्तं ।

उत्तुङ्गाः पृथुलास्ताम्राः स्निग्धा दर्पणसन्निभाः ।
 नखा भवन्ति धन्यानां धनभोगसुखप्रदाः ॥
 सितैः अमणता ज्ञेया रूच्यपुष्पितकैः पुनः ।
 जायते किञ्च दुःश्रील्लो नखैर्लोकेऽपि मानवः ॥
 मध्ये संचिन्नपादस्य स्त्रीकार्यं मरणं भवेत् ।
 निर्मांसावुत्कटौ पादौ न प्रशस्तावुदाहृतौ ॥
 क्रूरमोक्षतौ घनौ स्निग्धौ मांसलौ समकोमलौ ।
 सुस्निष्टौ चरणौ धन्यौ नराणां सुखसाधकौ ॥
 ये काकजङ्गाः पुरुषास्तथैवोद्वह्मपिण्डिकाः ।
 ये दीर्घसूत्रजङ्गास्तु दुःखितास्तोऽध्वगामिनः ॥
 ये हंसशिखिमातङ्गवृषगत्यनुकारिणः ।
 नरास्ते सुखिनो लोके दुःखिनोऽन्ये प्रकीर्तिताः ॥
 जानुद्वयं भवेद्गूढं गुह्यफौ वा सुसमाहितौ ।
 यस्यासौ सुखितो ज्ञेयो घटजानुर्न सुन्दरः ॥
 वृक्षं राजीवसच्छायमुन्नतं मणिके शुभम् ।
 वक्रं दीर्घं विवर्णं च न लिङ्गमिह शस्यते ॥
 दीर्घायुष्का भवन्तीह प्रसन्नवृषणा नराः ।
 उत्कटाभ्यां पुनस्ताभ्यां वृक्षायुष्काः प्रकीर्तिताः ॥
 मांसोपचितविस्तीर्णं शुभकारि कटीतटम् ।

तदेव दारिद्र्यकरं विज्ञेयं वृक्षसङ्कटम् ॥
 यस्योदरं भवेत्तुल्यं सिंहव्याघ्रशिखण्डिनाम् ।
 तथैव वृषमत्स्यानां भोगभोगी स मानवः ॥
 वृत्तोदरोऽपि भोगानां भाजनं किल गीयते ।
 शूरो निवेदितः प्राञ्चैर्मण्डूकसमकुक्षिकः ॥
 गम्भीरा दक्षिणावर्ता नाभिरुक्तेह सुन्दरा ।
 वामावर्ता च तुङ्गा च नेष्टा लक्षणवेदिभिः ॥
 विशालमुन्नतं तुङ्गं खिग्धलोमशमार्दवम् ।
 वचःस्रवं भवेद्भुज्यं विपरीतमतोऽपरम् ॥
 कूर्मसिंहाश्रमातङ्गसमपृष्ठाः सुशोभनाः ।
 उद्धवाहवो दुष्टा दासास्तु लघुबाहवः ॥
 प्रसन्नबाहवो धन्याः प्रशस्ता दीर्घबाहवः ।
 अकर्मकठिनौ हस्तौ विज्ञेयाः पादवस्त्रखाः ॥
 दीर्घा मेघसमः स्कन्धो निर्मांसो भारवाहकः ।
 मांसलो लक्षणज्ञानां लघुस्कन्धो मतः किल ॥
 कष्टो दुःखकरो ज्ञेयः कृशो दीर्घश्च यो भवेत् ।
 स कम्बुसन्निभः श्रेष्ठो वलिचयविराजितः ॥
 लघ्वोष्ठो दुःखितो नित्यं पीनोष्ठः सुभगो भवेत् ।
 विषमोष्ठो भवेद्दीर्घलोष्ठो भोगभाजनम् ॥
 शुद्धाः समाः शिखरिणो दन्ताः खिग्धा घनाः शुभाः ।
 विपरीताः पुनर्ज्ञेया नराणां दुःखहेतवः ॥
 दाक्षिण्यद्रुदमो राजा भोगी स्यादेकहीनकः ।

चिन्ता मध्यमो ज्ञेयस्ततोऽधस्तात् सुन्दरः ॥
 लोकदत्ता अतिदत्ता ज्ञानदत्ताश्च ये नराः ।
 मूषकैः समदत्ताश्च ते पापाः परिकीर्तिताः ॥
 बीभत्सैश्च कराजैश्च दम्भैर्विचम्यंश्चितैः ।
 तेऽत्यन्तपापिनो ज्ञेया दुष्टग्रीवा नराधमाः ॥
 या पद्मदलचञ्चला सृष्टा वा शास्त्रवेदिनाम् ।
 भवेज्जिज्ञा विज्ञासाधिविचिता मद्यसाधिनाम् ॥
 शूराणां पद्मचञ्चलार्थं भवेत्तास्तु जनोरजम् ।
 कृष्णं कुलचयनारं नीलं दुःखस्य कारणम् ॥
 संसारसनादानुकारिणः सुन्दरा नराः ।
 भवन्ति सुखिनः आकलननादास्तु दुःखिताः ॥
 दीर्घा सुखिनो नित्यं सुभगस्तु विशद्वया ।
 नया विपिटया प्रापञ्चौरः कुक्षितनाभिकः ॥
 नीलोत्पलदलचञ्चला दृष्टिरिष्टा मनस्विनाम् ।
 मधुपिङ्गा प्रपञ्चैव याया मार्जारसन्निभा ॥
 सहृष्टिर्जिह्वादृष्टिश्च रौद्रदृष्टिश्च केकरा ।
 दीनातिरक्ता कृष्णा च पिङ्गला च विगर्हिता ॥
 इन्दीवराभा धन्यानां गभीरा चिरजीविनाम् ।
 विपुला भोगिनां दृष्टिदृष्ट्या लोकजीविनाम् ॥
 काष्ठाद्वरतरोऽन्धः स्वात्केकरादपि काश्चकः ।
 वरमन्धोऽपि काष्ठाऽपि केकरोऽपि न कातरः ॥
 अवद्वलक्ष्या सततं घूर्णते कारणं विना ।

रुचाभा स्वाभरूपा च वा इष्टिः पापकर्मणाम् ॥
 अधी निरीचते पापः सरसं चञ्चुरीचते ।
 उर्ध्वं निरीचते धन्यस्त्रिरसीनं तु कोपनः ॥
 दीर्घं वृथैस्वरूपे च मानसौभाग्यशास्त्रिणाम् ।
 भुवो नराणां जीने तु योषिदर्थं महापदाम् ॥
 कधुस्तूलौ महाभोगौ कर्णौ तौ घनभागिणाम् ।
 आस्तु कर्णं भवेन्नेधा लोमघ्नी चिरजीविनाम् ॥
 कक्षाटपट्टो विपुलश्चन्द्राभः सन्महाकरः ।
 दुःखिनामतिविस्तीर्णः संचिन्तः क्षण्यजीविनाम् ॥
 वामावर्तो भवेद्यस्य वामायां दिशि मस्तके ।
 निर्वचणः शुधाशामो भिषामव्यास रुचिकाम् ॥
 दक्षिणो दक्षिणे भागे यस्यावर्तस्तु मस्तके ।
 तस्य निधं प्रजापतेत कमला करवर्तिनी ॥
 यदि स्यादक्षिणे वामो दक्षिणो वामपार्श्वके ।
 पद्मात्काष्ठे ततस्तस्य भोगा नास्त्यत्र संग्रहः ॥
 खुटिता रुक्मसिनाः केशा दारिद्र्यहेतवः ।
 सुखदास्ते मृदुस्निग्धा वस्त्राभाः केचिहेतवः ॥

अन्यच्च ।

उरोमुखललाटानि वृष्टूनि सुखभागिणाम् ।
 गम्भीराणि पुनस्त्रीणि नाभिः सत्त्वं स्मरस्तथा ॥
 केशदन्तनखाः सूक्ष्मा भवन्ति सुखहेतवः ।
 कण्ठः वृष्टं तथा जङ्घे वृक्षं क्षिप्रं च पूजितम् ॥

रक्ता जिह्वा भवेद्भ्रूया पाणिपादतल्लानि च ।
 पृथुष्ठाः पाणिपादास्तु धन्यानां दीर्घजीविनाम् ॥
 स्निग्धदन्तः शुभाहारः सुभगः स्निग्धलोचनः ।
 नरोऽतिदीर्घो हृत्स्वस्त्युल्लः कृष्णश्च निन्दितः ॥
 त्वचि रोमस्तु दन्तेषु जिह्वायां चिउरेषु च ।
 नेत्रयोश्चातिरूक्षा ये ते न धन्याः प्रकीर्तिताः ॥
 पद्मभिः शतमुद्दिष्टं चतुर्भिर्नवतिस्तथा ।
 चिभिः षष्टिः समुद्दिष्टा लेखाङ्गैर्भास्ववर्तिभिः ॥
 चत्वारिंशत्पुनः प्रोक्तं वर्षाणि नरजीवितम् ।
 ताभ्यां द्वाभ्यां तथैकेन त्रिंशद्वर्षाणि सुन्दर ॥

किं च ।

अस्त्रिष्वर्थाः सुखं मांसे त्वचि भोगाः स्त्रियोऽस्त्रिषु ।
 गतौ यानं स्त्ररे चाज्ञा सर्वं सत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥
 गतेर्धन्यतरो वर्णा वर्णाद्भन्यतरः स्त्ररः ।
 स्त्रराद्भन्यतरं सत्त्वं सर्वं सत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥
 यथा वर्णस्तथा रूपं यथा रूपं तथा मनः ।
 यथा मनस्तथा सत्त्वं यथा सत्त्वं तथा गुणाः ॥
 तदिदं ते समासेन वर्णितं नरलक्षणम् ।
 अधुना योषितां भद्रं लक्षणं मे निशामय ॥

मयोक्तं ।

कुमार भवता तावदाधारमिह कीर्तितम् ।
 सर्वस्य लक्षणस्यास्य सत्त्वमत्यन्तनिर्मलम् ॥

तच्च किं यादृशं जातं तादृगेवावतिष्ठते ।
किं वा कथंचिद्वर्धेत नराणामिह जन्मनि ॥
विमलेनोक्तं ।

सन्ति संवर्धनोपायाः सत्त्वस्थाचैव जन्मनि ।
ते चेमे ज्ञानविज्ञानधैर्यस्रतिसमाधयः ॥
ब्रह्मचर्यं दया दानं मिःस्पृहत्वमृतं तपः ।
औदासीन्यं च सर्वत्र सत्त्वसंशुद्धिहेतवः ॥
एतैरविमलं सत्त्वं शुद्ध्युपायैर्विशुध्यति ।
सेव्यमान इवादर्शः शारसेलकरादिभिः ॥

यतः ।

भावच्छेदं निराकृत्य क्लृपयन्ति न संग्रहयः ।
भावा एतेऽन्तरात्मानं सेव्यमाणाः पुनः पुनः ॥
कृचीभूतात्पतत्यस्मादात्मनो मलसञ्चयः ।
ततः शुद्धा भवेत्सेव्या सा च सत्त्वमिहोच्यते ॥
शुद्धे च सत्त्वे कुर्वन्ति लक्षणाणि बहिर्गुणम् ।
अपलक्षणादोषाश्च जायन्ते नैव बाधकाः ॥
तदेवं भद्रं विद्यन्ते ते भावा यैर्विवर्धते ।
समस्तगुणसम्भाराधारं तत्सत्त्वमुत्तमम् ॥

एवं च वदति विमले

मथा भद्रे न विज्ञातो भावार्थस्तत्र कश्चन ।
तथापि भगिनीदोषान्नं प्रतीदं प्रजल्पितम् ॥
कुमार साधु साधून् नष्टो मे संग्रहोऽधुना ।

तत्तावद्वर्णवेदानीं लक्षणं मम घोषिताम् ॥
 अन्यच्च कौदुग्रं तावदिदं ते प्रतिभासते ।
 मियुगं लक्षणेन जातस्ते विस्मयोऽस्तुतः ॥
 विमलेनोक्तं । आकर्ण्य ।

चक्रवर्तो भवत्येव नरोऽमूदृगलक्षणेः ।
 लक्षणापीदृशी भद्रं भार्या तस्यैव जायते ॥
 तेन मे विस्मयो जातो दृष्टेदं मियुगोत्तमम् ।
 निग्रामय ततो मद्रं लक्षणं घोषितोऽधुना ॥
 मयोक्तं । कथयतु कुमारः । विमलेनोक्तं ।

सुखमर्धं शरीरस्य सर्वं वा सुखमुच्यते ।
 ततोऽपि नाशिका जेष्ठा नाशिकातोऽपि लोचने ॥
 चक्रं पद्मं ध्वजं छत्रं लक्षिकं वर्धमानकम् ।
 यासां बादतले विद्यास्ताः स्त्रियो राजयोषितः ॥
 दासत्वं पृथुलैः पादैर्वक्रैः शूर्पनिभैस्तथा ।
 शुष्कैर्दारिद्र्यमाप्नोति शोकं चेति कुनेर्वचः ॥
 अङ्गुष्ठो विरक्षा कृष्णा यक्षाः कर्मकरी तु सा ।
 खूलाभिर्दुःखमाप्नोति दारिद्र्यं च न संशयः ॥
 लक्ष्णाभिः संवृताभिश्च सुदन्ताभिरक्षयैव च ।
 रक्ताभिर्नातिदीर्घाभिरङ्गुलीभिः सुखान्विता ॥
 पीनौ सुसंहतौ शिखौ सिरारोमविवर्जितौ ।
 हस्तिहस्तनिभौ यक्षा जङ्गोह सा प्रशस्यते ॥
 विस्मोर्णमांसजा शुर्वी चतुरस्यातिशोभना ।

अनुन्नतनिजम्ना च कटिः स्त्रीणां प्रशस्यते ॥

अदरेण विराजेत निर्मात्रेण सुभार्दिता ।

विशग्रमध्यगोभेन तेनैव सुखभागिनी ॥

कुण्डोः वरणेः क्षिप्तेर्विस्तीर्णे रोमणेः शरेः ।

विक्रमैः पाण्डुरैः हृष्यैर्गार्धैः हसैः सुदुःखिताः ॥

आवर्ण्यैः किल विहारेण निवेदयिष्यति मम नारीखण्डं
विमलाक्षवदकाष्ठ एव किं संपन्नं ।

आक्रामे भास्कराकारौ निष्कृष्टाद्यौ विभीषणौ ।

नरौ विजोक्तौ तूर्णमागच्छन्तौ तदा मया ॥

ततः सप्तभ्रमं तदभिमुखमवसोकथता मयाधित्तं । कुमार
कुमारेणि । ततो विमलेनापि विष्कारिता क्षिमेतदिति चिन्तयता
तदभिमुखं विमलकोमलकमलदक्षत्रिणासकाग्रिनी दृष्टिः । अत्राक्षरे
प्राप्तौ अताद्यहकण्डोपरि तौ पुरुषौ । ततोऽभिहितमेवेन । अदरे
निर्गन्धे पुरुषाधनं नास्ति नक्षतोऽपि भवतो मोक्षः । तदिदानीं
सुदृढं सुदृढं त्रीषकोकं । अदरेष्टदेवतां पुरुषो वा भवेति । एतच्चा-
कर्णाग्रौ अताद्यहकण्डध्वनीं पुरुषो धीरा भवेति संस्मृत्य तां
अक्षमाक्षरेरे न विस्मर्तव्यमिदमात्मप्रचितं यस्मात् क्रो ब्राह्म
नश्नतीति ब्रुवाणः समाकृत्य अरवाक्षमुत्पतितस्तदभिमुखं ।

ततस्तार्थां सप्तं तच्च विषयतश्चत्वारणम् ।

प्रेम्णस्त्वक्षयवारावर्चिन्मादातिभीषणम् ॥

अनेककरणोद्गमवकानोद्गतिवन्धुरम् ।

आत्मनाप्रोभनं भीममाक्रामे क्लविकलम् ॥

तयोच्चैकः पुरुषो सुज्जसुज्जर्जतामृहकं प्रवेष्टुमभिवाञ्छति स्म ।
 ततः सा बाळा भयविह्वला वेपमानपयोधरा हरिणिक्तेव सिंह-
 चाशिता दशस्त्रपि दिक्षु चक्षुः क्षिपन्ती निर्गत्य पलायितुं प्रवृत्ता ।
 ततो वृद्धा विमलकुमारमभिहितमनया । चायस्व पुरुषोत्तम
 चायस्व गतास्मि तवाहं शरणं । विमलेनोक्तं । सुन्दरि धीरा भव
 नास्त्वधुना ते भयं । अचान्तरे तद्गृहणार्थं प्राप्तः स पुरुषः । स
 च विमलकुमारगुणगणोपार्जिततया तस्मिन्नेव गगने क्षान्भितो
 वनदेवतया ।

ततो विस्फारिताक्षोऽसौ विलक्षो विगतक्रियः ।

क्षिप्रभित्ताविव न्यस्तो गगनस्थः स्थितो नरः ॥

अचान्तरे स तस्य द्वितीयः पुरुषो निर्जितस्त्रेण मिथुनकेन
 पलायितुं प्रवृत्तः । क्षमस्तत्पृष्ठतो मिथुनकः । वृष्टः क्षान्भितनरेण ।
 मृहीतोऽसौ रोषोत्कर्षेण । प्रवृत्ता पृष्ठतो गमनेच्छा । क्षान्भितो
 देवतया तद्भावः । ततस्त्रोत्तम्भितोऽभावमया । प्रवृत्तः पृष्ठतो वेगेन ।
 इतश्च क्षान्भितौ वृष्टेर्गोचरमितरौ । गतः सोऽपि तदनुमार्गेणादर्शनं ।
 ततः सा बाळा आर्यपुत्र हा आर्यपुत्र क थासि मां सुक्ता मन्द-
 भाग्यामिति प्रक्षपितुं प्रवृत्ता । संस्थापिता कथंचिद्विमलेन मया
 च । गता कियत्यपि वेक्षा । अचान्तरे

जयन्निधा परीताङ्गो लसत्कान्तिमनोहरः ।

समागतः स वेगेन तस्या मिथुनको नरः ॥

ततस्तं वृद्धा सा बाळिकामृतसेकसिक्तेव गता परमपरितोषं । निवे-
 दितश्च तथा तस्मै वृत्तान्तः । ततः स पुरुषो विमलकुमारं प्रणम्येदमाह ।

बन्धुर्धाता पिता माता जीवितं च नरोत्तम ।

त्वं मे येन प्रिया धीर रक्षितेषं मम त्वया ॥

अथवा ।

दागोऽहं किङ्करो वयः प्रेक्ष्यस्ते कर्मकारकः ।

तद्द्वीयतां ममादेष्टः किं करोमि तव प्रियम् ॥

विमलेनोक्तं । महासत्त्व असमञ्च सम्भ्रमेण । मे वयमत्र रक्षितुं । रक्षितेषं स्वमाहात्म्येनैव भवता । केवलं महत्कौतुकं मे । कथयतु भद्रः कोऽयं वृत्तान्तः किं वा ते गतस्य संपन्नमिति । तेनोक्तं । यद्येवं ततो निषीदतु कुमारः । महतीयं कथा । ततो निषणाः सर्वेऽपि क्षतामृद्वक्त्रे । स प्राह । कुमारार्कर्षय ।

अस्ति भरच्छत्रधरकरनिकरधवत्सो रजतमयो वैताड्यो नाम पर्वतः । तत्र चोत्तरदक्षिणे द्वे श्रेणी । तयोश्च षष्टिः पञ्चाग्रश्च षष्ठाग्रं विद्याधरपुराणि वसन्ति । तत्र दक्षिणश्रेण्यामस्ति गगन-शेखरं नाम पुरं । तत्र मणिप्रभो राजा । तस्य कनकशिखा देवौ । तस्याश्च रत्नशेखरस्तनयो रत्नशिखामणिशिखे च दुहितरौ । तत्र रत्नशिखा मेघनादस्य दत्ता मणिशिखा त्वमितप्रभस्य । ततस्तयो रत्नशिखामेघनादयोर्जातोऽहं तनयः । प्रतिष्ठितं मे नाम रत्नचूड रति । मणिशिखामितप्रभयोस्तु द्वौ सूनू जातावचक्षस्य चपलस्य । रत्नशेखरस्य च रतिकान्ता पत्नी । तस्याश्वमेका चूतमञ्जरी दुहिता जातेति । सहक्रीडितानि सर्वाण्यपि वयं बाणकाले । प्राप्नानि कुमारभावं । गृहीताः कुलकमायाता विद्याः । इतश्च रत्नशेखरस्य बाणवयस्योऽस्ति चन्द्रगो नाम शिद्धपुत्रकः । स च ।

सर्वज्ञागमसङ्गावभावितो निपुणस्तथा ।
 निमित्ते ज्योतिषे मन्त्रे सतन्त्रे गरलक्षणे ॥
 ततस्तदीयसम्यक्सांज्ञातो रत्नग्रेखरः ।
 गाढं रक्तो वृढं भक्तो धर्मं सर्वज्ञभाषिते ॥
 ततो मदीयताताय मेघनादाय सादरम् ।
 दत्तस्तेनापि सद्भूमौ भगिन्यै मङ्गमेव च ॥

इतश्च ।

निर्दिष्टसन्देहेनाहं किञ्चिदाज्ञोक्त्य लक्षणम् ।

यथायं दारको विद्याचक्रवर्ती भविष्यति ॥

अचान्तरे मयोक्तं । कुमार संवदति तत्तावकीनं वचनं ।
 विमलेनोक्तं । वयस्य वामदेव न मामकीनं तत्किं तद्वागिमवचनं ।
 तत्र च कुतो विसंवादः । रत्नचूडेनोक्तं । ततस्तेन मदीयमातुलेन
 रत्नग्रेखरेण साधर्मिकोऽयमुचितोऽयं सलक्षणोऽयमिति मत्वा दत्ता
 मङ्गमियं चूतमञ्जरी । परिणीता मया । ततः प्रकुपितावचल-
 चपलौ । न च मां परिभवितुं शक्नुतः । मृगयेते छिद्राणि । ततो
 मया क्लृप्ताताम्रकृत्या मुक्तो मुखरनामा चरः । तेन चागत्य
 निवेदितं मे । यथा कुतश्चिद्वाप्ता ताभ्यामचलचपलाभ्यां काली
 विद्या तत्साधनार्थं तौ कुचचिद्गताविति । मयोक्तं । भद्र यदा
 तावागच्छतस्तदा निवेदनीयं भवता । मुखरेणोक्तं । यदाज्ञापयति
 देवः । ततोऽद्य प्रभातसमये निवेदितं तेन मे । यथा । देव समा-
 धातौ तौ । सिद्धा काली विद्या । ज्ञातं तयोर्मन्त्रणं । अभिहित-
 मचलेन यथा चपल मया रत्नचूडेन सह योद्धव्यं भवता तु

चूतमञ्जरी हरणीयेति । एतदाकर्ण्य देवः प्रमाणं । ततो मथा
चिन्तितं । शक्तोऽहं सविद्ययोरपि तयोर्निराकरणे । केवलं न
मारयितव्यौ मादृश्वसुः पुत्रौ तौ तावदक्षक्षपलौ मया धर्मवृत्ति-
भयाहोकापवादभयाच्च । दृष्टग्रीलस्यासौ क्षपलः । ततश्चलेन हत्वा
यद्येनां चूतमञ्जरीं विनाशयिष्यति ततो मे गृह्यतो मुञ्चतश्चेनां
लाघवं संपत्स्यते । न चान्योऽस्ति मे सहायो यो युध्यमानस्य मे
चूतमञ्जरीं रचति । तस्मादभावसरे ममापक्रमणं श्रेयः । ततो
गृहीत्वा चूतमञ्जरीमपक्रान्तोऽहं । दृष्टपूर्वं च मयेदं वज्रशः
क्रीडानन्दनमुद्यानं । ततोऽपि समागत्य स्थितो क्षतागृहके धाव-
दनुमार्गेणैव मे समागतौ तावत्क्षक्षपलौ । समाहृतस्याहं गगन-
वर्तिनैव सतिरस्कारं सत्यधे निष्ठुरमचलेन । ततस्तदचनमाकर्ण्यतो
मे हृदयं कीदृशं संपन्नं ।

इतः प्रियतमास्तेहतन्तुभिर्बन्धक्रीलितम् ।

इतश्च शत्रुदुर्वाक्यैः सङ्ग्रामरसभासुरम् ॥

न तिष्ठति न वा याति मूढं कर्तव्यताकुलम् ।

ओलाकूटमिवाभाति क्षणं मे हृदयं तदा ॥

तथापि गाढामर्षवशेन समुत्पतितोऽहं तदभिमुखं । अग्रमा-
योधनं । दृष्टं च तत्प्रायो युष्माभिः । यावन्नष्टोऽप्यसौ गतोऽहं
तदनुमार्गेण । यावत्प्राप्तोऽसौ मया उत्तेजितः परुषवचनैः वक्षितो
मदभिमुखं । पुनर्लग्नमायोधनं । ततो मया दत्त्वा बन्धमास्कोटि-
तोऽयावत्क्षलो गगनस्थेनैव भूतस्ते । ततस्तस्य चूर्णितान्यङ्गोपाङ्गानि
विगच्छितं पौरुषं संजातं दैन्यं न वहन्ति विद्या निष्पन्नं शरीरं ।

क्तो मया चिन्तितं । सर्वथा तथा संपन्नो यथा न पुनरा-
गच्छति । किं तु ।

इतं सुष्टिभिराकाशं कण्डिताञ्च तुषा मया ।

योऽस्त्राहं पृष्ठतो लग्नतां हित्वा शून्यमञ्जरीम् ॥

यतः सैकाकिनी वाक्ता भवेनैव मरिष्यति ।

अथवा अपन्नः पापः स तां नूनं हरिष्यति ॥

यदा किमपि वक्तव्यं इतैव ननु वासिका ।

मृहीला तां गतो दुष्टः किं तु नो लक्षितो मया ॥

तदधुना क थाति स दुरात्मेति विचिन्त्य लक्षितोऽहं वेगेन ।
यावद्दृष्टो मया सङ्गममागच्छंश्चपलः । ततो मया चिन्तितं । अवे
किमेव चपलः समागतः । किं न दृष्टानेन शून्यमञ्जरी । किं
वानिच्छन्ती सुरतं रोषास्त्रिपातितानेन पापेन । सर्वथा तस्यां
स्वाधीनायां जीवन्त्यां वा न कथंचिदस्मागमनं युज्यते । तथाहि ।

शून्ये दधिघटीं दृष्ट्वा काकः स्त्रगमवर्जिताम् ।

सञ्चस्त्रादोऽपि तां मुह्यता कथमन्यत्र गच्छति ॥

ततो निश्चितं न जीवति मे प्रियतमा । यावच्चैवमहं चिन्त-
यामि तावदापतितश्चपलः । अग्रं युद्धं । ततः सोऽपि मया तथैवा-
स्त्रोदितो भूतत्वे । जाता तस्यापि सैव वार्ता । ततो वा इत्त किं
मृता सा किं नष्टा सा किं विनष्टा सा किं कश्चिद्वोपायिता सा
किमन्यत्र कश्चित्करीभूतेति प्रियतमागोचरानेककुविकल्पस्तोत्र-
कलोकाजलमाशाकुल्लक्षणेनदीस्तोतःस्रवे प्रवमनः प्राप्तोऽहमिन्द्र-
सुदेवं । दृष्ट्वा प्रियतमा । ततः समुच्छ्रितं इदमेव पुनरुक्तमङ्गेन

स्थिरौभूतं चेतनया कृतमाख्यदं शरीरे सुखासिकया विगतं चित्तो-
द्देगेनेति । कथितं चानया मे समस्तवृत्तान्तं भवदीयमाहात्म्यं ।
तदेष मया निवेदितः समासेन प्रस्तुतवृत्तान्तः । एवं च स्थिते ।

तदेमां रक्षता तात रक्षितं मम जीवितम् ।

कृता कुलोन्नतिधीरं दत्तं मे निर्मलं यशः ॥

किं वाच ब्रह्मनोक्तेन नास्ति तदस्तु किञ्चन ।

महानुभाव लोकेऽपि यत्र मे विहितं त्वया ॥

सुप्रसिद्धं चेदं लोके । यदुत

कृते प्रत्युपकारोऽपि वशिष्मर्मे न साधुता ।

वे तु तत्रापि सुहृन्मित्र पञ्चवक्त्रे न मानुषाः ॥

तद्दीयतां ममादेशः किञ्चतां मदनुपशः ।

येन संपादयत्येष प्रियं ते किङ्करो जगः ॥

विमलेनोक्तं । अहो कृतज्ञश्रेष्ठर अलमनिसम्भ्रमेष । किं वा न
संपन्नमस्माकं युगद्दर्शनेन । किमतोऽप्यपरं प्रियतरमस्ति । तथाहि ।

वचःमहत्सेषेण यतां न सुन्दरं हिरण्यकोव्यापि न वा निरीक्षितम् ।

अवाप्यते सज्जनलोकचेतसा न कोटिलक्षैरपि भावभीक्ष्णम् ॥

किं वाच मया विहितं ते येनैवमात्मानं पुनः पुनः संभ्रमयति
भद्रः । इत्येवं वदति विमले कुतः सृजनेऽर्थित्वं कर्तव्यस्यास्य मया
कश्चित्प्रत्युपकारो न भवत्यन्यथा मे चित्तनिवृत्तिरिति मन्यमानेन
प्रकटितं रत्नचूडेनैकं रत्नं हस्ततले । तच्च कौटुम्भं ।

किं नीलं किमिदं रत्नं किं पीतं यदि वा सितम् ।

किं कृष्णमिति सुव्यक्तं लोकदृष्ट्या न लक्ष्यते ॥

द्योतिताग्नेषदिकृच्छ्रं सर्ववर्णविराजितम् ।

लसदङ्गप्रभाजालेर्दिक्षु बद्धेन्द्रकामुकम् ॥

तच्च दर्शयित्वाभिहितं रत्नचूडेन । कुमार ।

सर्वरोगहरं धन्यं जरादारिद्र्यनाशनम् ।

गुणैश्चिन्तामणेश्चुल्लभ्यमिदं रत्नं सुमेचकम् ॥

दत्तं ममेदं देवेन तोषितेन स्वकर्मणा ।

इह लोके करोत्येतत्सर्वांशपूरणं नृणाम् ॥

तदस्य ग्रहणेन ममानुग्रहं करोतु कुमारो नान्यथा मे धृतिः
संपद्यते । विमलेनोक्तं । महात्मन् कर्तव्यो भवताग्रहो न च विधेया
चेतस्यवभावना । दत्तमिदं त्वया गृहीतं मया । केवलं तवैवेदं
सुन्दरं । अतः संगोप्यतामिदं । सुच्यतामतिमन्ममः । ततस्तूतमञ्ज-
र्यान्तं । कुमार न कर्तव्यो भवतार्यपुत्रस्यायमभ्यर्थनाभङ्गः । तथाहि ।

निःस्पृहा अपि चित्तेन दातरि प्रणयोद्यते ।

सन्तो नाभ्यर्थनाभङ्गं दाक्षिण्यादेव कुर्वते ॥

एवं च तूतमञ्जर्यां वदन्त्यां विमलः किल ।

किमुत्तरं ददामीति यावच्चिन्तयते इति ॥

तावदस्ताञ्चले तस्य रत्नचूडेन सादरम् ।

तद्रत्नं बद्धमेवोच्चैर्दिव्यकर्पटके स्थितम् ॥

अथ तादृशरत्नस्य लाभेऽपि विगतस्पृहम् ।

मध्यस्थं हर्षनिर्मुक्तं विमलं वीक्ष्य चेतसा ॥

स रत्नचूडः स्वे चित्ते तद्गुणैर्गाढभावितः ।

तदा विचिन्तयत्येवं विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥

अहो अपूर्वं माहात्म्यमहो निःस्पृहतातुला ।
 इदमस्य कुमारस्य लोकातीतं विचेष्टितम् ॥
 यदा यस्मिन्दृशं जातं चित्तरत्नं महात्मनः ।
 तस्यास्य बाह्येलोकेऽपि किं वा रत्नैः प्रयोजनम् ॥
 एतदेवंविधं चित्तं जायते पुण्यकर्मणाम् ।
 प्रायोऽनेकभवैर्धर्मकर्मरञ्जितचेतसाम् ॥
 ये तु पापाः सदा जीवाः शुद्धधर्मबहिष्कृताः ।
 तेषां न संभवेत्प्रायो निर्मलं चित्तमीदृशम् ॥

ततश्चैवमवधार्य चिन्तितं रत्नरूपेण । अये पृच्छामि तावेदन-
 मस्य कुमारस्य सहचरं । यदुत कुत्रत्योऽयं कुमारः किं नामा
 किंगोत्रः किमर्थमिहागतः किं वास्यानुष्ठानमिति । ततः पृष्टोऽहं
 यथाविवक्षितमेकान्ते कृत्वा रत्नरूपेण । मयापि कथितं तस्मै ।
 यथा । अत्रैव वर्धमानपुरे क्षत्रियस्य धवलनृपतेः पुत्रोऽयं विमलो
 नाम । अभिहितं चाद्यानेन । यथा वयस्य वामदेव यदिदं क्रीडा-
 नन्दनमुद्यानमतिरमणीयं जनवादेन श्रूयते तन्मम जन्मापूर्वं ततो
 ऽद्य गच्छावस्तद्दर्शनार्थं । मयोक्तं । यदाज्ञापयति कुमारः । ततः
 समागताविह । श्रुतो युवयोः शब्दः । तदनुसारेण गच्छन्त्यां दृष्टा
 पदपङ्क्तिः । तथा लक्षितं नरमिथुनं । ततो कृतागृहके दृष्टौ युवां ।
 निरूपितौ कुमारेण । कथितं मे लक्षणं । निर्दिष्टं च यथायं चक्र-
 वर्तीयं चाख्येव भार्या भविष्यति । तदिदमिहास्यागमनप्रयोजनं ।
 अनुष्ठानं पुनरस्य सर्वं यथा चेष्टितं स्नायनीयं विदुषामभिमतं
 लोकानामाह्लादकं बन्धूनामभिरुचितं वयस्यानां स्पृहणीयं सुग्रीना-

मपीति । केवलं न प्रतिपन्नमनेनाद्यापि किञ्चिद्दर्शनं । रत्नचूडेन चिन्तितं । अथे सर्वं सुन्दरमाख्यातमनेन । तदिदमत्र प्राप्तकालं । दर्शयाम्यस्य भगवद्भिम्बं । उचितोऽयं तद्दर्शनस्य । संपश्यतेऽस्य तद्दर्शनेन महानुपकारः । एवं च कुर्वतो ममापि प्रत्युपकारकरणमनोरथः परिपूर्णो भविष्यतीति । विचिन्त्याभिहितोऽनेन विमलकुमारः । यथा । कुमार इह क्रीडानन्दने समागतः कश्चित्पूवं मदीयमातामहो मणिप्रभः । प्रतिभातमिदमतिकमनीयं काननं । ततोऽच पुनः पुनर्विद्याधराणामवतारायं महाभवनं विधाय प्रतिष्ठितं तेन भगवतो युगादिनायस्य बिम्बं । अत एव बह्व्योऽहमिहागतः पूर्वं । ततो ममानुग्रहेण तद्द्रष्टुमर्हति कुमारः । विमलेगोक्षं । यद्दत्तार्थः । तदाकर्ण्य हृष्टो रत्नचूडः । ततो गता वधं भवनाभिमुखं । दृष्टं भगवतो मन्दिरं । तच्च कीदृशम् ।

विमलस्रष्टिकच्छायं स्पर्णराजिविराजितम् ।

तडिदल्लयसंयुक्तशरदम्बधरोपमम् ॥

विलसदञ्जवैदूर्यपद्मरागमणित्विषा ।

नष्टान्धकारसम्बन्धमुद्योतितदिगन्तरम् ॥

अपि च ।

लसदञ्जवैदूर्यनिर्मलस्रष्टिकमणिनिर्मितकुट्टिमसंक्रान्तविलसत्तापनीयस्तम्बं स्पर्शविन्यस्तविद्रुमकिरणकदम्बकरक्तमुक्ताफलावचूलं अवचूलविरचितमरकतमधूखश्यामायमानसितचमरनिकरं सितचमरनिकरदण्डशमीकरप्रभापिञ्जरितादर्शमण्डलं आदर्शमण्डलगतविराजमानाक्षमणिहारनिकुम्भं हारनिकुम्भावलम्बितविशदहाटक-

किङ्किणीजालमिति । तच्च चैवंविधे भुवननाथस्य भवने प्रविश्य
तैरवलोकितं भगवतो युगादिनाथस्य विम्बं । तच्च ।

दिक्षु प्रेङ्गत्प्रभाजालं ग्रातकुम्भविनिर्मितम् ।

ग्रान्तं कान्तं निराटोपं निर्विकारं मगोदरम् ॥

ततः सर्वैरपि विहितो हर्षभरविस्फारिताक्षैः प्रणामः । वन्दितं
च विग्रदानन्दपुल्लकोद्भेदसुन्दरं वपुर्दधानाभ्यां विधिवचूतमञ्जरी-
रत्नचूडाभ्यां । तच्चेदुग्रं सचराचरभुवनबन्धोर्भगवतो विम्बं निरूप-
यतो विमलकुमारस्य सहसा समुल्लसितं जीववीथं विदारितं भूरि-
कर्मजालं वृद्धिसुपगता सद्बुद्धिः प्रादुर्भूतो वृढतरं गुणानुरागः ।
ततश्चिन्तितमनेन । अहो भगवतोऽस्य देवस्य रूपं । अहो सौम्यता
अहो निर्विकारता अहो सातिग्रथत्वं अहो अचिन्त्यमाहात्म्यता ।
तथाहि ।

आकार एव व्याचष्टे निष्कलङ्को मगोदरः ।

अनन्तमस्य देवस्य गुणसम्भारगौरवम् ॥

वीतरागो गतद्वेषः सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ।

सुनिश्चितमयं देवो विम्बादेवावगम्यते ॥

थावत्संचिन्तयत्येवं मध्यस्थेनान्तरात्मना ।

विमलः शालयन्मुञ्चेर्भलमात्मौघचेतसः ॥

तावत्तस्य समुत्पन्नं स्वजातेः स्मरणं तदा

अतीतभवसन्तानवृत्तान्तकृतिकारणम् ॥

अथ संजातमूर्द्धोऽभावचिन्त्यरसनिर्भरः ।

पतितो भूतले सद्यः सर्वेषां हृतसंभ्रमः ॥

अथ वायुप्रदानेन संजातः स्पष्टचेतनः ।
 धृष्टं किमेतदित्येवं रत्नचूडेन सादरम् ॥
 ततः प्रादुर्भवद्भक्तिः स्फुटरोमाञ्चभूषणः ।
 हर्षान्फुल्लविशालाक्षः प्रबद्धाक्षसिन्धुरः ॥
 विमलसो रत्नचूडस्य गृहीत्वा चरणद्वयम् ।
 आनन्दोदकपूर्णाक्षः प्रणनाम मुकुटमुज्जः ॥

प्राञ्च च ।

अरीरं जीवितं बन्धुर्गाथो माता पिता गुरुः ।
 देवता परमात्मा च त्वं मे नास्त्वय संग्रहः ॥
 धेनेदं दर्शनादेव पापप्रक्षालनचमम् ।
 त्वया मे दर्शितं धीर बद्धिम् भवभेदिनः ॥

एतद्वि दर्शयता रत्नचूड भवता दर्शितो मे मोक्षमार्गः ह्यतं
 परमसौजन्यं हृदिता भववत्तरी उन्मूलितं दुःखजातं दत्तं सुख-
 कदम्बकं प्रापितं शिवधामेति । रत्नचूडेनोक्तं । कुमार नाहमद्यापि
 विशेषतोऽवगच्छामि किमयं संपन्नं भवतः । विमलेनोक्तं । आर्य
 संपन्नं मे जातिस्मरणं । स्मृतोऽद्यदिममिवातीतो भूरिभव-
 सम्मानः । यतः पुरोऽपि निवेशिता मया भक्तिभरनिर्भरेण भूरि-
 भवेषु वर्तमानेन भगवद्विम्बे दृष्टिः निर्मलीकृतं सम्यग्ज्ञान-
 निर्मलजलेन चित्तरत्नं रञ्जितं सम्यग्दर्शनेन मानसं सात्मीकृतं
 सद्गुणानं भावितो भावनाभिरात्मा वासितं तत्साधुपर्युपासन-
 यान्तःकरणं सात्मीभूता मे समस्तभूतेषु मैत्री गतोऽङ्गाङ्गीभावं
 गुणाधिकेषु प्रमोदः धारितं बद्धग्रन्थिते लिङ्गमानेषु काव्यं

दृढीभूता दुर्विनीतेषूपेक्षा निश्चयीभूतं वैषयिकसुखदुःखयोरौदा-
सीन्यं तथा परिणतः प्रशमः परिचितः संवेगः शिरसंस्तुता
भगविर्वेदः प्रगुणिता कष्टा अनुगुणितमास्तिक्यं प्रगुणीभूता
गुह्यभक्तिः ज्ञेयैर्भूतौ तपःसंयमाविति ततो यावद्दृष्टं मयेदं
भुवनभर्तुर्भगवतो निष्कलङ्कं विभं तावदहं सिक्त इवामृततरसेन
पूरित इव रत्या स्त्रीकृत इव सुखाधिकया भूत इव प्रमोदेन ।
ततः स्फुरितं मम हृदये । यदुत

रागद्वेषभयाज्ञानशोकचिह्नैर्विवर्जितः ।

प्रशान्तमूर्तिर्देवोऽयं लोचनानन्ददायकः ॥

दृष्टमानो यथा धत्ते ममाङ्गादं तथा पुरा ।

गुणं कश्चिन्मया मन्ये दृष्टोऽयं परमेश्वरः ॥

एवं च चिन्तयन्नेव लोकातीतं रसान्तरम् ।

प्रविष्टोऽनुभवद्वारसंवेद्यमतिमुन्दरम् ॥

यतो भवात्समारभ्य प्राप्तं सम्यक्प्रसुप्तमम् ।

ततः स्मृता मया सर्वे तदाराग्निखिला भवाः ॥

तदिदं महात्मनश्च मे संपन्नं । अतः कृतं तन्मे भवता यत्परम-
श्रवः कुर्वन्तीति ब्रुवाणो रत्नचूडचरणयोर्निपतितः पुनर्विमल-
कुमारः । ततो नरोत्तम अलमलमतिसंभ्रमेणेति वदता समुत्थापि-
तोऽसौ रत्नचूडेन साधर्मिक इति वन्दितः सविनयं अभिहितं च ।
कुमार संपन्नमधुना मे समीक्षितं परिपूर्णं मनोरथाः कृतस्ते प्रत्युप-
कारो यदेवं मादृशजनोऽपि ते परिचिततत्त्वमार्गप्रत्यभिज्ञाने
कारणभावं प्रतिपन्न इति । स्थाने च कुमारस्यायं हर्षातिरेकः ।

यतः ।

सत्कलत्रे सुते राज्ये द्रविणे रत्नसञ्चये ।
अत्रापि स्वर्गसौख्ये च नैव तोषो महात्मनाम् ॥

तथाहि ।

तुच्छानि क्षय्यकाशानि सर्वाणि परमार्थतः ।
एतानि तेन धीराणां नैव तोषस्य कारणम् ॥
जैनेन्द्रं पुनरावाद्य मार्गं भीमे भवोदधौ ।
सुदुर्लभं महात्मानो जायन्ते हर्षनिर्भराः ॥

तथाहि ।

संप्राप्तस्तत्त्वणादिव मार्गः सर्वज्ञभाषितः ।
श्रमसातामृतास्वादसंवेदनकरो नृणाम् ॥
अनन्तानन्दसंपूर्णमोक्षहेतुश्च निश्चितः ।
अतः सतां कथं नाम न हर्षोत्सासकारणम् ॥

अन्यच्च ।

सत्त्वानुरूपं वाङ्मयं फलं सर्वेऽपि जन्तवः ।
आ हि तुष्यति पिण्डेन गजघातेन केसरी ॥
मूषको ग्रीहिमासाद्य नृत्यत्युत्तापहृष्टकः ।
गजेन्द्रोऽवज्ञया भुङ्क्ते घ्नदन्तं सुभोजनम् ॥

तथा ।

अद्रुष्टतत्त्वा ये मूढाः शोकचिन्ता मनुष्यकाः ।
धनराज्यादिकं प्राप्य जायन्ते ते मदोत्कटाः ॥

त्वं तु पूर्वं

चिन्तामणिसमे रत्ने लब्धे मध्यस्ततां गतः ।

न लक्षितो मया धीर हर्षदोषकलङ्कितः ॥

अधुनैवं पुनर्धन्यः स्फुटरोमाञ्चसुन्दरः ।

सन्मार्गलाभे तुष्टोऽसि साधु साधु नरोत्तम ॥

केवलमत्र जने नैवमतिगुरुत्वमारोपणीयं कुमारेण । किमत्र
मया विहितं कुमारस्य । निमित्तमात्रं अत्र संपन्नोऽहं । स्वयमेव
योग्योऽसि त्वमेवंविधकल्याणपरम्परायाः । मयापि हि तावकीनां
पापतामुपलक्ष्यायं विहितो यत्नः । तथाहि ।

स्वयंविज्ञातसद्भावा लोकान्तिकसुरैस्तदा ।

यदि नाम प्रबोध्यन्ते तीर्थनाथाः कथंचन ॥

तथापि ते सुरास्त्रेषां न भवन्ति महात्मनाम् ।

गुरवस्तादृशे पक्षे द्रष्टव्योऽयं त्वया जनः ॥

विमलेगोत्रं । महात्मन्या मैवं बोधः । न सदृशमिदमस्योदितं
भवता । नहि भगवति बोधयितव्ये लोकान्तिकसुराणां निमित्त-
भावः । भवता तु दर्शयता भगवद्विषयं संपादितमेव ममेदं सकलं
कल्याणं । इह च ।

निमित्तमात्रतां योऽपि धर्मे सर्वज्ञभाषिते ।

प्रतिपद्येत जीवस्य स गुरुः पारमार्थिकः ॥

एवं मे विदधानस्त्वं गुरुरेव न संशयः ।

लक्षितं तु यतां कर्तुं सद्गुरोर्विगथादिकम् ॥

तस्मादुचितमेवेदं सर्वं तावकोपकारस्येति । किं च ।

एषा भगवतामाज्ञा सामान्यस्यापि सुन्दरम् ।

कार्यः साधर्मिकस्तेह विनयो वन्दनादिकः ॥
 किं पुनस्ते महाभाग नैवं सद्धर्मदायिनः ।
 युज्यते विनयः कर्तुं निर्मिथ्यस्यापि सहुरोः ॥
 रत्नचूडेनोक्तं । मा मैवमादिशतु कुमारः । तथाहि ।
 गुणप्रकर्षरूपस्त्वं पूजनीयः सुरैरपि ।
 त्वमेव गुरुरस्माकं तन्नैवं वक्तुमर्हसि ॥
 विमलेनोक्तं ।

गुणप्रकर्षरूपाणां कृतज्ञानां महात्मनाम् ।
 इदमेव स्फुटं लिङ्गं सहुरोर्भक्तिपूजनम् ॥
 स महात्मा स पुण्यात्मा स धन्यः स कुलोद्भूतः ।
 स धीरः स जगद्वन्द्यः स तपस्वी स पण्डितः ॥
 यः किङ्करत्वं प्रेक्ष्यत्वं कर्मकारत्वमञ्जसा ।
 दासत्वमपि कुर्वाणः सहुरूपां न क्षज्यते ॥
 स कायः श्लाघितः पुंसां यो गुरोर्विनयोद्यतः ।
 सा वाणी या गुरोः स्तोत्री तन्मनो सहुरौ रतम् ॥
 अनेकभवकोटीभिरुपकारपरैरपि ।
 धर्मोपकारकर्तृणां निष्क्रयो न विधीयते ॥

अन्यच्चेदमधुना पर्यालोच्यं भवता सार्धं मया । यदुत विरक्तं
 तावन्मे भवचारकवासाच्चित्तं गृहीता दुःखात्मकतया विषयाः
 भाविता श्लोकोत्तरायातास्त्रादरूपतया प्रशमः । न स्यातव्यमधुना
 गृहपञ्चरे । गृहीतया भागवती दीक्षा । केवलं सन्ति मे तात-
 प्रभृतयो बहवो बान्धवाः । तेषां कः प्रतिबोधनोपायः स्यात् ।

एवं हि तेषां मया बन्धुत्वकार्यमाचरितं भवति यदि तेऽपि मन्त्रि-
 मित्तकं भगवद्भाषिते धर्मे प्रतिबुध्यन्ते नान्यथा । रत्नचूडेनोक्तं ।
 अस्ति बुधो नामाचार्यः । स यदीह कथंचिदागच्छेत्ततस्तानपि तव
 ज्ञातीनवश्यं प्रतिबोधयेत् । स हि भगवाक्षिधिरतिग्रथानामा-
 करश्चित्तज्ञतानैपुण्यस्य प्रकर्षः प्राणिप्रग्रमल्लब्धेरिद्यन्ताभूमिर्वचन-
 विन्यासस्येति । विमलेनोक्तं । आर्य क पुनरसौ दृष्टो बुध-
 स्त्वरिर्भवता । रत्नचूडेनोक्तं । अत्रैव क्रीडानन्दने ऽस्यैव च भगव-
 द्भवनस्य द्वारभूमिभागे दृष्टोऽसौ मया यतः समागतोऽहमतीता-
 हृम्यां सपरिकरो भगवत्पूजनार्थमिह मन्दिरे । प्रविशता च दृष्टं
 मया दृष्टतपोधनमुनिवृन्दं । तस्य च मध्ये स्थितः कृष्णो वर्षेन
 बीभत्सो दर्शनेन भिकोणेन शिरसा वक्रदीर्घया शिरोधरया
 शिपिटया नासिकया विरलविकरालेन दग्धमण्डलेन लम्बेनोदरेण
 सर्वथा कुरूपतयोद्देशे हेतुर्दृश्यमानः केवलं परिशुद्धमधुरगभीरेण
 ध्वनिना विग्रदेन वर्षोच्चारणेनार्थसमर्पिकया गिरा धर्ममाचक्षायो
 दृष्टो मयैकस्तपस्वी । संजातस्य मे चेतसि वितर्कः । यथा वत भग-
 वतो न गुणानुरूपं रूपं । प्रविष्टोऽहं चैत्यभवने । निवेशिता भक्ति-
 सारं भगवद्विम्बे दृष्टिः । अवतारितं निर्माद्यं । विधापितं सन्मा-
 र्जनं । कारितमुपलेपनं । विरचिता पूजा । विकीर्णः पुष्पप्रकरः ।
 प्रज्वालिता मङ्गलप्रदीपाः । समुल्लासितः सुगन्धिधूपः । निःशेषितं
 पूर्वकरणीयं । प्रमार्जितमुपवेष्टनस्थानं । न्यस्तानि भूमौ जानुकर-
 तलानि । निबद्धा भगवद्ददने दृष्टिः । प्रवर्धितः सद्भावनया शुभ-
 पारणामः । संजातो भक्त्यतिग्रथः । ज्ञावितमानन्दोदकविन्दुनिवृन्द-

सन्दोहेण लोचनयुगलं । संपन्नं कदम्बकुसुमसन्निभं दृष्ट्वा नन्द-
विग्रदपुष्पकोद्वेदसुन्दरं मे शरीरं । पठितो भावार्थानुस्मरणभं
भक्तिनिर्भरतया शक्रस्तवः । कृतः पञ्चाङ्गप्रणिपातः । निषण्णो भूतले ।
स्तुतः सर्वज्ञप्रणीतप्रवचनोक्तिकरैर्योगमुद्रया प्रधानस्तोत्रैर्भावसारं
भगवान् । रक्षितं भगवद्गुणैरन्तःकरणं । विहितो भूयः पञ्चाङ्गप्रणि-
पातः । तदवस्थेनैव वन्दिताः प्रमोददृष्टिजनकाः स्मरिप्रभृतयः । समु-
त्थितो जिनमुद्रया । संपादितं चैत्यवन्दनं । तदन्ते कृतं प्रणिधानं
मुक्ताशुक्तिमुद्रया ॥ अचान्तरे मत्परिवारेण निर्वर्तितं भगवतो वस्त्रि-
विधानं सज्जीकृतं स्नातोपकरणं विस्तारिता विचित्रवस्त्राण्यङ्गारो-
क्तोष्ठाः । प्रारब्धं सज्जीतकं । समापूरिताः कलकाह्वराः । चाखिताः
सुषोषघण्टाः । राणितानि कणककणकभाणकानि । ध्वानिता दिव्यदुन्दु-
भयः । नादिता मधुरशङ्खाः । वादिताः पटुपटहाः । आस्त्राक्षिता
चर्चरिकथा मृदङ्गाः । समुच्छ्रितानि कंसाक्षकानि । विजृम्भितः
स्तोत्ररवः । प्रवर्तितो मङ्गलापः । विमुक्तं कुसुमवर्षं । झणझणायिता
मधुपावली । अभिषेचितं महार्द्धरसगन्धौषधिसत्तीर्थोदकैर्विभिन्ना
जगज्जीवबन्धोर्भगवतो विम्बं । प्रवृत्ता मन्थरं चूतमञ्जरी । विस्त-
रितमुद्दामानन्दोषितं शेषविलासिनीजनेन । दत्तानि महादानानि ।
कृतमुचितकरणीयं ॥ एवं महता विमर्देन विधाय भगवद्भिषेक-
पूजनं निर्गतोऽहं साधुवन्दनार्थं यावत्तथैव तस्य सुसाधुवृन्दस्य
मध्ये स्थितः स तपस्वी निविष्टः कनककमले रतिविरहित इव
मकरकेतनो रोहिणीविद्योजित इव मृगसाङ्गः शचीविनाहत
इव पुरन्दरः उत्तमकार्तस्वरभास्वरेणाकारेण उत्तममहाप्रभाप्रवाह-

पिञ्जरितमुनिमण्डलः कूर्मोन्नतेन पादतलेन गूढधिराजालेन
 प्रग्रस्तस्त्राङ्कनसाञ्चितेन दर्पणाकारनखेन सुस्निष्टाङ्गुलिना चरण-
 युगलेन वरकरिकराकारेण जङ्गादयेन कठिनपीनसुष्टुतविस्तीर्णेन
 केशरिकिशोरस्त्रीसाविडम्बिना कटीतटेन चुटितमनोहररेणोदर-
 देशेन विशालेन वक्षःस्थलेन प्रसम्भेन भुजदण्डयुगलेन मत्तमहेभ-
 कुम्भासफालनसहाभ्यां कराभ्यां शिवसिविराजितेन कण्ठेन अधरित-
 ग्रग्रधरारविन्दशोभेन वदनेन उत्तुङ्गसुसंस्थितेन नासिकावश्रेण
 सुस्निष्टमांसलप्रसम्भेन कर्णयुगलेन अपहसितकुवलयदस्ताभ्यां लोच-
 नाभ्यां संहतसमया स्फुरत्किरणजालरञ्जिताधरपुटया दन्तपङ्क्त्या
 सुस्निष्टाष्टमौग्रग्रधरसन्निभेन ललाटपङ्केन अधस्तनावयवचूडामणि-
 नोत्तमाङ्गभागेन किं बद्धना सर्वथोपमातीतरूपधारी दृष्टो ऽसौ
 मया तथैव धर्ममाचक्षाणः । प्रत्यभिज्ञातस्य तेन पूर्वावधारि-
 तेन ध्वनिना । संजातो मे मनसि विस्मयः । ततश्चिन्तितं मया ।
 स एवायं तपस्वी । कथं पुनरीदृशकमनीयरूपः क्षणादेव संपन्न रति ।
 अथवा किमवाश्चर्यं । निवेदितं मे पूर्वं धर्मगुरुणा चन्द्रेण । यथा ।
 भवन्ति भगवतां सुसाधूनां लक्षण्यः । तन्माहात्म्येन च भवन्त्येते
 लघ्येच्छया विविधरूपधारिणः । जायन्ते परमाणुवत्सूक्ष्माः । संपन्नन्ते
 पर्वतवद्गुरवः । वर्तन्ते ऽर्कद्वलवत्प्रभवः । पूरयन्ति खान्देशविस्तारेण
 भुवनं । आच्चापयन्ति किङ्करमिव देवेश्वरं । निमज्जन्ति कठिन-
 शिखातले । क्षुर्वन्त्येकघटाद्दृष्टगतसहस्रं । दर्शयन्त्येकपटात्पटगत-
 सहस्रं । आकर्षयन्ति सर्वाङ्गोपाङ्गैः । हरन्ति स्पर्शमात्रेण निःशेष-
 रोममणं । गच्छन्ति पवनवद् गगने । सर्वथा नास्ति किञ्चिदसाध्य-

मेतेषां भगवतां सुसाधूनां । प्राप्तसन्धयो ह्येते सर्वस्य करणपटवो
भवन्ति । अतोऽयं मुनिसत्तमः पूर्वं तथा कुरूपो मया दृष्टोऽधुना
पुनरेवंविधरूपधारी दृश्यते । तस्मिन् प्राप्तसन्धिरेव भगवानित्यहो
भगवतोऽतिशयः । ततः प्रहृष्टचेतसा वन्दितो मया भगवानन्य-
मुनयश्च । अभिनन्दितोऽहं सर्वैः स्वर्गापवर्गमार्गसंसर्गनिसर्गहेतुना
धर्मसाभेन । निविष्टो भूतले । अता चामृतकस्या आक्षेपकारिणी
भयचिन्तायां विक्षेपजननी विषयविषाभिलाषश्च अभिलाषोत्पादनी
श्रियसुखे निर्वेदसम्पादनी भवप्रपञ्चे बाधनी विमार्गस्य भगवतो
धर्मदेशना । रञ्जितोऽहं तस्य गुणप्राग्भारेण । पृष्टस्य निकटोपविष्टः
शनैरेको मुनिर्मया । यदुत कोऽयं भगवान् किं नामा कुचत्यो
वेति । तेनोक्तं । सूरिरथ गुरुरस्माकं बुधो नाम । स धरातल-
पुरवास्त्यस्तदधिपतेरेव शुभविपाकनृपतेस्तनयो निजसाधुतामन्दन-
स्तृणवदपहाय राज्यं निष्क्रान्तः साम्प्रतमनियतविहारेण विहर-
तीति । ततोऽहमाकर्ण्य तच्चरितं दृष्ट्वा तदतिशयं निरीक्ष्य रूपं
श्रुत्वा धर्मदेशनाकौशल्यं संचिन्त्य च हृदये यथाहो रत्नाकरकल्प-
मिदं भगवतां दर्शनं यच्चैवंविधानि पुरुषरत्नान्युपलभ्यन्ते ततः
संजातो भगवदर्हत्प्रणीते मार्गे मेरुशिखरवज्रिष्प्रकम्पः । स्थिरोभूतश्च
धर्मं तेनैव बुधसूरिदर्शनेन मदीयः सर्वोऽपि परिकरः । ततोऽभि-
वन्द्य भगवन्तं गतोऽहं स्वस्थानं । भगवानपि क्वचिदन्यत्र विहर-
तीति । तेनाहं ब्रवीमि । यद्यसौ बुधसूरिरागच्छेत्ततस्ते बन्धुवर्गं
बोधयति । परोपकारकरणैक्यसनी हि स भगवान् । यतस्तदापि
मम मत्परिकरस्य च सङ्गर्मे स्नेहार्थं विहितं तेन तत्तादृशं

वैक्रियरूपमिति ॥ विमलेनोक्तं । आर्यं सोऽपि कथंचिदिहागम-
नाय भवतैवाभ्यर्थनीयः । रत्नचूडेनोक्तं । यदादिशति कुमारः ।
केवलमस्मादियोगेन साम्प्रतं विधुरस्तातो विसंयुक्तात्मा वर्तते ।
तद्गच्छामि तावदहं तयोः संधीरणार्थं स्त्रक्षाने । ततः करिष्यामि
युष्मदादेशं । नाच कुमारेण विकल्पो विधेय इति । विमलेनोक्तं ।
आर्यं किं गन्तव्यं । रत्नचूडः प्राह । कुमार

युष्मत्सङ्गामृतबोदस्त्रास्त्रादस्य मेऽधुना ।

गन्तव्यमिति वक्तव्ये भारती न प्रवर्तते ॥

तथाहि ।

जडोऽपि सज्जने दृष्टे जायते तोषनिर्भरः ।

उदिते विकसत्येव शशाङ्के कुसुदाकरः ॥

स तच्च क्षणमात्रेण प्रीतिसंबद्धमानसः ।

जीवन्नेव न तं सुक्ता नूनमन्यच गच्छति ॥

किं च ।

संसारोऽमन्तदुःखौघपूरितेऽप्यमृतं परम् ।

इदमेकं बुधैरुक्तं यत्सद्भिश्चित्तमीक्षणम् ॥

कोऽर्थं कर्तुं समर्थोऽच सतां सङ्गस्य भृतस्ते ।

यदि तद्विघटने हेतुर्न स्याद्विरहमुद्गरः ॥

चिन्तामणिमहारत्नममृतं कल्पपादपम् ।

स दृष्टं संत्यजेन्मूढः सज्जनं यो विसृजति ॥

कुमारविरहोन्नासाज्जिह्वा जगति तास्तुके ।

तवापि पुरतो मेऽद्य गन्तव्यमिति जल्पतः ॥

इदं वज्राग्नेस्तुष्टमिदमत्यन्तनिष्ठुरम् ।

यन्मे भवादृशामये गच्छाम इति जल्पनम् ॥

तथापि

ताताम्बाचित्तसन्नापरूपं संचिन्त्य कारणम् ।

महद्गन्तव्यमेवेति मयेदमभिधीयते ॥

विमलेनोक्तं । आर्थं यद्येवं ततो गम्यतां भवता । केवलं न
विस्मरणीयमिदमार्थं मदीयमभ्यर्थनं आनेतव्यः स कथंचिदपि
बुधस्वरिरिति । रत्नचूडेनोक्तं । कुमार कोऽपि विकल्पः । ततो
भाविसुजनदर्शनविच्छेदकान्तरहृदया चूतमञ्जरी सवाष्पगद्गदया
गिरा विमलं प्रत्याह । कुमार

सहोदरोऽसि मे भ्राता देवरोऽसि नरोत्तम ।

शरीरं जीवितं नायस्त्वं मे भवसि सुन्दर ॥

तदेव गुणहीनोऽपि स्मरणीयः कश्चिज्जनः ।

भवादृशां महाभाग धन्या हि स्मृतिगोचरे ॥

विमलेनोक्तं । आर्थं

गुरुश्च गुरुपत्नी च यदि न स्मृतिगोचरे ।

ततो मे कौटुम्भो धर्मः किं वा सौजन्यमुच्यताम् ॥

एवं च कृत्वा मयापि सह सम्भाषणं गतौ चूतमञ्जरीरत्नचूडौ ।
मम पुनरगृहीतसङ्केते भद्रे समाकर्ण्यतोऽपि तथा विमलरत्न-
चूडयोः सम्बन्धिनं धर्मज्ञत्वं गुरुकर्मतया दूरभयतया च मत्तस्येव
सुप्तस्येव विचित्रचित्तस्येव मूर्छितस्येव प्रोषितस्येव मृतस्येव न तदा
परिणतमेकमपि धर्मपदं हृदये वज्राग्निलाशकलाघटितमिव मना-

गपि द्वावितं जिनवचनामृतरससेकेनापि चित्तं । ततो विगेषतः
 संस्तुत्य भगवन्तं निर्गतश्चैत्यभवनात्मया सहितो विमलः । ततोऽभि-
 क्षितमनेन । वयस्य वामदेव यदिदं रत्नचूडेन मङ्गं दत्तं रत्नं महा-
 प्रभावमिदमाख्यातं तेन । ततः कदाचिदिदमुपयुज्यते कश्चिन्नहति
 प्रबोजने । मम च नास्त्राधुना रत्नादिके । ततो गृहीतमिदमना-
 दरेण कथंचिन्नहति । तस्मादत्रैव कुचक्षिप्रदेशे निधाय गच्छाव
 इति । मयोक्तं । यदादिशति कुमारः । ततो विमोच्य वस्त्राश्च
 समर्पितं तद्भक्तं मे विमलेन । निष्ठातं मयैकच भूप्रदेशे । कृतो
 निरूपकः स प्रदेशः । प्रविष्टौ नगरे । गतोऽहं स्वभवने । कृतः
 स्नेहवञ्जिकाभ्यां मम शरीरेऽनुप्रवेशः । ततश्चिन्तितं मया ।

तद्भक्तं रत्नचूडेन सर्वकार्यकरं परम् ।

निवेदितं समक्षं मे तुल्यं चिन्तामणेरुणैः ॥

तत्तादृशमनर्घ्यं रत्नं को नाम मुञ्चति ।

हरामि त्वरितं गत्वा किं ममापरचिन्तया ॥

ततोऽवलम्ब्य जघन्यतां विस्तृत्य विमलस्नेहं अविगण्य सङ्गा-
 वार्षणं अपर्यालोचयति अनाकलय्य महापापं अविचार्य कार्याकार्यं
 अधिष्ठितः स्नेहवञ्जिकाभ्यां गतोऽहं तं प्रदेशं । उत्खातं तद्भक्तं
 निष्ठातमन्यत्र प्रदेशे । चिन्तितं च मया । कदाचिदधुनैवागच्छति
 विमलः । ततो रिक्तेऽस्त्रिण्डुष्टे प्रदेशे भवेदस्य विकल्पो यथा
 वामदेवेन गृहीतं तद्भक्तं । यदि पुनरत्र प्रदेशे यथेदं कर्पटाव-
 गुष्ठितं निष्ठातं तथैवान्यस्तत्रमाणः पाषाणो निखन्यते ततो विम-
 लस्तं तं दृष्ट्वा भवेदेवंविधो वितर्कः यथा तद्भक्तं ममैवापुष्ट्यैरेवं

पाषाणीभूतमिति । एवं च विचिन्त्य मया निष्ठातस्तत्प्रमाणः कर्ष-
टावगुण्डितस्तत्र प्रदेशे पाषाणः । समागतो गृहं । लङ्घितं तद्दिनं ।
समाधाता रजनौ । स्थितोऽहं पर्यङ्गे । समुत्पन्ना मे चिन्ता । अथे
विरूपकं मया कृतं यस्मान्नौतं तद्भूतं । दृष्टः केनचिदहं तथा
कुर्वाणः । पश्यीष्यति कश्चिदन्यस्तद्भूतं । तदधुना किं करोमीति ।
वितर्ककल्लोलमालाकुलितचित्तवृत्तेश्चित्तसम्भावेन विनिर्द्रव्यैवातीता
सर्वापि शर्वरी । प्रभाते च समुत्थायातिल्वरितं गतोऽहं पुनस्तं
प्रदेशं । इतस्तु समागतो मङ्गवने विमलः । न दृष्टोऽहमनेन । पृष्टो
मत्परिजनः कं वामदेव इति । कथितमनेन यथा क्रीडानन्दनो-
द्यानाभिमुखं गत इति । ततः समागतो ममानुमार्गेण विमलः ।
स चागच्छन् दूरे दृष्टो मया । ततः संजाता ममाकुलता । विस्मृतो
रत्नप्रदेशः । समुत्खातः पाषाणो गोपितः कटीपट्या । कृतो
निरूपस्तब्धः स प्रदेशः । गतोऽहमन्यत्र गहनान्तरे । संप्राप्तो विमलः ।
दृष्टोऽहमनेन । लङ्घितो भयतरकालोचनः । ततोऽभिहितमनेन ।
वयस्य वामदेव किमेकाकी त्वमिहागतः । किं वा भीतोऽसि ।
मयोक्तं । श्रुतः प्रभाते मया त्वमिहागतः । तेनाहमप्यागतः । ततो
न दृष्टस्त्वमत्र । तेन संजातो मम हृदये चासः क कुमारो गत इति
चिन्ताया । साम्प्रतं तु त्वयि दृष्टे यदि परं स्वस्थीभविव्यामीति ।
विमलेनोक्तं । यद्येवं ततः सुन्दरमिदं संपन्नं यदिहागतौ । साम्प्रतं
गच्छावो भगवद्भूवने । मयोक्तमेवं भवतु । ततो गतौ जिनमन्दिरे ।
प्रविष्टोऽभ्यन्तरे विमलः । स्थितोऽहं द्वारदेशे । चिन्तितं मया ।
नूनं विज्ञातमनेन । ततो नश्यामि त्वरितं । इतरथा ममेद-

मेघ रत्नमुद्दालयिष्यति । न चात्र पुरे तिष्ठतो ममास्वस्मान्मोक्षः ।
अतः पतामि निर्देश इति । ततः पलायितोऽहं वेगेन । क्रान्तो
बद्धविषयं । ऊढस्त्रीणि राचिदिनानि । गतोऽष्टाविंशतिर्योजनानि ।
कोटितो रत्नयन्त्रिः । दृष्टो निष्ठुरपाषाणः । ततो हा हतो ऽस्मीति
गतो मूर्खा । लब्धा लक्ष्मणे चेतना । गृहीतः पञ्चात्तापेन प्रारब्धः
प्रलयितुं भ्रष्टोऽहं । कथंचित्ततः स्नानात् तत्पुनर्गन्तव्यमिति प्रायेण
वसितः स्वदेशाभिमुखं ।

इतश्च जिनसदनाभिर्गतेन न दृष्टोऽहं विमलेन । ततः संजाता
विमलस्य चिन्ता क पुनर्गतो वामदेव इति । गवेषितः सर्वत्र कानने
न सोपलब्धः । ततो भवने पुरे च सर्वत्र गवेषितो यावत्तत्रापि न दृष्टः
ततः सर्वदिक्षु प्रहिता ममाग्वेषकपुरुषाः । प्राप्तोऽहमेकैर्भीतस्तेभ्यः ।
अभिहितस्तैः । यथा वामदेव शोकार्तस्त्वद्वियोगेन विमलो वर्तते
वद्यमानेतारक्षवानेन प्रहितास्तेन गम्यतामिति । ततो मया चिन्तितं ।
अये न लक्षितोऽहं विमलेन । ततो विगतं मे भयं । गीतोऽहं तैर्वि-
मलसमीपे । दृष्टो विमलेन समाश्लिङ्गितः स्नेहेन । मुक्तमुभाभ्यां
नयनैर्विमलसलिलं किं तु मया कपटेन प्रियमौलकमुदा विम-
लेन । निवेष्टितोऽहमर्धासने अभिहितस्यानेन । वयस्य वामदेव
वर्ण्य किमनुभूतं भवता । मयोक्तं । कुमाराकर्षणं । अस्मि ताव-
त्प्रविष्टस्त्वं जिनमन्दिरे । ततो यावत्तत्र किलाहमपि प्रविशामि
तावद्दृष्टा मया तूर्णमागच्छन्ती गगनतलेऽम्बरचरी । सा च कौटुम्भी ।

प्रकाशयन्ती दिक्पङ्क्तं रूपलावण्यशालिनौ ।

आकृष्टकरवाला च यमजिह्वेव भीषणा ॥

ततस्तां दृष्ट्वा यावद्दमभिलाषोन्नाससंकीर्णं रसान्तरमनुभवामि
तावदुत्पाटितस्तथा नेतुमारब्धो गगनमार्गम् । ततोऽहं

हा कुमार कुमारेति रटञ्जुच्चैः सुविह्वलः ।

गीत एव तथा दूरं भो विद्याधरयोषिता ॥

किं च । पयोधरभरेणोच्चैः सखेहमवगूहितः ।

चुम्बितस्य बलादङ्ग्रे प्रार्थितो रतकाम्यया ॥

तथा रक्तापि सा बाला विषरूपा प्रभासते ।

कुमार वरमिच्छेत् तया विरहितस्य मे ॥

चिन्तितं च तदा मया । यदुत ।

अनुरक्ता सुरूपा च यद्यप्येषा तथापि मे ।

वरमिचवियुक्तस्य न सुखाय प्रकल्पते ॥

अचान्तरे समायातान्याम्बरचरी । विन्नोक्तितोऽहमनया । गता
सापि मय्यभिलाषं । प्रवृत्ता चोद्वाहने । ततश्च

आः पापे कुच यासीति शब्दसन्दर्भभौषणम् ।

जातं परस्परं युद्धं तयोः खञ्जरयोषितोः ॥

ततो व्याकुलितायां निक्षुटितोऽहं हस्तात्पतितो भूतले चूर्णितो
गात्रभारेण । चिन्तितं मया । यद्यपि दलितोऽहं न शक्नोमि वेद-
नया नष्टं तथापि यावद्मथोरेका न गृह्णाति मां तावन्नश्यामि
येन जीवन्नेव विमलकुमारवरवयस्यं पश्यामि । ततः पलायितोऽहं
त्वरया दृष्टशामीभिर्मनुजैः प्रापितः कुमारसमीपं । तदिदं कुमार
मयानुभूतमिति । तच्छ्रुत्वा रञ्जितो विमलो मदौषनिष्कृचिम-
खेदेन । दृष्ट्वा मेऽन्तर्गता बज्रलिका किल प्रत्यायितोऽयं मया

Padmāvatī, Fasc. 1-4 @ 2/	Rs	8	0
Parīṣṭa Parvan, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	1	14
Prākṛita-Piṅgalam, Fasc. 1-7 @ /6/ each	2	10
Prithivirāj Rāsa, (Text) Part II, Fasc. 1-5 @ /8/ each	1	14
Ditto (English) Part II, Fasc. 1	0	12
Prākṛita Lakṣaṇam, (Text) Fasc. 1	1	8
Parācāra Smṛti, (Text) Vol. I, Fasc. 1-8 Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /6/ each	7	8
Parācāra, Institutes of (English)	0	12
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	2	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, (Text) Vols. I, Fasc. 5-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8, @ /6/ each Fasc.	12	6
Sāṅkhyā Sūtra Vṛtti, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	1	8
Ditto (English) Fasc. 1-8 @ /12/ each	2	4
Śraddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6	2	4
Śuṅguta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ /12/	0	12
*Taittereya Saṁhitā, (Text) Fasc. 14-45 @ /6/ each	12	0
Tāṇḍya Brāhmaṇa, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	7	2
Trantra Vartika (English) Fasc. 1-3 @ /12/	2	4
Tattva Cintāmaṇi, (Text) Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 2-10, Vol. III, Fasc. 1-2, Vol. IV, Fasc. 1, Vol. V, Fasc. 1-5, Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /6/ each	14	4
Tattvarthadhigama Sūtram, Fasc. 1-2	0	12
Trikāṇḍa-Māṇḍanā, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/	1	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each	2	10
Uvāsagadaśā, (Text and English) Fasc. 1-6 @ /12/	4	8
Vallala Carita, Fasc. 1	0	6
Varāha Purāṇa, (Text) Fasc. 1-14 @ /6/ each	5	4
Varāha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /6/	2	4
*Vāyu Purāṇa, (Text) Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-7, @ /8/ each	4	8
Vidhano Parigata, Fasc. 1-6	2	4
Viṇṇu Smṛti, (Text) Fasc. 1-2 @ /6/ each	0	12
Vivādaratnākara, (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each	2	10
Vṛhannārāyaṇa Purāṇa, (Text) Fasc. 2-6 @ /6/	1	14
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6	2	4
<i>Tibetan Series.</i>					
Pag-Sam Thi Sṅā, Fasc. 1-4 @ 1/ each	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	14	0
Rtogs brjod dpag khkri S'ñ (Tib. & Sans.) Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	10	0
<i>Arabic and Persian Series.</i>					
*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /6/ each	4	14
Al-Muqaddasī (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ /12/	2	4
Āin-i-Akbārī, (Text) Fasc. 1-22 @ 1/ each	22	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 1/12/ each	29	12
Akbarnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-37 @ 1/ each	37	0
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ 1/ each	9	0
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger	0	6
Bādshāhnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	7	2
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1-3 @ 1/ each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1-21 @ 1/ each	21	0
Farhang-i-Rashidī, (Text) Fasc. 1-14 @ 1/ each	14	0
Fihrist-i-Tūsī, or, Tūsī's list of Shy'ah Books, (Text) Fasc. 1-4 @ /12/ each	3	0
Futūh-ush-Shām of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	3	6
Ditto of Āzīdī, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	1	8
Haft Asmān, History of the Persian Masnawī, (Text) Fasc. 1	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ /12/ each	4	8
Iqbāl-nāmah-i-Jahāngiri, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	1	2
Isābah, with Supplement, (Text) 51 Fasc. @ /12/ each	38	4
Maasir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /6/ each	13	2
Maghāzi of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	1	14

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Muntakhabu-t-Tawārīkh, (Text) Fasc. 1-15 @ /6 each ...	Rs. 5	10
Muntakhabu-t-Tawārīkh, (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-6 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ /12/ each ...	12	0
Muntakhabu-l-Lubāb, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each ...	7	2
Ma'asir-i-'Ālamgiri, (Text), Fasc. 1-6 @ /6/ each ...	3	4
Nukhbatu-l-Fikr, (Text) Fasc. 1 ...	0	6
Nizāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, (Text) Fasc. 1-2 @ /12/ each ...	1	8
Riyāzu-s-Salātin, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each ...	1	14
Ditto Ditto (English) Fasc. 1-5 ...	3	12
Tabaqāt-i-Nāqirī, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each ...	1	14
Ditto (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each ...	10	8
Ditto Index ...	1	0
Tārīkh-i-Firūz Shāhi of Ziyāu-d-dīn Barnī (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each ...	2	10
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each ...	3	4
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each ...	3	0
Wis o Rāmin, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each ...	1	14
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /6/ each ...	6	6
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 ...	0	12

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

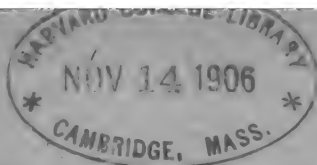
1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/ each ... 20 0
 2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1865 to 1869 (incl.) @ /6/ per No.; and from 1870 to date @ /8/ per No.
 3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1843 (12), 1844 (12), 1845 (12), 1846 (5), 1847 (12), 1848 (12), 1866 (7), 1867 (6), 1868 (6), 1869 (8), 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7) & 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), @ 1/8 per No. to Members and @ 2/per No. to Non-Members.
- N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.*
4. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ... 3 0
A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by R. B. Shaw (Extra No., J.A.S.B., 1878) ... 4 0
Theobald's Catalogue of Reptiles in the Museum of the Asiatic Society (Extra No., J.A.S.B., 1868) ... 2 0
Catalogue of Mammals and Birds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., J.A.S.B., 1875) ... 4 0
 5. Anis-ul-Musharrahīn ... 3 0
 6. Catalogue of Fossil Vertebrata ... 3 0
 7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal ... 3 8
 8. Ināyah, a Commentary on the Hidāyah, Vols. II and IV, @ 16/ each ... 32 0
 9. Jawāmlu-l-'ilm ir-riyā'ī, 168 pages with 17 plates, 4to. Part I ... 2 9
10. Khizānatu-l-'ilm ... 4 0
 11. Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each ... 40 0
 12. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ... 18 0
 13. Sharaya-col-Islām ... 4 0
 14. Tibetan Dictionary, by Csoma de Kőrös ... 10 0
 15. Ditto Grammar ... 8 0
 16. Kaqmiraqabdimṣṭa, Parts I and II @ 1/8/ ... 3 0
 17. A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal, by O. R. Wilson ... 1 0
 18. Memoir on maps illustrating the Ancient Geography of Kāśmir, by M. A. Stein, Ph.D., JI. Extra No. 2 of 1899 ... 4 0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-29 @ 1/ each ... 29 0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer Asiatic Society," only.

12-13-04.

Books are supplied by V.-P.P.

Ind 2121.
Box on sh

BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1140.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा ।

सिद्धर्षिप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPAÑCA KATHA

OF -

SIDDHARŚI.

ORIGINALLY EDITED BY

THE LATE PETER PETERSON, M.A.,

AND CONTINUED BY

PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,

of the University of Bonn.

FASCICULUS IX.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1906.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

NO. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

115, PICCADILLY, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

* Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 2-4 @ /6/ each	...	Rs. 1	12
Advaitachinta Kaustubha, Fasc. 1-2	...	0	12
* Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4-14 @ /6/ each	...	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5 and Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-5 @ /6/	...	7	8
Aphorisma of Sāṅdilya, (English) Fasc. 1	...	0	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Aṣṭavaiḍyaka, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	1	14
Avadāna Kalpalatā, (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 2-5; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	9	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1.	...	1	0
Bāla Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2	...	0	12
Baudhayana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	1	2
Bhāṭṭa Dipikā Vol. I, Fasc. 1-5	...	1	14
Bṛhaddēvatā (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	1	8
Bṛhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Bodhicaryavatara of Candidevi, Fasc. 1-3	...	1	2
Catadusani, Fasc. 1-2	...	0	12
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	8	0
Qatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1-7	...	6	6
Qatasahasrika-prajñāpāramitā (Text) Part I, Fasc. 1-10 @ /6/ each	...	3	12
* Caturvarga Chintāmaṇi (Text) Vols. II, 1-25; III, Part I, Fasc. 1-18. Part II, Fasc. 1-10 @ /6/ each; Vol IV, Fasc. 1-5	...	21	12
Qlokavārtika, (English) Fasc. 1-5	...	3	0
* Qrauta Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 6-17 @ /6/ each	...	4	8
Ditto Qāṅkhāyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4 @ /6/ each; Vol 4, Fasc. 1	...	6	0
Qṛi Bhāshyam, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	1	2
Dan Kriya Kaumudi, Fasc. 1-2	...	0	12
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol I, Fasc. 1-7...	...	2	10
Ditto Acārasāra, Vol. II, Fasc. 1.	...	0	6
Kāla Viveka, Fasc. 1-6	...	2	4
Kātantra, (Text) Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	4	8
Kāthā Śarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each	...	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	...	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	...	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1-11 @ /6/ each...	...	4	2
Mahā-bhāṣya-pradīpodyōta, (Text) Fasc. 1-9 & Vol. II, Fasc. 1-12 Vol. III, Fasc. 1-4 @ /6/ each.	...	9	6
Manutikā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	1	2
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ /12/ each	...	6	12
* Mīmāṃsā Darśana, (Text) Fasc. 7-19 @ /6/ each	...	4	14
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/	...	2	4
* Nirukta, (Text) Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /6/ each	...	3	0
Nityacarapaddhati Fasc. 1-7 (Text) @ /6/	...	2	10
Nityacarapradīph Fasc. 1-6	...	2	4
Nyayabindutika, (Text)	...	0	10

विमलो मुग्धबुद्धिरिति ॥ अचान्तरे यस्त इव मकरेण दक्षित इव
 वज्रेण समाघात इव कृतान्तेन न जाने कां प्राप्तोऽहमवस्थां । यतः
 समुन्मूल्यदिवान्माणि मे प्रादुर्भूतमुदरशूलं उत्पाटयन्तीव लोचने
 प्रवृद्धा शिरोवेदना प्रकम्पितानि सन्निवन्धनानि प्रचक्षितं रदन-
 जातं समुल्लसितः श्वाससमीरणः भग्ने नयने निवृद्धा भारती ।
 समाकुलीभूतो विमलः । कृतो हाहारवः । समागतो धवलराजः ।
 मिश्रितो जनसमूहः । समाहृतं वैद्यमण्डलं । प्रयुक्तानि भेषजानि ।
 न संजातो विशेषः । स्मृतं विमलस्य तद्रत्नं । अथमवधरसस्येति
 मत्वा गतो वेगेन तत्प्रदेशं । निरूपितं यत्नेन यावन्न दृश्यते तद्रत्नं
 ततो जाता विमलस्य मदौच्यचिन्ता । कथमसौ जीविष्यति । ततः
 समागतो मम समीपे ॥ अचान्तरे विजृम्भितैका वृद्धनारी ।
 मोटितमनया शरीरं उदेलितं भुजयुगलं मुत्कलीभूताः केशाः कृतं
 विकरासरूपं मुक्ताः फेत्कारारावाः वस्त्रितमुद्गमदेह्या । भीतः
 सराजको जगः । ततो विधाय पूजामुत्पाद्य धूपं पृष्टासौ । भट्टा-
 रिक्के का त्वमसीति । सा प्राह । वनदेवताहं । मयाप्यमेवं विहितो
 वामदेवो यतोऽनेन पापेन सङ्गावप्रतिपन्नोऽपि वञ्चितोऽयं सरलो
 विमलः । हतमस्य रत्नं निष्पातमन्यप्रदेशे पुनर्गृहीत्वा नष्टः
 पुनरानीतेन रक्षितमास्रजातं । एवं च कथितं तथा वनदेवतया
 सविस्तरं मदौघं विस्तारितं दर्शितं तच्च प्रदेशे रत्नं । आह च ।
 तदेव मया पूर्णनीयो दुष्टात्मा वामदेवः । विमललोकोक्तं ।
 सुन्दरि मा मैवं कार्षीर्महानेवं क्रियमाणे मम चित्तषण्णापः
 संपद्यते । ततो विमलाभ्यर्थनया मुक्तोऽहं वनदेवतया । निन्दितोऽहं

लोकेन धिक्कारितः शिष्टजनेन हसितो बालसार्धेन बहिष्कृतः
 स्वजनवर्गेषु । जातस्तृणादपि जनमध्ये लघुतरो ऽहमिति । तथापि
 महानुभावतया विमलो मामवलोकयति शिरान्नस्त्रित्या न
 दर्शयति विप्रियं न मुञ्चति स्नेहभावं न शिथिलयति प्रसादं न
 रहयति मां क्षणमप्येकं । वदति च । वयस्य वामदेव न भवता
 मनागप्यज्ञजनवचनैस्त्रिप्तोद्देशो विधेयः । यतो दुराराधोऽयं
 लोकस्ततो भवादुष्प्रामेय केवलमवधीरणामर्हतीति । न च न
 प्रतीतं तस्य महात्मनो विमलस्य तदा मदीयचरितं । तथापि

अहं बल्लिकादोषान्तादुग्रो दुष्टचेष्टितः ।

स तादृशो महाभागस्तचेदं विद्धि कारणम् ॥

वारुणामुदयं गच्छेदस्तं प्राच्यां दिवाकरः ।

लङ्घयेत स्वमर्यादां यदा क्षीरमहार्णवः ॥

अथवा ।

वज्रिपिण्डोऽपि जायेत कदाचिद्धिमग्नौतस्यः ।

अस्त्रावुवन्तरेक्षीरे निक्षिप्तो मेरुपर्वतः ॥

निर्व्याजस्नेहकारुण्यः सदाक्षिप्तमहोदधिः ।

तथापि सुजनो भद्रे प्रतिपन्नं न मुञ्चति ॥

अन्यच्च ।

जानन्नपि न जानीते पश्यन्नपि न पश्यति ।

न अद्वत्ते च शुद्धात्मा सज्जनः स्वप्नचेष्टितम् ॥

ततोऽहं बन्धुभिस्त्यक्तो लोके संजातलाघवः ।

विचरामि तदा सार्धं विमलेन महात्मना ॥

अथान्यदा मया युक्तो विमलो विमलेक्षणः ।
 संप्राप्तस्तत्र जनेन्द्रमन्दिरे वन्दनेच्छया ॥
 विधायाशेषकर्तव्यं प्रणिपत्य जिनेश्वरम् ।
 अथासौ स्तोतुमारब्धो विमलः कक्षया गिरा ॥
 अचान्तरे लक्ष्मीनिर्विद्योत्तितदिगन्तरः ।
 स रत्नचूडः संप्राप्तः स्वचरैः परिवेष्टितः ॥
 अथासौ मधुरध्वानमाकर्ष्य श्रुतिप्रेमलम् ।
 ततः संचिन्तयत्येवं रत्नचूडः प्रमोदितः ॥
 अथे स स्तौति धन्यात्मा विमलो जन्तुबान्धवम् ।
 भगवन्तं महाभागं तत्तावच्छ्रूयतामिदम् ॥
 ततो निष्ठतश्चक्षारो मूकौष्ठ्य स्वखेचरान् ।
 सहेव शूतमञ्जर्या चिचन्यस्त इव स्थितः ॥
 अथ गम्भीरनिर्घोषः स्फुटकण्डकभूषणः ।
 आनन्दोदकपूर्णाक्षः क्षिप्तदृष्टिर्जिज्ञानने ॥
 सङ्गत्त्वावेगयोगेन साक्षादिव पुरः स्थितम् ।
 जिनेशं परमात्मानं भगवन्तं समातनम् ॥
 सोपाकृष्यं सविश्रम्भं सखेहं प्रणयान्वितम् ।
 ततः संस्तोतुमारब्धो विमलोऽमलमानसः ॥
 अपारघोरसंसारनिमग्नजनतारक ।
 किमेष घोरसंसारे नाथ ते विष्मृतो जनः ॥
 सङ्गावप्रतिपन्नस्य तारणे लोकबान्धव ।
 मयास्य भुवमानन्द येनाद्यापि विलसन्त्यते ॥

आपन्नशरणे दीने कद्वणामृतसागर ।
 न युक्तमौदृशं कर्तुं जने नाथ भवादृशाम् ॥
 भीमेऽहं भवकान्तारे मृगशावकसन्निभः ।
 विमुक्तो भवता नाथ किमेकाकी दयालुना ॥
 इतस्तेतश्च निश्चिन्तयचुस्तरत्नतारकः ।
 निराश्रमो भयेनैव विनश्येऽहं त्वया विना ॥
 अन्नन्तवीर्यसम्भार जगदात्मन्दायक ।
 विधेहि निर्भयं नाथ मामुत्तार्य भवाटवीम् ॥
 न भास्करादृते नाथ कमलाकरबोधनम् ।
 यथा तथा जगज्जेव त्वदृते नास्ति निर्दयः ॥
 किमेव कर्मणां दोषः किं ममैव दुरात्मनः ।
 किं वास्य हतकालस्य किं वा मे नास्ति भव्यता ॥
 किं वा सङ्गतिनिर्गच्छ सङ्गतिस्त्वपि तादृशी ।
 निस्त्राद्यापि संपन्ना न मे भुवनभूषण ॥
 लीलादलितनिःशेषकर्मजाला कृपापर ।
 मुक्तिमर्थयते नाथ येनाद्यापि न दीयते ॥
 स्फुटं च जगदात्मन् नायेदं ते निवेद्यते ।
 नास्तीह शरणं लोके भगवन्तं विमुच्य मे ॥
 त्वं माता त्वं पिता बन्धुस्त्वं स्वामी त्वं च मे गुरुः ।
 त्वमेव जगदानन्द जीवितं जीवितेश्वर ॥
 त्वयावधीरितो नाथ मीनवज्रखवर्जिते ।
 निराशो दैन्यमात्मन्य धियेऽहं जगतीतले ॥

स्वसंवेदनसिद्धं मे निश्चयं त्वयि मानसम् ।
 साक्षाद्भूतान्यभावस्य यदा किं ते निवेद्यताम् ॥
 मच्चित्तं पद्मवन्नाथ दृष्टे भुवनभास्करे ।
 तथैव विकसत्येव विदलत्कर्मकोशकम् ॥
 अमनजन्तुसन्मानव्यापाराक्षयिकस्य ते ।
 ममोपरि जगन्नाथ न जाने कौदृशी दया ॥
 समुन्नते जगन्नाथ त्वयि सद्गुर्जनौरदे ।
 नृत्यत्येष मयूराभो महोर्दण्डशिखण्डिकः ॥
 तदस्य किमियं भक्तिः किमुन्मादोऽयमौदृशः ।
 दीयतां वचनं नाथ कृपया मे निवेद्यताम् ॥
 मञ्जरौराजिते नाथ सञ्चूते कलकोकिलः ।
 यथा दृष्टे भवत्येव लसत्कलकलाकुलः ॥
 तथैव सरसानन्दबिन्दुसन्दोहदायक ।
 त्वयि दृष्टे भवत्येवं मूर्खोऽपि सुखरो जनः ॥
 तदेनं भावमन्यथा नाथासंबद्धभाषिणम् ।
 मत्वा जनं जगज्ज्येष्ठ सन्तो हि नतवत्सलाः ॥
 किं वाचोऽस्त्रीकवाचास्त आसृज्यासं लपन्तपि ।
 न जायते जगन्नाथ पितुरानन्दवर्धनः ॥
 तथास्त्रीलाचरोल्लापजल्पाकोऽयं जनस्तव ।
 किं विवर्धयते नाथ तोषं किं नेति कथ्यताम् ॥
 अगाधभ्यासयोगेन विषयाशुषिकर्दमे ।
 गते स्तूकरसंकाशं याति मे चटुसं मनः ॥

न चाहं नाथ शक्नोमि तन्निवारयितुं क्षमम् ।
 अतः प्रसीद तद्देव देव वारय वारय ॥
 किं ममापि विकल्पोऽस्ति नाथ तावकशासने ।
 येनैवं क्षपतोऽधीश नोत्तरं मम दीयते ॥
 आरूढमियतीं कोटीं तव किङ्करतां गतम् ।
 मामप्येतेऽनुधावन्ति किमद्यापि परीषदाः ॥
 किं चामौ प्रणताग्नेषजमवीर्यविधायक ।
 उपसर्गा ममाद्यापि पृष्ठं सुसृजन्ति नो खलाः ॥
 पश्यन्नपि जगत्सर्वं नाथ मां पुरतः स्थितम् ।
 कषायारातिवर्गेण किं न पश्यसि पौडितम् ॥
 कषायाभिद्रुतं वीक्ष्य मां हि कारुणिकस्य ते ।
 विमोचने समर्थस्य नोपेक्षा नाथ युज्यते ॥
 विस्त्रोकिते महाभाग त्वयि संसारपारगे ।
 आसितुं क्षणमप्येकं संसारे नास्ति मे रतिः ॥
 किं तु किं करवाणीह नाथ मामेष दारुणः ।
 आन्तरो रिपुसङ्घातः प्रतिबध्नाति सत्वरम् ॥
 विधाय मयि कारुण्यं तदेनं विनिवारय ।
 उद्दामस्त्रीलया नाथ येनागच्छामि तेऽन्तिके ॥
 तवायत्तो भवो धीर भवोत्तारोऽपि ते वशः ।
 एवं व्यवस्थिते किं वा स्वीयते परमेश्वर ॥
 तद्दीयतां भवोत्तारो मा विस्त्रम्नो विधीयताम् ।
 नाथ निर्गतिकोक्षापं न शृण्वन्ति भवादृशाः ॥

इत्येवं विमलो यावत्सङ्गावर्पितमानसः ।

भूतनाथमभिष्टुत्य पञ्चाङ्गप्रणतिं गतः ॥

तावदुल्लासितानन्दपुल्लकोद्ग्रेसुन्दरः ।

संतुष्टस्तस्य भारत्या रत्नचूडः स खेचरः ॥

साधु साधु कृतं धीर स्तवनं भवभेदिनः ।

त्वयेत्येव ब्रुवाणोऽसौ प्रादुरासीत्तदा पुनः ॥

धन्यस्त्वं कृतकृत्यस्त्वं जातोऽसि त्वं महीतले ।

यस्येदृशी महाभाग भक्तिर्भुवनबान्धवे ॥

सुक्त एवासि संसाराभिखितस्त्वं नरोत्तम ।

प्राप्य चिन्तामणिं नैव नरो दारिद्र्यमर्हति ॥

एवं च कलवाक्येन विमलं खचराधिपः ।

अभिनन्द्य ततो नाथं वन्दित्वा भक्तिनिर्भरः ॥

तदग्रे विमलस्योच्चैर्वन्दनं प्रविधाय सः ।

प्रथमं वन्दितस्तेन निविष्टः शङ्खभूतले ॥

ततो विहितकर्तव्या निषणा चूतमञ्चरी ।

विद्याधरनरेन्द्राय निषणा नतमस्तकाः ॥

अथ पृष्टतनूदन्तौ जाततोषौ परस्परम् ।

विमलो रत्नचूडस्य सम्भाषं कर्तुमुद्यतौ ॥

उक्तं च रत्नचूडेन महाभाग निश्चम्यताम् ।

हेतुना येन संजातं मम कालविलम्बनम् ॥

गानीतो भवदादिष्टः स स्वरिबुधनामकः ।

तचापि कारणं किञ्चिन्महाभाग निश्रामय ॥

इतो नतोऽहं वैताञ्छे दृष्टान्मा शोकविक्रान्ता ।
 तातस्य मदियोगेन तौ च संधीरितौ मया ॥
 अथातीते दिने तस्मिन् सङ्गमानन्दबन्धुरे ।
 रात्रौ स्थितोऽहं ग्रन्थाद्यां कृतदेवनमस्कृतिः ॥
 ध्यायतः परमात्मानं भगवन्तं जिनेश्वरम् ।
 समागता च मे निद्रा द्रव्यतो न तु भावतः ॥
 तावद् भो भो महाभाग भुवनेश्वरभक्तक ।
 उत्तिष्ठेति गिरं शृण्वन् विबुद्धोऽहं मनोहराम् ॥
 अथ विद्योतिताशेषदिक्चक्रप्रतिभास्वराः ।
 तदाहं पुरतः साक्षात्पश्यामि बद्धदेवताः ॥
 ततः ससम्भ्रमोत्थानविहितातुल्यपूजनम् ।
 ताभिर्मां स्थापयन्तीभिरिदमुक्तं वचस्तदा ॥
 धन्योऽसि कृतकृत्योऽसि पूजनियोऽसि मादृशाम् ।
 यस्य भागवतो धर्मः स्थिरस्ते नरसत्तम ॥
 रोहिण्याद्या वयं विद्यास्तव पुष्टेन चोदिताः ।
 सर्वास्ते योग्यतां मत्वा समायाताः स्वयंवराः ॥
 आर्वाजता गुणैस्तात तावकीनैः सुनिर्मलैः ।
 अत्यन्तमनुरक्तास्ते सर्वाः सर्वात्मना वयम् ॥
 यस्य भागवतो धीर नमस्कारो यदि स्थितः ।
 सदा जाण्वस्यते लोके तस्य ते किमु दुर्लभम् ॥
 एताः पञ्चनमस्कारमन्त्रमाहात्म्ययन्त्रिताः ।
 आगत्य स्वयमेवेह वयं किङ्करतां गताः ॥

करिष्यामः प्रवेशं ते शरीरे पुरुषोत्तम ।

प्रतीक्ष भवितव्यं च भवता चक्रवर्तिना ॥

एतच्चास्माभिरादिष्टं विद्याधरबलं तव ।

पदातिभावमापन्नमायातं दारि वर्तते ॥

असक्तकुलकेयूरकिरीटमणिभास्वराः ।

ततः प्रविश्य ते सर्वे खेचरा मे नतिं गताः ॥

अत्रान्तरे प्रहतसुहामातोद्यग्रब्धं प्राभातिकद्वरं । पठितं च काञ्च-
निवेदकेन । अदुत

एष भो भास्वरौ लोके स्वभावादुदयं गतः ।

प्रबोधकारको नृणां दृष्टिप्रवरदायकः ॥

सदनुष्ठानहेतुश्च सर्वसामर्थ्यसम्पदाम् ।

सम्पादक इति ख्यातः सङ्कर्म एव वर्तते ॥

ततः ।

भो भो लोकाः समुत्थाय सङ्कर्मं कुर्वतादरम् ।

येन वोऽतर्किता एव संपद्यन्ते विभूतयः ॥

एतच्चाकर्ण्य चिन्तितं मया । अथे भगवद्भाषितसङ्कर्ममाहात्म्य-
मिदं यदतर्कितोपनता एव सिद्धा ममैताः सर्वविद्याः । न चेदं
मे हर्षसागं । विघ्नः खल्वेष समुपस्थितो मे । न भविष्यति विम-
लो मे साधं दीप्तापहृषं । यतः पुण्यानुबन्धि पुण्यमपि भगवता
सौवर्षिकमिगडतुल्यं व्याख्यातं । आदिष्टं च पूर्वमेव मे चन्द्रेण
विद्याधरचक्रवर्तिनं समर्थितं च महात्मना विमलो मे । तत्का गतिः ।
भक्तिव्यमेवममेन । तदेवं चिन्तयत एव मे कृतो देवतानिः

शरीरेऽनुप्रवेशः । प्रारब्धो विद्याधरसमूहेर्मे राब्धाभिषेकः । कृतानि
 कौतुकानि विहितानि माङ्गलिकानि समुपनीतानि सत्तीर्थोद-
 कानि प्रकटितानि रत्नानि सञ्जीव्यताः कनकरत्नकलशः । एवं
 च महता विमर्देन निर्वर्तितो मे राब्धाभिषेकः । ततः पूजयतो
 देवान् सम्मानयतो गुरुन् स्थापयतो राजनीतिं निरूपयतो भृत्य-
 वर्गं कुर्वतो यथार्हप्रतिपत्तिं समाचरतोऽभिनवराज्योचितं सर्वं
 करणीयं क्षणितानि मम कियन्त्यपि दिनानि । ततो निराकु-
 लीभूतस्य मे संकृतो युगदादेशः । विनितं च । अये नाप्तेषितो
 ऽसौ मया बुधसूरिर्न गौतो विमलसमीपं । अहो मे प्रमत्तता ।
 ततस्तद्गवेषणार्थं स्वयमेव भ्रान्तोऽहं भूरिभूमिमण्डलं । दृष्ट्यैकत्र
 नगरे मया बुधसूरिः । निवेदितो युगद्वृत्तान्तः । ततोऽभिहित-
 मनेन । गच्छ त्वं तावदिदमिदं च विमलाय निवेद्य । अहं तु
 पश्चादागमिष्यामि । अयमेव हि विमलबन्धूनां प्रतिबोधनोपायो
 नान्यः । ततः कर्णाभ्यर्णं श्रित्वा शनैः कथितो विमलाय रत्नचूडेन
 च प्रच्छन्नो बुधसूरिसन्देशकः । स तु मया नाकर्णित इति ।
 प्राह च रत्नचूडः । तदनेन कारणेन संजातो मे काष्ठविलम्बः ।
 असुना च हेतुना नानीतो बुधसूरिरिति । विमलेनोक्तं । सुन्दर-
 मनुष्ठितमार्येण । ततः प्रविष्टाः सर्वेऽपि नगरे । स्थित्वा च महा-
 प्रमोदेन द्विषाणि दिनानि गतः स्वस्नानं रत्नचूडः ।

विमलस्तु ततः प्रभृति गाढतरमभ्यस्ततया कुशलभावस्य प्रहीण-
 तथा कर्मजालस्य विशुद्धतया ज्ञानस्य हेयतया विषयाणां उपादेश-
 तथा प्रशमस्य अविद्यमानतया दुस्तरितानां प्रवृत्ततया जीववीर्यस्य

प्रत्यासन्नतया परमपदसम्पत्तेर्न वज्रमन्यते राज्यमित्रं न कुर्वते शरीर-
संस्कारं न क्षलति विचित्रलोकाभिः नाभिज्ञपति साम्यधर्मसम्बन्ध-
गन्धमपौति । केवलं भवचारकविरक्तचित्तः शुभधानानुगतः कालं
गमयति । तं च तथाविधमवलोक्य पितुर्धनपुत्रपतेर्मातुस्तु कम-
लसुन्दर्याः समुत्पन्ना भिन्ना । यथैष विमलकुमारः सत्यपि मनो-
हरे तावद्ये विद्यमानेऽप्यपहसितधनदविभवे विभवे पञ्चमधरिता-
मरसुन्दरीणावस्था नरेन्द्रकन्यका अधःकृतमकरकेतनोऽपि रूपाति-
शयेन संगतोऽपि कलाकलापेन नीरोगोऽपि देहेन संपूर्णोऽपौञ्चिक-
सामग्या रक्षितोऽपि मुनिदर्शनेन नास्तीयते यौवनविकारेण निरी-
क्षते ऽर्धाक्षिनिरीक्षितेन न जल्पति मन्मथस्त्वलितवचनेन न सेवते
नेवादिकक्षा न वज्रमन्यते भूषणानि न गृह्यते मदान्धतया न
विमुच्यते सरलतया न विषहते विषयसुखनामापौति । तत्कि-
मिदमीदृशमस्य संसारातीतमलौकिकं चरितं । यावद्येष प्रिय-
पुत्रको विषयसुखविमुखः स्वप्नेन मुनिवदवतिष्ठते तावदावयोरिदं
निष्कलं राज्यं अकिञ्चित्करी प्रभुता निष्प्रयोजना विभवा मृत-
समानं जीवितमिति । ततः कथं पुनरेष विषयेषु प्रवर्तिष्यते
कुमार इति संपन्नो देवीनृपयो रश्मि पर्यालोचः । स्थापितः
सिद्धान्तः । यदुत स्वयमेव तावदभिधीयतां विषयसुखानुभवं
प्रति कुमारः । स हि विनीततया दाक्षिण्यजनतया च न कदाचन
पिचोर्वचनमतिशङ्कयिष्यतीति । मत्वा ततोऽन्यदाभिहितो रश्मि
जननीजनकाभ्यां विमलकुमारः । यथा पुत्र मनोरथशतैस्त्वमावयो-
र्जातोऽसि राज्यधूर्धरपञ्चमस्य वर्तसे । तत्किमिति नानुग्रीह्यसि

निजावस्थानुरूपं । किं नाधितिष्ठसि राज्यं । किं न क्षुरषे दार-
संग्रहं । किं नानुभवसि विषयग्रामं । किं न वर्धयसि कुलसन्ततिं ।
किं नोत्पादयसि प्रजानामानन्दं । किं नाह्लादयसि बन्धुवर्गं ।
किं न पूरयसि प्रणयिजनं । किं न तर्पयसि पित्र्यदेवान् । किं न
सन्मानयसि मित्रवर्गं । किं न जनयसि वचनमिदं कुर्वन्नावयोः
प्रमोदसन्दोहमिति । विमलेन चिन्तितं । सुन्दरमिदमाभ्यामभि-
हितं । भविष्यत्ययमेव प्रतिबोधनोपायः । ततोऽभिहितमनेन ।
यदाज्ञापयति तातो यदादिशत्यन्मा तत्समस्तं मादृशां करणो-
चितं । नात्र विकल्पः । किं तु ममायमभिप्रायः । यदि सर्वेषां
स्वराज्ये दुःखितलोकानामपश्यत्य बाधां संपाद्य च सुखं ततः स्वयं
सुखमनुभूयते तत्सुन्दरं । एवं हि प्रभुत्वमाचरितं भवति नान्यथा ।
तथाहि ।

विधाय लोकं निर्वाधं स्थापयित्वा सुखेऽखिलम् ।

यः स्वयं सुखमन्विच्छेत्स राजा प्रभुव्ययते ॥

यस्तु लोके सुदुःखार्ते सुखं भुङ्क्ते निराकुलः ।

प्रभुत्वं हि कुतस्तस्य कुचिंभरिरसौ मतः ॥

तदिदमत्र प्राप्तकालं । वर्तते तावदेव संतापिताग्निभूमस्तुल्यो
पीनसमयः । ततोऽहमत्रैव मनोनन्दनाभिधाने गृहोपवने युक्तो
बन्धुवर्गेण परिहृतो मित्रवृन्देन सेवमानो धर्मसमयोचितां राज-
स्त्रीणां संपादयामि ताताम्ययोः सम्बन्धिनमादेशं । केवलं मिथु-
व्यन्तां राजपुरुषा ये सर्वे दुःखदौर्गत्योपहतं लोकं गवेषयित्वा
समानोच्य च मया सार्धं सुखमनुभावयन्तीति । एतच्चाकर्षं प्रहृष्टो

धवलराजः प्रमुदिता कमलसुन्दरी । ततोऽभिहितमाभां । साधु
 वत्स गुरुवत्सल साधु चारु जल्पितं वत्सेन युक्तमिदमीदृशमेव भवतो
 विवेकस्तेति ॥ ततस्तत्र मनोनन्दने गृहोपवने सञ्जीकारितमति-
 विश्राप्तं नरेन्द्रेण हिमगृहं । तच्चाच्छादितं निरन्तरं नलिनौदसैः
 समन्तादुपगूढं मरकतहरितैः कदलीवनेर्वेष्टितं सततवाहिन्या कर्पूर-
 पूरितोदकप्रवाहद्या गृहमद्या विक्षेपितं मलयजकर्पूरचोदगार्वा
 कृतविभागमुग्रैरमृष्टाक्षनाखकल्पितैर्भिन्निभागैः । ततस्तत्र तादृशे
 प्रीतसन्तापहारिणि शिशिरसुखोत्कम्पकारिणि महति हिमभवने
 विरचितानि शिशिरपङ्कवग्रथनानि कल्पितानि शिशिरसुखदमृदू-
 न्वासनानि प्रवेष्टितः सह लोकसमूहेन विमलकुमारः । ततः
 समक्षेणापि जनसमुदयेन सहित एव विस्मितः सरसचन्दनेन
 गृष्टितः कर्पूररेणुना माक्षितः सुरभिपाटलादामभिर्विराजितो
 मल्लिकाकुसुमसखकैरालिङ्गितः सुखमुक्ताफलकक्षापेन निवसितः
 सुखकोमलवसनैर्वीक्ष्यमानः शिशिरबिन्दुवर्षिभिस्तालवृत्तैर्लाक्षितः
 स्नादुकोमलेनाहारेण प्रीत इव सुरभिताम्बूजेन प्रमोदित इव
 मनोहारिकाकशिगीतेन शानन्द इव विविधकरणाङ्गहारहारिणा
 नृतेन साक्षाद् इव ललितविद्यासिनील्लोककुवलयदललोललोचन-
 मालावल्लोकनेन प्रविष्ट इव सह लोकेनावगाहितुं रतिसागरं ।
 तदेवं जननीजनकयोः प्रमोदसन्देशदानार्थं सर्वेषामपि लोका-
 नामात्मनोऽप्यधिकतरं बहिःसुखं संपादयन्नाहितुं प्रवृत्तो विमल-
 कुमारः । प्रवेशयन्ति च यथादर्शं राजादेशेन नियुक्तपुह्वा
 दुःखदौर्गत्योपहतं तत्र लोकं । ततः क्रियते तेषां दुःखापनोदः
 संपाद्यते शानन्दातिरेक इति । एवं च ।

नृपतोषविधाधिबिस्त्रासकरे सुखसागरवर्तिनि राज्यधरे ।

अथ तत्र सुते सुभगे विमले प्रमदः क्रियते नगरे सकले ॥

एवं शानन्दिते राजनि तुष्टायां महादेश्यां प्रसुदिते सकले
जने विमलसुखसागरावगाहनेन प्रविष्टाः केचिन्नियुक्तपुरुषास्तत्र
क्षिप्रमृष्टे । दत्ता तैरन्तरा जवनिका । तथा च व्यवहितमेकं पुरुषं
संस्थाप्य कृतप्रणामैर्विज्ञापितं तैः । यथा देव देवादेशेन विचर-
द्भिरस्माभिर्दृष्टोऽयमत्यन्तदुःखितः पुरुषः समानीतश्च देवसमीपं ।
न चैष गाढबौभत्सतया देवदर्शनयोग्य इति मत्वा जवनिकया व्यव-
हितोऽस्माभिरिह प्रवेशित इत्येतदाकर्ण्य देवः प्रमाणं । धवस्तरा-
जेनोक्तं । भो भद्राः क इष्टोऽयं युष्माभिः कथं चात्यन्तदुःखित
इति । ततोऽभिहितमेकेन । देव अस्ति तावदितो निर्गता वयं
देवादेशेन दुःखदारिद्र्योपहतलोकानयनार्थं । निरूपितं नगरं
यावद्दृष्टं समस्तमपि तत्सततानन्दं । ततो गता वयमरथे यावद्दृष्टो
दूरादयं पुरुषः । कथं ।

वर्तमानेऽतिमध्याह्ने भृतसे वक्रिसन्निभे ॥

उत्तमन्नलोहपिण्डाभे जगत्तपति भास्करे ।

निर्दाहिमुर्मुराकारे सूक्ष्मधूलौमहापथे ॥

पादपाणविनिर्मुक्तो गच्छन्नेष विज्ञोक्तितः ।

ततोऽयं दुःखित इति क्त्वा दूरादुच्चैरभिहितो ऽस्माभिः ।
यदुत भो भो भद्र तिष्ठ तिष्ठेति । अनेनोक्तं । भो भद्राः
स्वितोऽहं यूयं तिष्ठतेति । ब्रुवाणो गन्तुं प्रवृत्तः । ततो
मथा गत्वा वेगेन बलादानीतोऽयं तदमूले । निरूपितः सर्वे राज-

पुरुषैः यावद्दग्धस्त्राणुरिवातिष्ठणो वर्षेन बुभुक्षासामेणोदरेण
पिपासाशोषितेनाधरोष्ठेन अध्वखेदनिःसहेनाङ्गेन बहिरन्तस्ताप-
सूचकेन खेदजलेन कुष्ठेन गलता कृमिजातोव्वणेन देहेन अन्तः-
शूलनिवेदकैर्मुखभङ्गैः प्रकल्पमानया जराजीर्णकपोलया गात्रयष्ट्या
महाज्वरसूचकेन दीर्घाण्णनिःश्वासजालेन मलाविलेनाश्रुगलना-
विकलेन लोचनयुगलेन प्रविष्टया नासिकया शटितप्रायैः करचर-
णैरभिनवसुक्षितेन मस्तकेनात्यन्तमलिनैस्त्रीवरखण्डैर्लक्षमानेन कम्ब-
लेन गृहीतेन सटण्डेनासासुदयेन करतलविलम्बिनौर्णिकपिच्छेन ।
सर्वथा

निधानं सर्वदुःखानां दारिद्र्यस्य परा गतिः ।

अयमेवेति सर्वेषां तदास्माकं यदि स्थितम् ॥

एनं वीक्ष्य नरं नाथ गाढं बीभत्सदर्शनम् ।

चिन्तितं च तदास्माभिः सोऽयं प्रत्यक्षनारकः ॥

ततोऽभिहितोऽस्माभिः । भद्र किमित्येवंविधे मथ्याह्ने बम्भ-
मीषि । किमिति श्रौतस्तच्छायायासुपविष्टः सुखासिकया न तिष्ठ-
सीति । अनेनोक्तं । भद्रा न खल्वहं स्थायन्तोऽस्मि । गुरोरादेशेन
पर्यटामि । तदायन्तोऽहं । अस्माभिश्चिन्तितं । अथे परवशोऽयं
वराकः । अहो कष्टमिदमस्य महत्तरं दुःखकारणं यदीदृशावस्त्र-
स्त्रापि पराधीनत्वं नाम । ततोऽभिहितमस्माभिः । भद्र किं पुनरे-
वमहर्निशमादेशं कुर्वतस्ते स गृहः करिष्यति । अनेनोक्तं । भद्राः
सन्ति मम कृतान्तसदृशा बन्धिनोऽष्टाष्टणिकाः । तेभ्यो यन्निदा-
नेन मां मोचयिष्यति । ततोऽस्माभिश्चिन्तितं । अहो कष्टतरमि-

दमस्य वराकस्य महत्तमं दुःखकारणं जदेवंविधावस्त्राणां दान-
 पक्षं तन्मोक्षनदुराग्रा चेति । सर्वथा नातः परतरो दुःखी जगति
 लभ्यते । ततोऽस्माभिरुक्तं । भद्रं प्रवर्तस्व गच्छ राजकुलं येन ते
 सर्वदुःखदारिद्र्यक्षणविमोक्षः क्रियते । अनेनोक्तं । अस्मि भवतां
 मदीयचिन्तया । न खलु भवादृग्गैर्मोक्षितो सुखेऽहमिति । नृवाचो
 गन्तुं प्रवृत्तः । ततश्चिन्तितमस्माभिः । अरे शोभाद इवायं
 दुरात्मा । तथापि कर्तव्यं राजग्रासनं । नेतव्योऽयं देवसमीपमि-
 त्याकलस्यानीतोऽस्माभिरिति । धवस्तराजेनोक्तं । महत्कुटूहलं मे ।
 पश्चान्मेनं । अपनयत जवनिकामिति । ततोऽपनीता तैर्जवनिका ।
 दृष्टो यथानिर्दिष्टस्वरूपः पुरुषः । विस्मितः सपरिवारो राजा ।
 विमलेन चिन्तितं । अथ समागतः स एष भगवान् बुधसूरिः ।
 अहो भगवतो वैक्रियरूपकरणातिशयः अहो ममोपरि कक्षणा अहो
 परोपकारकरणैकरसत्वं अहो स्त्रसुखकार्यनिरपेक्षता अहो निर्व्या-
 जसौजन्यातिरेक इति । तथाहि ।

स्त्रकार्यमवधीर्यैव परकार्यं कृतोद्यमाः ।

भवन्ति सततं सन्तः प्रकृत्यैव न संशयः ॥

अथवा ।

स्त्रकार्यमिदमेतेषां यत्परार्थं प्रवर्तनम् ।

भागोः किं किञ्चिदस्वन्यस्तोकोद्योतादृतेः पक्षम् ॥

अथवा ।

निजे सत्यपि साधूनां कार्यं नैवादरः कश्चित् ।

सत्ताज्जनो जमदघोती दृष्टान्तोऽत्र निशाकरः ॥

नाभ्यर्चिताः प्रवर्तन्ते परकार्ये महाधिपः ।
 केन हि प्रार्थिता लोके दृष्टये धीर नीरदाः ॥
 क्षम्येऽपि न क्षदेहस्य सुखं वाञ्छन्ति साधवः ।
 क्लिश्यन्ते यत्परार्थे ते वैव तेषां सुखाशिका ॥
 यथाग्निर्द्विहपाकाय जीवनाय यथामृतम् ।
 सभावेन तथा लोके परार्था साधुसन्ततिः ॥
 कथं ते नामृतं सन्तो ये परार्थपरायणाः ।
 दृष्ट्वाऽपि न मन्यन्ते समुखे धनजीविते ॥
 इत्येवं ते महात्मानः परार्थं कृतनिश्चयाः ।
 आत्मनोऽपि भवन्त्येव नूनं सिद्धप्रयोजनाः ॥

कुलकम् ।

तदेव भगवानेवं रूपमाख्याय वैक्रियम् ।

बोधनायै समासातो मदन्भूनां कृतोद्यमः ॥

संदिष्टं चानेन मम भगवता रत्नचूडस्य हस्ते । यथा-
 हमागमिष्यामि रूपान्तरेण भवता च दुःखितसत्त्वान्वेषणं कार्यं ।
 न चाहं विज्ञातोऽपि वन्दनीयः । न तावदात्मा परैर्लब्धयितव्यो
 भवता यावत्स्यार्थसिद्धिर्न संपन्नेति । ततः कृतो विमलेन बुधसू-
 रेर्मानसिको नमस्कारः । कथं ।

नमस्ते ज्ञातसद्भावं नमस्ते भव्यवत्सल ।

नमस्ते मूढजन्तूनां सम्बोधकरणे पटो ॥

अज्ञानापारनीरेणसन्तारणपरायण ।

स्वागतं ते महाभाग चाह चाह तथा कृतम् ॥ इति ।

भगवतापि मनसैवाभिहितं ।

संसारसामरोत्तारी सर्वकल्याणकारकः ।

सकार्ष्णसिद्धये भद्र धर्मसाभोऽस्तु तेऽनघ ॥

अचान्तरे हिमभवनमध्ये प्रवेष्टितः स राजपुरुषैः पुरुषः । स
च खेदनिःसृततया द्राष्टव्यं निषण्णो भूतखे प्रचक्षापितुं प्रवृत्तः ।
ततस्तं तादृशमवलोक्य केचिदुपहसन्ति केचिच्छोचन्ति केचिजि-
ह्वन्ति केचिदवधीरयन्ति । तथान्ये परस्परं जल्पन्ति । यदुत

दुःखी दीनो रजाम्बान्तः श्रान्तः क्षान्तो बुधुश्चितः ।

एष प्रेक्षकप्राञ्चः समायातो नराधमः ॥

जानीतः केन वाजीतः किंचिदेव सुदुःखितः ।

न वराको विजानीते केवलं प्रचक्षायते ॥

एतच्चाकर्ष्य तेन रूपान्तरवर्तिना बुधस्वरिका किं कृतम् ।

प्रदीपभास्वरौ कृत्वा ससन्तावच्छिगोसकौ ।

कोपाटोपास्तदास्त्रानं ज्वलतेव निरीक्षितम् ॥

सप्तं च ।

आः पापाः किमहं जातो युष्मन्तोऽपि विरूपकः ।

दुःखितो वा यतो यूयं मामेवं हसयाधमाः ॥

जल्पवर्णा बुधुषार्ताक्षृण्वार्ताः खेदनिःसृताः ।

तापार्ताः कुष्ठिनो यूयं ग्राहं भो बृडमानवाः ॥

शूलाक्रान्ता जराजीर्णा महाज्वरविबाधिताः ।

खोन्मादा विकल्पाकाश्च यूयं ग्राहं नराधमाः ॥

यूयमेव परावन्ता यूयमेव अचार्दिताः ।

धूयं च प्रपसायध्वे गाहं भो मूढमानवाः ॥
 हे पापाः कश्चिता धूयं नूनं काष्ठेन वाक्षिशाः ।
 मुनिं मां दुर्बलं मत्वा तेनैवं वसथाधुना ॥
 अथ तौ भास्कराकारौ दृष्ट्वा तस्यास्त्रिगोत्रकौ ।
 जाज्वल्यमानौ सहसा प्रकाशितदिगन्तरौ ॥
 जिह्वां च विद्युदाभासां दन्तपंक्तिं च भास्कराम् ।
 दृष्ट्वा मुत्वा च तां वाचं जगतः कम्पकारिणौम् ॥
 चषादेव तदास्थानं भीतकम्पितमानसम् ।
 संजातं सिंहनादेन यथा हरिष्ययुचकम् ॥
 ततो धवस्तराजेन विमलं प्रति भाषितम् ।
 कुमार नैव कोऽप्यौह नरः प्रकृतिमाशुषः ॥
 तथाहि ।

मन्त्राविष्टं पुरा चक्षुरधुना भास्कराधिकम् ।
 अस्त्रं देदीप्यते वत्स तेजसा वल्गुकोटरम् ॥
 अनेकरणवद्भट्टभट्टकोटिविदारिणः ।
 मुत्वाश्च भारतीं वत्स कम्पते मम मानसम् ॥
 तदेष न भवत्येव तावत्सामान्यमानवः ।
 देवः कश्चिदिहायातः प्रच्छन्नो मुनिवेषकः ॥
 एवं च क्षितिः ।
 यावन्न तेजसा वत्स सर्वं भस्मीकरोत्ययम् ।
 तावत्प्रसादयाम्येनं क्रोधान्धं मुनिपुङ्गवम् ॥
 विमलेनोक्तं ।

एवमेतन्न सन्देहः सम्यक्तातेन निश्चितम् ।

नेव सामान्यपुरुषो विषमः कोऽप्ययं महान् ॥

ततश्च

दूषणं प्रसाद्यतामेव यावन्नो याति विक्रियाम् ।

भक्तिपाद्या महात्मानः क्रियतां पादवन्दनम् ॥

तच्छ्रुत्वा विलसन्नोलकिरौटकटकुण्डलः ।

धावन्नुच्चैर्महाराजो मुनेः पादगतिं गतः ॥

ततो दृष्ट्वा महाराजं पतितं क्रमयोस्तथा ।

तथैव प्रणतं सूरैः सर्वं जनकदम्भकम् ॥

उक्तं च नरपतिना ।

स्वाम्यत्वेन महाभागो दोषमञ्जनैः कृतम् ।

ददातु च प्रसादेन स्त्रीयं मे दिव्यदर्शनम् ॥

ततो यावन्नृपो भूमेस्तथाय पुनरौचते ।

तावत्स कौटुम्बकेन सन्नोकेन विलोकितः ॥

लोचनानन्दिस्त्रावप्यनिर्जितामरविषहः ।

विलसद्दीप्तिविलारः शास्त्रादिव दिवाकरः ॥

अग्नेषलक्ष्मणोपेतः सर्वावयवसुन्दरः ।

निषद्यः कमले दिव्ये सत्कार्तस्तरभास्वरे ॥

अथ तं तादृशं वीक्ष्य कान्तरूपं मुनीश्वरम् ।

सनुपास्ते जना जाता विस्रयोत्फुल्ललोचनाः ॥

परस्परं च जल्पितुं प्रवृत्ताः । यदुत

कथं वा तादृशः पूर्वं कथमेवंविधो ऽधुना ।

नूनमेव महाभागो देव एव न संशयः ॥
ततः कृत्वा नरेन्द्रेण कृत्वाटे करकुङ्कुमसम् ।
स पृष्टो भगवानेवं कथं भो नाथ कथ्यताम् ॥

मुनिस्त्वाच ।

यतिरस्मि महाराज न देवो नापि दानवः ।
विशेषयतिरूपं तु किङ्गादेवावगम्यते ॥

धवस्तराजेनोक्तं ।

यद्येवं किमिदं नाथ विहितं भवताहुतम् ।
ईदृशं रूपनिर्माणं पूर्वं बीभत्सदर्शनम् ॥
कृष्णवर्णादयो दोषा निजदेहविवर्तिनः ।
अस्माकं भवतादिष्टाः किं वा संश्लिष्य कारणम् ॥
कथं वा क्षणमात्रेण दिव्यरूपधरः परः ।
भगवांस्तथा संपन्नो मादृशां कृतविस्मयः ॥
तदिदं मे प्रसादेन सर्वं नाथ निवेदय ।
ममोत्पत्तिं मनोमध्ये ममदत्तं कुटूहलम् ॥
मुनिराह महाराज कृत्वा मध्यस्थमानसम् ।
कथ्यमानमिदं सर्वं समाकर्ष्य साम्प्रतम् ॥
इदं विरचितं पूर्वं मया रूपं नरेन्दर ।
निदर्शनार्थं जीवानां संसारोदरवर्तिनाम् ॥

यतः

एवं भूता इमे सर्वे जीवाः संसारवर्तिनः ।
तथापि न विजानन्ति स्वरूपं मूढमानसाः ॥

अतोऽमौषा प्रबोधार्थं तादृन् बीभत्सदर्शनम् ।
 दृष्टान्तभूतं भूतानां रूपं भूप निरूपितम् ॥
 सुनिवेशधरं तच्च वक्ष्याथा भूप निर्मितम् ।
 कृष्णवर्णादयो दोषा युष्माकं ये च योजिताः ॥
 तथापि कारणं भूप वर्णमानं नया स्फुटम् ।
 विधाय निपुणा बुद्धिं धीर चित्ते ऽवधारय ॥
 सुनयो ये महात्मानो बुद्धाः सर्वज्ञदर्शने ।
 तपःसंयमयोगेन चाक्षितास्त्रिष्वकक्षायाः ॥
 ते कृष्णवर्णा बीभत्साः सुत्पिपासादिपीडिताः ।
 कुष्ठिनोऽपि बहिर्भूय सुन्दराः परमार्थतः ॥
 इते तु लोका रावेन्द्र ये सङ्गमबहिष्कृताः ।
 गृहस्थाः पापनिरताः विषयामिषगृह्यतः ॥
 एते यद्यपि दृष्टान्ते नीरोगाः सुखनिर्मलाः ।
 तथापि तत्पतो ज्ञेया दुःखिता रोगपीडिताः ॥

किं च ।

कृष्णवर्णादयो दोषा गृहिणां सन्ति ते यथा ।
 तथा न सन्ति बाधूनां तदिदं ते निवेद्यते ॥
 बहिः कनकवर्णोऽपि पण्डितैः परमार्थतः ।
 अन्तः पापतमोलिप्तः कृष्णवर्णोऽभिधीयते ॥
 बहिरङ्गारवर्णोऽपि चित्ते स्फटिकनिर्मलः ।
 नरो विषयबैर्भूय स्वर्णवर्णो ऽभिधीयते ॥
 एवं च कृष्णवर्णोऽपि बाधुः संशुद्धमानसः ।

विज्ञेयः परमार्थेन सर्ववर्षी नराधिप ॥
 गृह्यस्तु सदा भूप पापारम्भपरायणः ।
 हेमावदातदेशोऽपि विज्ञेयः कृष्णवर्षकः ॥
 अनेन परमार्थेन मघोक्तमिदमज्ञया ।
 न कृष्णवर्षोऽहं लोका यूयमेव तथाविधाः ॥
 तथा ।

संप्राप्तेरपि लो हस्तिर्विषयेषां नराधिप ।
 विद्वद्भिः परमार्थेन सा बुभुक्षा प्रकीर्तिता ॥
 तथा बुभुक्षिताः सर्वे सुवनोदरस्परिणः ।
 अमी वराकाः बहुर्मविक्षा मूढजनवः ॥
 ते हि वक्ष्यपि दृष्ट्यन्ते हन्ताः संपूरितोदराः ।
 तथापि तत्त्वतो ज्ञेया बुभुक्षाभिमितोदराः ॥
 साधवस्तु महात्मानः सदा सन्तोषपोषिताः ।
 न पोषितास्तथा भूप भीमभावबुभुक्षया ॥
 तेन वक्ष्यपि दृष्ट्यन्ते विरिक्तजठराः परम् ।
 तथापि तत्त्वतो ज्ञेयास्तै हन्ताः क्लृप्तमानसा ॥
 इदं कारणमाशौच्य बुभुक्षार्ताः पुरा मया ।
 यूयमुक्ता धरानाय हन्तज्ञात्मा प्रकाशितः ॥
 तथा ।

अनागतेषु भोगेषु लोऽभिजायो नराधिप ।
 सा पिपासेति विज्ञेया भावकस्तथा प्रीयसी ॥
 तथा पिपासिताः सर्वे पिबन्तोऽप्युदकं जनाः ।

ये केचिद्भूप दृष्टान्ते जैनधर्मवर्षिष्कृताः ॥
 मुनयस्तु सदा धन्या भाविभोगेषु निःस्पृहाः ।
 तेनोदकं विनाप्येते पिपासादूरवर्तिनः ॥
 अतः पिपासिता यूयमहं तु न दृषादितः ।
 मत्वेदं कारणं मत्वा पुरा राजन्निवेदितम् ॥

तथा ।

असत्त्वमूखपर्यन्तो दोषचौरग्रताकुलः ।
 विषमो विषयव्याप्तो दुःखधूखा प्रपूरितः ॥
 अहं नरेन्द्र संसारो विद्वद्भिर्भावचक्षुषा ।
 अध्वा निरीक्षितो घोरः खेदहेतुः शरीरिणाम् ॥
 एते च सततं जीवा गृहीत्वा कर्मग्रन्थसम् ।
 वृक्षान्तो भवमार्गेऽपि न कुर्वन्नुपयायकम् ॥
 तेनामी जैनसङ्गमरक्षिता मूढजनवः ।
 संसाराध्वमहाखेदखेदिताः सततं मताः ॥
 ततो यद्यपि दृष्टान्ते गृहे ग्रीतलमण्डपे ।
 तथापि तत्त्वतो ज्ञेया गच्छन्तः पथि ते सदा ॥
 मुनयस्तु सदा भूप विवेकवरपर्वते ।
 आरूढाः सतताङ्गादे वर्तन्ते जैनसत्पुरे ॥
 तच्च चित्तसमाधानं मण्डपं हिमग्रीतलम् ।
 आसाद्य निर्वृतात्मानस्तिष्ठन्ति विगतग्रमाः ॥
 ततो यद्यपि दृष्टान्ते ते वधिः खेदनिःस्पृहाः ।
 विज्ञेयाः खेदनिर्मुक्तास्तथापि परमार्थतः ॥

तदिदं कारणं मत्वा भवन्तः खेदमिःसहाः ।

अहं तु नेति राजेन्द्र मया पूर्वं निवेदितम् ॥

तथा ।

क्रोधो मानसश्चा माया लोभश्चेति चतुर्विधः ।

तापः संसारिणां भूष सर्वाङ्गीणः सुदाहणः ॥

तेन दम्बद्वयमाणाक्षो तापार्ताः सततं मताः ।

यद्यपीह विसोक्षन्ते चन्दनादिविस्त्रेपिताः ॥

साधवस्तु महाराज सततं शान्तमानसाः ।

मिथ्यावाया महात्मानो मिथ्यापाः पापसूदनाः ॥

ततो यद्यपि दृश्यन्ते ते बहिस्तापपीडिताः ।

तथापि परमार्थेन विज्ञेयास्तापदूरगाः ॥

इदमेव मया ज्ञात्वा यूयं तापार्दिताः पुरा ।

अहं तु नेति राजेन्द्र प्रतिज्ञातमग्रदूत्या ॥

तथा ।

कुविकल्पकमिच्छानं मिथ्यात्वं भूष देहिनाम् ।

गलदासिक्वजाम्बासं कुष्ठमुक्तं मनीषिभिः ॥

विनाशयति तद्भूष बहुद्विवरणासिकाम् ।

वर्धरायकृषोषं च नरं धत्ते मदोद्धतम् ॥

ग्रमसवेगमिर्वेदकादृष्ट्यानि च मूकतः ।

हस्तपादसमान्येषां प्राटयत्येव देहिनाम् ॥

तेन मिथ्यात्वकुष्ठेन विद्वद्वेगहेतुना ।

आक्रान्ताः पृथिवीनाथ सदामी मूढजन्तवः ॥

ततो यद्यपि दृश्यन्ते सर्वावयवसुन्दराः ।
 तथापि भावतो ज्ञेयाः कृमिजातयताङ्गकाः ॥
 सम्यग्भावेन पूतानां सुनीनां पुनरीदृशम् ।
 कुष्ठं नास्तेव तेनामी सर्वावयवसुन्दराः ॥

ततश्च ।

कथंचिदपि यद्येते बहिः कुष्ठसमन्विताः ।
 भवेयुर्भावतो भूप तथापि न तथाविधाः ॥
 अत एव मया पूर्वमिदमाज्ञोष्य कारणम् ।
 तथोक्ताः कुष्ठिनो यच्च नाहं कुष्ठीति चोदितम् ॥

तथा ।

परेषु देशदुष्टानां समृद्धिं वीक्ष्य देशिणाम् ।
 ईर्ष्या या जायते भूप सा शूलमभिधीयते ॥
 ईर्ष्याशूलेन चाक्रान्ताः परेषां व्यसने चमाः ।
 देशाभ्याताः प्रकुर्वन्ति वक्त्रभङ्गं पुनः पुनः ॥
 तच्च नास्ति महाशूलं सुनीनां धरणीपते ।
 सर्वत्र समचित्तास्ते वीतदेषा हि साधवः ॥
 इदं कारणमाश्रित्य शूलाक्रान्ताः पुरा मया ।
 यूयमुक्तास्तथात्मा च शूलहीनः प्रकाशितः ॥
 अनादिभवचक्रे ऽत्र यथा भूताः कथंचन ।
 तथाद्यापि प्रवर्तन्ते सदामी भूप जन्तवः ॥
 कदाचिच्च पुनः प्राप्तं विद्याजन्म मनोहरम् ।
 नैतैर्विवेकतारुण्यं न मृता भावमृत्युना ॥

जराजीर्णस्ततो भूप यावत्संसारजीविनः ।
 जन्तवोऽजन्तदुःखाजीवसीपक्षितसंगताः ॥
 बहिस्ते तद्व्याकारं धारयन्तोऽपि मानवाः ।
 विज्ञेयास्तत्ततो भूप जराजीर्णकपोलकाः ॥
 साधुभिर्भूपते स्तब्धं विद्याजन्म मगोदरम् ।
 प्राप्तं विवेकतादृशं दीक्षासम्भोगसुन्दरम् ॥
 अप्राप्य तां जरां घोरां तादृशे वर्तमानकाः ।
 तथा च ते मरिष्यन्ति यद्योत्पत्तिर्न जायते ॥
 अतः सर्वे जराजीर्णा ये भवे दीर्घजीविनः ।
 जन्तस्तु सौवनाहृताः कर्मनिर्दलनचमाः ॥

तथा ।

यतोऽमी देहिनी मूढा रागसन्तापतापिताः ।
 तेनोच्यन्ते मया भूप महाज्वरविबाधिताः ॥
 सत्साधूनां पुनर्नैव रागमन्धोऽपि विद्यते ।
 ते बहिर्ज्वरवन्तोऽपि विज्ञेयास्तेन विज्वराः ॥

तथा ।

यत् कृत्यं सदनुष्ठानं तन्न कुर्वन्ति मूढकाः ।
 वारिता अपि कुर्वन्ति पापानुष्ठानमन्धसा ॥
 ततोऽमी जगतोनाथ येऽपि पण्डितमानिनः ।
 सोन्मादा इति विज्ञेयास्तेऽपि भावेन देहिनिः ॥
 सदनुष्ठानरक्तानां साधूनां पुनरीदृशः ।
 मोन्मादोऽस्ति धरानाथ तस्मात्ते शुद्धबुद्धयः ॥

जराजौर्णां राजाक्रान्ताः सोन्मादा इति तत्पुरा ।

धूयं नाहमिति प्रोक्तं सर्वमेतेन हेतुना ॥

तथा ।

पश्यन्तोऽपि विशालेन चक्षुषा बहिरक्षसा ।

अन्तर्वसुंधरानाय कामान्धा मूढजन्तवः ॥

विकल्पाद्या मया पूर्वं तेनामी परिकीर्तिताः ।

साधूनां विकल्पाद्यत्वं कामजन्यं न विद्यते ॥

अतो यद्यपि दृश्यन्ते ते बह्विर्नष्टदृष्टयः ।

तथापि साधवो नैव विकल्पाद्या मराधिप ॥

तेनामी जन्तवः प्रोक्ता विकल्पाद्या मया पुरा ।

आत्मा प्रकाशितो भूय सज्जास्यारक्षोचनः ॥

राजभेदे परायत्ता यथा गेहस्त्रजन्तवः ।

साधवस्तु परायत्तास्तथा ते कथ्यतेऽधुना ॥

निःस्वैहं परमार्थेन भिन्नकर्मविनिर्मितम् ।

इदं कञ्चनपुत्रादि तत्पौषण्यदोषताः ॥

अदृष्टपरमार्थानामत्यन्तं मनसः प्रियम् ।

तत्त्वभूतमिदं तेषां मूढानां प्रतिभासते ॥

तत्तत्सदर्थं क्षिप्स्यन्ते दासाः कर्मकरा यथा ।

रात्रौ दिवा च मोहेन पशुभूता वराककाः ॥

आहारयन्ति न स्वस्था रात्रौ निद्राविवर्जिताः ।

चिन्तयाकुञ्चिता नित्यं धनध्यानपरायणाः ॥

तदेवं ते कुटुम्बस्य सदैवादेशकारिणः ।

परायत्ता न जानन्ति परमार्थममेधसः ॥

तथाहि ।

माता भ्राता पिता भार्या दुहिता पुत्र इत्यपि ।

सर्वेऽपि जन्तवो जाता निरादिभवचक्रके ॥

ततो विज्ञातसङ्गावः को हि नाम चकर्षकः ।

तदायत्तो भृशं भूला स्त्रकार्यं शारयेन्नरः ॥

अत एव महात्मानस्तत्कञ्चपादिपञ्चरम् ।

संपरित्यज्य निःश्रेष्ठं जाता निःसङ्गबुद्धयः ॥

त एव आपरायत्तास्त एव कृतिनो नराः ।

त एव स्त्रामिनो भूप सर्वस्य जगतोऽनघाः ॥

गुरुणां ते परायत्ता भवन्तोऽपि महाधियः ।

निर्मुक्ता गृहपात्रेन तस्मादत्यन्तसुत्कृष्टाः ॥

इदं च हृदये कृत्वा कारणं मानवेश्वर ।

ययमुक्ताः परायत्ता मयात्मा तद्विशेषणः ॥

तथा ।

ये च तेऽष्टौ मया पूर्वश्रुतिकाः संप्रकाशिताः ।

विद्धि तान्यष्ट कर्माणि दुःखदानीह देहिनाम् ॥

ते चामी सततं जीवाः कदर्थ्यन्ते सुज्जर्मुज्जः ।

दानघृष्टिकैर्भूप कर्मभिस्त्रीप्रदारणैः ॥

बुभुक्षिताः कश्चिद्हीना धार्यन्तेऽथान्तविह्वलाः ।

कश्चिद्भावं प्रपीब्यन्ते क्षिप्ता नरककोष्ठके ॥

बाधूनामपि ते सन्ति श्रुतिकाः किं तु नो तथा ।

कदर्थनं प्रकुर्वन्ति शङ्खप्राथम्यं यतः ॥
 शोधयन्ति च ते नित्यं बाधवः कृतनिस्रयाः ।
 शृणुं तस्मिन् ते तेषामृष्टिका नैव बाधकाः ॥
 शृणुर्दिता मया पूर्वं यद्यमेतेन हेतुना ।
 प्रोक्ता भूय तथात्मा च शृणुसुक्तः प्रकाशितः ॥
 यथा च प्रचक्षायन्ते भावतोऽमी नरेश्वर ।
 जैनधर्मवर्हिर्भूता जन्तवस्तन्निग्रामव ॥
 दुरन्तः कर्मसन्तानो घोरः संसारसागरः ।
 रौद्रा रागादयो दोषास्तरुणं देहिनां मनः ॥
 षट्संख्येन्द्रियग्रामो दृष्टनष्टं च जीवितम् ।
 यस्मा विभूतयः सर्वा देहस्य क्षणभङ्गुरः ॥
 शत्रुः प्रमादो जीवानां दुस्तरः पापसञ्चयः ।
 असंयतत्वं दुःखाय भीमो नरककूपकः ॥
 अनित्याः प्रियसंयोगा भवन्त्यप्रियसङ्गमाः ।
 क्षणरक्तविरक्ताश्च योषितो मित्रवान्भवाः ॥
 उषो मिथ्यात्ववेतास्तो जरा करविवर्तनी ।
 भोगास्त्राणानन्ददुःखाश्च दारुणो मृत्युमूधरः ॥
 एतत्सर्वमनालोच्य कृत्वा पादप्रसारिकाम् ।
 विवेकचक्षुः संमील्य स्तपन्ति ननु जन्तवः ॥
 महाघुरघुरारावं कुर्वन्तो नष्टचेतनाः ।
 कथंश्चिन् प्रबुध्यन्ते शब्दैरपि विवेकिणाम् ॥
 विबुद्धा अपि कष्टेषु घूर्णमानेन सत्तुषा ।

भूयो भूयः स्वप्न्येव ते महामोहनिद्रया ॥

अन्यच्च ।

कुतो वयं समाधाताः प्रापिताः केन कर्मणा ।

क्लामताः क्व च चास्थामो विदम्येतन्न मूढकाः ॥

ततो यद्यपि दृष्टन्ते वस्त्रमाणाः पृथग्जनाः ।

तथापि तत्ततो भूप विज्ञेयाः प्रपञ्चायिताः ॥

साधूनां पुनरेषा भो महामोहतमोमयी ।

निद्रा नास्त्येव धन्यानां तेन ते नित्यजागराः ॥

सर्वज्ञागमदीपेन साधवस्ते महाधियः ।

गत्यागती प्रपञ्चन्ति स्वस्थान्येषां च देहिनाम् ॥

ततश्च ।

ते बहिर्निद्रया भूप सुप्ता अपि कथंचन ।

असुप्ता इति विज्ञेया विवेकोन्मीलितेक्षणाः ॥

इदमेव मया सर्वं संचिन्त्य हृदये पुरा ।

यूयं भोः प्रपञ्चायध्वे नाहमित्येव भाषितम् ॥

तथा ।

यूयमेव न जानीथ स्वरूपं मोहनिद्रिताः ।

मम प्रत्यक्षमेवेदं विवेकस्फुटचक्षुषः ॥

अन्यच्चैवं व्यवस्थिते ।

ये सङ्कर्मबहिर्भूतास्त एव परमार्थतः ।

देहिनो भूप विज्ञेया दारिद्र्याकान्तमूर्तयः ॥

तथाहि ।

ज्ञानदर्शनचारित्र्यवीर्यादीनि नरेश्वर ।
 न सन्ति भावरत्नानि तेषां पापहतात्मनाम् ॥
 तान्येव धनसाराणि तान्येवैश्वर्यकारणम् ।
 तान्येव सुन्दराणीह तैर्विना कौटुम्भं धनम् ॥
 अतस्तै रहिता येऽपि दृश्यन्ते धनपूरिताः ।
 विज्ञेयास्तोऽपि राजेन्द्र निर्धनाः परमार्थतः ॥
 तत्साधूनां पुनश्चानि भावरत्नानि भूपते ।
 चित्तापवरके नित्यं जाज्यक्षन्ते महात्मनाम् ॥
 अतस्तै धनिनो धन्यास्त एव परमेश्वराः ।
 ते ब्रह्मा भुवनस्यापि पोषणे नास्ति संशयः ॥
 मस्तिना मस्तिनैर्भूय बहिःसीवरखण्डकैः ।
 अस्त्राबुद्ध्या दृश्यन्ते दरिद्रा इव सुगन्धकैः ॥
 तथापि परमार्थेन ते महारत्ननायकाः ।
 विज्ञेयाः पण्डितैर्भूय मुनयः परमेश्वराः ॥

किं च ।

दृष्ट्वापाद्रत्नकोटीस्य पातयन्ति स्वतेजसा ।
 यदि कार्यं भवेत्ताभिस्तेषां भूप महात्मनाम् ॥
 अतः स्वकीयं दारिद्र्यमनास्तोष्य भवादृशैः ।
 महाधनोऽपि मादृचः कथमुक्तो दरिद्रकः ॥
 मस्तिनोऽपि स एवात्र यः कर्ममलपूरितः ।
 बहिः चास्त्रितसद्भाचवस्त्रोऽपि जगतीपते ॥
 तुषारहारगोचीरनिर्मलीमसमानसः ।

बहिर्मलधरोऽप्यत्र निर्मलो मानवेश्वर ॥
 तदिदं भावमाशिन्यमविचार्यात्मनि स्थितम् ।
 अहं हा हसितः केन कारणेन पुरा जनाः ॥
 सुभगोऽपि जगत्त्रयं सङ्गमनिरतो नरः ।
 विवेकिनां समस्तानां यस्मादत्यन्तवल्लभः ॥
 सुरासुरसमायुक्तं जगदेतच्चराचरम् ।
 बन्धुभृतं हि वर्तेत सङ्गमगतचेतसाम् ॥
 तस्मात्साधुः सदाचारो लोके सौभाग्यमर्हति ।
 तत्र ये कुर्वते द्वेषं पापिष्ठास्ते नराधमाः ॥
 पुमानधर्मभूयिष्ठो दुर्भगो भावतो मतः ।
 निन्दन्ति तं यतः सर्वे महाराज विवेकिनः ॥
 तस्मात्पापे रतः प्राणी लोके दौर्भाग्यमर्हति ।
 तमप्यत्र प्रशंसन्ति ये ते पापा नराधिप ॥

एवं च स्थिते ।

धार्मिको मुनिवेषेण प्रकटोऽपि पुरा जनैः ।

दुर्भगैः सुभगोऽप्यस्मि केन कार्येण निन्दितः ॥

एवं च स्थिते महाराज य इमे जिनवचनान्मृतबहिर्भूताः
 संसारोद्वर्तिनो जन्तवोऽनवरतं वराका बध्यन्ते दृढकर्मसन्तान-
 रज्ज्वा पीद्यन्ते विषयासन्नोषबुभुक्षया श्लथन्ति विषयाशापिपासया
 खिद्यन्ते निरन्तरभवचक्रभ्रमणेन सततोपतप्ताः कषाचघर्षोष्ण-
 गृह्यन्ते मिथ्यात्वमहाकुष्ठेन तुद्यन्ते परेर्याशूलेन जीर्यन्ते दीर्घ-
 संसारावस्थानेन दन्द्यन्ते रागमहाज्वरेण अन्धीक्रियन्ते कामकाच-

पटलेन आक्रम्यन्ते भावदारिद्र्येण अभिभूयन्ते जराराक्षसा आच्छा-
द्यन्ते मोहतिमिरेण आह्वयन्ते इषीकतुरङ्गमैः पापयन्ते क्रोध-
तौम्रवह्निना अवष्टभ्यन्ते मानमहापर्वतेन वेष्ट्यन्ते मायाजासिकया
झाव्यन्ते लोभसागरस्त्रवेन परिताप्यन्त इष्टविधोगवेदनया दोदूयन्ते
ऽनिष्टसङ्गमतापेन दोषायन्ते कालपरिणतिवशेन तन्मय्यन्ते कुटुम्ब-
पोषणपरायणतया कदर्श्यन्ते कर्मदानग्रहणिकैः अभिद्रूयन्ते महा-
मोहनिद्रया कवलीक्रियन्ते मृत्युमहामकरेणेति, त इमे महाराज
जन्तवो यद्यपि ब्रह्मन्ति वेणुवीणामृदङ्गकाकलीगीतानि पश्यन्ति
विभ्रमविम्बोकारिमनोहारिरूपाणि आस्त्रादयन्ति सुसंस्कृतकोम-
लपेग्रसहृदयेष्टविशिष्टाहारप्रकारजातं आजिघ्रन्ति कर्पूरागुदकसू-
रिकापारिजातमन्दारनसेहहरिचन्दनसन्तानकसुमनोहरकोष्ठपुट-
पाकादिगन्धजातं आलिङ्गन्ति कोमलसज्जितसलनातुल्लादिस्पर्शजातं
तथा ललन्ते यद्द्विखिग्धमिषट्ठन्देन विलसन्ति मनोरमकाननेषु
विचरन्ति यथेष्टेष्टया क्रीडन्ति नानाक्रीडाभिः भवन्ति सुखा-
भिमानेनानाखेयरसवन्ननिर्भरा निमीक्षिताद्याः तथाप्यमीषां जन्तूनां
क्षेत्ररूप एवायं यथासुखानुग्रहः । एवंविधविविधदुःखहेतुग्रतत्रात-
पूरितानां हि महाराज कौटुम्बं सुखं का वा मनोनिवृत्तिरिति ।

तदिमे दुःखपूरेण पूरिताः परमार्थतः ।

मोहादेवावगच्छन्ति जन्तवः सुखमात्मनः ॥

व्याधैर्विलुप्यमानस्य शक्तिनारायणतोमरैः ।

यत्सुखं हरिणस्येह तत्सुखं भूप गेहिनाम् ॥

गलेन मृद्वमाणस्य निर्भिन्ने तालुमर्मके ।

यत्सुखं मूढमीगस्य तत्सुखं भूप गेहिनाम् ॥

एतावद्दुःखसङ्गतपातनिर्भिन्नमसक्ताः ।

सद्गुर्मरक्षिता भूप गेहिनी नारकोपमाः ॥

सत्साधूनां पुनर्भगवतां महाराज नम्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वे
ऽपि क्षुद्रोपद्रवाः । यतस्तेषां भगवतां प्रमष्टं मोहतिमिरं आविर्भूतं
सम्यग्ज्ञानं निवृत्तः सर्वपापहविशेषः परिणतं सन्तोषामृतं व्यपग-
ता दुष्टक्रिया पुटितप्राया भववृक्षरौ स्त्रिरीभूतो धर्ममेघसमाधिः ।
तथा गाढानुरक्तमन्तरङ्गमन्तःपुरं । यतस्तेषां भगवतां सन्तोष-
दायिनी धृतिसुन्दरी चित्तप्रसादहेतुः अद्भ्या आश्वादकारिणी
सुखाधिका निर्वाणकारणं विविदिषा प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः
सद्बोधकारिणी मेधा प्रमदातिरेकनिमित्तमनुप्रेषा अनुकूलचा-
रिणी मैत्री अकारणवत्सला करुणा सदानन्ददायिनी सुदिता
सर्वोद्दिगधातिनी उपेक्षेति ।

तदेताभिः समायुक्ताः सुन्दरीभिर्नरेश्वर ।

दृष्टाभिर्दृढरक्ताभिर्मोदन्ते ते मुनीश्वराः ॥

संसारसागरोत्थीर्णं निर्वाणसुखसागरे ।

निमग्नं ते सदात्मानं मन्यन्ते मुनिपुङ्गवाः ॥

नेन्द्राणां तच्च देवानां नापि तच्चक्रवर्तिनाम् ।

सद्भ्यामपरिपूतानां यत्सुखं शान्तचेतसाम् ॥

ये स्वकेऽपि महात्मानो वर्तन्ते देहपञ्जरे ।

परा इव सुखं तेषां भूप कः प्रष्टुमर्हति ॥

संसारगोचरातीतं यत्सुखं वेदयन्ति ते ।

त एव यदि जानन्ति रसं तस्य न चापरे ॥
 एवं व्यवस्थिते राजन् दुःखिभिः सुखपूरितः ।
 परमार्थमनालोच्य निन्दितोऽस्मि मुधा जनेः ॥
 किं वा सुखाभिमानेन दूयमेवं विनाटिताः ।
 न लज्जयथ राजेन्द्र परमार्थसुखं परम् ॥

नृपतिरुवाच । भगवन्

यद्येवं विषया दुःखं प्रशमः सुखमुत्तमम् ।
 तदेष लोकः सर्वोऽपि कस्मान्नेदं प्रबुध्यते ॥
 सुनिराह महाराज महामोहवशादिदम् ।
 न बुध्यते जनस्तत्त्वं यथासौ वठरो गुरुः ॥

धवलराजेनोक्तं । भदन्त कोऽसौ वठरगुरुः कथं चासौ न
 बुध्यते स्म तत्त्वं । बुधसूरिराह । महाराजाकर्णय ।

अस्ति भवो नाम विस्तोर्णे ग्रामः । तस्य च मध्ये स्वरूपं नाम
 शिवायतनं । तच्च सदा पूरितमनर्घेयरत्नैः शृतं मनोमैर्विविध-
 खण्डखाद्यकैः समायुक्तं द्राक्षापानादिपानकैः समृद्धं धनेन निश्चितं
 धान्येन संपन्नं हिरण्येन पर्याप्तं कनकेन अम्बितं वरचेलेन पुष्ट-
 मुपस्करेण ।

सर्वथा सर्वसामग्र्या संयुक्तं सुखकारणम् ।

तद्देवमन्दिरं शैवं तुङ्गं स्फटिकनिर्मलम् ॥

तच्च च शिवभवने तस्य स्वामी सारगुरुर्नाम शैवाचार्यः स-
 कुटुम्बकः प्रतिवसति । स योग्यतत्त्वो हितमपि वत्सलमपि सुन्दर-
 मपि तदात्मीयं कुटुम्बकं न पालयति न च जानीते तस्य स्वरूपं

न लक्षयति तां शिवभवनसमृद्धिं । ततो विज्ञातमिदं तस्य
 चेष्टितं तद्गामवासिभिस्तत्करैः । ततो धूर्ततया तैरागम्य कृता तेन
 भौतेन सह मैत्री । तस्य सोऽन्मत्तकतथैव ते तत्कराः सुन्दरा वस्त्रा
 हितकारिणो वस्त्रभास्य प्रतिभासन्ते । ततोऽपकर्णं तदात्मैयं
 कुटुम्बकं तैरेव सार्धमनवरतं विलसन्नास्ते । ततोऽसौ वारितो
 माहेश्वरैः । यथा भट्टारक सौराः खल्वेते मा कार्षीरमीभिः सह
 सन्पर्कमिति । स तु न शृणोति तद्वचनं । ततो मूर्ख इति मत्वा
 तैर्माहेश्वरैः सारगुरुरिति नामापहृत्य तस्य वठरगुरुरिति नाम
 स्थापितं । परित्यक्तं च सर्वमाहेश्वरैर्धूर्ततस्करपरिकरितं तन्मि-
 चभावमापन्नं वठरगुरुमुपलभ्य तद्देवमन्दिरं । ततो लब्धप्रसरैस्त्रैर्धूर्-
 ततस्करैर्योगदानेन तस्य वर्धितो गाढतरमुन्मादो वशीकृतं शिवाय-
 तनं अभिभूतं तत्कुटुम्बकं क्षिप्तं मध्यापवरके तालितं तस्य द्वारं ।
 ततो वशीभूतमस्त्राकं सर्वमिति मत्वा तुष्टचित्तैस्त्रैरेकः स्थापितो
 महाधूर्तस्तस्कारो नायकः । ततः कृततालारवास्तस्यागतस्तं वठरगुरुं
 नाठयन्तस्तिष्ठन्ति । गायन्ति चेदं गीतकं । यदुत ।

धूर्तभावमुपगम्य कथंचिदहो जना

वस्यध्वमपि मित्रजनं हतभोजनाः ।

मन्दिरेऽपि वठरस्य यथेष्टविधाशका

एत एत ननु पश्यथ वयमिति नायकाः ॥

कश्चित्पुनरेवं गायन्ति । यदुत ।

वठरो गुरुरेष गतो वज्रतां

वसतिं वयमस्य सरत्नशताम् ।

निजधूर्ततया प्रकटं जगतां

खादेम पिबेम च हस्तगताम् ॥

स पुनरधन्यो वठरगुरुर्न लक्षयति तामात्मविजम्भनां नाव-
बुध्यते निजकुटुम्बव्यतिकरं न जानीते समृद्धिशिवायतनहरणं नाव-
गच्छति तेषां रिपुरूपां मन्यते च महामिषभावं । ततो हृष्ट-
तुष्टो राजौ दिवा च तेषां तस्कराणां कुटुम्बस्य मध्यगतो नृत्य-
आसौ । तत्र च ग्रामे चत्वारः पाटकाः प्रतिवसन्ति । तद्यथा ।
जघन्योऽतिजघन्य उत्कृष्ट उत्कृष्टतरश्चेति । ततोऽसौ वठरगुरुर्बु-
भुषाचामस्तान् भोजनं याचते । ततस्तैः समर्पितं तस्य तस्करैर्म-
हाघटकपर्परां चर्चितो मघीपुण्ड्रकैरभिहितस्य । वयस्य गुरो भिन्ना-
मट । विहितमेव तत्तेन । ततस्तैः परिवेष्टित एव गतोऽसौ
तत्रातिजघन्यपाटके भिक्षार्थं । ततो गृहे गृहे नृत्यजसौ वेष्टित-
स्तैर्विहितताक्षारवैर्विचरितुं प्रवृत्तः । संज्ञितास्तस्करैः विज्ञानोकाः
यथा चूर्णयन्तः । ततस्तैः किं कृतं ।

यष्टिमुष्टिमहाशोष्टप्रहारैस्ताडितो भृशम् ।

स वराको रटञ्जुचैः कृतान्गैरिव दारुणैः ॥

अनुभूय महादुःखं चिरं भिन्नाविवर्जितः ।

निर्गतः पाटकात्तस्मात्ततोऽसौ भग्नकर्परः ॥

ततः समर्पितं तैस्तस्करैस्तस्य शरावं । नीतस्तत्र जघन्यपाटके ।
तत्रापि न लभते भिन्नां बाध्यते विज्ञजनेन ।

ततस्तत्रापि पर्यव्य चिरं भग्ने शरावके ।

उत्कृष्टपाटके नीतस्तैर्दत्त्वा तास्यभाजनम् ॥

तथासौ विरलां भिन्नां लभते ह्ययथा तथा ।
यथायं देवगेहस्य रत्नपूर्णस्य नायकः ॥
कदर्श्यते च तत्रापि पिङ्गलोकेऽस्य परैः ।
अथान्यदा कश्चित्तस्य भग्नं तत्ताम्रभाजनम् ॥
तत्र भग्ने पुनः पात्रे दत्त्वा राजतभाजनम् ।
तथैव वेष्टितश्चौरैर्नीतोऽसौ तुर्यपाटके ॥
तत्र चात्यन्तविख्यातः किलायं रत्ननायकः ।
ततः सुसंस्कृतां भिन्नां लभतेऽसौ गृहे गृहे ॥
एवं ते तस्करास्तेषु पाटकेषु पुनः पुनः ।
भ्रमयन्त्येव तं भौतं नाटयन्तो दिवानिशम् ॥
हसन्तसूर्णयन्तस्य वस्त्रमाणा गृहे गृहे ।
कृततासारवा हृष्टा नानारूपैर्विह्वल्यैः ॥
स तथा क्रियमाणोऽपि तस्करैर्वठरो गुरुः ।
भिन्नामात्रेण हृष्टात्मा वस्त्रगते पूरितोदरः ॥
गायति च । कथम् ।

अतिवत्सलको मम मित्रगणः
कुरुते विगद्यं च समस्तजनः ।
तदिदं मम राज्यमहो प्रकटं
भ्रियते जटारं सुधया विकटम् ॥
आत्मानं मन्यते मूढो मयं च सुखसागरे ।
वेष्टि तस्करदोषाणां कथकं स जडो जगत् ॥
न पुनरसौ वराको बहिर्भावितं रत्नादिष्वमृद्धादात्मैयभवना-

द्यावितमनुरक्तसुन्दरनिजकुटुम्भात् पातितं दुःखसमुद्रे शोच्यमा-
त्मानमाकलयतीति ॥

तदेष महाराज निवेदितस्ते मया वठरगुरुर्येन सदृशोऽयं
लोक इति ॥ नृपतिराह । कथमेतत् । भगवतोक्तं । आकर्ण्य ।

ग्रामोऽत्र भूय संसारो विस्तीर्णस्तस्य मध्यगम् ।

स्वरूपं जीवलोकस्य विज्ञेयं शिवमन्दिरम् ॥

तदेव ज्ञानवीर्यादिरत्नपूरैश्च पूरितम् ।

संपूर्णं सर्वकामैश्च परमानन्दकारणम् ॥

जीवलोकस्य तत्त्वामी भौताचार्यो निगद्यते ।

तस्य स्वाभाविकाः सर्वे ये गुणास्तत्कुटुम्बकम् ॥

तत्तु स्वाभाविकं तस्य सुन्दरं हितकारि च ।

तथापि जीवलोकस्य न चित्ते प्रतिभासते ॥

सोऽयं लोकः सदोन्मत्तः कर्मयोगेन वर्तते ।

न जानीते निजं रूपं गुणरत्नादिपूरितम् ॥

रागादिदोषाः सर्वेऽपि तस्कराः परिकीर्तिताः ।

त एव हि महाधूर्ता जीवलोकस्य वञ्चकाः ॥

सुखदस्ते प्रभासन्ते जीवलोकस्य वल्लभाः ।

ते च गाढं प्रकुर्वन्ति कर्मोन्मादस्य वर्धनम् ॥

ते स्वरूपं वशीकृत्य जीवलोकस्य ये गुणाः ।

कुटुम्बमन्तस्तत्पिप्पा चित्तदारं निरुन्धते ॥

तदेवं ते धराणाय गुणसम्भारपूरितम् ।

स्वरूपं जीवलोकस्य हत्वा मन्दिरसन्निभम् ॥

अभिभूय तिरोधाय तस्य भावकुटुम्बकम् ।
 दृष्टदूर्तोपमं राज्ये महामोहं निधाय च ॥
 रागादिदोषाः सर्वेऽपि तस्याग्रे दृष्टमाणसाः ।
 तं लोकं वर्धितोन्मादं नाटयन्ति वशीकृतम् ॥
 स एष श्रूयते भूप महाकोलाहलः सदा ।
 गीततात्पर्यबोद्धिभ्यः कृतो रागादितस्करैः ॥
 माहेश्वरासु विज्ञेयास्तो जीवा जैनदर्शने ।
 प्रबुद्धास्तो हि तं लोकं वारयन्ति क्षणे क्षणे ॥

कथं ।

जीवलोक न युक्तस्तो सङ्गो रागादितस्करैः ।
 सर्वस्वहारका दुष्टास्तवैते भावग्रन्थवः ॥
 स तु कर्ममहोन्मादविह्वलीभूतचेतनः ।
 हितं तत्तादृशं वाक्यं जीवल्लोकोऽवमन्यते ॥
 सुन्दराः सुचन्दो धन्या ममैते हितहेतवः ।
 एवं हि मन्यते मूढो रागादीनेष भावतः ॥
 ततो माहेश्वराकारैः स सारगुरुसन्निभः ।
 तैश्चातितस्मैर्मूर्खत्वादधरो गुरुदृश्यते ॥
 तं लोकभौतं विज्ञाय हृतं रागादितस्करैः ।
 जैनमाहेश्वरास्तस्य त्यजन्ति शिवमन्दिरम् ॥
 यथा च याचितास्तेन बुधाश्चामेष भोजनम् ।
 ते तस्कराः करे दत्तं तैस्तस्य घटकपर्पणम् ॥
 विचित्रस्य मणौपुष्पैर्नीतो भिच्छाटनेन सः ।

तदिदं जीवलोकोऽपि समानमिति गृह्यते ॥
तथाहि ।

भोगकांक्षाद्युपायानामो जीवलोकोऽपि वर्तते ।
रागादीनेष यत्नेन याचते भोगभोजनम् ॥
ततस्तेऽपि भवग्रामे भिच्छाटनविधित्तया ।
निःसारयन्ति दर्पिष्ठासं लोकं भौतसन्निभम् ॥
कथम् ।

कृष्णपापमवीक्षेपपुण्ड्रकैर्गाढचर्चितम् ।
विश्रास्रनरकायुष्कवितीर्णघटकपर्परम् ॥
तिर्यङ्ग्नारकमानुष्यदेवसम्मन्निगो भवाः ।
विज्ञेयास्ते भवग्रामे चलारः पाटकास्त्वया ॥
अघन्यातिजघन्यौ द्वौ तत्रासौ परिकीर्तितौ ।
उत्कृष्टो मानुषो ज्ञेयस्तप्तोत्कृष्टतरः परः ॥
कर्परं च शरावं च तासं राजतमेव च ।
भाजनं लोकभौतस्य तदायुष्कमुदाहृतम् ॥
स एष जीवलोकस्तेर्वेष्टितो भावतस्करैः ।
पापात्मा नरकं यायादाद्यपाटकसन्निभम् ॥
तत्रासौ याचमानोऽपि नाश्रुते भोगभोजनम् ।
घोरेर्नरकपाक्षेऽप्यपीक्षते विद्वसन्निभैः ॥
तीव्रान्गन्तमहादुःखसङ्गातमनुभूय च ।
आयुष्ककर्परे भग्ने निर्गच्छेत् ततः कश्चित् ॥
अथ तिर्यग्भवं प्राप्य द्वितीयमिव पाटकम् ।

ततोऽसौ पर्यटेत च भोगभोजनसम्यक् ।
 अथ तथापि नैवासौ लभते भोगभोजनम् ।
 बुदादिष्विहलोकेन केवलं परिपीयते ॥
 पुनश्च तिर्यगायुक्ते कश्चिज्जिष्ठां गते सति ।
 द्वितीयपाटकाकारं मानुष्यकमवाप्नुते ॥
 अथ तत्र भवेदस्य पुण्यलेशः कथंचन ।
 आनन्दैश्वर्ययुक्तेषु सा ह्याया परिकीर्तिता ॥

ततश्च ।

या ह्यायास्य महाराज सा पुण्यलक्षणा ।
 तथा हि जीवल्लोकोऽत्र लभते भोगभोजनम् ॥
 तथा मनुष्यभावेऽपि राजदायदतस्करैः ।
 रागादिभिश्च पीयते धूर्तोक्तजनसन्निभैः ॥
 स तान्नभाजनाकारे मरायुक्तेऽतिसङ्घिते ।
 गण्डेदेवभवं लोकसुर्यपाटकसन्निभम् ॥
 अन्तरङ्गमहारजश्चाया तत्र शरीयसी ।
 नरेन्द्र जीवल्लोकस्य देवल्लोके विभाव्यते ॥
 ततस्तत्र भवे भूरि लभते भोगभोजनम् ।
 दधानो राजताकारममरायुक्कभाजनम् ॥
 एवमेष महाराज लोकभौतो दिवानिशम् ।
 बुभुक्षितो भवमाने बभ्रुमीति पुनः पुनः ॥
 सन्नतः कर्मयोगेन पापमव्या विलेपितः ।
 रागादिभिः क्षतारावैर्वेष्टितो धूर्ततस्करैः ॥

हृषन् गाद्यन् रटकुक्षैर्गृत्थकुहामसीकथा ।
 तेषु तेषु महाराज योनिगेषु क्षिप्यते ॥
 यथा च हृदये तुष्टः स भौतो भिद्यथा तथा ।
 वराको नैव जानीते हतं रत्नभूतं गृहम् ॥
 अभिभूतं कुटुम्बं च सुन्दरं गाढवत्सलम् ।
 न ज्ञायति चात्मानं दुःखसागरमध्यगम् ॥
 केवलं मोहदोषेषु संतुष्टः सुखनिर्भरः ।
 बध्ममानो जने गाढं करोत्यात्मविह्वलम् ॥
 तथाचमपि राजेन्द्र जीवन्नोक्तः कथंचन ।
 संसारे जयवाप्नोति तुच्छं वैषयिकं सुखम् ॥

तथा ।

इन्द्रं विबुधत्वं वा राज्यं रत्नधनदिकम् ।
 पुत्रं कञ्चनमन्यदा ज्ञायते यदि किंचन ॥
 ततोऽस्त्रीकाभिमानेन किञ्चाहं सुखनिर्भरः ।
 मीलभिः सन्धमन्दाद्यो न ज्ञेयमिति किंचन ॥

ततश्च ।

अहो सुखमहो स्वर्गो धन्योऽहमिति भावितः ।
 एवं विवेष्टते भूय यथाचं तावको जनः ॥
 अनन्तदर्शनज्ञानवीर्यामन्दादिभिः बद्धा ।
 भावरत्नैर्भूतं त्वात्मस्वरूपं नावबुध्यते ॥
 वराको न च जानीते यथेदं भावतस्करैः ।
 हतं रागादिभिर्मैत्र्यस्वरूपं मन्दिरापमम् ॥

चमामार्दवसत्यादिरूपं भावकुटुम्बकम् ।
 न चाद्यं बुध्यते लोकोः सुन्दरं हितवत्सलम् ॥
 इदं च न विजानीते चित्तापवरके यथा ।
 अमीभिरेव रागाद्यैरभिभूय तिरोहितम् ॥
 ततोऽयं तादृग्यैश्वर्यादगन्तानन्ददायिनः ।
 भ्रंशितः सुखहेतोश्च कुटुम्बानैर्विषयोजितः ॥
 चिन्मया च भवग्रामे दुःखसङ्घातपूरिते ।
 तथापि लोको रागादीन् वयस्यागिव मन्यते ॥
 भिषाभूतमिदं सन्धा तथा वैषयिकं सुखम् ।
 दृष्टो नृत्यति मूढात्मा यथासौ वठरो गुरुः ॥
 तदेवमेव राजेन्द्र जनसत्त्वं न बुध्यते ।
 दुःखसागरमथस्यः सुखित्वं तेन मन्यते ॥

धवस्तराजेनोक्तं । भदन्त यद्येवं ततः सततमुन्मत्ता वयं विषमा
 रागादितस्कराः सुषितं स्वरूपप्रिवायतनं नाशितं भावकुटुम्बं
 पर्यटामो भवग्रामे सुदुर्लभा भोगभिषा तत्त्ववशाभेन तुष्टा वयं
 निमग्नाः परमार्थतो दुःखसागरे । अतः कथं पुनरितोऽस्माकं मोक्षो
 भविष्यतीति । बुधसूरिणोक्तं । महाराज भविष्यति भवतामितो
 भवविजम्बनाम्बोक्षो यदि यादृशं तस्य वठरगुरोर्दृष्टान्तान्तरं संपन्नं
 तादृशं भवतामपि संपद्येत । नृपतिराह । भदन्त किं पुनस्तस्य
 संपन्नं । भगवतोक्तं । महाराज तं तथानवरतं तैर्धूर्ततस्करैः खसी-
 क्रियमाणं वठरगुरुमुपसम्भ्रम्य समुत्पन्ना कस्यचिदेकस्य महामाहेश्वरस्य
 तस्योपरि कृपा । यदुत कथमस्य दुःखविमोक्षो जायेत । ततः

पृष्ठोऽनेनैको महावैद्यः । दत्तस्तेनोपदेशः । सम्यगवधारितोऽनेन ।
 गृहीतमुपकरणं । गतो राज्ञौ शिवायतनं । इतश्च दृष्टीं वेष्टा
 नाटयित्वा वठरगुरुं आन्ता इव प्रसुप्तास्ते तस्मिन्नवसरे धूर्ततस्कराः ।
 ततः प्रविष्टो माहेश्वरः । प्रख्यालितोऽनेन शिवमन्दिरे प्रदीपः ।
 ततो दृष्टोऽसौ वठरगुरुणा माहेश्वरः । तथाभव्यतया च संजात-
 खेदेन याचितोऽसौ जलपानं । माहेश्वरः प्राह । भट्टारक पिबेदं
 तत्परोक्षकं नाम सत्तीर्थोदकं । पीतमनेन । ततः प्रगृह्य चण्डा-
 न्मादो निर्मलीभूता चेतना विप्रोक्तितं शिवमन्दिरं दृष्ट्वास्ते धूर्त-
 तस्कराः । किमेतदिति पृष्ठो माहेश्वरः । कथितोऽनेन ग्रनैः ग्रनैः
 सर्वोऽपि वृत्तान्तः । ततोऽभिहितं ग्रैवेन । तर्हि किं मयाधुना
 विधेयं । ततः समर्पितो माहेश्वरेणास्य वज्रदण्डः । प्राह च ।
 भट्टारक वैरिणस्तवैते । ततो निपातय मा विलम्बिष्ठाः । ततः
 समुत्थाप्य चूर्चिता वज्रदण्डेन ते सर्वेऽपि तस्कराः ग्रैवेन । प्रवि-
 ष्ठाटितस्त्रिणापवरकः । प्रकटीभूतं कुटुम्बकं । आविर्भूता रत्नरा-
 शयः । प्रविप्रोक्ता सर्वापि निजशिवमन्दिरविभूतिः । संजातः
 प्रमोदातिरेकः । ततो वज्रतस्करं परित्यज्य तं भवग्रामं स्थित-
 स्ततो बहिर्भूते निरुपद्रवे शिवास्त्रयाभिधाने गत्वा महामठे स
 शरगुरुरिति । तदयमीदृशो वृत्तान्तस्तस्य संपन्नः ॥

नृपतिइवाह । भदन्त कथमेष वृत्तान्तोऽयं जने समानः ।
 भगवानाह । महाराजाकर्णय । महामहेश्वरस्यावीचोऽयं सङ्कर्म-
 प्रबोधकरो गुरुर्दृष्ट्यो । यतः ।

विडम्ब्यमानं रागादितस्करैर्दुःखपीडितम् ।

भावैश्वर्यपरिभ्रष्टं स्फुटुन्मवियोजितम् ॥

लोकभौतं भवग्रामे वीक्ष्य भिक्षाचरोपमम् ।

तन्मात्रेणैव संतुष्टं कर्मोन्मादेन विह्वलम् ॥

सद्धर्मगुरुरेवात्र जायते करुणापरः ।

अमुन्मादुःखसन्तानात्कथमेष वियोक्ष्यते ॥ इति ।

ततो जिनमहावैद्योपदेशादवधारयति सद्धर्मगुरुस्तपोपायं ।
ततो धूर्ततस्करेख्विव सुप्तेषु रागादिषु चोपग्रममुपगतेषु प्रव्या-
सयति जीवस्वरूपशिवमन्दिरे सञ्ज्ञानप्रदीपं पाययति सम्यग्दर्शना-
मलजस्रं समर्पयति चारित्र्यदण्डं । ततोऽयं जीवलोकः सञ्ज्ञा-
नप्रदीपोद्योतितस्वरूपशिवमन्दिरे महाप्रभावसम्यग्दर्शनसल्लिखितपात-
नष्टकर्मोन्मादो गृहीतचारित्र्यदण्डभासुरो गुरुवचनेनैव निर्दल्यति
सत्यधर्मादय महामोहादिधूर्ततस्करगणं । तं च निर्दलयतोऽस्य
जीवलोकस्य विशालीभवति कुशलाश्रयः क्षीयन्ते प्राचीनकर्माणि
न बध्यन्ते नूतनानि विधीयते दुस्तरितानुबन्धः समुत्पद्यते जीव-
वीथं निर्मलीभवत्यात्मा परिणमति गाढमप्रमादो निवर्तन्ते मिथ्या-
विकल्पाः स्थिरीभवति समाधिरत्नं प्रहीयते भवसन्तानः । ततः
प्रविष्टाटयत्येष जीवलोकश्चिन्तापवरकावरणकपाटं । ततः प्रादुर्भ-
वति स्वाभाविकगुणकुटुम्बकं । विस्फुरन्ति चन्द्रविशेषाः । विलो-
कयति तानेष जीवलोको विमलसंवेदनालोकेन । ततः संजायते
निरभिव्यङ्गानन्दसन्दोहः । समुत्पद्यते ब्रह्मदोषभवग्रामजिहासा ।
उपग्राम्यति विषयमृगदृष्टिका । रूचीभवत्यन्तर्यामी । विचटन्ति
सूक्ष्मकर्मपरमाणवः । व्यावर्तते चिन्ता । संतिष्ठते विशुद्धध्यानं ।

दृढीभवति योगरत्नं । जायते महासामाधिकं । प्रवर्ततेऽपूर्वकरणं ।
 विजृम्भते चपकश्रेणी । निह्न्यते कर्मजासशक्तिः । विवर्तते शुक्ल-
 ध्यानागलः । प्रकटीभवति योगमाहात्म्यं । विमोच्यते सर्वथा चाति-
 कर्मपाशेभ्यः क्षेपज्ञः । स्थाप्यते परमयोगे । देहीयते विमलकेव-
 लासोकेन । कुर्वते जगदनुपहं । विधत्ते च केवलिसमुद्गातं ।
 समागमयति कर्मशेषं । संपादयति योगनिरोधं । समारोहति श्रेष्ठे-
 ष्ववस्थां । चोटयति भवोपपाहि कर्मबन्धनं । विमुञ्चति सर्वथा
 देहपञ्जरं । ततो विहाय भवपाममेव जीवसोकः सततामन्दो
 निराबाधो गत्वा तत्र शिवास्त्रयामिधाने महामठे शरगुरुरिव
 सभावकुटुम्बकः सकलकाङ्क्षं तिष्ठतीति ॥ अनेन हेतुना महाराज
 मयोक्तं । यथा बाहुग्रं तस्य शरगुरोर्दृष्टान्तान्तरं संपन्नं तादृशं
 यदि भवतामपि संपद्येत ततो भवेदितो विजम्बनाग्नोक्षो नान्य-
 चेति ।

ततः श्रुत्वा सुनेर्वाक्यमिदमत्यन्तसुन्दरम् ।

इष्टः स धवलो राजा ते च लोकाः प्रमोदिताः ॥

ततश्च ।

विदलत्कर्मजासैलैः समक्षैर्भक्तिनिर्भरैः ।

इदमुक्तमनूयानैर्ललाटे हतकुङ्कुमसैः ॥

तेषां गो भगवात्पायः संपन्नोऽत्यन्तवत्सलः ।

तेषां न दुर्लभो नाम वृत्तान्तोऽयं यतीश्वर ॥

अतो भगवतास्माकं निर्विकल्पेन चेतसा ।

दीयतामधुनादेशो मादृशैः किं विधीयताम् ॥

बुधसूरिराह ।

चारु चारुदितं भद्राः सुन्दरा भवतां मतिः ।

विज्ञातं ननु युष्माभिः सर्वं मामकभाषितम् ॥

बुद्धो मदीयवाक्यार्थः सभावार्थो नरोत्तमाः ।

साम्प्रतं हि महाराज सफलो मे परिश्रमः ॥

इयानेव ममादेशो भवद्भिः क्रियतामिह ।

यत्कथा विहितं भूप तद्भवद्भिर्विधीयताम् ॥

नृपतिस्त्वाह । भदन्त किं भवद्भिर्विहितं । बुधसूरिराह ।

पर्यालोच्य मयाचारं संसारं चारकोपमम् ।

दीक्षा भागवती भूप मृचीता तच्चिबर्हिणी ॥

युष्माकमपि चेज्जातो मदीयवचनेन भोः ।

अनन्तदुःखविस्तारे निर्वेदो भवचारके ॥

ततो मृचीत तां दीक्षां संसारोच्छेदकारिणीम् ।

हे लोका मा विस्तम्भं धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥

नृपतिस्त्वाह ।

यदादिष्टं भदन्तेन स्तितं तन्मम मानसे ।

किंचित्तु भवता तावत्कथ्यतां मे कुतश्चम् ॥

एते प्रबोधिता नाथ यत्नेन भवता वचम् ।

भवांसु बोधितः केन कथं वा कुत्र वा पुरे ॥

किं वा जातः स्वयंबुद्धो भदन्त परमेश्वरः ।

सर्वं निवेद्यतां नाथ ममेदं हितकाम्यया ॥

सूरिराह महाराज साधूनामात्मवर्णनम् ।

नैवेह युज्यते कर्तुं तद्धि साधवकारणम् ॥
 ममात्मचरिते तच्च कथ्यमाने परिस्फुटम् ।
 यतः संपद्यते तस्मान्न जुक्तं तस्य कीर्तनम् ॥
 ततो धवस्तराजेन प्रहस्य चरणद्वयम् ।
 स शृष्टः क्रौत्तुकावेशाग्निर्वन्धेन पुनः पुनः ॥
 अथ विज्ञाय निर्वन्धं तादृशं तस्य भूपतेः ।
 कुतश्च जनानां च ततः सूरिरभाषत ॥
 यद्यसि ते महाराज महदथ कुतश्च ॥
 ततो निवेद्यते तुभ्यं समाकर्षणं साम्प्रतम् ॥

अस्ति लोके सुविख्यातं किशीर्षमतिमुन्दरम् ।
 अनेकाद्भुततृप्तानां पुरं नाम धरातलम् ॥
 तच्च प्रसिद्धमाहात्म्यो जगदाङ्गादकारकः ।
 राजा शुभविपाकोऽस्ति प्रतापाक्रान्तभृतलः ॥
 तस्यतिवल्गुमा साध्वी समस्ताङ्गमनोहरा ।
 विद्यते विदिता लोके सुन्दरी निजसाधुता ॥
 अन्यदा काञ्चपर्यायादासाद्य निजसाधुताम् ।
 ससुत्पन्नो बृधो नाम तत्सुतो लोकविश्रुतः ॥
 आकरो गुणरत्नानां कलाकौशलमन्दिरम् ।
 स वर्धमानः संजातो रूपेण मकरध्वजः ॥
 भ्राता शुभविपाकस्य जगन्नापकरः परः ।
 तथाशुभविपाकोऽस्ति भीषणो जनमेजयः ॥
 तस्य विख्यातमाहात्म्यं लोकसन्नापकारिणी ।

देवौ परिणतिर्नाम विद्यते भीमविग्रहा ॥
 अथ ताभ्यां समुत्पन्नो दशरूपकारधारकः ।
 विषाकुरोपमः क्रूरो मन्दो नाम सुताधमः ॥
 आवासो दोषकोटीनां गुणगन्धविवर्जितः ।
 संपन्नो वर्धमानोऽसौ तथापि मदविह्वलः ॥
 पिबत्यपुत्रभावेन तयोश्च बुधमन्दयोः ।
 यदुच्छ्रया वा संपन्ना भ्रात्रोर्मैत्री मनोहरा ॥
 सञ्चिताद्येव तौ नित्यं नगरे काननेषु च ।
 ततो विचरतः स्नेह्याक्रीडारसपरायणौ ॥
 अथास्ति धिक्का नाम सुरे विमलमानसे ।
 शुभाभिप्रायराजस्य दुहिता चारुदर्शना ॥
 सा तेन धौवणस्त्रेण बुधेन वरसोचना ।
 गृहे स्त्र्यं वरायाता परिणीता कृतोत्सवा ॥
 तस्याश्च कालपर्यायाभिः शेषगुणमन्दिरम् ।
 मनोरञ्जयन्तैर्जातो विचारो नाम पुत्रकः ॥
 अथान्यदा निजे जेजे क्रीडतोर्बुधमन्दयोः ।
 यदादानीं समापन्नो वृत्तान्तस्तं निबोधत ॥
 अस्त्य जेजस्त्य पर्यन्ते दृष्टस्ताभ्यां मनोरमः ।
 कलाटपट्टसङ्गामा विग्राहो वरपर्वतः ॥
 तस्योपरिष्ठादुत्तुङ्गे शिखरे सुमनोहरा ।
 निज्जीनासिकुलच्छाया कवर्याख्या वनावली ॥
 कलाटपट्टनामानं पर्वतं तं निरीक्षितुम् ।

अथ तौ लोकाश्च तत्र प्रदेशे समुपागतौ ॥
 यावद्वृष्टा सुदीर्घाभिः शिलाभिः परिनिर्मिता ।
 तस्याधस्ताद्गता दूरं नासिकाख्या महागुहा ॥
 अथ तां तादृशीं वीक्ष्य रमणीयां महागुहाम् ।
 तन्निष्पन्नान्मथं संजातं बुधमन्दयोः ॥
 अथाग्रे संस्थितौ तस्यास्तभिरीक्षणालसौ ।
 यावद्वृष्टं सुगभीरं तत्रापवरकद्वयम् ॥
 युक्तं तदन्धकारेण लोचनप्रसरातिगम् ।
 अद्भुतमानपर्यन्तं द्वाराभ्यामुपलक्षितम् ॥
 ततो मन्दो बुधं प्राप पश्चात्पवरकद्वयम् ।
 अनेनैव विभक्तेषां नासिकाख्या महागुहा ॥
 तदाकर्ण्य बुधेनोक्तं भ्रातः सम्यग्निनिश्चितम् ।
 एषा शिलानयोर्मध्ये विभागायै विनिर्मिता ॥
 एवं च जल्पतोर्दूरं तदानीं बुधमन्दयोः ।
 गुहातो निर्गता काचिद्दारिका चटुष्पाकृतिः ॥
 प्रणम्य पादयोस्त्वनं तयोः सा राजपुत्रयोः ।
 पुरतो दर्शितप्रीतिस्ततश्चेत्यमभाषत ॥
 स्नातं भवतोरत्र विहितो मदनुग्रहः ।
 प्रतिजागरणं मेऽद्य युवाभ्यां यदनुष्ठितम् ॥
 ततो मन्दो लसन्तोषो वृद्धा वचनपाटवम् ।
 तां दारिकां मृदूस्त्रापैः सखेहं समभाषत ॥
 कथम् ।

निवेद्यावचोर्वाले कासि त्वं वरलोचने ।
किमर्थं वा वयस्त्वय गुह्याकोटरचारिणी ॥
एतच्च वचनं श्रुत्वा सा शोकभरपीडिता ।
मूर्च्छया पतिता बाह्या भूतले नष्टचेतना ॥
ततो वायुप्रदानाद्यैर्मन्देनाश्वासिता पुनः ।
सूक्ष्मसुप्ताफलाग्रीव शान्नुविन्दूनमुद्यत ॥
भद्रे किमेतदित्येवं पृच्छतश्च पुनः पुनः ।
मन्दस्य शान्तवीदेवं स्नेहगद्गदया गिरा ॥
नाथ मे मन्दभाग्यायाः किं स्त्रोत्रं शोककारणम् ।
युवचोर्विकृतास्तीति याहं सखामिनोरपि ॥
अहं भुजङ्गता नाम भवतोः परिचारिका ।
युवाभ्यामेव देवाभ्यां गुह्यायां विनियोजिता ॥
अस्यां हि भवतोरस्ति प्राणनामा वयस्कः ।
तिष्ठामि युष्मदादेशात्तस्याहं परिचारिका ॥
शिरकास्तप्रह्वं हि युवयोस्तेन संगतम् ।
यथा चेदं तथा नाथ समाकर्णय शान्तम् ॥
पुरेऽसंख्यवहाराख्ये पुराभूद्भवतोः स्थितिः ।
ततः प्रचक्षितौ कर्मपरिणामस्य शासनात् ॥
गतावेकाचसंस्थाने विकल्पाचे पुनस्ततः ।
भूरिस्त्रोकाकुलं तत्र विद्यते पाटकचयम् ॥
द्वितीये पाटके सन्ति बहवः कुक्षपुष्पाः ।
तत्र चिक्करणे नाम तन्मध्ये संस्थितौ युवाम् ॥

स कर्मपरिणामाख्यो नरेन्द्रस्तत्र तिष्ठतोः ।
 प्रसन्नो युवयोस्तोऽनं दत्तेयं वां महागुहा ॥
 अयं च प्राणसंज्ञोऽयं वयस्यो हितकारकः ।
 युवयोर्विहितस्तोऽनं गुहायाः परिपालकः ॥
 सुखसागरहेतुश्च युवयोरेव वत्सलः ।
 वयस्योऽचिन्त्यमाहात्म्यस्ततः प्रभृति वर्तते ॥

किं तु ।

राजादेश्वरप्रादेश न गुहाया विनिर्गतः ।
 तत्रैव वर्तमानोऽयं युवाभ्यां स्नातः पुरा ॥
 तथाविधेषु स्थानेषु यत्र यत्र गतौ युवाम् ।
 स्नातस्तत्र तत्राद्यं गन्धैर्नागाविधैः पुरा ॥
 पुरीं मनुजगत्याख्यामन्यदा कश्चिदागतौ ।
 तस्यां पुनर्विशेषेण युवाभ्यामेव स्नातः ॥
 अहं च विहिता स्नेहादस्यैव परिचारिका ।
 युवाभ्यामेव मिषस्य मन्दभाग्या भुजङ्गता ॥
 तदेवं चिरकृतेषां प्राणेन सह मैत्रिका ।
 युवयोरनुचरौ लोके प्रसिद्धाश्च भुजङ्गता ॥
 तथापि देवौ यद्येवं कुर्वते गजभीषिकाम् ।
 अतः परतरं नाथ किं शोकभरकारणम् ॥
 तस्याश्चिरन्तनस्थित्या दृष्टतां किङ्करो जगः ।
 युवाभ्यां नाथ निर्मिषं पाश्र्वतामेव बान्धवः ॥
 एवं वदन्ती सालीकच्छेददर्शितसम्भ्रमा ।

पादेषु पतिता गण्डं बालिका बुधमन्दयोः ॥
बुधेन चिन्तितं हन्ता दारिका नैव सुन्दरा ।
इयं हि धूर्ततासारा कारणैः प्रविभाष्यते ॥

यतः ।

कपोलसूचितं हास्यं सङ्गम्यं मृदुभाषितम् ।
भवतीह कुलस्त्रीणां निर्विकारं निरीक्षितम् ॥
एषा तु वृद्धदाटोपा विलासोक्तासिञ्चोचना ।
वागाडम्बरसारा च ततो दुष्टा न संग्रहः ॥
ततोऽवधार्य चित्तेन बुधनेत्यं महात्मना ।
कृतावधीरणा तस्याः किञ्चिज्ज्ञो दत्तमुत्तरम् ॥
भन्दस्तु पादपतितां समुत्थाप्य भुजङ्गताम् ।
संजातनिर्भरखेदस्तस्येदमवोचत ॥
विषादं मुञ्च शर्वङ्गि धीरा भव वरानने ।
एवं हि गदितुं बाले युक्तं ते शस्त्रोचने ॥
वृत्तान्तो विस्मृतोऽप्येष तथा संपादितस्त्वया ।
अग्नेन खेदपादेण यथा प्रत्यक्षतां गतः ॥
तद्वचभवती तावन्निवेदयतु मेऽधुना ।
यदेष कुरुते भद्रे खेदक्रीतो जनसाव ॥
तथोक्तमिदं देवाय कर्तव्यं नाथ साम्प्रतम् ।
अथ चिरन्तनस्त्रित्या ज्ञातुनीषो वधस्यकः ॥
मन्दः प्राह यथा कार्यं ज्ञातुं कमजानने ।
मयास्य वरमिच्छस्य तत्सर्वं मे निवेदय ॥

भुजङ्गताह सङ्गन्धुब्धबुद्धिरयं सदा ।
 अतः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः क्रियतामस्य सासनम् ॥
 चन्दनागदकपूरकुरङ्गमदमिश्रितम् ।
 कुङ्कुमचोदगन्धाब्जं रोचतेऽसौ विलेपनम् ॥
 एलाखवङ्गकपूरसज्जातिफलसुन्दरम् ।
 तथा सुगन्धितामूखं हृदतेऽसौ मनोरमम् ॥
 सधूपा विविधा गन्धा वर्तिकाः पुष्पजातयः ।
 यत्किञ्चित्सौरभोपेतं तदेवास्यातिवत्तमम् ॥
 दुर्गन्धिवस्तुनामापि नैवास्य प्रतिभासते ।
 तस्मात्सुदूरतस्याप्यं तदस्य सुखमिच्छता ॥
 तदेवं क्रियतां तावत्सासनं मित्रपासनम् ।
 एतद्भि भवतोर्दुःखवारणं सुखकारणम् ॥
 यदेवं साक्षितेनेह प्राण्येन भवतोः सुखम् ।
 संभविष्यति तदेव को हि वर्णयितुं क्षमः ॥
 मन्देनोक्तं विश्रास्तासि सुन्दरं गदितं त्वया ।
 सर्वं विधोयते सुभु तिष्ठ भद्रे निराकुला ॥

एवं च वदतो मन्दस्य

पादयोः पतिता भूयो हर्षविस्फारितेक्षणम् ।
 महाप्रसाद इत्येवं वदन्ती सा भुजङ्गता ॥
 बुधस्तु मौनमाश्रम्य शून्यारण्ये मुनिर्धया ।
 अवस्थितो यतस्तेन शठोऽयं साक्षितस्तया ॥
 ततो न किञ्चिदुक्तोऽसौ काकली विहिता परम् ।

बुधेन तु तदालोक्य चित्तेनेदं विवेचितम् ॥

अथ

चेन्न मदीयं शैलस्य मामिकेयं महागुहा ।
अतोऽस्यां यः स्थितो प्राणः स मे पाक्षो न संग्रयः ॥
केवलं यदियं वक्ति दारिका ग्राह्यसारिका ।
तन्मया नास्य कर्तव्यं लाक्षणं सुखकाम्यया ॥

किं तु

वावत् चेन्न न मुद्यामि तावदस्यापि पाक्षनम् ।
कार्यं विशुद्धमार्गेण लोकयाचानुरोधतः ॥
एवं निश्चित्य चित्तेन बुधस्य पाक्षयक्षपि ।
प्राणं न युज्यते दोषैर्लभते सुखमुत्तमम् ॥
मन्दस्तु तां पुरस्कृत्य शठचित्तां भुजङ्गताम् ।
प्राणलाक्षणलाम्पव्याल्लभते दुःखसागरम् ॥

कथं ।

सुगन्धिद्रव्यसम्भारकरणोद्यतमानसः ।
तन्मन्यते वृथा मूढक्षत्रिभिर्न दिवाग्निग्रम् ॥
दुर्गन्धपरिहारं च कुर्वाणः क्षिद्यते सुधा ।
श्रमसौख्यं न जानीते हस्यते च विवेकिभिः ॥
तथापि मोहदोषेण सुखसन्दर्भमिर्भरम् ।
आत्मानं मन्यते मन्दः प्रसक्तो प्राणलाक्षणे ॥
इतश्च चौवनाकूटो विचारो राजदारकः ।

कथंचिन्नीलया गेहाद्देशकासिकया गतः ॥
 बहिरङ्गान्तरङ्गेषु स देशेषु पुनः पुनः ।
 पर्यन्तं कचिदायातः स्वर्गेषु राजदारकः ॥
 अथ तत्र समायाते प्रहृष्टौ धिषणाबुधौ ।
 संजातो दृष्टदानन्दः संतुष्टं राजमन्दिरम् ॥

ततश्च

वृत्ते महाविमर्देन समागममहोत्सवे ।
 सा ज्ञाता नैत्रिका तेन प्राणैर्बुधमन्दयोः ॥
 ततो रश्मि संख्याय तमात्मपितरं बुधम् ।
 स विचारः प्रणम्येत्यं प्रोवाच कृतकुङ्कुमः ॥
 तात यो युवयोर्जातो प्राणनामा वयस्यकः ।
 सोऽयं न सुन्दरो दुष्टस्तथाकर्णय कारणम् ॥
 अस्ति तावदहं तात देशदर्शनकाम्यया ।
 अपृष्ट्वा तातमम्बां च निर्गतो भवनात्तदा ॥
 ततोऽनेकपुरयामखेटाकरमनोहरा ।
 विप्रोकिता मया तात भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा वसुन्धरा ॥
 अन्यदा भवचक्रेऽहं संप्राप्तो नगरे परे ।
 राजमार्गे मया दृष्टा तत्रैका वरसुन्दरी ॥
 सा मां वीक्ष्य विशाखाक्षी परितोषमुपागता ।
 रसान्तरं भजन्ती च कीदृशी प्रविप्रोकिता ॥
 शिक्नेवाभूतसेकेन कल्पपादपमञ्जरी ।
 दृष्टा नीरदनादेन नृत्यन्तीव मधूरिका ॥

अग्रे सहचरस्यैव मिशिता चक्रवाकिका ।
 अक्षोदबन्धनेनेव विमुक्ता चन्द्रलेखिका ॥
 राक्ष्ये कृताभिषेकेव चित्रेव सुखसागरे ।
 मया सा लक्षिता साध्वी प्रीतिविस्फारितेक्षणा ॥
 ततस्तां वीक्ष्य संपन्नो ममापि प्रमदस्तदा ।
 चित्तं ह्यार्द्राभवेदृष्टे सज्जने स्नेहनिर्भरे ॥
 ततः कृतप्रणामोऽहं प्रोक्तो दत्ताग्रिषा तथा ।
 ब्रूहि वत्स कुतस्थोऽसि त्वं मे हृदयमन्दनः ॥
 मयोक्तमम्य आतोऽहं धिषणाया धरातले ।
 पुत्रोऽहं बुधराजस्य देशकालिकया गतः ॥
 एतच्चाकर्ण्य सा नारी विलसन्नचनोदका ।
 स्नेहेन मां परिस्वस्य चुम्बित्वा मस्तके मुञ्चः ॥
 ततः प्राह महाभाग चारु चारु कृतं त्वया ।
 [त्वमादावच मे वत्स विदितस्मिन्तलोचने ॥
 जातिस्मरे जनस्यैते लोचने हृदयं च भोः ।
 यतोऽमूनि विजानन्ति दृष्टमात्रं प्रियाग्रियम् ॥]
 वत्स त्वं नैव जानीषे मां प्रायेण विग्रेषतः ।
 लघिष्ठोऽसि मया वत्स विमुक्तो बालकस्तदा ॥
 अहं हि मातुस्ते वत्स धिषणाया वधस्त्रिका ।
 वत्सभा बुधराजस्य नास्तीति मार्गानुसारिता ॥
 शरीरं जीवितं प्राणाः सर्वस्वं मम सागधा ।
 तव माता महाभाग पिता ते जीविताधिकः ॥

तथोरेव समादेशादहं लोकोक्थोक्तम् ।
 कर्तुं विनिर्गता वत्स जातमात्रे पुरा त्वयि ॥
 अतोऽने भागिनेयस्त्वं पुत्रस्त्वं जीवितं तथा ।
 सर्वस्वं परमात्मा च सर्वं भवसि सुन्दर ॥
 सुन्दरं च कृतं वत्स देशदर्शनकाम्यया ।
 यदेवं निर्गतो गेहाब्जिगोषुस्त्वं न संग्रयः ॥

तथाहि ।

यो न निर्गत्य निःशेषां विलोकयति मेदिनीम् ।
 अनेकाहुतवृत्तान्तां स नरः कूपदरुः ॥

यतः ।

क विज्ञायाः क पाण्डित्यं क बुद्धिः क विदग्धता ।
 क देशभाषाविज्ञानं क वैयाकरणचरुता ॥
 यावदूर्तशताकीर्णा नानावृत्तान्तसङ्कुला ।
 मानेकग्रः परिभ्रान्ता पुरुषेण वसुन्धरा ॥
 तथेदं सुन्दरतरं वत्सेन विहितं हितम् ।
 भवचक्रे यदायातस्त्वमत्र नगरे परे ॥
 इदं हि नगरं वत्स भूरिवृत्तान्तमन्दिरम् ।
 अनेकाहुतभूयिष्ठं विदग्धजनसङ्कुलम् ॥
 विलोकयति यः सम्यगेतद्धि नगरं जनः ।
 तेन सर्वमिदं बृष्टं भुवनं सचराचरम् ॥

अथवा किमनेन वज्रना ।

धन्यास्मि कृतकृत्यास्मि यस्या मे दृष्टिगोचरम् ।
 स्वत एवागतोऽसि त्वं वत्स सद्गुरुपुञ्जकः ॥
 मयोक्तमम् यद्येवं ततो मे चारु वेधसा ।
 इदं संपादितं हन्त मीक्षितोऽहं यदम्बया ॥
 अधुना दर्शयत्वन्मा प्रसादेन विशेषतः ।
 ममेदं वत निःशेषं भवचक्रं महापुरम् ॥
 ततः सा बाढमित्युक्त्वा तात मार्गानुसारिता ।
 समस्तं भवचक्रं मे सृष्ट्तान्तमदर्शयत् ॥
 अथैकच मया दृष्टं पुरं तच्च महागिरिः ।
 तच्छिखरे रमणीयं च निविष्टमपरं पुरम् ॥
 ततो मयोक्तं ।

निवेदयाम्य किं नाम पुरमेतदवान्तरम् ।
 किं नामाद्यं गिरिः किं च शिखरे दृश्यते पुरम् ॥
 मार्गानुसारिता प्राह वत्स नो लक्षितं त्वया ।
 सुप्रसिद्धमिदं लोके पुरं सात्त्विकमानसम् ॥
 एषोऽपि सुप्रसिद्धोऽत्र विवेकवरपर्वतः ।
 प्रकूटमप्रमत्तत्वमिदं च शिखरं जने ॥
 इदं तु भुवनख्यातं वत्स जैनं महापुरम् ।
 तव विज्ञातसारस्य कथं प्रष्टव्यतां गतम् ॥
 यावत्सा कथयत्येवं मम मार्गानुसारिता ।
 तावज्जातोऽपरस्ताच्च कृतान्तस्तं निबोध मे ॥
 गाढं प्रहारनिर्भिन्नो नीयमानः सुविज्ञः ।

पुरुषैर्विदितो बृष्टो मयैको राजदारकः ॥

ततो मयोक्तं ।

क एष दारको मातः किं वा गाढप्रहारितः ।
 कुच वा नीयते स्रग्गः के वामी परिचारकाः ॥
 मार्गानुसारिता प्राह विद्यतेऽत्र महागिरौ ।
 राजा चारिचधर्माख्यो यतिधर्मस्तु तत्सुतः ॥
 तस्याथ संयमो नाम पुरुषः ख्यातपौरुषः ।
 एकाकी च कचिद्बृष्टो महामोहादिशत्रुभिः ॥
 ततो बद्धत्वाच्छ्रूणां प्रहारैर्बर्जरीकृतः ।
 अयं निर्वाहितो वत्स रणभूमेः पदातिभिः ॥
 अमी पदातयो वत्स नेत्यन्तीमं स्त्रमन्दिरे ।
 अस्य चात्र पुरे जैने सर्वे तिष्ठन्ति बान्धवाः ॥

मयोक्तं । अग्निके ।

बृष्टेयं यत्करिष्यन्ति शत्रुभिः परिपीडितम् ।
 चारिचधर्मराजाद्या बृहन्मे तत्र कौतुकम् ॥
 अतो महाप्रसादेन नीत्वा मां गिरिमस्तके ।
 अधुना दर्शयत्वन्मा स्वामिनोऽस्य विषेष्टितम् ॥

मार्गानुसारितयोक्तं । वत्सैवं क्रियते ।

ततस्तदनुमार्गेण विवेकगिरिमस्तके ।
 आरूढा वा भया सार्धं तत्र मार्गानुसारिता ॥
 अथ तत्र पुरे जैने राजमण्डलमध्यगः ।

दृष्टस्त्रिंशत्समाधाने मण्डपे च महानृपः ॥
 नामतो गुणतः सर्वे वर्णिताश्च पृथक् पृथक् ।
 ममाग्रे ते महीपासास्त्राद्या विज्ञाततत्त्वया ॥
 इतश्च तैर्नरैस्त्रुणैः समानीतः च संयमः ।
 दर्शितश्च नरेन्द्रस्य वृत्तान्तश्च निवेदितः ॥
 ततस्तं तादृशं ज्ञात्वा शुचुजन्यं पराभवम् ।
 तच्चाक्षाने समस्तास्ते सुभटाः शोभमागताः ॥

ततश्च

भीमध्वानैः कराघातप्रकम्पितमहीतलैः ।
 तैर्जातं तत्सदः शोभविभ्रान्तोदधिसन्निभम् ॥
 केचिन्मुञ्चन्ति ऊङ्गारं क्षुपितान्तकसन्निभाः ।
 भुजमास्त्रास्त्रयन्त्यन्ये पुस्तकोद्भेदसुन्दराः ॥
 रोषरक्तानगाः केचिज्जाता भृकुटिभीषणाः ।
 अन्ये तूत्तानितोरस्त्राः खण्डे विन्यस्तबुद्धयः ॥
 क्रोधान्धबुद्धयः केचित्संपन्ना रक्तलोचनाः ।
 अन्ये स्फुटाह्वयेन गर्जितास्त्रिजम्भूधराः ॥
 अन्येऽन्तक्षापसंरम्भादिगलत्क्षेदविन्दवः ।
 केचिद्रक्ताङ्गभीमाभाः साक्षादिव कृशानवः ॥
 अतस्तं तादृशं वीक्ष्य क्षुभितं राजमण्डलम् ।
 चारिचधर्मराजेन्द्रं सद्बोधः प्रत्यभासत ॥
 देव नैव सतां युक्तो भीराणां कातरोचितः ।
 अकाञ्चनीरदारावसन्निभः शोभविभ्रमः ॥

तस्मादेते निवार्यन्तामस्तुत्तास्तमानसाः ।
 राजानः क्रियतामेषामभिप्रायपरीक्षणम् ॥
 ततो निवारणाकृतस्त्रीस्तथा प्रविशोक्ताः ।
 चारित्रधर्मराजेन क्षणं मौनेन ते स्विताः ॥

उक्तास्तु ते तेन नराधिपेन ।

यथा भो भो महीपाला ब्रूत यदो विवक्षितम् ।
 एवं व्यवस्थिते कार्ये किमत्र क्रियतामिति ॥

एतच्चाकर्ण्य

सत्यग्रौचतपस्यागब्रह्माद्यास्तो नराधिपाः ।
 प्रवृद्धरभसोत्साहा योद्धुकामाः प्रभाषिताः ॥
 इत्थं महापराधे तैः संयमस्तु कदर्थने ।
 प्रसन्न विहिते देव किमद्यापि विचिन्त्यते ॥
 येऽपराधक्षमापण्यसेवया वृद्धिमागताः ।
 तेषामुच्छेदनं देव केवलं परमौषधम् ॥
 अन्येष्वेह कुतस्तावत्सुखगन्धोऽपि मादृशान् ।
 न यावन्ते हताः पापा महामोहादिग्रन्थवः ॥
 यावच्च देवपादानां नेच्छा तत्र प्रवर्तते ।
 न स संपद्यते तावद्वातस्तेषां दुरात्मनाम् ॥

यतः ।

एकैकोऽपि भटो नाथ तावकीनो महाह्वे ।
 सर्वाभिर्दल्यत्येव कुरङ्गानिव केसरी ॥
 क्षणेन ज्ञावयन्तीमे क्षुभिताभोधिविभ्रमाः ।

रिपुसैन्यं न चेदेषां स्थाप्यवाञ्छा विधारिका ॥
 एवं च ते महीपालाः श्रौण्डीरा रणशालिनः ।
 सर्वेऽपि स्वाभिगोऽध्यक्षमेकवाक्यतया स्थिताः ॥
 रणकष्टूपरीताङ्गास्तानेवं वीक्ष्य भूभुजः ।
 दुर्दान्तमन्तमातङ्गनिर्दारिहिरिषञ्जिभान् ॥
 स राजा मन्त्रिणा सार्धं सद्बोधेन सभान्तरे ।
 प्रविष्टो गुह्यमन्त्रार्थमाह्वय च महत्तमम् ॥
 अथ तत्रापि सा तात साध्वी मार्गानुसारिता ।
 अन्तर्धानं विधायोच्चैः प्रविष्टा सहिता मया ॥
 ततस्तपोषितं राज्ञा पृष्टौ मन्त्रिमहत्तमौ ।
 स सम्यग्दर्शनस्तावद्वाजानं प्रत्यभाषत ॥
 देव यत्सुभटैः प्रोक्तं सत्याद्यैः प्रत्यविक्रमैः ।
 तदेव प्राप्तकाष्ठं ते कर्तुं को ह्यत्र संग्रहः ॥

यतः ।

वध्यानां दुष्टचित्तानामपकारं सुदुःसहम् ।
 शत्रून्वामीदृशं प्राप्य मानौ कः स्थातुमिच्छति ॥
 वरं मृतो वरं दग्धो मा संभूतो वरं नरः ।
 वरं गर्भे विलीनोऽसौ द्योऽरिभिः परिभूयते ॥
 स धूषिः स द्रष्टुं लोके स भस्म स न किञ्चन ।
 द्योऽरिभिर्मृद्यमानोऽपि स्तब्धचित्तोऽवतिष्ठते ॥
 यस्यैकोऽपि भवेद्राज्ञः शत्रुः सोऽपि जिगीषति ।
 तत्तेन युज्यते स्थातुमनन्ता यस्य शत्रवः ॥

अतो निर्भिद्य निःश्रेष्ठं प्रजुवर्गं नराधिप ।
 निष्कण्टकां महीं कृत्वा ततो भव निराकुलः ॥
 तदेवमुद्धतं वाक्यमभिधातुं महत्तमः ।
 मौनेनावस्थितः सद्यः कृत्वा कार्यविनिर्णयम् ॥
 अथाभिधातुं यत्कृत्यं लौक्यामन्तरया दृष्ट्वा ।
 चारिषधर्मराजेन सद्बोधः प्रविश्लोकितः ॥
 ततो निर्णीय गर्भार्थं कार्यतत्त्वस्य कोविदः ।
 सद्बोधः सचिवः सारं वाक्यमित्यम्भाषत ॥
 साधु साधूदितं देव विदुषा तेन ते पुरः ।
 संप्रत्यसाम्प्रतं वक्तुं मादृश्यामच वस्तुनि ॥
 तथापि ते महाराज यत्प्रमोपपरि गौरवम् ।
 तदेव लम्बितोत्साहं वाचास्तयति मादृशम् ॥
 ततः सम्यग्दर्शनं प्रत्याह ।

अहो तेजःप्रधानत्वमहो वाचि प्रगल्भता ।
 अहो ते स्वामिभक्तत्वं चाह चाह महत्तम ॥
 सत्यं मानवतां धीर दुःसहोऽरिपराभवः ।
 सत्यं पराभिभूतस्य लोके निःसारता परा ॥
 सत्यं दुष्टाः श्रुता वध्या महामोहादिशचवः ।
 सत्यं तद्वातुकाः सर्वे देवपादानुजीविनः ॥

किं च ।

तिष्ठन्तु पुरुषास्त्वावद्देवशासनवर्तिनः ।
 मार्योऽपि देवसैन्यस्य तेषां निर्घातने चमाः ॥

किं तु ।

प्रस्तावरहितं कार्यं नारभेत विचक्षणः ।
नौतिपौद्गव्योर्यस्मात्प्रस्तावः कार्यसाधकः ॥
अथवा देवपादानां भवतश्च पुरो मया ।
नौतिशास्त्रं यदुच्येत इत्त तत्पिष्टपेषणम् ॥

तथाहि ।

षड् गुणाः पञ्च चाङ्गानि शक्तिचितयमुत्तमम् ।
सोदयाः सिद्धयस्तिस्रस्तथा नौतिचतुष्टयम् ॥
चतस्रो राजविद्याश्च यच्चान्यदपि तादृशम् ।
प्रतीतं युवयोः सर्वं तद्धि किं तस्य वर्ण्यते ॥

यतः ।

स्थानं ध्यानं तथा सन्धिर्विद्यश्च परैः सह ।
संश्रयो दैधभावश्च षड् गुणाः परिकीर्तिताः ॥

तथा ।

उपायः कर्मसंरम्भे विभागो देशकाक्षयोः ।
पुरुषद्वयसम्यक् प्रतीकारस्तथापदाम् ॥
पञ्चमी कार्यसिद्धिश्च पर्यालोच्यमिदं किल ।
अङ्गानां पञ्चकं राज्ञा मन्त्रमार्गे विजानता ॥

तथा ।

उत्साहशक्तिः प्रथमा प्रभुशक्तिर्द्वितीयिका ।
तृतीया मन्त्रशक्तिश्च शक्तिचयमिदं परम् ॥
शक्तिचितयसंपाद्यास्तत्र एवोदयास्तथा ।

हिरण्यमिचभूमौणां लाभाः सिद्धिचयं विदुः ॥

तथा ।

सामभेदोपदानानि दृष्ट्वेति चतुष्टयम् ।

नीतीनां सर्वकार्येषु पर्याप्तोऽर्थं विजानता ॥

तथा ।

आम्बोच्चिकी चयौ वार्ता दृष्ट्वनीतिस्तथा परा ।

विद्यासुतस्यो भूपानां किञ्चैताः सन्ति गोचरे ॥

तदेतद्देवपादानां भवतश्च विग्रेषतः ।

प्रतीतमेव निःशेषं वर्ण्यतां किं महत्तम ॥

केवलं ज्ञातग्रास्योऽपि स्वावस्थां यो न बुध्यते ।

तस्याकिञ्चित्करं ज्ञानमन्यस्येव सुदर्पणः ॥

प्रवर्तताविवेकेन स ज्ञानाध्येऽपि वस्तुनि ।

ततश्च ।

लोके स जायते हास्यः समूहश्च विनश्यति ॥

इदं मूलविनष्टं हि तात सर्वं प्रयोजनम् ।

अतोऽद्य तावकोत्साहः कुत्र नामोपयुज्यताम् ॥

यतः ।

भवत्कमिदं सर्वं वयं ते च महारथः ।

स कर्मपरिणामाख्यो यस्य राजा महाबलः ॥

आयत्तं सर्वमेवेदं तल्लोकस्य महात्मनः ।

तात संसारिजीवस्य यस्यायत्ता महाटवी ॥

स चाद्यापि न जानीते नामापि खलु मादृशाम् ।

महामोहादिष्वेन्यं तु मन्यते गाढवत्तमम् ॥

इतस्य ।

यच्च संसारिजीवस्य पञ्चपातो बलेऽधिकः ।
 तस्यैव विजयो नूनं स हि सर्वस्य नायकः ॥
 ततो यावच्च जानीते सोऽस्माकं सैन्यमुत्तमम् ।
 यावच्च पञ्चपातोऽस्य नाद्याप्यस्मासु जायते ॥
 तावच्च युक्तः संरम्भो न घानं न च विग्रहः ।
 युक्तं साम तदा स्नानमुपेक्षा गजमौखिका ॥
 संकुचन्ति हि विद्वांसः कार्यं संचिन्त्य किञ्चन ।
 केसरौ गजनिघाति यथोत्पातविधिसया ॥
 न पौरुषं गच्छत्यत्र नश्यतोऽपि विजानतः ।
 मेघो ह्यपसरत्येव वृहदास्फोटदिसया ॥

सम्बद्दर्शनेनोक्तं ।

आर्यं संसारिजीवोऽसौ न जाने ज्ञास्यते न वा ।
 अस्मानेतेऽरयो नित्यमधुनैवं विबाधकाः ॥
 तदस्य संयमस्तावदित्यमेभिः कदर्थितः ।
 सः सर्वानपि हन्तारस्ततः स्थातुं न युज्यते ॥

सद्बोधेनोक्तं ।

आर्यं मोक्षास्ततां कार्षीः काक्षसाध्ये प्रयोजने ।
 ध्रुवं संसारिजीवोऽसौ ज्ञास्यते नः कदाचन ॥

यतः ।

स कर्मपरिणामाख्यो नरेन्द्रोऽप्यवसदये ।

समानपक्षपातेन सदा प्रायेण वर्तते ॥

इतश्च ।

तस्य संसारिजीवोऽपि निःशेषं कुरुते वचः ।

अतोऽस्मानेव तस्योच्चैः कदाचिज्ज्ञापयिष्यति ॥

ततश्च ।

ज्ञाताः संसारिजीवेन सप्रसादेन पूजिताः ।

वयमार्थं भविष्यामः शत्रुनिर्दलनक्षमाः ॥

केवलमसावपि कर्मपरिणामः कश्चिदवसरे पर्याप्तोऽथ महत्तम-
भगिन्या सह लोकस्थित्या पृष्ट्वा चावसरं निजभार्यां कालपरिणतिं
कथयित्वात्मीयमहत्तमाय स्वभावाय कृत्वा विदितं निश्चितयदृच्छा-
दीनां निजपरिजनानामनुकूलयित्वा संसारिजीवस्यैव महादेवीं
भवितव्यतामपेक्ष्य सप्रसादोऽयमिति विश्वप्निकावसरं ततः संसारि-
जीवस्य समस्तमस्मद्वृत्तान्तं सर्वेषामभिरुचिते सति विज्ञापयिष्यति ।
ततः प्रतिबन्धकाभावाद्भविष्यति सा विश्वप्निका । भविष्यति
संसारिजीवोऽस्मासु सप्रसादः । ततश्च ।

निर्मूलास्त्राग्रविष्यामः शत्रून्नेतामहत्तम ।

तेन कालविश्रम्भोऽत्र रुचितो मे प्रयोजने

सम्यग्दर्शनेनोक्तं ।

यद्येवं प्रेक्ष्यतां तावद्वृत्तस्तेषां दुरात्मनाम् ।

न सङ्गच्छन्ति मर्यादां येन ते दूतभर्त्सिताः ॥

सद्बोधेनोक्तं ।

न कार्यं तत्र दूतेन प्रहितेन महत्तम ।

तिष्ठामस्मादप्यैव वक्वन्निभृतेन्द्रियाः ॥

सम्यग्दर्शनेनोक्तं ।

न भाव्यमतिभीतेन भक्ता पुरुषोत्तम ।

सुदृष्टा अपि ते पापाः किं करिष्यन्ति मादृशाम् ॥

अन्यच्च ।

यदि नो रोचते तात दूतस्ते दृष्टपूर्वकः ।

ततः सन्धिविधानार्थं सामपूर्वः प्रह्वीयताम् ॥

सद्बोधेनोक्तं । आर्थ मा मैवं वोचः । यतः ।

कोपाग्नाते कृतं साम कलहस्य विवर्धकम् ।

जाव्वक्षीति हि तोयेन तप्तं सर्पिर्न संग्रहयः ॥

अथवा ।

फलेन दुःखतामेतत्पूर्यतां ते कुट्टहसम् ।

येन संपद्यते तात प्रत्ययो मम जल्पिते ॥

दूतः प्रह्वीयतां तेषां यदि देवाय रोचते ।

ततो विज्ञाय तद्भावमुचितं हि करिष्यते ॥

अथ चारिचधर्मेण तद्वाक्यमनुमोदितम् ।

ततस्तैः प्रहितो दूतः सत्याख्यः ग्रन्थसंहतेः ॥

अथ दूतानुमार्गेण चापि मार्गानुसारिता ।

गता तात मया सार्धं महामोहबन्धे तदा ॥

प्रमत्ततानदीतीरे चित्तविचेपमण्डपे ।

दृष्ट्य विहितास्त्रानो महामोहमहानृपः ॥

अथ दूतः स सत्याख्यस्तत्रास्त्रानेऽरिपूरिते ।

प्रविष्टः प्रतिपत्त्या च निविष्टः शुभविष्टरे ॥
 ततः पृष्टतनूदन्तो वाक्यमेवमुदारधीः ।
 स प्राज्ञ साहसार्थोऽपि कोपाग्नेः शान्तिकाम्यथा ॥
 चित्तवृत्तिमहाटव्या यः प्रभुः परमेश्वरः ।
 लोके संसारिजीवोऽसौ तावद्गो मृगनायकः ॥
 बहिरङ्गान्तरङ्गाणां संसारोदरचारिणाम् ।
 राज्ञां ग्रामपुराणां च स स्वामी नात्र संशयः ॥

एवं च स्त्रिते

दूष्यं वयं च ये चान्ये केषिदान्तरभूभुजः ।
 ते कर्मपरिणामाद्याः सर्वे तस्यैव किङ्कराः ॥
 ततश्चैकमिदं राज्यं सर्वेषामेक एव च ।
 स्वामी संसारिजीवोऽतः को विरोधः परस्परम् ॥

यतः ।

शक्ताः स्वस्वामिनो भक्ताः संश्रुताश्च भवन्ति ते ।
 भृत्या बन्धूपमा नैव स्वपक्षचयकारकाः ॥
 तदस्य सततानन्दमतः प्रसृति सुन्दरम् ।
 युष्माभिः सह राजेन्द्र प्रेम नः प्रीतिवर्धनम् ॥
 इदं सत्योदितं सत्यं वाक्यमाकर्ण्य सा सभा ।
 माह्वामोही महाचोभमथ प्राप्ता मदोद्धुरा ॥

ततश्च ।

दृष्टोष्ठा रक्तसर्वाङ्गा भूमिताङ्गतत्पराः ।
 क्रोधान्धबुद्धयः सर्वे समकाशां प्रभाषिताः ॥

अरे रे दुष्ट केनेदं दुरात्मस्य निवेदितम् ।
यथा संसारिणीवो नः स्वामी समन्भिगो वयम् ॥
पातालेऽपि प्रविष्टानां नास्ति मोक्षः कथंचन ।
युष्माकमाप्तजास्तेन किमनेन नराधमाः ॥
संसारिणीवो नः स्वामी यूयं समन्भिगः किल ।
अहो समन्धघटना अहो वाक्यमहो गुणाः ॥
तत्तूर्णं गच्छ गच्छेति देवतास्मरणोद्यताः ।
यूयं भवत आनन्दपर्यमेते वो वयमागताः ॥
एवं च ।

सहस्रतालुमुत्तालाः प्रविष्टस्य परस्परम् ।
तथान्ये निष्ठुरैर्वाक्यैः कृत्वा कृतकदर्शनम् ॥
चक्षितास्तत्कथादेव क्रोधान्धास्ये महीभुजः ।
संगद्भवद्भवका महामोहपुरस्सराः ॥
सत्येनापि समागत्य सर्वं तच्छेष्टितं प्रभोः ।
चारित्र्यधर्मराजस्य विशदरेण निवेदितम् ॥
अथाभ्यर्णगतां मत्वा महामोहमहाचमम् ।
चारित्र्यधर्मराजीवं संगद्भवस्त्रिं वलम् ॥
ततः परिसरे रम्ये लज्जमायोधनं तयोः ।
चित्तवृत्तिमहाटस्यां सैन्ययोः कृतविस्मयम् ॥

तच्च कीदृशं ।

विचक्षितभट्टकोटिसङ्घातहेतिप्रभाजालविस्तारसञ्चारनिर्माश्रिता-
ग्रथतामिसमेकच चारित्र्यधर्मानुसङ्घारिराजेन्द्रवन्द्यैरतोऽन्यत्र दुष्टा-

भिसन्ध्यासनेक-प्रसङ्गोऽप्युपेन्द्रशङ्करसङ्घातकायप्रभोसायवद्वान्ध-
कारप्रतानप्रगष्टाखिलज्ञानसद्योतसन्मानजातं ततो भीषणे तादृशे
कातराणां नराणां महामोतिसम्पादके वादितानेकविम्बोकवादिष-
निर्घातसंवासिताशेषसंसारसञ्चारिजौवौषसंघाम-सम्पर्दनालोकिसन्धि-
द्वविधाधरे भो रणे ते महामोहराजेन्द्रसक्ता भटाः पाटयन्तः
परानीकमुदेक्षिता इति ॥

ततश्च ।

बहुदादृशग्रस्तग्रतैः प्रहतं दक्षिताखिलवारणवाजिरथम् ।
अतभीषणवैरिनिनादभयात्तदशेषमकम्पत धर्मवत्सम् ॥
ततश्चारिवधर्मोऽसौ सबलौ बलशालिना ।
महामोहनरेन्द्रेण जितज्ञात महारथे ॥
गन्धा प्रविष्टः स्वस्थाने ततस्ते रिपवस्तकम् ।
ससत्कलकलारावा रोधयित्वा व्यवस्थिताः ॥
ततः परिणतं राज्यं महामोहनराधिपे ।
चारिवधर्मराजसु निरुद्धोऽभ्यन्तरे स्तितः ॥
मार्गानुसारिता प्राह दृष्टं तात कुतश्चराम् ।
सुष्ठु दृष्टं मयायुक्तमम्बिकायाः प्रसादतः ॥
केवलं कलहस्तस्य मूलमन्त्र परिस्फुटम् ।
अहं विज्ञातुमिच्छामि तन्निवेदय साम्प्रतम् ॥
मार्गानुसारिता प्राह रागकेसरिणोऽद्यतः ।
योऽयं दृष्टस्त्वया वत्स मन्त्रो निर्व्याजनेपुणः ॥
अनेन मन्त्रिणा पूर्वं जगत्साधनकाम्यया ।

मानुषाणि प्रयुक्तानि पञ्चात्मीयानि कुचयित् ॥

अभिभूतानि तानीह सन्तोषेण पुरा किञ्च ।

चारिषधर्मराजस्य तन्त्रपालेन खीलयथा ॥

तन्निमित्तः समस्तोऽयं जातोऽमीषां परस्परम् ।

कलहो वत्स साटोपमन्तरङ्गमहीभुजाम् ॥

मयाभिहितं । अग्निके किञ्चामानि तानि मानुषाणि कथं
वा पद्मेतानि जगत्साधयन्ति । मार्गानुसारितयोक्तं । वत्स विचार
स्पर्शरसनाग्राण्यदृष्टिग्राहाणि तान्वभिधीयन्ते ।

तानि च

स्पर्शं रसे च गन्धे च रूपे शब्दे च देहिनाम् ।

आशेषं मनसः कृत्वा साधयन्ति जगत्त्रयम् ॥

एकैकं प्रभवत्येषां वशीकर्तुं जगत्त्रयम् ।

यत्पुनर्वत्स पञ्चापि तत्र किं विचिनुष्यताम् ॥

ततो मयोक्तं संपूर्णं देशदर्शनकौतुकं ।

अधुना तातपादानां पार्श्वे द्वास्यामि सत्वरम् ॥

तयोक्तं गम्यतां वत्स निरूप्य जनचेष्टितम् ।

अहमप्यागमिष्यामि तथैव तव सन्निधौ ॥

अथाहमागतश्चूर्णं निक्षिप्येदं प्रयोजनम् ।

ततस्मात् वक्ष्योऽयं प्राणनामा न सुन्दरः ॥

वक्ष्यको मुग्धबुद्धीनां पर्यटत्येष देहिनाम् ।

मानुषाणां हृतीषोऽयं रागकेशरिमन्त्रिणाम् ॥

यावन्निवेदयत्येवं बुधाय निजदारकः ।

मार्गानुसारिता तावदाद्याता भो नरेन्द्र ।
 समर्थितं तथा सर्वं विचारकथितं वचः ।
 त्यजामि प्राणमित्येवं बुधस्यापि हृदि स्थितम् ॥

इतश्च ।

भुजङ्गतामनायुक्तो प्राणसाधनसाधकः ।
 मन्दः सुगन्धिगन्धानां सदाशेषतत्परः ॥
 तत्रैव नगरे भूप क्षीणावस्थाः कथंचन ।
 स देव राजभार्जाया भगिन्या भवने गतः ॥

ततश्च ।

खपलीपुत्रघातार्थं तस्मिन्नेव क्षणे तथा ।
 चाप्तो डोन्वीकराङ्गभसंयोगो मारणात्मकः ॥

ततश्च ।

तां गन्धपुटिकां द्वारे मुक्ता क्षीणावती गृहे ।
 प्रविष्टा स च संप्राप्तो मन्दः सा तेन वीक्षिता ॥
 ततो भुजङ्गतादेशाच्छोटयित्वा निरूपिता ।
 इत्ता प्राणाय ते गन्धासक्तस्तेन सुरात्मना ॥
 ततसाधूर्णिते प्राणे तैर्गन्धैस्तस्य मूर्च्छया ।
 स्नेहमोहितचित्तलास्य मन्दः प्रसन्नं मतः ॥
 ततो विनष्टमासोक्त्य प्राणसाधनसम्यग् ।
 तं मन्दं प्राणसम्पर्कादिरक्तो नितरां बुधः ॥
 ततश्च सा बुधेनेदं पृष्ट्वा मार्गानुसारिता ।
 भद्रे कथं प्रमानेन संसर्गो न भविष्यति ॥

मार्गानुसरिता प्राप देव हित्वा भुजङ्गताम् ।
 तिष्ठ त्वं बाधु मध्वस्रः सदाचारपरायणः ॥
 ततोऽयं विद्यमानोऽपि दोषसंक्षेपकारणम् ।
 न ते संपत्स्यते देव तत्तत्त्वक्तो भविष्यति ॥
 बुधेनापि कृतं सर्वं विज्ञाय हितमात्मने ।
 मार्गानुसरितावाक्यं तत्तदा प्राप्य बहुदम् ॥
 ततो गृहीतदीप्तोऽसौ साधाचारपरायणः ।
 विज्ञातागमसद्भावो गुरुप्रसन्नतत्परः ॥
 आचार्यैः पात्रतां मत्वा गच्छन्निक्षेपकाम्यथा ।
 उत्पन्नसन्निमादाव्यः सुरिस्थाने निवेशितः ॥
 स एव भवतां भूप सत्प्रबोधविधिसुधा ।
 विहाय गच्छसेकाकी बुधसूरिः समागतः ॥
 योऽयं निवेद्यत्येवं प्रवृत्तः स भवाद्गुणाः ।
 योऽहमेव धरानाय बुधनामेति गृह्यताम् ॥
 प्रबोधकारणं भूय तदिदं संविधानकम् ।
 मम संपत्स्येतद्धि तुल्यं बुद्धाद्गुणमपि ॥

यतः ।

विचरन्ति सदा तानि मानुषाणि वनजने ।
 तत्पृष्ठतोऽनुधावन्ति महाभ्रोहादिशत्रवः ॥

ततश्च ।

यो यक्षैः प्राप्यते प्राणी स सर्वो गाढदारुणैः ।
 निर्भिद्य खड्गैः कृत्वा क्षणेनैव विधुप्यते ॥

इदमेव परं भूप निर्भयस्त्राणमुत्तमम् ।
 अमीभिर्बुध्यमानस्य जेनेन्द्रं वरप्राप्तनम् ॥
 एवं च ज्ञाततत्त्वानां प्रवेष्टुमिह युज्यते ।
 न युक्तं क्षणमप्येकं धरणाथ विस्रम्भितम् ॥
 त्यज्यन्तां विषया भूप काञ्चकूटविषोपमाः ।
 आस्त्रास्यतामिदं दिशं प्रप्रमादृतमुत्तमम् ॥
 ततो धवस्तराजेन विहस्य विमलः क्षणम् ।
 तथा सर्वेऽपि ते लोकाः साकूतं प्रविशोकिताः ॥
 उक्तं च ।

भो भो लोका यदादिष्टं भदन्तेन महात्मना ।
 इदमाकर्णितं चित्ते लभ्यं च भवतां वचः ॥
 ततस्ते बुधसङ्गानोः प्रतापेन प्रबोधिताः ।
 कमलाकरसङ्काशा प्रोत्फुल्लमुखपङ्कजाः ॥
 भक्त्या ललाटपङ्केषु विन्यस्तकरकुड्मजाः ।
 सर्वेऽपि लोकाश्चचेदं समकाशं प्रभाषिताः ॥
 बाढमाकर्णितं देव वचोऽस्माभिर्महात्मनः ।
 विज्ञातस्तस्य सङ्गावो महाभागप्रसादतः ॥
 विधूयाज्ञानतामिस्रं मनोऽनेन प्रकाशितम् ।
 जीविताश्चामृतेनैव मिथ्यात्वविषमूर्षिताः ॥
 तत्तन्निदिदमस्माकं चित्ते गाढं मुनेर्वचः ।
 संपाद्यतां तदादिष्टं मा विस्रम्भो विधीयताम् ॥
 एतच्छाकर्ण्य राजेन्द्रः परं हर्षमुपागतः ।

ततो राज्याभिषेकार्थं विमलं प्रत्यवोचत ॥
 गृह्णामि पुत्र प्रज्यां राज्यं त्वमनुग्रीह्य ।
 पुण्यैर्मे भगवानेष संपन्नो गृह्णन्तमः ॥
 विमलः प्राह किं तात गाहं ते चित्तवत्तमः ।
 येन दुःखाकरे राज्ये मां स्थापयितुमिच्छसि ॥
 इत्थं चिपसि मां तात संसारे दुःखपूरिते ।
 स्वयं गच्छसि निर्वाणमहो ते तात शारता ॥
 ततो गाढतरं तुष्टशङ्कुत्वा वैमलं वचः ।
 साधु साधूदितं वत्स न मुञ्चामीत्यभाषत ॥
 ततः कमलनामानं राज्ये संस्थाप्य पुत्रकम् ।
 विधाय जिमपूजां च दिगान्यष्ट मणोहराम् ॥
 तथा दत्त्वा महादानं विधाय नगरोत्सवम् ।
 विहिताग्रेषकर्तव्यः शुभकाले समाहितः ॥
 विमलेन समं राजा सपत्नीकः सवान्धवः ।
 सपौरलोकः सहसा निष्क्रान्तो विधिपूर्वकम् ॥
 किं वञ्चना ।
 यैः समाकर्णितं सूरेस्तदाकथममृतोपमम् ।
 तेषां मध्ये जनाः श्लोका ये गृहेषु व्यवस्थिताः ॥
 तेऽपि चावाप्तसम्यक्ता अतरत्नविभूषिताः ।
 जाता रत्नाकरे प्राप्ते कः साहारिश्चभाजनम् ॥
 अहं तु भद्रे तत्रापि वामदेवतया स्तितः ।
 वृद्धा तत्तादृशं सूरे रूपनिर्माणकौशलम् ॥

श्रुत्वा तत्तादृशं वाक्यं महामोहतमोपहम् ।
 तथापि च न बुद्धोऽस्मि तत्राकर्ष्य कारणम् ॥
 यासौ बड्डसिका पूर्वं योगिनी भगिनी मम ।
 शरीरेऽनुप्रविष्टासीत्सा मे तत्र त्रिजृम्भिता ॥
 यतोऽष्टहीतसङ्केते तदग्रेण दुरात्मना ।
 स तादृशो महाभागो वञ्चकः परिकल्पितः ॥
 चिन्तितं च मया हस्तं मुनिवेषविडम्बकः ।
 सिद्धेन्द्रजास्रचातुर्धः कश्चिदेष समागतः ॥
 अहो शान्धमहो जास्रमहो वाचास्रतातुल्ला ।
 अहो मूढा नरेन्द्रास्त्रा येऽमुनापि प्रतारिताः ॥

तथाहि ।

अङ्गे बड्डसिका चेष्टां विवर्तेत दुरात्मनाम् ।
 ते हि सर्वे शठप्रायं मन्दन्ते भुवनत्रयम् ॥
 तदेवं तं बुधाचार्यं तदाज्ञीकविकल्पनैः ।
 विकल्पयन्नाहं भद्रे न प्रबुद्धो दुरात्मकः ॥
 प्रमथ्यावसरे तेषां राजादीनां मया पुनः ।
 इदं विचिन्तितं भद्रे स्वचित्ते पापकर्मणा ॥

अथे ।

प्रमथ्यां पाद्वेदिष विमञ्चो मां वञ्चादपि ।
 आदितो वञ्चचित्तेनं ततो नश्चामि सत्वरम् ॥
 बड्डा मुष्टिद्वयं गाढं ततोऽहं तारुणोचने ।
 तथा नष्टो यथा मैव गन्धमण्डेष बुध्यते ॥

अथ दीक्षादिने प्राप्ते विमलेन महात्मना ।
 क वामदेव इत्येवं सर्वचारं निरूपितः ॥
 अदृष्ट्वा मां पुनः पृष्टो बुधसूरिर्महात्मना ।
 क गतो वामेद्वोऽसौ किं वा संचिन्ध कारणम् ॥
 ज्ञानास्रोकेन विज्ञाय विमलाय निवेदितम् ।
 ततो मदीयचरितं निःशेषं बुधसूरिणा ॥
 विमलेनोदितं नाथ किं न भव्यः स मे सुहृत् ।
 श्रुतेऽपि तावके वाक्छे येनैवं वत चेष्टते ॥
 सूरिणाभिहितं भद्र नाभव्यः किं तु कारणम् ।
 यत्तस्य तादृशे ग्रीले तत्ते सर्वं निवेदये ॥
 एका वज्रश्लिका नाम भगिनी तस्य वल्लभा ।
 अस्वप्नरङ्गा भ्राता च द्वितीयः स्नेहनामकः ॥
 ताभ्यामधिष्ठितेनेदं वामदेवेन चेष्टितम् ।
 पुरा च विहितं तात रत्नस्य हरणादिकम् ॥
 तस्मात्तस्य न दोषोऽयं प्रकृत्या सुन्दरो हि सः ।
 स्नेहो वज्रश्लिका चास्य दोषसंक्षेपकारणम् ॥
 विमलेनोदितं नाथ किं ताभ्यां स वराककः ।
 कश्चिन्मुच्येत पापाभ्यां किं वा नेति निवेद्यताम् ॥
 सूरिराह महाभाग भूरिकालेऽतिखण्डिते ।
 स ताभ्यां मोक्ष्यते तच्च कारणं ते निवेद्यताम् ॥
 शुभाभिसन्धिनृपतेः पुरे विग्रदमानसे ।
 भार्यं स्तो निर्मलाचारे शुद्धतापापभीरते ॥

तथोक्तं गुणसंपूर्णं जगतामन्ददात्रिके ।
 अजुताशोरते नाम विद्येते कन्यके शुभे ॥
 अत्यन्तसरसा साध्वी सर्वलोकसुखावहा ।
 अजुता सा महाभाग प्रतीतेव भवादृशाम् ॥
 अशोरतापि लोकेऽत्र निःस्पृहा अष्टवक्त्रभा ।
 सर्वाङ्गसुन्दरौ नूनं विदितैव भवादृशाम् ॥
 ते च कन्ये कश्चिद्वन्ये सुदृते परिण्येति ।
 स्त्रियोऽयं बड्ढा सास्य ततो भो न भविष्यतः ॥
 तथोराभां सहावस्था प्रकृत्यैव न विद्यते ।
 ततस्मात् तथोर्लाभे दाभ्यामप्येष मोक्ष्यते ॥
 ततो न योग्यताद्यापि वामदेवस्य विद्यते ।
 धर्मं प्रतीति निश्चित्य कुरु तस्यावधौरणम् ॥
 ततश्चेदं मुनेर्वाक्यं विमलेन महात्मना ।
 श्रुत्वा तथेति वदता विहिता मेऽवधौरणा ॥

अहं तु प्राप्तः काञ्चनपुरे प्रविष्टो बृहमार्गे । दृष्टः सरसो नाम
 वाणिजः । गतस्तस्यापणे । विजृम्भिता बड्ढलिका । हतमस्य पाद-
 पतनं । गटेनेव भूतमानन्दोदकस्य गन्धनयुगलं । तद्वासोक्त्या-
 द्रीभूतः सरसः । ततोऽभिहितमनेन । भद्र किमेतत् । मयोक्तं ।
 तात् युष्मानवलोका मयात्मजनकस्य स्मृतं । सरलेनोक्तं । यद्येवं
 ततो वत्स पुत्र एवाशिलं । ततो गौतोऽहमनेन स्वभवने समर्पितो
 बन्धुमत्याः स्त्रभार्यायाः । कारितः स्नानभोजनादिकं । दृष्टो
 नामकुलादिकं । निवेदितं मया । सजातीयोऽयमिति तुष्टः सरसः ।
 अभिहितमनेन ।

अपुत्रयोः प्रिये पुत्रो वृद्धयोः परिपात्रकः ।

दत्तः संचिन्त्य देवेन वामदेवोऽयमावयोः ॥

तदाकर्ण्य इष्टा बन्धुमती । निश्चितं सरस्वते मध्येव गृहं ।
दर्शितमापणनिश्चितं रत्नादिकमन्तर्धनं । स च तस्मैव मूर्ख्या मया
सहितस्तत्रैवापणे खपिति स्म । अन्यदा सन्ध्यायाभावयोगेति-
ष्ठतोः समागतः सरस्वत्य बन्धुसनाथः प्रियमित्रस्य गृहादाह्वयकः ।
यथा मम पुत्रस्य षष्ठीजागरे भवतागत्येह वस्त्यमिति । ततो-
ऽभिहितोऽहं सरस्वते । पुत्र वामदेव गन्तव्यं मया बन्धुसंगृहे ।
त्वं पुनरापणे गत्वा वसेति । मयोक्तं । अस्मिन् मे तात रक्षितस्यापणे
गमनेनाद्य तावदन्माया एव पादमूले वस्त्यामि । ततोऽहो खेहसा-
रोऽयमिति चिन्तयन्नेवं भवत्विति वदन् गतः सरस्वः । स्थितोऽहं
गृहे । रात्रौ विजृम्भितः स्नेहः । चिन्तितं मया । हरामि तद-
न्तर्धनं । ततोऽर्धरात्रे गतस्तमापणं । उद्घाटयतस्य समागता दाण्ड-
पाशिकाः । दृष्टोऽहमेतैः प्रत्यभिज्ञातस्य । ततः पश्चामस्तावत्कि-
मेवोऽर्धरात्रे करोत्यापणमुद्घात्येति संचिन्त्य स्थितास्त्राण्यौभावेन
प्रवृत्ताः । उत्खातं मया तदन्तर्धनं निष्कातं तस्यैवापणस्य पश्चाद्भू-
भागे । विभातप्रायायां च रजन्यां कृतो हाहारवः । मिश्रितो
नगरलोकः । संप्राप्तः सरस्वः । प्रकटीभूता दाण्डपाशिकाः ।
प्रवृत्तः कक्षकक्षः । सरस्वतेनोक्तं । वत्स वामदेव किमेतत् । मयोक्तं ।
हा तात सुषिता सुषिताः स्म इति । दर्शितस्योद्घाटितापणो निधा-
नस्थानं च । सरस्वतेनोक्तं । पुत्र त्वया कथमिदं ज्ञातं । मयोक्तं । अस्मि
तावन्निर्गतस्तातः । ततो मे तातविरहवेदनया नागता मित्रा ।

स्थितः श्रय्यायां विपरिवर्तमानः । रात्रिशेषे च चिन्तितं मया ।
 अयि यदि परमेतस्मां तातस्पर्शपूतायां आपणश्रय्यायां निद्रासुखं
 संपद्यते नान्यचेति संचिन्ध समागतोऽहमापणे । दृष्टमिदमौदृशं
 शौरविस्मयितं । ततः कृतो हाहारव इति । दाण्डपाग्निकैश्चि-
 न्तितं । निश्चितमेतत्तस्करोऽयं दुरात्मा वामदेवः । अहो अस्मा-
 लजास्तथातुर्थं अहो वाचास्तता अहो वस्त्रकलं अहो कृतव्रता
 अहो विभ्रम्भघातित्वमहो पापिष्ठतेति । ततस्तैरुक्तं । भेष्टिभिरा-
 कुलो भव । लब्ध एवास्तेऽस्माभिश्चौरः । ततः साकूतमवलोकितं
 सर्वैर्मदभिमुखं । ज्ञातोऽहमेतैरिति संजातं मे भयं । ततः पुनः सखोघ्नं
 गृहीत्वाम इत्यालोच्य गतास्तावदाण्डपाग्निकाः । दत्तो ममावरचकः ।
 अनेककुविकल्पाकुलस्य मे स्मृतिं तद्दिनं । सन्ध्यायां गृहीत्वा
 तदन्तर्धनं पलायमानोऽहं गृहीतो दाण्डपाग्निकैः । जातः कोला-
 हलः । मिश्रितं पुनर्नगरं । कथितो दाण्डपाग्निकैः समस्तोऽपि
 लोकाश्च मदीयव्यतिकरः । संजातो मञ्जरितेन विस्मयः । गौतो
 ऽहं रिपुसूदनराजसमीपे । आज्ञापितस्तेन वध्यतया । समागतः
 सरलः । पतितो नृपचरणयोः । अभिहितमनेन ।

ममायं पुत्रको देव वामदेवोऽतिवल्गवः ।

अतो मेऽनुग्रहं कृत्वा मुच्यतामेष बाहकः ॥

गृह्यतां मम सर्वस्वं मैष देव निपात्यताम् ।

अन्यथा जायते देव मरणं मे न संशयः ॥

ततोऽतिसरलं मत्वा सरलं तं नराधिपः ।

अमुञ्चन्मां प्रसादेन तस्माच्छब्दं तद्वनम् ॥

केवलं सरस्वतेन तदा प्रोक्तो महीभुजा ।

अष्टिभेष सुपुत्रस्ते समीपे मम तिष्ठतु ॥

यतः ।

अथ विषाकुराकारस्तस्करो जनतापकः ।

तदेष मद्गृहाद्वाङ्मो वामदेवो न सुन्दरः ॥

इतश्च ।

पुरापि दुर्बलौभूतः साम्प्रतं नष्ट एव सः ।

पुण्योदयो वयस्यो मे दृष्ट्वा तद्दृष्टचेष्टितम् ॥

ततश्च ।

अष्टिना प्रतिपन्नं तन्नरेन्द्रवचनं तदा ।

धिक्कारविहतो दीनः स्मितोऽहं राजमन्दिरे ॥

राजदण्डभयादुपाङ्गयेन प्रशमं गते ।

भद्रे निवसतस्तत्र ते मे स्तेयवह्निलिके ॥

तथापि लोको मां भद्रे सर्वकार्येषु शङ्कते ।

अन्येनापि कृतं चौर्यं ममोपरि निपात्यते ॥

ब्रुवाणस्यापि सङ्कृतं न प्रत्येति च मे जनः ।

धिक्कारैर्हन्ति मामेवं दृष्ट्वा ते सत्यवादिता ॥

सर्वस्योद्देगजनकः कृष्णाहेस्तुल्यतां गतः ।

तत्रागृहीतसङ्केते वज्रकाशं विरुम्भितः ॥

अन्यदा श्रीमदहं राज्ञो विद्यासिद्धेन केनचित् ।

निःशेषं सुषितं भद्रे स च चौरो न लुब्धितः ॥

ततोऽहं दृष्टदोषत्वादस्यैवविधसाहसम् ।

संभाव्यं नापरस्तेति साहितस्तेन भूभुजा ॥
 अनेकयातनाभिद्य नानारूपैर्विडम्बनैः ।
 ततोऽहं गाढदृष्टेन तेन भद्रं कदर्थितः ॥
 न स्थितः सरसस्यापि वचनेन नराधिपः ।
 उल्लङ्घितो विग्राह्याधि ततोऽहं विरटसखम् ॥

अचान्तरे च सा जीर्णा गुडिका मम पूर्विका ।
 भवितव्यतया दत्ता ततोऽन्या गुडिका मम ॥
 तस्याः प्रभावतो भद्रे तौघदुःखौघसम्पदि ।
 गतः पापिष्ठवासाद्यां नगर्यामन्यपाटके ॥
 तच्चानुभूय दुःखानि तीव्रानज्जानि विद्वलः ।
 असंख्यकाशं भूयोऽपि गुडिकादानयोगतः ॥
 पञ्चाक्षपशुसंस्थाने समागत्य पुरे ततः ।
 भ्रान्तोऽहं बज्रशोऽन्येषु नगरेषु पुनः पुनः
 तस्मास्ति नगरं भद्रं शमो वा वरसोचने ।
 मुक्ताक्षं व्यवहाराख्यं बज्रशो यत्नं वीक्षितम् ॥
 तथापि पशुसंस्थाने धोषिदाकारधारकः ।
 बज्रशो बज्रशिकादोषादिशेषेण विडम्बितः ॥
 खोढानि नानादुःखानि स्थाने स्थाने मया तदा ।
 ताभ्यां पापवचसाभ्यां प्रेरितेन वरानने ॥

एवं वदति संसारिजीवे प्रज्ञाविग्राहया ।
 इदं विचिन्तितं गाढं संवेगापन्नचित्तया ॥
 अहो दुरन्तः सेधोऽसौ माया चात्यन्तदाहणा ।

यथोरासक्तचित्तोऽयं वराको भूरि नाटितः ॥

तथाहि ।

वञ्चितस्त्रादुग्रोऽनेन महात्मा विमलः पुरा ।

तस्मादाभ्येन स्त्रोके च गतोऽयं दृष्टतुल्यताम् ॥

सरलो वत्सलः क्षिग्धो मुषित्वा च प्रतारितः ।

प्राप्तोऽयं तत्प्रसादेन तत्र चोरविडम्बनम् ॥

तथा ।

यदयं तादृशेनापि महाभागेन सूरिणा ।

बुधेन बोधितो नासीत्मा माया तत्र कारणम् ॥

ब्रुवाणस्यापि सङ्गतं न प्रत्येति स्म यज्जनः ।

धिकरोति च तत्रापि सैव मायापराध्यति ॥

यदन्यजनितेनापि दोषेणायं विबाधितः ।

संसारिजीवस्तत्रापि स्त्रोयो माया च कारणम् ॥

एवं ज्ञानन्तदोषाणामाकरस्त्रे दुरात्मिके ।

तथापि स्त्रोकः पापिष्ठः स्त्रोयमाये न बुध्यति ॥

अन्यथा ।

तथा संसारिजीवे भोः कथयत्यात्मचेष्टितम् ।

स भव्यपुरुषस्तत्र चिन्तयामास विस्मितः ॥

अपूर्वमिदमस्याहो तत्स्वरस्यातिजल्पितम् ।

अतिचिन्मसंभाष्यं स्त्रोकमार्गातिदूरगम् ॥

अप्रसिद्धं ममात्यक्तं हृदयाच्चेपकारि च ।

तदस्त्र परमार्थो यः स मया नावधारितः ॥

तथाहि ।

पूर्वं तावदनेनोक्तं यथासीत्किल सर्वदा ।
 पुरेऽसंख्यवहाराख्ये वास्तव्योऽहं कुटुम्बिकः ॥
 कालं तत्र स्थितोऽमन्तं भवितव्यतया सह ।
 स्वकर्मपरिणामाख्यराजादेशेन निर्गतः ॥
 एकाक्षपशुसंस्थाने तथान्येषु च भूरिषु ।
 तथाविधेषु स्थानेषु भ्रान्तो दुःखैः प्रपूरितः ॥
 अन्यस्त्रेदमनेनोक्तमनन्तं कालमेकशः ।
 सर्वेषु तेषु स्थानेषु नाटितः किल भार्यया ॥

तथाहि ।

मन्दिवर्धनरूपेण रिपुदारणलीलया ।
 वामदेवविधानेन किलाहं भ्रमितस्तथा ॥
 अतीतोऽमन्तकालश्च सर्वेषामन्तरान्तरा ।
 कृतान्यनन्तरूपाणि तथान्यानि स्वभार्यया ॥
 गुडिकादानयोगेन किलेदं विहितं तथा ।
 तदस्य चरितं सर्वं विरुद्धमिव भासते ॥

तथाहि ।

पुरुषसत्कथं तस्य स्थितिः कालमनन्तकम् ।
 किं वाजरामरो हन्त भविष्यत्येष तस्करः ॥
 तावत्कालस्थितिर्हन्त का चेयं भवितव्यता ।
 कथं वा निजभार्यापि प्रतिकूलत्वमागता ॥
 का चेयं गुडिका नाम महावीर्या यया कृतः ।

एकोऽप्यनन्तरूपोऽयं भवितव्यतया तथा ॥

अन्यच्च ।

नगरास्थानरक्षाणि मित्राणि स्वजनास्तथा ।

येऽमुना गदितास्तेऽपि न मया परिनिश्चिताः ॥

तदिदं स्वप्नसङ्काशमिन्द्रजालाधिकं गुणैः ।

अस्य संसारिजीवस्य चरितं प्रतिभाति मे ॥

इयं च मुखरागेण बुध्यमानेव लक्ष्यते ।

साध्वी प्रज्ञाविशालेदं निःशेषं चरितं यदि ॥

अन्यच्च ।

इदं मे श्रेष्ठतः सर्वं निर्दिष्टमनया पुरा ।

अस्य संसारिजीवस्य दृप्तं प्रज्ञाविशालया ॥

केवलं विस्मृतप्रायं मम तद्वर्ततेऽधुना ।

अकाण्डे पृच्छतश्चेत्यं संजायेत ममाज्ञता ॥

तत्तावत्कथयत्येष तत्करो यदिवचितम् ।

अहं तु प्रश्नयिष्यामि पश्चादेनां रहःस्थिताम् ॥

इदं निश्चित्य इदमेव स भव्यपुरुषस्तदा ।

वचः संसारिजीवस्य तूष्णीमाकर्णयन् स्थितः ॥

मुखं संसारिजीवस्य पश्यन्ती विस्मितेक्षणा ।

स्थितागृहीतसङ्केता सम्यग्ज्ञातभावना ॥

सदागमस्तु भगवान्निःशेषं तस्य चेष्टितम् ।

वेत्ति संसारिजीवस्य ततो मौनेन संस्थितः ॥

संसारिजीवेनोक्तं ।

अथाहमन्यदा भद्रं तुष्टया निजभार्यया ।

संजातकृपया प्रोक्तः केनचित्कुभकर्मणा ॥

तयार्थपुत्र मन्त्रव्यमधुना लोकविभुते ।

आनन्दनगरे तत्र वस्तुयं चारुलीलया ॥

मथोक्तं ।

अहेवि रोचते तुभ्यं कर्तव्यं तन्मया भुवम् ।

ततः पुण्योदयो भूयः स तथा मे निदर्शितः ॥

तथान्यः सागरो नाम सहायो मे निरूपितः ।

प्रस्तावोऽस्येति विज्ञाय भवितव्यतथा तथा ॥

उक्तं च ।

मूढतानन्दनो नाम रागकेसरिणोऽङ्गजः ।

मयायं विहितोऽद्यैव सहायस्ते मनोहरः ॥

ततोऽहं सहितस्ताभ्यां सहायाभ्यां प्रवर्तितः ।

आनन्दनगरे गन्तुं गुडिकादानयोगतः ॥ इति ।

ये घ्राणमायानृतचौर्यरक्ता भवन्ति पापिष्ठतया मनुष्याः ।

इहैव जन्मन्यतुलानि तेषां भवन्ति दुःखानि विडम्बनाश्च ॥

तथा परचापि च तेषु रक्ताः पतन्ति संसारमहासमुद्रे ।

अनन्तदुःखौघचितेऽतिरौद्रे तेषां ततश्चोत्तरणं कुतस्त्वम् ॥

जैनेन्द्रादेशतो वः कथितमिदमहो श्रेष्ठतः किञ्चिदपि

प्रस्तावे भावसारं कृतविमलधियो गाढमध्यस्थचित्ताः ।

एतद्विज्ञाय भो भो मनुजगतिगता ज्ञाततत्त्वा मनुष्याः

स्त्रियं मायां च हित्वा विरहयत ततो घ्राणक्षान्त्यवसुचैः ॥

इत्युपमितिभवप्रपञ्चायां कथायां मायास्तेयघ्राणे-

न्द्रियविपाकवर्णनः पञ्चमः प्रस्तावः

समाप्तः ॥

अथ षष्ठः प्रस्तावः ।

अथास्ति सततानन्दमन्दिरं दोषदूरगम् ।
 आनन्दनामकं लोके बहिरङ्गं महापुरम् ॥
 विलासोल्लासलावण्यललिता लोचनैर्नरा ।
 सोम्यैर्वैद्यं च भाव्यन्ते देवेभ्योऽभिन्नमूर्तयः ॥
 आलस्यदुष्टयो नृणां नार्थो निष्यन्दलोचनाः ।
 यच्च संपादयन्नुच्चैरमराकारधारिताम् ॥
 चिर्वाग्ररत्नसञ्चारतारं यच्च विभाव्यते ।
 आलस्यलधनुर्दण्डखण्डमण्डितमम्बरम् ॥
 परेभकुम्भनिर्भेदवर्धितोत्साहसाहसः ।
 तत्राक्रान्तमहीपौठः केशरी नाम भूपतिः ॥
 अनेकसुन्दरीवृन्दमध्ये लब्धपताकिका ।
 देवी कमलपत्राक्षी तस्यास्ति जयसुन्दरी ॥
 अथास्ति नगरे तच्च वल्लभस्तस्य भूपतेः ।
 निःशेषनमराधारो वाणिजो हरिशेखरः ॥
 येन मेघायितं दानादर्धिसंख्येषु सर्वदा ।
 सुहृत्कमलखण्डेषु सततं भास्करायितम् ॥
 तस्यास्ति हृदयखेष्टा लावण्यामृतकुण्डिका ।
 साध्वी बन्धुमती नाम भार्यार्यकुलसम्भवा ॥
 या रूपमिव रूपस्य प्रत्यादिश इव त्रियः ।

आवास इव ग्रीलस्य भर्तृभक्तेषु मन्दिरम् ॥
 अथागृहीतसङ्केते भवितव्यतया तथा ।
 तदाहं गुडिकादानात्तस्याः कुक्षौ प्रवेशितः ॥
 ततः संपूर्णकालेन मित्राभ्यां परिवारितः ।
 नरकादिव निष्क्रान्तो योनियन्त्रनिपौडितः ॥
 ततो बन्धुमती तुष्टा मुदितो हरिशेखरः ।
 संजातं पुत्रजन्मेति कारितस्य महोत्सवः ॥
 आनन्दपूर्वकं ताभ्यां दादृशाहेऽतिलङ्घिते ।
 प्रतिष्ठितं च मे नाम यथायं धनशेखरः ॥
 जातावपि मया सार्धं तौ पुष्टोदयसागरौ ।
 अन्तरङ्गवयस्यौ मे जनकाभ्यां न लक्षितौ ॥
 ततोऽहं सहितस्त्राभ्यां वर्धमानः सुखैः क्लृप्तः ।
 संप्राप्तो धौवनं भद्रे मीनकेतनमन्दिरम् ॥
 अथ कंचित्समासाद्य कलाचार्यं तदा मया ।
 एकां धर्मकलां सुक्ता गृहीताः सकलाः कलाः ॥
 संपादिताः स्ववीर्येण चित्तकलोलकाश्च मे ।
 तदानेन वयस्येन सागरेण क्षणे क्षणे ॥

अथ कीदृशाः पुनस्ते सागरवीर्योत्सासिताश्चित्तकलोलाः संपा-
 दिताः ॥

धनमत्र जगत्सारं धनमेव सुखाकरः ।
 धनमेव जनसाध्यं धनमेव गुणाधिकम् ॥
 धनमेव जगद्वन्द्यं धनं तत्तत्त्वसुप्तमम् ।

धनं हि परमात्मेति धने सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥
 धनेन रहितो लोके पुरुषः परमार्थतः ।
 त्वयं भस्माशुचिर्धूर्त्तिर्यदा नास्त्येव किंचन ॥
 धनादिन्द्रो धनाद्देवा धनादेते महीभुजः ।
 अन्येभ्योऽभ्यधिका भान्ति नान्यत्किंचन कारणम् ॥
 एको दाता परोऽर्थीति स्नाम्येकः सेवकोऽपरः ।
 पुरुषत्वे समानेऽपि धनस्येदं विजृम्भितम् ॥
 तदत्र परमार्थोऽयं सर्वयत्नेन तद्व्रणम् ।
 स्वीकर्तव्यं नरेणोच्चैरन्यथा जन्म निष्कलम् ॥

एवं च स्थिते ।

कुलक्रमागतं भूरि यद्यप्यस्ति गृहे धनम् ।
 ममात्मीयं तथाप्यन्यदर्जयामि ततोऽधिकम् ॥
 कुतः सुखासिका तावज्जायेत मम मानसे ।
 विलसद्दीप्तयो यावन्न दृष्टा रत्नराशयः ॥
 गत्वा देशान्तरं कृत्वा सर्वकर्माणि सर्वथा ।
 मयात्मभवनं कार्यं रत्नराशिप्रपूरितम् ॥
 ततोऽनेकविकल्पैस्सौराकुलीकृतमागमः ।
 तदागृहीतसङ्केते ताताभ्यर्णमहं गतः ॥

उक्तं च मया ।

तात मामनुजानीहि धनोपार्जनकाम्बुजा ।
 गच्छाम्यहं विदेशेषु करोमि पुरुषक्रियाम् ॥
 हरिशेखरेणोक्तं ।

विद्यते विपुलं वत्स कुञ्जकमसमागतम् ।
 धनं ते दानसम्भोगविलासकरणक्षमम् ॥
 तन्नदेव धनं वत्स नियुञ्जानो यथेष्टया ।
 मृष्टे तिष्ठ न शक्तोऽस्मि स्यातुं हि रहितस्त्वया ॥

मयोक्तं ।

या पूर्वपुरुषैस्तात भूरिस्तस्मीरुपार्जिता ।
 तां भुञ्जानस्य सत्पुंसः कथं न चपते मनः ॥
 मातेव स्नानपानेन सा बालैः परिभुज्यते ।
 अवाप्तपौरुषाणां तु तद्भोगो क्षयनीयकः ॥
 भुज्यमाना च सा तात कियत्कालं भविष्यति ।
 बिन्दुभिः क्षयमायाति समुद्रोऽप्यनुपार्जनः ॥
 तन्मे धनार्जनोत्साहं न तातो भङ्गमर्हति ।
 अत एव विमोढया तातेन विरहव्यथा ॥

किं वञ्जना ।

यावद्भुजबलेनोच्चैर्नोपाप्ता रत्नराशयः ।
 गत्वा देशान्तरं तात तावन्मे न सुखाशिका ॥
 तत्सर्वथापि गन्तव्ये मदीयमनसि स्थिते ।
 कथं विघातस्तातेन गमनस्य विधीयताम् ॥
 ततो विज्ञाय निर्वन्धं तादृशं हरिशेखरः ।
 मामुवाच तथा भर्त्रे खेहार्द्राभूतमानसः ॥
 यद्येष निश्चयो वत्स स्थितस्ते मनसि स्थिरः ।
 तद्विधेहि निजाकृतं पूर्यतां ते मनोरथः ॥

केवलं वत्स सुखसाक्षितस्त्वमसि सरसः प्रकृत्या । द्वीयो देशान्तरं ।
विषमा मार्गाः । कुटिलश्च दया लोकाः । वक्ष्यन्प्रवक्षाः कामिन्यः ।
भूयांसो दुर्जनाः । विरलविरलाः सम्जनाः । प्रयोगश्चतुरा धूर्ताः ।
मायाविनो वाणिजकाः । दुष्परिपाकं भाञ्जयन्तं । विकारकारि
नवधौवनं । दुरधिगमाः कार्यगतयः । अनर्थदक्षिः कृतान्तः ।
अनपराधकुट्टाश्चौरचरटादयः । तत्सर्वथा भवता कश्चित्पण्डितेन
कश्चिन्मुखेण कश्चिद्दक्षिणेन कश्चिन्निष्ठुरेण कश्चिद्दयालुना कश्चिन्नि-
ष्कृपेण कश्चित्सुभटेन कश्चित्कातरेण कश्चित्पामिना कश्चित्कृपणेन
कश्चिद्वकट्तिना कश्चिदिदग्धेन सर्वथा परैरलम्बमध्यागाधदुग्धनी-
रधिधीरगम्भीरधिषणेन भवितव्यं । मयोक्तं । । तात महाप्रसादः ।
सम्यगनुशिष्टोऽस्मि तातेन । पश्यतु च तातो मे बुद्धिपौरुषमा-
हात्म्यं । तथाहि ।

सत्त्वमात्रधनो गत्वा रूपकेण विवर्जितः ।

आगच्छेच्च कृतार्योऽहं यदि तात पुनर्गृहम् ॥

ततः ।

धनश्रेष्ठरनामाहं तव सूनुर्न संग्रयः ।

अन्यथा मृत एवास्मि दातव्यो मे जलान्जलिः ॥

यतः ।

सार्धभाण्डसहायादिसामर्थीं धनसाधनौम् ।

प्राप्थार्जयति योषापि धनं किमु युवा नरः ॥

मम त्वेव विशेषः स्यात्सामर्थीरहितोऽपि यत् ।

पूरयामि गृहं तात खोपात्तै रत्नराशिभिः ॥

एवं ब्रुवाणस्तातस्त वन्दित्वा चरणद्वयम् ।
 गत्वा चाम्नां सुतच्छेदजाताश्रुजतदुर्दिगाम् ॥
 कृतार्थस्फालको गेहाभिर्गतः कृतनिश्चयः ।
 सार्धमन्तरमिवाभ्यां ततोऽहं हृदतोस्तथोः ॥

ततः पौरुषमवलम्ब्य स्थापिता हृदती हरिशेखरेण बन्धुमती ।
 अभिहितमनेन । प्रियतमे मा हृदिहि हर्षस्यानमेतत् । तथाहि ।
 या साहसविनिर्मुक्तमलसं दैवतत्परम् ।
 निर्वीर्यं जनयेत्पुत्रं सा हि रोदितुमर्हति ॥
 तथा तु जनितो धीरः सुतोऽयं कुलभूषणः ।
 निर्व्याजसाहसस्तस्मात्तास्ति रोदनकारणम् ॥
 अयं नूनं गुणोऽस्माकं व्यवसायपरायणः ।
 यदेष पुत्रको जातस्ततो मुञ्च विषादिताम् ॥

इति । इतस्तु निर्गतोऽहं नगराङ्गन्तुं प्रवृत्तो दक्षिणसमु-
 द्रवेणाकूलाभिमुखं । प्राप्तस्तु क्रमेणोदधितटाभरणवर्तिनि जयपुरे ।
 निषण्णो बहिष्कानने । तत्र तु चिन्तितुं प्रवृत्तः । कथं ।

विलसन्नोलकलोलमासं किं मकराकरम् ।
 लङ्घयित्वा ब्रजाम्युच्चै रत्नद्वीपे धनाकरे ॥
 किं वा रणे विनिर्भिद्य हठादीश्वरमण्डलम् ।
 तल्लक्ष्मीं स्त्रीकरोम्यस्या न दुष्टो हि स्वयंपदः ॥
 किं वा पाटितदोर्दण्डखण्डै रधिरपिच्छिकैः ।
 चण्डिकां तर्पयित्वास्तेस्तुष्टां तां धनमर्थये ॥
 किं वा रात्रिं दिवं शेषव्यापाररहितः स्वयम् ।

Nyāya Kusumājñali Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1

1-3 @ /6/ each
Padmawati, Fasc. 1-4 @ 2/
Parīṣṭa Parvan, (Text) Fasc. -5 @ /6/ each
Prākṛita-Pāṇigalam, Fasc. 1-7 @ /6/ each
Prithivirāj Rāsa, (Text) Part II, Fasc. 1 5 @ /6/ each
Ditto (English) Part II, Fasc. 1
Prākṛita Lakṣaṇam, (Text) Fasc. 1
Parāra Smṛti, (Text) Vol. I, Fasc. 1-8 Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. I
Fasc. 1-6 @ /6/ each
Parāra, Institutes of (English)
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	2
*Sāma Vēda Saṁhitā, (Text) Vols. I, Fasc. 5-10; II, 1-6; III, 1 7;	12
IV, 1-6; V, 1-8, @ /6/ each Fasc.	1
Sāṅkhyā Sūtra Vṛtti, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	2
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	2
Sraddha Kriya Kaumudī, Fasc. 1-6	0
Suṅgita Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ /12/	1
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4	0
Shaddarsana-Samucchaya, Fasc. 1,	9
*Taittereya Saṁhitā, (Text) Fasc. 22-45 @ /6/	7
Tāṇḍya Brāhmaṇa, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	8
Trantra Vartika (English) Fasc. 1-4 @ /12/	0
*Tattva Cintāmaṇi, (Text) Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 2-10,
Vol. III, Fasc. 1-2, Vol. IV, Fasc. 1, Vol. V, Fasc. 1-5, Part IV, Vol. II,
Fasc. 1-12 @ /6/ each	14
Tattvarthadhigama Sūtram, Fasc. 1-3	1
Trikāṇḍa-Māṇḍanam, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/	1
Tul'si Satsai (Text) Fasc. 1-5 @ /6/	1
Upamitā-bhava-prapañca-kathā (Text) Fasc. 1-8 @ /6/ each	3
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ /12/	4
Vallala Carita, Fasc. 1	0
Vārā Kriya Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /6/	2
*Vāyu Purāṇa, (Text) Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-7, @ /6/ each	4
Vidhano Parigata, Fasc. 1-7	2
Vivādaratnākara, (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each	2
Vyāṭh Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6	2

Tibetan Series.

Pag-Sam Thi S'iā, Fasc. 1-4 @ 1/ each	4
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6
@ 1/ each	14
Rtogs brjod dpag Akhri S'iā (Tib. & Sans.) Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II,
Fasc. 1-5 @ 1/ each	10

Arabic and Persian Series.

*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /6/ each...	4
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ /12/	2
Āin-i-Akbari, (Text) Fasc. 1-22 @ 1/ each	22
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III,
Fasc. 1-5, @ 1/12/ each	29
Akbarnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-37 @ 1/ each	37
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/ each	10
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger	0
Bādshāhnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	7
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2	2
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the
Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1-3 @ 1/ each	3
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1-21 @
1/ each	21
Farhang-i-Rashidī, (Text) Fasc. 1-14 @ 1/ each	14
Fihrist-i-Ṭūsī, or, Ṭūsī's list of Shy'ah Books, (Text) Fasc. 1-4 @ /12/
each	3
Futūn-ush-Shām of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	3
Ditto of Azādi, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	1
Haft Asman, History of the Persian Masnawi, (Text) Fasc. 1	0
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ /12/ each	4
Iqbāl-nāmah-i-Jahāngiri, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	1
Isābah, with Supplement, (Text) 51 Fasc. @ /12/ each	38
Maasir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10;
Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12;
Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /8/ each	13
Maghāzi of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	1

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Shahabut-Tawārikh, (Text) Fasc. 1-15 @ 6/ each ...	Rs. 5	10
Shahabut-Tawārikh, (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-7 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 12/ each ...	12	0
Shahabut-Tawārikh, (Text) Fasc. 1-19 @ 6/ each ...	7	2
Shahabut-Tawārikh, (Text) Fasc. 1-6 @ 6/ each ...	2	4
Shahabut-Tawārikh, (Text) Fasc. 1 ...	0	6
Nizami's Khiradnamah-i-Iskandari, (Text) Fasc. 1-2 @ 12/ each ...	1	6
Riyāzu-s-Salātin, (Text) Fasc. 1-5 @ 6/ each ...	1	14
Ditto Ditto (English) Fasc. 1-5 ...	3	12
Tabaqāt-i-Nāsirī (English) Fasc. 1-14 @ 12/ each ...	10	8
Ditto Index ...	1	0
Tārīkh-i-Firūz Shāhi of Ziyāu-d-dīn Barni (Text) Fasc. 1-7 @ 6/ each ...	2	10
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, (Text) Fasc. 1-6 @ 6/ each ...	2	4
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 18/ each ...	2	0
Wis o Rāmin, (Text) Fasc. 1-5 @ 6/ each ...	1	14
Zafarnamah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ 6/ each ...	6	6
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 ...	0	12

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/ each ... 20 0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1865 to 1869 (incl.) @ 6/ per No.; and from 1870 to date @ 8/ per No. ...
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1843 (12), 1844 (12), 1845 (12), 1846 (5), 1847 (12), 1848 (12), 1866 (7), 1867 (6), 1868 (6), 1869 (8), 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (6), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7) & 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 18/ per No. to Members and @ 2/ per No. to Non-Members.
N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N.S., Vol. I, Nos. 1-10, 1905, @ 1-8 per No. to members and Rs. 2 per No. to non-members.
 Memoirs Vol. I, No. 1, 4, 5, @ 18/ to non-members and to members ... 1 2
 Ditto No. 2 @ 1/ Ditto Ditto ... 0 12
 Ditto No. 3 @ 2/ Ditto Ditto ... 1 8
5. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ... 3 0
 A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by R. B. Shaw (Extra No., J.A.S.B., 1878) ... 4 0
 Theobald's Catalogue of Reptiles in the Museum of the Asiatic Society (Extra No., J.A.S.B., 1868) ... 2 0
 Catalogue of Mammals and Birds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., J.A.S.B., 1875) ... 4 0
6. Anis-ul-Musharrahin ... 3 0
7. Catalogue of Fossil Vertebrata ... 3 0
8. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal ... 3 8
9. Ināyah, a Commentary on the Hidāyah, Vols. II and IV, @ 16/ each ... 32 0
10. Jawāmlu-l-'ilm ir-riyāzi, 168 pages with 17 plates, 4to. Part I ... 2 0
11. Khizānatu-l-'ilm ... 4 0
12. Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each ... 40 0
13. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ... 18 0
14. Sharaya-ool-Islām ... 4 0
15. Tibetan Dictionary, by Csoma de Kőrös ... 10 0
16. Ditto Grammar ... 8 0
17. Kaçmirāçabdāmṛta, Parts I and II @ 18/ ... 3 0
18. A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal, by C. R. Wilson ... 1 0
19. Memoir on maps illustrating the Ancient Geography of Kāsmir, by M. A. Stein, Ph.D., JI. Extra No. 2 of 1899 ... 4 0
20. Persian Translation of Haji Baba of Ispahan, by Haji Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. O. Phillott. 10 0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-29 @ 1/ each ... 29 0
 Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. B. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer Asiatic Society," only.

Books are supplied by V.-P.P.

14-7-05

40.115
Indk 212.14
B. O. ...
HARVARD COLLEGE LIBRARY
BIBLIOTHECA INDICA:
NOV 15 1906
CORRIDOR MASS.

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1153.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा ।

सिद्धर्षिप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANČA KATHA
OF
SIDDHARSI.

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASCICULUS X.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1906.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

15, PICCADILLY, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, (Text) Fasc. 2, 4 @ /6/ each	...	Rs.	0	13
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-2	0	12
*Agni Purāṇa, (Text) Fasc. 4-14 @ /6/ each	4	2
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5 and Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /6/	8	10
Aphorisms of Sāṅdilya, (English) Fasc. 1	0	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	2	4
Aṣṭavaiḍyaka, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	1	14
*Avadhāna Kalpalatā, (Sansk. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	10	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-2	2	0
Bāla Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2	0	12
Baudhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3 @ /6/ each	1	2
Bhāṭṭa Dipikā Vol. I, Fasc. 1-5	1	14
Bṛhaddēvatā (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	1	8
Bṛhaddharma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	2	4
Bodhicaryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-4	1	8
Āṭadūṣaṇi, Fasc. 1-2	0	12
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	8	0
Āṭapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1-7	6	6
Āṭasāhasrikā-prajñāpāramitā (Text) Part I, Fasc. 1-12 @ /6/ each	4	8
Chaturvarga Chintāmaṇi (Text) Vols. II, 1-25; III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10, Vol. IV, Fasc. 1-5 @ /6/ each	21	12
Āṭokavartika, (English) Fasc. 1-5 @ /12/ each	3	12
*Āraṇṇya Sūtra of Āpastamba, (Text) Fasc. 6-17 @ /6/ each	4	8
-Ditto Cāṅkhīyana, (Text) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4 @ /6/ each; Vol. 4, Fasc. 1	6	0
Āri Bhāṣhyam, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	1	2
Dān Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2	0	12
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7...	2	10
-Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-2	0	12
Kāla Viveka, Fasc. 1-7	2	10
Kātantra, (Text) Fasc. 1-6 @ /12/ each	4	8
Kāthā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each	10	8
Kūrma Purāṇa, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	3	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	2	4
Madana Pārijāta, (Text) Fasc. 1-11 @ /6/ each...	4	2
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, (Text) Vol. I, Fasc. 1-9 & Vol. II, Fasc. 1-12 Vol. III, Fasc. 1-4 @ /6/ each.	9	6
Manuṭīkā Saṅgraha, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	1	2
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ /12/ each	6	12
*Mīmāṃsā Darśana, (Text) Fasc. 7-19 @ /6/ each	4	14
Nyāyavārtika, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/	2	4
*Nirukta, (Text) Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /6/ each	3	0
Nityācāraṇapaddhati, Fasc. 1-7 (Text) @ /6/	2	10
Nityācāraṇapaddhi, Fasc. 1-7	2	10
Nyāyabinduṭīka, (Text)	0	10

खनामि रोहणं यावत्पातास्ततस्तमुच्चकैः ॥
 अहो गिरिदरीं गत्वा संप्राप्य रसकूपिकाम् ।
 धातुवादबलेनैव दधे स्तर्णं यथेष्टया ॥
 एवं विविधकल्लोलैर्धनोपार्जनकाम्यथा ।
 मित्रसागरवीर्येण हतोऽहं बल्लभस्तदा ॥
 अचान्तरे सचिन्तस्य दृष्टिस्तरलतारिका ।
 पुरःस्थिते गता भद्रे मम किंशुकपादपे ॥
 यावद्दिनिर्गतस्तस्य ग्रास्ताया वीक्षितो मया ।
 प्रारोहो भूमिसंप्राप्तः क्रश्यान् क्षतविस्मयः ॥

तं च किंशुकपादपप्रारोहमवलोच्य स्ततो मयाभिनवप्रिचितः
 स्वन्यवादः । चिन्तितं च । नूनमस्यच किंचिद्भूजगतं । यतोऽभिहितं
 स्वन्यवादे ।

नास्तेव क्षीरवृक्षस्य प्रारोहो धनवर्जितः ।
 स्लोकं वा भूरि वा तच्च ध्रुवं विस्वपलाग्रयोः ॥
 प्रारोहे भूरि तत् स्थूले तनुके स्लोकमुच्यते ।
 राशौ ज्वलति तद्भूरि सोमणि स्तम्भमीरितम् ॥
 विद्धे तच्च भवेद्भक्तं यदि रत्नानि लक्षयेत् ।
 अथ क्षीरं ततो रूप्यं पीतं चेत् कनकं भवेत् ॥
 प्रारोहः स्यादुपर्युच्चैर्यन्मात्रेऽधोऽपि तावति ।
 प्रदेशे निहितं नूनं विद्यते तस्मिन्धानकम् ॥
 उपरिष्ठान्तनुस्तेत्यादधस्तात् पृथुलो यदि ।
 प्रारोहोऽसौ निधिं प्राप्तो विपरीतस्तु सोऽन्यथा ॥

ततो निरूपितोऽसौ मया पञ्चाग्नपादपप्रारोहो यावत्त-
 लुकः तच्च चिन्तितं मया । शोकमच्च द्रविणं । ततो
 नखशुक्ला विद्धोऽसौ मया यावन्निर्गतं पीतवर्णं क्षीरं ततः स्थितं
 मम मानसे यथा कनकेनाच भवितव्यं । ततः प्रेरितोऽहं सागरेण
 तस्योत्खननार्थं । ततो नमो धरणेन्द्राय नमो धनदाय नमो
 धनपाप्मायेति मन्त्रं पठता स्नातः प्रदेशो मया । दृष्टं दीनारभ्यतं
 तास्रभाजनं । दृष्टः सागरः । परिगणितं प्रयत्नेन यावत्सहस्रमात्रं ।
 तच्च मे तेन पुण्योदयेन निजवीर्येण संपादितं । मम तु तदा
 महामोहवशात्संजातः सागरे पक्षपातो ममेदमनेन जनितमिति
 भावनया । ततः संपन्नं मे तावद्वाङ्मूक्यमिति तुष्टोऽहं चेतसा ।
 प्रविष्टो जयपुरेऽवतीर्णो हृदमार्गं दृष्टो बकुलश्रेष्ठिना । चोदितोऽसौ
 मत्पुण्योदयेन समागतो मम समीपं । हतं सम्भाषणं । संजाता
 प्रीतिः । प्रसारिताः स्नेहतन्तवः । नीतोऽहं स्वभवने । समादिष्टा
 भार्या भोगिनी । कुक्ष्यातिथेयमस्मै । ततः कारितोऽहं मज्जनं
 परिधापितो कोमलदुकूलयुगलं निवेशितो वरविष्टरे भोजितो
 मनोहारि भोजनं सह श्रेष्ठिना ग्राहितः सुरभि ताम्बूलं । पृष्टः
 सप्रणयं कुलाभिधानादिकं । यथावस्थितमेव निवेदितं सर्वं मया ।
 ततः कुलेन ग्रीलेन धौवनेन रूपेण सर्वथायमुचितो महुद्धितुर्भ-
 र्तेति संचिन्त्य समुपस्थापिता मेऽपकर्णितमकरकेतनवधूरूपविभवा
 कमलिनी नाम कन्यका । प्रभुमुद्धर्ते ग्राहितोऽहं पाणिमस्याः ।
 ततोऽभिहितोऽहं बकुलश्रेष्ठिना । वत्स स्वभवनमिदं ते । ततो
 ऽहं निवृद्धिग्रो वत्सया सह सख्यमानसिष्ठेति । मयोक्तं । तात

खावज्जिज्जुजाभ्यां भो नार्जिता रत्नराशयः ।
 तावत्सर्वमहं मन्ये भोगलीलां विडम्बनाम् ॥
 ततस्ततः न दातव्यो ममादेशोऽयमौदृशः ।
 प्रस्थापय सुसार्धेन रत्नदीपं ब्रजाम्बुजम् ॥
 अष्टिनोक्तं । यद्येवं ततः
 अलं ते वत्स दुर्लभसागरोत्तरपेक्षया ।
 मदीयधनमादाय कुर्वन्मैव धनार्जनम् ॥
 मथोक्तं । तात यद्येष ते निर्बन्धो यदुत न गन्तव्यमन्यत्र मया
 ततः

भाण्डमूर्च्छं ममास्त्येव न गृह्णामि च तावकम् ।
 पृथग्गृहे स्थितस्तेन पण्डितः पृथगापणे ॥
 बकुलेनोक्तं । एवं कुतः । ततः प्रारब्धोऽहं वाणिज्यं विधातुं ।
 तेन च सागरेण प्रियमिषेण प्रतिषणं प्रेर्यमाणस्तु मे विवर्धन्ते
 मनोरथकल्लोलाः विगलति धर्मबुद्धिः अपसरति दवाकुता नश्यति
 सरलता प्रभवति धने तत्त्वबुद्धिः विघटते दासिष्यं प्रसीयते
 सन्तोषोऽपीति । ततः संगृह्णामि धान्यानि । भाण्डग्राहयामि
 कार्पासतैलादिकं । स्त्रीकरोमि स्त्रियां । व्यवहरामि शुश्रूषया ।
 पीडयामि जन्तुसंसृतिखान् । दाहयामि शत्रून् । हृदयामि
 वनं । जल्पयामि लोकां । मुष्णामि मुग्धजनं । वक्षयामि विश्रब्ध-
 कायकं । करोम्यनाधिकं मानोन्मानेन विनिमयं । सर्वथा
 न पिबामि द्रवार्त्तोऽपि न भुञ्जे च वुभुक्षितः ।
 राजावपि न सुप्तोऽहं धनोपार्जनलोलुपः ॥

नैव भृङ्गायितं तस्याः कमलिन्याः कश्चिन्मया ।
वदनाम्बुद्वे दिव्ये धनाघूर्णितचेतसा ॥

ततश्च ।

तावता क्लेशजातेन कालेन कमलेक्षणे ।
तद्दीनारसहस्रं मे सार्धं वर्धयतः स्थितम् ॥
ततः प्रवृत्ता मे वाञ्छा सहस्रद्वयमीक्षणे ।
तत्रापि जाते जातोऽहं दीनारायुतसालसः ॥
कथञ्चित्तच्च संपन्नं ततो लब्धे मतिर्गता ।
गानोपायेर्मया भद्रे कृतं तस्यापि मौलनम् ॥
ततोऽपि लब्धदशके सागरप्रेरितस्य मे ।
बुद्धिर्धावति कालेन भूयसा तच्च मौलितम् ॥
ततः स सागरो भूयः कोटीमौलनकाम्यया ।
उत्साहयति मां भद्रे नियुञ्जानः क्षणे क्षणे ॥
सा च पूर्वोक्तवाणिज्यैर्न कथञ्चिन्नपूर्यते ।
ततः कृता बह्वपायास्तस्याः पूरणकाम्यया ॥

तद्यथा । प्रवर्तिता देशान्तरेषु दृष्टङ्गस्त्रीसार्थाः । प्रस्थापिता
महोद्गमण्डलिकाः । प्रेषितान्यनेकबोद्धित्यानि । प्रवाहितानि रास-
भमण्डलानि । निरूपिता भामहवाणिजकाः । गृहीता राजकुलह-
स्ताद्देशाः । कारितानि षण्डपोषणानि । विहिता धनोपार्जनगणि-
काः । समाश्रिता हेयवृत्तवृत्तिका । विधापितो रससन्धानविक्रयः ।
क्रापिता वरकरिदशनाः । वापिता विविधकृषिसङ्गाताः । प्रकौ-
र्णानि महेचुकरणानि । सर्वथा

नास्ति प्रायेण तल्लोके धनोपार्जनसाधनम् ।
 यत्तदा न कृतं भद्रे सागरस्येच्छया मया ॥
 नास्ति मे पातकाशङ्का न तदा क्लेशभीरुता ।
 न सुखेच्छा न वा तोषस्तस्याज्ञावशवर्तिनः ॥
 अथानेकमहापापैर्मया कालेन भूयसा ।
 पुच्छोदयस्य माहात्म्यात्सा कोटिः परिपूरिता ॥
 ततः स सागरो भूयः प्रवृत्तोऽसाहसहसः ।
 अवाप्तप्रसरो नित्यं प्रेरयत्येव मामक्षम् ॥

कथं ।

यथेदं मत्प्रसादेन संपन्नं विपुलं धनम् ।
 तथोत्साहेन ते रत्नकोटयोऽपि न दुर्लभाः ॥
 ततः संपादिता तेन बुद्धिः सागररञ्जने ।
 मम रत्नौघस्त्राभाय देवैरप्यनिवर्तिका ॥

ततः कथितो बकुलश्रेष्ठिने मया निजोऽभिप्रायः । तेनाभि-
 हितं । वत्स ।

यथा यथायं पुरुषः पूर्यते भूरिभिर्धनैः ।
 तथा तथास्य गुरवो विवर्धन्ते मनोरथाः ॥
 नैव ते विनिवर्तन्ते रत्नकोटिग्रतैरपि ।
 को हि वैश्वामरं दीप्तमिन्धनेस्तर्पयिष्यति ॥
 तत्सन्तोषः परं श्रेयास्कार्जितं विपुलं धनम् ।
 इदमेव नियुञ्जानसिष्ठाच्चैव निराकुलः ॥

मयोक्तं । तात मा मैवं वद । यतः ।

थावन्नरो निरारम्भस्तावन्नक्षीः पराङ्मुखा ।
 सारम्भे तु नरे लक्ष्मीः स्निग्धलोचविशोचना ॥
 आसिष्टमपि मुञ्चेत्सा नरं साहसवर्जितम् ।
 कुलटेव विटभ्रान्त्या गृहीतं दुर्भगं नरम् ॥
 निर्माय कार्यं योऽन्यत्र दत्तधीस्तं निरीक्षते ।
 कमला कुलबालेव व्याचिप्तं लज्जया प्रियम् ॥
 विषमस्योऽपि यो धीरो धनोत्साहं न मुञ्चति ।
 वचःस्थले पतत्युच्चैस्तस्य लक्ष्मीः स्वयंवरा ॥
 यो बध्नाति धिया धीरो विक्रमेण नयेन च ।
 पद्मा प्रतीक्षते तं भो यथा प्रोषितभर्तृका ॥
 यस्तु स्तोकां समासाद्य लक्ष्मीं तुष्यति मानवः ।
 तं तुष्कप्रकृतिं मत्वा सा लक्ष्मीर्नाभिवर्धते ॥
 इत्येवं स्वगुणैः पद्मा यो नरो नैव रञ्जयेत् ।
 सिद्धोऽपि न भवेत्तस्य प्रेमाबन्धश्चिरं तथा ॥
 तस्माच्च तोषः कर्तव्यो विदुषा धनसङ्ग्रहे ।
 अतस्तातोऽनुजानातु रत्नद्वीपे गमं मम ॥
 श्रेष्ठिनोक्तं । वत्स ।

पाताले मेरुशिखरे रत्नद्वीपे गृहेऽपि च ।
 पूर्वोपात्तं भवेत् पुंसः सोद्यमस्येतरस्य च ॥
 तथापि यदि निर्वन्धस्तवायमतुलस्ततः ।
 अनुज्ञातो मयावत्स गम्यतां यच्च रोचते ॥
 मयोक्तं । तात महाप्रसादः । ततो गृह्यन्ते भाण्डानि उप-

चर्यन्ते निर्यामकाः गच्छते गमनदिनं विचार्यते क्षणशुद्धिः
 निरूप्यन्ते निमित्तानि क्रियन्तेऽवश्रुतयः संस्मर्यन्तेऽभीष्टदेवताः
 पूज्यते समुद्रदेवः सज्जीक्रियन्ते सितपटाः ऊर्ध्वीक्रियन्ते कूप-
 कस्तभाः बध्यन्ते काष्ठसञ्चयाः ध्रियन्ते जलभाजनानि आरोप्यते
 भाण्डोपस्करः विधीयते रणसामग्री मौख्यन्ते तद्द्वीपगामिनः
 सांघातिका इति ।

संपूर्णसर्वसामग्र्या सममन्येर्महाधनैः ।

स्त्रितोऽहं गमने सज्जो हिला भार्या पितुर्गृहे ॥

अथ प्राप्ते शुभे काले क्षतनिःशेषमङ्गलः ।

यानपात्रे समारूढो मित्राभ्यां परिवारितः ॥

चक्षुस्तु च यानपात्रेषु प्रहतानि त्वराणि प्रवादिताः शृङ्गाः
 प्रगीतानि मङ्गलानि पठन्ति पटुबटवः आग्निषं ददतो निवर्तन्ते
 गुरुजनाः दैन्यमवलम्बन्ते मुक्तप्रियतमाः हृष्टविषयो मित्रलोकः
 मनोरथप्रवणाः सज्जना इति । एवं च ।

पूरयित्वाथिषङ्गतं कृत्वा कालमहोत्सवम् ।

अनुकूले लसदाते सर्वेऽपि चलिता वयम् ॥

ततः पूरिताः सितपटाः । उत्तिष्ठा नङ्गराः । चलिताश्चावन्तकाः ।
 दत्तावधानाः कर्णधाराः । पतितानि वर्तन्यां यानपात्राणि । प्रवृत्तो
 मनोभिमतः पवनः । ततश्च

प्रबलपवनवेगकलोलमत्स्यौघपुच्छच्छटाघातसंजातखाट्टारविच-
 स्तयादः समूहेन संबन्धफेनेन निर्गष्टकूर्मेण मार्गेण गन्तुं प्रवृत्तानि
 तानि प्रभूतानि बोद्धित्यरूपाणि विलीर्णदीर्घं च तीर्थं समुद्रेऽत्र

भूरिप्रकारेण वृत्तात्मजातेन तद्रत्नपूर्णं महादीपमुच्चैः प्रयातानि
तानि प्रमोदेन तूर्णमिति ॥

ततः समुत्तीर्णा वाणिजकाः । गृहीतं दर्शनीयं । दृष्टो नर-
पतिः । विहितोऽनेन प्रसादः । वर्तितं शुष्कं । परिकल्पितं
भाण्डं । दत्ता हस्तसंज्ञाः । विक्रीतं स्वदृष्ट्या । गृहीतं प्रतिभाण्डं ।
वितीर्णं दानं । प्रतिनिवृत्ताः स्वकूलाभिमुखं शेषवाणिजकाः ।
धृतोऽहं सागरेण । उक्तं चानेन । वयस्य ।

निम्बपत्रादिभिर्घञ्ज सभ्यन्ते रत्नसञ्चयाः ।

विमुच्य तदिदं दीपं किं झटित्येव गम्यते ॥

ततः स्थितोऽहं विधायापणं । प्रारब्धं रत्नपट्टणवाणिज्यं ॥

अन्यदा समागतैका वृद्धनारी । तथाभिहितं । वत्स अस्ति
भवता सह किञ्चिद्वक्तव्यं । मयोक्तं । वदतु भवती । तयोक्तं ।
अस्त्वानन्दपुरे केशरी नाम राजा । तस्मै दे भार्ये जयसुन्दरी
कमलसुन्दरी च । स च राज्यसुखलोकातया जाताञ्जाताघ्नज-
सुताम्मारयति । अतः सा कमलसुन्दरी संजातगर्भापत्यच्छेहमोहिता
मां सहचरीं गृहीत्वा रात्रौ पलायिता । पतिता महाटव्यां ।
अनुभूतो भूरिक्लेशः । संजातो रात्रिशेषः । अचान्तरे तस्या मे
स्वामिन्या विजृम्भितं नितम्बविम्बं स्फुरितं सवेदनं नाभिमण्डलं
प्रवृत्तानि दाहणानि उदरशूलानि स्तम्भितमूढयुगलं विदलन्ति
चाङ्गानि समुद्वेक्षितं हृदयेन मुकुक्षिते शोचने प्रवृत्ता जृम्भिका ।
ततोऽभिहितमनया । सखि वसुमति न शक्नोम्यहं गन्तुं । महती
मे शरीरबाधा वर्तते । मया चिन्तितं । हा इन्त किमेतत् । ततो

क्षयितं मया । अथ प्रत्यासन्नोऽस्याः प्रसवसमयः । ततो धीरा
भवेति वदन्त्या एव मम कुर्वत्यास्ताकाक्षोचितं कर्म वेदनाविक्रमा
द्राष्टव्यं पतिता स्वामिनी भूतये । तस्मिंश्चेतस्तेषु वेत्तमाना
कष्टानि कूजितुं प्रवृत्ता । निर्गच्छति च योनिद्वारेण दारके
विमुक्ता प्राणैः । निर्गतो दारकः । ततोऽहं मन्दभाग्या तं तादृशं
वृत्तान्तमुपलभ्य वञ्चाहतेव भौतेव विषयेव नष्टसर्वस्वेव मूर्ध्नि तेव
मृतेव ग्रहमृहीतेव सर्वथा शून्यहृदया न जाने किं करोमि अ
त्रैव विक्षपितुं प्रवृत्ता । कथं ।

हा देवि देहि मे वाचं किं न जल्पसि सुप्रिये ।

जातस्ते तनयो दिव्यः पश्येमं चादस्योचने ॥

यस्यार्थं सुन्दरं राज्यं भर्तारमतिवत्सलम् ।

क्षित्वा कश्चित् प्रवृत्तासि पश्येमं तं सुपुत्रकम् ॥

हा हा क्षतास्त्रि दैवेन गाढवैश्वकारिणा ।

येन संपादितो वत्सः स्वामिनी च निपातिता ॥

हा हा वत्स न युक्तं ते यत्ते रक्षणतत्परा ।

मातातिवत्सला साध्वी जायमानेन चातिता ॥

क्षिप्त्वा पुत्रसौख्यानि प्राप्यते त्यक्तभर्तृका ।

यावद्दीदृक्सुखं मातुस्त्वया वत्स विनिर्मितम् ॥

एवं प्रलपन्त्या एव मे विभाता रजनी समुद्रतो दिनकरः ।

समागतस्तेन पथा सार्थः । दृष्टाहं प्रलपन्ती सार्थवाहेन । संस्त्रा-
पितानेन । दृष्टो वृत्तान्तः । कथितो मया । विस्मितोऽसौ । दृष्ट्वा
मया । क्व यातव्यं भवता । तेनोक्तं । वेत्ताकूटं प्राप्य बोधित्वेन

रत्नदीपं चास्मामि । मया चिन्तितं । श्रुतो मयास्मि रत्नदीपे
क्रमसुन्दर्याः सहोदरो नीलकण्ठो राजा । तदेनं दारकं भाभि-
नेयमनेनैव सुसार्थेन गत्वा तस्मै मातुसाय समर्पयामि । ततः
समागताहं तेन धरणेन सार्धवाहेन सार्धमिमं दीपं । दारकस्त्रेहेन
च प्रसृतं मे स्तनयुगलं । वर्धितोऽसौ मदीयस्तन्येन । दर्शितो
नीलकण्ठाय । कथिता कमलसुन्दरीवार्ता । जातो नीलकण्ठस्य
विषादगर्भो हर्षः । प्रतिष्ठितं दारकस्य हरिरिति नाम । अपि च ।

वर्धमानः क्रमेषासौ जीवितादपि वल्लभः ।

भागिनेयोऽस्य संपन्नो नीलकण्ठस्य भूपतेः ॥

ततो ग्राहितः कलाकलापं संप्राप्तो यौवनं संजातः सुरकुमारा-
कारधारक इति । कथितस्यास्य मया पूर्वको वृत्तान्तः । श्रुतस्य तेन
भवान् यदानन्दपुरादागत इति । ततो वत्स च हरिकुमारो भवन्नां
सदेशजं मत्वा द्रष्टुमभिलषति । ततस्तत्समीपं गन्तुमर्हति वत्सः ।

मथोक्तं । यदाज्ञापयत्यग्न्या । ततः सह तथा वसुमत्या
गतोऽहं हरिकुमारसमीपं । दृष्टो मिषदृन्दमध्यगतो हरिकुमारः ।
विहितो मया पादप्रणामः । निवेदितोऽहमस्मै वसुमत्या । ततः

महर्षनात्स तुष्टात्मा प्रीतिविस्फारितेक्षणः ।

गाढमाश्लिष्य मां स्त्रीये स्नापयत्यर्धविष्टरे ॥

सक्तं ज्ञानेन । भद्र

अम्बया कथितस्तात वयस्यो हरिशेखरः ।

मया तस्य च सूनुस्त्वं विज्ञातो जनवार्तया ॥

ततो भ्रातासि मे भद्र शरीरं जीवितं तथा ।

संपन्नं सुन्दरं चेदं यद्वागमनं तव ॥
मथोक्तं ।

देव श्रुतो मया सर्वो वृत्तान्तः कथितोऽन्यथा ।
अत्यादरं धृत्यजने न देवः कर्तुमर्हति ॥
यथानुजौवी तातो मे तच्च केसरिभूपतेः ।
तथाहमपि देवस्य किङ्करो नाच संग्रथः ॥
ततो गाढतरं तुष्टः श्रुत्वा तन्मामकं वचः ।
स हरिः कारयत्युच्चैर्मिचागममहोत्सवम् ॥
ततो हरिकुमारेण सार्धं मित्रसमायुजा ।
सख्यमानस्य मे तच्च स्त्रीसखा धाम्नि वासराः ॥

अन्यदा मन्मथोद्दीपो वनरात्रिविभूषणः ।
प्रमोदहेतुर्जन्तूनां वसन्तः समुपागतः ॥
ततो हरिकुमारोऽसौ गृहीत्वा मित्रमण्डलम् ।
बन्धमीति मया युक्तो दिङ्मुखः काननश्रियम् ॥
अथ चूतवनं प्राप्य प्रकूजत्कलकोकिलम् ।
सहितो मित्रवृन्देन निविष्टस्तत्र स्त्रीसखा ॥
यावज्जराविशीर्णाङ्गी रौद्राकारविधारिणी ।
आग्नीर्वादं च कुर्वाणा प्रतिनी काचिदागता ॥
अथ प्रणामसम्भाषैः कुमारेणाभिनन्दिता ।
सा दर्शयति सानन्दं चित्रविन्यस्तकन्यकां ॥
तां चार्पयित्वा सा प्रौढा गाढदर्शितविक्रिया ।
कुमारभावं पश्यन्ती संस्थिता क्षिप्रितेक्षणा ॥

ततः कुमारमाश्लिषं अविकारं विप्रोक्तं वा ।
 ब्रह्मामृत्युभिधाद्योचैः प्रीतिमेव विनिर्गता ॥
 कुमारोऽपि च तां पश्यन्मरुतोरग्ररेरितः ।
 विकारकातरः सर्वैर्वैयस्यैरप्युच्यतः ॥

अतः ।

अथं उद्धारकरणं अथं मूर्ध्नः प्रकल्पनम् ।
 अथं च स्फोटिकादानं अणमन्यक्तभाषणम् ॥
 अथं दीर्घाण्यनिःश्रावं अथं च करधूतनम् ।
 मुञ्चन्मुञ्चन्निगतां तां वीक्ष्य क्षुब्धते हरिः ॥
 अथं क्षीरमुखोऽत्यन्तं विस्फारयति शोचने ।
 अथं निष्पन्दमन्दाद्यः खिग्धश्चक्षुर्निरीक्षते ॥

ततोऽभिहितं क्षितवन्धुरं मन्यथेन । कुमार किमिदमात्मगत-
 विविधरसधारमप्रकटितकरणाङ्गहारं गरीनृत्यते । ततः कृतमा-
 कारसंवरणं हरिणा । अभिहितमनेन । अहो रञ्जितोऽहमनेन चिच-
 करकौशलेन । तथाहि । अथ सुविशुद्धा रेखा संगतानि भूषणानि
 उचितक्रमा वर्णविच्छिन्तिः परिस्पृष्टो भावातिशय इति । दुष्करं
 च चिचे भावाराधनं तदेव चाभिमतमतिविदग्धानां । तस्य चाथ
 प्रकर्षः परिस्पृष्टो दृश्यते । यस्मादुपाकृत्यौवना समदना चेषमास्ति-
 क्षिता कन्यका तदक्षां समन्विनमसुं भावविशेषमनिवेदितमपि
 अक्षयानि वाचका अपि किमुत विदांसः । तथाहि ।

आवप्यमुद्गिरन्तीव प्रोद्भिन्नस्तनपूचका ।

एषा प्रोद्भामतारुण्यमात्मानं कथयत्यक्षम् ॥

उन्नामितैकभूभ्रैर्लोत्तामन्वरितेक्षणा ।

मन्दं निवेदयत्येषा वचनैरिव कन्यका ॥

कपोलस्फुरितैर्द्विभ्यः स्मेरवक्त्राञ्जयन्धरा ।

विभाव्यतेऽतिषोषाक्षौ वहन्तौ मकरध्वजम् ॥

तद्मेन केनचिच्चिकरेणालिखताम् कन्यकां जनितो मे
चेतश्चमत्कारः । स्मितमिदं मनसि मे यथा नास्तीदृशमन्यस्य जगति
कौशलमिति । मन्मथः प्राह । पद्मकेसर किं सत्यमिदं । पद्म-
केसरेणोक्तं । सखे सत्यं । केवलं विचित्ररूपाः प्राणिनां चित्त-
वृत्तयः । ततो मे चिकरादपि चित्रे कुशलतरेयमेव कन्यका
प्रतिभासते । ललितेणोक्तं । सखे किमनया विहितं । कश्चि-
च्चिक्रमवशो कितं भवता । पद्मकेसरः प्राह । बाढमवशो कितं ।
विश्रासेणोक्तं । सखे वर्णय तत्कीदृशं । पद्मकेसरः प्राह । यदनया
कन्यकया दुर्गममन्यनारीणां दुर्लभ्यममरचरौणामहार्यं किञ्चरौणां
असाध्यममरसुन्दरीणां अविषयो गन्धर्वादिपुरन्ध्रीणां मदनातुरा-
णामपि सत्त्वैकधारमपहस्तितरजस्तमोविकारं कुमारमानसं चित्र-
विन्यस्तरूपयापि दृढमवगाहितं इदमनया कन्यकया चित्रं
विहितं । तच्च मयैव न केवलमवशो कितं किं तर्हि स्फुटतरं भवद्भि-
रपि । विध्वमः प्राह । गन्वासुर्यमिदं कथं चित्रं । पद्मकेसरेणोक्तं ।
ननु मूर्खचूडामणे आसुर्यमेव चित्रशब्देनोच्यते । कपोलः प्राह ।
कथमिदमवगतं भवता यथा कुमारमानसमनयावगाहितमिति ।
पद्मकेसरेणोक्तं । ननु वठरशेखर किमिदमेतावन्मात्रमपि न
जानयसि । तथाहि ।

नो ऊङ्कारादयस्तावद्भवन्त्येवं परिस्फुटाः ।

भद्र कल्लोक्षका यावन्न चुम्भं मानसं सरः ।

यदि च मदचने न प्रत्ययो भवतस्ततः कुमारमेव पृच्छ
येन परिस्फुटीभवत्येषोऽर्थः । हरिकुमारेणोक्तं । सखे पद्मकेसर
अक्षमनेनासंबद्धप्रज्ञापेन । पठ तावत्किञ्चिच्चाहप्रश्नोत्तरं । ततः
सहायमभिहितमनेन । यदाज्ञापयति कुमारः । पठितं च ।

पश्यन् विस्फारिताक्षोऽपि वाचमाकर्णयन्नपि ।

कस्य को घाति नो दन्ति किं च संसारकारणम् ॥

हरिकुमारेण तु तथा चिचोपलब्धकन्यकथापहतचित्तेन दत्तः
शून्यो ऊङ्कारः । पद्मकेसरेण चिन्तितं । नेदं प्रापः सम्यगवधारितं
कुमारेण । ततः पुनः स्फुटतरं पठामि । पठितमनेन । पुनर्दत्तो
हरिकुमारेण शून्य एव ऊङ्कारः । ततो लक्षितं पद्मकेसरेण यथा
शून्योक्तद्वयोऽयमनया चिचकन्यकया । ततो हसितमनेन ।
निरूपितानि समक्षैः स्मितगर्भं परस्परं वदनानि । तदाक्षोक्ष
प्रत्यागतं हरिकुमारस्य चित्तं । अमौभिरयाकलितोऽहमिति
संजातोऽस्माभिमानः । संवृतः कुविकल्पः । विहितोऽवष्टम्भः । संपन्नो
दत्तावधानः । प्रवर्तितो विमर्शः । ततोऽभिहितमनेन । मा हस
सखे । पुनः पठ । पठितः पद्मकेसरेण पश्यन्नित्यादि पुनः प्रश्नः ।
ततोऽनन्तरमेव हरिकुमारेणोपलब्धमुत्तरं । उक्तमनेन । ऊं ममत्व-
मिति । विस्मितः पद्मकेसरः । पुनरन्यत्पठितमनेन ।

कक्षा बिभ्यद्भीरुर्न भवति सङ्ग्रामलण्ठमनस्कः ।

वाताकम्पितवृक्षा निदाघकाले च कौटुम्बाः ॥

हरिकुमारेणोक्तं । पुनः पठ । पठितं पद्मकेसरेण । विचि-
न्योक्तं हरिणा । इदमचोत्तरं दक्षनायाः । ततोऽर्हद्गर्गवासित-
मतिनाभिहितं विद्यासेन । कुमार मयापि चिन्तितं किञ्चित्प्रश्नो-
त्तरं । हरिकुमारेणोक्तं । पठ । पठितं विद्यासेन ।

कौटुपाजकुक्षं विषीदति विभो मथ्यन्ति के पावके
बोध्यं काननमच्युतस्य बहवः काले भविष्यन्त्यसम् ।
कौटुचास्य जिनेश्वरा वद विभो कस्यै तथा रोचते
गन्धः कौटुशि मानवे जिगवरे भक्तिर्न संपद्यते ॥

हरिकुमारः प्राह । वृद्धदिदं व्यस्तं समस्तं च । अतो भूयः
स्पष्टतरं पठतु भवान् । पठितं विद्यासेन । विमृश्योक्तं हरिणा ।
इदमचोत्तरं । अकुशलभावनाभावितमानसे । हसितं विभ्रमेण ।
कुमारेणोक्तं । भद्र किमेतत् । विभ्रमेणोक्तं । कुमार चाह विहितं
भवता यदस्य विद्यासस्यापनीतः प्रश्नोत्तरगर्वः । न स्वमिदमस्मा-
भिरासीत् । ततोऽयं गर्वितोऽभूदिति । विद्यासेनोक्तं । वत्स न केवलं
मम किं तर्हि निर्दल्यति सर्वेषामप्यद्य गर्वं कुमारः । पठत्वन्योऽपि येन
यत्किञ्चिच्चिन्तितमिति । मन्मथेणोक्तं । कुमार मया स्पष्टान्वकद्वयं
चिन्तितं । कुमारेणोक्तं । स्मृतिरिति पठत्वार्थः । पठितं मन्मथेन ।

दास्यसि प्रकटं तेन गृह्णामि न करात्तव ।

भिद्यामित्युदिता काचिद्विद्युषा खल्विज्ञाता किञ्च ॥

तथा

करोति कठिनो राजसूरीभकटघट्टनम् ।

विधत्ते करवास्तस्ते निर्मूलां ग्रभुसंहतिम् ॥

ततो विहस्योक्तं हरिकुमारेण । प्रथमं तावदेवं भव्यते ।
 दासी अशि गणिका भवसि तेन कारणेन तव हस्ताङ्गिकां न
 गच्छामि । श्रेष्ठं स्फुटमेव । द्वितीयस्य पुनरेव भङ्गः । करो हस्तो-
 ऽतिकठिनो गाढनिष्ठुरस्तव हे राजन् अरौभकटघट्टनं शत्रुकरि-
 कुम्भास्फालनं विधत्ते कुरुते तथा करवाजस्य निर्मूलां शत्रुसंहतिं
 विधत्त इति सन्बन्धः । मन्मथेनोक्तं । अहो कुमारस्य प्रज्ञाति-
 ग्रयः । इतश्च तस्मिन्नेव क्षणे मयापि चिन्तितं गूढचतुर्थकमेकं ।
 निवेदितं हरिकुमाराय । ततस्तदुक्तेन पठितं मया । यदुत
 विभूतिः सर्वसामान्या परं ग्रौथं चपा मदे ।

भूत्यै यस्य स्वतः प्रज्ञा

विचिन्त्य हरिकुमारेण लब्धं हृदये । तुष्ट्येतसामिहितमनेन ।
 साधु सखे धनशेखर साधु चारु विरचितं गूढचतुर्थं भवता । ततः
 समक्षैरभ्यधाधि । कुमार कौटुम्भोऽस्य तुरीयः पादः । कुमारे-
 णोक्तं । “पाचभूतः स भूपतिः” इति । एतदाकर्ण्य विस्मिता
 वयस्याः । कपोलः प्राह । मदीयमपि गूढचतुर्थमाकर्णयतु
 कुमारः । वद वदेत्युक्ते हरिणा पठितं कपोलेन ।

न भाषणः परावर्णे यः समो रोषवर्जितः ।

भूतानां गोपकोऽचस्तः

तदनन्तरमेवोक्तं हरिकुमारेण । “स नरो गोचभूषणः” ।
 कपोलः प्राह । मादृशमिदं कुर्वतां केवलं कालविषमोऽभूत् पुनः
 कुमारस्य । अहो सर्वचाप्रतिहतशक्तिः कुमारस्य बुद्धिप्रकर्षः ।
 श्रेष्ठैरभिहितं । एवमिदं नात्र सन्देहः ॥

एवं दत्तावधानस्य हरेः प्रभोत्तरादिषु ।

सा चित्रकन्यका भद्रे विस्मृतासीत्तदा क्षणम् ॥

अथ पारापतं दृष्ट्वा गृहिण्याश्चादुकारिणम् ।

सा कन्यका पुनश्चित्ते तस्य शीघ्रं समागता ।

ततः प्रदीप इव खरतरपवनोत्कलिकया हृद् इव पतन्त्या
महाशिलया दरिद्र इव निजकुटुम्भरणचिन्तया मानधन इव
परपरिभृत्या अविरतसम्यग्दृष्टिरिव संसारभीरुतया क्षणादेव चेतसि
विवर्तमानया तथा गाढमाघूर्णितोऽसौ हरिकुमारः । ततश्च

वदित्वाचेपनिर्मुक्तः सोऽस्माभिस्तत्परायणः ।

योगीव ध्यानमाहूढः क्षणादेव निरीक्षितः ॥

ततो मयोक्तं । कुमार किमेतत् । कुमारः प्राह । सखे
धनशेखर नागतासीन्मे शिरोवेदनया रात्रौ निद्रा । तथाद्यापि
च मे मनाक्कण्ठेणायते मस्तकं । तदेते गच्छन्तु मन्मथादयोऽत्रैव
वा यथेष्टं विहरन्तु । त्वमेकोऽत्र मे पार्श्ववर्ती भव । येनात्र प्रविश्य
चन्दनस्रतागृहके तावन्निद्रामासादयामि । मयोक्तं । यदादिशति
कुमारः । ततो गता मन्मथादयः । स्थितोऽहं । प्रविष्टो स्रताभ-
वने कुमारः । विरचितं मया शिश्निरपलवशयनीयं । समाहूढो
ऽसौ । तत्र च मत्स्यक इव तप्तसैकते दन्दश्चमानो न लभते रतिं ।
ततो विहितं मया कोमलमासनं । उपविष्टो हरिकुमारः ।
तत्रापि शृङ्गिकाशिरःप्रोततस्कर इव न प्राप्नोति सुखासिकां ।
ततो मदीयस्त्वन्भावलयः करोतीतसेतश्च चङ्क्रमणं । यावता
तथापि न मुच्यतेऽन्तस्तापेन । सर्वथा

न सुप्तो नोपविष्टोऽसौ नोर्ध्वो न भ्रमणोक्तः
 सुखमाप्नोति दुःखान्तो नरकेष्विव कारकः ॥
 एवं दम्बज्जमानस्य हरेर्मदमवम्रिणा ।
 लङ्घिता मयती वेद्या ग्रीतलोऽपि सतामृहे ॥
 कुट्टहसवग्रान्तश्च प्रच्छन्नेर्मन्मथादिभिः ।
 स्मितैर्भिरीक्षितं सर्वं कुमारस्य विचेष्टितम् ॥

अपान्तरे

पूत्कुर्वन्निव नामेदं कामस्तापाय देहिनाम् ।
 मध्याह्नसमये दीर्घः शङ्खनादः समुत्थितः ॥
 ततः सर्वेऽपि संभ्रुव क्यस्ता मन्मथादयः ।
 निनीषवो हरिं गेहे सतामृहमुपागताः ॥

ततस्तैः समक्षैरभिहितं ।

गम्यतां भवने देव मध्याह्नो वर्ततेऽधुना ।
 क्रियतां देवपूजादि कर्तव्यं दिवसोचितम् ॥

हरिकुम्भरेणोक्तं ।

जात यात मृहे यूयं विमुच्य धग्नेखरम् ।
 अहमप्यागमिष्यामि जावप्याम्यति वेदना ॥
 गाढं मे शिरसः शूलमन्तस्तापोऽभिवर्धते ।
 अतोऽहं स्थातुमिच्छामि ग्रीतलोऽत्र सतामृहे ॥
 तच्च प्रतीतं सर्वेषां तस्यतन्तस्तापकारणं ।
 तद्यापि कैतवन्निषेरित्यं जल्पः प्रवर्तितः ॥

भो भो कपोल निपुणोऽसि त्वमायुर्वेदे । तच्चिह्नय किमि-

मित्तकः खल्वयभीष्टः कुमारस्य ग्ररीरविकारः को वास्य
प्रशमनोपायो भविष्यति । कपोलेभोक्तं । एवं भो तावद् वैद्यक-
शास्त्रे पचते । यदुत ।

वायुः पित्तं कफसोक्तः ग्रारीरो दोषसङ्ग्रहः ।

मानसः पुनरुद्दिष्टो रजस्य तम एव च ॥

ततः ।

प्रशाम्यत्यौषधैः पूर्वो देवयुक्तिव्यपाश्रयैः ।

मानसो ज्ञानविज्ञानधैर्यकृतिषमाधिभिः ॥

अन्यच्च ।

रूचः प्रीतो जघुः सूक्ष्मस्रोऽथ विग्रहः खरः ।

विपरीतगुणैर्द्रव्यैर्मादतः संप्रशाम्यति ॥

[सखेदमुष्णं तीक्ष्णं च द्रवमक्षं रसं पटुः ।

विपरीतगुणैः पित्तं द्रव्यैराशु प्रशाम्यति ॥]

गुरुशीतमृदुखिग्धमधुरसहस्रपिण्डिलाः ।

क्षेपणः प्रकृतिं चान्ति विपरीतगुणैर्गुणाः ॥

स्वादुरसोऽथ सवणः कटुकक्षित एव च ।

कषाय इति षड्भ्योऽयं रसानां सङ्ग्रहो मतः ॥

तत्र ।

कफं स्वादश्चसवणाः कषायकटुतिक्तकाः ।

जनयन्त्यनिष्टं पित्तं कट्वश्चसवणा रसाः ॥

स्वादश्चसवणा वायुं कषायस्वादुतिक्तकाः ।

जयन्ति पित्तं क्षेपणं कषायकटुतिक्तकाः ॥

[आग्ने सदृशगन्धः स्याद्विदग्धे धूमगन्धता ।
 विष्टब्धे गात्रभङ्गश्च रसश्लेषेऽन्नदेहिता ॥
 आग्नेषु वमनं कुर्याद्विदग्धे चाक्षकं पिबेत् ।
 विष्टब्धे स्वेदनं कुर्याद्रसश्लेषे तथा स्तपेत् ॥]

अन्यच्च ।

अजीर्णप्रभवा रोगास्तच्चाजीर्णं चतुर्विधम् ।
 आमं विदग्धं विष्टब्धं रसश्लेषं तथा परम् ॥

एवं च स्थिते यथायं कुमारस्थान्तस्तापस्तथाजीर्णविकारो
 लक्ष्यते । विदग्धावस्थां गतेन हि तेन क्षोभितमस्य वायुना सहितं
 पित्तं । ततो जनितोऽयमन्तस्तापः । विहितं शूलं । यत एवं
 पथते ।

भुक्ते जीर्यति जीर्णेऽन्ने जीर्णे भुक्ते च जीर्यति ।

जीर्णे जीर्यति भुक्तेऽन्ने दोषैर्नानाभिभूयते ॥

विश्वमेणोक्तं । सखे कपोल न सम्यग् लक्षितं भवता । वैद्येन
 ज्ञातुरं निरूपयता रोगनिदानमेवमुपलब्धयं । आदित एवातुरस्य
 समुपलक्षणीया प्रकृतिः पर्यालोच्यं शरीरसारं विचार्यं संहननं
 विज्ञातव्यं प्रमाणं लक्षयितव्यं सात्त्व्यं वेदितव्यं सत्त्वं मन्त्रव्याहार-
 शक्तिः बोद्धव्यं व्यायामशौष्ठवं परिकल्पनीयं वयःप्रमाणमिति ।

अन्यच्च ।

संचयं च प्रकोपं च प्रसरं स्थानसंश्रयम् ।

व्यक्तिभेदांश्च यो वेत्ति दोषाणां स भिषग्वरः ॥

संचयेऽपक्षता दोषा लभन्ते नोत्तरां गतिम् ।

ते त्वत्तरासु गतिषु भवन्ति बलवत्तराः ॥

तथा पुनरत्र किञ्चिन्नालोचितं । केवलमुद्घाटमुखतया विहितः
कुमारशरीरविकारनिर्देशः । कपोलः प्राङ् । ननु प्रतीता एव
कुमारस्य सम्बन्धिनो मे प्रकृत्यादयः । संवयादयोऽपि दोषाणां
ज्ञायन्त एव । तथाहि ।

घोष्माहोरात्रवयसामन्तेऽजीर्णस्य चानिलः ।

कफस्तदादौ तन्मध्ये पित्तं कुप्येच्छरद्यपि ॥

घोष्माद्येषु समीरस्य पित्तस्य प्रावृद्धादिषु ।

चयप्रकोपप्रग्रमाः कफस्य शिशिरादिषु ॥

हेमन्तशिशिरौ तुल्यौ शिशिरेऽस्य विशेषणम् ।

रूचमादानञ्जं शीतं मेघमारुतवर्षजम् ॥

अथवा परिस्फुरति मम हृदये सर्वमिदं । किं वङ्गनालोचि-
तेन । अजीर्णविकार एवायं कुमारस्य । ततोऽहो विमूढतास्य
कपोलस्येति चिन्तयता हसितं हरिकुमारेण । वयस्यैव ।
कुमार किमेतत् । कुमारेणोक्तं । भो भावितोऽहमस्य कपोलस्य
मूर्खतया । ततः समुद्भूतं मे धारयतोऽपि हसनं । पद्मनेसरेणोक्तं ।
कुमार महाप्रसादः । सिद्धं नः समीहितं । तथाहि ।

कुमारस्य विनोदार्थं मनस्तापनिवृत्तये ॥

इदमस्माभिरारब्धमालजालप्रभाषणम् ।

यतः ।

चित्तोद्देगनिरासार्थं सुहृदां तोषट्कृतये ।

तज्ज्ञाः प्रहसनं दिव्यं कुर्वन्त्येव विचक्षणाः ॥

भैषजं पुनरस्य निर्मूलोच्छेदकं भवतो विकारस्य यदि परं सैव
परिप्राजिका विज्ञास्यति संपादयिष्यति वा नापरः । तद्विधीयतां
कुमार तस्याः पर्येषणमसं काञ्चविस्मयेन । कुमारेशोक्तं । पद्मकेसर
धत्तं जानासि तदेव क्रियतां । पद्मकेसरः प्राह । यद्येवं तर्हि
कस्तदन्वेषणार्थं प्रहीयतामिति । ततः श्रेयमिषेभ्यविद्यायात्कुमा-
रेशोक्तं । धनशेखरः प्रस्त्राप्यतामिति । मयोक्तं । महाप्रसादः ।

ततो निर्गितोऽहं । गन्तुं प्रवृत्तो नगराभिमुखं । दृष्टान्तराले
सा परिप्राजिका । विहितः प्रणामः । पृष्टा च । भगवति कोऽयं
चिचपट्टिकावृत्तान्तः का सा कन्यका किमर्थं चोद्धृतासि । तयोक्तं ।
आकर्ण्य । अस्ति तावत्प्रत्यूषस्येव प्रविष्टाहं कणभिचार्यं । इतस्त्रा-
स्यैव गौलकण्ठनरपतेरस्ति शिखरिणी नाम महादेवी । प्राप्ताहं
तस्या भवने यावद्दृष्टा मया सचिन्ता महादेवी समुद्विग्नः परि-
करो विषयः कन्यकाजगः पर्याकुलाः कञ्चुकिनः आग्नीर्वाद-
मुखरः स्वविरिकालोक इति । ततो मया चिन्तितं । हा किमे-
तत् । उपसर्पिता शिखरिणी । विहितमाग्नीर्दानं । कृतस्तथा मे
गिरःप्रणामः । दापितमासनं । उपविष्टाहं । अभिहितमनया ।
भगवति बन्धुले प्रतीतेव तावदियं भगवत्या मम जीवितादपि
वल्लभतरा मयूरमञ्जरी वत्सा । इयं चाद्य सूर्योदयादारभ्य केन-
चित्कारणेन समध्यासिता चिन्तया गृहीता रणरणकेन स्त्रीकृता
वृद्धदरत्या प्रतिपन्ना विकारजालेन अङ्गीकृता शून्यतया अवष्टम्भा
महाज्वरेण । परित्यक्तमनया राजकन्योचितं करणीयं । न करोति
देवगुरुप्रणामं । न परिवर्तयति रात्रिवस्त्राणि । न गृह्णाति

भूषणानि । न विदधत्यङ्गरागं । न समानयति ताम्बूषं । न
प्रतिजागर्ति स्त्र्यमारोपितं बाह्यारामकं । न समानयति वयस्या-
जमं । न संभाषयति शुकसारिकागणं । न सज्यते क्षीकाकन्दुकेन ।
आलिखति विद्याधरमियुगानि । प्रक्षोकयति शारसयुगलानि ।
धावति पुनः पुनर्दाराभिमुखं । निन्दति सुहृत्सुहृत्स्फुटाक्षरैरा-
त्मानं । हस्यति निष्कारणमेव सखीजनाय । न ददाति पृष्ठापि
प्रतिवचनं । किं बह्वना ।

उष्मन्तेव शून्येव भूताविष्टेव सर्वदा ।

मधूरमञ्जरी कसा चषादन्येव संस्थिता ॥

तत्कथय भवति—निपुणासि त्वं निमित्तग्राह्ये—किं पुनरेषा
चिन्तयति । अन्यच्च । सज्यते तदभौष्टं वस्तु न वा कियता वा
कालेनेति । मयोक्तं । एषा निरूपयामि । ततः कष्टुमारब्धा मया
होरा । न्यस्तं सिद्धिरिति पदं । आलिखितं सरस्वतीवदनं । विन्यस्ता
ध्वजादयोऽष्टाद्याः । किरणितं नारीहृदयवर्तिनी कौटिल्यमोमूषिका-
चर्च । व्युत्सृष्टा विगणय्य विगणय्याष्टकाः । पातितमनुक्रमं तच्छेषानु-
सारेणाङ्गण्यं । ततोऽभिहितं मया । महादेवि समाकर्ण्य ।

ध्वजो धूमस्तथा सिंहः सा वल्लीवर्द इत्यपि ।

खरो गजेन्द्रो ध्वाञ्चक्ष अष्टाद्याः परिकीर्तितः ॥

इतेषां साष्टांगामप्याष्टांगामष्टविधं कलं भवति । तद्यथा ।

काशकसरवेशानां सुहृत्तककुभोक्षया ।

नक्षत्राद्यथोद्यैव विसर्गवत्तमष्टमम् ॥

तस्मान्मौ महादेवि

ध्वजः खरस्तथा ध्वाञ्चः प्रसूतेऽत्र प्रयोजने ।
 समापञ्चास्तयो ज्ञायास्तेषां बुध्यस्व यत्फलम् ॥
 प्रथमाज्ज्ञायते चिन्ता द्वितीयात्तु शुभाशुभम् ।
 तृतीयात्कालनिर्देशं कुर्यादायादिति श्रुतिः ॥

तत्र ।

शुनि ध्वजे वृषे चैव जीवचिन्ता प्रकीर्तिता ।
 सिंहवायसयोर्मूषं धातुं धूमेभरासमे ॥

अतो ध्वजस्य प्रथमं पातादियं मयूरमञ्जरी वत्सा जीवं
 चिन्तयति । कालवेलादिभिस्तु लक्षयामि तमपि जीवं पुरुषं
 तमपि राजपुत्रं तमपि हरिनामकमेषा चिन्तयति । तस्य चावश्यं
 भावी लाभो यतो धूमस्योपरि निपतितोऽत्र रासभः । तत्र चैवं
 पश्यते ।

स्थानं लाभं च कुरुते रासभो ध्वजधूमयोः ।

सिंहस्योपरि नागं भोः शेषेषु तु स मध्यमः ॥

तस्य तु कालतोऽद्यैव लाभो भविष्यति । यतोऽत्र तृतीयो
 निपतितो ध्वाञ्चः । तत्र चेदमुक्तं ।

ध्वजकुञ्जरयोर्वर्षे मासो वृषभसिंहयोः ।

पक्षः श्वखरयोर्ज्ञेयो धूमवायसयोर्दिनम् ॥

ततः संजातप्रत्यया चिन्तानिर्वाटनेन हृष्टा प्रत्यासन्नेष्टजामाद-
 लाभेन निपतिता मञ्जरणयोः शिखरिणी । प्राह च । भगवति
 महाप्रसादः । सत्यमिदं यदादिष्टं भगवत्या । कथितं हि मे
 वत्साया मयूरमञ्जरीः प्रियसख्या लीलावत्या । यथा दृष्टोऽनया

सूयोदयसमये मित्रद्वन्द्वपरिकरितो लीलासुन्दरमुद्यानं प्रति
 प्रवृत्तो हरिकुमारः । स्मिं च विलोकितो लोललोचनया वत्सया ।
 न च कथंचिद्वृष्टिगोचरमामता तस्य वत्स मयूरमञ्जरी । ततस्त-
 दभिलाषेण दुर्भगताशङ्कया चात्मनस्तत एव जलादारभ्यमीदृशी-
 भवक्षां प्राप्तेति । तदिदं ज्ञानालोकेन यथावलोकितं भगवत्या
 तथा भगवत्येव करोतु तेन सह वत्सायाः समागममिति ।
 मयोक्तं । यद्येवं ततो निरूपयामि तस्य कुमारस्य कौटुम्भोऽभिप्राय
 इति । महादेवी प्राह । यत्नं जानीषे किमत्र वयं ब्रूम इति ।
 ततो निर्वर्ण्य लिखिता मया तथा चित्रपट्टिकायां मयूरमञ्जरी ।
 नता लीलासुन्दरोद्याने । इष्टो हरिकुमारः । समर्पिता चित्र-
 पट्टिका । निरूपितोऽस्य भावः । ललितोऽयं साभिलाषः । ततः
 सिद्धं न समीहितं पृच्छामि यदतः परं कर्तव्यं महादेवीमिति
 चिन्तयन्ती ग्रीष्मं ततोऽपक्रान्ताहं । निवेदितं महादेव्यै । यथा
 सुष्टिमये मम वर्तते हरिकुमारः । तत्कथय किमधुना क्रियता-
 मिति । तदाकर्ण्य दृष्ट्वा शिखरिणी दुहितरं प्रत्याह । वत्से मयू-
 रमञ्जरि समाकर्णितं त्वेदं भगवतीवचनं यत्नमन्ते हृदयवल्लभ
 इति । मयूरमञ्जरी प्राह । आः मातः किमित्येवमाज्ञाजालेन मां
 विप्रतारयसि । ततो गच्छाः संप्रत्यय इति किं कालक्षेपेणेति
 कथितो अक्षराजाय शिखरिण्या समस्तोऽपि व्यतिकरः । ततो-
 ऽभिषिक्तो नीलकण्ठाय मयूरमञ्जर्या वरो हरिकुमारः । ततस्त-
 दानन्दनार्थमहमेव प्रहिता ताभ्यामिति । तदेष भद्र चित्रपट्टिकावृ-
 द्धान्तः । इषा सा कन्यका । एतदर्थं चाहमुच्चलितास्मि ॥ मयोक्तं ।

भगवति किं पुनरिदं करे तव दृश्यते । बन्धुस्योक्तं । भद्र मधू-
 रमञ्जरीखट्वलिखितं चित्रमिदं । मयोक्तं । किमर्थमिदं गृहीतं
 भगवत्या । बन्धुस्योक्तं । मा भूत्कुमारस्य मदौषवचनादसंप्रत्ययः ।
 अतस्तस्याः स्वभावसूचकमेतत् । मयोक्तं । चारु विहितं भगवत्या ।
 दत्ता कुमारस्य प्राणाः । ततो मया सहिता गता सा हरिकुमा-
 रसमीपं । निवेदितं राजशासनं बन्धुस्यया । कथितो मयापि
 तन्निवेदितः समस्तोऽपि वृत्तान्तः । न च अद्भुते हरिकुमारः ।
 ततः समर्पितो बन्धुस्ययासौ द्विपुटसंवर्तितस्त्रिचपटः । प्रविघाव्य
 निरूपितो हरिकुमारेण । यावद्दृष्टमालिखितमेकपुटे सुविभक्तो-
 वज्जलेन वर्णक्रमेण अलङ्क्यमाणैस्त्रिलिकापदकैरनुरूपया सूक्ष्मरेखया
 प्रकटदर्शनेन निम्नोन्नतविभागेन समुचितेन भूषणकलापेन सुवि-
 भक्तयावयवरचनयातिविलक्षणया बिन्दुवर्तिन्या अभिनवस्नेहरसोत्सु-
 कतया परस्परं हर्षोत्फुल्लबद्धदृष्टिकं समाकूटप्रेमातिबन्धुरैकतयाल-
 क्षितचित्तनिवेशं विद्याधरमियुनकमिति । दृष्टं च तस्याधस्तात्त्रि-
 खितमिदं द्विपदीखण्डं । तद्यथा ।

प्रियतमरतिविनोदसंभावणरभसविज्ञासलाक्षिताः ।

सततमहो भवन्ति ननु धन्यतमा जगतीह योषितः ॥

अभिमतवदनकमञ्जरसपायनलाक्षितलोललोचनाः ।

सुचरितफलमनर्थमनुभवति श्रमिथमम्बरचरी यथा ॥

ततो निरौक्षितं राजतनयेन द्वितीयं चित्रपटपुटं । यावत्तत्र
 दृष्टा दवज्ञोषितेव वनलतिका क्षिमहतेव नलिनिका दिगकरकर-
 निकरमुषितप्रभेव चन्द्रलोखिका उरखोटितस्नानेव चूतमञ्जरिका

विनष्टसर्वस्वेव रूपणिका सर्वथा गतच्छाया शोकातिरेकपरिदुर्ब-
काङ्क्षी कण्ठगतप्राणा सिञ्चिता राजहंसिका । दृष्टं बाधसा-
न्निहितमिदं तस्या द्विपदीच्छण्डं । तथा ।

इयमिह निजकद्वयवत्तभतरदृष्टवियुक्तहंसिका ।

तदनुस्मरणच्छेदविधुरा बत शुभ्यति राजहंसिका ॥

रचितमनन्तमपरभवकोटिषु दुःसहतरफलं यथा ।

पापमसौ नितान्तमसुखानुगता भवतीदृशी जनाः ॥

ततः स्मितं हरिकुमारस्य हृदये । यथा । अहो राजदुहितुः
कौशलं अहो रसिकत्वं अहो सारपाहिता अहो सङ्गावार्पणं अहो
मयि दुष्टानुरागः । तथाहि । विद्याधरमियुनानुल्लेखनेन दर्शितो
ऽनया स्नाभिसाषातिरेकः । राजहंसिकाविन्यासेन प्रकटितमभिज्ञ-
पितवस्त्वप्राप्तिरुक्तमात्मनि दैन्यं । भावदानेनैव परिस्फुटं द्विपदी-
च्छण्डद्वयेन पुनर्निर्तरां परिस्फुटीकृतोऽयमेव भावार्थः । ततो
दर्शितो मन्मथादीनां चिन्मपटः । तैरभिहितं । कुमार गत्वा
संधार्यतामिधं वराकौ राजहंसिका । अलं स्त्रियमाशयोपेक्षि-
तथा । कुमारेणोक्तं । एवं भवतु ॥

ततो गताः सर्वेऽपि राजसदने । दत्ता सबद्धमानं नीलकण्ठ-
राजेन हरिकुमाराय मधूरमञ्जरी । ततः शुभदिने प्रवृत्तो विवा-
हमहोत्सवः । स च कौदृशः ।

मधुमत्तविधूर्णितभूरिजनो बद्धलोकयथेक्षितदत्तधनः ।

द्युसदामपि विस्मयतोषकरो जगनर्तनश्चादनपानपरः ॥

ततः पूजिता देवगुरवः सन्मानिताः सामन्ताः पूरितः

प्रणयिवर्गः संवर्गितो राजलोकः तोषिताः प्रकृतयः कृतमुचित-
हरणीषं । वृत्तो विवाहानन्द इति ।

अथ तां नीलकण्ठस्य जीवितादपि वक्ष्याम ।

मयूरमञ्चरीं प्राप्य भार्यां सर्वाङ्गसुन्दराम् ॥

स हरिर्मिचवृन्देन परिवारितविग्रहः ।

लक्ष्मणः परां ख्यातिं रत्नदीपे तदा गतः ॥

असूनोर्नीलकण्ठस्य परिवारः सवान्धवः ।

तच्चानुरक्तः संपन्नो हरौ भूरिगुणोत्करे ॥

अन्तःपुरं पुरं लोकाः सदेशं राजमण्डलम् ।

जाया हरिकुमारस्य जायते तोषनिर्भरम् ॥

इत्यथ ।

ममागृहीतसङ्केते स हरिः स्नेहनिर्भरः ।

वियोगं क्षणमप्येकं नेष्टत्येव तदात्मना ॥

मम पुण्योदयेनासौ जनितस्तेन मीलकः ।

सद्भावस्नेहसारेण वयस्येन महात्मना ॥

तथाहि । तेन सह तिष्ठतो मे निरुपमं विषयसुखं देवदुर्लभं
विलासा विशिष्टजनस्पृहणीया गोठी धर्षते प्रज्ञातिग्रयः समु-
ल्लसति लोके ययःपटहः संपद्यते गौरवं ।

तथापि प्रेक्षमाणस्य सागरेण क्षणे क्षणे ।

मम जातास्तदा भद्रे विकल्पा मनसीदृशाः ॥

यदुतार्योपार्जनचतिहेतुरेष मम हरिकुमारसम्बन्धः । न
सुन्दरो मे ग्रहगोचरः । अनर्थः पर्युपस्थितोऽयं । कृतोऽहमात्मनो

निर्मूल्यकर्मक्षरोऽनेन हरिणा । न विठपितम्बे कथेहापि प्राप्ते-
नाभीष्टा रत्नसङ्घाः । तदिदमपतितं कक्षीयते कोके ।
यदुत ।

रासभः किञ्च संप्राप्तः स्वर्गं सर्वसुखाकरे ।

अथत्तथापि संप्राप्तो रत्नको दामहस्ताः ॥

तथाहि ।

विबिम्बः किञ्च ज्ञास्यामि रत्नसङ्घातमुत्पन्नैः ।

थावदथापि संजातो विज्ञोऽयं शिबिरूपकः ॥

न चैवोऽधुना सर्वथा परिहर्तुं शक्नोतीत्यतो रत्नपुत्रोऽयं प्र-
पद्य दृष्टः सर्वस्वमप्रहरति । तस्मात्

कचिदत्यन्तदूरेण कचिदस्मन्मूर्तिना ॥

कचिद्व्यामान्वरूपेण वर्तितव्यं मया सदा ॥

रत्नोपार्जनतन्निष्ठः स्वार्थचतुर्विधवर्जकः ।

हरेरपि कचिद्गत्वा करिष्ये शिबिरत्नमम् ॥

ततः कृतं मया यथा चिन्तितं । मौलितो रत्नराशिः । तत्र
च मूर्ध्निः करोमि विवेकिलोकहास्य नानारूपा विद्यमानाः ।

तथाहि तत्रसि रत्नानि सूर्यविकिरणवत्तनः ।

कचिद्विस्फारिताक्षोऽहं संप्रश्यामि पुनः पुनः ॥

कचिद्विष्णुमिह हस्तेन मुञ्चदस्मान्मया च ।

कचिद्वचःस्थले दत्त्वा दृष्टतुष्टो भवामि च ॥

निखन्यामि कचिद्गते कुर्वे शिष्टव्रतानि च ।

दृष्टः केनचिदित्येवमुत्स्रज्यामि पुनः स्वभात् ॥

निखाय पुनरन्यत्र क्षाञ्जितप्रतिष्ठाञ्जितम् ।
 कृत्वा निरीक्षमाणसं निधिं तिष्ठामि सर्वतः ॥
 अविद्यासाज्ज मे रात्रौ निद्रा नापि दिवा सुखम् ।
 धने मूर्खितचित्तस्य भद्रे सागरदोषतः ॥
 ततोऽन्तरान्तरा गत्वा कश्चित्पश्यामि तं हरिम् ।
 तिष्ठामि सततं गेहे रत्नोपार्जनखोलुपः ॥
 चिन्तयामि च रत्नानि द्वीपे चान्यत्र कानिचित् ।
 यद्यहं तानि सर्वाणि गृहीत्वा ग्रामि पत्तनम् ॥

एवं च तिष्ठतस्तत्र रत्नद्वीपे तदा मम ।
 भद्रे योऽन्योऽपि संपन्नो वृत्तान्तसं निग्रामय ॥
 या कर्मपरिणामस्य महादेवी पुरोदिता ।
 सा कालपरिणत्याख्या प्रसिद्धा भुवनत्रये ॥
 तस्या अनुचरौ लोके स्थातौ धौवनमैथुनौ ।
 अत्यन्तरसिक्तौ भद्रे कश्चिदेवं प्रजल्पितौ ॥

धौवनेनोक्तं ।

मित्र संचारिणीवोऽसौ संप्राप्तो वशवर्तिताम् ।
 धनश्रेष्ठरूपेण वर्तमानो ममाधुना ॥
 अतोऽस्ति तत्समीपे भो भवतोऽपि न संशयः ।
 प्रस्तावो गन्तुमित्येवं संस्थिते गम्यतामिति ॥

मैथुनेनोक्तं ।

यद्येवं दर्शयेनं मे कुचचिह्ननश्रेष्ठरम् ।
 सम्बन्धं च ममानेन मित्र योजय साम्प्रतम् ॥

धौवनेनेनात्तं ।

गतोऽहं पूर्वमेवाह्य समीपं सेवितो मया ।

ततो बाढं नयामि त्वां सम्बन्धं लगयामि च ॥

एवं तौ कृतसम्भाषावन्तरङ्गवयस्यकौ ।

अथ तच्च समभ्यर्षे प्राप्तौ धौवनमैथुनौ ॥

धौवनेनेनात्तं ।

अथं मया समानीतो वयस्योऽत्यन्तवत्सलः ।

अतो मामिव सर्वत्र पश्येमं धनशेखर ॥

अत्यन्तसुखहेतुस्ते वयस्योऽयं मया युतः ।

यदा नियुक्तवत्सा गौर्मेवं स्थाचनमर्हति ॥

स चागन्तमहादुःखगर्तसम्पातकारणम् ।

तथापि च मया भद्रे मोहदोषाश्च लक्षितः ॥

न स्त्रितः सागरं कृत्वा वयस्यं मे विधिसदा ।

मैथुनं चाकरोदेष तदिदं शोकजल्पितम् ॥

यथा ।

महाभारसमाक्रान्तमूर्तेरारारटिकारिणः ।

यत्पृष्ठे माति नोद्गच्छ गलक्के तच्चिबध्यते ॥

ततो धौवनवाक्येन मोहविकलचेतसा ।

प्रतिपन्नौ मया भद्रे तौ हि प्रीतान्तरात्मना ॥

इतश्च ।

ममान्तरङ्गप्रासादो विद्यते स्नाननामकः ।

अथ तस्य कृतः स्नानी स तदा मैथुनो मया ॥

तथा ।

तस्यैव प्रतिबद्धोऽस्ति द्वितीयो गात्रनामकः ।
 प्रासादः स्थापितस्तत्र स मया यौवनेनदा ॥
 अथ तौ निजवीर्येण ततः प्रासादयोस्तयोः ।
 ललमानौ मया स्पर्धं किं किं कर्तुं समुद्यतौ ॥
 यौवनेन कृता भद्रे बलान्मेऽतिमनोहराः ।
 लीलाविलासविष्णोकहासशौर्यादयो गुणाः ॥
 मैथुनेन पुनर्भद्रे कृतोऽहं योषितां प्रतैः ।
 सुभुक्तैरथदत्तात्मा दावानल इवेन्धनेः ॥
 प्रधानगणिकासङ्गं कुर्वाणं मैथुनेच्छया ।
 मामसौ वारयत्युच्चैः सागरो घनलम्पटः ॥
 इतो हि मैथुनस्याज्ञा इतः सागरवारणम् ।
 स ध्यान्नदुस्तटीन्यासः संजातो मे सुदुस्तरः ॥
 तथातिवक्त्रभो भद्रे सागरो मे विग्रेषतः ।
 केवलं मैथुनस्याज्ञां नाहं लङ्घयितुं क्षमः ॥
 उभयस्यापि कर्तव्यं मयेति वचनं किञ्च ।
 एवं संचिन्त्य दिक्षितं मयेदं कर्म दारुणम् ॥

किं च तत्कर्म ।

थाः काश्चिदात्मविधवा रक्षाः प्रोषितमर्हकाः ।
 प्रतिन्योऽन्यास मूढ्येन विनैव वशगाः स्त्रियः ॥
 तासु सागरभीतोऽहं मैथुनाज्ञाविपाककः ।
 कार्यकार्यमनालोच्य प्रवृत्तो मूढचेतनः ॥

ततोऽहं त्यक्तमर्यादां गाढं निर्लज्जतां गतः ।

अन्यथास्वल्पदशात्मा प्रवृत्तो मैथुनेच्छया ॥

ततश्च ।

बहुश्रुतादितो भद्रे बद्धो गाढं विगोपितः ।

प्रापितो आघवं लोके योषित्सम्बन्धिभिर्नरैः ॥

केवलं हरिदाक्षिण्यात्पुण्योदयबलेन च ।

न मारितस्तदा स्त्रीणां स्त्रजैर्नापि दक्षितः ॥

धिक्षारविहितो लोके निन्द्यः सर्वविवेकिनाम् ।

तदा मैथुनदोषेण संजातोऽहं सुल्लोचने ॥

तथापि मूढचित्तस्य तदा भद्रे स मैथुनः ।

सुखसागरहेतुर्मे निर्व्याजं प्रतिभासते ॥

चिन्तयामि च यस्यायं मैथुनो न वयस्यकः ।

किं तेन जीवितेनेह जीवन्नेव मृतो ह्यसौ ॥

ततोऽहं तच्च निर्मिथ्यस्तेन निर्भरमानसः ।

तस्य दोषाञ्च पश्यामि पश्यामि गुणसंहतिम् ॥

एवं विपर्यस्तधियः स मे वल्लभतां गतः ।

ततोऽपि वल्लभतरः सागरो मे विशेषतः ॥

चिन्तितं च तदा मया ।

प्रभावः सागरस्यायं यदेते देवदुर्लभाः ।

अकिञ्चनेन संप्राप्ता मया माणिक्यराशयः ॥

तदेवं मिथ्यग्रेण तेन दुःखैः प्रपीडितः ।

तथापि सुखितमन्यो मोहादस्मि स्थितोऽनघे ॥

अतः तं नीलकण्ठं राजाऽप्यहुरं हुरम् ।
 अनुरक्तं हरौ सर्वं खेदनिर्भरमात्मनः ॥
 ततः कोशेन दण्डेन हरिर्द्विमुपागतः ।
 जनादुरागप्रभवाः सुप्रसिद्धा हि यमद्वयः ॥
 अथासी राजकोशेन केचित्तो मरुत्तरम् ।
 आहूतो निषादश्चिन्तितो लोकनिष्क्रान्तः ॥
 अहम्पुत्रपुत्रीकैश्च निषमासेन शक्तम् ।
 ममूतमप्यहोपुत्रो निषादः सुतेऽस्मिन्ने ॥
 ततश्च ।

जनादुरागप्रभवाः हरौ वीर्यं कुरावन्मा ।
 संजातं नीलकण्ठं चिन्तितं काशुक्लदूषितम् ॥
 चिन्तितं च तत्रसेन सहोऽहं ह्युपवर्जितः ।
 अनुरक्तं हरौ सर्वं तत्र तत्रं यथाभवम् ॥
 एवं च व्यवस्थिते ।

अथाहोपुत्रो मासेन कर्धनायो जहामयः ।
 हरिर्द्विमुपागतो सर्वं यम राज्यं न संजगः ॥
 तस्यकोपेनकीयोऽयं शीतं नीतिविहारद्वैः ।
 कर्धराज्यहरं भूतं यो न ह्यप्यस्य जगत् ॥
 अतः सुमुद्रिणा कर्धं प्रजापितृन् सुतन्त्रिणा ।
 हरिं विषादमासीति चित्ते तेनापधारितम् ॥
 अथाहोपुत्रो राजा तं सुमुद्रिवरमभिवाच ।
 य नीलकण्ठराजैः स्नाभिप्राप्तं स्वदेवता ॥

य च तादृशवाक्येन वक्ष्यन्त इवार्त्तरा ।

तथापि नीलकण्ठस्य कृतवान्मुवर्तनम् ॥

उक्तं च तेन सुबुद्धिभञ्जिना । चक्षुत ।

एवं विधीयतां देव यत्ते मनसि रीक्षते ।

अयुक्ते न प्रवर्तन्ते बुद्ध्यौ हि महात्मनाम् ॥

ततश्च ।

य सुबुद्धिर्नरेन्द्रस्य कर्तव्यं हरिमारणम् ।

एवं संस्थाप्य सिद्धान्तं स्वं स्वं गेहमुपागतौ ॥

अथावदातसङ्कुहेः सुबुद्धेर्मनसौदृशाः ।

तदा विकल्पाः संजातास्तच्छ्रुत्वा राजजल्पितम् ॥

धिग् धिग् भोगसुखासङ्गं धिग्ज्ञानविजृम्भितम् ।

धिग्दो राज्यसाम्पत्त्यं कुविकल्पप्रतापयम् ॥

यदेव पूर्वं देवस्य जीवितादपि वल्लभः ।

जामाता भागिनेयश्च हरिः सर्वगुणाकरः ॥

अधुना वर्तते देव्यो वध्यः शत्रोः समर्गकः ।

तद्वच भोगवृष्णान्ध्यं विस्तृच्यान्यत्र कारणम् ।

तथाहि ।

कथं विनीतः शुद्धात्मा निखीनः पापभीक्ष्णः ।

य हरिः क्षप्रकाशेऽपि हरेर्देवस्य प्राशनम् ॥

तद्वयं राज्यमोहेन मूढो राजा न संग्रहयः ।

तथापि रक्षणीयोऽर्थो रक्षभूतो नथा हरिः ॥

ततो दमनको नाम खचेटकेन मन्त्रिणा ।
 प्रच्छन्नं प्रहितस्वर्णं हरेर्दृष्टान्तसूचकः ॥
 संदिष्टं च यथा ग्रीष्मं कुमार कुलभूषण ।
 तया ममानुरोधेन देशः संत्यज्यतामयम् ॥
 ततो दमनकाच्छ्रुत्वा सुबुध्यभ्यर्थनां हरिः ।
 समुद्रक्षान्ने चित्तमभीतोऽपि चकार सः ॥
 अथैकान्ते ममानेन वृत्तान्तो निखिलस्तदा ।
 कथितो हरिणा भद्रे गाढं विश्रब्धचेतसा ॥

उक्तं च हरिणा ।

अकार्यकुपितो राजा समादिष्टं च मन्त्रिणा ।
 अतः समुद्रसुसंध्यं गन्तव्यं भारते मया ॥
 न चाहं क्षणमप्येकं शक्नोमि रहितस्त्वया ।
 स्नातुं ततः प्रतिष्ठस्व गच्छामो धनशेखर ॥

मया चिन्तितं ।

रत्नोपार्जनविघ्नो हि सर्वथायं हरिर्मम ।

तथापि का गतिर्नूनं गन्तव्यममुना सह ॥

ततो मथोक्तं । कुमार यत्ते रोचते किमच वयं ब्रूमः ।
 हरिराह । यद्येवं ततो वयस्य निरूपय किंचिन्निष्ठुरं धानपाचं ।
 यतोऽस्ति मे भाषागारे महत्तमो रत्नराशिस्तं गृहीत्वा गच्छाम
 इति । मथोक्तं । यदादिशति कुमारः । ततो निरूपिते द्वे धान-
 पाचे । श्रुतमेकं हरिरत्नानामपरमात्मारत्नानामिति । ततः संजातः
 प्रदोषसमयः । गतो वक्ष्यित्वा निःशेषं परिजनं वसुमतीमयूरम-

अरौसहितो जलधितीरं हरिकुमारोऽहं च । निरूपिताः सांथा-
चिकपुरुषाः । अतिखड्गिता लोकवेद्या । समुद्रतः कामिनीगण्ड-
पाण्डुरः शशधरः । समागता संचोभितजलचरनिनादगर्भा समुद्र-
वेद्या । समाहूढो धानपाचमात्मीयं सपत्नीको हरिकुमारः । अहं
तु स्वकीयं धानपाचमारुचुहक्तो हरिणा । यथा धनशेखर
त्वमप्यत्रैव मदीयपोते समाहूह । न शक्नोम्यहं भवन्तं विहाय
निमेषमप्यासितुं । ततः समाहूढोऽहमपि तत्समीपे । कृतानि
मङ्गलानि । उपयुक्तः कर्णधारः । आपूरिते धानपाचे प्रवृत्ते
पवनवेगेन । तथा वहतां च गतानि कतिचिद्दिनानि । खड्गितो
बंधीयान् समुद्रः । अचान्तरे

ममागृहीतसङ्केते भद्रे पापवयस्यकौ ।

सागरो मैथुनस्रोत्रैः प्रेरकौ समुपस्थितौ ॥

ततश्च ।

सागरेण कृता बुद्धिर्ममैषा पापकर्मणा ।

यथेदं रत्नसंपूर्णं बोद्धित्वं कस्य मुच्यते ॥

ततो मया चिन्तितं । अहो मे भाग्यातिशयः । तथाहि ।

एकं तावन्ममात्मीयं बोद्धित्वं रत्नपूरितम् ।

द्वितीयमिदमायातं संपूर्णं मे मनोरथाः ॥

विहिता मैथुनेनापि मम बुद्धिर्दुरात्मना ।

तदेदृशी महापापपूरपूरितचेतसः ॥

मयूरमञ्जरी यावन्न भुङ्क्तेयं वरानना ।

पृथुस्तनी विशाखाञ्चौ क्षाममध्यातिकोमला ॥

वृक्षमिति विन्नेन मन्त्रध्वजैर्मन्त्ररा ।
 सावधान्मृतपूर्णाङ्गौ सर्वथा भुवनातिगा ॥
 तावत्किं जीवितेनेह निष्कलेन प्रयोजनम् ।
 आसीत् इह भानयान्वेनां सर्वथा सादृशीयमानम् ॥
 तदिदं रत्नबोधित्वमेवा च हरिष्येषणा ।
 न मे संपद्यते तावदावजो धातितो हरिः ॥
 ततः धातकपूर्णं मित्रदयवशात्तदा ।
 हरिं धापादधामीति मया धिक्तेऽवधारितम् ॥
 नास्तीधितं हरेश्चित्तं मिथ्याजिज्ञेहनिर्भरम् ।
 न विज्ञातं महापापं न दृष्टं कुलदूषणम् ॥
 खड्गिता च परा मैत्री विष्णुता साधुकारिता ।
 उपचाराः परिधृष्टा निर्मष्टं सत्यधौदधम् ॥
 अथ बोधित्यपर्यन्ते राचावुत्थाय संस्थितः ।
 हरिः शरीरचिन्तार्थं पापेन प्रेरितो मया ॥
 ततो मां वीचमाणोऽसौ किमेतदिति चिन्तया ।
 व्याकुलो विषमस्थलाद्वाङ्मृत्य पतितो जले ॥
 द्राक्षारादुत्थिता लोकाः कौलाहलपरायणाः ।
 मयूरमञ्जरौ जस्ता स्थितोऽहं शून्यमानसः ॥
 अथ तत्तादृशं वीक्ष्य नृशंसे कर्म मामकम् ।
 समुद्राधिपतिर्देवो गतः कोपं ममोपरि ॥
 तद्यो हरिकुमारस्य कुन्देन्दुविशदैर्गुणेः ।
 स कृत्वा भौषर्ष रूपमायातो घोरमानसः ॥

तेन ज्ञायौ ज्ञायाश्च द्वेन विचिताद्वरम् ।
 उद्यान्म जलधेनीराज्ञोचित्ये क्षामितो हरिः ॥

इतश्च

योऽभ्युत्पद्योद्भवो नाम वयस्योऽद्यनवमस्यः ।
 अथाज्जदे य मष्टो जे दृष्टवदृष्टकर्मका ॥
 अथाकाग्रे लक्ष्मीमिविज्ञोतितदिगन्तारः ।
 य देवो भौमस्य रूपमात्माय मम मयुखम् ॥
 ततो रे रे मन्त्रापाय दुर्बुद्धे कुक्कुटमम् ।
 निर्धन्य त्वत्तन्मर्माद् चीनयन्त्र मराधम् ॥
 विधायाधीष्टुम् कर्म चीरं रौद्रेष चेतसा ।
 तथापि न त्वमद्यापि ज्ञतन्मर्करमां गतः ॥
 एवं जुगज्जो दृष्टौतो भौमभुक्कुट्टिदायस्यः ।
 य देवः कल्पमात्रं ज्ञां कहीना ममाने ज्ञितः ॥
 ततो हरिकुन्तारसं द्वेन प्रणतमस्यकः ।
 इत्यं विज्ञानमन्त्रमुन्मेषि खेपपरायस्यः ॥

यथा ।

ममोमरि दृष्टा ज्ञेन ज्ञास्यति तव मानसे ।
 ममः प्राज्ञतत्त्वस्यायं वयस्यो सुप्रज्ञतां मम ॥
 आकाशोऽयं मन्त्रा ज्ञेन ज्ञानान्नदनादिव ।
 ज्ञतः प्रियवयस्यं जे न देवो वल्लुमर्षति ॥
 रक्षितस्य ममानेन निष्कलं मत जीवितम् ।
 भनं सुखं प्रसीरं य देव तन्मन्त्रतामसम् ॥

विज्ञातेऽपि महाभागो मदौघे खल्वचेष्टिते ।
 तथापीदृचचित्तोऽसौ निर्विकारा हि साधवः ॥
 स तु देवो महाकोपादाकर्ण हरियाचनाम् ।
 मयि गाढतरं रुष्टस्तं प्रतीदमभाषत ॥
 मुग्धोऽसि त्वं महाभाग गच्छाभिमतपत्तनम् ।
 अहमस्थानुरूपं तु करोम्येष दुरात्मनः ॥
 ततस्त्रोत्सलमानेन तचागाधे महोदधौ ।
 आस्फोटितस्तथा भद्रे यथावगितस्तं गतः ॥
 ततस्तमोन्धपातास्त्रे नरकेष्विव नारकः ।
 स्थिलाहं पुनरुद्धूतो भद्रे पापेन कर्मणा ॥
 स तु देवो मृतं मत्वा मां स्त्रस्थानमुपागतः ।
 वेष्टाकूचे च संप्राप्तं हरेः पोतदस्य क्रमात् ॥
 इतस्त्रानन्दनगरे स केशरिनराधिपः ।
 मृतो हरिकुमारेण विज्ञातो जनवार्तया ॥
 ततो हरिकुमारेण ग्रीष्मं गत्वा सवान्धवम् ।
 भद्रे तत्पैद्वकं राज्यं क्लेशहीनमधिष्ठितम् ॥

यतो निवेदितो वसुमत्या समस्तोऽपि बान्धवानां कमलसुन्द-
 रौवृत्तान्तः स्थापितः केशरिराजपुत्रतया हरिकुमारः ततोऽनुरक्ताः
 सर्वेऽपि हरिकुमारे लोकाः परिणतं राज्यं । संजातो भूरिमण्ड-
 लाधिपतिर्निजपुण्यप्राग्गारेण । समर्पितं च मदौघपितुर्हरिग्रेखरस्य
 तन्नामकं रत्नबोद्धित्यं हरिकुमारेणेति ॥

अतश्चाहं तथा पातालतलादुन्मग्नस्ततः प्रेर्यमाणः शैलकू-

टविकटेः चारवज्जकल्लोत्तरास्योत्थमानो गुह्यमत्स्यपुच्छच्छटाघातैर्ब-
ध्यमानस्तनुकतगुजगुसन्तानेर्विलोसमानो भवजगत्पुच्छावलीम-
च्छले विमुह्यमानो घनविद्रुमवनगहनेषु जनिमभयो विविधमकर-
जलमानुषविविधरत्नकचकैरुल्लिख्यमानः कठिनकमठपृष्ठकण्टकैः कथं-
चित्कण्ठगतप्राणः सप्तरात्रेण संप्राप्तो जलधित्तीरं । आश्रायितः
पवनेन । लब्धा सेतना । ततो बाधते मां वृषुषा जभिभवति
पिपासा । ततोऽहं फलजलार्थी पर्यटितुं प्रवृत्तो यावत्

पुच्छोदयस्य नष्टलाङ्गुलताप मया वनम् ।

प्राप्तं पुष्पकलैः शून्यं मरुभूमेः समप्रभम् ॥

तथापि तत्र घने

अद्यापि करणीयं मे यतोऽस्ति वज्रपातकम् ।

ततः कृच्छ्रेण संपन्ना प्राणवृत्तिः कथंचन ॥

अथ ग्रामपुराकीर्णं वसन्तं देशमागतः ।

न च शून्याभिमानेन पितुः पार्श्वमहं गतः ॥

किं तु

नष्टपुच्छोदयस्यार्था मित्रार्था परिवारितः ।

भ्रान्तो विविधदेशेषु भूयो भूयो धनेच्छया ॥

तत्र च

यथाचरामि दाक्षिण्यं रूपेणार्थं प्रजायते ।

करोमि कर्षणं तत्र दृष्टिर्देशेऽपि नश्यति ॥

ततः सेवां करोम्युच्चैर्विनयोद्यतमानसः ।

यावन्मम विना कार्यं स राजा रोषमागतः ॥

तोषार्थं स्वामिनो भीमे रणे योद्धुमुपागतः ।
 तत्रापि तीक्ष्णशस्त्रौघप्रहारैः पीडितः परम् ॥
 अथान्यदा बलीवर्दवाहनं विहितं मया ।
 यावत्तिष्ठकरोगेण मृताः सर्वेऽपि ते वृषाः ॥
 अथ रासभसार्थेन वाणिष्यं कर्तुमुद्यतः ।
 यावच्चौरैः पतित्वासौ सर्वः सार्थो विस्त्रोपितः ॥
 ततः कुटुम्बिनो गेहे जातोऽहं कर्मकारकः ।
 स चोक्तामपि मे वृत्तिं न ददाति प्रकुप्यति ॥
 ततो भूयः समुद्रेऽहं वणिजोऽन्यस्य सेवकः ।
 भूत्वा प्रविष्टो बोद्धित्यं समात्तु वरानने ॥
 यावन्ममानुभावेन तदपि प्रसन्नं गतम् ।
 धानपात्रं समुत्तीर्णः फलकेन कथंचन ॥
 अथ रोधनमासाद्य दीपं संतुष्टमानसः ।
 ततः खनितुमारब्धो यावद्भूषिः परं करे ॥
 अथान्यत्र पुनर्गत्वा नरेन्द्रं प्राप्य कंचन ।
 धातुवादः समारब्धो विधातुं धनकाम्यया ॥
 पाषाणैर्मूलजालैश्च मृद्भिः पारदमर्दनैः ।
 क्षपितोऽहं तदा भद्रे जातः चारः परं करे ॥
 ततो धूतं मया चित्रं शिञ्चितं धनकाम्यया ।
 यावत्तत्रापि जित्वाहं बद्धो धूतकरैर्नरैः ॥
 भ्रष्टः कथंचित्तेभ्योऽपि समासाद्य परं नरम् ।
 मृहीतपुस्तको राजौ प्रविष्टो रसकूपिकाम् ॥

थावद्भौषणनादेन छाङ्गुलोत्तासकारिणा ।

चाक्षितो मृगनाथेन कथंचिन्न मृतस्तदा ॥

किं वञ्चना ।

यद्यत्कृतं मया कर्म तदानीं धनकाम्यया ।

तत्तत्पुण्योदयाभावादिपरीतमुपस्थितम् ॥

किं वापरं निगद्येत बुभुक्षाचामकुक्षिणा ।

भिक्षापि च न लब्धाहो मया पुण्योदयं विना ॥

ततो विषादमापन्नः सर्वकर्मपराङ्मुखः ।

स्थितोऽहं मौनमात्मव्य कृत्वा पादप्रसारिकाम् ॥

ततः स सागरो भद्रे ममोत्साहविधित्सया ।

हितोपदेष्टृदायीति तवाहमिति जल्पितः ॥

उक्तं च तेन सागरेण । यथा ।

न विषादपरैरर्थः प्राप्यते धनशेखर ।

अविषादः अथो मूलं यतो धीराः प्रचक्षते ॥

ततः सर्वथा विषादं विरह्य्य प्रतिकूलेऽपि विधौ पुरुषः

पुरुषकारेण धनमुपार्जयन्नेव पौरुषं लभते नान्यथा । किं वञ्चना ।

अस्त्रीकमपि गदित्वा परमपि मुषित्वा मित्रद्रोहमपि कृत्वा मात-

रमपि हत्वा पितरमपि व्यापाद्य सहोदरमपि निपात्य भगिनी-

मपि विनाश्य बन्धुवर्गमपि मारयित्वा समस्तपातकान्यपि विधाय

पुरुषेण सर्वथा धनं स्वीकर्तव्यं । यतः कृतपातकोऽपि पुरुषो धनी

धनमाहात्म्यादेव पूज्यते लोकेन परिवार्यते बन्धुवर्गेण स्थाप्यते

बन्धिवृन्देन वञ्चमन्यते विद्वज्जनेन गम्यते विशुद्धधार्मिकजनादपि

समर्गस्तरो धार्मिक इति । ततो भो भो धनशेखर विमुञ्च
विषादं श्रवलमस्त धैर्यं कुह पुनर्धनार्जनोत्साहं पश्य मदीय-
वीर्यं विधेहि मामकमेनमुपदेशमिति ।

ततोऽहं तेन चार्वङ्गि बागरेण दुरात्मना ।
एवं विधाय दुर्बुद्धिं पातकेषु प्रवर्तितः ॥
कृतानि च मया तानि नानादेशविचारिणा ।
द्यानि दान्युपदिष्टानि तेन पापानि बन्धुना ॥
केवलं पापकर्माणि कुर्वतोऽप्यनिशं मम ।
न जातो धनगन्धोऽपि भद्रे पुण्योदयं विना ॥

अन्यच्च ।

पुण्योदयविनिर्मुक्तो मिथ्यामानेन सुन्दरि ।
न गतः श्वशुरस्यापि बकुलस्य गृहे तदा ॥

किं च ।

स धौवनवयस्येन युक्तो मैथुननामकः ।
मां तस्मामप्यवस्थायां प्रेरयन्नेव तिष्ठति ॥
केवलं तदवस्थं मां पुण्योदयविवर्जितम् ।
नारी निर्धनमेकापि काणाच्छापापि न वीक्षते ॥
ततो दम्बह्यते चेतो गाढं मे मैथुनेच्छया ।
न च संपद्यतेऽभीष्टं किञ्चित्पुण्योदयं विना ॥
एवं विविधदेशेषु दुःखसङ्घातपीडितः ।
मैथुनेच्छापरीतोऽहं बन्धुमीमि धनाश्रया ॥
इतश्चानन्दनगरे तेन भूरिगुणाकरः ।

दृष्टो हरिनरेन्द्रेण सूरिरत्नमनामकः ॥

सत्साधुसङ्गमध्यस्थमयोधाने मनोरमे ।

दृष्ट्वा तमुत्तमाचार्यं हरिस्तोषमुपागतः ॥

ततश्च ।

सहितो राजगृन्देन तं मुनिं स नरेन्दरः ।

वन्दित्वा सपरौवारं निषण्णः शुद्धभ्रतश्चे ॥

ततो भगवता तेषाममृतास्त्रादनोपमा ।

सर्वेषामेव जन्तूनां विहिता धर्मदेशना ॥

ततो भगवतो वाक्यमाकर्ण्य स महीपतिः ।

अत्यन्तं रञ्जितश्चित्ते ततश्चेदमचिन्तयत् ॥

सूक्ष्मव्यवहितातीतभाविभावेषु भूरिषु ।

नृणं भगवतो ज्ञानमस्य सर्वेषु विद्यते ॥

तदेनं प्रश्रयाम्यस्य सूरिं किं तत्र कारणम् ।

येनाहं प्रेरितस्तेन वचसेन जज्ञे तदा ॥

वत्सभोऽहं पुरा तस्य स च मे धनशेखरः ।

किं पुनः क्षणमात्रेण तेन तादृग् विचेष्टितम् ॥

किं वा दृष्टः स देवोऽस्य कस्मादास्फोटितक्षया ।

किं जीवति मृतो वा मे वयसो धनशेखरः ॥

यावत्स चिन्तयत्येवं चेतसा हरिपार्ष्विकः ।

तावद्विज्ञाय तत्सर्वं सूरिरित्त्वमवोचत ॥

यच्चिन्तितं त्वया भूप किं पुनस्तत्र कारणम् ।

वत्सलेनापि मित्रेण यदहं प्रेरितो जज्ञे ॥

तत्राकर्ण्य ।

अन्तरङ्गौ हि विद्येते तस्य सागरमैथुनौ ।
वयस्यौ स तयोर्दोषो नैव तस्य तपस्विनः ॥
स हि चारुः स्वरूपेण भद्रको धनशेखरः ।
ताभ्यां पापवयस्याभ्यां केवलं क्रियतेऽन्यथा ॥

तथाहि । तस्य वराकस्य धनशेखरस्य
मयूरमञ्चरीं भुञ्जे मैथुनेन कृता मतिः ।
हरामि रत्नबोद्धित्यं सागरेण कृतं मनः ॥
ततश्च तदग्रात्तेन प्रेरितस्त्वं तथा जले ।
अत एव गतः कोपं समुद्राधिपतिस्तदा ॥
तेन त्वं रञ्जितो नीतः स पातालतलं तथा ।
तथापि न मृतस्तीर्णः समुद्रं धनशेखरः ॥
अधुनानेकदेशेषु नानारूपा विडम्बनाः ।
ताभ्यां पापवयस्याभ्यां स वराको विधाप्यते ॥
एवं तेन चतुर्ज्ञानयुक्तेन वरसूरिणा ।
निवेदिते तथा भद्रे मदीये दुष्टचेष्टिते ॥
स हरिश्चिन्तयत्येवमहो ज्ञानं महासुनेः ।
अहो निपतितः क्लेशे वराको धनशेखरः ॥
ततो हरिनरेन्द्रेण करुणागतचेतसा ।
पृष्टः स उत्तमाचार्यः प्रणम्येदं सुमेधसा ॥
यथा ।

स ताभ्यां पापमित्राभ्यां भदन्त धनशेखरः ।

कदा पुनर्विद्युज्येत येन स्थात्सुखभाजनम् ॥

सूरिस्त्वाच ।

अस्ति भोः सततानन्दं शुभ्रचित्तं महापुरम् ।

विद्यते भुवनानन्दस्तत्र राजा सदाश्रयः ॥

तस्य चास्ति महादेवी लोके स्थाता वरेष्ठता ।

तस्या द्वे कन्यके धन्ये विद्येते चारुलोचने ॥

एका ब्रह्मरतिर्नाम द्वितीया मुक्तोच्यते ।

तथोऽस्य गुणविस्तारं कोऽत्र वर्णयितुं क्षमः ॥

तथाहि ।

यं नरं चारुसर्वाङ्गी विस्लोकयति स्त्रीस्रया ।

लोके ब्रह्मरतिः साध्वी स पवित्रो निगद्यते ॥

सा हि सर्वगुणाधारा सा वन्द्या योगिनामपि ।

सानन्तवीर्यसन्दोहदायिनीति निगद्यते ॥

सा मैथूनाभिधानस्य धनशेखरवैरिणः ।

तिष्ठतो मित्ररूपेण केवलं नाशकारिणी ॥

मुक्तता हि महाराज निःशेषगुणमन्दिरम् ।

अशेषदोषसंशेषकारिणी च न संशयः ॥

विरोधोऽस्ति तथा सार्धं स्वभावेनैव सर्वदा ।

धनशेखरमित्रस्य सागरस्यास्य पापिनः ॥

तां शूद्रधर्मपूर्णाङ्गीमेष सागरनामकः ।

पापात्मा कन्यकां दृष्ट्वा दूरतः प्रपञ्चायते ॥

एवं च स्थिते ।

यदा ते कन्यके भार्ये लक्ष्यते धनशेखरः ।

तदाभ्यां पापमित्राभ्यां निःसन्देहं वियोज्यते ॥

ललमानस्ततस्ताभ्यां सार्धमेव स्वलीलया ।

अनन्तानन्दसन्दोहभाजनं च भविष्यति ॥

ततो हरिनरेन्द्रेण भूयोऽपि स मुनिलदा ।

प्रष्टो ललाटविन्यस्तकरकुड्मलशालिना ॥

यथा ।

गुणसन्दोहसंपूर्णे पापमित्रवियोजिके ।

कथं ते लक्ष्यते कन्ये भदन्त धनशेखरः ॥

सूरिणोक्तं ।

अन्तरङ्गो महाराजः प्रतापाक्रान्तमण्डलः ।

स कर्मपरिणामाख्यः प्रतीतो हि भवादृशाम् ॥

स तोषितो महादेव्या काले भाविनि जातुचित् ।

तत्पिचा तव मित्राय ते कन्ये दापयिष्यते ॥

ततो वयस्यस्ते भूयः प्राप्स्यते परमं सुखम् ।

नान्यः कश्चिदुपायोऽस्ति विमुञ्चाकुलचित्तात्मा ॥

तदाकर्ण्य सुनेर्वाक्यं मां प्रत्येष निराकुलः ।

संग्रतो हरिरात्रेन्द्रः पुनरित्यमभाषत ॥

भदन्त यदुक्तं भगवता यथा तेन धनशेखरेण पापमैथुनसागर-
रदोषात्तादृशं कर्माचरितं स्वरूपेण पुनर्भद्रकोऽसौ धनशेखर इति
तत्र ममायमधुना वितर्को यथा किं स्वरूपेण निर्मलः परदो-
षेणापि दुष्टः पुरुषो भवति । सूरिणोक्तं । महाराज भक्त्येव ।

तथाहि । दिविधोऽत्र लोको बहिरङ्गोऽन्तरङ्गश्च । तत्र बहिरङ्ग-
लोकदोषाः पुरुषस्य क्षमन्ति वा न वा । अन्तरङ्गलोकदोषाः
पुनर्क्षमन्त्येव ।

तथात्तरङ्गलोकानां दोषकारित्वसूचकम् ।

आकर्ष्य महाराज कथयिष्ये कथानकम् ॥

नृपतिराह । निवेदयतु भगवान् । सूरिलोकोक्तं । प्रतीतमेव
तावदिदं भवादृशां यथा कर्मपरिणाममहाराजस्य काष्ठपरिणतेषु
महादेव्याः सम्बन्धीन्यपत्यानि दुर्जनचक्षुर्दोषभवाद्दिवेकादिभि-
र्भस्त्रिभिर्भुङ्क्ते गोपितानीति । इतश्चास्ति शुद्धव्यवादी समस्त-
क्षणातहितकारी सर्वभावस्यभाववेदी तयोः काष्ठपरिणतिकर्म-
परिणामयोर्देवौ नृपयोः समस्तरहस्यज्ञावेव्यत्यन्तभेदज्ञः सिद्धान्तो
नाम परमपुरुषः । तस्य चाप्रबुद्धो नाम संपन्नो विनेशः । स च
तं पप्रच्छ । भगवन्निह पुरुषस्य किमिष्टं किं वाञ्छितमिति ।
सिद्धान्तः प्राह । भद्रं सुखं पुरुषस्तेष्टं दुःखं पुनरनिष्टमिति । सुखायै
हि सर्वे पुरुषाः प्रवर्तन्ते दुःखात्तु सर्वे निवर्तन्त इति । अप्रबुद्धः प्राह ।
भदन्त किं पुनस्तस्य सुखस्य कारणं किं वा दुःखस्य । सिद्धान्ते-
नोक्तं । राज्यं सुखस्य कारणं तदेव च दुःखस्य । अप्रबुद्धः प्राह ।
भदन्त एकमेव इत्यस्यापि कारणं ननु विबुद्धमिदं । सिद्धान्तेनोक्तं ।
नास्त्यत्र विरोधः । यतः सुपाक्षितं तत्सुखस्य कारणं दुःखाक्षितं
तदेव दुःखस्तेति । अप्रबुद्धः प्राह । किं राज्यमेव सुखदुःखयोः
कारणं नापरं किञ्चिदपि । सिद्धान्तः प्राह । वाढं राज्यमेव
सुखदुःखयोः कारणं नापरं किञ्चिदपि । अप्रबुद्धेनोक्तं । ननु

प्रत्यक्षविबुद्धमिदं । यतः स्वल्पतराणामिह जीवानां राज्यमुपलभ्यते
 यावता सर्वेऽपि जीवाः सुखं दुःखं चानुभवन्तो दृश्यन्ते । सिद्धान्ते-
 नोक्तं । भद्रं न बहिरङ्गमिदं राज्यं यत्सुखदुःखयोः कारणं किं
 तर्ह्यन्तरङ्गं । तच्च सर्वेषां संसारोदरविवरवर्तिनां जीवानामस्येव ।
 ततो ये जीवास्तत्सम्यक् पालयन्ति तेषां सुखं संपादयति । ये तु
 दुष्पालितं तद्राज्यं कुर्वन्ति तेषां दुःखं जनयति । ततो नास्ति
 प्रत्यक्षविरोधः । अप्रबुद्धः प्राह । भदन्त तत् किमेकरूपं राज्यं किं
 वानेकरूपं । सिद्धान्तेनोक्तं । सामान्येनैकरूपं विशेषेण पुनरनेक-
 रूपं । अप्रबुद्धः प्राह । यद्येवं ततस्तच्च सामान्यराज्ये तावत्को
 राजा कः कोशः किं वस्त्रं काच भूमिः के देशाः का वा साम-
 यीति श्रोतुमिच्छामि । सिद्धान्तेनोक्तं । भद्राकर्णय ।

सर्वस्याधारभूतोऽस्य राज्यभारस्य सुन्दर ।

एकः संसारिजीवोऽत्र महाराजो निगद्यते ॥

कोशस्तत्र महाराज्ये भाविकै रत्नराशिभिः ।

परिपूर्णः श्रमध्यानज्ञानवीर्यादिभिः परैः ॥

भुवनानन्दसन्दोहदायकं चात्र सुन्दरम् ।

चौरनीरधिसङ्काशं चतुरङ्गं महाबलम् ॥

तत्र च महासैन्ये गाभीर्यौदार्यशौर्यादयः स्रग्धराः । यशः-
 सौष्ठवसौजन्यप्रश्रयादयः करिवराः । बुद्धिपाटववाग्मिलनैपुण्यादयस्तु-
 रङ्गमाः । अचापस्रसौमनस्यमनस्विलदाक्षिण्यादयः पदातिवर्गाः ।
 संसारिजीवमहाराजहितकारी चतुर्मुखसारिचधर्मनामा प्रतिना-
 यकः । तस्य च सम्यग्दर्शनो नाम महत्तमः सद्बोधो मन्त्री यति-

धर्मग्रन्थिधर्मौ सुतौ सन्तोषस्तन्मपास्तः शुभाग्रयादयो महाभटाः ।
अपि च ।

संसारिजीवराजेन सौराष्ये प्रकटीकृतम् ।

चतुरङ्गं महासेन्यं कस्तदर्शयितुं चमः ॥

अनन्तगुणसम्भारगौरवं तस्य सुन्दरम् ।

स एव विमलभीतः केवलं यदि बुध्यते ॥

भूमिस्तत्र महाराष्ये चित्तवृत्तिर्महाटवी ।

सर्वाधारतया वर्तते । तस्यां निविष्टानि सात्त्विकचित्तजेनपु-
रविमलमानसशुद्धचित्तादीनि नानारूपाणि नगराणि । तदनुका-
रिणो ग्रामाकरादयः । तदुपलब्धिता विविधरूपा देशाः । तस्यां
च राज्यभुक्तिभूमौ विद्यन्ते सातिकर्मसंज्ञा भूयांसश्चरटाः सन्ती-
न्द्रियनामानस्तस्कराः परिभ्रमन्ति कषायरूपा लूषकाः विच-
रन्ति नोकषायाख्या लुष्टाकाः उपप्लवन्ते परीषदाङ्गाश्चारभटाः
संभवन्त्युपसर्गाभिधाना दुष्टभुजङ्गाः विलसन्ति प्रमादनामकाः
षिङ्गाः । तेषां च सर्वेषां द्वौ भ्रातरौ सर्वप्रधानौ कर्मपरिणामो
महामोक्षश्च ।

एतौ सात्यन्तदर्पिष्ठौ समृद्धौ रणशालिनौ ।

चतुरङ्गबलोपेतौ भटकोटिभिरावृतौ ॥

ततश्चेमौ मन्येते । यदुत ।

कोऽयं संसारिजीवोऽच को वा चारिचधर्मकः ।

आवयोर्भुक्तिभूरेषा चित्तवृत्तिर्महाटवी ॥

अस्मदीयमिदं राज्यं नास्त्यन्यः परिपन्थिकः ।

स कर्मपरिणामाख्यस्तमो राजा व्यवस्थितः ॥

निवेष्टितानि राजसचित्तामसचित्तरौद्रचित्तपुरादौ नि-
 भिन्नपक्षिप्रायाणि जालाविधनगराणि । प्रक्ष्मापितक्षेषु महामोहन-
 रेन्द्रः । समर्पितं तस्य चतुरङ्गं बलं । व्यवस्थापिता समक्षराज्यनी-
 तिः । न्यस्तः समस्तोऽपि महामोहो राज्यभारः । स्वयं पुनरसौ
 कर्मपरिणामः सह महादेव्या कालपरिणत्या मनुजमतौ संसारा-
 भिधानं नाटकं पश्यन्नास्ते । केवलं स कर्मपरिणामो जानन्निव
 संसारिजीवमहाराजवौर्ध्वाकालयन्निव चारित्रधर्मप्रतिपाद्यकसा-
 मर्थ्यं लक्षयन्निव सन्तोषमन्त्रिमन्त्रप्रतिं परिच्छिन्दन्निव सम्मद्वर्गम-
 मन्त्रमवलं निक्षिपन्निव सन्तोषतन्त्रपालयवसावं पश्यन्निव शुभा-
 ग्रयाक्षनेकभटकोटिकुक्तचतुरङ्गबलोत्साहं नात्यन्तनिरपेक्षः संसारि-
 जीवराज्ये ऽपेक्षते चावतिं कुर्वते चारित्रधर्मादीनामनुवर्तनं दर्श-
 यत्यात्मभावं वर्धयति प्रीतिं संपादयति कामिचित्सुन्दरप्रयोज-
 नाणि । [ततश्चैरपि चारित्रधर्मादिभिर्मध्यस्थोऽयमिति कृत्वा गृही-
 तोऽसौ कर्मपरिणामः स्नामिकुद्धा । जातः संसारिजीवमहाराज-
 णापि प्रष्टव्यस्थाने] । महामोहः पुनर्निजभुजबलावलेपेन संसारिजीवं
 चारित्रधर्मादिकं तावद्वलं न दृष्टुं मन्वते । तमो यावच्च जानीते
 संसारिजीवस्तदात्मीयं महाराज्यं न लक्षयति न चतुरङ्गं महाबलं
 न वेदयते तां महासमृद्धिं नो कलयत्यात्मनः परस्मैश्वरतां ताव-
 दसौ महामोहो लब्धवसरस्वरटवृन्दपरिकरितः समाक्रामति
 समस्तां तां राजभुक्तिं स्वीकरोति निःश्रेयसगन्धामाकरादीन्
 विलसति यथेच्छया करोत्यकिञ्चित्कारं संसारिजीवं निर्णाशयति

मद्वयं भवति स्वयमेव तच्च संसारिजीवमहाराज्ये प्रचुरिति । यदा तु कथंचिसंसारिजीवस्तदात्मीयं राज्यं वयं समृद्धिं स्वरूपं च लब्ध्वेत् तदा किञ्चिदिति तेन महामोहेन सार्धमुत्कर्षयति विजयत्वं वर्धयति स्वसमृद्धिं । विग्रहाकृतस्य बह्व्यो महामोहं विजयते ऽनेक्यो महामोहेनाप्यसौ विजयीयते । यावन्मात्रं यदा विजयते तावन्मात्रं तदा सुखमाप्नोति । यावन्मात्रं यदा विजयीयते तावन्मात्रं तदा दुःखमास्कुन्दति ।

यदा तु वीर्यमाप्नोति सङ्ग्रामाभ्यासयोगतः ।

भद्रं संसारिजीवोऽष्टावचिन्तयन्मनुष्यं किञ्च ॥

तदा निःश्रेयसुन्मूख्य महामोहपुरःसरम् ।

ग्रन्थवर्गं समाप्नोति राज्यं निष्कण्टकं हि वः ॥

ततो विगतचित्तोऽसौ सन्तानन्दपूरितः ।

सकलभावः सुखेनास्ते शास्त्राज्यं प्राप्य सुन्दरम् ॥

तदेवं तस्य तद्राज्यं कारणं सुखदुःखयोः ।

पातनपातनाज्यातनेकमेव न संग्रह्य ॥

सुखदुःखनिमित्तस्य सामान्यस्य तदीदृशो ।

तस्यान्तरङ्गराज्यस्य सामग्री भद्रं कीर्तिता ॥

अप्रबुद्धेनोक्तं । भद्रं किमधुना तस्य संसारिजीवस्य वीराज्यं किं वा दौराज्यमिति । सिद्धान्तः प्राह । मद्रात्र प्रस्तावे तावत्तस्य दौराज्यं वर्तते । न जानीते क्वाकोऽद्यापि संसारिजीवस्तदा-
त्मीयं राज्यं न वयं न समृद्धिं नपि स्वरूपमिति । स हि तपस्वी
संसारिजीवो बहिरङ्गेषु देशेषु दुःखसागरावगाढो मैथुनसागरा-

भ्यामधुना भ्रम्यते । तत्पुनस्तस्य सम्बन्धि चारिचधर्मादिकं समस्तमपि
महाबलं महामोहादिशत्रुभिर्निरुद्धमाप्ते । अप्रबुद्धेनोक्तं । श्रुतं
तावदिदं मया सामान्येनैकरूपं सुखदुःखकारणं तदनन्तराज्यं ।
अथ यदुक्तं भगवता यथा तदेव विशेषेणानेकरूपमिति तदधुना
श्रोतुमिच्छामि । सिद्धान्तेनोक्तं । आकर्णय ।

स कर्मपरिणामाख्यो यो मया वर्णितः पुरा ।

स प्रमाणं कृतस्तेन राज्ञा सर्वेषु कर्मसु ॥

ततश्च ।

इदमेव महाराज्यं परिपूर्णं पृथक् पृथक् ।

सर्वेभ्यो निजपुत्रेभ्यः स ददाति यथेच्छया ॥

सूनवस्तस्य चानन्तास्तेभ्यस्तद्वत्तमुच्चकैः ।

अनेकरूपतां याति राज्यं पाचविशेषतः ॥

ततस्तेषां भद्र कर्मपरिणाममहाराजपुत्राणामनन्तरूपाणां
तद्राज्यं केषांचिदुःखकारणं केषांचित्सुखकारणमतो विशेषेणानेक-
रूपं भवति । अप्रबुद्धेनोक्तं । भदन्त तेषां कर्मपरिणामसुतानां
तद्राज्यं कुर्वतां कस्य किं संपन्नमिति श्रोतुमिच्छामि । सिद्धान्ते-
नोक्तं । निवेदितमेव भद्राय यथानन्तास्ते कर्मपरिणामपुत्राः ।
ततः कियतां सम्बन्धि स्वरूपं भद्राय कथयिष्यते । तथापि यदि
महत्कुतूहलं भद्रस्य ततोऽख्येको व्यापकः कथनोपायः । तेनैव
कथयिष्ये । अप्रबुद्धेनोक्तं । अनुग्रहे मे । सिद्धान्तेनोक्तं । भद्र
सन्ति तस्य कर्मपरिणामस्य षट् पुत्राः । तद्यथा । निरुद्धोऽधमो
विमध्यमो मध्यम उत्तमो वरिष्ठश्चेति । तेभ्योऽहं कथंचिदचनवि-

न्यासेन कर्मपरिणाममहाराजमभ्यर्थ्यैकैकं संवत्सरं राज्यं दापयि-
 यामि । ततो भवता तेषां षष्ठामपि राज्यानां निरीक्षणार्थं
 प्रहेतव्योऽन्तरङ्गो वितर्को नामाद्यमात्मौघोऽनुचरः । ततस्तेषु षट्सु
 राज्येषु दृष्टेषु भवतः सर्वोऽप्यर्थः प्रतीतो भविष्यति । अप्रबुद्धे-
 नेष्टम् । यदाज्ञापयति भगवान् । ततोऽनुष्ठितं सिद्धान्तेन सर्वं
 यथोक्तम् । प्रहितोऽप्रबुद्धेन निरीक्षणार्थं वितर्कः । समागतो ह्यङ्घ्रिते
 तन्मनुष्यजन्माभिधाने वर्षषट्के । दृष्टोऽप्रबुद्धः । विहिता प्रतिपत्तिः ।
 अभिहितमनेन । देव अस्ति तावत्प्रविष्टोऽहं तस्यामन्तरङ्गराज्यभुक्तौ ।
 श्रुतो मया नगरग्रामादिषु दीयमानस्तन्मनुष्यभावावेदनाभिधानो
 छिष्टिमकः । तत्र चेदमुद्धोषितं । यथा ।

निष्कृष्टो वर्तते राजा प्राक्प्रवाहेन हे जनाः ।

समाचरत ह्यत्यानि तथा पिबत खादत ॥

ततस्तां घोषणां श्रुत्वा सर्वं तद्राजमण्डलम् ।

कीदृक् स्यादेष राजेति चिन्तया चोभमागतम् ॥

आलोचयन्ति राजानः स्वस्थानेषु परस्परम् ।

मन्त्रयन्ति च विद्वांस इति भोः किं भविष्यति ॥

संप्रसारं प्रकुर्वन्ति स्वगृहेषु कुटुम्बिनः ।

कीदृशोऽयं भवेद्राजा निष्कृष्ट इति चिन्तया ॥

ते च सर्वेऽपि संभूय चरटा निजसंसदि ।

महामोहादयो देव पर्यालोचमुपागताः ॥

ततो विषयाभिलाषमन्त्रिणा महामोहनरेन्द्रं प्रत्यभिहितं ।

यथा

किञ्चैव राजा संजातो निहृष्टो चत्करिष्यति ।
 तस्य जानीम इत्येवं ज्ञातास्त्रिन्तातुरा वयम् ॥
 तदेव देव संजातः क्षोभो नो निर्निमित्तकः ।
 वृथासमास्तुषीभृता वयमपि प्रक्षोभने ॥

यतः ।

स कर्मपरिणामेन निहृष्टः स्वयमेव भोः ।
 जनितस्तद्दृष्टो चादृग् न क्षमोऽस्मत्प्रपौडने ॥

किं तर्हि ।

वयवर्ती सदास्माकमाज्ञानिर्देशकारकः ।
 अस्मात्पदातिवर्गेऽपि किङ्करः कर्मकारकः ॥
 तत्कर्मपरिणामेन चेत्तस्मै विनियोजितम् ।
 इदं राज्यं ततो देव वयमेवापि नाचकाः ॥
 लब्धे निष्कण्डके राज्ये तदेवं देव भावतः ।
 हर्षक्षाने किमस्माभिरातुरैर्वन्त भृषते ॥
 अथ प्राह महामोक्षो द्रुतमार्गं निवेद्यताम् ।
 स कर्मपरिणामेन कौदृष्टो जनितः किञ्च ॥

विषयाभिलाषेणोक्तं । देवाकर्ण्य ।

सुरूपो दुर्भगः क्रूरः परलोकपराङ्मुखः ।
 धर्मार्थकाममोक्षैश्च दूरतः परिवर्जितः ॥
 गुरुणां बिन्दकः पापो देवविद्वेषकारकः ।
 विशद्वाय्वसायस्य मन्त्रेणापि विनाहतः ॥
 जगदुद्देगहेतुश्च साक्षादिव विषाङ्कुरः ।

निःशेषदोषसङ्गस्य च निष्कृष्टो निकेतनम् ॥
 गाभीर्यौदार्यशौखीर्यधैर्यवीर्यादयो गुणाः ।
 ततो निष्कृष्टास्त्रैव दूराद्भूततरं गताः ॥
 स ईदृशो महाराज्ये खल्वेऽप्यबाधमाधमः ।
 निःशेषशक्तिशून्यात्मा किमस्माकं करिष्यति ॥

अन्यथा ।

न जानीते वराकोऽसौ राज्यं नापि निजं बलम् ।
 न समृद्धिं न वा भूढः स्वरूपमपि तत्त्वतः ॥
 न चास्मान् गणयत्येष चरटान् राज्यहारकान् ।
 मन्यते बन्धुभूतांश्च स्वामिभूतांश्च भावतः ॥
 तदेवं संश्लिते देव विहायाकुल्लतां यदि ।
 महावर्धनकं युक्तं विधातुं जगत्पृथगे ॥
 ततो यदादिशत्यार्थं इत्युक्त्वा र्षर्षनिर्भरः ।
 तदेव कारयत्युच्चैर्महामोहनराधिपः ॥
 अथ तच्चरितं लोके निःशेषं मन्त्रिभाषितम् ।
 ततो वर्धनके तुष्टास्तत्र मृत्युनि ते वनाः ॥
 गायन्ति च महामोहराजपादानुजीविनः ।
 ज्ञात्वा निष्कृष्टराज्यं तन्निर्भरानन्दपुरिताः ॥

कथं ।

येनेदमवाप्तमीदृशं राज्यमनन्तविभूतिपूरितं ।
 सोऽस्माकमहो वशे स्थितो नृपतिः शेषजनं न बुध्यते ॥
 तदिदं वत जातमुत्तमं सुखकरमथ निष्कृष्टराज्यकम् ।

खादत पिवताच गाचत प्रचभं नृत्यत चाद हे जनाः ॥

एवं च तेषु भिक्षपक्षिप्रायेषु महामोहसम्बन्धेषु नगरपामा-
करादिषु प्रवृत्तं महावर्धनकं । कारिता बहुभोभाः । समुष्कायिता
ध्वजपताकाः । प्रभविष्याम इति समुष्कायिता चातिकर्मचरटाः ।
हरिष्याम इति परितुष्टा इन्द्रियतस्कराः । लूषविष्याम इति
प्रमोदिताः कषायलूषकाः । लुण्ठयिष्याम इति हृष्टा भोक्तृपाथलु-
ण्ठाकाः । उपहासयिष्याम इति समानन्दिताः परीषद्विचारभटाः ।
विज्ञासयिष्याम इति विजृम्भिता उपवर्गकुटुम्बजङ्घाः । उपहसि-
ष्याम इति तरङ्गिताः प्रमादविद्वल्लोकाः । अपि च ।

येऽन्यदापि मदेनाम्ना महामोहादयः सदा ।

निष्ठष्टराज्ये संजाते किं किं किं ते न कुर्वते ॥

तदिदं तावदाख्यातं महामोहादिचेष्टितम् ।

चारिचधर्मबैभवेऽपि यज्जातं तन्निबोध मे ॥

तेऽपि चारिचधर्माद्याः सुखा तां राज्यघोषणाम् ।

कौटुक आदेश राजेति पर्यालोचमुपागताः ॥

सद्बोधमन्त्रिणा प्रोक्तं देव विज्ञातमेव ते ।

निष्ठष्टराज्यं चद्रूपमेकान्तेन दुरात्मनः ॥

अयं दुरात्मा राज्यस्य नामाप्यस्य न बुध्यते ।

न चास्मान् गणयत्येष शत्रुभूतांश्च मन्यते ॥

पक्षपातात्महामीहसाधनं वर्धयत्यस्यम् ।

स्वराज्यलोकदेशानां वार्तामपि न पृच्छति ॥

ततश्च ।

एकं तावत्पराभूता महामोहादिभिर्वचम् ।
द्वितीयमौदृशो राजा दैवो दुर्बलघातकः ॥
एवं च स्थिते ।

निष्कृष्टराज्यं देवेदं यज्ज्ञातं दैवदोषतः ।
अहो प्रसूयकालोऽयं जातोऽस्माकं न संग्रयः ॥
तदाकर्ष्यं महामग्निरवचनं ते नरेश्वराः ।
सलोकास्तत्त्वणादेव विघ्राणषदनाः स्थिताः ॥
यादृशो बन्धुवर्गे स्ते मृते लोकस्य वल्लभे ।
संजायते महाग्नोको दैन्यवैकल्यदारुणः ॥
निष्कृष्टराज्ये संजाते श्रुत्वा सहोदधमाश्रितम् ।
चारित्र्यधर्मलोकानां जातस्वादृश एव भोः ॥

तथा ।

चारित्र्यधर्मराजस्य वर्तन्ते यानि भुक्तिषु ।
तेषु सात्त्विकचित्तादिपुरेषु वत भूरिषु ॥
निरामन्दा निराटोपास्ते लोकाः शोकपूरिताः ।
श्रुत्वा निष्कृष्टराज्यं तत्संजाता दैन्यविह्वलाः ॥
अथ तत्तादृशं वीक्ष्य सैन्ययोर्महदन्तरम् ।
आनन्दशोकसम्पत्तेर्जातं मम कुतश्चक्षुः ॥

अदुत ।

क वर्तते निष्कृष्टोऽसौ राजा यस्येदृशा गुणाः ।
द्रष्टव्यमौदृशमतं यदा राज्ञ्यार्थं तं नरेश्वरम् ॥
यावत्तस्य वराकस्य राज्ये तत्र प्रवेग्नम् ।

न दत्तमेव तैर्देव महामोहादितस्करैः ॥

किं तर्हि ।

स्वयमेव वशीकृत्य निःशेषं भूमिमण्डलम् ।

चारिचधर्मसैन्यं च विनिर्जित्य विनाश्य च ॥

तदन्तरङ्गतद्राव्यं महामोहादितस्करैः ।

अधिष्ठितं बहिष्कृत्य निःकृष्टं स्वयमेव भोः ॥

ततस्तप्ताङ्गुशं दृष्ट्वा देव सर्वं विसंस्तुषम् ।

गतोऽहं बहिरङ्गेषु तं दिदृक्षुर्जनेषु भोः ॥

अथ दृष्टो मया देव स निःकृष्टो नराधिपः ।

बहिरङ्गेषु देशेषु राज्यभ्रष्टः सुदुःखितः ॥

स च कौटुम्भः ।

पापकर्मरतो दीनः क्रूरात्मा लोकनिन्दितः ।

निःशेषपुरुषार्थभ्यः परिभ्रष्टो नराधमः ॥

स्फुटिताङ्गो मलक्लिन्नः पापपुञ्जकसन्निभः ।

स निःकृष्टो मया दृष्टः परमैश्वरः सदा ॥

स्त्रीधराव्यपरिभ्रष्टो लोके दुर्भगतां गतः ।

यो गृहे परिभूतोऽथ स बहिः परिभ्रूयते ॥

विक्रीय दणकाष्ठानि कृत्वा वा हस्तखेटनम् ।

हत्वा वा जन्तुसङ्गतं नीत्वा वा लेखमाञ्जिकाम् ॥

विधाय निम्बकर्माणि सोढाक्रोशग्रतानि च ।

स निःकृष्टः करोत्यसौर्दुष्पूरोदरपूरणम् ॥

ये केचिदुःखिताः पापाः क्रूरकर्मविधाधिगः ।

लोके मातङ्गलोमाद्यालोकां रूपं भजत्यसौ ॥
तथापि वल्लभास्तोऽस्य महामोहादितस्कराः ।
चारित्र्यधर्मसैन्यस्य नामायेष न बुध्यते ॥

किं च ।

दुष्याक्षितं कृतं राज्यं भवतेत्यस्य सोपरि ।
स कर्मपरिणामाख्यो राजा रोषसुपागतः ॥
ततोऽस्ति भवचक्रे यदुष्करं पापिपञ्चरम् ।
नीतस्यच निष्ठष्टोऽसौ तेन राज्ञा वराककः ॥
पीयते च महादुःखैस्तान्मरनेकशः ।
स कर्मपरिणामेन निष्ठष्ट इति विश्रुतम् ॥

ततो मया चिन्तितं ।

एकं राज्ये प्रवेशोऽपि न लब्धत्वेन तस्करैः ।
हारितं च निजं राज्यं समृद्धं सैन्यसुत्तमम् ॥
स्त्रितस्त्रेहापि दुःखार्तो राज्यधष्टो बहिष्कृतः ।
द्वितीयं पीयते तत्र स निष्ठष्टो निरर्थकम् ॥
तदस्य सकलं हन्य निष्ठष्टस्य दुरात्मनः ।
अज्ञानदोषतो जातमिदं दुःखकदम्बकम् ॥

तथाहि ।

यथात्मानं विजानीत तद्भार्य्यं रत्नपूरितम् ।
चारित्र्यधर्मसैन्यं च प्रपद्येत सुहृत्तमम् ॥
महामोहादिसैन्यं च यद्यसौ शत्रुसन्निभम् ।
अवगच्छेत्तत्तस्य कुतो दुःखपरम्परा ॥

यतः ।

इत्वा चरटसङ्घातं नवपौरुषसंयुतः ।

सदा निष्कण्टकं राज्यं स मुञ्च्यीत न संग्रयः ॥

अथ वा ।

किं तस्य चिन्तयास्माकं राजादेशो मया परम् ।

कर्तव्योऽतः प्रपञ्चामि द्वितीयस्यापि चेष्टितम् ॥

ततोऽधमस्य तद्राज्यं संजातं देव वत्सरे ।

द्वितीये घोषितं चोच्चैर्जिण्डिमेन यथा पुरा ॥

समस्तोऽपि च संपन्नो वृत्तान्तो यो निवेदितः ।

निष्कण्टकाय्ये सोऽस्यापि राज्ये सैन्यदये तथा ॥

वर्णितास्तु गुणास्तस्य महामोहस्य मन्त्रिणा ।

थादृशाः परिषदाथे तानहं ते निवेदये ॥

उक्तं हि तदा विषयाभिलाषेण मन्त्रिणा । यच्चैवंविधोऽसाव-
धमराजो जनितः कर्मपरिणामेन निजपिचा । वदत ।

इहलोकपरो गाढं परलोकपराङ्मुखः ।

धर्ममोक्षस्तद्वेषः प्रतिबद्धोऽर्थकामयोः ॥

शब्दे रूपे रसे गन्धे स्पर्शे चात्यन्तलोभुपः ।

तपोदानदयाश्रीलक्षणश्चर्यविदूषकः ॥

अत्यन्तवत्सलोऽस्माकं सदैवदेशकारकः ।

चारित्र्यधर्मधैर्यस्य विद्विष्टो वैरिसन्निभः ॥

न चायमपि जानीते राज्यं नापि निजं वलम् ।

न स्वरूपं न चास्माकं तस्कराकारधारिताम् ॥

ततश्च ।

अधमस्यापि बद्राज्यं तद्राज्यं परमार्थतः ।
 अस्माकमेव संपन्नं देव नास्त्यत्र संग्रहः ॥
 केवलं न प्रवेशोऽस्य दातव्यो भुक्तिमण्डले ।
 प्रविष्टो हि विजानीयादास्माकौनं विचेष्टितम् ॥
 अस्ति किंवनमात्रं हि वीर्यमस्य दुरात्मनः ।
 बहिष्करणमेवातो युक्तं नात्र प्रवेशनम् ॥
 ततः प्राह महामोहो यः स्यादस्य बहिष्कृतौ ।
 उपायः कोऽपि निःशेषं तमार्थो वक्तुमर्हति ॥
 ततः प्राह महामन्त्री देव विज्ञापितं मया ।
 यथाबाधधर्मो राजा प्रतिबद्धोऽर्थकामयोः ॥
 ततः सर्वेऽपि संभूय वचं तं धनकामयोः ।
 आसक्तं बाह्यदेशेषु धारयामौ बहिष्कृतम् ॥

ततः ।

एवं विधीयतामार्थं महामोहेन अल्पितम् ।
 बहिष्करणकामेन संजीभृताश्च तस्य ते ॥
 अथास्ति मन्त्रिणस्तस्य सुता परमयोगिनी ।
 वृष्टिर्नाम विज्ञायाञ्चौ सा तत्पदेमभाषत ॥
 देव यूथं मिताशेषदेवदानवमानुषाः ।
 सोऽधमः कियती माया यतस्तं प्रति गानुकाः ॥
 तद्दीयतां ममादेशे येन तं वशवर्तिनम् ।
 एकाग्रं करोम्येषा युष्माकं किं विचिन्तया ॥

राज्यभ्रष्टं बहिर्भूतं भवतां कर्मकारकम् ।

स्वसैन्यदृष्टं तं देव करिष्यामि न संग्रहः ॥

अन्यथा ।

यच्च मे प्रभवो देव तच्चैते सहचारिणः ।

स्पर्शनाद्या भवन्त्येव सोदर्थाः स्त्रीयमानुषाः ॥

सन्निधानं भवत्येव भावतो भवतामपि ।

सर्वेषां तच्च पुरुषे यो वग्रीक्रियते मया ॥

तथाहि ।

धनकामविहीनोऽपि भवद्विर्भुङ्क्ते मया ।

निष्ठष्टोऽपि पुरा देव प्रापितः पापिपञ्चरम् ॥

तद्दीयतां ममादेशो मा विस्मन्नो विधीयताम् ।

गच्छाम्यहं बहिष्कर्तुमधमं तं नरेश्वरम् ॥

ततो योग्येत्यनुज्ञाता महामोहमहीशुजा ।

सा दृष्टिः प्रगता तच्च यचास्ते सोऽधमो नृपः ॥

इतस्तु ।

वृत्तान्तं तादृशं श्रुत्वा सर्वं तद्वृत्तिमण्डलम् ।

चारिचधर्मसैन्यं च जातं चक्षुप्रकम्पितम् ॥

निष्ठष्टराज्ये ये जाताः शोकाक्रन्दादयः पुरा ।

अधमस्यापि ते राज्ये संपन्नाः साधुमण्डले ॥

अथ सा योगिनी गत्वा कृतान्तर्धानविभ्रमा ।

अधमस्य नरेन्द्रस्य तस्य सोचनयोः स्मिता ॥

ततस्तु तद्विज्ञेनाथौ रूपालोकनलोचनपः ।

संजातोऽन्यन्न जानीते संसारे सुखकारणम् ॥
 स्त्रीणां कटाक्षविशेषविभ्रमेक्षितसंस्थितम् ।
 सावष्ट्यं दसितं स्त्रीणां सोऽस्यचुर्निरोचते ॥
 नेत्रवक्त्रस्तनाद्येषु तदङ्गेषु च मूढधीः ।
 नीलाब्जेन्दुलसत्कुम्भकल्पनां प्रतिपद्यते ॥
 विलासलासविम्बोकहावभावविराजितम् ।
 रूपाब्जं सुन्दरौसारं प्रेक्षणं वीक्ष्य मोदते ॥
 विचित्रचित्रविन्यासांस्तथान्यच्च सकौतुकम् ।
 सोऽधमो रूपसुत्पन्नज्ञानन्दमवगाहते ॥

चिन्तयति च ।

अहो सुखमहो स्वर्गस्तथाहो पुण्यकर्मता ।
 यस्य मे जायते नित्यं साक्ष्यं रूपदर्शनम् ॥
 ततो रात्रिर्दिवं मूढो रूपदर्शनसोऽक्षुपः ।
 सोऽन्यत्किंचिन्न जानीते कोऽहं किं वा मया कृतम् ॥
 तथा च वर्तमानस्य स्पर्शनाद्यैस्तथापरैः ।
 महामोहादिभिस्तस्य खं खं वीर्यं निदर्शितम् ॥
 अथ तैर्लुप्तसंज्ञानः सोऽधमो निजराज्यतः ।
 बहिर्भूतः कृतो देव प्रसक्तो धनकामयोः ॥
 न ज्ञातं तेन तद्भाव्यं निजं न च महाबलम् ।
 न समृद्धिर्न वा तेन राजाहमिति निश्चितम् ॥
 गृहीता बन्धुबुद्ध्या च सा दृष्टिक्षेपेन योगिनौ ।
 महामोहमहासैन्यं सुहृद्भूतं निरीक्षितम् ॥

ततश्चरट्येन्येन तेन तद्राज्यमञ्जसा ।
 वशीकृत्य हताः सर्वे तस्यानुचरपार्थिवाः ॥
 स तु राज्यपरिभ्रष्टः स्त्रीयवान्भववर्जितः ।
 रिपुसैन्यवृत्तोऽप्युच्चैर्मन्यते सुखमात्मनः ॥
 दुःखरूपं पुनर्दुःखकारणं दुःखजन्मकम् ।
 मन्यते हि विपर्यासाच्छब्दाद्यनुभवं सुखम् ॥
 राजसेवकगैलूषबन्धितकरोपमः ।
 संजातो बहिरङ्गेषु स देशेषु महीपतिः ॥
 विद्वन्प्रायो महापापः कृपास्थानं विवेकिनाम् ।
 नास्तिको हतमर्यादो धर्मानुष्ठानदूषकः ॥
 मन्यते धार्मिकं लोकं सहास्यं भोगवञ्चितम् ।
 विदग्धं मन्यते मोहादर्थकामपरायणम् ॥

चिन्तयति च ।

यस्य रूपेक्षणं नित्यं गृहिणी वशवर्तिनी ।
 धनं च भूरि तस्येह मोक्षः श्रेष्ठा विडम्बनाः ॥
 एवं च बहिरङ्गेषु स देशेषु विषेष्टते ।
 राजा विलुप्तसर्वस्वः सुखं मन्यस्तथापि च ॥
 अन्यदा तेन मातङ्गी वीक्षिता रूपशालिनी ।
 तस्यामध्युपपन्नश्च ततोऽसौ दृष्टिदोषतः ॥

ततश्च ।

अनालोच्य कुललोचैः कलङ्कमतिदारुणम् ।
 अद्भुता पापसङ्गातमकृतायतिवीक्षणम् ॥

अनाकल्य लोकेऽसौ लाघवं चात्मनोऽतुलम् ।
 कार्याकार्यविचारेण रहितात्मा स पार्थिवः ॥
 तां मातङ्गीं समादाय सद्रूपालोकलम्पटः ।
 तद्वक्त्रमीचमाणोऽसौ नान्यत्किंचन बुध्यते ॥
 ततस्तं तादृशं वीक्ष्य वृत्तान्तं सोऽधमो नृपः ।
 बहिरङ्गजनेऽप्युच्चैर्निन्दायाः पात्रतां गतः ॥
 समक्षैरपि संभूय स गाढाकार्यकारकः ।
 राज्याभिष्कासितो लोकैर्गुणाः सर्वत्र पूजिताः ॥
 ततो दुःखग्रतापूर्णः क्षिप्रित्वासौ बहिर्जने ।
 प्राप्तो निष्ठुरराजीयामवस्थां पापिपञ्चरे ॥
 स कर्मपरिणामेन राज्यं दुष्टं कृतं त्वया ।
 इत्युक्त्वा पीड्यते दुःखैरनन्तैस्तत्र रोषतः ॥
 ततो मया चिन्तितं ।

इदमप्यस्य संजातमधमस्येदृशं फलम् ।

अज्ञानदोषतो हन्त नान्यत्किंचन कारणम् ।

तृतीयवत्सरे देव जातो राजा विमध्यमः ॥

राज्ये तच्चान्तरङ्गे च विहितं घोषणादिकम् ।

समस्तोऽपि च वृत्तान्तः पर्यालोचादिकस्तथा ॥

ततः सेन्यदथे जातो यथानन्तरराज्ययोः ।

ततश्च ।

महामोहमहाराजो भन्निषणं प्रत्यभाषत ।

आर्य वर्णय कौटुचो गुणैरेष विमध्यमः ॥

मन्त्रिणोक्तं महाराज वत्सलोऽयं नराधिपः ।

अस्माकं किं तु चारिचधर्मसैन्यमपौचते ॥

तथाहि ।

यथास्मान्मन्यते चित्ते बन्धुभुतानथं सदा ।

तथानुवर्तयत्येष सैन्यं तदापि पार्थिवः ॥

केवलं पक्षपातोऽस्य गाढमस्मात् दृश्यते ।

चारिचधर्मसैन्ये तु राजायं श्रियिष्ठादरः ॥

इहलोके यथा सक्तं चित्तमस्य महीभुजः ।

तथान्तरान्तरा किञ्चित्परलोकमपौचते ॥

प्रतिबद्धं मनो नित्यं यथास्य धनकामयोः ।

तथानुश्रील्यत्येष धर्मकार्यमपि कश्चित् ॥

भद्रकः सर्वदेवानां श्रोता सर्वतपस्विनाम् ।

दानश्रीलपरः किञ्चिन्न सञ्ज्ञास्त्रविदूषकः ॥

तदेवं देव राजाग्र्यं नास्माकमतिसुन्दरः ।

यस्माच्चारिचधर्मादिसेन्यं जानाति किञ्चन ॥

तदचावहितैर्भावं देवास्माभिः प्रयोजने ।

प्रवेशोऽस्यापि राज्येऽत्र न दातव्यः कथञ्चन ॥

प्रविष्टो हि भवेद्देव स्वसैन्यपरिपालकः ।

आस्माकीनं पुनः सैन्यं बाधते नात्र संग्रहः ॥

बहिर्भूतः स्वसैन्यस्य यद्येष परिपालनम् ।

कुर्यात्तथापि नास्माकं भवेदत्यन्तबाधकः ॥

अस्यापि च तदेवात्र बहिष्करणकारणम् ।

कृष्णा सह यदस्माभिरधमस्य कृतं पुरा ॥
 अकाशहीनं भो देव तत्तदेव विधीयताम् ।
 धावन्नाक्रामति प्राज्यं राज्यमेष विमध्यमः ॥
 एवं भवतु तेनोक्ते महामोक्षमहीभुजा ।
 बहिष्कृतः स तैश्चौरैः सर्वैर्दृष्टिपुरःसरैः ॥
 वशीकृतं च तद्राज्यं किं तु नात्यन्तपीडितम् ।
 चारिचधर्मसैन्यं च मनागेतैरपेक्षितम् ॥
 स तु राजा बहिर्भूतो मानसम्मानपूजनैः ।
 तदात्मसैन्यं राज्यं च पालयत्यन्तराम्तरा ॥
 प्रविभागेण संस्थाप्य सोऽहोरात्रं क्षणे क्षणे ।
 धत्ते धर्मार्थकामेषु कार्यं काक्षोचितं सदा ॥
 तेऽपि चारिचधर्माद्या मनागाप्यायितास्तथा ।
 तेन राज्ञा न कुर्वन्ति शोकाक्रन्दनरोदनम् ॥
 राजानो ब्राह्मणाद्याश्च ये सदाचारवर्तिनः ।
 चिवर्गसाधनोद्युक्तास्तेषां रूपं भजत्यसौ ॥
 अथ तत्तादृशं कुर्वन्निजराज्यं स पार्थिवः ।
 जनमध्ये गतः स्नात्वा धन्योऽयं पुण्यकर्मकः ॥
 स कर्मपरिणामाख्यो यः पिता तस्य भूपतेः ।
 असावपि मनाक् तुष्टो दृष्ट्वा तत्तस्य चेष्टितम् ॥
 ततस्तं पश्यसंस्थाने कदाचित्सुखकारणे ।
 कदाचिन्मानवावासे नगरे सुखपूरिते ॥
 कदाचिच्च सुखोपेते नगरे विबुधास्तथे ।

प्रापयत्येष राजेन्द्रो मथेत्याकर्णितं तदा ॥

अथातीते पुनस्तत्र भुक्तराज्ये विमथ्यमे ।

जातोऽन्तरङ्गराज्येऽद्यौ मध्यमो नाम भूपतिः ॥

विहितं घोषणं जातः पर्यालोचो महीभुजाम् ।

निवेदितास्त तस्यापि गुणास्तेमैव मन्त्रिणा ॥

कथं ।

अयं राजा महाराज मध्यमः सततोद्यतः ।

धर्मार्थकाममोक्षेषु पुरुषार्थेषु भावतः ॥

परमाथं तथाप्येकं मन्यते मोक्षमश्नुया ।

तद्धेतुभूतं धर्मं च न प्रसक्तोऽर्थकामयोः ॥

उदारसत्त्वविरहात्केवलं धनकामयोः ।

प्रवृत्तिं कुर्वते नित्यं तद्दोषांश्चिन्तयन्नपि ॥

बन्धुपुत्रकलत्रादिरूपं यद्भावबन्धनम् ।

तन्नोटनं न शक्नोति कर्तुमेष नराधिपः ॥

तदिदं मन्त्रिणा तावत्प्रहामोहादिभूभुजाम् ॥

निवेदितं मया तत्र श्रुतं च जनवार्तया ।

अप्रबुद्धेनोक्तं । किं पुनरपरमाकर्णितं जनवार्तया भवता ।

वितर्कणोक्तं । आकर्णयतु देवः ।

येन ते कथितं देव सिद्धान्तेनाखिलं पुरा ।

सार्धं परिचयस्तेन तस्याप्यस्ति महीपतेः ॥

ततस्तदुपदेशेनानेन मध्यमभूभुजा ।

तदात्मीयं महाराज्यं लेगोद्देशेन लक्षितम् ॥

तच्च चारिचधर्माद्यं सैन्यमौषद्धि भावितम् ।
 समृद्धिर्निजरूपं च विज्ञातप्रायमञ्जसा ॥
 महामोहादिग्रन्थानां तेषां चरटवृत्तिता ।
 तेनावधारिता राज्ञा सिद्धान्तवचनात्किञ्च ॥
 ततोऽसौ मध्यमो राजा वीर्येण कियतीमपि ।
 आक्रम्य भूमिं राज्यस्य मध्यभागे व्यवस्थितः ॥
 अथ चारिचधर्माद्याः स्त्राङ्गभूताः पदातयः ।
 मनागाङ्गादितास्तेन चौराश्चेष्टन्निपीडिताः ॥
 ततस्तदौर्यमुदीक्ष्य महामोहादितस्कराः ।
 सेवका इव तस्मीनाः स्थिताः कम्पितमानसाः ॥
 मनागाङ्गादिताश्चित्ते स्त्रामिवीथं निरीक्ष्य ते ।
 नृपाश्चारिचधर्माद्याः ससैन्यपुरबान्धवाः ॥
 यथा वग्रीकृताः पूर्वं राजानः सापि योगिनौ ।
 तस्य मध्यमराजस्य दृष्टिर्नात्यन्तबाधिका ॥
 ततोऽसौ मध्यमो राजा मनाङ्ग्निर्जितमण्डलः ।
 राज्यं यापयथात्मीयं कालापेक्षी भुनक्ति तत् ॥
 बहिरङ्गेषु देशेषु सज्जने स्थाप्यतां गतः ।
 धन्योऽयं पुण्यकर्मणि लब्धमार्गी नराधिपः ॥

किं वञ्चना ।

ये केचिल्लब्धमार्गा जीवा जनेन्द्रशासने ।
 जीवादितत्त्ववेत्तारः श्रद्धासंशुद्धमानसाः ॥
 यथाशक्ति कियद्भ्योऽपि पापेभ्यो विरतास्तथा ।

समस्तभुवनाद्वादकारिणः शृङ्खलेऽश्वया ॥
 तेषां हि यदनुष्ठानं तत्तेनापि निषेवितम् ।
 देव मध्यमराजेन तद्राज्यं भुञ्जताखिलम् ॥
 ये चान्ये तादृशा लोकाः परलोककृतोद्यमाः ।
 गृहीतमोक्षतत्त्वार्थास्तद्रूपोऽसौ नराधिपः ॥
 ततोऽसौ यः पिता तस्य सार्वभौमो नरेश्वरः ।
 स कर्मपरिणामाख्यस्तोषितस्तेन कर्मणा ॥
 ततोऽसंख्यसुखापूर्णं नगरे विबुधालये ।
 स राजा मध्यमस्तेन नीतो राज्येऽतिशङ्किते ॥

ततोऽहं चरितं वीक्ष्य चतुर्णामपि भूभुजाम् ।
 तेषां सकौतुको जातः पञ्चमः किं करिष्यति ॥
 धावन्त च महाराज्ये ग्रामेषु नगरेषु च ।
 घोषितं छिन्दिमेनोच्चैरुत्तमोऽच महीपतिः ॥
 ततस्तां घोषणां श्रुत्वा तेऽन्तरङ्गनराधिपाः ।
 पुनः पर्याकुलीभूताः सुन्दरा इतरेऽपि च ॥
 ततश्चारिचधर्माय तेन सद्बोधमन्त्रिणा ।
 सन्वीरणार्थं सैन्यस्य तद्गुणा प्रतिवेदिताः ॥
 उक्तां हि तेन सद्बोधमन्त्रिणा ।

मा भैषुरच भो लोकाः सुन्दरोऽयं नराधिपः ।
 अत्यन्तवत्सलोऽस्माकं महानन्दविधायकः ॥
 जानात्येष निजं राज्यमिदं रत्नौषधपूरितम् ।
 अस्मांस्य लक्ष्यत्येष नामतो गुणतोऽपि च ॥

यत्तेन्यं ये गुणास्तस्य ये यामनगराकराः ।
 ये देशा येऽच चरटा ये लोकाः शुद्धवृत्तयः ॥
 या च राज्यस्थितिः काचिदच राज्येऽतिसुन्दरा ।
 तदिदं बुध्यते देव सर्वसुत्तमभूपतिः ॥
 वर्धकोऽस्मद्वलस्यायं महामोहादिसूदनः ।
 सर्वैर्नृपगुणैर्युक्तस्वारुरेष महौपतिः ॥
 तदस्य यदिदं राज्यं तद्राज्यं परमार्थतः ।
 अस्माकमेव संजातं देव नास्त्यत्र संग्रहः ॥
 सद्बोधमन्त्रिणो वाक्यमेवमाकर्ण्य ते नृपाः ।
 जातास्वारिचधर्माद्याः प्रोत्फुल्लमुखपङ्कजाः ॥
 ततस्वारिचधर्माद्यैः कृतलोकचमत्कृति ।
 कृतं वर्धनकं तोषादानन्दरसनिर्भरम् ॥

गायन्ति च ते । यथा ।

इदमुत्तमराज्यमहे प्रबलं
 दक्षिताखिलतस्करवृन्दबलम् ।
 अचिरेण भविष्यति तत्सद्गुणं
 प्रमदाय च साधुजनस्य भृशम् ॥

इतस्य ।

महामोहादयः सर्वे श्रुत्वा राज्यं तदौत्तमम् ।
 प्रसीना वयमित्येवं मुक्तप्राणा इव स्थिताः ॥
 क यामः क च नश्वरः कथं जीवितरक्षणम् ।
 इत्येवमाकुक्षीभृतास्ते किं किं किं न कुर्वते ॥

अथ राज्यं समाधाद्य पितृस्तेन महीभुजा ।

उत्तमेन स सिद्धान्तः पृष्टो राज्यस्थितिं तदा ॥

तद्यथा ।

कथं नाथ प्रवेक्ष्यामि तत्र राज्येऽतिदुर्गमे ।

कथं वा निहनिष्यामि प्रचण्डचरटानहम् ॥

कथा वग्नीभवेष्ठीत्या तत्सुराज्यं ममाखिलम् ।

कुत्र स्थाने मया नाथ निधोष्यं निजपौरुषम् ॥

सर्वोपायविधेर्वृत्ता त्वं महाभाग वर्तसे ।

यथा निष्कण्टकं राज्यं स्थान्मे तदनुमर्हसि ॥

तदेवमुत्तमेनोक्ते सिद्धान्तः समभाषत ।

वत्स योग्योऽसि राज्यस्य तस्य नास्त्वयं संशयः ॥

तथाहि ।

मोक्षकाञ्चैकतामस्त्वं तदर्थं धर्मसाधकः ।

संसाराद्विरतोऽत्यन्तमर्थकामपराङ्मुखः ॥

मोक्षे प्रवर्तमानस्य या कीर्तिर्यच्च ते सुखम् ।

प्रसङ्गजनितं तत्ते वत्स नो बन्धकारणम् ॥

भवप्रपञ्चः सर्वोऽपि विदितो भवतः स्फुटम् ।

तच्च राज्यं त्वया ज्ञातं यत्पिचा ते निवेदितम् ॥

यस्य प्रवेशनोपायस्तत्र राज्ये नरोत्तम ।

तं ते निवेदयिष्यामि निःशेषमवधारय ॥

तत्र भोः प्रविशतान्तरङ्गराज्ये नरपतिना प्रथममेव प्रवृत्त्या
सुरवः । सम्यगनुष्ठेयस्तदुपदेशः । विधेयाहिताग्निनेत्राग्नेस्तदुपचर्या ।

कर्तव्यं धर्मशास्त्रपारगमनं । विमर्शनैयसात्पर्येण तद्भाषार्थः ।
जनयितव्यस्तेन चेतसोऽवष्टम्भः । अनुशीलनीया धर्मशास्त्रे यद्योक्ताः
क्रियाः । पर्युपासनीयाः सन्तः । परिवर्जनीयाः सततमसन्तः ।
रक्षणीयाः स्वरूपोपमया सर्वजन्तवः । भाषितव्यं सत्यं सर्वभूतहि-
तमपक्षमनतिक्रान्ते परीक्ष्य वचनं । न ग्राह्यमणीयोऽपि परधन-
मदत्तं । विधेयं सर्वाशामस्मरणमसंकल्पनमप्रार्थनमगिरीक्षणमनभि-
भाषणं च स्त्रीणां । कर्तव्यो बहिरङ्गान्तरङ्गसङ्गत्यागः । धारणीयः
संधमोपकारी मद्वायतिवेशः । यापनीयं नवकोटिविशुद्धेनाहारोप-
धिग्न्यादिनात्मग्ररीरं । विवर्तव्यमनियतविहारेण । न दातव्यस्त-
न्निद्रास्तस्यविषादादौनामवकाशः । न मूर्छितव्यं मृदुस्पर्शेषु ।
न गर्हितव्यं स्वादुरसेषु । न मोहितव्यं सुरभिगन्धेषु । नाद्युप-
पन्नव्यं कमनीयरूपेषु । नाभिकाञ्चितव्यं कणध्वानेषु । मोदेजितव्यं
कर्कशशब्देभ्यः । न जुगुप्सनीयानि बीभत्सरूपाणि । न द्वेष्टव्यमस-
नोश्नरसेषु । न मिन्दितव्या दुरभिगन्धाः । न गर्हणीयमकान्तस्य-
र्गेषु । प्रतिक्षणं क्षालनीयो विशुद्धभावनयात्मा । भवितव्यं सदा
संतुष्टचित्तेन । समाचरणीयं विचित्रं तपस्सरणं । विधातव्योऽनव-
रतं पञ्चविधः स्वाध्यायः । प्रणिधेयं परमेश्वरे सततमन्तःकरणं ।
वर्तितव्यं समितिगुप्तिपरिपूतेन मार्गेण । परिसोढव्याः क्षुत्पिपा-
सादयः परीषदाः । तितित्चितव्या दिव्याद्युपसर्गाः । अभ्यसनीयं
धीष्टतिस्मृतिब्रह्माधानं । यतितव्यमसंपन्नयोगेषु । एवं हि कुर्वतो
नृपतेर्भवति तत्र राज्ये प्रवेशः । तद्भवताप्येवं तत्र प्रवेष्टव्यं । उत्त-
मेनोक्तं । सदाज्ञापयति नाथः । सिद्धान्तेनोक्तं । वत्स यद्येवं ततो

भविष्यति तत्र राज्ये तव प्रवेशः । केवलं यद्दीतव्यस्तथायमन्तर-
 क्रोऽभासनामा स्त्राज्ञिकः सहायः । तथा चारिचधर्मसैन्यादागमि-
 व्यति ते वैराग्याभिधानो द्वितीयः सहचरः । ततस्ताभ्यामभ्या-
 सवैराग्याभ्यां सहितेन भवता तत्र राज्ये प्रवेष्टव्यं । निरोद्धृत्यो
 महामोहादिषैन्यस्य यत्नतो बहिःप्रसारः । निहन्तव्या यथादर्शं
 बलाभिर्गच्छन्तस्तसैनिकाः । संधीरणीयं चारिचधर्मसैन्यं । स्त्रिरी-
 कर्तव्या चित्तवृत्तिराज्यभूमिः । प्रवर्तितव्या मैत्रीमुदिताकण्ठोपे-
 चाभिधानाश्चतस्रो महादेव्यः । ततः समपसामग्रीकेण यता पूर्वदा-
 रेण प्रवेष्टव्यं तत्र राज्ये भवता । तस्य च वामे दिग्भागे महा-
 मोहादिषैन्याधारभूतानि सर्वाण्यपि ग्रामनगराकरपर्वतनद्यादीनि
 प्रतिवसन्ति । दक्षिणे तु दिग्भागे चारिचधर्मसैन्यस्य सम्बन्धीनि
 ग्रामादीनि विद्यन्ते । सर्वाधारा पुनस्तेषां चित्तवृत्तिर्महाटवी
 वर्तते । तस्याश्च पर्थन्ते पश्चिमे दिग्भागे विद्यते निर्वृतिर्नाम
 नगरी । सा हि तां महाटवीमतिच्छद्वा व्यवस्थिता । तां च निर्वृ-
 तिनगरीं प्राप्तस्य ते परिपूर्णं भविष्यत्यस्य राज्यस्य फलं । अतस्तद्ग-
 मनार्थमेव प्रस्थानं विधेयं । न कर्तव्योऽन्यत्र भवता प्रतिबन्धः ।
 गन्तव्यं च तस्यां नगर्यामनवरतप्रयाणकैश्चित्तवृत्तिमध्यभागवर्तिना-
 त्यन्तप्रगुणेन महामोहादिषैन्यास्पृष्टेन चारिचधर्मादिषैन्यातिवृत्तमेन
 सततमौदासीन्यनामकेन महाराजमार्गेण । इतश्चादावेवास्ति ताव-
 दध्यवसायो नाम महाहृदः । स यदा पङ्ककक्षुषो भवति तदा
 प्रकृत्यैव महामोहादिषैन्यं पोषयति चारिचधर्मान्नीकं तु पीड-
 यति । यदा पुनः प्रसन्नतया स्तस्थो भवति तदा सोऽध्यवसायम-

महाद्वाद्वारिचधर्मसेन्यं तत्सुभावतया दृश्यति महामोहादिवक्ष्यं तु
 कर्षयति । अत एव महामोहादयस्तं स्तोपकारार्थं कलुषयन्ति
 चारिचधर्मादयस्त्वात्मोपकारार्थमेव तं प्रसादयन्ति । भवता तु
 तस्याथवसायमहाद्वाद्वारिचधर्मप्रसादनार्थं तास्तत्त्वोऽपि महादेवो
 नियोष्याः । यतो निपुणास्तास्तस्य नितराममस्तताकरणे । ततः
 प्रवर्त्तन्ते तत्रादिमहाद्वादे पुष्टीभूतेषु चारिचधर्मादिषु स्वाङ्गि-
 कभूतेषु कर्षितेषु महामोहादितत्त्वरेषु पुनरप्यतो गन्तव्यं । ततो
 भविष्यति तस्मादेव महाद्वादात् प्रवृत्ता धारणा नाम महानदी ।
 सा च स्थिरसुखयानासनोपविष्टेनोच्छ्वासरहितमतिवेगेन गच्छता
 परित्यज्य निःशेषमिन्द्रियव्याघ्रेण भवता प्राप्तव्या । तस्यां च
 जनयिष्यन्ति ते महामोहादिग्रन्थो विविधविकल्पकल्पकलोल-
 कान् । ते भवतात्यन्तावहितेन भञ्जनीयाः । ततो द्रष्टव्यं त्वं
 धर्मध्याननामानमतिप्रगुणं दण्डोलकं । तेन च गन्तव्यं । स च
 गत्वा पतियति सबीजयोगाभिधाने महति मार्गे । तेन च गच्छ-
 तस्ते प्रतिक्षणं प्रलयोभविष्यन्ति सर्वेऽपि महामोहादिग्रन्थः ।
 समुच्चलियन्ति तेषां समन्धीनि समस्तस्थानानि । प्रवर्त्तन्ते भवि-
 ष्यन्ति चारिचधर्मादयः । धवलतां धारयिष्यति समस्तापि राव्य-
 भूमिः । न भविष्यति च रजस्तमसोर्नामापि । ततो लप्स्यसे त्वं
 शुक्लध्यानाभिधानं दण्डोलकं । तेन च गच्छतो भविष्यति ते
 विमलकेवलालोकः । ततः स दण्डोलको गत्वा मिलिष्यति
 निर्बीजयोगाख्ये दृष्टि मार्गे । तत्र च स्थितेन त्वया विषमरि-
 पुसमीकरणाय विधातव्यः केवलिसमुद्घाताख्यः प्रयत्नो निवृत्तव्यास

योगाख्यास्त्रयो बृष्टवेतास्ताः । ततः परं भविष्यति त्रैलोक्ये नाम
वर्तनी । तथा गन्तव्यं । सैव तस्यां निर्वृतिनगर्यां भवन्तं प्रापयि-
ष्यति । सा यतोऽनारतस्तिष्ठतीति । एते च सर्वे तमौदासीन्य-
नामकं महाराजमार्गममुञ्चत एव भवतः संपश्यन्ते व्यतिकराः ।
अन्यच्च । तच्च गच्छता भवता यहीतव्या समता नाम योगनक्षिका ।
तस्यां च पातनीया निजा दृष्टिः । ततस्तस्यां समतायां पतित-
दृष्टेस्ताव भविष्यति यथावस्थितपदार्थदर्शनं । ततः स्वयमेव विज्ञाय
प्रतिक्षणं यथोचितं करिष्यसि । किं ब्रूणोपदिष्टेनेति ।

तस्यां च निर्वृतौ वत्स प्राप्तस्त्वं सततोत्सवः ।
तस्यान्तरङ्गराज्यस्य फलं भोक्ता भविष्यसि ॥
निर्बाधो नष्टनिःशेषग्रन्थसङ्गातनिर्भयः ।
स्वास्त्वसि त्वं महाभाग सततानन्दपूरितः ॥
ये तेऽन्तरङ्गास्ते भूपास्तेऽपि भूतिसमन्विताः ।
मोदित्यन्ते त्वया सार्धं सर्वे तल्लयतां गताः ॥

अन्यच्च ।

कृत्वापे रिपुहन्तारं भटं वैराग्यनामकम् ।
विधायात्यन्तनिपुणमभ्यासं मार्गदेशकम् ॥
राज्यप्रवेशादारभ्य गच्छतस्त पदे पदे ।
वर्धमाना महाभाग भविष्यन्ति विभूतयः ॥

किं ब्रूना ।

न मोक्तव्यस्त्वया मार्गो निहन्तव्याश्च शत्रवः ।
नानुषङ्गो विधातव्यो बहिरङ्गविभूतिषु ॥

पाञ्चास्यारिचधर्माद्याः स्मर्तव्यं मामकं वचः ।
 एवं ते कुर्वतो वत्स सर्वं चारु भविष्यति ॥
 तद्गच्छ वत्स सिद्धिस्तो कुरु राज्यं सुनिर्मलम् ।
 त्वया राज्यफले प्राप्ते सफलो मे परिश्रमः ॥

उत्तमेनोक्तं । यदाज्ञापयति नाथः ।

ततो व्योपदिष्टं तस्मिन्नात्मने महात्मना ।
 तथैव विहितं सर्वमुत्तमेन सुमेधसा ॥
 ततः प्रविष्टोऽधौ तच्च राज्ये तेनैव वर्तमाना ।
 विहिताग्रेषकर्तव्यो देवोत्तममहीपतिः ॥
 अथ सा धोमिनी दृष्टिर्महामोहादिशत्रुभिः ।
 तस्यापि धोजिता देव वशीकरणकासुकैः ॥
 यावता न गतस्तस्याः स दृष्टेर्वशवर्तिताम् ।
 किं तु निर्जित्य तां तेन तेऽपि सर्वेऽपि निर्जिताः ॥
 ततो निर्दक्षिताग्रेषशत्रुवर्गो विकण्टकम् ।
 उद्धृतभृतिकं स्त्रीतं राज्यमासाद्य सुन्दरम् ॥
 पाण्डवभिजयेन्यानि सर्वासाङ्गादथन् प्रजाः ।
 असुखमिर्वृतेमार्गं स लोके साध्यतां गतः ॥

कथं ।

धन्योऽयं कृतकृत्योऽयं महात्मा नरसत्तमः ।
 येनेदृशं महाराज्यं पाञ्चितं पुण्यकर्मणा ॥

ततश्च ।

देवदानवमालुख्यशक्रचक्रधरैः सुतः ।

स गच्छन्निर्वृतेमार्गे संप्राप्तः परपूजनम् ॥
 तदेवं भुवनख्यातं सुखसन्दोहपूरितम् ।
 तद्राज्यमन्तरङ्गं भोः परिपास्य मनोहरम् ॥
 तेनौदासीन्यमार्गेण गच्छन्निःशेषचेष्टितम् ।
 सिद्धान्तोक्तं प्रकुर्वाणः पूर्वोक्तं दृढसंस्मृतिः ॥
 स तस्यामुत्तमो राजा निर्वृतौ सततोत्सवः ।
 संप्राप्तः क्रमशो देव भुङ्क्ते राज्यस्य सत्फलम् ॥
 अन्यच्च । देव मद्याकर्णितं । यथा तस्यां निर्वृतौ नगर्यां
 न मृत्युर्न जरा नार्तिर्न शोको नारतिर्न भीः ।
 न बुभुक्षा पिपासा च न च केचिदुपद्रवाः ॥
 किं तर्हि ।
 स्वाभाविकं निराबाधं स्वाधीनमुपमातिगम् ।
 अगन्तं योगिगम्यं च सुखमेव हि केवलम् ॥
 ततश्च ।
 एवं तत्पाशितं तेन राज्यमुत्तमभूदुजा ।
 येन तस्यां स संप्राप्तो जातश्चिन्ताविवर्जितः ॥
 अन्यच्च ।
 यो राज्यदाता प्रागासीत्पिता चोत्तमभूपतेः ।
 स कर्मपरिणामाख्यस्तेन जित्वा निराकृतः ॥
 यहुक्तेः सा क्षतिक्रान्ता पुरी यामुत्तमो गतः ।
 ततश्च ।
 न कर्मपरिणामाय ठौकमप्येष यच्छति ॥

किं तर्हि ।

अनन्तानन्दसदीर्यज्ञानदर्शनपूरितः ।

सततं मोदते धन्यस्तस्यां निःशेषितक्रियः ॥

चित्तवृत्तिमहाराज्ये फलमेतत्सुपालिते ।

यदनन्तं भवेत्काष्ठमवस्थानं हि निर्वृतौ ॥

तदेवं देव तद्भाष्यं परिपाठ्य विधानतः ।

संप्राप्तो निर्वृतौ पुर्यामुत्तमः स महौपतिः ॥

अथ षष्ठे पुनर्वर्षे तच्च राज्ये नियोजितः ।

वरिष्ठो नाम राजेन्द्रः स्वपुत्रसेन भूभुजा ॥

विहितं क्षौषणं देशे जिष्णिमेन यथाक्रमम् ।

पर्यालोचादयो भावाः प्रवृत्ताश्च महौभुजाम् ॥

अथ निश्चित्य तद्रूपं महामोहादितस्कराः ।

निरामन्दा निराटोपाः संजाता मृतकल्पकाः ॥

हृष्टास्वारिचधर्माद्या मुदितं साधुमण्डलम् ।

संजातं च स्वदेशेषु महावर्धनकं परम् ॥

यश्चोत्तमस्य संपन्नो वृत्तान्तो राज्यसाधने ।

स एव च वरिष्ठस्य विशेषस्तु निगद्यते ॥

आसीत्परिचयस्तस्य सिद्धांतेन पुरा मुक्तः ।

विहितं तदक्षसेन वरिष्ठेन सुमेधसा ॥

केवलं विदमासाद्य राज्यं तेन महात्मना ।

न पृष्टः किञ्चिदप्येष सिद्धान्तो राज्यसाधनम् ॥

यतः ।

स्वत एव विजानीते सर्वां राज्यस्थितिं किञ्च ।

स वरिष्ठो महाभागो नान्यस्त्वस्योपदेष्टकः ॥

अन्यथा ।

द्यौराज्ये निजवीर्येण विहिते तेन भूभुजा ।

बहिरङ्गा महात्मानो जातास्तस्य पदातवः ॥

बहिरङ्गपदातीनां धारयन्ति यतो गणम् ।

ततस्ते विश्रुता लोके नास्तेति गणधारिणः ॥

ततस्तेन वरिष्ठेन तैरात्मगणधारिभिः ।

उपकारीति विज्ञाय स सिद्धान्तो निरूपितः ॥

अथोपसम्भूत सिद्धान्तं राजादेशेन सादरम् ।

समारचन्ति ते तस्य प्ररीरमतिमुन्दरम् ॥

ततस्त्राङ्गान्युपाङ्गानि संस्तूय कृतमिच्छयाः ।

संस्थापयन्ति ते तस्य राज्यानि गणधारिणः ॥

एवं च स्थिते ।

सोऽजरामरूपोऽपि सिद्धान्तः परमार्थतः ।

लोके प्रसिद्धिमाप्तातो वरिष्ठेनैव कारितः ॥

नोपदेष्टा वरिष्ठस्त्य तेनाद्यौ राज्यसाधने ।

निजज्ञानबल्लेनैव तद्राज्यं तेन साधितम् ॥

निरपेक्षो महाभागः स वरिष्ठो नरेश्वरः ।

तदा परोपदेशानां संजातो निजवीर्यतः ॥

किं च ।

स कर्मपरिणामेन चाङ्गुशो जनितो नृपः ।

तप्ते निवेदयिष्येऽहं विज्ञातं लौकिकार्तथा ॥

स हि देव भगवान् वरिष्ठो नरेभ्यः सकलकाशं वरार्थयन्तौ
उपसर्जनौकृतस्त्वार्य उचितक्रियावान् देवगुह्यजनानी दैन्यहीन-
हृदयः सफकारभौ कृतज्ञाता परमेश्वरो दृढानुग्रहो विकसोऽत्य-
न्तधीरगम्भीराग्रयः । अथवास्त्य परीवहेषु न भयसुपसर्गेषु न चिन्ता-
पीन्द्रियवर्गे न गणनापि महामोहादिग्रन्थवर्गे सात्मीभावस्त्वारिच-
धर्मराजादिके निजबले ऽभिरतिर्भुवनोपकारकरणे । अन्यच्च ।

प्रविष्टस्य महाराज्ये तच्च तस्य महीषतेः ।

संजाते च जनानन्दे हृतेषु चरटादिषु ॥

राज्यं परिणतं दिव्यं शुद्धतः सततोत्तमम् ।

बहिरङ्गा बहुकृता भूतिर्द्या तां निबोध मे ॥

लसस्किरीटकेयूरहारकुण्डलभूषिताः ।

द्योतिताग्नेषदिक्पक्ताः प्रकाशस्य पदातयः ॥

इदं चिभुवनं देव सदेवमनुजासुरम् ।

तदा वरिष्ठराजस्य सर्वं किङ्करतां मतम् ॥

आच चिभुवने देव विभूतिः सा महत्तमनः ।

तस्य सर्वापि संपत्ता किं तु तस्यां स निःस्पृहः ॥

नगर्थां निर्दुतौ येन मार्गेण स नरेश्वरः ।

प्रसूतस्य समस्तोभ्यो जन्तुभ्यो देवग्रन्थस्यम् ॥

तं च देवग्रन्थस्य तैर्मन्त्रिधरनिर्भरैः ।

सुरासुरनरैर्देव यत्कृतं तन्निवेदये ॥

राजतस्यपनीयाद्यस्त्रिचरत्नैश्च निर्मितः ।

एते त्रयः प्रभोर्भान्ति प्राकारास्तस्य निर्मलाः ॥
 भ्रमद्भ्रमरविस्तारतारझङ्कारबन्धुरः ।
 अग्नोकपादपो भाति मनोमन्दनपङ्कजः ॥
 रणद्विरेफसंकीर्णा सुरासुरकरेरिता ।
 पुष्पवृष्टिः पतत्युच्चैर्गन्धामोदितदिक्पथा ॥

तथा ।

प्राकारत्रयमध्यस्ते कुर्वाणो मार्गदेशनाम् ।
 वरिष्ठे सततानन्दिनिर्घोषः श्रूयते किञ्च ॥
 मृणालमालसत्तन्तुसन्तानाकारधारिताम् ।
 आचरन्ति विराजन्ते चामराणि जगत्प्रभोः ॥
 विचित्ररत्नविच्छिन्तिनिर्मितानि महान्ति च ।
 विंशत्यनामि शोभन्ते चत्वारि चतुराङ्गतेः ॥
 प्रकाशितनभोभागं भास्कराकारधारकम् ।
 राजते तत्तनूलाशि प्रभामण्डलमुत्तमम् ॥
 उल्लासितजनाह्लादः सुरकिङ्करताडितः ।
 ध्वनते दुन्दुभिर्दिव्यो जगतां कर्णपेयलः ॥
 आतपचचयं भाति भुवनत्रयनायकः ।
 अयं वरिष्ठ इत्येवं स्थापनार्थमिव प्रभोः ॥
 इत्येवमादिभिर्देव देवदानवनिर्मितैः ।
 प्रातिहार्यैर्महाभागः स वरिष्ठो विराजते ॥

अन्यच्च ।

सुगन्धिर्विमलः देहः प्रस्तेदामयवर्जितः ।

गोक्षीरहारसङ्काशं रक्तं मांसं च भूपतेः ॥
 निर्हारहारपेष्टा च न दृष्ट्या मांसचक्षुषाम् ।
 निश्वासः सुरभिस्तस्य जन्माद्येयं गुणावली ॥
 कोटीकोट्योऽपि मान्युच्चैः चेष्टे योजनमाचके ।
 एकापि भारती भाति सर्वेषां निजभाषया ॥
 पूर्वोत्पन्नाः प्रशाम्यन्ति वैरमारीरुगीतयः ।
 प्रादुर्भावं न चान्येता भाविन्यस्तस्य तेजसा ॥
 योजनानां शते नास्ति दुर्भिक्षं तत्प्रभावतः ।
 अष्टष्टिरतिष्टष्टिस्तस्य न स्तः स्तेनादितस्तस्य भीः ॥
 इत्येते बहुषास्तस्य महामोहादिवेरिणाम् ।
 समुद्भवतो देव संजाता वरभूपतेः ॥
 एकं ह्येकं ध्वजो रत्नैश्चर्चितस्तस्य विभ्रमः ।
 भाति राजीवराजिस्तस्य कामतः क्रमवर्तिनी ॥
 अधोमुखस्तस्य तिष्ठन्ति कण्टकास्तत्प्रभावतः ।
 अवस्थितं तदा तस्य नखरोमादिकं प्रभोः ॥
 शब्दरूपरसस्पर्शगन्धाद्दृश्यहारिणः ।
 अतस्तस्य भवन्त्युच्चैः प्रभावेण जगत्प्रभोः ॥
 भूमिर्गन्धोदकाक्षित्वा पुष्पप्रकरराजिता ।
 आजानूत्सेधिभिः पुष्पैः पञ्चवर्णैः सुगन्धिभिः ॥
 पक्षिणोऽपि जगन्नाथं तं कुर्वन्ति प्रदक्षिणम् ।
 वाति तस्य सदाकाष्ठमनुकूलः समीरणः ॥
 नमन्ति पादपास्तस्य सस्युखं भक्तिनिर्भराः ।

कोटिर्न याति देवानां पादमृशात्कदाचन ॥
 इत्येतेऽतिप्रयासस्य देवभक्तिविनिर्मिताः ।
 प्रादुर्भूता मित्रं राज्यं भुञ्जतो वरभूषणेः ॥
 एवं सकृत्कल्याणसन्दोषोद्दामलाभिनी ।
 भूतिर्वरिष्ठराजस्य देव वाग्योचरातिना ॥
 इत्थं चिभुवनानन्दकारकः स नरेश्वरः ।
 नमयौ निवृत्तौ लोकान् प्रापयेन्मार्गदैश्वर्यकः ॥
 ततस्तत्तादृशं राज्यं कुर्वाण्येन वर्त्मना ।
 अथावपि मतो देव निवृत्तौ चाह भूमिपः ॥
 यद्योत्तमस्य निर्दिष्टो वृत्तान्तोऽरिषधादिकः ।
 स एवास्यापि विज्ञेयो वरिष्ठस्य न संग्रहः ॥

अन्यथा ।

विहिता लोचनस्यामि दृष्टिः परमयोगिनी ।
 तेनाकिञ्चित्करी देव वरिष्ठेन महीभुजा ॥
 निजबन्धुवियुक्ता सा सर्वशक्तिविवर्जिता ।
 ततो दृष्टिर्विशेषेण सर्वथा प्रसक्तं गता ॥
 तदेवं क्षतकृत्यत्वाच्चिह्नं स नरेश्वरः ।
 आसौ ज्ञानो निराबाधः सततानन्दपूरितः ॥

एवं च स्थिते ।

तद्भवद्विर्यदादिष्टं राज्यवद्गुणिरौघणम् ।
 तदेवं देव हत्वाहमागतस्तव सन्निधौ ॥
 ततस्तेदं वितर्कस्य भाषितं स महीपतिः ।

अप्रबुद्धः समाकर्ण्य चेतसा पर्षच्चिन्तयत् ॥

अथे ।

यथैव दिष्टं पूर्वं मे सिद्धान्तेन महात्मना ।

तथैव सकलं ज्ञातं नान्यथा तस्य भाषितम् ॥

तथाहोदं तेन सिद्धान्तेन भाषितं पूर्वमासीत् । तद्यथा ।

किञ्चैकमपि तद्वाज्यं कारणं सुखदुःखयोः ।

भवेत्पाप्मनमाश्रित्य नृणां पापविशेषतः ॥

तच्चेदं मे वितर्क्य तथैवापि निवेदितम् ।

संभवेदन्यथाभावः कुतः सिद्धान्तभाषिते ॥

तथाहि ।

निष्कृष्टाधमथोजातं तद्दुःखस्यैव कारणम् ।

दुष्पाशितं कृतं ताभ्यां तद्वाज्यं सर्वथा यतः ॥

विमथ्यमस्य संपन्नं तत्सुखसुखकारणम् ।

यतः ।

बहिर्भूतेन तेनेदं विहितं मन्दपाशितम् ॥

मध्यमस्य पुनर्जातं तद्दीर्घसुखकारणम् ।

यतः प्रविश्य तेनेदं पाशितं किञ्चिदादरात् ॥

निःशेषसुखसम्भारकारणं राज्यमुच्चकैः ।

विशिष्टपाप्मनाप्यातं तदुत्तमवरिष्ठयोः ॥

किं च ।

एतदार्थिकराण्यानां यद्गं कलषता मया ।

सर्वमेव हि विज्ञातं यतः प्रोक्तं मनीषिभिः ॥

येन संवत्सरो दृष्टः स ह्यत्कामस्य सेवितः ।
 तेन सर्वमिदं दृष्टं पुनरावर्तकं जगत् ॥
 तत्सिद्धान्तप्रसादेन विज्ञाय सुखदुःखयोः ।
 हेतुं जातः प्रबुद्धोऽहं विनष्टैवाप्रबुद्धता ॥
 एवं च परितुष्टात्मा स प्रबुद्धो नराधिपः ।
 तद्वाञ्छयद्दं निश्चित्य ज्ञानाभ्यातो निरातुरः ॥

इदं प्रसङ्गतः सर्वं तुभ्यं हरिनरेश्वर ।
 निवेदितं मया योऽर्थः प्रस्तुतस्तं निबोध मे ॥
 यथा दोषाय संजाता महामोहादिशचवः ।
 सा च दृष्टिर्विशेषेण निष्ठुष्टाधमयोक्तया ॥
 तथान्येऽप्यन्तरङ्गा भो लोका दोषाय देहिनाम् ।
 दुष्टा विज्ञानशून्यानां जायन्ते नात्र संग्रहः ॥
 यतो यद्भवता पृष्ठमाकर्ष्य धनश्रेष्ठरम् ।
 भ्रमन्तमन्तरङ्गाभ्यां मित्राभ्यां परिपौडितम् ॥
 यथान्यस्यापि दोषेण किं दोषी जायते नरः ।
 येनासौ मित्रदोषेण पीड्यते धनश्रेष्ठरः ॥
 तदेवं भो महाराज युज्यते धनश्रेष्ठरे ।
 तादृचमित्रदोषेण तादृग्भूतं विचेष्टितम् ॥
 हरिनरेश्वरेणोक्तं ।

एवमेतन्महाभाग गृह्यो मे संग्रहोऽधुना !
 किं त्वन्योऽस्ति ममाद्यापि सन्देहः सोऽपनीयताम् ॥
 ये कर्मपरिणामस्य षडमी परिकीर्तिताः ।

पुत्रास्तेषु गतेष्वेवं परतः किमजायत ॥
 किं षडेव हि जातानि तानि राज्यानि नापरम् ।
 किं वा भवन्ति तादृशि राज्यान्यत्र पुनः पुनः ॥
 स्वरिराह महाराज य एते भुवमोदरे ।
 विद्यन्ते देहिनः केचिन्नामाकाराश्चराचराः ॥
 ते कर्मपरिणामस्य सर्वेऽपि परमार्थतः ।
 विज्ञेयाः षड्विधाकाराः पुत्रा नास्त्यत्र संशयः ॥
 ततस्तेषु गतेष्वेवं तद्वाच्यमपरे सुताः ।
 तादृशा एव भुञ्जन्ति दत्तं तेन महीभुजा ॥
 तेषामपि भवत्येव तत्सुखासुखकारणम् ।
 निष्कृष्टाद्याभिधानं च तद्गुणैः संप्रवर्तते ॥
 किं च ।

तिष्ठन्ति दूरगास्तावदपरे तस्य सूनवः ।
 मामेव हि महाराज तस्य पुत्रं विष्णोकथ ॥
 यः कर्मपरिणामेन दत्तराज्यक्षतः परम् ।
 सिद्धान्तादिष्टसन्मार्गो वैराग्याभाससंयुतः ॥
 कृतपूर्वक्रियो राज्ये प्रविष्टस्तत्र सुन्दरे ।
 हतारिवर्गश्चारिचधर्मसैन्यस्य पोषकः ॥
 सोऽहमेभिः समायुक्तः सहायैर्वैत साधुभिः ।
 राज्यं भुञ्जन्निहायात उत्तमो नाम तत्सुतः ॥
 ये गुणाः तत्सुखं या च विभूतियश्च चेष्टितम् ।
 मया निवेदितं पूर्वं तस्य पञ्चमभ्युपतेः ॥

ते गुणास्सुखं सा च विभूतिस्तच्च चेष्टितम् ।
 समापीह महाराज संपन्नं नास्ति संग्रहः ॥
 इदं हि राज्यं कुर्वाणो भक्तिप्रदः सुरादिभिः ।
 अहं गुणगणोपेत इति धन्यतया स्तुतः ॥

तथा ।

स्वसंवेदनसंविद्धं यदत्र परमं सुखम् ।
 राज्ये मे तिष्ठते श्रुप तत्तु वक्तुं न पार्थते ॥

तथा ।

कोदयो रत्नराशौनामसंख्यातं च मे वक्ष्यम् ।
 चतुरङ्गं महाराज विभूतिरियमौदृशी ॥

तथा ।

यत्सिद्धान्तोदितं कृत्यं कृतं तेन महात्मना ।
 उत्तमेन तु देवाहं करोमीति विचेष्टितम् ॥
 तत्कर्मपरिणामस्य यथाहमधुनोत्तमः ।
 ज्ञातः सुतस्तथान्येऽपि निश्चिष्टाद्या न संग्रहः ॥
 अविच्छिन्नप्रवाहेण तद्राज्यमपरेऽपरे ।
 एकरूपमनेकेऽपि युगपद्बुद्धन्ति पार्थिवाः ॥

ततो गृहीतभगवद्भजनभ्यर्चनार्थं अभिहितं हरिनरेन्द्रेण । भद्रम्
 पश्यते भुवनोदरविवरचारिणः सर्वेऽपि देहिनास्तस्य कर्मपरिणाम-
 महाराजस्य सुखवः परमार्थेन यदि च तदन्तरङ्गं चित्तवृत्ति-
 महाभूमिराज्यं तेभ्यः सर्वेभ्यस्तेन कर्मपरिणामेन दीयते तच्च दत्तं
 सदेकरूपमपि पात्रविशेषादनेकरूपतया परिणमति नागारूपाणां

च तेषां देहिनां विविधसुखदुःखहेतुत्वं प्रतिपद्यते तदेवं स्थिते वय-
मपि तस्य कर्मपरिणाममहाराजस्य सुता वतामहे । ततश्चास्माक-
मपि तद्ग्राह्यमाभवत्येव । उत्तमसूरिणाभिहितं । महाराज सम्यग्-
निश्चितं बाढमाभवत्येव तद्ग्राह्यं भवतः । पालयसि च त्वं विमध्यम-
राज्यं । केवलं न लज्जयसि । यतः साधयसि त्वं विभज्य रात्रिदिवं
धर्मार्थकामलज्जयं परस्परमबाधया शिवर्गं । एतदेव च विमध्यम-
राज्यलज्जयं प्राग्व्याख्यातं । तत्किं नावधारितं भवता । हरिराजे-
नोक्तं । अक्षं ममानेन विमध्यमराज्येन । भद्रेण दाप्यतां मङ्गमपौ-
द्मात्मीयसुत्तमराज्यं । सूरिराज । महाराज सुन्दरमिदं । केवलं ।

यथैतैः साधुभिर्हव्यमिदं राज्यं नरोत्तम ।

तथैव लभ्यते नूनं नापरं लाभकारणम् ॥

एतेऽप्यस्मिन् मद्याख्याते स्मराज्येऽतिमनोहरे ।

अत्यन्तसत्पुत्रा जातास्तस्माभार्थं यथा भवान् ॥

ततो मयोदिता भूप पूर्वमेते सुसाधवः ।

यथा भागवतीं दीक्षां विना नैतदवाप्यते ॥

ततोऽमीभिः प्रपन्ना सा दीक्षा कल्पवनाग्रणी ।

प्राप्तं च तन्महाराज्यं सुखसम्भारकारणम् ॥

अतस्तवापि अद्यस्ति तत्र वाञ्छा नरेश्वर ।

राज्ये तद्गुह्यतामेषा दीक्षा भागवती त्वया ॥

हरिराजेनोक्तं ।

एतावन्मात्रतो नाथ सुखसन्दोहदायकम् ।

यद्याप्यते महाराज्यं तप्ततः किं विवक्ष्यते ॥

तद्दीयतां प्रसादेन मङ्गमेवा क्वचु तया ।
 नाच भागवती दीक्षा मा विज्ञानो विधीयताम् ॥
 ततः स्मरिस्तदाकर्ण्य हर्षविस्फारितेक्षणः ।
 हरिं प्रत्याह चारुणं चारु चारु नरेश्वर ॥

तथाहि ।

इदं विज्ञाय सद्ग्राह्यं दीक्षासम्भं सुखप्रदम् ।
 कक्षां चक्षोर्नादाय शोकेन बद्ध शरधेतु ॥
 योग्यस्त्वमसि दीक्षाया भागवत्या न संशयः ।
 अपाचे न वचं कुर्मो यत्नं तद् मृग्यतामिषम् ॥
 ततश्चक्षेति भावेन प्रतिपद्य गुरोर्वचः ।
 चक्षिवेकैः समाक्षोप्य समं मन्त्रिमहत्तमैः ॥
 निजराज्ये च संस्थाप्य पुत्रं शार्दूलनामकम् ।
 दिगन्त्यष्ट जिनेन्द्राणां प्रविधाय महोत्सवम् ॥
 पूरयित्वा र्थिसङ्घातं मानयित्वा गुरुनक्षत्रम् ।
 विधाय नगरानन्दं कृत्वा सर्वं यथोचितम् ॥
 समं मयूरमञ्जर्या प्रधानैश्च नरेश्वरैः ।
 तत्क्षोभमगुरोः पार्श्वे निष्क्रान्तो विधिपूर्वकम् ॥
 ततः संप्राप्य तद्ग्राह्यं सततानन्दसुन्दरम् ।
 मोदमानो महामागो विजहार महीतले ॥

इतश्च ।

भद्रेऽष्टहीतसङ्केते कैयुजेन समेषुषा ।
 तेन सागरमिषेण नाटितोऽहमनेकधा ॥

नानारूपेषु देशेषु ततोऽहं धनस्रोतुषु ।
 क्षेत्राग्निनिमग्नात्मा पर्यटामि पुनः पुनः ॥
 अथान्यदा महारथे पतितोऽहं सुभीषणे ।
 उपविष्टः अमोपेतो विष्णुपादपसन्निधौ ॥

ततश्च ।

तच्छास्त्रानिर्गतं ब्रुवा प्रारोहं भूमिगामिनम् ।
 लक्ष्मणैर्लक्षितं भद्रे मया तच्च निधानकम् ॥
 ततः स सागरो भद्रे जातो मे प्रेरकस्तदा ।
 उत्खनेदं यथा ग्रीष्मं निधानं धनशेखर ॥
 ततः स्नाता मया भूमिर्दृष्टः सद्रूपपूरितः ।
 महाकुम्भः प्रभाजालैः प्रकाशितदिगन्तरः ॥
 ततः प्रमुदितचित्ते तदाहं वरलोचने ।
 प्रवृत्तो ग्रहणे तस्य सागरस्थाश्रया क्रुतम् ॥
 यावद्भीषणादेन स्फोटयन्निव दिक्पथम् ।
 उद्धृतस्तच्च वेतासः काष्ठाकारः सुदारुणः ॥
 नयनोक्ताशितज्वालाः फेत्कारारावभासुरः ।
 दीर्घदंष्ट्राकरालेन वदनेन यमाधिकः ॥
 तेनाहमारुढभुजैः कृत्वा वदनकोटरे ।
 विपाटितो बलाद्भद्रे गाढं कटकटाघता ॥
 अचान्तरे जरां प्राप्ता गुञ्जिका मे शिरस्तनी ।
 भूयो दत्तापरा त्वर्षं भवितव्यतया तथा ॥
 ततस्तदीयमाहाव्यात्संप्राप्तोऽहं यथा पुरा ।

तस्यां पापिष्ठवासायां पुर्यां सप्तमेपाटके ॥
 तचानुभूय दुःखानि भूयो भूयो वरानने ।
 भ्रान्तोऽमन्तं पुनः कालं सर्वस्थानेषु सर्वथा ॥
 न तदुःखं जगत्यस्ति यन्न प्राप्तं मयामघे ।
 अन्वदा कृतसत्कर्मा प्रोक्तोऽहं भार्थया तथा ॥

यथा ।

अध्वर्युषुच विख्यातं सांझादं नाम पतनम् ।
 बहिरङ्गं त्वया तच्च गत्वा स्त्रियं यथा पुरा ॥
 मथोक्तं । यदाज्ञापयति देवी ततः कृतस्तथा मम पुण्योदयः
 सद्यपरः । वितीर्णा गुडिका । विहितं मया प्रस्थानमिति ।
 यदिदमसुखं भो स्वप्नेभिर्मनुष्ये-
 र्विधिविधभवचारात्यन्तरीर्षैर्नरत्नम् ।
 तदपि मयमलोका मैथुनेच्छापरिता
 लघु धनवत्सुखा नाशयन्त्येव मूढाः ॥

ततश्च ।

विगणितास्त इमे नरमायतः प्रवृत्तकर्ममहाभरपूरिताः ।
 सततदुःखमटमि पुनः पुनः सकलकालमनन्तमवाटवौम् ॥
 तदिदमच निवेदितमञ्जसा जिनवधो ननु भयजना मया ।
 इदमवेत्य भिराकुस्त कृतं मयमसागरमैथुनलोकाताम् ॥
 इत्युपमितिभवप्रपञ्चायां कथायां लोभमैथुनचक्षु-
 रिन्द्रियविषाकवर्णनः षष्ठः प्रस्तावः समाप्तः ॥

अथ सप्तमः प्रस्तावः ।

अथास्मि जगदाङ्गादं साङ्गादं नाम तत्पुरम् ।
निःशेषभुवनास्वर्यकारणं दुःखवारणम् ॥
यत्र रूपेण दीर्घेण मिथःस्नेहेन लीलया ।
मिथुनानि प्रकुर्वन्ति रतिमन्मथविभ्रमम् ॥
तत्र निर्दोषिताशेषग्रन्थपूगो महारथः ।
तेजःप्रपन्नसामन्तो जीमूतो नाम पार्थिवः ॥
तस्यास्मि रतिषङ्गाया रतिसन्दोहदायिका ।
लीला नाम महादेवी सर्वान्तःपुरवायिका ॥
अथामृहीतसङ्केते भवितव्यतया तथा ।
तदाहं मुडिकादानान्तस्याः कुक्षौ प्रवेगितः ॥
ततोऽहं नरकाकारे मासाभव समर्गकाम् ।
तत्र स्त्रिया विनिष्क्रान्तो योनियन्त्रविपीडितः ॥
अथ मां वीक्ष्य या लीला खिग्धलोखविखोचना ।
जातो मे पुत्रकक्षाररिति तोषमुपागता ॥
जात एवं मया सार्धं सोऽपि पुण्योदयस्तथा ।
केवलं नाम्नरत्नत्वात् इष्टो वत लीलया ॥
अथ जीमूतराजाय प्रियङ्कर्या निवेदितः ।

दत्तं तस्यै महादानं तेन संतुष्टचेतसा ॥
 प्रवर्तितो महानन्दः कृतं बन्धनमोचनम् ।
 प्रहृष्टं निखिलं राज्यं वादितामन्दमर्दलम् ॥
 गानपानमहादानखादनप्रवणे जने ।
 अथ निर्वर्तितप्राये तत्र जन्ममहोत्सवे ॥
 ज्योतिःशास्त्रे कृतोद्योगः सिद्धार्थो नाम विभ्रुतः ।
 पृष्टो जीमूतराजेन महासांवत्सरस्तदा ॥

यथा । निवेदयत्तार्यः कुमारजन्मनचक्षुः क्रीदुग्री यहावलोक-
 नेति । सिद्धार्थेनोक्तं । यदाज्ञापयति देवः । समाकर्णयत तावत् ।
 अयमानन्दः संवत्सरः । षट्पुः शरत्कालः । मासः कार्तिकः ।
 तिथिर्द्वितीयेऽति भद्रा । वारो वृहस्पतिः । नक्षत्रं कृत्तिका ।
 रात्रिर्दृषः । योगो धृतिः । सौम्यग्रहनिरीक्षितं लग्नं । उच्चस्नान-
 क्षिताः सर्वे यहाः । ऊर्ध्वमुखा होरा । एकादशस्नानक्षिताः शुभ-
 तराः पापयहा इति । अपि च ।

जातोऽयमीदृशे राशौ कुमारो देव सुन्दरे ।

येनास्य संपदस्तुङ्गा भविष्यन्ति न संग्रयः ॥

राज्ञाभिहितं । आर्य क एते राशयः के वामौषां गुणा इति
 श्रोतुमिच्छामि । सिद्धार्थेनोक्तं । देव समाकर्णय । राशयश्चावदेते
 मेषो वृषो मिथुनः कर्कः सिंहः कन्या तुला वृश्चिको धनुर्मकरः
 कुम्भो मीन इति । एतेषाममी गुणाः । तद्यथा ।

चतुर्लोकः सदारोगी धर्मार्थं कृतनिश्चयः ।

पृथुजङ्घः कृतज्ञश्च विक्रान्तो राजपूजितः ॥

Nyāya Kusumājālī Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 2-8 Vol. II, Fasc.				
1-8 @ /6/ each	...	Rs	3	0
Pañcāmawati, Fasc. 1-4 @ 2/	...	Rs	8	0
Parīṣṭa Parvan, (Text) Fasc. -5 @ /6/ each	...	Rs	0	6
Prākṛita-Piṅgalam, Fasc. 1-7 @ /6/ each	...	Rs	2	10
Prithvirāj Rāsa, (Text) Part II, Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	Rs	1	14
Ditto (English) Part II, Fasc. 1	...	Rs	0	12
Prākṛita Lakṣaṇam, (Text) Fasc. 1	...	Rs	1	8
Parāṣara Smṛti, (Text) Vol. I, Fasc. 1-8 Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	Rs	7	8
Parāṣara, Institutes of (English)	...	Rs	0	12
Prabandha-cintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	...	Rs	2	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, (Text) Vols. I, Fasc. 5-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8, @ /6/ each Fasc.	...	Rs	12	6
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	Rs	1	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ /12/ each	...	Rs	2	4
Śrāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6	...	Rs	2	4
Śaṅkṛta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ /12/	...	Rs	0	12
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4	...	Rs	1	8
Śaddarśana-Samuccaya, Fasc. 1,	...	Rs	0	6
*Taittirīya Saṁhitā, (Text) Fasc. 22-45 @ /6/	...	Rs	9	0
Tāndya Brāhmaṇa, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	...	Rs	7	2
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ /12/	...	Rs	4	8
*Tattva Cintāmaṇi, (Text) Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 2-10, Vol. III, Fasc. 1-2, Vol. IV, Fasc. 1, Vol. V, Fasc. 1-5, Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /6/ each	...	Rs	14	4
Tattvārthādhigama Sūtram, Fasc. 1-3	...	Rs	1	2
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/	...	Rs	1	2
Tul'si Satsai (Text) Fasc. 1-5 @ /6/	...	Rs	1	14
Upamita-bhava-prapañca-kathā (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	...	Rs	3	6
Uvāsagadaśā, (Text and English) Fasc. 1-6 @ /12/	...	Rs	4	8
Vallīla Carita, Fasc. 1	...	Rs	0	6
Varāṇa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /6/	...	Rs	2	4
*Vāyu Purāṇa, (Text) Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-7, @ /6/ each	...	Rs	4	8
Vidhāna Pārijata, Fasc. 1-8	...	Rs	3	0
Vivādaratnākara, (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each	...	Rs	2	10
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6	...	Rs	2	4
<i>Tibetan Series.</i>				
Pag-Sam Thi Sṭā, Fasc. 1-4 @ 1/ each	...	Rs	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	...	Rs	14	0
Rtogs brjod dpag khri Sṭā (Tib. & Sans. Avadāna Kapalatā) Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	Rs	10	0
<i>Arabic and Persian Series.</i>				
*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /6/ each	...	Rs	4	14
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ /12/	...	Rs	2	4
Āin-i-Akbārī, (Text) Fasc. 1-22 @ 1/ each	...	Rs	22	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 1/12/ each	...	Rs	29	12
Akbarnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-37 @ 1/ each	...	Rs	37	0
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3 @ 1/ each	...	Rs	11	0
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger	...	Rs	0	6
Bādshāhnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	...	Rs	7	2
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2	...	Rs	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1-3 @ 1/ each	...	Rs	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1-21 @ 1/ each	...	Rs	21	0
Farhang-i-Rashidī, (Text) Fasc. 1-14 @ 1/ each	...	Rs	14	
Fihrist-i-Tūsi, or, Tūsi's list of Shy'ah Books, (Text) Fasc. 1-4 @ /12/ each	...	Rs	3	0
Futūn-ush-Shām of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-9 @ /6/ each	...	Rs	3	6
Ditto of Azēdi, (Text) Fasc. 1-4 @ /6/ each	...	Rs	1	8
Haft Āsmān, History of the Persian Masnawī, (Text) Fasc. 1	...	Rs	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	Rs	4	8
Iqbāl-nāmah-i-Jahāngiri, (Text) Fasc. 1-3 @ /6/ each	...	Rs	1	2
Isābah, with Supplement, (Text) 51 Fasc. @ /12/ each	...	Rs	38	4
Maāsir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /6/ each	...	Rs	13	2
Maghazi of Wāqidi, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	Rs	1	14

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Muntakhabu-t-Tawārikh, (Text) Fasc. 1-15 @ /6 each	Rs.	5	10
Muntakhabu-t-Tawārikh, (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-6 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ /12/ each	...	12	0
Muntakhabu-l-Lubāb, (Text) Fasc. 1-19 @ /6/ each	...	7	2
Ma'āsir-i-'Ālamgiri, (Text), Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Nukhbatu-l-Fikr, (Text) Fasc. 1	...	0	6
Nizāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, (Text) Fasc. 1-2 @ /12/ each	...	1	9
Riyāzu-s-Salātin, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	1	14
Ditto Ditto (English) Fasc. 1-5	...	3	12
Tabaqāt-i-Nāsirī (English) Fasc. 1-14 @ /12/ each	...	10	8
Ditto Index	...	1	0
Tārikh-i-Firūz Shāhi of Ziyāu-d-din Barni (Text) Fasc. 1-7 @ /6/ each	...	2	10
Tārikh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, (Text) Fasc. 1-6 @ /6/ each	...	2	4
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	...	3	0
Wis o Rāmin, (Text) Fasc. 1-5 @ /6/ each	...	1	14
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /6/ each	...	6	6
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1	...	0	12

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/ each ... 20 0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1865 to 1869 (incl.) @ /6/ per No.; and from 1870 to date @ /8/ per No.
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1843 (12), 1844 (12), 1845 (12), 1846 (5), 1847 (12), 1848 (12), 1866 (7), 1867 (6), 1868 (6), 1869 (8), 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7) & 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/per No. to Non-Members.
N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N S., Vol. I, Nos. 1-10, 1905, @ 1-8 per No. to members and Rs. 2 per No. to non-members.
5. Memoirs Vol. I, No. 1, 4, 5, @ 1/8 to non-members and to members ... 1 2
Ditto No. 2 @ 1/ Ditto Ditto ... 0 12
Ditto No. 3 @ 2/ Ditto Ditto ... 1 8
6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ... 3 0
A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by R. B. Shaw (Extra No., J.A.S.B., 1878) ... 4 0
Theobald's Catalogue of Reptiles in the Museum of the Asiatic Society (Extra No., J.A.S.B., 1868) ... 2 0
Catalogue of Mammals and Birds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., J.A.S.B., 1875) ... 4 0
7. Anis-ul-Musharrāhin ... 3 0
8. Catalogue of Fossil Vertebrata ... 3 0
9. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal ... 3 8
10. Ināyah, a Commentary on the Hidāyah, Vols. II and IV, @ 16/ each ... 32 0
11. Jawāmi-l-'ilm ir-riyāzi, 168 pages with 17 plates, 4to. Part I ... 2 0
12. Khisānatu-l-'ilm ... 4 0
13. Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each ... 40 0
14. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ... 18 0
15. Sharaya-ool-lelām ... 4 0
16. Tibetan Dictionary, by Csoma de Kőrös ... 10 0
17. Ditto Grammar ... 8 0
18. Kaçmirābhināṣa, Parts I and II @ 1/8/ ... 8 0
19. A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal, by C. R. Wilson ... 1 0
20. Memoir on maps illustrating the Ancient Geography of Kāsmir, by M. A. Stein, Ph.D., JI. Extra No. 2 of 1899 ... 4 0
21. Persian Translation of Hāji Baba of Isfahan, by Hāji Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott. 10 0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-33 @ 1/ each ... 33 0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. K. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer Asiatic Society," only.

12-10-06.

Books are supplied by V.P.P.

Indk 212

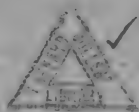
BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1154.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा ।

सिद्धर्षिप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANČA KATHA
OF
SIDDHARŚI.

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASCICULUS XI.

CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1907.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

15, PICCADILLY, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, Fasc. 2, 4 @ /10/ each	...	Rs.	1	4
Advaitachintā Kauṣṭubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
*Agni Purāṇa, Fasc. 3-14 @ /10/ each	7	8
Aitarōya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	14	6
*Ānu Bhāṣya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	2	8
Aphorisms of Sāṅdilya, (English) Fasc. 1 @ 1/-	1	0
*Āstasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
*Ātharvāna Upaniṣad, Fasc. 2-5 @ /10/ each	2	8
Aṣṭavaiḍyaka, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Avadāna Kalpalatā, (Sāns. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	11	0
A Lower Ladakhi version of Kesarasaga, Fasc. 1-2 @ 1/- each	2	0
Bālam Bhūṭi, Vol. I, Fasc. 1-2 @ /10/ each	1	4
Baudhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
*Bhāmati, Fasc. 4-8 @ /10/ each	3	2
Bhūṭa Dipikā Vol. I, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Brahma Sūtra, Fasc. 1 @ /10/ each	0	10
Bṛhaddēvatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
Bṛhaddharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Bodhicaryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
Ātadūṣaṇi, Fasc. 1-2 @ /10/ each	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	6	0
Ātāpṛthā Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-7 @ /10/ each	11	14
Āstasāhasrika-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-12 @ /10/ each	7	8
*Caturvarga Chintāmaṇi, Vols. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-15. Part II, Fasc. 1-10, Vol IV, Fasc. 1-5 @ /10/ each	36	4
*Ālokavārtika, (English) Fasc. 1-5 @ 1/4/ each	6	4
*Grānta Sūtra of Āpastamba, Fasc. 6-17 @ /10/ each	7	8
Ditto Cāṅkhyaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4 @ /10/ each; Vol 4, Fasc. 1	10	0
Śrī Bhāṣhyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
Dān Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	1	4
Gadādhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-2 @ /10/ each	1	4
Gobhiliya Grihya Sūtra, Fasc. 1-12 @ /10/ each	7	8
Kala Viveka, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	4	8
Kāthā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ 1/4/ each	17	8
Kūrma Purāṇa, Fasc. 1-9 @ /10/ each	5	10
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
*Lalitavistara, Fasc. 3-6 @ /10/ each	2	8
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	6	14
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12 Vol. III, Fasc. 1-4 @ /10/ each.	15	10
Manuṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	9	0
*Markandeya Purāṇa, Fasc. 4-7 @ /10/ each	2	8
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 3-19 @ /10/ each	10	10
Mīmāṃsā Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Vol. I, Irukta, Vol IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	5	0
ra, Fasc. 1-10, Fasc. 2-5 @ /10/ each	5	0

कामिनीचदयागन्धदायको जलभीरुकः ।
 चण्डकर्मा मृदुस्वाग्ने मेघे जातो भवेन्नरः ॥
 अमृत्युर्भवेत्तस्य किञ्चाष्टादशवत्सरे ।
 पञ्चविंशतिपर्वन्तवर्षे वापि कथंचन ॥
 भ्रष्टाभ्यां पुनर्जीविष्यतमेकं क्षियेत वा ।
 क्षत्तिकास्त्रधराचेऽसौ चतुर्दशां च मङ्गले ॥
 भोगी दाता शुचिर्दयः स्तूतगण्डो महागलः ।
 तेजस्वी रागवज्रलः कष्टरोगी सुपुत्रकः ॥
 सविज्ञासगतिः सत्यो ज्ञाञ्जनी स्तम्भगण्डयोः ।
 एवं गुणगणोपेतो वृषे जातो भवेन्नरः ॥
 स समानां शतं जीवेत्पञ्चविंशतिको यदि ।
 भ्रष्टेऽतुष्यदातस्य मरणं रोहिणीवृधे ॥
 पुष्टाङ्गो वृष्टिलोचस्य मैथुनासक्तमानसः ।
 धनाढ्यः कष्टोपेतः कष्टरोगी जनप्रियः ॥
 गान्धर्वनायकशुभलः कीर्तिभागी गुणोत्कटः ।
 गौरो दीर्घः पटुर्वाचि मिथुनोद्भूतमानवः ॥
 जले तस्यापमृत्युः स्वादत्सरे किल षोडशे ।
 अशीतिको क्षियेतासौ पौषमासे जलानले ॥
 कार्ष्णसारो धनी शूरो धर्मिष्ठो गुह्यवत्सलः ।
 शिरोरोगी महाबुद्धिः क्षत्राङ्गः क्षतवेदकः ॥
 प्रवासशीलः कोपाब्धो बाह्यो दुःखी सुमित्रकः ।
 मृतमृत्यो मनाम्वकः कर्कटोद्भूतमानवः ॥

पतनेन क्षियेतासौ वर्षाणां विग्रंतौ नरः ।
 अग्रीतौ वा पुनः पौषे मृगग्रीर्षे सिते निशि ॥
 चमी मानी क्रियायुक्तो वत्सलो मद्यमांसयोः ।
 देशभ्रमणग्रीलस्य विनीतः ग्रीतभीरुकः ॥
 क्षिप्रकोपी सुपुत्रस्य जननीजनकप्रियः ।
 व्यसनी प्रकटो लोके सिंहे जातो मनुष्यकः ॥
 पद्माग्रत्को क्षियेतासौ यदि वा श्रतिको मधौ ।
 मघासु जीवितं मुञ्चेत्पुण्ये च ग्रनेश्वरे ॥
 विज्ञासिनीजनाङ्गाददायको धनपूरितः ।
 दाता दक्षः कविर्द्विभ्रावे धर्मपरायणः ॥
 सर्वलोकप्रियो नायगान्धर्वव्यसने रतः ।
 प्रवासग्रीलः स्त्रीदुःखी कन्याजातो भवेन्नरः ॥
 जिंशत्को क्षियते ग्रस्ताञ्जलाद्वा यदि वा पुनः ।
 अग्रीतौ मूलनक्षत्रे वैशाखे बुधवासरे ॥
 अस्थानरोषणो दुःखी स्फुटभाषी क्षमान्वितः ।
 चलाचसललक्ष्मीको गृहे दर्शितविक्रमः ॥
 वाणिज्यदक्षो देवानां पूजको मित्रवत्सलः ।
 प्रवासी सुहृदामिष्टस्तुलाजातो भवेन्नरः ॥
 क्षियेत विंशतौ कुक्षपातादिभ्योऽथवा पुनः ।
 अग्रीतावनुराधासु ज्येष्ठे मङ्गलवासरे ॥
 बाह्यप्रवासी क्रूरात्मा शूरः पिङ्गललोचनः ।
 परदाररतो मानी मिहुरः स्वजने जने ॥

साहसवाप्तलक्ष्मीको जनन्यामपि दुष्टधीः ।
 धूर्तचौरोऽफकारभी वृश्चिकोद्भूतमागवः ॥
 स चेचौरादिग्रस्ताजो धियेताष्टादशाब्दकः ।
 पञ्चविंशतिको वापि ततो जीवति सप्ततिम् ॥
 शूरः सद्यो धिया युक्तः सात्त्विको जननन्दनः ।
 शिष्यविज्ञानसंयुक्तो धनाब्जो वरभार्यकः ॥
 मानी चारित्रसंपन्नो ललिताक्षरभाषकः ।
 तेजस्वी खूलदेहस्य कुलप्रो धनुजातकः ॥
 स चोत्पत्तिदिनाजो चेन्मिथेताष्टादशे दिने ।
 ततो जीवति वर्षाणां किलासौ सप्तसप्ततिम् ॥
 कुजनेष्टो वयः स्त्रीणां पण्डितः पारदारिकः ।
 गीतज्ञो लाञ्छनी गुह्ये पुचाब्जो माखवत्सलः ॥
 धनी त्यागी सुरुपस्य ग्रीताक्षुर्भूरिवान्धवः ।
 परिचिन्तितसौख्यस्य संजातो मकरे नरः ॥
 धियते विंशतौ गोचेत्ततः शूलेन सप्ततौ ।
 ग्रनैश्चरे भाद्रपदे जीवितं स विमुञ्चति ॥
 दातालसः कृतप्रस्य गवेन्द्रतुरगस्थनः ।
 ग्राहूरकुचिर्निर्भीको धनभागी समन्तिकः ॥
 साय्बहुष्टिसक्तो हस्ते मानविद्याकृतोद्यमः ।
 पुण्याब्जः खेदहीनस्य कुम्भे जातो भवेन्नरः ॥
 स चेदष्टादशे वर्षे व्याघ्रेण न हतस्ततः ।
 जीवेदग्रीतिं वर्षाणां चतुर्भिरधिकां नरः ॥

गभीरचेष्टितः शूरः पटुवाक्यो नरोत्तमः ।
 कोपप्रज्ञारण्येष्ठो न त्यागी बन्धुवत्सलः ॥
 गान्धर्ववेदको नित्यं सेवकश्चेतरे जने ।
 गच्छति त्वरया मार्गं भीने जातो मनुष्यकः ॥
 तदेवं देव ये प्रोक्ता मेघादीनां गुणा मया
 एते पूर्वं स्मृतिभ्यः सर्वज्ञेन निवेदिताः ॥

तथाहि ।

ज्योतिर्ज्ञानं निमित्तं च यच्चान्यदपि तादृशम् ।
 अतीन्द्रियार्थं तच्छास्त्रं सर्वं सर्वज्ञपूर्वकम् ॥
 ततोऽपि व्यभिचारः स्यात् केवलं नरदोषतः ।
 विभागं हि न जानीते शास्त्रस्यास्यनुतो नरः ॥

एवं च स्थिते ।

क्रूरघर्षेण दृष्टाद्येद्वलवन्तश्च राशयः ।
 ततोऽभीषां गुणाः सत्या नान्यथेत्यवधारय ॥

ततो जीमूतराजेनोक्तं । एवमेतन्नास्त्यच सन्देहः । सम्यगा-
 वेदितमार्थेण । ततः परिपूज्य दानसम्मानादिना प्रक्षितः सिद्धार्थः ।
 प्रतिष्ठितं च महानन्दपुरःसरं समुचितसमये मम चनकग्रहण इति
 नाम । इतस्तस्मिन् तस्य जीमूतनृपतेः कनिष्ठो भ्राता नीरदो नाम ।
 तस्य पद्मा नाम महादेवी । चापि तस्मिन्नेवावसरे दारकं प्रसूता ।
 प्रतिष्ठितं तस्याकलङ्क इत्यभिधानं ।

ततोऽहं लाञ्छितोऽत्यन्तं स च नीरदनन्दनः ।

क्रमेण सुखसन्दोहेस्तत्र वृद्धिसुपागतौ ॥

क्रीडितं च समं तेन बाह्ये धूष्यादिना मया ।
पिष्टव्यपुचभावेन न जातो विरहः क्वचित् ॥

ततश्च ।

कौमारे वर्तमानस्य भवितव्यतया तथा ।
साधं तेनाकलङ्गेन मम मैत्री नियोजिता ॥
जातः परस्परं स्नेहो निर्मिष्यं गाढमावधोः ।
एकोपाध्यायहस्ताच्च गृहीताः सकलाः कलाः ॥
तथा च ललमानोऽहमकलङ्कस्य सुन्दरि ।
प्राप्तौ क्रमेण तादृश्यं मकरध्वजमन्दिरम् ॥
स साकलङ्को बाह्येऽपि कौमारे धौवनेऽपि च ।
लघुकर्मतया धन्यो न स्पृष्टो दुष्टचेष्टितैः ॥

किं तर्हि

प्रशान्तमूर्तिः पुण्यात्मा विनीतो देवपूजकः ।
प्रियवादी स्त्रिरोऽत्यन्तं निर्मलीमसमानसः ॥
सोकरानः प्रकृत्यैव विकाररहितः सदा ।
अज्ञातपरमार्थोऽपि तत्त्ववेदीव भासते ॥
ततः सुसाधुसम्पर्काद्भद्रकस्तन्निषेवकः ।
व्याख्यानश्रवणाज्जातः कुशलोऽसौ जिनागमे ॥
तथापि स्नेहभावेन मया साधं दिने दिने ।
सोऽकलङ्कस्तदा भद्रे विलसत्येव लीलया ॥

अथान्यदा मया नीतः प्रभाते स विचक्षणः ।
मनोहारिणि लीलार्थमुद्याने बुधनन्दने ॥

ततो ममोपरोधेन क्रीडित्वा प्रहरदयम् ।
 अथ मध्याह्नकालेऽसौ प्रस्थितो गृहसंमुखम् ॥
 मयोक्तमच विग्रम्य मन्दिरे काननान्तरे ।
 ततो गेहे गमिष्यावः स्त्रीयतां चणमाचकम् ॥
 ततोऽकलङ्कस्तप्नुत्वा मामकं वचनं तदा ।
 उद्यानमध्यभागस्थे प्रविष्टो जिनमन्दिरे ॥
 तत्राभिष्टूय सद्गत्वा भगवन्तं जिनेश्वरम् ।
 निर्गतेन मया सार्धं दृष्टाक्षेन सुसाधवः ॥
 ते च तत्राष्टमीं मत्वा स्त्रीयवसतेस्तदा ।
 आगता लोकनाथस्य वन्दनार्थमुपोषिताः ॥
 ततस्ते विधिवत्सर्वे वन्दित्वा भुवनेश्वरम् ।
 बहिः सिद्धान्तसूत्राणि गुणयन्ति पृथक् पृथक् ॥
 परस्परं स्थिता दूरे स्थिरा निर्मलकान्तयः ।
 बहिर्दीपसमुद्रेषु चन्द्रा इव महाधियः ॥
 अत्यन्तसुन्दराकारा यथेष्टफलदायिनः ।
 तदानीं ते विराजन्ते कल्पपादपवज्रिभाः ॥

ततोऽभिहितमकलङ्केन । कुमार घनवाहन पद्म पद्मे
 मुनयो भगवन्तो मकरकेतना इव रूपेण दिनकरा इव तेजस्वितया
 सुरशिखरिण इव स्थिरतया सागरा इव गभीरतया महर्द्धि-
 सुरकुमारा इव लावण्यसमुदयेन दृश्यन्ते । तत् किं पुनर्भग-
 वताममीषामेवंविधगुणयोगेन भुवनराज्योचितानामपीदृशामत्यन्त-
 दुस्तरकष्टचर्यापहणे कारणमभूदिति सकौतुकं नञ्चेतः । तदेहि

तावत् पृच्छामोऽमुष्मिपुङ्गवान् भगवतः प्रत्येकं यथा किं कस्य
वैराग्यकारणमिति । मयोक्तं । एवं भवतु ॥

ततो गतावेकस्य सुनेः समीपं । वन्दित्वाकलङ्गेन पृष्ठोऽसौ
मुनिः । भदन्त किं ते वैराग्यकारणमिति । मुनिराह । भद्राकर्ण्य ।
लोकोदरे ग्रामे वास्तव्यः कुटुम्बिकोऽहं । तत्र च ग्रामे रात्रौ
समन्ताद्भग्नं प्रदीपनकं । प्रसर्पितं धूमवितानं । प्रवृद्धो ज्वालाकलापः ।
समुत्प्लवितो वंशस्फोटरवः । समुत्थिता लोकाः । संजातः कोला-
हलः । ददन्ति विभरूपाणि । धावन्ति महेलाः । आरारव्यन्ते
ऽन्धाः । क्रोशन्ति पङ्गवः । किलिकिस्त्रायन्ते पिङ्गाः । सुष्णन्ति
तस्कराः । दहन्ते सर्वस्वानि । परिदेवन्ते कृपणाः । सर्वथा
संजातममातापुत्रौघमिति । ततस्तादृशे समस्ते ग्रामजनदाहिनि
प्रदीपनके विबुद्धः कश्चिदेको मन्त्रवादी । स चोत्थाय स्थितो
ग्राममध्यवर्तिनि गोचरके । हतमनेनात्मकवचं । विहितं रेखया
विशालं मण्डलं । आहता महता शब्देन ते ग्रामेयकलोकाः ।
यथागच्छत धूममयं मदीयमण्डले प्रविशत येन न दन्दहन्ते
भवतां सर्वस्वानि शरीराणि च । ततस्तथा पूत्कुर्वन्तस्तस्य वचन-
माकर्ण्य केचित्स्वल्पतमा लोकास्तत्र तदीयमण्डले प्रविष्टाः ।
श्रेषाः पुनश्चमत्ता इव मत्ता इव हतहृदया इवात्मवैरिका इव
घट्टहीना इव तस्मिन्नेव तथाविधे प्रदीपनके दहमानेषु तथा
सर्वस्वेषु प्रक्षिपन्ति दण्काडभारान् विध्यापयन्ति घृतधृतघटकैः ।
ततस्तौक्ष्ण्यलक्ष्मैः प्रोक्ताः । भो भो भद्रा नायमस्य प्रदीपनकस्य
प्रश्नमोपायः । किं तर्हि धूममिदं जलेन वा विध्यापयत अथ

वानेन महात्मना विरचिते मन्त्रमण्डले प्रविशत येनेदं प्रशाम्यति
भवतां यथास्मद्गृहेषु प्रशान्तं । ते तु लोकास्तत्तेषां वचनं केचिन्ना-
कर्णयन्ति केचिद्वधोरयन्ति केचिदुपहसन्ति केचिदुत्पुष्टयन्ति
केचिद्विब्रजन्ति केचित्प्रतिकूलयन्ति केचित्ताग्निति हव्यन्ति केचित्प्रह-
रन्ति । ततस्ते मण्डलस्था लोकाः क्षितास्तान्प्रति भौनेन । केचित्तु
पुष्पभाजस्तेषां वचनं कुर्वन्ति । ततो ममापि तथाभव्यतया
प्रतिभातं तत्तेषां मण्डलस्थानां लोकानां सम्बन्धि वचनं । प्रहृष्टो
ऽहमुत्सृत्य तत्र मण्डले । दृष्टास्ते मया ग्रामीणलोकाः प्रबलपवन-
प्रेरणादतिभरीभूतेन तेन प्रदीपनकेन बलादारटन्तो दह्यमानाः ।
ते तु मण्डलस्था लोकाः कियन्तोऽपि प्रव्रजिताः । ततोऽहमपि
तेषां मध्ये प्रव्रजित । तदिदं भद्र मम वैराग्यकारणमिति ॥

ततो हृष्टोऽकलहस्येतया चलितो द्वितीयसुनेरभिमुखं । न बुद्धो
भया कथानकभावार्थः । ततः पृष्टो मयाकलहः । यथा कुमार

किमनेन तवाख्यातमीदृग् वैराग्यकारणम् ।

इदं चाकर्ण्य सहसा किं वा हृष्टोऽसि चेतसा ॥

अकलह्नेनोक्तं । आकर्ण्य ।

योऽयं लोकोदरो ग्रामो मुनिना भो निवेदितः ।

यत्र वास्तव्यको श्लेष स संसारः प्रतीयताम् ॥

राशिरेव सदा तत्र महामोहतमोमयी ।

रागद्वेषाग्निना तस्यां नित्यक्षयं प्रदीपनम् ॥

धूमोऽत्र तामसो भावः स अत्र तत्र प्रसर्पति ।

ज्वालाकलापसंकाशो राजसो भाव उच्यते ॥

अन्यच्च । तच्च संसारप्रदीपनके

समुत्पद्यन्ति कलहा वंशस्फोटरवैः समाः ।
 रागद्वेषाग्निनोत्पन्नाः समुत्पिडन्ति जन्तवः ॥
 ते च क्रोसाहसं तच्च कुर्वन्त्येव सुदारुणम् ।
 क्रन्दन्ति दिव्यरूपाभाः कषायाक्षिततापिनः ॥
 अशुद्धखेप्याशंश्चास्य धावन्त्येता महेक्षिकाः ।
 अन्धा इव रटन्त्येव मूर्खा रागाग्नितापिताः ॥
 जानन्तोऽपि क्रियाहीना नराः क्रोशन्ति पङ्गवः ।
 सदा किलिकिलायन्ते नास्तिकाः त्रिदशक्षिभाः ॥
 मुष्णन्ति धर्मसर्वस्वं नृणामिन्द्रियतस्कराः ।
 तथात्मगेहसाराणि दहन्ते रागवह्निना ॥
 केषिन्तु परिदेवन्ते तद्गृहा कृपणा इव ।
 किं कुर्मः शक्यते नेदं विध्यापयितुमीदृशम् ॥
 तदेवमीदृशं भद्रं सदा गाढविषंक्षलम् ।
 भवप्रदीपनं रौद्रं साधुना तेन वर्णितम् ॥
 परस्परं हि लोकानां तच्च ज्ञाता न विद्यते
 अमातापुत्रकं तेन कारणेन निवेदितम् ॥
 मन्त्रवादी पुनश्चात्र विबुद्धः परमेश्वरः ।
 सर्वज्ञस्तेन चोत्पाद्य विहितं तीर्थमण्डलम् ॥
 तच्च गोचन्द्रकाकारे मध्यलोके प्रकाशितम् ।
 ज्ञातात्मकक्षणेनैव सूक्ष्ममनस्य रेखया ॥
 आकाशं जीवलोकानां धर्मदेशनया कृतम् ।

उक्ताहिताश्च ते तेन तीर्थक्षमन्त्रवादिना ॥
 ततः केचिन्महासत्त्वा भव्याः कक्षाण्भागिनः ।
 श्रुत्वा भगवतो वाक्यं स्त्रितास्तत्तीर्थमण्डले ॥
 ते केवलमतिशोका बतस्तो भवचारिणाम् ।
 अग्नन्तभागे वर्तन्ते ते च सुक्ताः प्रदीपनात् ॥
 अन्ते पुनर्महामूढा रागदेषाग्निदीपितम् ।
 विध्यापयन्ति विषयेस्तत्संसारप्रदीपनम् ॥
 बद्धाः पुष्कलपादौ कुर्वन्ति धनसञ्चयम् ।
 तदिदं ब्रह्मकाष्ठानां भारैर्गाढं विवर्धनम् ॥

तथा ।

मायाजोभमदक्रोधान् कुर्वन्ति सततं जनाः ।
 स एष दृढकुम्भानां प्रचेपस्तस्य वर्धकः ॥
 तीर्थमण्डलमध्यस्थैर्न तिष्ठन्ति निवारिताः ।
 नापि प्रश्नमतोयेन तत्ते विध्यापयन्त्यहो ॥
 प्रवेशं च न कुर्वन्ति तच्च सतीर्थमण्डले ।
 नाकर्षयन्ति तदाक्यमुपहासादि कुर्वते ॥
 केचिदेव प्रबुध्यन्ते यथायं सुनिसत्तमः ।
 प्रबुद्धो वचनात्तेषां प्रविष्टस्तीर्थमण्डले ॥
 दृष्टास्थानेन ते लोकाः संसारोदरचारिणः ।
 रागदेषाग्निनात्यन्तं दह्यमानाः सुविह्वलाः ॥
 अश्रुद्व्याध्यवसायास्तः पवनः प्रेरयत्यलम् ।
 तच्च लोकोदरग्रामे तं रागदेषपावकम् ॥

ततः सोऽतिभरौभूतो जीवान् ग्रामेयकानिव ।

दहत्यारटतोऽमौषां मुनीनां पश्यतामपि ॥

यत्पुनरनेन मुनिनाभिहितं यथा ते तु मण्डलस्था लोकाः
क्वियन्तोऽपि प्रव्रजितास्ततोऽहमपि तेषां मध्ये प्रव्रजितः तद्गद्ग
घनवाहन वक्रोक्तिगर्भमवगन्तव्यं । मयोक्तं । कुमार कषमीदृशौ
पुनरत्र वक्रोक्तिः । अकलङ्केनोक्तं ।

सत्तौर्धमण्डले तत्र यतो लोकास्तुर्विधाः ।

साधवः श्रावकाः साध्वः श्राविकाश्च व्यवस्थिताः ॥

ततः प्रव्रजितास्तत्र क्वियन्तोऽपि न श्रेयकाः ।

एषोऽपि च मुनिस्रोतां मध्ये प्रव्रजितः स्फुटम् ॥

तदेवमीदृशं भद्र वक्रोक्तां तेन साधुना ।

प्रदीपनकमुद्दिष्टं चाह वैराग्यकारणम् ॥

इदं च सकलं बुद्धं यच्चमत्कारकारणम् ।

मया कथयतोऽप्येव दृष्टोऽहं तेन चेतसा ॥

चिन्तितं च मया भद्र सत्यमेतस्मिन्नेव च ।

सतां सदा प्रदीप्तो हि भवो वैराग्यकारणम् ॥

तथाहि ।

प्रदीपनकदाहेन दाहयन्तीह मानवाः ।

आत्मानं ये जडास्तस्मान्निस्सरन्ति महाधियः ॥

अन्यथा ।

श्रावयोः प्रतिबोधार्थमिदमेतेन साधुना ।

प्रदीपनकमुद्दिष्टमात्मवैराग्यकारणम् ॥

तथाहि किल ।

प्रदीपनकसङ्काशे संसारे दक्षमानयोः ।
 युवधोरपि युक्तं हि प्रवेष्टुं तीर्थमण्डले ॥
 भावतोऽपि प्रविष्टानां धन्यानां तीर्थमण्डले ।
 रागद्वेषाग्निना दाहो न समस्ति कदाचन ॥
 एतच्च रोचते मद्यं सुनेराकूतमुत्तमम् ।
 तुभ्यं किं रोचते नेति न जाने वनवाहनम् ॥
 ततो मवाकलङ्कृत्य तच्छ्रुत्वा वचनं तदा ।
 मौनमाश्रम्यितं भद्रे पापपूरितचेतसा ॥

अचान्तरे द्वितीयस्य सुनेर्मूलं मया सह ।
 सोऽकलङ्कस्तदा प्राप्तो विहितं तस्य वन्दनम् ॥
 पृष्ट्वावसरे साधुः किं ते वैराग्यकारणम् ।
 सुनिराह यथा सौम्य समाकर्ण्य चाम्प्रतम् ॥
 आपानकं मया द्रष्टुं मद्यपानपरावणम् ।
 तदेव मम संजातं भद्रं वैराग्यकारणम् ॥
 मदाघूर्णितसर्वाङ्गस्तथाहं मत्तपास्तकः ।
 आसं ततः कृपोपेतैर्ब्राह्मणैः प्रतिबोधितः ॥
 अकलङ्केनोक्तं ।

धातुगापानकं तङ्को भवांस्तच्च यथा स्मितः ।
 ये च ते ब्राह्मणाः सर्वमेतदाख्यातुमर्हसि ॥
 सुनिनीतं ।

अनेकवृत्तवृत्तानामनन्तजनसङ्कुलम् ।

यथास्त्रितं तदापाणं को हि वर्णयितुं क्षमः ॥
तथापि लेखतः किञ्चित्स्वरूपं नरोत्तम ।
पुरस्ते वर्णयिष्यामि तत्सम्यगवधारय ॥

तद्यथा ।

वज्रभेदवरासवतुष्टज्जं वरभाजनराजि विविचसुरम् ।
श्रितिनौरजरश्चितसप्तषकं जगमोदनकारणसत्सरकम् ॥
मदिरामदधूर्णितसर्वज्जं वज्रसासविलासविकासकरम् ।
लसदुद्गटबोलविगानपरं कृततालमहारवरासगतम् ॥

अन्यच्च ।

प्रौढमनोरमकान्तजनाब्जं गाढमदोद्गुरयोषिदुपेतम् ।
आदिनिवेशविहीनमननं लोकनभोभिधभूमिनिविष्टम् ॥
वाहितमर्दलकोटिसकांक्षं वैष्णिकनादविवर्धिततोषम् ॥
वंशविराजसमुद्भूतवोक्त्रं वोक्त्रविघोषितगोचसहस्रम् ॥

एवं च ।

नर्तनगानविलासनपानैः खादनदानविभूषणमानैः ।
संततभावरसैः समुपेतं लोकसमस्तकृतिकारणमेतत् ॥
तदेवं सर्वसामपौयुक्तं दर्शितविध्वमम् ।
आपाणकं मया भद्र तच्च गित्यं निषेवितम् ॥
लोके नास्ति तदास्यर्थं नापि तत्संविधानकम् ।
यत्तत्तापाणके सौम्य न मया प्रबिलोकितम् ॥
अनन्तास्तत्र विद्यन्ते ये लोका मदधूर्णिताः ।
न सेष्टन्ते न भाषन्ते चिन्तयन्ति न किञ्चन ॥

न च संख्यवहारं ते कंचित्कुर्वन्ति लौकिकम् ।
 मृतमूर्क्षितरूपेण सदा तिष्ठन्ति केवलम् ॥
 अनन्ताश्चापरे लोकाः सद्रूपाकारधारकाः ।
 किं तु ते लोककार्याणि विदधत्यन्तरान्तरा ॥
 तथान्ये तादृशा एव मदिरामदघूर्णिताः ।
 असंख्यास्तत्र विद्यन्ते नरा भोः पार्थिवादयः ॥
 अन्ये पुनरसंख्याता निर्भरं मद्यपायिनः ।
 न जिघ्रन्ति न पश्यन्ति नापि शृण्वन्ति किञ्चन ॥
 लुठन्तः केवलं भूमावाराटीर्मुञ्च्यमानकाः ।
 लिङ्गानि जिह्वा किञ्चिन्मदेन हतमानसाः ॥
 तथापरे पुनस्तत्र लोका जिघ्रन्ति किञ्चन ।
 न शृण्वन्ति न पश्यन्ति तेऽप्यसंख्याः प्रकीर्तिताः ॥
 अन्ये तु लोचनोन्मेषात्पश्यन्तोऽपि पुरःस्थितम् ।
 नाकर्ण्यन्यसंख्याता मदाघूर्णितचेतनाः ॥
 संख्यातीताः पुनर्भद्र लोकास्तत्रापरे मया ।
 मदिरामददोषेण लब्धिताः शून्यमानसाः ॥
 अन्ये पुनरसंख्याता दृष्टाः प्रसृष्टचेतनाः ।
 केवलं तेषु दुर्मद्यं सदाकालमवस्थितम् ॥

ततश्चैते

विद्यन्ते भद्र भिद्यन्ते पाप्मन्ते हृष्टवैरिकैः ।
 परस्परमदाभाताः कुर्वन्ते तीव्रवेदनाः ॥
 असंख्याः पुनरन्येऽपि लोकास्तत्र विस्लोकिताः ।

आपानके मया सौम्य मदिरोद्भक्तचेतसः ॥
 नास्ति तेषामकर्तव्यं बिभ्रतां पशुरूपताम् ।
 आराटीस्तोऽपि मुञ्चन्ति गच्छन्ति जननीमपि ॥
 धर्माधर्मं न जानन्ति सर्वकार्याणि कुर्वते ।
 अत्यक्तघोषास्तिष्ठन्ति लोलमाना महीतले ॥
 केचिदुत्प्लुत्य गच्छन्ति मदिरान्धा विहायसा ।
 केचिज्जले निमज्जन्ति नितरां मदनिर्भराः ॥

अन्यच्च ।

तेऽपि कुर्वन्ति दुर्मद्यं युध्यन्ते च परस्परम् ।
 सङ्गन्ते तीव्रदुःखानि मद्यं सर्वापदां पदम् ॥
 तथान्ये तत्र विद्यन्ते संख्यातीता मनुष्यकाः ।
 ते पुनर्द्विविधा ज्ञेया गाढमत्तास्तथेतरे ॥
 अत्र ये गाढमत्तास्तो लोलमाना भुवस्तले ।
 वान्तं पित्तं शङ्खन्मूत्रं भक्षयन्ति वराककाः ॥
 इतरे भद्रं संख्येयास्तो पुनर्मदिरातुराः ।
 युध्यन्ते वज्रं वज्रगन्ते नृत्यन्त्युच्चैर्दधन्ति च ॥
 गायन्ति वज्रं भाषन्ते पर्यटन्ति निरर्थकम् ।
 लुठन्ति भूयो धावन्ति विलासोल्लासतत्पराः ॥
 मलाविलानि जाम्बालक्षेत्रपूर्णानि योषिताम् ।
 चुम्बन्ति वक्त्रनेत्राणि आचरणयमञ्जसम् ॥
 अनेकविम्बोकपरा मातापित्रादिमारणम् ।
 अनार्यकार्यचौर्यादि सर्वं ते कुर्वन्ते नराः ॥

मृच्छन्ते राजपुरुषैः सहन्ते तीव्रवेदनाः ।
 मद्याक्षैव विरज्यन्ते मार्षमाणा अपि स्फुटम् ॥
 अन्ये पुनरसंख्यातास्तुर्द्वन्द्ववक्षिताः ।
 लोकाः सन्ति मदाध्याताः सदा कलकलप्रियाः ॥
 वेणुवीणाकलं गीतं नाटकप्रेक्षणानि च ।
 विद्यासास्त्रद्वर्गनिर्घोषा नोपगन्त्यन्ति तत्पुरः ॥
 तेऽपि नृत्यन्ति वस्त्रगणे हसन्त्युच्चै रदन्ति च ।
 सार्धं तेऽप्यात्मयोषाभिः कुर्वन्त्यात्मविडम्बनम् ॥

किं च ।

मदिरामददोषेषु श्लोकेभ्यर्गवर्विक्रमाः ।
 सत्पुष्ट्येऽपि ते लोकाः सदुःखाः सुखमानिनः ॥
 संख्याताः पुनरन्येऽत्र सन्धापानकवर्तिनः ।
 ये नो पिबन्ति तन्मद्यं मध्यस्थाः परमासते ॥
 ततश्चे तेन लोकेन सततं मद्यपायिना ।
 अपिबन्तोऽभिधीयन्ते ब्राह्मणा इत्यसूयया ॥

तथा ।

तस्मादापानकादन्ये बहिर्भूता महाधियः ।
 अनन्ता भद्रं विद्यन्ते लोकास्ते मदवर्जिताः ॥
 आपानकं हि पश्यन्तस्तादृशं ते विसंख्यलम् ।
 तस्मान्मुक्ताः प्रमोदन्ते निर्वाधाः सततोत्सवाः ॥

इतश्च ।

आद्येषु भद्र लोकेषु स्त्रियाहं मदघूर्णितः ।
 कुटञ्चितस्ततः प्राप्तो द्वितीयेषु कथंचन ॥
 ततस्तेषु पुनः स्त्रिया तथैव मदघूर्णितः ।
 गतस्तृतीयलोकेषु कुठञ्जुदामसीलया ॥
 स्त्रिया तेष्वपि भूषांशं काञ्चं मद्येन विह्वलः ।
 गतस्तुर्धलोकेषु ततोऽहं मदिरातुरः ॥
 एवं च वे मया पूर्वं कथितास्ते चथोदग्र ।
 लोकभेदाः समाधेन स्वरूपेण च वर्णिता ॥
 तेषामाद्यस्य यो भेदो यौ च पर्यन्तवर्तिनौ ।
 एतन्नयं विमुच्यहं शेषभेदेषु हिण्डितः ॥
 दद्यापि ते मया भेदा भद्रापानकवर्तिनः ।
 अनन्तवाराः पापेन भूयो भूयो निषेविताः ॥

ततश्च ।

वान्तपित्ताशुषिस्त्रेणमूत्रजाम्बालपिच्छिसे ।
 प्रतिबीभत्सदुर्गन्धे तत्रापानकभूतसे ॥
 कश्चिन्नुठन् कश्चिद्रिङ्गन् कश्चित्सर्पञ्चितस्ततः ।
 सन्निष्ठश्चिपतकुच्चैरारटमद्यवेगतः ॥
 ह्रस्वमृद्यन् रुदन् धावन् युध्यमानो जनैः सह ।
 आस्त्रोत्थमानो बलिभिः कुत्समानः क्षणे क्षणे ॥
 प्रहारजर्जरो देहे दुःखलक्षैः प्रपीडितः ।
 एवं विचरितस्तत्र भद्राहं बह्वृक्षस्तदा ॥
 अन्यदा दृष्टोऽहं तैरापानकमध्यस्थैर्ब्राह्मणैः । संजाता तेषां

भगवतां ममोपरि कष्टा । चिन्तितमेतैः । यथा । अयं मद्यदोषेण
भूरि दुःखमनुभवति वराकः । ततः कथंचित्कारयामोऽमुं मद्यविरतिं
येन यथा वयं सुखिनः संपञ्चास्तथायमपि सुखितो भवति । ततो
विहितस्तेर्मम प्रतिबोधनार्थं यत्नः । अहं तु मदिरामदाघूर्णितः
पूर्वकुर्वतामपि तेषां न किंचिच्चेतयामि अलम्बचेतमस्य पुनः पुनः
पर्यटामि तेषु सर्वेषु लोकभेदेषु । बड्ढो वदतां पुनः कश्चित्तेषां
ब्राह्मणानां दत्तो मया ऊंकारः । ततस्तावत्तैर्धत्तितं यावदपगतो
मे मदिराघस्तरकः । समासादिता चेतना । दत्तं प्रतिवचनं । ततः
कश्चित्तास्तेर्मम मद्यदोषाः । प्रत्यायितोऽहं । कारितो मद्यविरतिं ।
संजातोऽहमपि तादृशो ब्राह्मणः । ते तु ब्राह्मणाः सर्वेऽपि
प्रव्रजिताः । ततोऽहमपि तेषां मध्ये प्रव्रजितः । केवलं न जीर्यति
ममाद्यापि निःशेषं मद्याजीर्णं । तदपि प्रव्रज्यथा जरयिष्यामि ।
तदिदं भद्र मम वैराग्यकारणमिति । तदेवं भद्रेऽष्टहीतसङ्केते
यावदिदमावेदयति स बाधुस्तावदकलङ्कस्य किमनेन निवेदितमिति
प्रवृत्तो विमर्शः । ततो विचारयतः संजातं जातिस्मरणं । स्मृतं
पूर्वभवाभ्यस्तं श्रुतं । ततो लक्षितो मुनिवचनस्य भावार्थः । प्रमुदितो
मनसा । वन्दितो मुनिवरः । प्रवृत्तस्तृतीयमुनेरभिसुखं ।

पूर्ववत्पुनः पृष्ठो मया यथा किमनेनाख्यातमिति । ततो-
ऽभिहितमकलङ्केन । भद्र घनवाहन अयमपि संसार एवापानक-
रूपतथानेन मुनिनात्मनो वैराग्यकारणमित्याख्यातः । तथाहि ।
सत्यमापानकरूप एवायं हन्त संसारो वर्तते । यतोऽत्र वृत्ता
वर्तन्ते वर्त्यन्ति शानन्ता वृत्तान्ताः । मत्तपालकायनोऽचानन्ता जीवाः ।

विविधमद्यायतेऽष्टविधं कर्मप्रकृतिजालं । विशेषतः पुनरासवायन्ते
 कषायाः । सरकायन्ते नोकषायाः । सुरायन्ते घातिकर्माणि ।
 विचित्रभाजनायन्ते आयूंषि । तदाधारतया चषकायन्ते जन्तु-
 ग्ररौराणि । कर्ममद्योपयोगहेतुतया नीलनीरजायन्ते तेषु ह्यौ-
 काणि तदिभूषकतया । लौल्यहेतुतया च घूर्णन्ते कर्ममद्यमत्ताः
 सर्वेऽमी जन्तवः । कुर्वन्ति रासविलासलासविकासहासविष्णोकादि-
 कलकलं । मर्दलायन्तेऽच कलहाः । कंसालकायन्ते सगसगायन्तः
 खलजनाः । वीषायन्ते दुःखितजनपरिदेवनानि । वंशरवायन्ते
 सशोकलोककणकूजितानि । सुगुग्दशब्दायन्त आपद्गतजनतिमिति-
 माशितानि । कंसिकायन्ते प्रियविप्रयोगादौ जनदेन्यदृष्टितानि ।
 वोद्वृन्दायन्ते गाढमग्नतया मूर्खलोकाः । कमनीयनरायन्ते विमुधाः ।
 प्रौढललायन्ते तदाप्सरसः । अनादिनिधनं चेदं संसारापानकं
 सदा निविष्टं लोकाकाशभूमौ युक्तं नर्तनगानविस्मयनखादनपान-
 दानमानविभूषणादिभिः समस्तभावेर्षोल्याभिवृद्धिकारणं जडानां
 विरागताहेतुर्विवेकिनां । ये चानेन मुनिना तच्चापानके चयोद्ग्र-
 भेदा लोकाः कथितास्तोऽच जीवा द्रष्टव्याः । तथाहि । प्रथमं
 प्रतिपादितस्वावदसां व्यवहारिको जीवराशिः । तदनन्तरं निवेदिताः
 सां व्यवहारिका वनस्पतयः । ततः कथिताः पृथिव्यप्तेजोवायवः । ततो
 दर्शिता दीन्द्रियाः । ततो निर्दिष्टास्त्रोन्द्रियाः । ततो वर्णिताश्चतु-
 रिन्द्रियाः । ततः प्रख्यापिता असंश्लिपश्चेन्द्रियाः । ततः प्रकीर्तिता
 नारकाः । ततः संगीताः पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चः । तदनन्तरमुद्दिष्टाः
 समूर्द्धनजगर्भजभेदेन द्विविधा मनुष्याः । ततः प्रकाशिताश्चतुर्नि-

कायवर्तिनो देवाः । ततः प्रकाशिता ब्राह्मणा इति वाचोयुक्ता
 संयतमनुष्याः । ततः संग्रहिताः संसारापानकाद्बहिर्भूता भगवन्तो
 मुक्तात्मानः । उद्योतितं सर्वेषां सम्बन्धि संख्याप्रमाणं । निगदितं
 श्रेष्ठोद्देशतो लक्षणं । सूचितानि तेषां सम्बन्धौनि विविधसंविधान-
 कानि । अभिहितस्य स तदा तन्मध्ये कर्ममद्यपानेन मुनिनात्मा ।
 आख्यातमर्षां व्यवहारिकजीवराशिमध्ये प्रथममात्मनोऽवस्थानं ।
 प्रकटितमनन्तकाशात्कथंचित्ततो निर्गमनं । तदनन्तरमाविर्भावितः
 सांध्यवहारिकवनस्पतिव्यात्मनो निवासः । ततो व्याकृतं दशस्वपि
 स्थानेषु भूयो भूयः पर्यटनं । निषिद्धमर्षां व्यवहारिकसंयतमनुष्य-
 मुक्तात्मसु गमनं । विस्फारितास्तेषु दशसु स्थानेष्व्यात्मनः संभवित्य-
 स्त्रीब्रदुःखविडम्बनाः ।

तदेवं भद्र संसारो महापानकसन्निभः ।

आत्मनो दुःखहेतुस्य मुनिना तेन दीपितः ॥

यत्तु तैर्ब्राह्मणैः पञ्चादृष्टोऽहं प्रतिबोधितः ।

यत्नेनेत्यादि तत्सर्वं युज्यमानमुदाहृतम् ॥

तथाहि ।

अनादिभवभावस्य तत्सम्भावत्वयोगतः ।

उल्लाष्टाद्यास्वतीतासु तथा कर्मस्थितिष्वलम् ॥

भूयो भूयः सुसाधूनां सम्पर्कोऽपि नरादिषु ।

प्राप्ते द्रव्यश्रुते भूरिवाराघर्षणघूर्णनात् ॥

यन्नावाप्नोति सम्यक्त्वं न ज्ञानं नापि सत्क्रियाम् ।

जीवः सुसाधुमध्येऽपि कर्ममद्येन घूर्णितः ॥

सोऽयं चक्षुरको भद्र घोरो भूरिभवावहः ।
 येन विभ्रान्तचित्तोऽयं बभ्रुमीति पुनः पुनः ॥
 समस्तेष्वनुकूलेषु ततः काष्ठादिहेतुषु ।
 राधावेधीपमं भद्र जीवोऽयमतिदुर्लभम् ॥
 सहर्षमवाप्नोति कर्मघनिं सुदारुणम् ।
 निर्भिद्य शुभभावेन कदाचित्कसिदेव हि ॥
 सुसाधुमाहाणानां भो जीवं पूत्कुर्वतामसम् ।
 धर्मदेशनया बोधः सोऽयं ऊंकार उच्यते ॥
 दर्शनं मुक्तिबीजं च सम्यक् तत्त्ववेदनम् ।
 दुःखान्तस्तुखारम्भः पर्यायास्तस्य कीर्तिताः ॥
 सति चास्मिन्महौ धन्यः सम्यग्दर्शनसंयुतः ।
 तत्त्वश्रद्धानपूतात्मा रमते न भवोदधौ ॥
 स पश्यत्यस्य यद्रूपं भावतो बुद्धिचक्षुषा ।
 सम्यक् क्वास्तानुसारेण रूपं नष्टाचिरोनवत् ॥
 तद्वद्वा चिन्तयत्येवं प्रपन्नान्तेजान्मरात्मना ।
 भावगर्भं यथाभावं परं संवेगमाश्रितः ॥

यदुत

जन्ममृत्युजराव्याधिरोगशोकाद्युपद्रुतः ।
 क्लेशाय केवलं पुंसामहो भीमो भवोदधिः ॥
 सुखाय तु परं मोक्षो जन्मादिक्लेशवर्जितः ।
 भयशक्ता विनिर्मुक्तो व्याधाधार्जितः सदा ॥
 हेतुर्भवस्य हिंसादिर्दुःखाद्यन्वयदर्शनात् ।

मुक्तेः पुनरहिंसादिर्व्याधाविनिवृत्तितः ॥
 बुद्धैवं भवनेर्गुणं मुक्तेः गुणरूपताम् ।
 तदर्थं चेष्टते नित्यं विशुद्धात्मा यथागमम् ॥
 दुष्करं बुद्धसत्त्वानामनुष्ठानं करोत्यसौ ।
 मुक्तौ दृढानुरागत्वात्कामीष वनितान्तरे ॥
 उपादेयविशेषस्य न च सम्यक्प्रसाधनम् ।
 दुनोति चेतोऽनुष्ठानं तद्भावप्रतिबन्धतः ॥
 ततश्च दुष्करं तस्य सम्यगालोच्यते यदा ।
 अतोऽन्यदुष्करं न्यायाद्वैषवस्तुप्रसाधनम् ॥
 व्याधिघ्नस्तो यथारोग्यलेग्रमासादयन् बुधः ।
 कष्टेष्वुपक्रमे धीरः सम्यक्प्रतीत्या प्रवर्तते ॥
 संसारव्याधिना यत्तत्तद्विश्लेषो नरोत्तमः ।
 ग्रमारोग्यत्वं प्राप्य भावतस्तदुपक्रमे ॥
 प्रवर्तमान एवं च यथाशक्ति स्थिराग्रयः ।
 शृङ्गं चारिषमासाद्य केवलं लभते क्रमात् ॥
 ततः स सर्वविद्धत्वा भवोपपादिकर्मणः ।
 ज्ञानयोगात्स्वयं कृत्वा मोक्षमाप्नोति शान्ततम् ॥
 सत्साधुगुरुसंपाद्या सेवं कल्याणमालिका ।
 प्रायेण चास्य जीवस्य यतः प्रोक्तं मनीषिभिः ॥

किं तत् ।

साधुसेवा सदा भक्ता नैषी सत्त्वेषु भावतः ।
 आत्मीयगृहमोक्षस्य धर्महेतुप्रसाधनम् ॥

उपदेशः ब्रह्मो नित्यं दर्शनं धर्मचारिणाम् ।

स्नाने विनय इत्येतत् साधुसेवाफलं महत् ॥

तथा ।

मैत्री भावयतो नित्यं ब्रह्मो भावः प्रजायते ।

ततो भावोदकाज्जलोर्देषाग्निरुपशान्ति ॥

तथा ।

अशेषदोषजननी मिःशेषगुणघातिनी ।

आत्मीयपदमोक्षेण दृष्ट्वा हि विनिवर्तते ॥

एवं गुणगणोपेतो विष्णुः कृतात्मा स्थिराग्रयः ।

तत्त्वविद्भिः समाख्यातः सम्यग्धर्मस्य साधकः ॥

ततोऽनेनापि मुनिना ब्राह्मणाकारधारकैः ।

अहं बोधित इत्युक्तं साधुभिः करुणापरैः ॥

ततोऽमुनानुसारेण यदनेन कथानके ।

प्रागुक्तं तत्स्वयं योज्यं स्पष्टवाक्माभिधीयते ॥

अपि च ।

कर्ममक्षरताः सर्वे भद्राविरतजन्तवः ।

भवापानकमध्येऽपि साधवस्तत्पराङ्मुखाः ॥

तैरेव यत्नतः साधुः कर्ममद्याज्जिवारितः ।

ततः प्रव्रजितो जात इदं वैराग्यकारणम् ॥

प्रव्रज्यथा च तत्कर्म मद्याजीर्णमयं मुनिः ।

जरयित्वा भवापानाद्दहिर्भूतो भविष्यति ॥

किं च ।

न बुद्धमौदुग्धे स्नातुमावशोरपि पिच्छिन्दे ।

संसारपापान्ने भद्रं दुःखदे चमवाहन ॥

ततोऽमृहीतसङ्केते भद्रे तप्तादृशं वषः ।

आकलङ्कं न मेऽद्यापि बोधकारणतां मतम् ॥

स्थितोऽहं मौनमाश्रमस्य शून्यारण्ये सुनिर्धया ।

अथाकलङ्कः संप्राप्तो मुनेर्मूखं मया सह ॥

तदंष्ट्रियुगलं गत्वा भक्तिपूरितचेतसा ।

ततः शृष्टोऽकलङ्केन सोऽपि वैराग्यकारणम् ॥

तेनोक्तमरघटो मे आतो वैराग्यकारणम् ।

तदाकर्णाकलङ्केन चेतसा परिचिन्तितम् ॥

अथे ।

यादृशं सुनिधा पूर्वं प्रदीपस्तकमीरितम् ।

आपापकं च तत्तूनमरघटोऽपि तादृशः ॥

अथोक्तमकलङ्केन तदानौ स्तितबन्धुरम् ।

निवेदय महाभाग तं मम प्रकटाचरेः ॥

सुनिनोक्तं मया दृष्टः सोऽरघटो नरोत्तम ।

जित्यं मुक्तो वरुचुच्चैः संपूर्णो भवनामकः ॥

रागद्वेषमनोभावमिच्छादर्शननामकाः ।

चत्वारः कर्षकास्तत्र ते च सारथयो मताः ॥

महामोहः पुनस्तत्र सर्वबीरपतिः स्मृतः ।

सोऽरघटो वक्षत्यस्य प्रतापेन महात्मनः ॥

विनापि चारीपानीयं वेगवन्तो बल्लोद्धृताः ।

कषायसंश्लेषास्तत्र बलीवर्दास्तु षोडश ॥
 शास्त्रश्लोकभवाद्यास्तु निपुणाः कर्मकारकाः ।
 जुगुप्सारत्यरत्याद्यास्तेषां च परिचारिकाः ॥
 दृष्टयोगप्रमादाख्यं तत्र तुल्यद्वयं महत् ।
 विद्यासोपानविष्णोकरूपास्तचारकाः स्मृताः ॥
 पापाविरतिपानीयपूर्णोऽदृष्टतल्लः सदा ।
 तत्रासंयतजीवास्तत्र कूपो दृष्टो भयङ्करः ॥
 पापाविरतितोयौघमग्नपूरितरेषितम् ।
 सुदीर्घं जीवलोकाख्यं षट्तीयन्मसुदाहृतम् ॥
 मरणाख्यैः पुनर्मित्यं वह्न्येष विभाव्यते ।
 पट्टिकाषट्पञ्चाङ्गारेर्दूरादपि विवेकिभिः ॥
 अज्ञानमलिनात्माख्यो ज्ञेयस्तत्र प्रतीच्छकः ।
 दृढं मिथ्याभिमानाख्यं तत्र दार्पटिकं मतम् ॥
 संक्रिष्टचित्तता नाम तत्र निर्वहणी मता ।
 भोगलोलुपता नाम कुख्या तत्रातिदौर्घिका ॥
 जन्ममन्तानसंश्रं तु तत्र यावमुदाहृतम् ।
 अपरापरजन्माख्यास्तत्र केदारका मताः ॥
 कर्मप्रकृतिजात्याख्यं तत्र बीजमुदाहृतम् ।
 तज्जीवपरिणामाख्यो वापकस्तस्य कीर्तितः ॥

ततश्च ।

उन्नं तेनारघहेन शिक्तं निष्पत्तिमागतम् ।
 सुखदुःखादिसखौघजनकं तदुदाहृतम् ॥

खेचनार्थं पुनस्तस्य सदोत्साहपरावणः ।
 पागान्तिकोऽख्यसद्वोधो महामोहनिष्पितः ॥
 तदेवं सर्वधामणीसंयुक्ते सततधने ।
 भवारघट्टे तत्राहं प्रसुप्तः सुप्तिरं स्थितः ॥

इतश्च ।

योऽयं सुनिवरो भद्र दृश्यते ध्यानतत्परः ।
 दूरवर्ती महाभागो गुह्यरेष ममाधुना ॥
 अनेन तच्च सुप्तोऽहं गाढसंमूढचेतनः ।
 कृपापरीतचित्तेन यत्कृतः प्रतिबोधितः ॥
 ततः संदर्शितोऽनेन समस्तोऽपि यथास्थितः ।
 भवारघट्टो मे भद्र ततस्त्रेदं निवेदितम् ॥

यदुत

स्वामी त्वमस्य सर्वस्य फलभोक्ता न संग्रहः ।
 जन्तो भवारघट्टस्य किं न जानासि मूढक ॥

केवलं

अगन्तदुःखसन्तानहेतुस्ते नात्र संग्रहः ।
 जन्तो भवारघट्टोऽयं ततस्त्रेदं परित्वज ॥

मयोक्तं ।

यथा त्वन्तो भवत्येष साधो तस्मै निवेदय ।
 सुनिनोक्तं महासत्त्व प्रव्रज्या गृह्यतामियम् ॥
 एनां भागवतीं दीक्षां ये गृह्णन्ति नरोत्तमाः ।
 भावतस्तैः प्रवीणोऽयमरघट्टो भवत्यस्यम् ॥

ततस्तथेति भावेन प्रतिपद्य सुनेर्वचः ।

कृतं मवेदं मे भद्र जातं वैराग्यकारणम् ॥

ततोऽकलङ्कस्तच्छ्रुत्वा तं सुनिं प्रत्यभाषत ।

भदन्त चाह संपन्नं तव वैराग्यकारणम् ॥

कस्य वा न भवत्येष सकर्णस्य विरक्तये ।

भवारचहो जीवस्य दृष्टिगोचरतां गतः ॥

ततोऽभिनन्द्य तं सार्धं वन्दित्वा भक्तिनिर्भरः ।

सोऽकलङ्को मया सार्धं तुर्यसाध्वनित्वे गतः ॥

अथ वन्दनकं कृत्वा मम बोधविधित्वया ।

दृष्ट्येन महाभागः सोऽपि वैराग्यकारणम् ॥

सुनिराह वयं चङ्गा नामाख्याः कश्चिन्मते ।

तिष्ठामस्तत्र चायातमस्तद्गङ्गां कुटुम्बकम् ॥

अनेकमानुषैर्युक्तं पञ्चमानुषतन्मित्रम् ।

अस्माभिः प्रतिपन्नं तत्किञ्चेदं हितवत्सलम् ॥

शत्रुरूपं च तद्गङ्गा वर्तते परमार्थतः ।

ततस्तेन कृतं पितृं सादरं ह्यभोजनम् ॥

अथाविज्ञातसङ्गावास्त्रिभोजनसोऽनुपाः ।

ते ह्यत्रा भक्षणाज्जाता नितरां पूरितोदराः ॥

तच्च तैर्मानुषैस्तद्गङ्गामन्त्रयोगैर्विनिर्मितम् ।

भोजनं येन तज्जातं सन्निपातस्तत्र कारणम् ॥

तद्योग्यादकरं भद्र जीर्यमाणं भवत्यक्षम् ।

केवाचित्तत्र चङ्गाणां तदक्षमतिदाहणम् ॥

ततो निरद्वुगसका जिह्वासंजातकण्ठकाः ।
 कण्ठे घरघरायन्तो गृहसंज्ञाः सुविह्वलाः ॥
 कश्चिन्नापार्तिदग्धाङ्गाः कश्चिच्छीतार्तिबाधिताः ।
 कश्चिदुद्भान्तचित्तत्वालोत्तमाना भुवस्तले ॥
 सन्निपातवशादन्ये दृष्टैवार्दवितर्दकम् ।
 कश्चिन्मृगमृगायन्ते ते ह्याषाः शोच्यतां गताः ॥
 ये त्वन्मृताः समापन्नासृष्टा भोजनभक्षणात् ।
 ते देवमुनिसङ्गानां गिन्दां कुर्वन्ति पापिनः ॥
 लपन्ति विपरीतानि कुर्वन्ते दुष्टचेष्टितम् ।
 सदोपश्रुतचित्तानां किं शान्तेषां हि सुन्दरम् ॥
 अन्यत्सर्वेऽपि ते ह्याषाः पशुवन्मृदधर्मकाः ।
 विषधारितवन्मूढा जाता भोजनदोषतः ॥

ततश्च ।

योऽयं स्नाध्यायपूतात्मा दृश्यते मुनिपुङ्गवः ।
 महावैद्यकशास्त्रस्य विद्यतेऽतिशयो महान् ॥
 ततोऽहं भद्रं चक्ष्णानां तेषां मध्ये कथंचन ।
 सन्निपातातिमूढात्मा दृष्टोऽनेन महात्मना ॥
 ततः कण्ठ्यानेन सन्निपातो निजौषधैः ।
 ममापनीतो जातोऽहं मनाग् विस्मृतेतनः ॥
 ततो मे ह्याचसंसर्गादुन्मादोऽप्यभवत्तदा ।
 सोऽप्यनेन महायत्नादपनीतो महात्मना ॥
 ततश्चायं महाभागो बृहदा मां स्तब्धमानसम् ।

सकृत्तं सञ्जिपातार्थं चट्टवृन्दमदर्शयत् ॥

दृष्ट्वाश्च ते मया ह्यापाः कूजन्तो घूर्णमानकाः ।

प्रलापिनः सुदुःखार्ता गाढं जातं च मे भयम् ॥

सुनिनोक्तं ।

भद्र भोजनदोषेषु तमप्येवंविधोऽभवः ।

विद्यते किञ्चिदद्यापि तवाजीर्णं ग्ररौरके ॥

ततो मदुपदिष्टं चेत्तं क्रियां न करिष्यसि ।

भूयोऽप्येवंविधो भद्र दुःखयसो भविष्यसि ॥

ततः प्रत्ययसम्पत्तेर्भयाच्च सुनिनोदिता ।

मृहीतेषां मया दीक्षा भोजनाजीर्णग्रोधनी ॥

अधुना तु ।

यां चासुपदिष्टयेव क्रियां मे सुनिपुण्यः ।

तां तामहं करोम्युच्चैरिदं वैराग्यकारणम् ॥

ततोऽकलङ्कसङ्कुला प्रीतिविष्कारितेष्वहः ।

वन्दित्वा तं सुनिं भूयः प्रवृत्तोऽन्यं सुनिं प्रति ॥

मयोक्तं ।

न विज्ञातं मयाद्यापि वक्ष्ये सुनिभाषितम् ।

सम्यगेतदतो व्यक्तं मङ्गमाख्यातुमर्हसि ॥

अकलङ्केनोक्तं ।

अनेनापि सुनीन्द्रेण संसारो घनवाहन ।

दृष्टव्यमठकारः स चेत्तं मे निवेदितः ॥

अथःप्रसाकासद्वागा नानाहृषा जन्तवः ।

परस्परमसंबद्धाश्चप्रायाः प्रकीर्तिताः ॥

तथाहि ।

नामीषां विद्यते माता न पिता न च बान्धवाः ।

न धनं परमार्थेन च्छिद्यच्छोरा हि जन्तवः ॥

तेषां च जीवचङ्गानां संसारमठवर्तिनाम् ।

आगच्छत्येव तद्भक्तं बन्धहेतुकुटुम्बकम् ॥

विचिन्नाक्षयं विद्यन्ते भूयांसो बन्धहेतवः ।

तेषां संप्रहृताः पञ्च तनु मानुषपञ्चकम् ॥

यतः ।

प्रमादो योगमिथ्यात्वे कषाद्याविरती तथा ।

एत एव हि जन्तूनां पञ्च बन्धस्य हेतवः ॥

अनादिमोहसामर्थ्याद्भातीदं हितवत्फलम् ।

सदैव जीवचङ्गानां बन्धहेतुकुटुम्बकम् ॥

अरातिरूपमेतच्च वर्तते भद्रं देहिनाम् ।

तथाप्यस्य न जानन्ति स्वरूपं मन्दबुद्धयः ॥

निवर्तयति तत्कर्म प्लावभोजनसन्निभम् ।

विचित्रं सरसं जीवचङ्गलौखविधायकम् ॥

तन्महामोहमन्त्राख्यं ज्ञानावरणयौगिकम् ।

बन्धहेतुकुटुम्बेन ढौकितं कर्मभोजनम् ॥

जीवच्छायाः समासाद्य मोहादत्यन्तलोलुपाः ।

आत्मानं पूरयन्त्युचैस्तै न जानन्ति चायतिम् ॥

ततश्च तद्विपाकेन यदज्ञानं सुदारुणम् ।

अनभिप्राहमिथ्यात्वसञ्चिपातः स कौर्तितः ॥

ततोऽमी जन्तवस्तेन मिथ्याज्ञानमयेन महातमोरूपेण भाव-
सञ्चिपातेन सञ्चिपन्नाः सन्तः काष्ठवत्तृप्तेतना भवन्त्येकेन्द्रियाव-
स्थार्या । अव्यक्तघोषतया घरघरायन्ते दीन्द्रियद्वारा । इतस्तेष्व-
लोक्षन्ते भीन्द्रियत्वावसरे । झणझणायन्ते च चतुरिन्द्रियरूपतया ।
अर्दवितर्दकं चेष्टन्ते असंज्ञिपञ्चेन्द्रियाकारेण । आकाशजं झगझगा-
यन्ते गर्भजपञ्चेन्द्रियाकारधारितया । निरङ्गगङ्गाका इव वर्तन्ते
अपर्याप्तकावस्थासु । आविर्भूतजिह्वाकण्डका इव विस्मंशुक्ता दृश्यन्ते
विविधदुःखविधुरतया । बाध्यन्ते तीव्रतापेन नरकेषु । पीयन्ते
तेष्वेव शीतार्तिवेदनतया । न चेतयन्ति किञ्चिद् भूतपशुभावमापन्नाः ।
सुडसुडसुडसन्ति कन्धमनुव्यभावाः । अवष्टभ्यन्ते महामोहनिद्रया
देवावस्थार्या । नष्टधर्मसंज्ञा जायन्ते सर्वावस्थासु ।

तदेवं भद्र जीवानां कर्मभोजननिर्मितः ।

मिथ्याज्ञानतमोरूपः सञ्चिपातः सुदारुणः ॥

येषां पुनर्जन्तूनां नारकतिर्यङ्गरामरभवेषु विवर्तमानानाम-
कल्याणभाजनतया संजातो मनसि सर्वज्ञशासनविपरीतोऽभि-
निवेशः तदग्रेण घैर्गृहीतो रागदेषमोहकषुषितः परमात्मा प्रति-
पन्न एकान्तनित्यः क्षणिको वा सर्वगतो वा पञ्चभूतात्मको वा
श्यामाकतण्डुलादिरूपो वा आत्मा अङ्गीकृताः सृष्टिवादादयः कृतः
शेषतत्त्वानामपि विपर्यासः तेषां जन्तूनां तदभिगृहीतमिथ्यादर्शन-
कर्मभोजनसामर्थ्यजनितमुन्माद इत्युच्यते । यतस्तेनोपप्लुतचित्तास्ते
प्रक्षपन्तीव सन्मार्गदूषणेन हसन्तीव तपोनिष्ठवेन नृत्यन्तीव यथेष्ट-

चेष्टाचारितोपदेशेन वल्गुनाम्नीव नास्तीत्यात्मा नास्ति परलोको नास्ति
पुष्टं नास्ति पापमित्यादि भाषमाणाः इदम्तीव सर्वज्ञमतज्ञैर्जिरा-
क्रियमाणा गायन्ति च निजतर्कदण्डोक्तकान् घोषयन्तः । एवं च
स्थिते ।

इति नर्तनवल्गुनगानपरा हसनप्रविज्ञापशरोदनकाः ।

ननु भद्र भवन्ति जिनेन्द्रमतादिपरीतदृशो यद्गुरुधराः ॥

अन्यच्च ।

सर्वेऽमी जन्तवः कर्मविषयेन चारिताः ।

विनष्टधर्मसंज्ञासु वर्तन्ते नात्र संशयः ॥

यच्चोक्तं मुनिगानेन यथायं मुनिपुङ्गवः ।

महुरुर्वेद्यके शास्त्रे कृतगाढपरिग्रहः ॥

कृपापरीतचित्तेन सञ्जिपातात्सुदार्ढ्यात् ।

मोक्षितोऽहं ततोऽनेन मुनिना निजभेषजैः ॥

घटमानमिदं भद्र यतोऽमी मुनिपुङ्गवाः ।

चिद्भूतान् वैद्यकाकारे भवन्त्येव कृतग्रहाः ॥

ततः समस्तजन्तूनां संसारोदरचारिणाम् ।

प्रत्येकं लक्षयन्त्येते स्वरूपं मुनिसत्तमाः ॥

ततश्च ।

कर्मभोजनजन्येन सञ्जिपातेन पीडितम् ।

तं जीवलोकमालोक्य भवन्ति कथणापराः ॥

चिन्तयन्ति च ते धन्याः कथमेते वराककाः ।

संसारक्षेत्रनिर्मुक्ता भविष्यन्तेऽच देहिनः ॥

एत एव सुसाधूनां निन्दाक्रोशनताडनम् ।

आचरन्तोऽपि न क्रोधकारणं भवजन्तवः ॥

तथाहि ।

ये कर्मसन्निपातेन वराका गाढपीडिताः ।

मिथ्यात्वोन्मादसंतप्ताः स्त्रप्रापविषभूर्णिताः ॥

सदा दुःखभराक्रान्ता नष्टसङ्गमचेतनाः ।

परायत्ताः प्रकुर्वन्ति निन्दाक्रोशनताडनम् ॥

तेषामुपरि कः कोपं विदधीत विचक्षणः ।

सते हि चारनिक्षेपं कुर्वन्ति न कृपापराः ॥

किं च ।

न केवञ्च कृपास्नानं कर्मवेष्टितजन्तवः ।

विवेकिनां भवोद्देगकारणं च भवन्ति ते ॥

तथाहि ।

एतानेवंविधान् दुष्टा जीवान् संसारचारिणः ।

उन्मत्तमत्तसङ्काशान् भावतः सन्निपन्नकान् ॥

कञ्चे मनुष्यभावेऽपि जिनेन्द्रमतवेदकः ।

सकर्णकोऽत्र को नाम रञ्धेत भवचारके ॥

ततोऽयं गुह्यं भद्रं कथणादृतचेतसा ।

स्वकर्मसन्निपातार्तो बोधितो मुनिपुङ्गवः ॥

स एव हि महावैद्यो येनायं ह्यत्रसन्निभः ।

साधुः स्वस्वीकृतो भद्रं वचनामृतभेषजैः ॥

यच्चोक्तं ।

ततो मे ह्यक्षसंस्पर्गादुन्मादोऽप्यभवत्तदा ।

सोऽप्यनेन महायत्नादपनीतो महात्मना ॥

तदेवं बोद्धव्यं । यदुत

आभिपद्यिकमिच्छात्वे विधायाबुधबोधनम् ।

महाक्षरकाकारे नाशिते गुरुणास्य भोः ॥

ततस्तीर्थिकसम्पर्काज्जातमुन्मादसन्निभम् ।

आभिपद्यिकमिच्छात्वं गुरुणा तदपि क्षतम् ॥

ततस्सङ्गमठाकारः सम्यग्भावस्थितस्य भोः ।

सर्वः संसारविहारो गुरुणास्य प्रकाशितः ॥

दृष्टास्ततोऽमुना जीवाश्चष्टा इव पुरोदिताः ।

उन्मात्ताः सन्निपाताताः कर्मभोजनदोषतः ॥

गाढं दुःखभराक्रान्तान् कूजतो घूर्णमानकान् ।

प्रलापिनश्च तान् दृष्ट्वा जातमस्य महाभयम् ॥

ततोऽभिहितो निजगुरुनेन मुनिना । यदुत

चतुर्गतिकसंसारे त्वयामो दर्शिताः स्फुटम् ।

ममोद्देगकरा नाप्य दुःखिताः सर्वजन्तवः ॥

गुरुणोक्तं ।

आदृष्ट्वा दुःखचन्द्रोदयसाक्षात्प्राणविवर्जिताः ।

दृश्यन्तेऽमी तथा पूर्वमभ्युद्भूत भवानपि ॥

विद्यते च तवाद्यापि कर्माजीर्णं शरीरके ।

विधेहि त्वमतस्तस्य जरणार्थं मम क्रियाम् ॥

अथ त्वं मामिकामेनां सत्त्वियां न करिष्यसि ।

ततो भूषोऽपि संसारे दुःखयक्षो भविष्यसि ॥
 ततः श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं प्रमथ्या पारमेश्वरी ।
 यद्विज्ञातेन सुनिना सत्क्रियं च प्रवेवित ॥
 तत्कर्मभोजनाजीर्णं अरयन्नेष तिष्ठति ।
 सुनिनेदं ममाख्यातं भद्रं वैराग्यकारणम् ॥

किं च ।

न केवलमयं साधुराजीर्णेन बाधितः ।
 वयं च बाधितास्तेन संसारे जगवाह्वन ॥
 ततः संयाच्य मानुष्यमवयोरपि बुध्यते ।
 दीक्षाविधानतः कर्तुं कर्माजाजीर्णग्रोधनम् ॥
 अहं तु पापभारेण भरिणाच्छादितस्तदा ।
 आकलङ्कं वचो मोहादवाजीगण्मीदृशम् ॥
 अथैवं भाषमाणोऽसौ मया सार्धसुदारधीः ।
 अकलङ्को गतः साधोः पञ्चमस्याङ्घ्रिसन्निधौ ॥
 ततः प्रणम्य तं साधुं श्रुत्वा तद्गुणदेवनाम् ।
 प्रस्तावे प्रश्रितः सोऽपि तेन वैराग्यकारणम् ॥
 सुनिराह ममाख्यातं सूरिणैकं कथानकम् ।
 तदेव मम संजातं भद्रं वैराग्यकारणम् ॥

अकलङ्केनोक्तं ।

यत्तत्ते नाद्य संपन्नं तदा वैराग्यकारणम् ।
 तदेवानुग्रहं कृत्वा कथ्यतां मे कथानकम् ॥
 सुनिनोक्तं । आकर्षय ।

वसन्तपुरवास्तव्यास्त्रारः प्रीतिनिर्भराः ।
 सार्थवाहसुताः केचित्परस्परवयस्यकाः ॥
 अनेकावर्तसत्त्वौघभयकोटिषमाकुलम् ।
 खड्गचित्वा समुद्रं ते रत्नदीपे परागताः ॥
 चारुयोग्यो हितज्ञश्च मूढश्चेति यथाक्रमम् ।
 तेषां नामानि जानीहि यथार्थानि नरोत्तम ॥

इतश्च ।

सर्वेषां रत्नराशौनामाकरस्तदुदाहृतम् ।
 रत्नदीपं विना पुण्यैर्दुष्प्रापमतिमुन्दरम् ॥

किं तु ।

तत्रापि न विनोपायं प्राप्यन्ते रत्नराशयः ।
 को हि ह्यस्य विना भुङ्क्ते पुरोवर्त्यपि भोजनम् ॥

एवं च स्थिते ।

स चारुस्तत्र तद्वीपे शेषाकांक्षाविवर्जितः ।
 रत्नपदपणवाणिज्यं कुर्वते शुद्धमानसः ॥
 आवर्जयति तत्सोकास्मानोपायैर्विचक्षणः ।
 विधत्ते रत्नराशौनां सञ्चयं च दिने दिने ॥
 तथा च वर्तमानस्य तस्य निश्चितचेतसः ।
 अकालहीनं बोद्धित्यं रत्नपूगेन पूरितम् ॥
 जानाति च स रत्नानां गुणदोषपरीक्षणम् ।
 विधातुं न च तस्यास्ति काननादौ कुतश्चक्षुः ॥
 ततः स चारुज्ञानेन सदाचारपरायणः ।

तच्च दीपे गतो भद्र संजातः स्वार्थसाधकः ॥
 योग्योऽपि कुर्वते किञ्चिदाणिष्यं रत्नकाम्यया ।
 केवलं विद्यते तस्य कौतुकं कागनादिषु ॥
 जानीते योऽपि रत्नानां गुणदोषविचारणम् ।
 कर्तुं कुतूहलेनोच्चैः केवलं द्विषते बलात् ॥

ततश्च ।

आरामकाननोद्यानसरोवरदिदृच्छया ।
 भ्रमतोऽहर्निशं तस्य वृथा गच्छन्ति वासराः ॥
 कश्चिदेव भयाच्चारोराजवेष्टिसमागमम् ।
 अनादरेण कुर्वते च रत्नानामुपार्जनम् ॥
 तथापि मिलितान्यस्य भद्रं कालेन भूयसा ।
 तथाविधानि योग्यस्य माणिष्यानि कियन्त्यपि ॥

केवलं ।

विशिष्टरत्नसम्भारं नादत्तेऽसौ कुतूहली ।
 रत्नदीपेऽपि संप्राप्तः स्तोकेन वज्रं हारयेत् ॥
 हितज्ञस्तु न जानीते स्वयं रत्नपरीक्षणम् ।
 कर्तुं परोपदेशात्तु केवलं लक्षयत्यसौ ॥
 विचारारामविचादिदर्शने च महत्तमम् ।
 कुतूहलं हितज्ञस्य रत्नवाणिज्यबाधकम् ॥
 ततोऽसौ रत्नवाणिज्यं न करोति प्रमादतः ।
 कुर्वन्त्यपि च मूर्खत्वाद्भूर्तस्तोकेन वध्यते ॥
 यतश्चिकित्त्रिकायन्त्रे शङ्खकाचकपर्दकाः ।

ततस्तद्वदृष्योद्युक्तो धूर्तलोकेन वञ्चितः ॥
 रत्नद्वीपेऽपि संप्राप्तः संजायेतास्ततार्थकः ॥
 मूढस्य न विजानीते स्वयं रत्नपरीक्षणम् ।
 कर्तुं नापि परेषोक्तं मोहादेष प्रपद्यते ॥
 पद्मखण्डवनोद्यानचित्रदेवकुशादिषु ।
 तथास्य भद्रं मूढस्य विद्यतेऽत्यन्तकौतुकम् ॥

ततश्च ।

• स देष्टि सत्यरत्नानि हिण्डते काननादिषु ।
 गृह्णाति धूर्तहस्ताच्च शङ्खकाचकपर्दकान् ॥
 अथ संभृतबोद्धित्यः स्वस्थानगमनेच्छया ।
 किं वर्तते मदौघानां मित्राणामिति चिन्तया ॥
 स चारुस्तस्य योग्यस्य तदा मूलसुपागतः ।
 उक्तं चाहं गमिष्यामि मित्र किं वर्तते तव ॥
 योग्यः प्राह न मेऽद्यापि बोद्धित्वं वत पूर्यते ।
 स्त्रोकान्येवार्जितानीह मया रत्नानि कानिचित् ॥
 चारुणाभिहितं मित्र किं पुनर्महदन्तरम् ।
 ततो योग्येन कथितं सर्वमात्मीयचेष्टितम् ॥
 चारुणोक्तं न युक्तं ते काननादिकुतूहलात् ।
 अनादानेन रत्नानामात्मवञ्चनमौदृशम् ॥
 जानीषे तात रत्नानां त्वमेवां सुखहेतुताम् ।
 तथाप्यनादरं कुर्वन्नात्मनो वैरिकायसे ॥
 चिरादपि न सन्तोषो भद्र ते काननादिषु ।

तद्वरं विहितः स्वार्थः स्वार्थभ्रंशो हि मूर्खता ॥
 प्राप्तोऽसि रत्नद्वीपे त्वं रत्नोपार्जनकाम्यथा ।
 अकुर्वन्नर्जनं तेषामात्मनः किं न लज्जसे ॥
 अतो मदधनान्मुञ्च काननादिकुट्टहृत्तम् ।
 कुह भद्र सुरत्नानां सततं समुपार्जनम् ॥
 अन्यथाहं गमिष्यामि संपन्नं मे प्रयोजनम् ।
 एवं विचेष्टमानस्त्वं स्वार्थभ्रष्टो भविष्यसि ॥
 ततस्तेदं वचस्वारोः श्रुत्वा योग्यः स्तमानसे ।
 अत्यन्तलज्जितः स्नेह चेष्टितेन प्रभाषितः ॥
 न गन्तव्यं त्वया तावन्महाभाग करोम्यहम् ।
 यदादिग्रसि तत्सर्वं किं कर्तव्यं ममापरम् ॥
 ततो विमुच्य तत्सर्वं काननादिकुट्टहृत्तम् ।
 स रत्नोपार्जने लज्जो योग्यो वाक्येन धीमतः ॥
 अथ चार्हगतो मूखं हितञ्च ततः परम् ।
 योऽप्युक्तोऽहं गमिष्यामि मित्र किं वर्तते तव ॥
 ततस्वारोर्हितज्ञेन दर्शितं यदुपार्जितम् ।
 ससंभ्रमेण सहसा तत्काचग्रफलादिकम् ॥
 अत्यन्तखेदसारेण कथितं चात्मचेष्टितम् ।
 ततश्चारुः कृपोपेतो हितज्ञं प्रत्यभाषत ॥
 वयस्य वक्षितोऽसि त्वं धूर्तलोकेन पापिना ।
 मुग्धस्त्वं हि न जानीषे कर्तुं रत्नपरीक्षणम् ॥

अन्यच्च ।

रत्नोपार्जनवेष्टेण रत्नदौपमुपेयवः ।
 न युज्यते च ते कर्तुं काननादिकुट्टहसम् ॥
 तदाकर्ण्य वचस्वारोर्हितज्ञेन विचिन्तितम् ।
 अहो वत्सलता चारोरहो वचनकौशलम् ॥
 जानात्ययं महाभागः सर्वं यन्मे हिताहितम् ।
 तदेनमेव पृच्छामि यत्कर्तव्यं मयाधूना ॥
 ततः प्रोक्तो हितज्ञेन स चारुर्मित्रवत्सलः ।
 नाधुनाहं करिष्यामि काननादिकुट्टहसम् ॥
 रत्नानां गुणदोषाश्च निवेद्यन्तां त्वयाधुना ।
 काचादिपरिहारेण येन तान्यहमाददे ॥
 ततस्त्वदुपदेशेन भूत्वा बोद्धित्यमञ्जसा ।
 त्वया सार्धं गमिष्यामि प्रतीचक्ष्य नरोत्तम ॥
 चारुणा चिन्तितं योग्यो यथा जातो यथार्थकः ।
 हितज्ञोऽपि तथा नूनं गुणनिष्पन्ननामकः ॥
 ततो निवेदितास्तेन सर्वे रत्नगुणगुणाः ।
 ग्राहितस्य प्रयत्नेन हितशक्तदुपार्जनम् ॥
 ततश्चारुपदेशेन हित्वा सर्वं कुट्टहसम् ।
 काचादिपरिहारेण कुर्वन् सद्गुणसङ्ग्रहम् ॥
 ततः प्रभृति संजातो हितज्ञोऽपि विचक्षणः ।
 स्वयं परीचकक्षेपां रत्नानामर्जने रतः ॥
 अथ चारुर्गतः पार्श्वं तस्य मूढस्य सादरम् ।
 सोऽप्युक्तोऽहं प्रजिष्यामि मित्रं किं वर्तते तव ॥

मूढः प्राह वयस्य त्वं किं गतेन करिष्यसि ।
 रमणीयमिदं द्वीपं किं न पश्यसि सर्वतः ॥
 पद्मखण्डमृगहोद्यानसरोवरविभूषितम् ।
 विहारारामपुष्पाब्जं वनराजिविराजितम् ॥
 तदत्र सुखिरं तावन्मार्गयित्वा परं सुखम् ।
 पश्चात्स्वस्थानगमनं करिष्यामो यथेच्छया ॥
 मृतं मयापि बोधित्य रत्नानां मित्रं वर्तते ।
 ततस्तद्दर्शितं तेन चारोर्बोद्धित्यमञ्जसा ॥
 अथाचग्रङ्गकोन्मिप्रकाचखण्डादिपूरितम् ।
 तद्दृष्ट्वा चिन्तयत्येवं स चारुस्यादचेतनः ॥
 अहो कराकौ मूढोऽयं मूढ एव न संशयः ।
 यस्तः कुतूहलेनोन्मूर्ध्निर्लोक्येन वञ्चितः ॥
 तथापि शिचयामीमं यद्येष विनिवर्तते ।
 एवं विचिन्त्य तेनोक्तं चारुणा बुद्धिचारुणा ॥
 न युक्तं कौतुकं कर्तुमत्र मित्रं वनादिषु ।
 आत्मवञ्चनमेतद्वि रत्नवाणिज्यबाधकम् ॥
 वञ्चितश्च दुष्टं मित्रं धूर्तलोकेन पापिना ।
 अरत्नानि गृहीतानि रत्नमुद्धा यतस्त्वया ॥
 इदं कचवरं स्वं तच्छौभ्रं संपरित्यज ।
 सुरत्नानि गृह्णाण त्वं तेषामेतच्च सचक्षम् ॥
 ततो यावत्किञ्चाचष्टे स चारु रत्नलक्षणम् ।
 तावदुन्नेशितो मूढस्तं प्रतीदमभाषत ॥

गाहं दास्यामि गच्छ त्वं प्रवृत्तो यच्च कुचचित् ।
 वयस्य एवमेव त्वं यस्त्वमेवं प्रभाषसे ॥
 निराकरोषि त्वं तावदेकमुत्कलचारिताम् ।
 द्वितीयं मामकं रत्नसञ्चयं दूषयस्वहम् ॥
 प्रभास्वराणि यद्येवं रत्नानि न भवन्ति ते ।
 पर्याप्तमपरैस्तात तावकैर्मम रत्नकैः ॥
 ततश्चारुः पुनर्यावद्भाषणे स्फुरिताधरः ।
 प्रवृत्तस्तावदितरस्तं प्रतीदमवोचत ॥
 कृतं कृतं ममानेन तावकीनेन मित्रक ।
 शिचिणेन निजस्नानं गच्छ ग्रीष्मं निराकुलः ॥
 तदाकर्ण्य निजे चित्ते चारुणा परिचिन्तितम् ।
 नैवास्य शिचिणं कर्तुं मूढस्य वत पार्यते ॥

इतश्च ।

उपदेशं सदा तस्य चारोः कुर्वाणयोर्मुदा ।
 ते धृते रत्नबोद्धित्ये तयोर्योग्यहितज्ञयोः ॥
 ततश्चारुः परित्यज्य तं मूढं कृतनिश्चयः ।
 सार्धं योग्यहितज्ञाभ्यां गतः स्वस्थानमुच्चकैः ॥
 रत्नानां विनियोगं च कुर्वाणास्तत्र ते त्रयः ।
 अमन्तानन्दसन्दोहपूरिताः सुखमासते ॥
 मूढस्तु दुःखदारिद्र्यभाजनं समजायत ।
 निष्काशितस्ततो दौपात् केनचित्कुटुम्भभुजा ॥
 प्रक्षिप्तः सागरे घोरे यादोभिः परिपूरिते ।

अदृष्टतत्त्वपर्यन्ते दुरन्तावर्तभीषणे ॥

तदिदं ते मयाख्यातं स्मुरिप्रोक्तं कथानकम् ।

यत्तदा मम संजातं भद्रं वैराग्यकारणम् ॥

ततो गृहीतभावार्थः प्रोत्फुल्लमुखपङ्कजः ।

सोऽकलङ्को मुनिं गत्वा प्रवृत्तोऽन्यमुनिं प्रति ॥

मयोक्तं ।

आख्याहि मित्र भावार्थं पृष्टे वैराग्यकारणम् ।

असंबद्धं किमाख्यातं मुनिनेदं कथानकम् ॥

अकलङ्केनोक्तं । भद्रं घनवाहन नेदमसंबद्धमुदाहरणं । आकर्ण्य
त्वमस्य भावार्थं । मयोक्तं । एष दत्तावधानोऽस्मि । अकलङ्केनोक्तं ।
वसन्तपुरस्थानीयोऽचासांव्यवहारिको जीवराशिः । वाणिजकाः पुन-
र्यथार्थनामानस्ततो निर्गतास्तुर्विधा जीवाः । समुद्रः पुनरत्र जन्म-
जरामरणसंस्थितो मित्यादर्शनाविरतिगम्भीरो महाभीषणकषा-
पातालः । सुदुर्लभमहामोहावर्तरौद्रो विचित्रदुःखौघदुष्टजलचर-
पूरितो रागदेषजवनपवनविद्योभितः संयोगविद्योगवीचीमिषयचटुलः
प्रबलमनोरथवेष्टाकुलोऽनवच्छोक्तिपरापरपारः संसारविस्तारो
विज्ञेयः । रत्नदीपस्थानीयो ऽयं मनुष्यभवो मन्त्रव्यः । कामनादि-
कुतूहलं तु विषयाभिलाषो द्रष्टव्यः । अक्षयशून्यकपर्दककाचग्रक-
लादिकल्पाः सर्वज्ञप्रणीतधर्मविपर्ययाः कुधर्मा बोद्धव्याः । धूर्तश्लोकः
कुतूहलकवगेन ज्ञातव्यः । बोद्धव्यस्थानीयानि पुनरत्र जीवसंस्थाणि
वर्तन्ते । स्वस्थानगमनं मोक्षावाप्तिर्मन्त्रव्या आत्मज्ञाभरूपत्वात्तस्याः ।
यस्तु मूढस्थोपरि क्रुद्धो नरेन्द्रः स स्वकर्मपरिणामो विज्ञेयः ।

समुद्रमध्यप्रचेपस्तु मूढस्यानन्तभवभक्षणं द्रष्टव्यमिति । एवं च स्थिते भो भो वनवाहन

सर्वः कथानकस्यास्य भावार्थः सुपरिस्पष्टः ।

तथापि ते प्रबोधाच्च विशेषेणाभिधीयते ॥

तच्च ज्ञप्ता तेन चारुणा निर्गत्य वसन्तपुराणवृद्धित्वा समुद्रं समासाद्य रत्नदीपं विज्ञातः कृत्स्नमाकृष्टमिरत्नविशेषः न कृतं काननादिषु कौतुकं सञ्चिता धूर्तलोकाः न गृहीतानि कृत्स्नमिरत्नानि कृतं विग्रिष्टरत्नग्रहणवाण्ड्यं उपात्तः सुन्दररत्ननिषयः आवर्जिता विग्रिष्टलोकाः पूरितं बोधित्यं संजातः स्वार्थसाधक इति तथा भद्रं भव्यतया सुन्दरतमा जीवा निष्कल्याणव्यवहारिक-जीवराशेरतीत्यानन्तं संसारविस्तारं संप्राप्य मनुष्यभावं सद्युक्तमन्त्रा विमानानि हेयोपादेशविभागं । चिन्तयन्ति च ते । यथातिदुर्लभ-मिदं मानुष्यमाकरो भावरत्नानां कारणं निर्वाणसुखस्य संप्राप्त-मिदमधुनास्माभिः समाकृष्टा वयं महत्तरां कोटिं तन्न युक्तोऽस्माक-मधुना विषादपि विषमतरविपाकेषु विषयधनादिषु प्रतिषन्धः । समासादयन्ति च ते सर्वज्ञोपज्ञं धर्ममार्गं । ततो न विप्रसन्नभक्ते कुतूथिकैः । न प्रवर्तन्ते कुधर्मग्रहणे । कुर्वन्ति साधुधर्माङ्गीकरणसचयं वाण्ड्यं । गृह्णन्ति ज्ञान्तिमार्द्वार्णवमुक्तितपःसंयमसत्यशौचाकिञ्च-नत्वब्रह्मचर्यसन्नोद्यमशमादिकं प्रतिक्षणं गुणरत्ननिषयं । आवर्जयन्ति सद्गुरुसाधुषाधर्मिकजनं । पूरयन्ति सद्गुणानामात्मानं । संजायन्ते स्वकार्यनिष्पादका इति ।

यथा च योग्येन तच्च रत्नदीपे विज्ञातं गुणदोषविचारणं

कृतं किञ्चित्दृग्दृष्टार्थं वाणिज्यं केवलं संजातमस्य काननादिदर्शन-
व्यसनं तत्परायत्तेन गमितोऽनर्थको बद्धः कालो मौलितानि
कालेन भूयसा किञ्चनपि रत्नकानि न विहितो विशिष्टरत्नसंचय
इति तथा भद्र घनवाहन भव्यतया सुन्दरतरा जीवाः संप्राप्य मनुष्य-
जन्म लघुकर्मतया जानन्ति गुणागुणपरीक्षणं कुर्वन्ति सर्वज्ञदर्शन-
मवाप्य आवकोषितं कियदपि बहुगुणगुणवाणिज्यं केवलं दुर्गम-
त्वेन लोभस्य चटुलतथेन्द्रिययामस्य संजायते तेषां धनविषयादिषु
ममत्वव्यसनं तत्परायत्तास्य ते गमयन्ति निरर्थकं भूयांसं कालं
तथापि मौल्ययन्ति ते भूयसा कालेन आवकधर्मोचितानि
कियन्त्यपि गुणरत्नकानि न विदधति साधुधर्मसाध्यं विशिष्टगुण-
रत्नसञ्चयमिति ।

यथा च तेन हितज्ञेन प्राप्तेनापि रत्नदीपे विज्ञातं स्वयं
रत्नपरीक्षणं भारिता परोपदेशयोग्यता कृतं विहारारामादिषु
महत्तरं कैतुकं न विहितं सुरत्नगृहणं न सञ्चितास्ते वञ्चका
धूर्तलोकाः गृहीतानि चिकिचिकायमानानि काचशकलादीनि
जनिता तेषु सुन्दराणीति बुद्धिः वञ्चितस्वरूपदेशात्पूर्वमात्रेति
तथा भद्र घनवाहन भव्यतया सुन्दरा जीवाः समासाद्य मनुष्यभावं
मनागुरुकर्मतया न विजानन्ति स्वयं कर्तुं धर्मगुणदोषपरीक्षणं
भारयन्ति परोपदेशयोग्यतां कुर्वन्ति विषयधनादिषु महत्तरं
प्रतिबन्धं न विदधति सर्वज्ञप्रणीतसद्बुद्धोपाजनं न सञ्चयन्ति
कुतौर्थिकवञ्चकतां गृह्णन्ति प्रशमदयादमादिसाररहितानि दम्भ-
प्रधानतया बहिष्चिकिचिकायमानकचिमरत्नतुल्यानि कुधर्मानुष्ठा-

नानि जनयन्ति तेषु सुन्दराणीति बुद्धिं वञ्चयन्ति च बहुरूपदे-
शात्पूर्वमात्मानमिति ।

यथा च तेन मूढेन रत्नदीपगतेनापि न विहितं स्वयं रत्न-
गुणदोषपरीक्षणं नापि प्रतिपन्नं परोपदेशेन अनुग्रीहीतं वनदेव-
कुलादिगोचरमत्यन्तकौतुकं विदिष्टानि सत्यरत्नानि गृहीतानि
काचप्रकलादीनि कृतस्तेषु सद्गत्वाभिनिवेशः मोषितो धूर्तलोकेन
वञ्चितो नितान्तमात्मेति तथा भद्र घनवाहन सन्धापि मनुष्य-
भवमभ्यतया दूरभ्यतया वातिक्लिष्टतमा जीवाः गुरुतरकर्म-
भराक्रान्ततया न विन्दत्येव स्वयं कर्तुं धर्मगुणदोषपरीक्षणं नापि
प्रतिपद्यन्ते परोपदेशेन अनुग्रीहयन्ति विषयधनादिषु गाढलौख्यं
विदिषन्ति प्रशमदयादीनि सद्गतानुष्ठानानि गृह्णन्ति धर्मबुद्ध्या
ज्ञानहोमयागादीनि जीवघातोपमर्दकारौषि कदनुष्ठानानि
कुर्वन्ति तेषु तत्त्वाभिनिवेशं मोषयन्ति कुतूर्थिकैः तदेवं वञ्चयन्ति
ते नितान्तमात्मानमिति ।

यथा च स चारुः पूरयित्वा बोहित्यं कृतकृत्यः स्वयं गन्तुकामः
स्वस्थाने योग्यं प्रत्याह यथाहं गमिष्यामि मित्रं किं वर्तते तवेति
योग्येनोक्तं न पूर्यते ममाद्यापि बोहित्यं लोकाज्ज्ञेयं मयोपार्जितानि
रत्नानि चारुणोक्तं किं पुनरत्र कारणं ततो योग्येन कथितं
तदुपार्जनविघ्नभृतमात्मनः काननादिकुतूहलं तथा भद्र घनवाहन
चारुतुल्या भगवन्तो मुनयो भूत्वात्मानं तपःसंयमप्रशमसन्तोषज्ञान-
दर्शनादीनां भावरत्नानां निष्ठितार्थाः स्वयं जिगमिषवो मोक्ष-
लक्षणे स्वस्थाने योग्यरूपाणां देशविरतानां मोक्षगमनार्थमामन्त्रण-

मिव कुर्वाणाः कुर्वन्ति धर्मदेशनां ते तु निवेदयन्त्यात्मनः
 श्लोकगुणत्वं ततः साधवो ब्रुवते भो भद्रा मनुष्यभावे स्नाधीनं
 सर्वेषां सङ्गुणार्जनं तत्किं न संपूर्णगुणा जाता युयं यथा वयं ततः
 कथयन्ति देशविरताः संपूर्णगुणोपाज्जनविघ्नभूतमात्मनो धनविष-
 यादिषु ममत्वव्यसनं ततो यथा चादृष्टा योग्यं प्रत्युक्तं यथा
 भद्रं न युक्तं ते प्राप्तस्य रत्नद्वीपे काननादिकुट्टस्थं कर्तुं वञ्चन-
 मिदमात्मनो महाविघ्नः सुरत्नग्रहणस्य आनाधि च त्वं सुरत्नानां
 सुखहेतुतां तथाप्यनादरमेवं तेषु कुर्वाणः किमात्मनो वैरिकायसे
 न च चिरेणापि ते कौतुकपरिपूर्तिस्तद्वरं स्वार्थं यतितमितरथा
 निरर्थकं रत्नद्वीपागमनं ततो भद्रं मुञ्च वनादिकौतुकं कुर्व मयि
 सन्निहिते सुरत्नोपाज्जनमन्यथा स्वार्थभ्रष्टो भविष्यसि ततोऽत्यन्त-
 लज्जितो योग्यः प्रतिपन्नं चादवचनमनुष्ठितं विधानेन संजातः
 सुरत्नानां बोद्धित्यभरणेन स्वार्थसाधक इति तथा भद्रं घनवाहन
 सुगयोऽपि देशविरतानेवमाचक्षते । यथा भो भद्रा न युक्तं युष्मा-
 दृशमवाप्ते मनुष्यभावे जानतां जिनवचनान्मृतरसं लक्षयतां भवने-
 गुण्यमाकलयतां कायकषिलमखाविलतां वेदयतां यौवनस्य सन्ध्या-
 धरागभङ्गुरतां पश्यतां जीवितस्य चर्मोपतप्तप्रकुनिगलचञ्चलतां
 भावयतां स्त्रजवर्गस्त्रेहादेरचिरद्युतिविलसितदृष्टनष्टतां कर्तुमौदृश्यं
 धनविषयादिममत्वव्यसनं वञ्चनमिदमात्मनो महान्नरायो ज्ञानादि-
 साधनस्य । जानन्ति च भद्राः । यथा परिणामदादृष्टा विषयाः कारणं
 चित्तविघ्नवानां तरलहृदया योषितोऽभूमिः सङ्गावसुखानां हेतुभूत-
 मार्तरौद्रधानानां सुगतिमार्गप्रदौपो ज्ञानं जनकं मानसाङ्गादानां

कुयोनिमर्तातिपातहस्तावलम्बो दर्शनं सन्पादनमनन्तमनःप्रमोदनां
 सुखेमाद्येपमोक्षनिक्षेपं चारित्र्यं समर्पकं निरन्तरचित्तोत्सवानां
 अनादिजीववस्त्रमलक्षालनफलितं तपो दायकं निःस्पृहादिबन्धोहा-
 नामनामतकर्मकचक्रनिवारकः संयमो भावको भवभ्रमशमया-
 नावितभूरिभावहर्षाणां । तदेवमपि जानतां भवतां भो भद्राः
 केचमविद्या कोऽयं मोहः केचमात्मवच्चनता केचमात्मवैरिकता येन
 दूयं गृह्यथ विषयेषु सुहृद्य कलत्रेषु कुम्भय धनेषु खिलेषु सजनेषु
 हृद्यथ धौवनेषु तुल्यथ निजरूपेषु पुण्यथ प्रियवक्त्रतेषु हृद्यथ
 हितोपदेशेषु दुःखथ गुणेषु नश्यथ सन्मार्गात्सत्त्वयस्मादृशेषु वहायेषु
 प्रीत्यथ सांसारिकसुखेषु न पुनर्युयमभ्यस्य ज्ञानं नानुग्रीह्यथ
 दर्शनं नानुतिष्ठथ चारित्र्यं नाचरथ तपः न कुरुथ संयमं न संपा-
 द्यथ सङ्गतगुणसम्भारभाजनमात्मानमिति । एवं च तिष्ठतां भवतां
 भो भद्रा निरर्थकोऽयं मनुष्यभवो निष्कलमस्मादृशसन्निधानं
 निष्प्रयोजनो भवतां परिज्ञान्यभिमानोऽकिंचित्करमिव भगवद्दर्श-
 नासादनं । एवं हि स्वार्थभ्रंशः परमविशिष्यते । स च भवतामज्ञान-
 माकलयति । न पुनस्त्रिरादपि विषयादिषु संतोषः । तत्र
 युक्तमेवमासितुं भवादृशां । अतो सुसुप्त विषयप्रतिबन्धं परिहरत
 सज्जनस्तेहादिकं विरहयत धनभवनममन्त्रव्यसनं परित्यजत निःशेषं
 सांसारिकमलजाम्बासं गृहीत भागवतीं भावदीपां विधत्त संज्ञा-
 कादिगुणलक्षसञ्चयं पूरयत तेनात्मानं भवत स्वार्थसाधका याव-
 त्सन्निहिता भवतां वयं । अन्यथास्मादुपदेशाभावे बहुद्विविकला
 दूषं स्वार्थभ्रष्टा एव सर्वथा भविष्येति । तदिदं भगवतां सन्नु-

गौणमुपदेशवचनामृतमुपासन्नगर्भमुपलभते । योग्यकृत्वा देशवि-
रता नितरां लज्जन्ते स्मचरितेन न ददति वष्टोत्तराणि न कुर्वन्ति
मनोदुष्प्रसिद्धानं किं तर्हि प्रतिपद्यन्ते हितमिति तत्साधुवचनं
आचरन्ति यथोक्तविधानेन स्त्रीकुर्वन्ति पारमेश्वरं महाव्रतं तिष्ठन्ति
पूरयन्तो गुणरत्नैरात्मयानपात्रमिति ।

यथा च स चार्हगतो हितज्ञाभ्यर्णं विहितं स्त्रियागमनार्थं
तदामन्त्रणं ततो दर्शितं तस्मै हितज्ञेन स्त्रियमुपार्जितं तत्काचग्र-
कक्षादिकं निवेदितं काननादिकौतुकसारमात्मचेष्टितं तथा भद्र
चनवाहन भद्रकेभ्यो भव्यमिष्ट्यादृष्टिभ्यः संपूर्णगुणाः सुसाधवो
यद्वच सद्गर्भकयनायाभिमुखीभवन्ति तच्चारुणा हितज्ञसमीपगमन-
मभिधीयते । ततः कुर्वन्ति ते साधवस्तेषां भद्रकभव्यमिष्ट्या-
दृष्टीनां धर्मदेशनया मोक्षगमनं प्रत्यामन्त्रणं । तेऽपि च तेभ्यो
दर्शयन्ति यथा वयमपि कुर्म एव धर्मं यतोऽनुतिष्ठामो नित्यस्थानं
जुष्टमोऽग्निहोत्रं दक्षामस्तिस्रसमिधः प्रयच्छामो गोभूमिचिरस्था-
दौनि कारयामो वापीकूपतडागप्रभृतीनि परिणयामः कन्यका
इत्यादिकं काचग्रकक्षादिदर्शनं । अन्यच्च । ते सुसाधुभ्यो निवे-
दयन्ति यथा भो भट्टारकाः सुखेन वयमास्महे यतो भक्षयामो
मांसं पिबामो मद्यं आस्त्रादयामो विचित्रं सुरसं भोजनं रमयामो
वरस्त्रिषः परिदधः सुकुमारोज्ज्वलवसनानि मानयामः पद्मसुगन्धि-
कोन्मिश्रं ताम्बूलं विलसामो विविधमाख्यविशेषैः मीक्षयामो
धननिचयं विचरामो यथेष्टचेष्टया न सहामो रिपुगन्धं उल्लास-
यामो निजकीर्तिं दर्शयामः स्त्रिय देवरूपतां अनुभवामो मनुष्य-

भवसारमित्यादि । तदिदं काननादिकौतुकसारमात्मचेष्टितकथनं ।
ततो यथा तेन चारुणा कृपापरिगतहृदयेन हितञ्च प्रत्यभिहितं
यदुत वयस्य वञ्चितोऽसि त्वं पापिना धूर्तलोकेन सुगधतया न
जानीषे विधातुं रत्नगुणदोषपरीक्षां अन्यच्च न युक्तं तव
कर्तुं रत्नदीपमागतस्य काननादिकुत्तरहस्यं विप्रसम्भस्तवैष परमार्थेन
ततो हितज्ञेन निश्चित्य तदीयवत्सलतां सञ्चितः परिज्ञानातिरेकः
ततो निवर्तितं काननादिकौतुकं पृष्टञ्च स चारु रत्नसञ्चयं दर्शितः
श्रिश्यभावः चारुरपि रञ्जितस्तद्गुणैः निवेदितं रत्नसञ्चयं ग्राहित-
स्तदुपार्जनोपायं हितज्ञस्यारुणा संजातो विचक्षणः परीक्षको रत्नानां
ततः परिहृत्य कृष्णिमरत्नानि संपन्नः सत्यरत्नगणहोद्यत इति तथा
भद्र घनवाहन सन्मुनयोऽपि करुणापरिगतमागसाक्षानेवं वदन्तो
भद्रकभयमिथ्यादृष्टीनित्यमाचक्षते । यदुत भो भद्राः सत्यं धर्म-
श्रीक्षा यूयं कुर्वथ धर्ममात्मबुद्ध्या केवलं सुगधतया न जानीष
तद्विशेषं । वञ्चिता यूयं कुधर्मशास्त्रकारैः । न खलु हिंसककर्माणि
धर्मसाधनानि भवन्ति । सर्वभूतदयाप्रधानो हि भगवान् विशुद्ध-
धर्मः । तद्विरोधीनि च यागहोमादीनि । तन्न युक्तं धर्मबुद्ध्या
भवतामधर्मासेवणं । यत्पुनर्ब्रूय यूयं यथा सुखेन वयं तिष्ठामो यतो
भक्षयामो मांसमित्यादि तदपि सुगधताविजृम्भितमेव भवतां हास्य-
प्रायं विवेकिनां । यतः सन्निहिताशेषोपाये काये वस्त्रास्तु विविध-
रोगेषु त्वरागामिन्यां जरायां मनःशरीरसन्तापकारिषु राजाशुप-
द्रवेषु याथावरे यौवने सर्वव्यसनकारिणीषु सन्पत्सु मनोदाहिनीष्ट-
विद्योगे चित्तवैधुर्यकारिणि विप्रियसम्प्रयोगे सततमागामुक्ते मरणे

सर्वथाशुचिनिधाने शरीरे पुद्गलपरिणाममाचनिःसारेषु विषयेषु
 असंख्यदुःखलक्षपरिपूरिते जगति वर्तमानानामसुमतां कौटुम्भं
 नाम सुखं । परमार्थतो दुःखेऽपि सुखविपर्यास एव भवतां । कर्म-
 जनितः खल्वेव विभ्रमः कारणमनन्तभवभ्रमणस्य । ततो भो भद्राः
 लक्ष्मणे प्राप्ते मनुष्यभवे सखिहितायां धर्मसामर्थ्यां सत्यसदुपदेशे
 स्वाधीने गुणाधाने प्रकटे ज्ञानादिमोक्षमार्गे अनन्तानन्दरूपे जीवे
 तस्य स्वरूपलक्षभल्लक्षणे मोक्षे ज्ञानश्रद्धानुष्ठानमाचार्यत्ते तन्नाभे न
 युक्तं भवतामौदृशमात्मवच्चनं कर्तुं । तदिदं सन्मुनिवचनमाकर्ण्य ते
 हितज्ञतुल्या भद्रकभव्यमिथ्यादृष्टयो जीवा निश्चिन्वन्ति तेषां भग-
 वतां सन्मुनीनां वत्सलतां लक्षयन्ति परिज्ञानातिरेकं । ततो
 निवर्तयन्ति तदुपदेशेनावान्नशुभवासनाविशेषाः सन्तो धनविषय-
 गृह्णन्ति प्रतिबन्धं पृच्छन्ति च विशेषतो मुनिजनं ते धर्ममार्गं दर्श-
 यन्ति शिष्यभावं रञ्जयन्ति गुरुनपि विनयादिगुणैः । ततः प्रसन्न-
 हृदया गुरवस्तेभ्यो गृह्णन्त्यावस्रोचितं साधुदशायोग्यं च प्रतिपाद-
 यन्ति धर्ममार्गं ग्राहयन्ति तदुपार्जनोपायं महायत्नेन । यदुत भो
 भद्राः सद्गुरुसाधनयोग्यत्वमात्मनोऽभिलषन्तिर्भवन्तिस्त्वावदिदमादौ
 कर्तव्यं भवति यदुत सेवनौया दयालुता न विधेयः परपरिभवः
 मोक्षव्या कोपनता वर्जनीयो दुर्जनसंसर्गः विरहितव्याखीकवादित्वा
 अभ्यसनीयो गुणानुरागः न कार्या चौर्यबुद्धिः त्यजनीयो मिथ्या-
 भिमानः वारणीयः परदाराभिस्त्रासः परिहर्तव्यो धनादिगर्वः
 विधेया दुःखितदुःखत्राणेश्च पूजनौया गुरवः वन्दनीया देवसङ्गाः
 सन्माननीयः परिजनः पूरणीयः प्रणयिलोकः अनुवर्तनीयो मित्रवर्गः

न भावणीयः परावर्णवादो यहीतव्याः परगुणाः सख्यनीयं निज-
गुणविकत्यनेन कर्तव्यमणीयोऽपि सुकृतं यतितव्यं परार्थं संभाष-
णीयः प्रथमं विग्रिष्टलोकः अनुमोदनीयो धार्मिकजनः न विधेयं
परममोदकं भवितव्यं सुवेष्टाचारैः ततो भविष्यति भवतां सर्वज्ञो-
पश्वसद्गर्मानुष्ठानयोग्यता । तत्र च गृहस्थैः सद्भिः परिहर्तव्योऽक-
स्त्राणमिचयोगः सेवितव्यानि कल्याणमिचाणि न सख्यनीयोचित-
स्थितिः अपेक्षितयो लोकमार्गः माननीया गृहसंहतिः भवि-
तव्यमेतत्तन्मैः प्रवर्तितव्यं दानादौ कर्तव्योदारपूजा भगवतां
निरूपणीयः साधुविशेषः श्रोतव्यं विधिना धर्मशास्त्रं भावनीयं
महायज्ञेन अनुष्ठेयस्तदर्थं विधानेन अवलम्बनीयं धैर्यं पर्वालोच-
नीयायतिः अवलोकनीयो मृत्युः भवितव्यं परलोकप्रधानैः सेवि-
तव्यो गुरुजनः कर्तव्यं योगपटुदर्शनं स्थापनीयं तद्रूपादि मानसे
निरूपयितव्या धारणा परिहर्तव्यो विज्ञेयमार्गः प्रवर्तितव्यं योग-
शुद्धौ कारयितव्यं भगवद्भुवनविम्बादिकं लेखनीयं भुवनेश्वरचनं
कर्तव्यो मङ्गलजपः प्रतिपत्तव्यं चतुःशरणं गार्हितव्यानि दुष्कृतानि
अनुमोदयितव्यं कुशलं पूजनिया मन्त्रदेवताः श्रोतव्यानि सङ्केष्टि-
तानि भावनीयमौदार्यं वर्तितव्यमुत्तमज्ञानेन ततो भविष्यति
भवतां साधुधर्मानुष्ठानभाजनता । ततः कृतबहिरन्तरङ्गसङ्गत्यागैः
परदत्तभोजिभिर्भावसुनिभिः सद्भिर्भवहिरासेवनीया ग्रहणशिक्षा
विधेया वस्तुतत्त्वजिज्ञासा मृगणीयः स्वपरतन्त्रवेदिना परहितनिर-
तेन पराग्रयवेदिना यथार्थाभिमानेन गुरुणा सम्पक्व सम्पन्नः प्रयो-
क्तव्यो गुरुविनयः अनुष्ठेया विधिपरता कर्तव्यो मण्डकिनिषयाच्चादौ

यत्नः अनुपासनीयो ज्येष्ठक्रमो भजनीयोपिताग्रनक्रिया हेयो
विकषादिविषेपः ग्रीष्मनीया भावसारमुपयोगप्रधानता शिच-
नीयोऽयं श्रवणविधिः आचरणीया बोधपरिणतिः यतितथं
सम्यग्ज्ञानस्मिरतायां कार्ये मनःस्वैर्ये न विधेयो ज्ञानर्तुस्तेकः नोप-
हसनीयास्तदज्ञाः परित्याज्यो विवादः परिहार्यमबुद्धबुद्धिभेदकरणं
न विधेयः कुपात्रे शास्त्रनियोगः ततो भविष्यति भवतां पाचता
बद्धमता गुणज्ञानां विपश्चवती श्रमश्रीः स्थाश्रयो भावसम्पदा ।
ततः संजनिष्यन्ते भवतामुपरि सप्रसादा गुरवः संप्रदापयिष्यन्ति
सिद्धान्तसाराणि प्रवर्धिष्यन्ते भवतां शुश्रूषाश्रवणगृहणधारणो-
द्घापोद्गतत्वाभिनिवेशः प्रज्ञागुणा इति । तथानुग्रीष्मनीया भवद्भि-
रासेवनाग्निषा समाचरणीया प्रत्युपेक्षणा भजनीया प्रमार्जना
सात्वतीभावमानेतया भिषाग्न्या प्रतिक्रमणीयेर्यापयिका दातव्या-
लोचना शिचनीया निर्दोषा भोजनता विधेया भाजनपरिकर्मणा
अनुष्ठेयागमिकी विचारचक्षां निरीक्षणीयाः स्फण्डिलभूमयः
कर्तव्यं समस्तोपाधिः शुद्धमावश्यकं प्रवर्तितव्यं यथागमं काव्यग्रहणे
आज्ञातव्यः पञ्चविधः स्थाध्यायः तदेवमभ्यसनीया प्रतिदिनक्रिया
पासनीयः पञ्चविधोऽप्याचारः आसेवनीये चरणकरणे अङ्गाङ्गीभाव-
मानेयोऽप्रमादः स्नातव्यमत्युपविहारितया ततो भविष्यति भवतां
मोक्षगमनप्रवणो गुणसन्दोहः । तदेवं ते भगवन्तः सम्पुनयो दर्शयन्ति
तेभ्यः सहस्रार्जनोपायं । ततस्ते तदुपदेशेन भद्रकभयमिच्छादृष्टयः
संजायन्ते विचक्षणाः भवन्ति परीक्षका भावरत्नानां विरहयन्ति
सुधर्मसिखं रमन्ते सहस्रोपादाने वदन्ति च । यथा भो भो भट्टारकाः

अपायहेतुभिर्भोगैर्धूर्ताकारैश्च तीर्थिकैः ।

एतावन्तं वयं काशं वञ्चिता मोहदोषतः ॥

अधुना बोधिता धनैर्भवद्भिरतिवत्सलैः ।

यथादिष्टं करिष्यामो नाथाः सर्वं पुरोदितम् ॥

अथोपदृष्टिता वाक्यैः साधुभिस्तो मनोहरैः ।

यथोपदिष्टं कुर्वाणा जायन्ते स्वार्थसाधकाः ॥

यथा च स चार्हगतो मूढसमीपं कृतं गमनार्थमामन्त्रणं मूढ-
मोक्तं वयस्य किं गतेन करिष्यसि रमणीयतममिदं द्वीपं तथाहि
पद्म पद्म भूषितमिदं पद्मखण्डैर्विराजितं गृहोद्यानैर्मण्डितं सरोवरैः
कमनीयं विहारारामैः स्पृहणीयं सुगन्धिपुष्पभरबन्धुराभिर्वनराजि-
भिरभिषवणीयं सुन्दरलोकयोगेन तदत्र मानयित्वा सुचिरं सुखं
पश्चात्स्वस्थानगमनं करिष्यामो न च मे गमनं रोचते भूतं च
मयापि बोद्धित्वं वर्तते ततो दर्शितं तत्काचशकलादिपूरितं
चारोरनेन संजाता चारोः कदम्बा दत्तस्तस्योपदेशो यथा न युक्तं
ते काननादिकौतुकं कुर्यान्ति च त्वया गृहीतानि रत्नवुद्ध्या
तत्परित्यज्य मित्रामूनि गृह्याण सुराजानि तेषां चेदं लक्षणं ततः
प्रदिष्टो मूढः प्राह च नाहं यास्यामि गच्छ त्वं यत्र प्रवृत्तोऽसि
मित्रमेव न भवसि त्वं मे यत्स्वं मामकीनानि भास्वररत्नानि दूष-
यसि अस्वं मे तावकरत्नैः पुनः रूपथोपदेशदानोद्यतो निराकृत-
स्वावरनेन संजातस्वारोरप्रज्ञापनीयोऽयमिति निश्चयः तथा भद्र
जनवाहन चारुकल्या भगवन्तो मुनयो मूढस्थानीयेभ्यो दूरभये-
भ्योऽभयेभ्यो वा यदा धर्मेपदेशार्थमभिसुखीभवन्ति तदा तेषां

तत्तत्समीपगमनमभिधीयते । ततः कुर्वन्ति ते सङ्कर्मदेशनया मोक्ष-
गमनं प्रति तदामन्त्रणं । ततस्ते मूढकल्पा जन्तवः स्वप्नेवमाचक्षीरन् ।
यदुत भो भोः अमणकाः किं तेन यौष्माकौनेन मोक्षेण नः प्रयो-
जनं भवतामप्यस्यमेव तच्च गमनेन । तथाहि

न तच्च खाद्यं नो पेयं न विद्यासा न भूतयः ।
न दिव्यः प्रियसंयोगो न कान्ताः कमलेक्षणाः ॥
न भाषणं सविश्रम्भं न गीतं नापि नतेनम् ।
न हास्यं हन्त यौष्माकः स मोक्षो ननु बन्धनम् ॥
अत्यन्तरमणीयोऽयमस्माकं प्रतिभासते ।
सदा संसारविस्तारस्त्रिप्ताङ्गादविधायकः ॥
अतोऽपि सन्ति संसारे खाद्यं पेयं विभूतयः ।
विद्यासा भूषणं नार्थः कामदाः पद्मलोचनाः ॥
यथेष्टेषेष्टाचारित्वं गीतं नृत्यं विस्मयनम् ।
विद्यते सर्वमेवापि संपूर्णं सुखसाधनम् ॥
अतो विमुच्य संसारं सुखसम्भारपूरितम् ।
भो भोः अमणका यूयं न मोक्षं गन्तुमर्हथ ॥
तद्वत् मोक्षवादेन संसारे सुन्दरा स्थितिः ।
मानयित्वा सुखं दिव्यं पद्माब्जोच्चं गमिष्यथ ॥
यस्य सङ्कर्मवादोऽयं भवतां मनसि स्थितः ।
अस्माकमपि सोऽस्येव किं यूयं धर्मगर्विताः ॥

तथाहि ।

भूरिभिर्महिषैश्चानैः शूकरैश्च निपातितैः ।

कुर्महे चष्टिकादीनां वधं रुधिरतर्पणम् ॥
 गोमेधमश्वमेधं च गरुमेधं तथाजकैः ।
 कुर्मो यागं चतुर्भेदं भूतसङ्गतमर्दनम् ॥
 कुयोनिवर्तिनः सत्त्वान् निःशेषान् दुःखपीडितान् ।
 हत्वा हत्वा वयं दुःखात्कोचयामः कृपापराः ॥
 पापह्यां जीवसङ्घातं मारयित्वा दिने दिने ।
 मांसावारितसत्त्वं च प्रयच्छामो यथेच्छया ॥
 इत्येवमादिभिर्धर्मैः कृतकृत्यतया वधम् ।
 भावत्कस्यास्य धर्मस्य न हस्तिं वत कुर्महे ॥
 तदिदं मूढकल्याणामभयानां प्रभाषितम् ।
 आकर्ष्य मुनयो धीरा जायन्ते कद्वेषापराः ॥
 ततश्चे तत्प्रबोधार्थमित्यमाचक्षते तदा ।
 भो भद्रा नैव युक्तोऽयं भवतां भवविभ्रमः ॥
 एते हि भोगा नागानां भोगा इव सुदाहणाः ।
 पर्यन्तकटुकाः पापास्त्रीप्रसङ्गेऽवर्धनाः ॥
 नार्योऽनार्याः कृताकार्याः सर्वमायाकरणिकाः ।
 विश्वासनृत्तसङ्गीतविष्णोकाद्या विडम्बनाः ॥
 मोक्षस्तु भद्राः सततमनन्तानन्दसुन्दरः ।
 जीवसात्मव्यवस्थानं निःशेषक्लेशवर्जितः ॥
 मनुष्यभवमासाद्य तन्न युक्तं भवादृशम् ।
 साद्यपेयविद्यासादिकौतुकेनात्मवञ्चनम् ॥
 एतेषु सक्ता भोगेषु कतिचिद्दिनभाविषु

मा मोक्षमार्गमुत्सृज्य गच्छतामन्तके भवे ॥
 धर्मानुष्ठानबुद्ध्या च यदिदं मारणादिकम् ।
 धूयं कुरुय तत्पापं सर्वं संसारवर्धनम् ॥
 कुशास्त्रकारमोहेन मा कुरुध्वमथेदृशम् ।
 अहिंसाद्यात्मकं धर्मं कुरुध्वं दोषसूदनम् ॥
 अथेदृशं सुनीनां ते वाक्यमाकर्ष्य पेशलम् ।
 मूढकक्ष्या जनास्त्रुष्यं प्रदेवं धाम्नि पापिनः ॥
 वदन्ति च ततो दृष्टा भो भोः अमणका वचम् ।
 त्रिचण्णीया न युष्माभिर्यात यात ययागताः ॥
 भोगास्त्रिन्दय पापिष्ठा धर्मं चास्त्रिषेवितम् ।
 ततो नो वैरिका धूयं नेष्यामोऽन्तकमग्निरम् ॥
 ईदृशोऽपीह सद्धर्मो यद्यद्यं वो न रोचते ।
 ततोऽस्य युष्मदीयेन धर्मेण पुरुषाधमाः ॥
 निवेदयत सद्धर्मं निजेभ्यः असणाधमाः ।
 आत्मीयजनकेभ्यो भो न त्वस्माकं प्रयोजनम् ॥
 तदिदं मूढजन्तूनां वाक्यमाकर्ष्य साधवः ।
 ब्रूयुः कुरुष्वया यावद्ब्रूयो धर्मस्य लक्षणम् ॥
 तावत्ते नितरां क्रुद्धा दष्टौष्ठा रक्तलोचनाः ।
 गाढप्रहारदानादौ प्रवर्तन्ते न संग्रहः ॥
 ततस्तत्तादृशं वीक्ष्य सुनयो मूढचेष्टितम् ।
 निश्चिन्वन्ति निजे चित्ते गैते साध्याः कथंचन ॥
 ततस्ते साधवस्तेषामुपेक्षां कुर्वते यतः ।

न भवेद्दोहने चित्तं बन्ध्याभावे विनिश्चिते ॥

ततो यथा चारूपदेशं कुर्वतोस्तयोर्थाग्यहितज्ञयोर्भूते रत्नानां
बोद्धित्ये ते तौ च गृहीत्वा गतस्याहः स्वस्त्वाने जातास्तयो रत्न-
विनिधोगेन सततमनन्तानन्दभाजनं मूढस्य दुस्वरितकुट्टेन गर-
पतिना निष्काशितस्ततो दीपात् प्रक्षिप्तः समुद्रे संजातोऽनन्तदुःख-
भरभाजनमिति तथा भद्र घनवाहन सुनीनामुपदेशं पूर्वोक्तं कुर्वतां
तेषां देशविरतानां भद्रकभयमिथ्यादृष्टीनां च क्रमेण कृते पारमे-
श्वरे व्रतग्रहणे वर्तन्ते ज्ञानादयो गुणाः धियन्ते तेषामात्मानः ततः
सर्वेऽपि गच्छन्ति परमपदे जायन्ते सततमनन्तानन्दसद्बोहभाजो
ज्ञानदर्शनचारित्र्यविनिधोगेन मूढजन्तवस्तु कुर्वन्ति पापभरपूरणं
ततः कुट्टेनैव स्वकर्मपरिणामभृशुजा निर्वाच्यन्ते मनुष्यभवरत्नदीपात्
पात्यन्ते संसारसागरे भवन्ति गिरन्तारदुःखसम्भारभाजनमिति ।

ततश्च ।

एवं कथानकस्यास्य ज्ञात्वा भावार्थमीदृशम् ।

अयं प्रव्रजितो जातः साधुर्भो घनवाहन ॥

एवंविधविवेकस्य कारणे कर्मदारणे ।

को वा कथानके ह्यत्र श्रुते नो मुनितां भजेत् ॥

रत्नदीपसमे प्राप्ते मानुष्ये भद्र भाषिकैः ।

रत्नेर्भत्वात्मबोद्धित्यं को न गच्छेच्छिवास्तथम् ॥

ततो भद्रेऽगृहीतसङ्केते तदिदमीदृशमकलङ्कवचनमाकर्णयतो
ने वृषिता बह्वी कर्मस्थितिः संजातो भद्रकभावः सुखायितं
मनागाकलङ्कं वचनं । तथापि स्थितोऽहं मौनेनैव । प्राप्तोऽकलङ्कः

सहितो मया वष्टमुनिसमीपं । वन्दितो मुनिवरः । धर्म-
साभितोऽनेन । हस्ता प्रस्तावना । पृष्ठः सोऽपि वैराग्यकारणं ।
मुनिगोष्ठं ।

नगरी संसृतिर्नाम अस्त्रनादिरनन्तिका ।

तदीयो हृद्मार्गो मे जातो वैराग्यकारणम् ॥

अकलङ्केन चिन्तितं ।

अरघ्यः पुरा यादृग् मुनिना मे निवेदितः ।

नूनं भो हृद्मार्गोऽपि तादृशोऽहं भविष्यति ॥

ततः प्रोक्तमकलङ्केन ।

निवेदय महाभाग मङ्गमेनं स्फुटाक्षरैः ।

हृद्मार्गः स संजातो यस्ते वैराग्यकारणम् ॥

मुनिराह महाभागो योऽहं ध्यानस्थितो मुनिः ।

अनेन जन्मसन्तानः स हृदो मम दर्शितः ॥

विराजितः सुदीर्घाभिर्भवावपनपङ्क्तिभिः ।

भूरिभिः सुखदुःखाद्यैः स पथैः परिपूरितः ॥

आकुलैः सञ्चयोद्युक्तैः क्रयविक्रयतत्परैः ।

जीववाण्णिकैर्नित्यं स्वार्थनिष्ठैर्निषेवितः ॥

पुण्यापुण्याभिधानैश्च स्तोकोत्कृष्टविमथ्यमैः ।

मूढैः पृथानि लभ्यन्ते स्वानुरूपाणि तत्र भोः ॥

नित्यं व्यवहरत्येष सदैवोद्घाटितापणः ।

अपुण्यजीवरोरैश्च भूरिभिः परिपूरितः ॥

महामोक्षभिधानोऽहं बलाधिकृत उच्यते ।

कामकोपादयस्तस्य पुरुषाः परिचारकाः ॥
 चोरेर्जीवाधमर्णानां कर्माखैर्धनिकैः सदा ।
 क्रियते धरण्यकं तच्च दुर्मौचमतिदारुणम् ॥
 सदा कसकसायन्ते लोकोद्देगविधायिनः ।
 मत्ताः कषायनामानस्तच्च दुर्दान्तडिम्बकाः ॥
 अनेकास्त्वर्धभूयिष्ठो विचित्रः सतताकुलः ।
 गान्धो जगति तादृचो हृद्मार्गो नरोत्तम ॥
 केवलं ते मया लोका धावस्त्वम्भुः निरीक्षिताः ।
 हृष्टे सर्वेऽपि विज्ञातास्तावदत्यन्तदुःखिताः ॥
 अयानेन महाभाग सुनिना मम लोचने ।
 अस्त्रिते हृपया भद्र ज्ञानाञ्जनग्रन्थाकथा ॥
 ततो विमलदृष्टिलाहृष्टो दूरे व्यवस्थितः ।
 मया हृष्टास्समुत्तीर्णो मठो नाम शिवालयः ॥
 तत्रागन्ता मया दृष्टाः सततानन्दसुन्दराः ।
 सद्बुद्धिदृष्ट्या भो लोका सुक्तास्त्रा बाधवर्जिताः ॥
 ततो मे तच्च संपन्नो हृद्मार्गो दृष्टतमः ।
 वसतो भद्र निर्वेदो मठोन्माथक एव च ॥
 ततश्चायं महाभागो सुनिः प्रोक्तस्तदा मया ।
 हृद्मेनं परित्यज्य मठे यामः शिवालये ॥

यतः ।

नास्ति मे लक्ष्मण्यत्र रतिर्नाथ सुदारुणे ।
 हृद्मार्गो ब्रजामोऽतस्त्वया सार्धं शिवालये ॥

सुनिनोक्तं यदीच्छा ते मठे गन्तुं नरोत्तम ।
 गृह्णाण मामिकां दीक्षां ततोऽस्य प्रापिकामरम् ॥
 मयोक्तं दीयतां नाथ मा विद्वान्मो विधीयताम् ।
 ततो दत्ता ममानेन दीक्षेयं पारमेस्वरौ ॥
 उपदिष्टं च कर्तव्यं मठप्रापणकारणम् ।
 अहं तदेव कुर्वाणो भद्रं तिष्ठामि शान्तम् ॥

अकलङ्कनोक्तं ।

कौटुम्भं नाथ कर्तव्यं गृह्णाते निवेदितम् ।
 यद्वलेन मठे तच्च भगवन्गन्तुमिच्छसि ॥

सुनिनोक्तं । आकर्ण्य । अभिहितोऽहं भगवता तदानेन गृह्णा ।
 यथा सौम्य अस्ति तावद्भवतः परिग्रहे कायाभिधानः पञ्चाक्षनाम-
 गवाक्षो निवासार्थमपवरकः । तच्च च कर्मण्यग्ररीरनामकमपवरक-
 गवाक्षाभिमुखचयोपग्रमाभिधानरत्नं गर्भगृहकं । तच्च च चित्ताभि-
 धानमतितरलं वागर्क्षीवरूपं । मयोक्तं । बाढं समस्तमस्ति । गृह-
 णोक्तं । यद्येवं ततो गृहीतेनैव तेन सर्वेण तावद्भवता प्रव्रजितव्यं ।
 यतो न शक्यते तदकाञ्छ एव विरहयितुं । मयोक्तं । यदाज्ञाप-
 यति नाथः । ततः प्रव्रजितोऽहं । गृह्णोक्तं । भद्रं त्वेदं वागर्-
 क्षीवरूपं सुरचितं कर्तव्यं । मयोक्तं । यदादिशति नाथः । केवलं
 कुतो भयमिति कथयन्तु भगवन्तः । ततोऽभिहितमनेन सुनिना ।
 यथा सौम्य विद्यन्ते तच्च गर्भगृहके वसतोऽस्य भूयांसः खलूपद्रव-
 कारिणो यतो भक्ष्यते वराकमिदं कषायनामकैश्चतुल्लभकैः तरल-
 तरौक्रियते नोकषायास्त्वैर्वेधपटुभिर्दुष्टदृष्टिकैः खाद्यते संज्ञाख्याभिः

क्रूरमार्जारौभिः विक्षुब्धते रागद्वेषनामकाभ्यां भीषणकोसोन्दुराभ्यां
 यक्षते महामोहसंज्ञेनातिरौद्रमार्जारेण उपताप्यते परीषहोप-
 सर्गाङ्गैः सततं चोठयद्भिर्दंशमश्रुकैः विह्वलीक्रियते दुष्टाभिसन्धि-
 वितर्काख्यैर्वज्रतुण्डैर्भक्षयद्भिर्मत्कुणैः उपद्रूयतेऽस्त्रीकपित्तासंज्ञाभि-
 र्यहकोकिष्णिकाभिः अभिभूयते दारुणाकारैः प्रमादकृकसासैः
 तुद्यतेऽनवरतमविरतिजाम्बासनामकेन घट्टपदिकाजालेन अन्धी-
 क्रियते मिथ्यादर्शनसंज्ञेनातिघोरेण तमसा । तदेवमेते भद्र तत्र
 गर्भगृहके सततस्त्राधिगोऽस्य वराकस्योपद्रवविशेषाः । तदिदमेव-
 मादिभिरुपद्रवैरुपद्रुतं चित्ताभिधानं वानरस्त्रीवरूपं वेदनाभर-
 निःसह्यतया निपतति रौद्रध्यानाभिधाने सुज्वलितस्त्रादिराश्वार-
 क्षुण्डे कपित्पुनः प्रविशत्यनेककुविकल्पाख्यलूतातन्तुजासावनद्रुसुखे
 भीषणे गाढमार्तध्यानाभिधाने महाविषे । तदिदमप्रमत्तेन भवता
 सततं रचसीषं । मथोक्तं । भदन्त कः पुनरस्य रचणोपायः ।
 गृहराह । भद्र ये ते विद्यन्ते तत्रापवरके पञ्च गवाक्षास्तेषां दारेषु
 विषयनामानः पञ्चैव विषदृष्टा विद्यन्ते । ते चातिदारुणाः स्वरूपेण
 सततो नास्वापीदं वानरस्त्रीवरूपं विह्वलयन्ति गन्धेनापि घूर्णयन्ति
 दर्शनेनापि तरलयन्ति स्मरणेनापि मारयन्ति स्पर्शनेनास्त्रादनेन
 च पुनर्यदिदं निपातयन्ति तत्र किमाश्चर्यं । ते चास्त्रामीभिरुप-
 द्रवैरुपद्रुतस्य विह्वलतया सहकारासका इति प्रतिभासन्ते । ततो
 निर्गच्छति तदभिमुखं तैर्गवाचकैर्गाढाभिलाषेण रज्यते सुन्दरा-
 णीति बुद्ध्या केषु चित्तत्पक्षेषु विदेष्टि न सुन्दराणीति बुद्ध्या कानि-
 चित्तत्पक्षानि बन्धमीति स्त्रीत्यातिरेकेणानवरतं तच्छाखान्तरेषु

कुठति नितरामर्धनिचयसंज्ञे तदधोवर्तिनि पञ्चफलकुसुमरजः-
 कचवरे । ततस्तेषु परिध्वमदिदमुहुण्य कर्मपरमाणुनिचयसंज्ञेन
 तदीयफलकुसुमरेणुना आद्रींक्रियते भोगस्नेहनामकेन मकरन्द-
 बिन्दुनिखन्दसन्दोहवर्षेण ॥ ततो मया गृहीतवचनभावार्थेन
 चिन्तितं । अथेष्टसावेदते सामान्यरूपाः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शा
 भविष्यन्ति कुसुमानि पुनरपरिस्फुटास्तदिशेषाः फलानि तु परि-
 स्फुटास्तदिशेषा एव शास्त्रान्तराणि पुनस्तदाधारवस्तुस्थानानि तेषु
 च सञ्चरणं चित्तवानरलीवरूपस्य लोकोपशारेणाभिहितं यदाऽ-
 र्थैकिकाः असुच गतं मे चित्तमिति । एवं च स्थिते बुद्धं मयेदं
 तावत्समस्तं मुनिना भाषितं भोक्ष्यते चेति विचिन्त्य मयाभि-
 हितं । भदन्त ततस्ततः । गुरुराह । ततो भद्र भोगस्नेहाद्रीभूते
 कर्मपरमाणुप्रचयरजोगुण्डिते तच्च चित्तवानरलीवरूपशरीरे विकस-
 तथा स्तेर्यस्य भेदकतया विषरूपत्वान्नस्य रजसः संजायन्ते चताभि
 संपद्यते जर्जरौभावः व्याप्यते समन्तान्मध्यदेशः दह्यते विषरूपेण
 तेन रजसा । ततो भजते कृष्णरूपतां तच्छरीरं कश्चित्संपद्यते
 रज्जौभावः । ततस्तच्च गर्भगृहके वर्तमानं तत्तेषां सर्वेषां पूर्वोक्ता-
 नामुपद्रवविशेषाणां शम्यं भवति । ततो बाध्यते नागाविधं तैरिति ।
 तदेष भद्र तस्य चित्तवानरलीवरूपस्य संरक्षणोपायो यदुत गृहीत्वा
 स्ववीर्यसंज्ञेनात्महस्तेन दृढमप्रमादनामकं वज्रदण्डं तच्चित्तवानर-
 लीवरूपं तैरक्षनामकैर्गवाक्षैर्विषयवृत्तफलभक्षणस्पृश्या निर्गच्छदा-
 स्तोऽथ निवारणीयं । तथापि चतुस्तथा निश्चरत्युनः पुनराक्रोड-
 नीयं । ततो निषिद्धवर्धिर्गमनस्य निवृत्तसहकारावकाभिलाषस्य

तस्य शोषमुपयास्यत्यसौ भोगशेषसंपादितः शरीराद्विभावः । ततः
 शुष्कशरीरात्परिश्रित्यति प्रतिक्षणं तद्रजो रोष्यन्ति क्षतानि
 अपयास्यति जर्जरता न भविष्यति कृष्णता विनश्यति रक्तीभावः
 आविर्भवति धवलता संपत्स्यते शरीरस्यैवं संजनिष्यते दर्श-
 नीयता । ततो न प्रभविष्यन्ति ते प्रागुपवर्णितास्तथापि गर्भगृहके
 वर्तमानस्य तस्योपद्रवविशेषाः । किं च तेऽपि मार्जारमूषक-
 कोलोन्दुरादयस्तस्य वानरस्त्रीवरूपस्योपद्रवकारिणः समस्तास्तेनैवा-
 प्रमादनामकेन वज्रदण्डेन भवता चूर्णनीयाः । ततस्त्रेषु संचूर्णितेषु
 तद्गर्भगृहकमार्गसञ्चरिणु वानरस्त्रीवरूपं निर्बाधं भविष्यति । तदयं
 भद्र तस्य संरक्षणोपायः । मथोक्तं । भदन् तत्किं पुनस्तेनेत्यं
 संरक्षितेन मम सेव्यति प्रयोजनं । भगवताभिहितं । ननु भद्र
 यद्भवतोऽभिप्रेतं शिवालयमठगमनं तस्यैतदेव चित्तवानरस्त्रीवरूपं
 सुसंरक्षितमुपायभूतं वर्तते ॥

एतद्वि रक्षितं सम्यक् संभवत्येव कारणम् ।

निर्बाधं गमनस्योच्चैः पुरुषस्य शिवालये ॥

ततस्तेन च ते भद्र विद्यते गमने मतिः ।

अस्य संरक्षणेऽप्येवं ततो यत्नं समाचर ॥

किं च ।

यत्नकं वज्रकाशीनं वर्तते भद्र दुस्तरम् ।

अस्य वानरस्त्रीवस्य यदिदं ते मथोदितम् ॥

तथाहि ।

तत्तैरुपद्रवैर्गाढं पीडितं मूषकादिभिः ।

वेदनाविच्छिन्नं मोहादासकेषु प्रवर्तते ॥

ततश्च ।

गुण्यते रजसा भूयो भिद्यते सन्दबिन्दुभिः ।
 ततः क्षतानि जायन्ते बाध्यते मूषिकादिभिः ॥
 ततस्तद्गुण्यणासक्ता वर्धन्ते मूषिकादयः ।
 भूयश्च बाध्यमाणं तैरासकेष्वेव धावति ॥
 पुनर्गुण्यन्मेवास्तु स्नेहेन पुनरार्द्रता ।
 पुनश्च क्षतसम्पत्तिः पुनः सर्वेऽप्युपद्रवाः ॥
 तदेवं चक्रके भद्र गतमेतदनिष्ठिते ।
 न मुक्ता तावकीं रक्षां निर्वाधं हन्त जायते ॥
 ततो योऽयं मया प्रोक्तो हेतुः संरक्षणे वरः ।
 स एव भवता नित्यमनुष्ठेयो नरोत्तम ॥
 ततो मृहीतभावार्थस्तदाहं पर्षच्चिन्तयम् ।
 इदं मम भदन्तेन प्रपञ्चेन निवेदितम् ॥

अदुत ।

रागाद्युपद्रुतं चित्तं विषयेषु प्रवर्तते ।
 तेषु त्वास्तु प्रवृत्तस्य वर्धते कर्मसञ्चयः ॥
 अङ्गाङ्गीभावमाधत्ते सा भोगस्नेहवासना ।
 ततः संसारसंस्काराः संजायन्ते क्षतोपमाः ॥
 ततोऽपि प्रभवन्त्येव सर्वे रागाद्युपद्रवाः ।
 मूषकादिसमासे च विवर्धन्ते प्रतिक्षणम् ॥
 भूयश्च प्रेर्यमाणं तैर्विषयेष्वेव धावति ।

पुनः कर्म पुनः खेदः पुनः सर्वेऽप्युपद्रवाः ॥

अद्भुततत्पर्यन्ते तदेवंविधचक्रके ।

निमग्नं दुःखकोटीभिश्चित्तमेतन्न मुच्यते ॥

वज्रदण्डः समाख्यातो गुरुणानेन रक्षकः ।

मृहीतो वीर्यहस्तेन सोऽप्रमादोऽस्य सप्तमः ॥

ततश्चैवं करिष्यामि सततं सुसमाहितः ।

गुरुद्दिष्टाप्रमादस्य तस्याहमनुग्रीखनम् ॥

यदुत ।

स्वप्नोऽयमिन्द्रजालं वा हरिसिन्द्रपुरं तथा ।

शरीरं भूतयो भोगा यज्ञान्यत्स्वजनादिकम् ॥

एवं निश्चित्य सद्बुद्ध्या भावयिष्यामि तत्त्वतः ।

ततः संसारजालान्मे चित्तवन्धो निवर्त्स्यति ॥

अनाद्यभ्यासयोगेन निश्चरच्च पुनः पुनः ।

आत्मन्येवाहितं चित्तं धारयिष्यामि यत्नतः ॥

तथेदं शिचयिष्यामि चित्तं किं निर्गतेन ते ।

बहिः स्वरूपे तिष्ठ त्वं येनानन्दे निश्चिद्यसे ॥

संसारस्ते बहिसारः स च दुःखभराकरः ।

मोक्षः स्वरूपेऽवस्थानं स चानन्दभराकरः ॥

ततो बहिर्गं युक्तं ते निर्गन्तुं सुखस्तिष्ठया ।

युक्तमात्मन्यवस्थानं चित्तं हित्वा बहिर्भ्रमम् ॥

आत्मन्यवस्थितस्येह जन्मन्येव सुखं तव ।

बहिर्निःसरतोऽनैव दुःखं तद्यदि बुध्यसे ॥

तद्याहि ।

सर्वं दुःखं पराधत्तं सर्वमात्मवशं सुखम् ॥

बहिष्य ते पराधीनं स्वाधीनं सुखमात्मनि ॥

अन्यच्च ।

यदात्मनो बहिर्भूतं वस्तुजातं तव प्रियम् ।

तत्सर्वं नश्यत् दुःखं निःस्वभावं मलाविलम् ॥

अतस्तदर्थं हे चित्त किं वृथा परिताम्यसि ।

किं वात्मानं विमुच्येत्यं बन्धमीषि पुनः पुनः ॥

यदि स्यात्सुन्दरं किञ्चिद्बहिस्तस्य निवारणम् ।

संभवेत्तव दुःखाय तच्च चित्त न विद्यते ॥

दक्षमानं पुनर्चौरैर्भोगाङ्गारैर्निवारितम् ।

आत्मन्यानन्दरूपे त्वं मुधा ताम्यसि धारितम् ॥

अनन्तदर्शनज्ञानवीर्यान्न्दप्रपूरिते ।

चित्तं कृत्वात्मनि स्थानं भव ग्रीष्मं निराकुलम् ॥

अत्र ते तिष्ठतो नित्यं भोगस्नेहस्य शोषणे ।

संजाते जायतेऽवश्यं रजःपातो न संग्रहः ॥

ततश्च ।

संक्लिष्टवासनाजन्या व्रणा रोहन्ति दारुणाः ।

ततस्तद्बाधनिर्मुक्तं न त्वं भोगेषु रज्यसे ॥

पिण्डीप्राया बुधैः प्रोक्ता भोगाश्चित्तचतेषु ते ।

अत एव मुहूर्तं ते भासन्ते स्वास्थ्यकारिणः ॥

मुहूर्तसुखमाधाय ते भुक्ताः क्षतवर्धनम् ।

संक्षिष्टवासनाध्यानाज्जनयन्ति सुदारुणम् ॥

इतरथा ।

संक्षिष्टवासनोन्मुक्तो रूढे तव शरीरके ।
 निर्वाधे सततानन्दे तदिच्छैव न जायते ॥
 तदेवं संस्थिते चित्तं हित्वा सर्वं बहिर्धर्मम् ।
 स्वरूपे सततं तिष्ठ लीनं ह्यन निरातुरम् ॥
 एवं च शिष्यचित्तेदं चित्तं सम्यग्विधानतः ।
 अक्षैव रक्षणोद्युक्तो भविष्यामि समाहितः ॥
 तद्यानुशिष्टमप्येतच्चक्षत्येव दुरात्मकम् ।
 यत्नाभिराकरिष्यामि बहिर्धावत्पुनःपुनः ॥
 कषायनोकषायाद्या ये चोपद्रवकारिणः ।
 अथ तानपि निःशेषान् हनिष्याम्यप्रमादतः ॥
 विद्योदयेन ध्यानेन प्रतिपन्नमिषेवथा ।
 यास्यन्ति प्रसन्नं सर्वं तूर्णं रागाद्युपद्रवाः ॥
 ततस्तेषु प्रक्षीनेषु भविष्यन्ति न बाधकाः ।
 परीवहोपसर्गाद्या बहिःस्यास्तदुपद्रवाः ॥
 आत्मारामं ततो भूत्वा मच्चित्तमवहित्वरम् ।
 रागाद्युपद्रवैर्मुक्तं मोक्षायैव घटिष्यते ॥
 एवं परिकल्प्याहं हृदये सुविनिश्चितः ।
 तदेव कुर्वन्निश्चयेन तिष्ठामि साम्प्रतम् ॥

अकल्पकेनोक्तं । साधु भदन्त साधु सम्यग् बुद्धं भदन्तेन गृह-
 वचनं । सम्यक् चारम्भं तदाचरणं । मथापीदं चक्रकं भगवन्निवे-

दितमाकर्ष्यान्यदपि चक्रकमभ्यूहितं । तद्युक्तमयुक्तं वाकर्षयतु भग-
वान् । मुनिनोक्तं । निवेदयतु भद्रः । अकलक्षेणोक्तं ।

चित्तमेवं द्विधा तावद्द्रव्यतो भावतस्तथा ।

आद्यं पर्याप्तियुक्तात्मा गृहीतं पुद्गलात्मकम् ॥

तत्र प्रयुक्तो जीवस्तु भावचित्तं निगद्यते ।

तत्कार्मेणग्ररीरस्थं तेन भिन्नं निवेद्यते ॥

तच्चित्तं निधमाज्जीवो जीवचित्तं न वा भवेत् ।

यतः केवलिनो जीवा भावचित्तविवर्जिताः ॥

एवं च स्थिते ।

मिथ्याज्ञानविपर्यासाज्जीवो रागादिसंततः ।

सततं दुःखरूपेषु सुखबुद्ध्या प्रवर्तते ॥

ततः कर्मायुसङ्घातमादत्ते स्नेहतन्तुभिः ।

ततो जन्मान्तरारम्भं विधत्ते तदग्रादयम् ॥

पुनस्तत्र विपर्यासः पुनरा रागादिसन्ततिः ।

पुनस्तत्र विषयाकांक्षा पुनस्ते स्नेहतन्तवः ॥

पुनस्तत्र कर्मपट्टणं पुनर्जन्मसमुद्भवः ।

पुनस्तत्र विपर्यासः पुनरा रागादिकः क्रमः ॥

एवं यावदविच्छिन्नं विपर्यासादिचक्रकम् ।

जीवस्तु वर्तते तावदनिष्टा भवपट्टतिः ॥

इदमभ्यूहितं नाथ मया चक्रकमञ्जसा ।

युक्तमेतदयुक्तं वा यूयं विज्ञातुमर्हथ ॥

मुनिनोक्तं महाभाग युक्तमेतच्च संशयः ।

कथं वायुऋतेत्तारो भतन्तीह भवादुशाः ॥
 मथापीदं ततो ज्ञातं गुह्यमिह समर्थितम् ।
 अनिष्ठितभवे हेतुर्विपर्यासादिचक्रकम् ॥
 अत एव परित्याज्यो विपर्यासो विवेकिना ।
 तदुच्छेदे प्रलीयन्ते निर्मूलत्वेन शेषकाः ॥
 अयमेव विवेकोऽथ तत्त्वज्ञानमिदं मतम् ।
 अयं निराश्रयो धर्मो यदिपर्यासवर्जनम् ॥
 अविपर्ययविज्ञातुः पुरुषस्याप्रमादिनः ।
 मनोविकारजातं हि स्थाय्याङ्गिणं प्रकाशते ॥
 ततो विविक्तात्मानं सदानन्दं प्रपश्यतः ।
 नास्य संजायते द्वेषो दुःखे नापि सुखे स्पृहा ॥
 निरभिव्यङ्गचित्तोऽसौ ततः कर्माणुसञ्चयम् ।
 विषयखेदमुक्तत्वाच्च विधत्ते कदाचन ॥
 ततोऽसौ बीजविरहाच्चःस्पृहत्वाङ्गवान्तरम् ।
 मुक्तवाङ्मरभेतातस्यककं विनिवर्तते ॥

एवं च स्थिते ।

यत्कर्मबन्धनं प्रोक्तं यच्चैदं भवचक्रकम् ।
 अनयोर्थो विजानाति प्रवर्तननिवर्तने ॥
 स किं शरीरे भोगेषु धने वा भवभाविनि ।
 अन्यत्र वा पदार्थे भो रागं कुर्यात्कदाचन ॥
 यच्च सांसारिके कुर्यात्पदार्थे चित्तनिवृत्तिम् ।
 नाद्यापि तत्त्वतो ज्ञातं तेनेदं चक्रकद्वयम् ॥

यतः ।

फलं ज्ञानक्रियायोमे सर्वमेवोपपद्यते ।
 तथोरपि च तद्भावः परमार्थेन नान्यथा ॥
 साध्यमर्थं परिज्ञाय यदि सम्यक्प्रवर्तते ।
 ततस्तत्साध्यत्येव तथा चाह महामतिः ॥
 सम्यक्प्रवृत्तिः साध्यस्य प्राप्त्युपायोऽभिधीयते ।
 तदप्राप्त्युपायत्वं न तस्याच प्रपद्यते ॥
 असाधारभ्रिणस्तेन सम्यग्ज्ञानं न जातुचित् ।
 साध्यानारभ्रिणस्तेति द्वयमन्योन्यसंश्रयम् ॥
 अत एवागमश्च या क्रिया सा क्रियोच्यते ।
 आगमश्चोऽपि यस्तस्यां यथाशक्त्वा प्रवर्तते ॥
 चिन्तामणिरूपश्चो दौर्गत्योपहतो न हि ।
 तत्प्राप्त्युपायवैषिष्ये सत्यन्यत्र प्रवर्तते ॥
 न चासौ तत्स्वरूपश्चो योऽन्यत्रापि प्रवर्तते ।
 मालतीगन्धगुणविद्भिर्न रमते ह्यस्तिः ॥
 तदेवं स भवाभावान्मुक्तिमाप्नोति सत्परः ।
 अलमत्र प्रसङ्गेन सम्यगभ्यूहितं त्वया ॥
 तदिदं गुरुभिर्भद्रं कर्तव्यं मे निवेदितम् ।
 तस्य वानरलीवस्य सततं परिरक्षणम् ॥

अकलङ्केनोक्तं ।

केनोपायेन तस्मात् वानरं नयनक्षमम् ।

शिवालयमठे तच्च गुरुणा प्रतिपादितम् ॥

सुनिर्गोक्तं । आकर्णयतु भद्रः । प्रोक्तोऽहं तदानेन भगवता
 गुरुणा । यथा सौम्य तत्र गर्भगृहके लेख्या इति गोचरे प्रसिद्धाः
 कृष्णनीलकपोततैजसीपद्मशुक्लनामानः षडङ्गनाः परिपाक्षिका
 विद्यन्ते । तासु तत्रैव गर्भगृहके समुत्पन्नस्यैव समृद्ध्या संवर्धिता-
 स्तस्यैव शोषयकारिण्यो वर्तन्ते । तासां च मध्ये प्रथमास्तिष्ठो
 नार्थो यथाक्रमं क्रूरतमक्रूरतरक्रूराः स्वरूपेण कारणमनर्घपरंपराणां
 शत्रुभृतास्तस्य वानरखीवरूपस्याशुभट्टद्विहेतुभृतास्तस्य गर्भगृह-
 कस्य धारिकास्तवाप्यत्रैव दुःखसङ्कुले बह्वमर्गे निवारिकाः
 मठगमनस्य । उपरितनाः पुनर्भद्र तिष्ठो नार्थो यथाक्रमं शुद्ध-
 शुद्धतरशुद्धतमाः स्वरूपेण कारणमाह्लादपरंपराणां बन्धुभृता-
 स्तस्य वानरखीवरूपस्य शुद्धद्विहेतुभृतास्तस्य गर्भगृहकस्य निःषा-
 रिकास्तवाप्यस्मादद्यातसन्नतिपूरिताद्बह्वमार्गादनुकूलकारिका मठ-
 गमनस्य । ताभिस्तु षड्भिरपि नारीभिर्विरचितस्तत्र गर्भगृहके
 स्त्रियामर्थ्यादुपर्युपरारोहणार्थं परिष्कामो नाम दर्दरः । तत्र च
 ताभिरेव नारीभिर्यथानुपूर्वं उपर्युपरि विरचिताः प्रत्येकमसंख्येयाः
 समस्ता अथसंख्येया विद्यन्ते व्यवसायस्थानाभिधानाः पदिकाः ।
 तथा प्रथमया विरचितास्तावदसंख्येयाः प्रथमाः कृष्णावर्णाः एवं
 द्वितीयया द्वितीया नीलावभासाः तृतीयया तृतीयाः कपोताभाः
 चतुर्थ्या च चतुर्थ्यास्तेजोभास्कराः पद्मव्या पद्मव्यो धवलपद्मव्याः
 षष्ठ्या षष्ठ्यो विशुद्धस्फटिकनिर्मलास्ताः पदिका इति । तत्राद्ययो-
 पिच्छितयनिर्मितासु पदिकासु वर्तमानं तदानरखीवरूपमुत्प्लुत्यो-
 त्प्लुत्य वस्त्रात् धावति गवाक्षकैस्तेज्ज्वालकेषु लुठति तत्र रजःकचवरे ।

मुच्यते तेन रजसा । भिद्यते तैः खेदमिच्छन्दिबुद्धिभिः । ततस्तथा
 क्षतग्रतैर्जर्जरौभूतं तेषां मूषकमार्जारकोलोन्मुरादीनां सर्वेषामुप-
 द्रवविशेषाणामभिभवनीयं भवति । ततः कश्चिज्जटमिव लक्ष्यते
 कश्चिद्वृष्टिमतमवतिष्ठते कश्चिन्मूरतां धारयति सर्वथा क्षततस्तप्तं तदाश्च
 इति । तवापि चानन्ददुःखपरंपराकारणं संपद्यते । तस्माद्भवता
 तदानुरणीयं ताभ्यः पदिकाभ्यो निःसारणीयमुपधारोद्गणीयं ।
 ततस्तत्तुर्घयोपिनिर्मितासु तासु पदिकासु प्रतिक्षणमारोहतस्तस्य
 वानरणीयवृत्तस्य लोकीभविष्यति यन्तापः प्रतनुतां यास्यन्ति
 बाधाकारिण्यो मूषकादयः चुद्रोपद्रवाः मनाक् लक्ष्मीभविष्य-
 त्यासकाभिजायः । ततः शोषणीयदुपयास्यति सा मकरन्दमिच्छन्दा-
 र्द्रता परिगृह्णीत्यति किञ्चिद्रजः । ततो लक्ष्यते मनाक् सुखाशिकां
 [x x x] भविष्यति यन्तापः प्रतनुतरा भविष्यन्त्युपद्रवाः लक्ष्यतरः
 संपद्यते उपयासकाभिजायः शुष्कतरं भविष्यति शरीरकं निप-
 तियति तस्माद् वृद्धतरो रेणुनिचयः । ततो मनागश्च रोक्ष्यन्ति
 क्षतविशेषाः आस्यन्दिष्यतीदमाह्लादं धारयिष्यति भवसतां वर्धि-
 ष्यति शरीरेण भविष्यति विशास्यतरं । ततः वृद्धलक्षणाविरचित-
 पदिकासु भवता तदारोद्गणीयं । तासु चारोहतस्तस्य लोकोत्तमौ-
 मविष्यति दुःखाशिका प्रकृतं यास्यन्त्युपद्रवविशेषाः अत्यन्तं लक्ष्य-
 तमौमविष्यत्यासकाभिजायः पृष्टियति रजःकचवरलोठनेष्ट्या
 सर्वथा शोषमुपयास्यति मकरन्दरसार्द्रता । ततः शुष्कतरशरीरा-
 दिशेषमनुभविष्यति भ्रुविष्ठो रेणुनिचयः संजनिष्यते तत्सतताह्लादं
 भविष्यति शुभ्रलक्ष्मिकनिर्मलता ।

अन्यच्च । तच्च योषिस्त्रितयसंपादितपदिकामार्गेऽनुचणमारोहत-
 स्तस्य लगिष्यति मन्दः सुखकारितया ग्रीतः सन्तापहारितया
 सुरभिः सङ्कृतगुणगणकमलवनमकरन्दरेणुधारितया धर्मध्यानाभि-
 धानः पवनः । तत्संमन्त्रे भविष्यति तत्सततं प्रमुदितं । इतश्च
 भीतमिव तेभ्योऽधस्तनेभ्यो मूषकमाज्जरकोषोन्दुरदृष्टिकलकलास-
 गृहकोकिलिकादिभ्यो नागाविधोपद्रवेभ्यः समुद्दिग्मिव तेन विततेन
 बहसान्धकारेण आद्यनारीचयविरचितं पदिकामार्गमपहाय तच्च
 पश्चिमयोषिस्त्रयविनिर्मिते भयविरहिते सततप्रकाशे पदिकामार्गे
 निलीनमास्ते तस्य वानरस्त्रीवरूपस्य सम्मन्त्रि वानरयूथं । ततस्तचा-
 रोहतस्तस्य तदग्रेवमधिष्ठितं प्रशमदमसन्तोषसंयमसद्बोधादि-
 नामकवानरपरिवारेण विशुद्धधर्ममहावानरेण समन्वितं धृति-
 अद्वासुखासिकाविविदिषाविश्रप्तिस्त्रितिवुद्धिधारणामेधाच्चान्निभिः-
 स्पृष्टतादिसंज्ञाभिर्वरवानरीभिः सङ्कुलं धैर्यवीर्यैर्दार्यगाभीर्य-
 शौण्डीर्यज्ञानदर्शनतपःसत्यवैराग्याकिञ्चन्यमार्द्वार्जवब्रह्मशौचादि-
 नामकैर्वरवानरस्त्रीवरूपैराविर्भविष्यति किञ्चित्कदाचित्कक्षांचित्प-
 दिकायां । तच्च तस्य भवदौषवानरस्त्रीवरूपस्य शरीरं जीवितं सर्वज्ञं
 सहजमतिद्वितकरणश्रीलं वर्तते । किं च । तद्वानरयूथमपि स्त्रिरं
 स्वरूपेण दिनकरभास्वरं वर्णेनाङ्गादहेतुर्जगतो निरभिष्ठापुकं तेषु
 गवाक्षद्वारस्थितेषु सहकारासरूपतया कल्पितेषु विषयवृत्तेषु विगत-
 स्पृहं तत्तार्थनिश्चयसम्पत्फलकुसुमरजःकचवरलोठने । ततस्तेनात्मीय-
 वानरयूथेन सह मौलितं तत्तावकं चित्तवानरस्त्रीवमत्यन्तप्रमुदितं
 ग्रीष्मं यास्यत्युपर्युपरिपदिकासु यावत्पर्यन्तनारीविरचितपदिकामार्गं ।

तच्च च करिष्यति तस्य तद्वानरदूयं शुक्लध्यानाभिधानेन गोशीर्षचन्दन-
रसेन सेचनं । ततोऽतिक्रान्तेऽर्धमार्गमात्रे गाढानन्दनिर्भरं भविष्यति
तस्मिन्सहं । ततो नारोक्ष्यत्युपरितनपदिकासु । तस्मिंश्चाह्वे भद्र
त्वमप्याह्वो भविष्यसि यतस्ते जीवितमन्तर्धनमात्मभूतं च तद्वानरकं ।
ततो निःसहीभूतं तद्विसृज्य भवतोपरितनपदिकासु क्षयमेवारोह-
णीयं । ततः पर्यन्ते पदिकामार्गमपि परित्यज्य स्वसामर्थ्येन
स्थित्वा पञ्चदशस्यारोहिरणमात्रकाशं निरालम्बनतया गगने ततो
विमुञ्च्योपवरकमवस्थ्य गर्भगृहकं परित्यज्य वानरकं विधाद्योत्प्लवनं
लङ्घयित्वा हृद्मार्गं गन्तव्यमेकक्रमेणोड्डीय तच्च मठे स्नातव्यमनन्त-
काशं पूर्वगतलोकमध्येऽनुभाव्योऽनन्तानन्द इति । ज्योत्स्ना । यदा-
द्यापयति नाथः । तदेवमनेनोपायेन भद्र तद्वानरकं तच्च मठे
नयनचमं गुरुभिर्मे निवेदितमिति ।

अथ निश्चित्य मौनीन्द्रं सभावार्थमिदं वचः ।

ततोऽकलङ्कस्तं गत्वा मुनिमित्यमवोचत ॥

चारु चारुपदिष्टं ते गुरुणा मुनिसत्तम ।

सुन्दरं भवतारम्भि युक्तमेतद्गवाहृग्राम् ॥

ततोऽगृहीतसङ्केते सम्यग्बोधविधित्तया ।

सोऽकलङ्को महाभागो मां प्रतीदमभाषत ॥

एवं स्फुटाक्षरैः सर्वं यदनेन निवेदितम् ।

तत्त्वया विदितं भद्र किं वा नो घनवाङ्मन ॥

अनेन हि समाख्यातं क्लेशनिर्मुक्तमञ्जसा ।

चित्तमेवात्मनो मुख्यं संसारोत्तारकारणम् ॥

तस्मैश्चापरिणामेन क्लेशनिर्माणममम् ।

विशङ्काध्यवसायेषु गच्छदेवोपपद्यते ॥

किं च ।

न केवलं शिवस्यैवैश्वर्यमेवेह कारणम् ।

भवस्यापि तदेवेति मुनयः संप्रचक्षते ॥

यतोऽपवरको योऽयं सचेदं गर्भगेहकम् ।

यच्च वानरकं भद्रं तत्सर्वं प्राणिनां समम् ॥

ततश्च ।

यास्या भो वर्णिताः पूर्वं पदिकास्तत्र दर्दरे ।

तदानरं तदारूढं विशिचभवकारणम् ॥

यस्यां यस्यां तदारूढं करोत्युत्पन्नं किञ्च ।

ग्रीष्मं तत्पदिकास्थेषु च्छे नयति देहिनः ॥

मयोक्तं । वक्ष्य कोऽस्य भाषितस्वार्थः । अकलङ्केनोक्तं ।

आकर्षय ।

यस्मैश्चाध्यवसायेषु धियन्ते किञ्च देहिनः ।

आरूढचित्तास्तादृषु जायन्ते ते भवान्तरे ॥

असङ्काध्यवसायेषु तच्चित्तं वर्तमानकम् ।

विशिचयोनिरूपस्य भवस्यास्य विधायकम् ॥

सदोषं भवहेतुस्ते ममान्येषां च देहिनाम् ।

निर्दोषं मोक्षहेतुस्ते चित्तं भो घनवाहन ॥

रचेदं चित्तसद्भवं तस्मादन्तर्धनं परम् ।

धर्मोऽधर्मः सुखं दुःखं यच्च सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥

जीवाच्च भावचित्ताच्च नास्ति भेदः परस्परम् ।
 आत्मातो रचितस्तेन चित्तं येनेह रचितम् ॥
 अथार्थं भोगस्त्रीत्येन यावद्भावति सर्वतः ।
 चित्तं कुतश्च्यते तावत्सुखगन्धोऽपि विद्यते ॥
 यदेदं निःस्पृहं भूत्वा परित्यज्य बहिर्धर्मम् ।
 स्थिरं संपश्यते चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 भक्ते क्षोतरि कोपान्धे मिन्दाकर्तरि चोत्थिते ।
 यदा समं भवेच्चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 स्त्रजने स्नेहघन्यङ्गे रिपुवर्गोऽपकारिणि ।
 श्लाघ्यं ते यदा चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 शब्दादिविविधग्रामे सुन्दरेऽसुन्दरेऽपि च ।
 एकाकारं यदा चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 गोश्रीर्षचन्द्रनालेपिवासीक्रेदकथोर्यदा ।
 अभिज्ञचित्तवृत्तिः श्लाघ्यदा ते परमं सुखम् ॥
 सांसारिकपदार्थेषु जलकण्ठेषु ते यदा ।
 अस्त्रिष्टं चित्तपद्मं श्लाघ्यदा ते परमं सुखम् ॥
 दृष्टेषूहामलावच्छन्नभुराग्रेषु योषिताम् ।
 निर्विकारं यदा चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 यदा सत्त्वैकशरत्वादर्थकामपराङ्मुखम् ।
 धर्मं रतं भवेच्चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥
 रजस्तमोविनिर्मुक्तं क्षिमितोदधिसन्निभम् ।
 निष्कल्लोचं यदा चित्तं तदा ते परमं सुखम् ॥

मैत्रीकादृष्टमाध्यक्ष्यप्रमोदोद्दामभावनम् ।
 यदा मोक्षैकतानं तत्तदा ते परमं सुखम् ॥
 इति चित्तं विद्यायान्यो नास्ति भो घनवाहन ।
 नरस्य सुखसन्दोहे सिद्धो हेतुर्जगन्नये ॥
 ततोऽहमकलङ्कस्य तादृशैर्वचनामृतैः ।
 सिक्तोऽमृहीतसङ्केते मनाक् प्रह्लादमागतः ॥

यतः ।

निविडापीह तादृचैर्मम दृष्टान्तमुद्गरैः ।
 विदारिताकलङ्केन भूयसी कर्मपद्धतिः ॥
 कर्मस्थितिमतीत्याहं भूयिष्ठां पूर्ववर्तिनीम् ।
 अभ्यर्णः संस्थितो भद्रे कर्मसन्धेः सुदुर्भिदः ॥

इतश्च ।

यदामदेवप्रसावे मया पूर्वं निवेदितम् ।
 स्मरसि त्वं विग्राहाच्च बुधसूरिवचसादा ॥
 ततोऽमृहीतसङ्केता तं प्रतीदमभाषत ।
 न स्मरामि विशेषेण स्मरथातस्त्वमेव मे ॥
 ततः संसारिजीवेन सा प्रोक्ता तारलोचना ।
 इदं निवेदितं भद्रे स्मृतं बुधसूरिणा ॥
 यथा मत्पुत्रकः पूर्वं देवकासिकथा गतः ।
 आगतश्च बहोः काष्ठादिचारो नाम दारकः ॥
 मार्गानुसारितायुक्तो भवचक्रं निरीक्ष्य सः ।
 समागतो रक्षस्यो मङ्गमेतद्वेदयत् ॥

यदुत ।

चारित्र्यधर्मराजेन महामोहनरेश्वरः ।

सबलो बलयुक्तेन युध्यमानो मयेक्षितः ॥

ततश्चारित्र्यधर्मीयं सैन्यं निर्मित्य दर्पितः ।

वेष्टयित्वा स्थितकालात् महामोहनराधिपः ॥

अथ तत्तादृशं वीक्ष्य निरुद्धं तेन दर्पिणा ।

बलं चारित्र्यधर्मीयमागतोऽहं तवान्तिके ॥

अष्टद्वीतसङ्केतयोक्तं ।

स्यतं स्यतं मया तात सर्वमेतन्निवेदितम् ।

पूर्वमेव त्वया प्राणदोषदर्शनकाम्यया ॥

अतः परं पुनर्यच्च तात किञ्चिदिवक्षितम् ।

तन्मयां स्यतपूर्वायै सर्वमाख्यातुमर्हसि ॥

ततः संसारिजीवेन सा प्रोक्ता मृगवीक्षणा ।

एषोऽहं कथयिष्यामि समाकर्णय साम्प्रतम् ॥

चित्तवृत्तिमहाटव्यां तन्निरुद्धं समन्ततः ।

स्थितं चारित्र्यधर्मस्य सैन्यं काश्चमननकम् ॥

ततस्तदाकलङ्कस्य समीपे मम तिष्ठतः ।

सैन्ये यस्तच्च वृत्तान्तः संप्रत्यक्षं निबोध मे ॥

सर्वं विषयमाश्लोक्य तद्वचं रिपुपीडितम् ।

चारित्र्यधर्ममुद्दिश्य सद्बोधः समभाषत ॥

न कर्तव्यो विषादोऽपि देवास्त्राभिर्यतोऽधुना ।

मन्मनोरथवृत्तस्य दृश्यते कुसुमोद्गमः ॥

तथाहि ।

यावत्संसारिजीवोऽस्मान् न जानीते महाप्रभुः ।

विपदस्तावदेवेता देवास्माकं रिपून्मवाः ॥

यदा तु स विजानीयादस्माकं रूपमङ्गसा ।

तदा संपोषितास्तेन भवामो रिपुघातकाः ॥

इयं च दृश्यते देव चित्तवृत्तिमहाटवी ।

यथाधुना मनाक् शुभ्रा गाढतामसवर्जिता ॥

तथाहं तर्कयामीदं देवोऽसौ सर्वनाथकः ।

अस्मादिशेषविज्ञानसमीपे ननु वर्तते ॥

वयं हि तामसे मग्ना न दृष्टास्तेन जातुचित् ।

अधुना दर्शनस्यास्ति वैमर्ष्यं तस्य कारणम् ॥

एवं च स्थिते ।

तं कर्मपरिणामाख्यं पृष्ट्वा राजानमुत्तमम् ।

पार्श्वं संसारिजीवस्य प्रेक्षतां कोऽपि मानवः ॥

ततोऽनुकूलितस्तेन देव कास्तेन भूयसा ।

भविष्यत्येव निर्मिष्यं सोऽस्माद्दर्शनसालसः ॥

ततस्सारिषधर्मेण सद्बोधं प्रति भाषितम् ।

साधु भौ गदितं साधु ब्रूहि कः प्रेषणोचितः ॥

ततस्सारिषधर्माद्य सद्बोधेन निवेदितम् ।

अयं सदागमस्तत्र देव प्रस्त्रापनोचितः ॥

वज्रप्रः परिषयस्तस्य सदानेन भविष्यति ।

तदास्माद्दर्शनाकाङ्क्षा तस्य संप्रसृत्यते भ्रुवम् ॥

स कर्मपरिणामाख्यस्ततोऽस्माच्छापापयिष्यति ।
 तस्मै वयं भविष्यामस्ततः शत्रुविघातुकाः ॥
 ततश्चारिषधर्मेण प्रपन्नं मन्त्रिभाषितम् ।
 प्रवर्तितो यथादिष्टं मां प्रत्येष सदागमः ॥
 सक्तश्च राज्ञा सहोदधः किमेषोऽपि प्रह्रीयताम् ।
 सम्यग्दर्शनसक्तामा तस्य पार्श्वे महत्तमः ॥
 सहोदधेनोदितं देव चादरेष महत्तमः ।
 तस्य संसारिजीवस्य गतः पार्श्वे न संग्रहः ॥
 किं च ।

सदागमोऽपि सप्तलो युक्तोऽनेनोपपद्यते ।
 अनेन सहितः सोऽस्मान् सर्वानप्यवभोक्ष्यते ॥
 किं तु नावसरोऽद्यापि तेन नैव प्रह्रीयते ।
 प्रस्तावरहितं कार्यं न कुर्वन्ति विचक्षणैः ॥
 नृपतिनोक्तं ।

कदा पुनरहो मन्त्रिन् प्रस्तावोऽस्य भविष्यति ।
 सहोदधेनोदितं देव समाकर्षय कथ्यते ॥
 यदा सदागमेनोच्चै रञ्जितोऽसौ भविष्यति ।
 पार्श्वे तस्य तदा देव प्रेषणीयो महत्तमः ॥
 भूयो भूयो युतोऽनेन वीर्यमासादयेद्यदा ।
 संसारिजीवः प्रस्तावस्तदास्याप्युपपत्स्यते ॥
 ततोऽभ्युपगते वाक्त्रे मन्त्रिणस्तेन भूभुजा ।
 समागतः क्रमेणाद्यं मत्समीपे सदागमः ॥

इतश्च ।

प्रयुक्तः पूर्वमेवासीन्महामोहादिभिर्वन्धी ।

ज्ञानसंवरणो नाम मत्समीपे नराधिपः ॥

स हि चारिचधर्मीयं तिरोधत्ते सदा वक्ष्यम् ।

महामोहमहानीकं सर्वदा पोषयत्यक्षम् ॥

एवं च स्थिते ।

तद्वलेनैव निश्चिन्ता निर्गृहभयकारणाः ।

स्थिता रिपूञ्चिराकृत्य महामोहादयः सदा ॥

ततः सदागमं वीक्ष्य प्रत्यासक्तं समागतम् ।

ज्ञानसंवरणः ग्रीवं क्षीणक्षीनो व्यवस्थितः ॥

अथाकसङ्गः संप्राप्तो ध्यानाकूटस्य सन्निधौ ।

गुरोस्तस्य मया सार्धं विहितं पादवन्दनम् ॥

समाप्तध्यानयोगेन धर्मस्वाभपुरःसरम् ।

सूरिणा कोविदाख्येन तेन सम्भाषणं कृतम् ॥

अथाकसङ्गपृष्ठस्य कुर्वतो धर्मदेशनाम् ।

तस्य पार्श्वे महात्मैष मया दृष्टः सदागमः ॥

ज्ञापितस्याकसङ्गेन यथा भो जनवाहन ।

आराधनीयः साधूनामेवामेष सदागमः ॥

एते ह्यस्य सदादेशं कुर्वन्ति नतमस्तकाः ।

एषोऽस्य सूरिर्जानीते गुणसम्भारगौरवम् ॥

तदेष ते हितो भद्र धर्माधर्मविवेचकः ।

अतः सदुपदेशार्थमेव विज्ञातुमर्हसि ॥

ममामीषां च साधूनां सूत्रेणास्य परिष्कुटम् ।
यज्ज्ञानं भद्रं तज्ज्ञातमस्मादेव सदागमात् ॥
अतोऽयं कोविदाचार्यः सम्बन्धं ते करिष्यति ।
सार्धं सदागमेनोच्चैरमुना हितकारिणा ॥
ततस्त्वमस्य सम्बन्धात्सर्वमात्महिताहितम् ।
क्रमेण ज्ञास्यसे तात तदेनं शीघ्रमाश्रय ॥
ततस्तदुपरोधेन मया भद्रे सदागमः ।
प्रतिपन्नस्तदा किञ्चित्तुष्टेनैवान्तरात्मना ॥
ज्ञापितास्य गुणाः केचित्तेन कोविदसूरिणा ।
दर्शितं चास्य विज्ञानं अङ्गानं मम नाभवत् ॥
येवम् ।

अकलङ्कोपरोधेन विदधे सैत्यवन्दनम् ।
ददामि दानं साधुभ्यो भावशून्यमहं तदा ॥
एवं च भद्रकः किञ्चिदकलङ्कानुरोधतः ।
संजातोऽहं तदा भद्रे नमस्कारादिपाठकः ॥
अकलङ्कस्तु संभास्य मातापिचादिकं जनम् ।
प्रतिपन्नस्तदा दीक्षां कोविदाचार्यसन्निधौ ॥
ततश्च ।

सुसाधुपरिवारेण तेन कोविदसूरिणा ।
सार्धं गतो विश्वाराय सोऽन्यच्च मुनिचर्यया ॥
इतश्च ।

यावत्सदागमस्तत्र मत्समीपमुपागतः ।

महामोहवले तावज्जातं यत्तन्निबोध मे ॥
 ज्ञानसंवरणं ज्ञात्वा सदागममवाप्तुरम् ।
 ततः प्रोक्तो महामोहो रागद्वेषरिमन्निषा ॥
 एतावन्तं वधं काष्ठं मिश्रिता देव संक्षिताः ।
 यद्वले न स विषयो ज्ञानसंवरणो नृपः ॥

यतः ।

वष्टः सदागमस्तत्र गत्वाभ्यर्षे व्यवसितः ।
 देव संसारिजीवस्य विद्वद्भ्यः स च भूपतेः ॥
 गोपेक्षणीयं देवेन तस्मादेतन्प्रयोजनम् ।
 कुठारच्छेदतां कुर्याज्जच्छेदं न पश्चितः ॥
 अथामात्यवचः श्रुत्वा महामोहो महासभा ।
 सा सदागमरोषेण सर्वा बोभमुपागता ॥
 कृतभुकुटिष्ठद्वारा दृष्टोष्ठा भूमिमादिनः ।
 एककाष्ठं महायोधाः सर्वे भाषितुमुद्यताः ॥

कथं ।

मया स देव इत्यथो गत्वा पापः सदागमः ।
 इत्येकैको महाबोधो महामोहमभाषत ॥
 तेनापि गदितं वत्साः कुर्वन्तीदं भवादृशाः ।
 किं तु स्वयं स इत्यथो मया गत्वा दुरात्मकः ॥
 येनाभिभूतः पापेन ज्ञानसंवरणो नृपः ।
 मत्प्रयुक्तः स्नेहेन स मे बर्हणमर्हति ॥

अन्यच्च ।

समुदायात्मको वत्सा वर्तेऽहं भो भवादृशाम् ।

अतो मया हतः सर्वैर्युष्माभिर्हत एव सः ॥

तथा ।

गते मयि गताः सर्वे यूयं घातार्थमर्थतः ।

अतो गच्छाम्यहं वत्सा यूयमपैव तिष्ठत ॥

किं तु ।

प्रतिजागरणीयोऽहं गतस्तथान्तरान्तरा ।

सर्वैरेव यथायोगं भवद्भिः क्षामिवन्ममैः ॥

अन्यच्च ।

योऽयं परिग्रहो वत्सा वत्सभो मे विप्रोक्तः ।

राजकेसरिपुत्रस्य सागरस्य वक्ष्यकः ॥

माहमेवं परित्यज्य तत्र गन्तुं समुत्सहे ।

अथमेव महावीर्यैः सहायो मम सुन्दरः ॥

ततश्च ।

अहमेकं गृहीत्वैवं तत्सहायं परिग्रहम् ।

गच्छामि त्वरितं तत्र सदागमनिर्वासना ॥

ततो विज्ञाच निर्बन्धं सर्वैः प्रणतमस्तकैः ।

एवं विधीयतां देव तद्वचः परिपूरितम् ॥

ततः समागतौ भद्रे महामोहपरिग्रहौ ।

मत्समीपं कृतोत्साहौ मया चेमौ विप्रोक्तौ ॥

ततो मे खेदसम्भ्रमस्तथा सार्धं सुनिर्भरः ।

अनाद्यभ्यस्ययोगेन संजातस्मारलोचने ॥

इतस्त्रोपरतस्यातः स जीमूतो नरेश्वरः ।
 अहं च स्थापितो राज्ये बन्धुमन्त्रिमहत्तमैः ॥
 प्रणताः सर्वसामन्ता रिपवो भृत्यतां गताः ।
 ततः परिणतं राज्यं भूरिभूतिमनोहरम् ॥
 स च पुण्योदयस्य मम राज्यस्य कारणम् ।
 महामोहयुतेनासौ किं तु नो ज्ञातः मया ॥

इतश्च ।

शरीरं विषया राज्यं विविधाश्च विभूतयः ।
 यच्च पौद्गलिकं किञ्चिच्चित्ताबन्धविधायकम् ॥
 सदागमस्तदाचष्टे यथेदं ज्ञानभङ्गुरम् ।
 दुःखात्मकं मल्लक्षणं निःस्वभावं बहिःसरम् ॥
 तदच मूर्खो मा कार्षीमां कार्षीर्धनवाहन ।
 आत्मा ते ज्ञानसद्दीर्घदर्शनानन्दपूरितः ॥
 ततस्तत्रैव युक्तस्तु चित्ताबन्धो नरोत्तम ।
 येन त्वं निर्वृतिं यासि सतताङ्गादसुन्दराम् ॥
 महामोहस्तु मे सर्वं तद्राज्यं तास्य सन्पदः ।
 गात्रं शब्दादिभोगांश्च यच्चान्यदपि तादृशम् ॥
 स्त्रिरं सुखात्मकं चाह निर्मलं हितसुत्तमम् ।
 इत्येवं कथयत्युच्चैरुपदेष्टं च यच्छति ॥

यदुत ।

नास्ति जीवो न वा देवो न मोक्षो न पुनर्भवः ।
 न पुण्यपापे बद्धते भूतमात्रमिदं जगत् ॥

अतो यावदयं देहो विद्यते घनवाहन ।
 यथेष्टचेष्टया तावत्पिब स्वाद दिवानिशम् ॥
 सद्भोगैः प्रीणयात्मानं मानयामललोचनाः ।
 सुखं भुञ्ज्य यथाकामं मा मूढवचनं कृथाः ॥
 परिग्रहस्तु मां ब्रूते यथा भो घनवाहन ।
 हिरण्यधान्यरत्नादिसम्भारं कुह यत्नतः ॥
 यः प्राप्तं पालयत्यर्थमप्राप्तं टौक्यत्यलम् ।
 न च सन्तोषमादत्ते तस्य सौख्यमनारतम् ॥
 अहं तु चित्तयस्यापि वाक्यमाकर्ण्य तादृशम् ।
 ईषद्दोषाधितक्षिते यावज्जातः सुलोचने ॥
 महामोहबलेनासौ ज्ञानध्वंशो नृपः ।
 तावद्भयं परित्यज्य मम पार्श्वे व्यवस्थितः ॥
 ततः सदागमेनोक्तं यत्तद्वाक्यं मनोहरम् ।
 तत्कार्यं न मया ज्ञातस्तेन चित्तं न रञ्जितम् ॥
 यदाहतुः पुनर्भद्रे महामोहपरिग्रहौ ।
 तत्तद्वत् मामके चित्ते यथा रङ्गः सुपाशिते ॥
 ततोऽहं तत्परित्यज्य देववन्दनपूजनम् ।
 नमस्कारादिपाठं च संजातो भोगमूर्धितः ॥
 दानं च साधुवगादिर्विनिवार्य ततः परम् ।
 धनवक्त्रहृषे रक्तः पीडयामि करैर्जनम् ॥
 सर्वसांसारिकार्थेषु मूर्खा गाढं विवर्धते ।
 स महामोहवीर्येण रोचते न सदागमः ॥

तथा ।

परिग्रहस्य वीर्येषु सर्वथा न्यूनचेतसः ।

न मनेच्छा तदा पूर्णा प्राप्तेः सर्वधनैरपि ॥

ततो मां तादृशं मत्वा दूरीभूतः सदागमः ।

सन्धातुल्लभौ संतुष्टौ महाभोगपरिग्रहौ ॥

अथान्यदा समाधातः सोऽकलङ्क्यतः पुनः ।

सुसाधुभिः समाकीर्णः सूरिः कोविदनामकः ॥

ततोऽकलङ्कदाचिष्टाद्गतोऽहं तस्य वन्दकः ।

तदाकलङ्कसूरिश्च वन्दितो मुनिभिर्युतः ॥

इतश्च ।

ज्ञानासोक्तिन विज्ञातं तेन कोविदसूरिणा ।

मदीयं चरितं लोकादकलङ्केन चाखिलम् ॥

ततः प्रोक्तोऽकलङ्केन सूरिर्नाथ निवेद्यताम् ।

सदागमस्य माहात्म्यं जनवाहनभूषणे ॥

तथा दुर्जयसङ्गे च ये दोषाः सन्ति देहिनाम् ।

निवेदनौघास्तोऽप्यसौ विशेषं येन ब्रूयते ॥

ततः सदागमे भक्तो दुष्टसम्पर्कवर्जितः ।

इहामुच्यते येनायं सुखसन्दोहमाप्नुते ॥

कोविदसूरिणाभिहितं । एवं क्रियते । समाकर्णयतु महाराजः । ततोऽकलङ्कोपरोधेन अवशाय स्थितोऽहं सूरिः प्रकृतः । सूरिणाभिहितं ।

अस्ति चमातङ्गं नाम नगरं । तत्र स्वमलनिचयो नरम राजा ।

तस्य तदनुभूतिर्नाम महादेवी । तयोश्च कोविद्वालिग्राभिधानौ
 द्वौ तनयौ । इतश्च जन्मान्तरे तस्य कोविदस्यासीदनेन सदागमेन
 सह परिचयः । ततो यावत्पुनर्दृष्टोऽयं तावदीहापोहमार्गणवेषणं
 कुर्वतः संजातं तस्य आतिस्मरणं प्रवृद्धस्मिन्नानन्दः । गृहीतोऽयं
 हितगुह्यबुद्ध्या । निवेदितं बालिग्राह्य यदस्य स्वरूपं । न प्रतिपक्षं
 तेन पापात्मना । इतश्च कर्मपरिणाममहाराजेन प्रहिता तयोः
 कोविद्वालिग्रयोः स्वरं वरा मुतिर्नाम कन्यका । तस्याश्च प्रहितो-
 ऽपगामी वष्टोऽतिचतुरः सम्बन्धघटनापटुः सङ्गो नाम दास-
 दारकः । आगत्य च कृतौ दावपि तौ तथा भ्रातरौ । परिणीता
 सा ताभ्यां । अस्ति च तयोः कोविद्वालिग्रयोः परिग्रहे निज-
 देहो नाम पर्वतः । तस्यास्ति मूर्धाभिधानमुपरि महाकूटं । तस्यो-
 भयपार्श्वयोर्विद्येते सपरिच्छेपे अवणनामिने द्वे अपवरिने । दृष्टे ते
 तथा । अभिदक्षितस्तस्यास्तयोर्निवासः । ततः स्थिता तयोरेव सा
 भर्त्तनुज्ञाता सती । तच्च च कृतनिवासा सा श्रुतिस्ताभ्यां कोविद्-
 बालिग्राभ्यां साधे विचरतीति ।

इतश्च तां समासाद्य परितुष्टः स बालिग्रः ।

ततश्च चिन्तयत्येवं महार्घवश्रं गतः ॥

धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं यस्यैवं मम सुन्दरी ।

मनोहरा मुतिर्भाषा संपन्ना पुण्यकर्मणः ॥

ततस्तं तादृशं मत्वा श्रुतौ स्नेहपरायणम् ।

बालिग्रं मधुरैर्वाक्यैः स सङ्गः समभाषत ॥

अत्यन्तसुन्दरौ देव देवेन हितकारिणा ।

देवेन सार्धं स्वाभिन्याः संयोगो घटितो ज्ञयम् ॥

तथाहि ।

रूपं वयः कुलं ग्रीवं लावण्यं च परस्परम् ।

दम्पत्योः प्रेमसहितमनुरूपं सुदुर्लभम् ॥

एतच्च युवयोः सर्वं संपन्नं पुण्यकर्मणा ।

केवलं वर्धनौयोऽयं प्रेमाबन्धो मनोहरः ॥

ततः स बालिशेनोक्तः श्रुतात्मा दासदारकः ।

यथा कथं स वर्धेत स प्राह प्रियसेवनात् ॥

बालिशः प्राह किं तस्याः प्रियं सङ्गं निवेद्यताम् ।

सङ्गेनोक्तं यथा देव प्रियोऽस्मा मधुरो ध्वनिः ॥

बालिशः प्राह यद्येवं ततस्तस्य निषेवणम् ।

अत्रान्तः कारयाम्येनां साधु साधु निवेदितम् ॥

महाप्रसाद इत्येवं ब्रुवाणः स च दारकः ।

स्नेहाश्रिवेगितस्तेन हृदये बालिशेन भोः ॥

ततश्च काकलीगीतवेषुवीणाकलस्रनम् ।

तां श्रुतिं आवयन्नेव बालिशो यदि मोदते

चिन्तयति च ।

अहो सुखमहो स्वर्गस्तथाहो मम धन्यता ।

यद्येदृशी श्रुतिर्भार्या सततागन्ददायिका ॥

ततश्च ।

हृदये दारकं कृत्वा तं सङ्गं स्नेहनिर्भरः ।

श्रुतेः च साक्षनं कुर्वन्नास्ते नित्यं कलस्रनेः ॥

त्यक्तं तेनान्यकर्तव्यं धर्माद्वरेण संस्थितः ।

चिन्मप्राप्ततया जातो हास्यसाधौ विवेकिनाम् ॥

इतश्च कोविदेनापि प्रश्रितोऽयं सदागमः ।

मन्मथेष्टा हिता भार्या किं वा नेति निवेद्यताम् ॥

ततः सदागमेनोक्तं न हिता ते नरोत्तम ।

ससङ्गेयं अतिभार्या तच्चाकर्णय कारणम् ॥

इयं हि प्रहिता पूर्वं रागकेसरिमन्त्रिणा ।

इदं जगदग्रीकर्तुं पञ्चमानुषमध्यगा ॥

इतश्च ।

स कर्मपरिणामस्तु भ्रातृव्यो रागकेसरी ।

प्रसिद्धश्चरटो लोके तस्यामात्यो विप्रेषतः ॥

स कर्मपरिणामाख्यः सार्वभौमो नराधिपः ।

शुभाशुभकरत्वेन लोके विश्वाद्यतां गतः ॥

एवं च स्थिते ।

इयं चरटकन्देति मत्वा नाङ्गीकरिष्यति ।

अयं जनसत्तत्वेन रागकेसरिमन्त्रिणा ॥

दासं दत्त्वापतः स्त्रीयं सङ्गं सम्बन्धकारिणम् ।

महाराजसुतालेन स्थापितेयं अतिः पुरा ॥

तत्कर्मपरिणामोऽस्या जनकस्तेन गीयते ।

सुतेयं परमार्थेन रागकेसरिमन्त्रिणः ॥

जगतो वञ्चकत्वेन या च तेन दुरात्मना ।

प्रयुक्तेयं कुतस्तस्या दितलं हन्त विद्यते ॥

ततश्च ।

सद्यपीयं कृता भार्या भवता भर्तृवशिका ।
 मा कार्षीर्भद्र विश्वासं तद्याप्यस्यां कदाचन ॥
 न चेयं शक्यतेऽद्यापि विश्वातुं निजपत्निका ।
 केवलं वर्जनीयोऽयं सर्वथा दासदारकः ॥
 अनेन रक्षितात्यन्तं श्रुतिः सङ्गेन पापिना ।
 इयं न विद्यमानापि भद्र ते दोषकारिणी ॥

यतः ।

अनिष्टशब्दविद्विष्टा मधुरध्वनिसौकुपा ।
 अस्मात्संजायते सङ्गाच्छ्रुतिरेषा न तु क्षयम् ॥
 यावच्च प्रेरयत्येषा रागद्वेषपरायणा ।
 त्वां सङ्गसहिता तात तावत्ते दुःखमाशिका ॥
 अतोऽस्मिन् वर्जिते सङ्गे शब्दश्रवणतत्परा ।
 भवत्यपीयं मध्यस्था न ते तात विवाधिका ॥
 तदेष वष्टो दुष्टात्मा सर्वथा दासदारकः ।
 दुःखकारणभूतस्यो सङ्गस्त्यजनमर्हति ॥
 ततः प्रपद्य नद्येण तत्सदागमभाषितम् ।
 कोविदेन परित्यक्तः स सङ्गः श्रुतिदारकः ॥
 ततः श्रुत्या युतोऽप्येष शब्दौत्सुक्यविवर्जितः ।
 आवयन्नपि तान्शब्दार्थोक्ते साध्योऽभवत्सुखी ॥
 एवं च खल्वमानौ तौ श्रुता कोविदवाशिग्रौ ।
 सङ्गत्यागपहाज्जातौ सुखदुःखप्रपूरितौ ॥

अथास्ति तुङ्गशिखरो बहिरङ्गो महागिरिः ।
तत्रान्यदा समारूढौ भूप कोविदवालिग्रौ ॥
तत्रास्ति शिखरे रत्नं विशालं देवनिर्मितम् ।
अदृष्टमूर्च्छं मानुष्यैर्गत्वा भूमौ प्रतिष्ठितम् ॥

इतश्च ।

एकं गान्धर्वमियुगं किञ्चरं च तथापरम् ।
नेये परस्परस्यर्द्धां तदा जातानयोर्द्वयोः ॥
ततः परीचकैर्युक्ते ते रत्ने तत्र दैविके ।
एकान्तमिति विज्ञाय परीचार्थमुपागते ॥
अथ ताभ्यां समारब्धं मधुरं कर्णपेशलम् ।
परस्परैर्यथा गीतं परिपाद्या मनोरमम् ॥
ततस्तौ शिखराढौ भूप कोविदवालिग्रौ ।
रत्नस्यमियुगोद्गीतं श्रुत्या गाढं प्रबोधितौ ॥

ततश्च ।

हृदयस्थितयज्ञेन वालिश्रेण दुरात्मना ।
सा श्रुतिः स्थापिता द्वारे तस्याकर्णनतत्परा ॥
तस्यामर्षितसङ्गावः सोऽपि तादात्म्यमागतः ।
रसेन निर्भरीभूतो ने वेदयति किञ्चन ॥
ततः स तेन यज्ञेन स्ववैर्येण तथा हतः ।
गण्डग्रेष्ठसमो रत्ने द्राष्टव्यं पतितो यथा ॥
हृद्दास्योदपातेन तेन गान्धर्वकिञ्चराः ।
गात्रपाताद्दवष्ट्वा वालिश्रे रोषमागताः ॥

ततोऽभिहितमेतैः परस्परं श्रे रे ।

कस्कोऽयं ज्ञात ज्ञातेति ततो बद्धश्च बालिशः ।

सूर्यितः समकं सर्वैर्दुःखभारेण मारितः ॥

इतश्च ।

सदागमोपदेशेन त्यक्तसङ्गः स कोविदः ।

तत्र गीते तदा मूर्खी श्रुत्या युक्तोऽपि नो गतः ॥

ततश्च पतितं दृष्ट्वा बालिशं हन्यमानकम् ।

तस्मान्नूर्णमपक्रान्तो गिरेः शृङ्गात्स कोविदः ॥

बद्धर्मघोषनामानं सूरिमाषाद्य सुन्दरम् ।

जातो बालिशशृङ्गान्तं दृष्ट्वा साधुः प्रबुद्धधीः ॥

क्रमाच्च गुरुणा तेन निजस्थाने निवेशितः ।

स एषोऽहं महाराज विज्ञेयः कोविदस्तथा ॥

तदेवं शृणुमिषेण तेन सङ्गेन नाश्रितः ।

महादुःखभराक्रान्तो भ्राता मे भूय बालिशः ॥

अहं तु मोचितोऽनेन सर्वथा हितकारिणा ।

सदागमेन निःशेषान्तादुग्रादुःखजालकात् ॥

जातश्च सतताङ्गादः शान्तं जन्मसंयमः ।

अत एवास्मि निर्देशमधुनापि करोम्यहम् ॥

तदेषोऽखिलभूतानां हितकारी सदागमः ।

दुष्टान्तरङ्गलोकेन मैत्री पर्यन्तदायका ॥

एवं स्थिते महाराज पुरुषेण हितैषिणा ।

त्यक्तव्यो दुष्टसम्पर्को न च त्याग्यः सदागमः ॥

ततस्त्रेदं गुरोर्वाक्यमाकर्षात्यन्तपेशलम् ।

भद्रे ऽगृहीतसङ्केते तदा मे यदि संस्थितम् ॥

अथे मां त्याज्यत्येष महामोहपरिग्रहौ ।

तथैव कारयत्युच्चैरादरं च सदागमे ॥

एवं च स्थिते ।

अहं किं करवाणीति यावच्चिन्तामुपागतः ।

तावन्ममाश्रयशानादकलङ्केन जप्पितम् ॥

यदुत ।

बुद्धं भगवतो वाक्यं किं वा नो घनवाहन ।

मयोक्तं सुष्टु भो बुद्धं स प्राह कियतामिदम् ॥

ततो गाढरूढतयाकलङ्केन साधं प्रणयस्याचिन्त्यप्रभावतया
भगवत्कोविदसूरिसन्निधानस्य प्रत्यासन्नवर्तितया कर्मयन्त्रिस्थानस्य
प्रत्युत्तरदानसामर्थ्यविकलतया च प्रतिपन्नं तदाकलङ्कवचनं
अभ्यर्णीभूतो भूयः सदागमः अनुशीलितं चैत्यवन्दनादिकं
अनुगुणितं पूर्वपठितादिकं प्रवर्तितं पुनर्दानादिकं ईषद्वरौभूतौ
महामोहपरिग्रहौ द्रव्यतोऽकलङ्कलज्जया न पुनर्भावसारतया ।
ततोऽहं विगतमूर्ख इव सांसारिकपदार्थेषु संतुष्टचित्त इव विभव-
निचयेषु तदाकलितोऽकलङ्केन । ततो गतः सोऽन्यत्र विहाराय
सह सूरिणा ।

ततस्तं दूरगं मत्वा महामोहपरिग्रहौ ।

भूयोऽप्युल्लसितौ भद्रे दूरीभूतः सदागमः ॥

ततः शिथिलितं ह्यत्यं विस्मृता धर्मदेशना ।

संजातोऽहं पशोस्तुष्टास्तद्दीर्घास्ते पक्षाशकाः ॥
 ततो विषयमूर्खान्भो धनसञ्चयतत्परः ।
 भूरिकन्याहिरण्यां पौड्यामि महीजनम् ॥
 अन्तःपुरसदृशाणि भूरिभोगपिपासया ।
 हिरण्यधृतकूपानां मौलितानि शतानि च ॥
 अहिरण्यीकृता पृथ्वी महामोहवशेन च ।
 तत्पापं न जगत्प्राप्तिं यत्तदा न कृतं मया ॥
 स च पुण्योदयोऽभौष्टं सर्वं ठौकयते मम ।
 मया तु तन्न विज्ञातं ततोऽद्यैः कुपितो मनाक् ॥
 ततश्च मे महादेवी बाष्पा मदनसुन्दरी ।
 अत्यन्तवस्त्रभाभृता मृता श्लेष्मे विह्वला ॥
 अचान्तरे समायातः स्वामिमूलं विनीतकः ।
 प्रतिजागरको भद्रे शोकनासा मनुष्यकः ॥
 स प्रणम्य महामोहं स्वामिनं विहितादरः ।
 ततश्चावसरं ज्ञात्वा सामासिङ्गति मायया ॥
 ततोऽहं कृतपूत्कारो दैन्याक्रन्दनरोदनम् ।
 कृत्वा कृत्वा करोम्युच्चैर्देवीं मदनसुन्दरीम् ॥
 त्यक्तः शरीरसत्कारो राज्यकार्यं प्रमादितम् ।
 जातो यद्दृष्टहीताभस्ततोऽहं दुःखपूरितः ॥
 अथ मामकटुत्तान्तं कथं सिञ्जनवार्तया ।
 श्रुत्वा कलङ्कः कृपया मत्समीपमुपागतः ॥
 ततः स मां महाभागो दृष्ट्वा शोकवशीकृतम् ।

Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	Rs. 4	6
Nityācārapradīpa, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Nyāyabindutīkā, Fasc. 1 @ /10/ each	...	0	10
*Nyāya Kusumājñali Prakaraṇa Vol. I, Fasc. 2-6 Vol. II, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	5	0
Padmawati, Fasc. 1-4 @ 2/	...	8	0
Parīṣṭa Parvan, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Prākṛita-Pāṅgalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Prithvirāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Prākṛta Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ 1/8/ each	...	1	8
Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8 Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	12	8
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	...	1	0
Prabandhuśāntāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	8	12
Śaddarśana-Samuccaya, Fasc. 1, @ /10/ each	...	0	10
*Sāma Vēda Samhitā, Vols. I, Fasc. 5-10; II, 1-6; III, 1-7; IV 1-6; V, 1-8, @ /10/ each	...	20	10
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
*Sāṅkara Vejaya, Fasc. 2-3 @ /10/ each	...	1	4
Śrāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Śrānta Sūtra Latyayan, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	5	10
" " Asbalayana, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	6	14
Śaṅkṛta Samhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
*Taittīrya Brahmana, Fasc. 3-25 @ /10/ each	...	14	6
" " Pratisakhya, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Taittīrīya Samhitā, Fasc. 22-46 @ /10/ each	...	15	0
Tāndya Brāhmaṇa, Fasc. 1-19 @ /10/ each	...	11	14
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/	...	7	8
*Tattva Cintāmaṇi, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 2-10, Vol. III, Fasc. 1-2, Vol. IV, Fasc. 1 Vol. V, Fasc. 1-5, Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each	...	23	12
Tattvārthādhiḡama Sūtram, Fasc. 1-3 @ /10/	...	1	14
Triḡṇḡda-Maḡdauam, Fasc. 1-3 @ /10/	...	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/	...	3	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	5	10
Uvāśagadusāo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-	...	6	0
Vallīla Carita, Fasc. 1 @ /10/	...	0	10
Varaṇ Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/	...	3	12
*Vāyu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-7, @ /10/ each	...	7	8
Vidhāna Pārijata, Fasc. 1-8 @ /10/	...	5	0
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/	...	3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	2	8
<i>Tibetan Series.</i>			
Pag-Sam Thi S'iā, Fasc. 1-4 @ 1/ each	...	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	...	14	0
Rtogs brjod dpag bkhri S'iā (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	11	0
<i>Arabic and Persian Series.</i>			
*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /10/ each	...	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/-	...	3	0
Ain-i-Akbārī, Fasc. 1-22 @ 1/8/ each	...	33	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each	...	34	9
Akbarnāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	...	55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	13	12
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger @ /10/	...	0	10
*Bādshāhnāmah, with Index, Fasc. 1-19 @ /10/ each	...	11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	...	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal. Fasc. 1-3 @ 1/ each	...	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix, Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	...	31	8
Farhang-i-Rashīdī, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	...	21	0
Fihrist-i-Tūsī, or, Tūsī's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	...	4	0
Fatūh-ush-Shām of Wāqīdī, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	5	14
Ditto of Azādī, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	3	..

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies are not to be supplied.

Haft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ 12/ each	Rs. 0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 14/ each	7	8
Iqbāl-nāmah-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ 10/ each	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'sir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/ each	35	0
Maghāsi of Wāqidi, Fasc. 1-5 @ 10/ each	Rs. 3	2
Muntakhah-ut-Tawārikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	Rs. 9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/ each	15	0
Muntakhah-ut-Lubāb, Fasc. 1-19 @ 10/ each	11	14
Ma'sir-i-'Ālamgiri, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Nukhbat-ut-Fikr, Fasc. 1 @ 10/	0	10
Nizāmī's Khirad-nāmah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ 12/ each	1	8
Riyāzu-s-Salātin, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/	5	0
Tubaquat Nasiri, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-14 @ 1/ each	14	0
Ditto Index	1	0
Tārikh-i-Firūz Shāhi of Ziyāu-d-dīn Barni, Fasc. 1-7 @ 10/ each	4	6
Tārikh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 18/ each	3	0
Wis o Rāmin, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	3
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ 10/ each	10	10
Zunār-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/	1	0

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/ each ... 20 0
 2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ 8/ per No.
 3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7) 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 18/ per No. to Members and @ 2/ per No. to Non-Members.
- N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date, @ 18/ per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
 5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.
 6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ... 3 0
A sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, by E. B. Shaw (Extra No., J.A.S.B., 1878) ... 4 0
Catalogue of Mammals and Birds of Burmah, by E. Blyth (Extra No., J.A.S.B., 1875) ... 4 0
 7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, 1884. ... 3 8
 8. Mahābhārata, Vols. III and IV, @ 20/ each ... 40 0
 9. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to. @ 6/ each ... 18 0
 10. Tibetan Dictionary, by Csoma de Kőrös ... 10 0
 11. Ditto Grammar ... 8 0
 12. Kaqmiraçabdīmṭa, Parts I and II @ 18/ ... 3 0
 13. A descriptive catalogue of the paintings, statues, &c., in the rooms of the Asiatic Society of Bengal, by C. R. Wilson ... 1 0
 14. Memoir on maps illustrating the Ancient Geography of Kāsmir, by M. A. Stein, Ph.D., Jl. Extra No. 2 of 1899 ... 4 0
 15. Persian Translation of Hājī Baba of Isfahan, by Hājī Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott. 10 0

Notices of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-33 @ 1/ each ... 33 0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. E. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer Asiatic Society," only.

Books are supplied by V.P.P.

1-1-07.

40175
Bogus
Ind 212/14

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ^AORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1171.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा ।

सिद्धविप्रणैता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANČA KATHA
OF
SIDDHARŚI.

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASCICULUS XII.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1908.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, Fasc. 2.4 @ /10/ each	...	Rs. 1	4
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Agni Purāṇa, Fasc. 3-14 @ /10/ each	...	7	8
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	14	6
Aitareyalocana	...	2	0
*Anu Bhāshya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	2	8
Aphorisms of Sāṃkhya (English), Fasc. 1 @ 1/-	...	1	0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
*Atharvāna Upanishad, Fasc. 3-5 @ /10/ each	...	1	14
Ātmatattvavivēka, Fasc. I	...	0	10
Aṣṭavaiśya, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Avadāna Kulpalatā, (Sāns. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	11	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
Bālam Bhaṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	1	14
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/ each	...	2	8
*Bhāmati, Fasc. 4-8 @ /10/ each	...	3	2
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Brahma Sūtra, Fasc. 1 @ /10/ each	...	0	10
Brhaddevatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
Brhadharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Bodhicintyāvātara of Śāntideva, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Ātadīpani, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	8	0
Ātāpātha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-2 @ 1/4/ each	...	2	8
Ātāsaṃhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-12 @ /10/ each	...	7	8
*Caturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7, @ 1/4/ each	...	1	4
Ālokavartika, (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/ each	...	8	12
*Āranta Sūtra of Āpastamba, Fasc. 9-17 @ /10/ each	...	5	10
Ditto Āṅkhyāna, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1 @ /10/ each	...	10	0
Āri Bhāshyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Dāna Kriyā Kaumudi, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Gobhiliya Grhya Sūtra, Fasc. 4-12 @ /10/ each	...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/ each	...	2	8
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	4	8
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ 1/4/ each	...	17	8
Kūrma Purāṇa, Fasc. 3-9 @ /10/ each	...	4	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
*Lalitavistara, Fasc. 3-6 @ /10/ each	...	2	8
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	6	14
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	18	2
Manuṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	...	9	0

विमुक्ताग्रेषसक्त्यं दययेदमभाषत ॥

किमिदं भोः समारब्धं भवता घनवाहन ।

किं मे विस्मारितं वाच्यं किं वा त्यक्तः सदानमः ॥

किमेष दृष्टलोकेन भवानेवं खलौक्यतः ।

कृतं च ज्ञाततत्त्वेन किमिदं बालचेष्टितम् ॥

यां च ते स्मरतो नित्यं देवीं मदनसुन्दरीम् ।

शोकोऽयं बाधते चित्तं तत्कार्यं किं न बुध्यसे ॥

तथाहि ।

सर्वेऽमी जन्तवो नित्यं कृतान्तमुखकोटरे ।

वर्तन्ते ऽतः क्षणं भूय यज्जीवन्ति तदद्भुतम् ॥

स हि नापेक्षतेऽवस्थां प्रभावम्भनसुन्दराम् ।

दलयत्येव भूतानि मत्तवद्गन्धवारणः ॥

यद्यत्सृज्यनसत्पदं जननेचमनोहरम् ।

तत्तस्मिन्पातयत्येष कृतान्तहिमश्रीकरः ॥

न मन्त्रा न धनं भूरि न वैद्या न च भेषजम् ।

न बान्धवा न देवेन्द्रा मृत्यो रक्षन्ति देहिणम् ॥

इत्यदृष्टप्रतीकारे जाते मरणविचारे ।

सिद्धोऽयं मार्ग इत्येवं ज्ञात्वा को विद्वानो भवेत् ॥

तदेवं कुर्वते नित्यमश्रान्तो धर्मदेशनाम् ।

शोऽकलङ्को महाभागो मत्तः शोकगमेच्छया ॥

अहं पुनर्महामोहवशगस्तां न लक्षये ।

नष्टबुद्धिः प्रलापेन तं शोकमनुवर्तयन् ॥

कथं ।

हा बाबे हा प्रिये सुगंधे हा चार्वङ्गि वरानने ।

हा पद्मनेत्रे हा सुभु हा कान्ते वल्लभाषिणि ॥

हा भर्तृवत्सले देवि हा हा मदनसुन्दरि ।

क गतासि विहायेमं हृदयं घनवाहनम् ॥

दीयतां दर्शनं तूष्णं संभाषो मे विधीयताम् ।

क्षीयतां मामके देहे वैक्लव्यमपनीयताम् ॥

इत्येवं प्रणयकुसैरकलङ्कस्य धीमतः ।

भद्रे तत्तादृशं वाक्यं न जानामि विधेयकः ॥

दयापरीतचित्तोऽसौ ततो मां वीक्ष्य तादृशम् ।

अकलङ्कसदा भद्रे पुनः प्राह महामतिः ॥

यथा भो भो महाराज घनवाहन न युक्तमीदृशं भवादृशं
विधातुं बालचरितं । तत्परित्यज्य क्लीबतां । छररीकुह धीरतां ।
कल्लतां गयान्तःकरणं । स्मरात्मानं । विरहयेममेकान्तेनाहितं
महामोहं । मुञ्च ओकं । ग्रिचिस्त्रय परिपहं । अनुवर्तय सदागमं ।
समाचर तदुपदेशं । जनय मम चित्तप्रमोदं । किं विस्मृतं भवतो
ऽधुनैव तत्साधुनिवेदितं भवप्रदीपनकं । किं न स्मरसि तत्संसारा-
पानकं । किं न चिन्तयसि तं भवारण्यं । किं न ध्यायसि तं
सकर्मकजीवचक्रमठट्टान्तं । किं न पर्यालोचयसि तां मनुष्यजन्म-
रज्ज्वीपदुर्लभतां । किं न निर्विद्यसे वसंस्तत्र जन्मसन्तानचक्रमार्गं ।
किं विस्मरयसि तां चित्तवानरजीवरूपतरलतां । किं नानुग्रीह-
यसि तत्तैव सततं रक्षणं । किं बन्धमीषि तेषु विषयविषट्केषु ।

किं कुठसि तस्मिन्नर्पणिस्यसंज्ञे पञ्चकुसुमपञ्चरत्नः कचवरे । किं
निपातस्यसि ज्ञानस्यसि मोक्षमार्गमात्मानं घोरेषु महानरकेषु ।
किं नारोक्ष्यसि तेनोपायेनात्मानं तच्च सततानन्दे श्रियाद्यमठे ।
संसारे हि निवसतां महाराज देहिनां करतलस्थानि व्यसनानि
सुखभाः प्रियजनविप्रयोगाः अदूरगा महाव्याधयः प्रत्यासन्नानि
दुःखानि अवसंभावौनि मरणानि । ततः पुरुषस्य विमलविवेक
एवात्र पादं नापरमिति । ततोऽहं भद्रेऽवृहीतसङ्केते नाडप्रसृत
इव प्रतिबोधकध्वनिपरंपरया विद्यधूर्णित इव स्फुरन्मन्त्रात्मन्-
नया मदिरामत्त इव शीघ्रभक्षदर्शनतया मूर्छित इव यस्मिन्-
शीकरव्यञ्जनक्रियया उन्मत्तक इव सुवैद्यप्रयुक्तभेषजमालिकया तथा-
कलहवचनपटुत्वा संजातः प्रत्यागतचेतनः ॥ ततः शोकेन प्रणम्या-
मिहितो महामोहः । यथा दैव ब्रजाम्बुं । नाग्रमकलङ्को मद्य-
मिश्राशितुं ददाति । महामोहः प्राह । वत्स विषमोऽयमकलङ्कः
प्रतारयति जग्नोऽमुं जनवाहनं । आवचोरपि यत्किमप्यत्र भविष्यति
तन्वाद्यापि जानीमः । तद्गच्छ तावत् । केवलं पुनः प्रतिजागरणं
विधेयं केनापि भवतामावचोरिति । शोकेनोक्तं । यदाज्ञापयति
देवः । ततो गतः शोकः । प्रतिपद्यं मयाकलङ्कचनं वत्सभीक्ष्णः
सदागमः अवधीरितौ मनाङ् महामोहपरिग्रहौ उज्ज्वलितं
पूर्वपठितं विहितोऽपूर्वमुतपदसादरः कारितानि विषभवन-
विन्वादीनि प्रवर्तितानि बाधास्थापपापदानप्रवृत्तौनि । ततः कृतो
अथा तावदेव गुणभाजनमिति संतुष्टोऽकलङ्कः । अजान्तरे मिथ-
मिथपरिग्रहोन्माथकेन विधुरितदृढः प्रवृत्तो मत्समीपागमनस्य

महामोहप्रतिजागरकः सागरः । पृष्ठोऽनेन रागकेसरौ । कृता
तेनानुज्ञा । वज्रसिकधोक् । तात यच्च सागरो गच्छति तच्च मयापि
यातव्यं । यतो विदितमेवेदं तातस्य न खल्वेष सागरः खल्वमपि
मया विना वर्तते । रागकेसरिणोक् । वत्से यद्येवं ततो गच्छतु
भवतौ । किं चेद्यमपि कृपणता सागरस्य शरीरभूता जीवितभूता
च वर्तते । तदेषापि गच्छतु येनास्य धृतिः संपद्यते । सागरे-
णोक् । तात महाप्रसादः । ततः समागतानि तानि मदभ्यर्षे । हृष्टौ
तद्दर्शनेन महामोहपरिपक्षौ । समासिङ्गितोऽहं कृपणतया । ततः
प्रवृत्ता ममेच्छा । यदुत किमनेन ममादृष्टपरलोकसाधनेच्छया
दृष्टसुखहेतुना धनेन व्ययितेन प्रयोजनं । अथं चाकलङ्कः प्रति-
दिनं मामुत्साहयति । यथा यदि भावस्रवकरणेनाद्यापि तवो-
त्साहः ततो महाराज घनवाहन द्रव्यस्रवकरणे तावदादरं कुर्व-
न्वेति । व्ययितं च तद्वारेण वज्रतमं धनं वर्तते । तद्वच्च किं कर-
वाणीति चिन्तयतो मे विहितं वज्रसिकधालिङ्गनं । ततः प्रादु-
र्भूता मे कुबुद्धिः । यथा प्रेषयामीतः केनचिद्वचनविन्यासेन ताव-
देनमकलङ्कं । ततो न भविष्यति ममायं धनव्ययः । ततोऽभिहितो
मयाकलङ्कः । यथा भदन्त मदुपकारार्थमिहागता यूयं । अतः
संपादितो ममोपकारः । संपूर्णो भवतां मासकल्पः । ततस्ते युष्म-
दर्धमुष्मणीभविष्यन्ति भगवन्तः कोविदाचार्यः । संजनिष्यतेऽस्माक-
मुपासन्नः । ततो विहरत यूयं । वयं च करिष्यामो युष्मदादेशं ।
न भगवद्विखिन्ता कार्ष्णेति । तदाकर्ण्य विहृतोऽकलङ्कः । प्राप्तो
गुरुसमीपं ।

ततो भूयोऽपि धर्मायै विनिवार्य धनव्ययम् ।

संजातः सागराद्दिशादहं रक्तः परिग्रहे ॥

ततः परिग्रहेणोक्तः सागरो मित्रवत्सलः ।

नीयमानः चयं साक्षादहं भो रक्षितस्त्वया ॥

त्वत्तोऽपि मे विशेषेण संपन्ना भ्रातृवत्सला ।

एषा कृपणता मित्रं मम जीवितदायिका ॥

गाढं बद्धस्तिकायेषा स्नेया मदुपकारिणी ।

सोऽकलङ्को महाशत्रुर्गाढं निर्वासितो यथा ॥

तच्चाह विहितं चाह यदागत्य नरोत्तम ।

संदर्शितार्यके भक्तिः पाशितोऽयं त्वया जनः ॥

एवं च भाषमाणं तं महामोहः परिग्रहम् ।

प्रत्युवाच यथा वत्स साधु साधूदितं त्वया ॥

अयं हि सागरो वत्स सर्वस्वं मम जीवितम् ।

मदीयवीर्यं निःशेषं भावतोऽत्र प्रतिष्ठितम् ॥

अयं निर्मिथ्यभक्तो मे सागरो मामके बले ।

मत्पुत्रो राज्ययोग्योऽयमयं ते रक्षणक्षमः ॥

एवं बोद्धाशितस्तेन महामोहेन सागरः ।

संजातो मां वशीकृत्य स सदागमबाधकः ॥

ततो विवर्धिताकांक्षो दूरीकृतसदागमः ।

संजातस्यक्तकृत्योऽहं यथा पूर्वं तथा पुनः ॥

ततो मदीयवृत्तान्तं समाकर्ष्य कृपापरः ।

भूयः प्रचक्षितो भद्रे सोऽकलङ्को मदन्तिकम् ॥

ततः कृतप्रणामेन तेन कोविदसूरयः ।
 विज्ञापिता ब्रजामीति दीपयिता प्रबोजनम् ॥
 अथ निश्चित्य सङ्गावं प्राङ्ः कोविदसूरयः ।
 निरर्क्षकोऽयं ते क्लेशस्ततो मा नास्तदन्तिकम् ॥

तथाहि ।

यावत्तस्य समीपस्थौ महामोहपरिपश्यौ ।
 तावन्नास्मिन् कर्मणः स तात जनबाह्वनः ॥

यतः ।

आगच्छन्ति तयोः पार्श्वे निवसन्तस्थानरादयः ।
 तेषामाश्रयभूतौ तौ सर्वेषां सूक्ष्मायकौ ॥
 वग्रे च वर्तमानस्य तस्य तेषां दुरात्मनाम् ।
 कोपदेहाः क वा धर्मः क महागमनीयकः ॥
 बहिरे कर्षणापोऽयमन्धे गृत्तप्रदर्शनम् ।
 ऊषरे बीजनिषेपकस्य वा धर्मदेयना ॥

यतः ।

अत्यन्तस्तस्य संस्कारस्यावकीनेन जायते ।
 वचनेन कृतिर्गुर्वी स्वाध्यासस्य भवाद्गुणान् ॥

अन्यच्च ।

बोधितो बोधितो भूयः स ज्ञेते भावनिद्रया ।
 यावदेतौ समीपस्थौ महामोहपरिपश्यौ ॥
 तद्वत् ते जतेवार्धं जनबाह्वनमभिधौ ।
 सत्कार्यज्ञनिद्रे काले न वर्तन्ते त्रिचक्षणः ॥

चकलहेनोक्तं ।

भदन्तानर्थहेतुभ्यां ताभ्यां सार्धं तपस्विनः ।
 कदा पुनर्विद्योमः स्थापनवाहनभुजः ॥
 गुरुषोक्तं विजानन्ति तं प्रायेण भवावृणाः ।
 चारिचधर्मराजस्य प्रसिद्धो यो महत्तमः ॥
 चारिचधर्मयुक्तेन स्ववीर्येण विनिर्मिता ।
 तेनास्ति मानसी कन्या विद्या नाम मनोहरा ॥
 सा सुरूपा विद्यासाक्षी जगदाङ्गादकारिणी ।
 विज्ञातविश्वभावार्थां सर्वावयवसुन्दरी ॥
 विद्वत्सन्ती च सा कन्या वततोद्दामस्त्रीकृता ।
 संसारातीतसावस्था मुनीनामपि वक्षमा ॥
 सा सर्वसम्पदां मूलं सा सर्वकृष्णनाशनी ।
 निरन्तानन्दसन्दीपदायिका सा निगद्यते ॥
 अतस्मां कन्यकां विद्यां यदासौ घनवाहनः ।
 लप्स्यते भोक्तृदासुभान्महामोहो विधोक्ष्यते ॥

यतः ।

सा कन्या निजवीर्येण विद्वद्भानेन पापिना ।
 न विद्यते सहावस्था अनयोक्तेन हेतुना ॥

किं च ।

तथा निरीहता नाम कन्यान्या विद्यतेऽनघा ।
 चारिचधर्मराजस्य दुहिता सा मनोरमा ॥
 विरतेः कुचिसंभृता भ्राचोरत्यक्तपूजिता ।

चारित्रधर्मराजीये राज्ये सा सर्वसारिका ॥
 महत्तमस्य साभीष्टा सद्बोधस्यातिवह्निमा ।
 सन्तोषतन्त्रपात्रेण स्वाभिभक्तेन वर्धिता ॥
 स्वभावसुन्दरा वाक्सा संपूर्णैश्चा न वाञ्छति ।
 वस्त्राभूषणरमास्त्रादिसंपाद्यं सा विभूषणम् ॥
 स्वर्णेन विविधैर्भोगैर्विचित्रै रत्नराशिभिः ।
 न ग्रह्या सोभमानेतुं कन्यका सा निरीहता ॥
 सा निःशेषजगद्व्यासा सुनीनां मनोहरा ।
 सा दुःखोच्छेदिका धन्या सा चित्तानन्ददायिका ॥
 तां कन्यां चाहसावस्थां यदासौ घनवाहनः ।
 लप्स्यते विलयं यायान्तदा नूनं परिग्रहः ॥
 विरोधोऽस्ति तथा सार्धं यतस्तस्य दुरात्मनः ।
 अतस्तां वीक्ष्य पापोऽसौ गाढभीतो विलीयते ॥
 अकलङ्केनोक्तं ।

कदा पुनरसौ धन्ये ते कन्ये परिण्येयति ।
 तयोर्दण्डनकारिण्यौ भदन्त घनवाहनः ॥

कोविदसूरिणोक्तं ।

भूयसाद्यापि कास्त्रेण तद्योर्लाभो मरुत्तम ।
 लब्धयोश्च भवेन्नूनं स तयोः परिणायकः ॥
 अथाकलङ्कः प्रत्याह युष्माकं यदि रोचते ।
 ततोऽहं लब्धयामीति ते कन्ये घनवाहनम् ॥
 गृह्हराह महाभाग नाधिकारो भवादृशाम् ।

कन्ययोः प्रापयेऽद्यापि तयोरेतेन हेतुना ॥
 स कर्मपरिणामाख्ये कन्ये दापयिष्यति ।
 घनवाहनराजाय नोऽपरो दापकस्तथोः ॥
 दाप्यमाने पुनस्तेन ते स्थातां कन्यके यदा ।
 हेतुभावं भजन्त्येव तदा बुद्ध्याद्ग्रा अपि ॥
 एवं च स्थिते ।

स एव योग्यतां मत्वा कश्चित्ते दापयिष्यति ।
 कन्ये सुखप्रदे धन्ये घनवाहनभूभुजे ॥
 अतो विहाय तस्मिन्नां स्वाध्यायध्यानतत्परः ।
 विमुक्तावस्तुनिर्वन्धस्तिष्ठार्थं त्वं निराकुलः ॥
 ततस्तथेति भावेन प्रतिपद्य गुरोर्वचः ।
 क्षितोऽकलङ्को निखिलस्तदा भद्रे निरातुरः ॥
 अहं तु तौ समाश्रित्य महामोहपरिग्रहौ ।
 आगत्यागत्य तद्गुह्यैरेकैकेन कदर्थितः ॥
 तथाहि ।

एके गच्छन्ति तद्गुह्याः प्रत्यागच्छन्ति चापरे ।
 अन्ये तिष्ठन्ति मत्पार्श्वे किञ्चिदाश्रय कारणम् ॥
 किं वाच बह्वृणोक्तेन समासात्ते निवेद्यते ॥
 भूरिभाषितवा त्वं मां वाचालं मावजीगणः ।
 चित्तवृत्तिमहाटव्यां वा गदी सा प्रमत्तता ॥
 तत्तद्विचक्षितं नाम चत्तस्याः पुश्चिन्नं पुरा ।
 वर्णितं तत्र चोद्दिष्टचित्तविशेषमष्टयः ॥

दृष्ट्वा च वेदिका तस्यां विषर्षासाख्यविष्टरम् ।
 तन्निषण्णो महामोहस्तस्याविद्या वपुर्जतो ॥
 विमर्गेण प्रकर्षाय या सा पूर्वं निवेदिता ।
 स्मरसि त्वं विशाखाणि चित्ते सर्वमिदं न वा ।
 ततोऽष्टहोतसङ्केता प्राह बाढं स्मरामि भोः ॥
 संसारिणीवस्तां प्राह यद्येवं चारुकोचने ।
 ततस्तो धे विमर्गेण प्रकर्षाय विवर्णिताः ॥
 मिथ्यादर्शनसंज्ञाया भूयांसो वेदिकास्थिताः ।
 अन्ये चेवापरास्ताश्च क्षिता सुत्कलमच्छपे ॥
 ते सर्वे भूभुजो भद्रे सकलपाः सवान्धवाः ।
 सम्यग्यपरिवारास्य प्रत्येकं समुपागताः ॥
 महामोहे समीपस्थे तदा मे सर्वनायके ।
 न सोऽस्ति कश्चित्तत्सैन्ये येनाहं न निषेवितः ॥

ततश्च ।

गृह्णो विमूर्छितक्षेषु भावेषु भवभाविषु ।
 कृतोऽहं नष्टसन्मार्गी महामूढतया तदा ॥
 सदागमं परित्यज्य विधाय मतिविभ्रमम् ।
 मिथ्यादर्शनसंज्ञेन भूयोऽहं बाधितस्तदा ॥
 पापानि धर्मबुद्ध्याहं दाहणानि पुनस्तदा ।
 भूरिशः कारितो भद्रे क्षुद्रदृष्ट्या तन्महेक्षया ॥
 शब्दादिविषयधाम्ने निःसारे साधुनिन्दिते ।
 विधापितो मनःप्रीतिं रागनेसरिणा पुनः ॥

तस्य भार्गवं पुनर्घां वा मूढता नाम विमुता ।
तदग्रेण मया नैव विज्ञाता भवदुष्टता ॥
तथा देवमन्त्रोऽपि यन्निमित्तानिमित्तकम् ।
कुर्वन्प्रतीतिश्रुतापं नितरां मे विवृम्भितः ॥

तथा ।

तस्यविवेकिता भार्या कार्याकार्थविचारणम् ।
कुर्वन्तं वारयत्युच्चैस्तदा मां वपुर्वर्तिनम् ॥

तथा ।

मन्त्रे रूपे रसे मन्त्रे स्पर्शे वात्यन्तसोऽपः ।
वपुर्लुतोऽहं संपन्नो रागनेसरिमन्त्रिणा ॥
प्राप्तेषु ग्राह्यमूर्त्तान्धोऽप्राप्ताकांक्षाविडम्बितः ।
लुप्तो भोगेषु तस्यैव भार्यया भोगदृष्टया ॥

तथा ।

निर्वादितमुखो वा वा हासितोऽहं निरर्थकम् ।
हासेन वज्रघ्नो भङ्गे सङ्गाधीर्यविरोधिना ॥
मूचान्मन्त्रेद्विज्ञानात्मसमपूर्णेषु धोषिताम् ।
गात्रेषु रमितो भङ्गे रत्याहं वज्रघ्नस्तदा ॥
अरत्यापि महोद्वेगश्रुतापाङ्गान्तमानसः ।
लुप्तोऽहं भुरिगो भङ्गे कारुण्यैरपरापरैः ॥
मरिच्यामीति विमानो राज्यं वा मे हरिष्यते ।
इत्यादि कारुण्यं प्राप्य भङ्गेऽहं विनाटिमः ॥
मरणं क्षिप्रमभूनामर्थसमादिकं तथा ।

हेतुं संप्राप्य शोकेन भूयो भूयो विडम्बितः ॥
 तत्त्वमार्गविवृतात्मा मिथ्याबुद्ध्या तिरोहितः ।
 विवेकिहास्यतां नीतस्तदाहं हि जुगुप्सवा ॥

तथा ।

रागकेसरिणः पुत्रा येऽष्टौ पूर्वं विवर्णिताः ।
 सुता देवगजेन्द्रस्य चे चाष्टौ परिकीर्तिताः ॥
 तैस्तदा मे कषायाज्जैर्महामोहपितामहे ।
 समीपस्थे कृतं यन्तु तदाख्यातुं न पार्यते ॥
 ज्ञानप्रकाशलेणेन रहितो भावतस्तदा ।
 ज्ञानसंवरणेनाहं प्रबलेन कृतः पुनः ॥

तथा ।

कुर्वन् चक्षुरारावं काष्ठवज्रहृत्तेजः ।
 दर्शनावरणेनाहं स्थापितो मतदर्शनः ॥

तथा ।

कचिदाह्लादितोऽत्यन्तं कचित्सन्तापविह्वलः ।
 कृतोऽहं तेन चार्वङ्गि वेदनीयेन भूभुजा ॥

तथा ।

आयुष्कनामकेनापि नरेन्द्रेण सुखोचने ।
 घनवाहनरूपेण तदाहं धारितस्त्रिभुजम् ॥

तथा ।

तेन नामाभिधानेन भूभुजा वरवीचये ।
 शरीरे मामके चित्रं विजयीयं निदर्शितम् ॥

तथा गोचान्तराद्याभ्यां समाहाय्यं वरानने ।

कृतमेव ममात्यर्थं चरितार्थं तदा पुनः ॥

तथा ।

रौद्रार्तध्यानसंयुक्तः पापात्मा पापचेष्टितः ।

विहितोऽहं विशालाक्षि तेन दुष्टाभिसन्धिना ॥

तथान्यैरपि तत्काक्षे महामोहे समीपगे ।

ममाविर्भावितं भद्रे खं खं वीर्यं महामटेः ॥

अकचक्ष्णेन युक्तत्वाद्गणय इव निर्भयैः ।

इत्थं खलीकृतोऽत्यन्तं तैरहं भावप्रभुभिः ॥

अथान्यदा समायातो मत्कदर्थनकाम्यथा ।

महामोहनरेन्द्रस्य समीपे मकरध्वजः ॥

स च स्त्रीयां रतिं भाषीं रागकेसरिमग्निलम् ।

पद्ममानुषसंयुक्तं तच्च तस्य कुटुम्बकम् ॥

एतां सर्वां समासाद्य सामग्रीं कार्यसिद्धये ।

संगद्वन्द्वकवचस्तदा प्राप्तो मृगेषणे ॥

ततस्तुष्टो महामोहो मकरध्वजमीक्षणात् ।

सोऽप्यासाद्य महामोहं परं हर्षमुपागतः ॥

ततस्तेन युतः साक्षात्संगद्वो गन्धवारणः ।

संपन्नोऽसौ महामोहो जातो मेऽत्यन्तबाधकः ॥

शब्दरूपरसस्पर्शगन्धसुखदुःखसन्धिभिः ।

गाढं निर्गृह्यद्विधः संजातोऽहं ततस्तदा ॥

गतांशकरसङ्काशो विषयाशुचिकर्दमे ।

राशिर्दिवं निमग्नः स्त्रियोऽहं विगतपथः ॥
 सुभूयसापि काष्ठेन च भोगैस्तृप्तिमावतः ।
 दृष्टपानेन किं जातः पीनगण्डोऽथ वानरः ॥
 बुद्धानस्य च मे भोगान् वर्धते भोगदृष्टिना ।
 सुतरां सुखसत्येव जलेन वडवानसः ॥
 अकलक्षोपदेशो भ्रष्टाङ्गकरनिर्मलाः ।
 तदा मे विस्मृताः सर्वे महामोहघनादृताः ॥
 ततो मां तादृशं दृष्ट्वा भावश्चुविचेष्टितम् ।
 न मेऽग्रसर इत्येवं गतो दूरं सदागमः ॥
 यथाभिमतकामांश्च संपादयति मे तदा ।
 अथौ पुण्योद्दयोऽहं तु विमूढस्तं न ज्ञाये ॥
 ततो विमुक्तनिःश्वसरात्त्वकार्षीं दिवाविभ्रम् ।
 अन्तःपुरगतः खेपं बुद्धानोऽहमवस्थितः ॥

तथा ।

यां यां नारीं प्रपश्यामि वनरे चतुर्विधाम् ।
 कुलजामकुलज्यां वा यां वा कश्चिन्निवेदयेत् ॥
 तां तां सर्वां समाकृत्य जनेभ्यो वक्ष्यन्मया ।
 अन्तःपुरे प्रवेष्ट्याहं करोमि निजप्रतिक्रमम् ॥
 न जानामि महापापं नापेक्षे कुलजाङ्गमम् ।
 गणयामि न बाधन्यो वारकं मन्त्रिमण्डलम् ॥
 ततो विरक्ताः सामन्ताः पुरं षोडशमागमम् ।
 तादृग्बाधमशीलेन चञ्चिता मम बान्धवाः ॥

पदातयोऽपि संपन्ना मम निन्दाविधायकाः ।
 गुणाः सर्वत्र पूज्यन्ते सम्बन्धो नात्र कारणम् ॥
 अहं तु तादृशीं लोकाज्जानानोऽप्यात्मनर्हणाम् ।
 महामोहवशीभूतो निन्द्यकर्मरतः स्थितः ॥
 या नीचकुलसंजाता यास्यागम्याः स्त्रियो नृणाम् ।
 सर्वाः स्नेहःपुरे चित्रास्ता मया पापकर्मणा ॥
 अयासीच्च कनिष्ठो मे भ्राता नीरदवाहनः ।
 लज्जापरो विनीतात्मा प्रख्यातः सारथौघः ॥

ततश्च ।

मत्तो विरक्तैः सामन्तैः पौरमन्त्रिमहन्तमैः ।
 एकवाक्यतया सर्वैः स प्रोक्तो रहसि स्थितः ॥

यदुत ।

अनन्यगमनासक्तो निर्मर्यादो विमूढधीः ।
 नष्टधर्मा पशोस्तुल्यो य एवं कुलदूषणः ॥
 सोऽयं सिंहासनमेव सारमेयो नराधमः ।
 अस्य लोभ्यो न राज्यस्य कुमार अनवाहनः ॥
 अनेन हारितं राज्यं वंशानां लाघवं कृतम् ।
 न युज्यते ततोऽस्माकं विनाशोऽयमुपेक्षितम् ॥
 अतोऽयं प्रतिराज्येषु वृत्तान्तो नावगम्यते ।
 यावन्तावत्कुमारोऽत्र राजा भवितुमर्हति ॥
 अन्यथा नैव ते भ्राता न राज्यं न च भूतवः ।
 न वयं न यशो नैव नगरं भो भविष्यति ॥

एवं चोक्तः स तैर्युक्तियुक्तं नीरदवाहनः ।
 तथैव दृष्टतच्छ्रेष्ठः पर्याप्तोचमुपागतः ॥
 इतश्च मामको भद्रे वयस्यो दुष्टचेष्टितैः ।
 गाढमुदेजितक्षिप्ते नष्टः पुण्योदयस्तदा ॥
 पापं चात्यर्गस्त्रीभूतं प्रवृद्धा भावप्रभवः ।
 द्राक्षीषधी च संजाता भूयः सा कर्मणः स्थितिः ॥
 ततश्च वचनं तस्य यत्कोकैर्मन्त्रितं पुरः ।
 तस्मिन्ने युक्तियुक्ताक्षयं मे भ्रातुश्चक्रे ॥

ततश्च ।

एवं भवतु तेनोक्तैस्त्रैर्लोकैर्वैरिर्कैरिव ।
 चागत्याहं दृढं बद्धो मदिरामदविह्वलः ॥
 तावतः परिवर्गस्त मध्ये जातो न कश्चन ।
 मत्पक्षे यजमो भद्रे येन मा मेति जल्पितम् ॥
 ततो नरकपाशाभैस्त्रैर्वद्धा नरकोपमे ।
 क्षिप्तोऽहं चारके सुभ्रु ज्ञातिमन्त्रिमहत्तमैः ॥
 स च संस्थापितो राज्ये राजा नीरदवाहनः ।
 महाकलकलेनोच्चैर्नृत्यद्विस्तोषनिर्भरैः ॥
 दृष्टाः कुस्वामिनाग्नेन तुष्टाः सुस्वामिनो गुणैः ।
 ते पौरसैनिका लोकास्ततः किं किं न कुर्वते ॥
 अहं तु चारके तच्च पुरीषमक्षपिच्छिसे ।
 मूचान्मृक्षेदजाम्बाक्षदुर्गन्धे गर्भसन्निभे ॥
 चुधाचामोदरो बद्धः परिभूतो विगर्हितः ।

मृतदुष्टेष्टितैः क्रुद्धैर्बासकैरपि ताडितः ॥
 अनेकयातनास्थाने स्ववर्गेणावधीरितः ।
 प्राप्तः शरीरसंतापं नरकेष्विव नारकः ॥
 महामोहवशीभूते राज्यभ्रष्टे तथा मयि ।
 यः संजातो मनस्तापः स त्वाख्यातुं न पार्यते ॥
 तथाहि ।

ममेदं विपुलं राज्यं मामकीना विभूतयः ।
 अधुनान्ये प्रभोक्तार इति शोकेन पीडितः ॥
 सुखसाक्षितदेहोऽहमधुना लीदृशी गतिः ।
 सर्वस्य परिभूतोऽहमित्येतत्ता कदर्थितः ॥
 लुप्यन्ति मामकमिदं रत्नस्वर्णादिकं जनाः ।
 एते हा हा इतोऽस्मीति बाधितो धनमूर्खया ॥
 तदेवं नरकाकारे नारके दुःखपूरितः ।
 तच्चाहं संस्थितो भद्रे सुचिरं पापकर्मणा ॥
 परिवारसमेतस्य महामोहस्य दोषतः ।
 तथाप्यहं न निर्दिष्टः संसाराच्चाहलोचने ॥
 क्रोधात्प्लेक्षु लोकेषु चित्तकलोलदूषितः ।
 रौद्रध्यानानुगो नित्यं भूरिकालमवस्थितः ॥
 अथ जीर्णा क्रमेणैव गुडिका मे चिरन्तनी ।
 ततो वितीर्णा सा मम भवितव्यतयापरा ॥
 गतः पापिष्ठवासायां पुरि सप्तमपाटके ।
 अहं तस्याः प्रभावेण जातः पापिष्ठरूपकः ॥

मृहे तत्राप्रतिष्ठाने निर्भिन्नो वक्ष्यकण्टकैः ।
 सागराणां चयस्त्रिंशत्सप्तन् कन्दुकलीलया ॥
 तदन्ते गुडिकादानाङ्गवितथ्यतया तथा ।
 पञ्चाक्षपशुसंस्नानमानीय ग्रफरीकृतः ॥
 पुनर्नीतोऽप्रतिष्ठाने समानीतस्ततोऽप्यहम् ।
 कृतस्य गुडिकादानाच्छार्दूलाकारधारकः ॥
 भूयः पापिष्ठवासायां नीतोऽहं तुर्यपाटके ।
 ततोऽप्यानीय विहितो मार्जाराकारधारकः ॥
 तदेवंविधरूपाणि जनयन्त्या मुञ्जमुञ्जः ।
 दुःखसागरविस्तारं दर्शयन्त्या क्षणे क्षणे ॥
 तदसंख्यवहाराख्यं विशास्य नगरं परम् ।
 प्रायः समस्तस्थानेषु भ्रमितीहं महेक्षया ॥
 युक्तः सपरिवारेण महामोहेन सुन्दरि ।
 कुर्वाणो निजभार्यायां क काचं न विनाटितः ॥
 तथा परिग्रहेणाहं संज्ञया निजभार्याया ।
 युक्तेन वज्रगो भद्रे योनौ योनौ विडम्बितः ॥

यतः ।

मृहकोकिलिकासर्पमूषिकाकारधारकः ।
 हृष्टो निधानमासाद्य तन्नाग्रे विह्वलो मृतः ॥
 एवं ज्ञानन्तकाक्षं मे भ्रमतो गजगामिनी ।
 धर्षणाच्चूर्णन्यायात्प्रसज्जा भवितव्यता ॥

अन्यच्च ।

आन्ता इव मया सार्धं भ्रमतोऽनन्तवर्त्मनि ।
 किञ्चित्ते दुर्बलौभूता महामोहादयस्तदा ॥
 पापं च प्रतनूभूतमौषत्कर्मस्त्रितिक्षया ।
 पुनर्घन्धिः समीपस्था संजाता मे वरानने ॥
 ततो मनुजगत्यन्तः पाटके भरताभिधे ।
 शाक्तेऽहं पुरे गीतो भवितव्यतया तथा ॥
 वणिजस्तस्य गन्धस्य भार्वास्ति घनसुन्दरी ।
 जनितास्तुतत्वेन गुडिकादानयोगतः ॥
 प्रतिष्ठितं च मे नाम यथायममृतोदरः ।
 अथ क्रमेण संप्राप्तो यौवनं काममन्दिरम् ॥
 दृष्टः सुदर्शनो नाम सुसाधुः कामने मया ।
 कृपापरीतचित्तेन कृता मे तेन देवना ॥
 ततो भूयो मया भद्रे महात्मायं सदागमः ।
 विस्मोक्तः समीपस्तस्य साधोर्महात्मनः ॥
 किञ्चिद्भद्रकभावत्वाजमस्कारादिपाठकः ।
 जातोऽहं आवकाकारधारको द्रव्यतस्तदा ॥
 ततस्तदनुभावेन पुरेऽहं विबुधास्तथे ।
 भवचक्रस्थिते गीतो गुडिकायाः प्रभावतः ॥

तत्र च ।

भावना व्यन्तरा ज्योतिस्सारिणः कल्पवासिनः ।
 पाटकेषु वसन्त्येते विबुधाः कुलपुष्पाः ॥
 दशाष्टपञ्चमेदास्ते जयः पूर्वं यथाक्रमम् ।

कल्पस्यास्तदतीताश्च द्विभेदास्तुर्यपाटके ॥
 कल्पस्या द्वादशावाससंस्थिताः समुदाहृताः ।
 नवपञ्चनिवासस्यास्तदतीताः प्रकीर्तिताः ॥
 तत्राद्ये पाटके भद्रे जातोऽहं भावनस्तदा ।
 आद्यभेदस्थितेष्वेव विबुधः कुलपुत्रकः ॥

ततश्च ।

गतस्य तत्र पद्माक्षि विस्मृतो मे सदागमः ।
 स्थितोऽयमपि मां हित्वा कुर्वाणः काञ्चयापनाम् ॥
 ततो महर्द्धिसंपन्नः सार्धं पश्योपमं मुदा ।
 सुखं यद्येष्टं भुञ्जानः स्थितोऽहं चारुलीलया ॥
 तदन्ते गुडिकां दत्त्वा भार्यया तुष्टचित्तया ।
 पुरेऽहं मानवावासे समानौतः पुनस्तथा ॥
 तत्रास्ति बन्धुदत्तस्य वणिजः प्रियदर्शना ।
 भार्या तस्याः सुतत्वेन जातोऽहं चन्धनामकः ॥
 संप्राप्तयुवभावेन सुन्दराख्यो मुनीश्वरः ।
 दृष्टो मया समीपस्थस्तस्य चायं सदागमः ॥
 शिञ्चितं पुनरप्यस्य सम्बन्धि ज्ञानमप्यकम् ।
 जातस्याहं तदा भद्रे अमणो भाव्यर्जितः ॥
 गतस्तदनुभावेन भूयोऽहं विबुधाक्षये ।
 महर्द्धिविबुधस्तत्र जातो व्यन्तरपाटके ॥
 न नीतो विस्मृतत्वेन मया तत्र सदागमः ।
 गतेन मानवावासे पुनश्च प्रविशोक्तिः ॥

एवं विचरतानन्ते भवचक्रे पुनः पुनः ।
 तथानन्तेन कालेन मया भार्यानियोगतः ॥
 अथं सदागमो भद्रे महात्मा प्रविश्लोकितः ।
 अनन्तवारा दृष्टोऽपि विस्मृतश्च पुनः पुनः ॥
 विस्मृते च पुनर्भ्रान्तिं भवचक्रं निरन्तकम् ।
 आसादितः कथंचिच्च पुनरेष सदागमः ॥

यतः ।

अनन्तवाराः संपन्नः आवकोऽहं सुखोत्पन्ने ।
 द्रव्यतो यतिरूपश्च तच्च दृष्टः सदागमः ॥
 विमुच्येमं महाभागं भूयो भूयोऽन्तरान्तरा ।
 भ्रान्तः समस्तस्थानेषु कृता नानाविडम्बनाः ॥
 कुतूर्थिकयतिश्चाहं सदागमविदूषकः ।
 अनन्तवाराः संपन्नो भवचक्रे निरन्तके ॥
 अन्यच्च भ्रमतस्तत्र भवचक्रे ममाखिले ।
 कचिद्दीर्घा कचिद्गुह्या संजाता कर्मणः स्थितिः ॥
 कचिच्च प्रवक्ष्या जाता महामोहादिग्रचवः ।
 कचित्सदागमो जातः प्रवक्ष्यस्तन्निवारकः ॥
 ततश्चानन्तवाराभिर्यावदभ्यासमागतः ।
 अथं सदागमस्तावज्जातं यत्तन्निबोध मे ॥
 सा किंचिन्निर्मलीभूता चित्तवृत्तिर्महाटवी ।
 ततश्चावसरं ज्ञात्वा प्रस्थितः स महत्तमः ॥
 उक्तश्रानेन सदोधो मत्समीपागमेच्छया ।

आर्थं विज्ञाप्यतां देवः साम्प्रतं गम्यतां मया ॥
 यस्तस्या पूर्वनिर्दिष्टो देवस्यापि नरोत्तम ।
 सोऽधुना वर्तते सद्यः प्रस्तावो ह्यन्त मादृशाम् ॥
 सद्बोधेनोक्तं ।

साह साहदितं तात सम्यक् संसृष्टितोऽवधिः ।
 ततो विज्ञापितस्तेन सद्बोधेन नरेश्वरः ॥
 ततश्च ।

चारिचधर्मराजेन वचनान्तस्य मन्त्रिणः ।
 प्रहितो मत्समीपेऽसौ सन्वददर्शननामकः ॥
 तेन चोक्तं ।

विद्येयं नीयतां देव प्राभूतं कन्यकानघा ।
 तस्य संसारिजीवस्य येन तोषोऽस्य जायते ॥
 सद्बोधः प्राह नाद्यापि प्रस्तावोऽस्या महत्तम ।
 नयने ह्यन्त विद्यायास्तत्कार्णव्य कारणम् ॥
 स हि संसारिजीवतां मुग्धबुद्धिर्न भोक्ष्यते ।
 विशेषतस्तत्तावत्सामान्येन प्रपश्यते ॥
 एवं च स्थिते ।

यावन्न तात्त्विकं रूपं तवानेनावधारितम् ।
 तावन्न युज्यते दातुमेषा तस्मै सुकन्यका ॥
 अज्ञातकुलश्रीलो हि कुर्यादस्याः पराभवम् ।
 ततः स्वाश्विन्तसंतापो मादृशां तन्निमित्तकः ॥
 ततो गच्छ विना विद्यां त्वं तावत्तस्य सन्निधौ ।

कालेन भूयसा रूपं भोक्ष्यते हि स तावकम् ॥

ततश्च ।

यदा स्यात्तेन विज्ञातं रूपं तव परिष्कृतम् ।

तदाहमागमिष्यामि विद्यामादाय तेऽन्तिके ॥

सदागमस्य सानाथ्यं महामोहादितामवम् ।

तथा संसारिजीवस्य सुखस्वादादिवेदनम् ॥

देवे चाभिमुखीभावस्तस्य दर्शनकाम्यया ।

विद्यया रहितस्यापि गच्छतस्तत्र ते गुणाः ॥

ततो यदादिश्रुत्यार्थो यथाज्ञापयति प्रभुः ।

इत्युक्त्वा प्रस्थितस्त्र्येणं मत्समीपं महत्तमः ॥

इतश्चाहं तदा भद्रे नगरे जनमन्दिरे ।

सूनुरागन्दनन्दिन्योर्जातो नात्मा विरोचनः ॥

ततः संप्राप्ततादृश्यः कानने चित्तनन्दने ।

गतस्तत्र मया दृष्टो धर्मघोषो सुनौचरः ॥

इतश्च मे तदा ह्रस्वा वर्तते कर्मपङ्कतिः ।

महामोहादथो जातास्तनवो भावप्रभवः ॥

ततश्च ।

प्रणम्य तं महाभागं निषण्णः शुद्धभुतले ।

ज्ञातोऽहं भद्रकस्त्रेण ज्ञानास्त्रोक्तेन धीमता ॥

किं च ।

कुर्वता मानसानन्दमस्तुतचरणोपमम् ।

ततो मे कर्तुमारब्धा सुनिना धर्मदेशना ॥

कथम् ।

मनुजजन्मजगत्यतिदुर्लभं जिनमतं पुनरत्र विशेषतः ।

तदिदमाय नरेण सुमेधसा विठपनीयमतोऽपि परं पदम् ॥

इतरथा पुनरेव निरन्तके निपतितस्य सुभौमभवाध्वके ।

कुशलश्रमलसुत्कलमौदनं ननु विनातुलदुःखपरंपरा ॥

इदमवेत्य जनेन विजानता कुशलकर्म भवोदधितारकम् ।

इह विधेयमहो विफलं मुधा न करणीयमिदं नरजन्मकम् ॥

अचान्तरे प्रत्यक्षीभूतो मे तस्य मुनेः समीपे भूयोऽपि भग-
वानयं सदागमः । ततो बुद्धं मया तस्य मुनेर्वचनं । अभिहितं च ।
यन्मया कर्तव्यं तदादिग्रन्तु भगवन्तः । मुनिनोक्तं । भद्राकर्णय ।
अवधीरणीयो भवता भवप्रपञ्चः । आराधनीयो विलीनरागदेष-
मोहोऽनन्तज्ञानदर्शनवीर्यानन्दपरिपूर्णः परमात्मा । वन्दनीयास्त-
दुपदिष्टमार्गवर्तिनो भगवन्तः साधवः । प्रतिपत्तव्यानि जीवाजीव-
पुण्यपापास्तवसंवरनिर्जराबन्धमोक्षलक्षणानि नव तत्त्वानि सर्वथा ।
प्रेयं जिनवचनमृतं । नेयं तदङ्गाङ्गीभाषेन । अनुष्ठेयमात्महितं ।
उपश्रेयं कुशलानुबन्धिकुशलं । विधेयं निष्कलङ्कमन्तःकरणं ।
श्रेयं कुविकल्पजल्पजातं । अवशेयं भगवदचनसारं । विज्ञेयं रागा-
दिदोषवृन्दं । श्लेयं सुगुरुसदुपदेशभेषजं । देयं सततं सदाचरणे
मानसं । अवगेयं दुर्जनप्रणीतकुमतवचनं । निमेयं महापुरुषवर्ग-
मध्ये स्वरूपं । स्त्रेयं निष्प्रकम्पचित्तेनेति । एवं चोपदिशति मधुर-
भाषिणि भगवति धर्मघोषतपस्त्रिणि संप्राप्तोऽसौ सम्यग्दर्शननामा
महत्तमः । विलोकितो दुर्भेदकर्मग्रन्थिभेददारेणासौ मया । ततः

संजातं मे तच्च सुनिवचने स्वरूपा अद्भुतं । प्रतिपन्नोऽसौ
हितवन्धुबुद्ध्या महत्तमः । अभिहितो सुनिवरः । सदाज्ञाप-
यति नायस्तदेवाहं करिष्ये । ततोऽभिवन्द्य तं सुनिवरं गतोऽहं
स्वभवने ।

ततः प्रभृति जातोऽहं सम्बन्धदर्शनसंयुतः ।
तत्त्वअद्भुतानपूतात्मा विशिष्टज्ञानवर्जितः ॥
तदेव सत्यं निःशङ्कं यज्जिनेन्द्रैः प्रवेदितम् ।
एतावन्माचतुष्टोऽहं तदा जातो वरानने ॥
सदागमो हि विज्ञानं स्वमावेदयते तदा ।
केवलां सूक्ष्मभावेषु न मे बोधः प्रवर्तते ॥
न संजातास्तदा सूक्ष्मविविक्तज्ञानहेतवः ।
गुरवः पटुवाचोऽपि विना मे निजयोग्यताम् ॥

यतः ।

स्वयोग्यतैव चार्वाङ्गि अद्भुतज्ञानकारणम् ।
गुरवः केवलं तस्यां भवन्ति सहकारिणः ॥

तथाहि ।

अकस्मिन्ने तथा लभ्ये बोधार्थं मे सकोविदे ।
न अद्भुतं ममोत्पन्नं तदा यत्प्रयत्नैरपि ॥
ततः परं पुनर्जातोऽनन्तवारा वरानने ।
सदागमेन सम्बन्धः अद्भुतशून्यस्तथाप्यभूत् ॥
अतो यदा यदा पुंसो यावती योग्यता भवेत् ।
तदा तदा भवत्यस्य तावानेव गुणोद्भवः ॥

अतः अद्भुतमात्रं मे सूक्ष्मज्ञानविवर्जितम् ।

धर्मघोषोपेदशैलैः संजातं योग्यतानुगम् ॥

अन्यच्च ।

पल्लोपमपृथक्के तु क्षीणे कर्मस्थितेस्तदा ।

मृद्धिधर्मो मया दृष्टः सामान्यान् विशेषतः ॥

पालितानि तदादेशाद्भुतानि नियमास्तथा ।

केचित्तदा मया भद्रे अद्भासंशुद्धबुद्धिना ॥

ततस्तदनुभावेन सत्पुत्रे विबुधास्तथे ।

कल्पवाशिषु नीतोऽहं गुडिकादानपूर्वकम् ॥

अथ सौधर्मकल्पेऽहं भास्वराकारधारकः ।

समुत्थितः क्षणार्धेन शयनान्तश्च कौटुम्भम् ॥

दिव्यपद्मसूक्ष्मचूर्णरचितं स्रग्पेशसम् ।

कोमलामलसञ्चेलच्छादितं चित्तनन्दनम् ॥

सुमनोगन्धसङ्घूपलसदामोदसुन्दरम् ।

दिव्यांशुकवरोक्षोचदृष्टिगोचरबन्धुरम् ॥

तत्र चोदितमानेन बाहुयुग्मेन विस्मितः ।

किरीटकटकथूरहारकुण्डलभूषितः ॥

भृषाङ्गरागताम्बूलवनमालाविराजितः ।

उपविष्टः क्षणाज्जातो द्योतिताखिलदिक्पथः ॥

ततोऽहं जय नन्देति जय भद्रेति भाषिणः ।

सखेखा ललना लोका लोललोचनचारवः ॥

स्तुवन्तो मां मनोहारिवचनैः कर्णपेशसैः ।

देवोऽसि खामिकोऽस्माकमिति किङ्करतां गताः ॥
 ततोऽहं विस्मयोत्फुल्ललोचनः पर्यचिन्तयम् ।
 तां घम्टङ्गिं विस्त्रोक्षेदं किं मया सुकृतं कृतम् ॥
 ततः प्रादुरभूज्ज्ञानं विमलं विमलेक्षणे ।
 मया विरोचनावस्थानेन सर्वावधारिता ॥
 अचान्तरे समायातौ मञ्जुत्तमसदागमौ ।
 तौ च ब्रुवा मया ज्ञातं माहात्म्यमनयोरिदम् ॥
 ततस्तौ पूर्ववद्भद्रे प्रतिपन्नौ स्वबान्धवौ ।
 कृतं चोत्थाय निःशेषं कर्तव्यं विबुधोचितम् ॥

तथाहि ।

विविधरत्नसुदीधितिरञ्जिते विकचनीरजस्रसुमण्डिते ।
 गुरुनितम्बपयोधरचादभिः सह बधूभिरमम्बि सरोवरे ॥
 तदनु निर्मलहाटकनिर्मितं विशदरत्नविराजितकुट्टिमम् ।
 लघु सलीलमवाप्य जिनालयं सुदृढभक्ति कृतं जिनवन्दनम् ॥
 अथ सुनिर्मलपत्रकसञ्चयं मणिमयं जिनभाषितबन्धुरम् ।
 पुष्पककारि रसेन तु कथितं लघु विद्यान्ध मगोरमपुष्पकम् ॥
 ततो यथेष्टशब्दादिसंभोगमुदिताग्रयः ।
 सागरद्वितयं तत्र किञ्चिद्गुणं व्यवस्थितः ॥
 तदन्ते मानवावासमानीय विहितस्तथा ।
 आभीरोऽहं कलन्दास्थः सूनुर्मदनरेणयोः ॥

इतश्च ।

तत्रायातस्य चार्वङ्गि मम तौ चाद्वान्धवौ ।

नागतौ विस्मृतत्वेन महत्तमसदागमौ ॥
 सुतरां विस्मृतो भद्रे न दृष्टस्य तदा मया ।
 गृहिधर्मो यतस्ताभ्यां च निर्मुक्तो न दृश्यते ॥
 प्राचीनवासनावन्धात् केवलं पापभीरकः ।
 स्थितो भद्रकभावेन तत्राहं हंमगामिनि ॥
 पुनस्तदनुभावेन सत्पुरे विबुधास्तथे ।
 ज्योतिस्त्वारिषु नीतोऽहं गुडिकादानपूर्वकम् ॥
 स्थितस्तथापि सङ्गो गम्यन्ति प्रीणितेन्द्रियः ।
 सुचिरं किं तु तौ दृष्टौ महामोहपरिपक्षौ ॥
 संजातस्य तयोर्भूयः पक्षपातो दृष्टतरः ।
 नितरां विस्मृतावेतौ महत्तमसदागमौ ॥
 ततो जीर्णवासने तां त्रितीर्थं गुडिकां पुनः ।
 पञ्चाक्षपशुसंस्थाने नीतोऽहं दृष्ट्वा तथा ॥
 विहितो दर्दुराकारधारकः केचिन्नीलया ।
 ततः परं पुनर्भूरि भ्रमितीर्द्वितीर्दकम् ॥
 नानाविधेषु स्थानेषु भ्रमयित्वा स्वभार्यया ।
 आनीय मानवावासं पुरे कान्तिस्थानामके ॥
 धराया वसुधन्धोश्च सूनुर्वासवनामकः ।
 कृतोऽहं कृतसत्कर्मा राजपुत्रो मनोरमः ॥
 तत्र चासाद्य शान्तास्थं स्वरिं सद्गुर्मदेशकम् ।
 दृष्टाविमौ पुनर्भद्रे महत्तमसदागमौ ॥
 ततः परिचयादाभ्यां तनूभूताः पुनर्मम ।

अथैवः सुहृदाभासा महामोहादयस्तदा ॥
 अथाहमनयोः प्राप्य माहात्म्यं चारुभाषिणि ।
 द्वितीयकल्पे संप्राप्तः सत्पुरे विबुधास्तथे ॥
 तच्चक्ष्मस्यापि संपन्नौ ममेमौ स्मृतिगोचरौ ।
 मुक्तं च सुखिरं दिव्यं सुखं तच्च मघातुक्षम् ॥
 ततो मनुजगत्यन्तः पाटके काञ्चने पुरे ।
 आनतस्तु महामोहदोषतो विस्मृताविमौ ॥
 इत्थं संख्याधिका वारा दृष्टो दृष्टः पुनः पुनः ।
 सदागमकृतो भद्रे नष्टोऽप्यौ मे महत्तमः ॥

यतः ।

विना विरतिभावेन संख्यातीतेषु धामसु ।
 अद्भुतमात्रसंतुष्टो जातोऽहं आवकः पुरा ॥

तथा ।

अजुत्वादुपरोधादा कश्चिच्छ्रद्धानसंवृतः ।
 जातः अमलवेष्टोऽहं विरत्या रक्षितो यदि ॥

अन्यच्च ।

संख्यातीता मघा वारा यच्च यच्च विलोकितः ।
 महत्तमः पुनर्दृष्टस्तच्च तच्च सदागमः ॥
 गृहिधर्मोऽपि तस्मै दृष्टः सामान्यरूपतः ।
 कश्चिक्कश्चिच्च दृष्टोऽपि स महत्तमपार्ष्णः ॥
 सम्यग्दर्शनयुक्तौ च गृहिधर्मसदागमौ ।
 सामान्यरूपौ तौ भद्रेऽसंख्यवारा विलोकितौ ॥

तदेते वज्रगो दृष्टास्त्रयोऽपि वरवान्भवाः ।

जाताश्च सुखदास्तत्र विसृक्ताश्चान्तराम्तरा ॥

अन्यच्च ।

दृष्टश्च केवलोऽप्येषोऽनन्तवाराः सदागमः ।

न त्वनेन विना दृष्टः स सम्यग्दर्शनः कश्चित् ॥

अन्यच्च ।

यत्र यत्र समीपस्थः संजातो मे महत्तमः ।

तत्र तत्र वयस्यो मे जातः पुण्योदयः पुरा ॥

तेन चोत्पादिताः सर्वा यथेष्टा भोगसम्पदः ।

वसतो मानवावासे पुरे च विबुधास्तथे ॥

तथा ।

स्थिता कर्मस्थितिर्धृषी भीतभीताश्च श्रवणः ।

अन्तर्लीनाः स्थिता भद्रे महामोहादयस्तथा ॥

यत्र यत्र पुनर्जाताः प्रवृत्ता भावश्रवणः ।

मत्तः पुण्योदयो नष्टस्तत्र तत्र वरानने ॥

नष्टे च तत्र जाता मे सर्वा दुःखपरंपरा ।

भ्रमितोऽनन्तकाष्ठं च भवितव्यतया तथा ॥

तथा ।

स्थितिर्द्राघीयसौ जाता कर्मणः क्षिष्टतां गतम् ।

मानसं च पुनर्जातं तत्त्वश्रद्धावर्जितम् ॥

अत एवात्कटा जाता यत्र यत्र महारथः ।

ते मत्तस्तत्र तत्रैतौ दूरीभूतौ सुबान्भवौ ॥

विशेषः पुनरेषोऽच कथ्यते ते निराकृतः ।
 स मिथ्यादर्शनाख्येन सम्यग्दर्शननामकः ॥
 ज्ञानसंवरणेनापि दूरं गीतः सदागमः ।
 कश्चित्तावपि निर्जित्य ताभ्यामपि निराकृतौ ॥
 एवं चानन्तकाक्षं ते जयभङ्गपरायणाः ।
 देशकाख्यवत्सं प्राप्य जाता भद्रे परस्परम् ॥

अन्यच्च ।

मामकः पञ्चपातोऽभूद्यथोरेव विशेषतः ।
 तथोरेव तदा जातो जयो भङ्गस्तदन्ययोः ॥
 अन्यदा मानवावासमध्यवर्तिनि सुन्दरे ।
 पुरे सोपारके पत्न्या गीतोऽहं गीरजेक्षणे ॥
 वणिजः शालिभद्रस्य भार्यास्ति कनकप्रभा ।
 जातस्तस्याः सुतोऽस्मीति तच्च नास्मा विभूषणः ॥
 अथ सूरिं सुधाभूतमासाद्य शुभकानने ।
 पुनर्दृष्टौ मया भद्रे महत्तमसदागमौ ॥

ततश्च ।

तत्त्वअद्भुतसंपन्नो भावतो विरतिं विना ।
 जातो गुरुपरोधेन श्रमणोऽहं तदानघे ॥
 ततो गृहीतशिङ्गस्य साधुमध्येऽपि तिष्ठतः ।
 जातं मे कर्मदोषेण वैभाष्यनिरतं मनः ॥
 ततः प्रवृत्तां प्राप्ता महामोहादयः पुनः ।
 जातौ च भावतो दूरे महत्तमसदागमौ ॥

ततो निमित्तमासाद्य निमित्तविरहेण वा ।
 स्वभावादेव सम्यक्सत्तादाहं परनिन्दकः ॥
 तपस्विनां सुग्रीलानां सदनुष्ठानचारिणाम् ।
 अन्येषामपि कुर्वाणो निन्दां नो शङ्कितस्तदा ॥

किं बह्वना ।

तीर्थेश्वराणां सङ्घस्य श्रुतस्य गणधारिणाम् ।
 आशातनां दधानेन मया पृष्टं न वीक्षितम् ॥

एवं च ।

गृहीतयतिवेषोऽपि पापात्मा गुणदूषकः ।
 महामोहवशाज्जातो मिथ्यादृष्टिः सुदारुणः ॥
 ततोऽतिघोरदुर्भेदकर्मसङ्घातपूरितः ।
 संजातोऽहं पुनर्भद्रे तादृश्या पापचेष्टया ॥
 ततोऽनन्तं पुनः काष्ठं दुःखसागरमध्यगः ।
 प्रायः समस्तस्थानेषु भ्रमितीहं स्वभार्यया ॥
 समस्तद्रव्यराशेश्च भुवनोदरचारिणः ।
 तदा स्पृष्टं मयोपाधिं भ्रमता वर्गणेक्षया ॥
 न सा विपन्न तदुःखं न सा गाढविडम्बना ।
 लोकेऽस्ति पद्मपत्राक्षि या न सोढा तदा मया ॥

एवं वदति संसारिजीवे विस्मितमानसा ।

जातागृहीतसङ्केता किञ्चिद्भावार्यकोविदा ॥
 तथा प्रज्ञाविशालापि श्रुत्वा तत्तादृशं वचनम् ।
 अत्यन्तजातमवेगा चिन्तयामास मानसे ॥

यदुत ।

अहो संसारिजीवस्य महामोहपरिग्रहौ ।

मन्येऽहं सर्वपापेभ्यः सकाशादतिदारुणौ ॥

तथा ।

क्रोधादिभ्यो यदा जातमस्थानर्थकदम्बकम् ।

तदा नानेन कथितः सम्यग्दर्शनमीलकः ॥

ततस्तैर्निर्गुणस्यास्य यत्तादृशं विजृम्भितम् ।

आलोच्यमानं तन्मेऽस्य नास्वर्थं प्रतिभासते ॥

आभ्यां पुनरिदं सर्वं सम्यग्दर्शनमीलके ।

संजातेऽपि हतं दीर्घसंसारपतनादिकम् ॥

तदेतौ सगुणस्यापि यावनर्थविधायकौ ।

तावेव दारुणौ नूनं महामोहपरिग्रहौ ॥

अथवा ।

यथेमौ तत्र ते सर्वे सन्ति क्रोधादयः स्फुटम् ।

समुदायात्मकस्तेषां महामोहो हि वर्णितः ॥

परिग्रहोऽपि सर्वेषां तेषामाधारतां गतः ।

स हि लोभसखो लाभो महामोहबलेऽधिकः ॥

तदेतौ गुणघाताय सर्वेषां मूलनायकौ ।

जातौ संसारिजीवस्य यत्तन्नास्वर्थमीदृशम् ॥

किं च ।

सङ्कृतगुणघाताय सन्ति क्रोधादयोऽप्यलम् ।

अनयोस्तु विशेषार्थमनेनेत्यमुदाहृतम् ॥

अन्यच्च ।

तेऽप्याभ्यां हन्त निमुक्ता न सन्धेव कदाचन ।
 किं तु प्रवर्तकावेतौ ते तु ज्ञेयाः पदातयः ॥
 अस्यैव च विशेषस्य सिद्ध्यर्थममुना कृता ।
 दोषसन्दर्शिकामीषां क्रमेणेत्यमुदाहृतिः ॥
 समस्तानर्थसार्थस्य तदित्यं जनकाविमौ ।
 अस्य संसारिजीवस्य महामोहपरिग्रहौ ॥
 तथापि लोकः पापात्मा गुरुवाक्यगतैरपि ।
 नाक्षरत्यनयोख्यागं तच्च किं बत कुर्महे ॥
 एषापि दुष्टा व्याख्याता श्रुतिः कोविदसूरिणा ।
 तथापि रक्ष्यतेऽत्यर्थमस्यामेष जडो जनः ॥
 अथ प्रज्ञाविशालां तां गाढं संवीक्ष्य भाविताम् ।
 स भव्यपुरुषोऽवादीदम्न किं चिन्तितं त्वया ॥
 तयोक्तं पुत्र ते सर्वं कथयिष्ये निराकुला ।
 दत्तावधानस्त्वं तावदस्य वाक्यं निशामय ॥

किं च ।

वत्स मोक्षाक्षतां कार्षीः किलेदं न समाप्यते ।
 कथितप्रायमेतेन सर्वमात्मविषेष्टितम् ॥
 ततस्त्वृष्णीं स्थिते तच्च राजपुत्रे सभादरम् ।
 संसारिजीवः प्रोवाच श्रेष्ठाभात्मकथानिकाम् ॥

उक्तं च तेन ।

अन्यदा भार्यया भद्रे नीतोऽहं भद्रिजे पुरे ।

सुतः स्फटिकराजस्य जातोऽहं विशदस्तदा ॥
 विमलानन्दनस्यारुस्तारुण्ये वर्तमानकः ।
 सुप्रबुद्धमुनिं ब्रुवा प्रबुद्धो जिनशासने ॥
 अतो भूयो मया ब्रुष्टौ महत्तमसदागमौ ।
 गृहिधर्मयुतौ भद्रे पाशितास्य प्रतादयः ॥
 तत्त्वश्रद्धानशुद्धात्मा स्थितस्याहं चिरं तदा ।
 किं तु सूक्ष्मपदार्थेषु विविक्तज्ञानवर्जितः ॥
 ततस्तदनुभावेन जातः पुण्योदयोऽनघः ।
 नीतस्तृतीयकल्पेऽहं सत्परे विबुधालये ॥
 तथाभिमतशब्दादिभोगसम्पदसुन्दरे ।
 धारयित्वा सुखेनोच्चैस्तत्र सागरसप्तकम् ॥
 ततोऽपि मानवावासे ततश्च विबुधालये ।
 इत्थं च कारितो भद्रे भूरिवारा गमागमम् ॥

किं वञ्चना ।

बान्धवचययुक्तेन दादग्रापि विलोकिताः ।
 प्रत्येकं ते मया कल्पाः कश्चिन्मृगस्य बान्धवैः ॥
 एवं च स्थिते ।

ततो दादग्नकल्पस्यो मानवावाससमुत्थम् ।
 प्रस्नानं कारितो भद्रे भवितव्यतया तथा ॥ इति

विमलमपि गुरुणां भाषितं भूरि भव्याः

प्रबलकलिलहेतुर्यो महामोहराजः ।

संगच्छति गुरुवीर्योऽनन्तसंसारकारी

मनुजमवमवाप्तास्तस्य मा भूत वश्याः ॥

सकलदोषभवारणकारणं त्यजत लोभसखं च परिग्रहम् ।

इह परच च दुःखभराकरे सजत मा वत कर्णमुखे ध्वनौ ॥

एतन्निवेदितमग्रेष्वप्योभिरच प्रस्तावने तदिदमात्मधिया विचिन्त्य ।

सत्यं हितं च यदि वो वसितं कथंचित्तूष्णं तदस्य करणे घटनां कुरध्वम् ॥

इत्युपमितिभवप्रपञ्चकथायां महामोहपरिग्रह-

श्रवणेन्द्रियविपाकवर्णनो नाम सप्तमः

प्रस्तावः समाप्तः ॥

अथ अष्टमः प्रस्तावः ।

अथास्ति मानवावासे सन्पुरं सततोत्सवम् ।
सप्रमोदमिति ख्यातमचिन्त्यगुणभूषितम् ॥
दानवारिरुताङ्गादो महेभगतिविभ्रमः ।
पुरंदरसमो यत्र नरवर्गो विराजते ॥
रूपलावण्यनेपथ्यनिर्विघ्नेषोऽमरीजनैः ।
विलासिनीजनो यत्र नेत्रोन्मेषैर्विग्रह्यते ॥
तचारिकरिसङ्घातविपाटितकटस्थलः ।
निर्याजपौडस्रस्थातो राजास्ति मधुवारणः ॥
सर्वसाधारणं कृत्वा वितीर्णं येन नो धनम् ।
रूपरचितदारेण सौविदसा न धारिताः ॥
तस्यास्ति पद्मपत्राक्षी रूपलावण्यशालिनी ।
प्रधानवंशसंभूता महादेवी सुमालिनी ॥
या इदि न्यक्षराजापि राज्ञो हृदयवर्तिनी ।
इत्थं दर्शितचिन्तापि विचित्रगुणयोगिनी ॥
अथ पुण्योदयेनाहं संयुक्तो निजभार्यया ।
भद्रेऽग्रेऽहोतसङ्केते तस्याः कुक्षौ प्रवेष्टितः ॥
निष्क्रान्तः कालपर्यायात्सर्वावयवसुन्दरः ।
कृन्नः सोऽपि मया सार्धं जातः पुण्योदयोऽनघे ॥
जाते च मयि संजातमामन्दरसनिर्भरम् ।

उद्दामनृत्तसंगीतं मधुवारणमन्दिरम् ॥

तथा ।

विहितं च नरेश्वरतोषकरं वरराससञ्ज्ञासविलासधरम् ।
 वज्रवादनखादनगानपरं मदिरामदघूर्णितचादनरम् ॥
 विलयाजगनर्तितवामनकं कृतकुञ्जककञ्चुकिहासनकम् ।
 विहितार्थिमनोरथपूरणकं कृतलोकचमत्कृति वर्धनकम् ॥

ततः समुचिते काले महानन्दपुरःसरम् ।

जनकेनैव मे नाम स्थापितं गुणधारणः ॥

पञ्चाभिसारधात्रीभिर्ललितोऽमरवद्विवि ।

ततोऽहं वृद्धिमायातः सुखसागरमध्यगः ॥

इतश्च ।

सगोत्रो मत्पितुर्मित्रं जीवितादपि वल्लभः ।

नरेन्द्रोऽस्ति विशालाचक्षुस्य सूनुः कुलंधरः ॥

स सप्रमोदे तत्रैव तातस्त्रेहेन संस्थितः ।

ततो ममापि संपन्नः स वयस्यः कुलंधरः ॥

स च स्वस्वाग्रयो धन्यः सुरूपः सुभगः कृती ।

समस्तगुणसंपन्नः सत्य एव कुलंधरः ॥

ततः संवर्धमानोऽहं तेन सार्धं सुमेधसा ।

संजातोऽर्पितसद्भावः स्नेहनिर्भरमानसः ॥

ततश्च ।

समं कृतकलाभ्यासौ क्रीडारसपरायणौ ।

संप्राप्तौ चारुतारुण्यमावां मदनमन्दिरम् ॥

इतश्च नन्दनाकारं पुरदूरे मनोरमम् ।
 आह्लादमन्दिरं नाम तत्रास्ति वरकाननम् ॥
 तच्च चित्तचमत्कारि शोचनाह्लाददायकम् ।
 अत्यन्तमावयोजातं सेवितं च दिने दिने ॥
 अन्यदा गतयोस्तत्र दूरवर्ति परिरुष्टम् ।
 योषितोर्दितयं किञ्चिद्दृष्टिगोचरमागतम् ॥
 तत्रैका रूपलावण्यविशेषैः कामगेहिनीम् ।
 हसतीव विशालाक्षी दितीया न तु तादृशी ॥
 अथ सा सुन्दरी दूराच्चतुर्गोचरचारिणम् ।
 मां भूषताधनुर्मुकुटैर्दृष्टिबाणैरताडयत् ॥

तथा ।

भूतशाखां समालम्ब्य लीलयास्त्रासितस्तनी ।
 अग्निहीर्षदिलासेन चार्वङ्गौ मामकं मनः ॥

तथा ।

चकितं विस्मितं स्निग्धं साकूतमतिलम्बितम् ।
 बहिर्भिङ्गैः क्षणाच्चित्तं तत्स्वरूपं मयेक्षितम् ॥
 ततस्तां तादृशीं वीक्ष्य मनोनयननन्दनीम् ।
 निर्मिथ्यार्पितसङ्गावां रञ्जितं मम भागसम् ॥

ततो मया चिन्तितं ।

किञ्चिन्मया सा रतिः साक्षात्किं पुरन्दरकामिनी ।
 किं वा लक्ष्मीरमुचेत्यं वर्तते तनुधारिणी ॥
 एवं च चिन्तयन्नीषदग्ररौरग्ररेरितः ।

थावदिकारखेमेन युक्तो जातः शुभानने ॥
 तावन्निरीचितस्तेन साकूतं ज्ञातचेतसा ।
 वयस्तेन मथाप्युच्चैराकारवरणं कृतम् ॥
 चिन्तितं च मया हन्त सज्जाकारि विवेकिनाम् ।
 इदं सकामया दृष्ट्वा यत्परस्त्रीनिरीक्षणम् ॥
 तदस्यां दृष्टिपातं मे दृष्ट्वा निर्मलचेतसा ।
 अहो कुसुंधरेणाच न जाने किं विचिन्तितम् ॥
 ततो सज्जाभरेणाहं सुखं तस्य पुनः पुनः ।
 अपश्यतः परीक्षार्थं तदात्यर्थं निभास्यते ॥
 अथ विज्ञातसङ्गावः कक्षाकौशलकोविदः ।
 निगूढं काकलीं कृत्वा मामाह स कुसुंधरः ॥
 कुमार किं स्थितेनाच गम्यतामधुना गृहे ।
 क्रीडितं वृहतीं वेषामपराहो हि वर्तते ॥
 मयोक्तं रोचते यत्ते तदेव क्रियतामिति ।
 ततो गृहे गतावावां कृतं च दिवसोचितम् ॥
 अथ रात्रौ विविक्तायां शय्यायां मम तिष्ठतः ।
 सा चेतसि कुरङ्गाक्षी खाट्कृत्य पुनरागता ॥
 नाभविष्यच्च नेदिष्ठो यदि पुण्योदयोऽनघः ।
 तथा मे वर्तमानस्य तदा भद्रे सहायकः ॥

ततः ॥

सा शय्यभूता मे चित्ते विस्रगन्ती मुहुर्मुहुः ।
 अकरिष्यदवस्थां यां साख्यातुं नैव पार्यते ॥

केवलं निकटस्थायौ यतः पुण्योदयोऽनघः ।
 ममाभूत्तेन सा जाता नात्यर्थं बत बाधिका ॥
 अनघः स करोत्येव यतः पुण्योदयो नृणाम् ।
 सांसारिकपदार्थेषु निराबन्धमिदं मनः ॥
 तथापि तामनुकृत्य ममाक् चिन्तामहं गतः ।
 यथा कस्य पुनः सा स्याच्चीलनीरजलोचना ॥
 चिन्तयित्वा गतो मित्रां विभाता च विभावरी ।
 प्रभाते च समायातो मत्समीपं कुलंधरः ॥
 ईषद्दर्शनसोभेन तस्याः सोऽभिहितो मया ।
 वयस्य किं ब्रजावोऽद्य पुनराह्लादमन्दिरे ॥
 ततः कुलंधरेणोक्तं स्मितबन्धुरया गिरा ।
 किमिदं गम्यते किं ते विस्मृता तच्च कुञ्चिका ॥
 अये ज्ञातो ममानेन भाव इत्यवधार्य च ।
 मया सोऽभिहितो मित्र परिहासो विमुच्यताम् ॥
 गम्यतां पुनरुद्याने का कस्येति च वीक्ष्यताम् ।
 उचिता कन्वका चेति नेति वा सा परीक्ष्यताम् ॥

अन्यच्च ।

परमार्थो यहीत्येहं विकल्पमिति मा कृथाः ।
 कन्वका चेन्न मुञ्चामि तामिन्द्रस्यापि धावतः ॥
 ततः कुलंधरः प्राह मित्र मोक्षालतां गमः ।
 गच्छावः क्रियते सर्वं यदयस्याय रोचते ॥
 ततो गतौ पुनस्तत्र कानने तच्चिरूपितम् ।

स्नानं यत्र पुरा दृष्टं योषितोर्द्वितयं परम् ॥
 अथादृष्ट्वा पुनस्तत्र तां कुरङ्गमवीक्षणाम् ।
 अहं तस्मिन्पथा किञ्चिच्चित्तोद्वेगेन पीडितः ॥

ततश्च ।

वने पर्यव्य तं नूनं वीक्षमाणो मुहुर्मुहुः ।
 कुक्षंधरयुतो यावन्निषण्णस्तस्य भूतले ॥
 तावत्तूर्णपदन्यासैः पञ्चमर्मरनिस्त्रणम् ।
 आकर्ष्य कस्यचित्पृष्ठे वसिता मम कन्धरा ॥
 अथैका मध्यमावस्था दृष्ट्वा नारी सुविपश्वा ।
 द्वितीया सा समायाता यासीत्तस्या द्वितीयिका ॥

ततः सकुक्षंधरेण मया कृतमभ्युत्थानं नामितमुत्तमाङ्गं । ततः
 सविशेषं विलोकितोऽहं तथा प्रौढनार्चा कृतमानन्दोदकबिन्दु-
 परिभ्रुतमनयुगलं । अभिहितं च । वत्स चिरं जीव मदीय-
 जीवितेनापि । कुक्षंधरोऽप्युक्तः । पुत्र दीर्घायुर्भव त्वं । अस्ति
 भवद्भ्यां सह किञ्चिद्वक्तव्यं । अतो राजपुत्रमुपवेशयितुमर्हति वत्सः ।
 कुक्षंधरेणोक्तं । यदादिश्रुत्यम्ना । ततः प्रमृष्टमनेन भूतलं । उप-
 विष्टानि वयं । ततो मामुद्दिश्य तथाभिहितं । वत्साकर्ण्य ।

अस्ति विद्याधरास्त्रयो वैताळ्यो नाम महागिरिः । तत्र गन्ध-
 समृद्धं नाम नगरं । तदधिपतिर्विद्याधरचक्रवर्ती कनकोदरो नाम
 राजा । तस्याहं कामलता नाम महादेवी । न चाभूत्तस्यापत्यं ।
 गतो भूरिकालः । विषण्णोऽसौ निरपत्यतयाहं च । ततोऽपत्यार्थं
 प्रयुक्तानि भेषजानि विहिता ग्रहशान्तयः दत्तान्दुपयाचितशतानि

पृष्टा नैमित्तिकाः उपचरिता मन्त्रवादिनः विन्यासितानि तन्त्राणि
 पीतानि मूलजालानि कृतानि कौतुकानि निःसारिता अवश्रुतयः
 शोधितानि जातकानि अवतारिताः प्रश्नाः प्रार्थिताः प्रशस्तप्रश्नाः
 अभ्यर्चिता योगिन्यः कृतं सर्वं यदुक्तं किञ्चित्केनापीति । ततो
 मथमे वयसि प्रादुर्भूतो मे गर्भः । प्रहृष्टो राजा । क्रमेण च प्रसू-
 ताहं । जाता देहप्रभया दिक्षुचक्रवालमुद्गासयन्ती दारिका ।
 निवेदिता राज्ञे । परितुष्टोऽसौ । कारितं महावर्धनकं । प्रतिष्ठितं
 प्रशस्तदिने नाम मदनमञ्जरीति । वर्धिता सा सुखसन्दोहेन ।
 संजातेयमत्यन्तमभीष्टा जनकप्रियपदातिनरसेनवस्त्ररिकादुहिता
 तस्याः प्रियसखी सखिका । साक्षिता सार्धमनया सा सकलाः
 कलाः । प्राप्ता यौवनं । ततः कलासौष्ठवेन रूपातिशयेन च न
 ममोचितः पुरुषोऽस्तीति बुद्ध्या संजाता पुरुषदेविणी सा वत्सा
 मदनमञ्जरी । तच्च सखिकावचनेन विज्ञाय तदाकृतं विषयाहं ।
 निवेदितं महाराजाय । संजातोऽसौ सचिन्तः कथमियं करिष्यत
 इति । ततः समुत्पन्नास्य बुद्धिः । कारितोऽनेन स्वयंवरामण्डपः ।
 समाकृताः सर्वे विद्याधरनरेन्द्राः । समागता वेगेन । कृतास्तप्रति-
 पत्तयः । विरचिता मञ्चाः । स्थिताः सर्वे यथास्थानं । उपविष्टः
 स्वयंवरामण्डपमध्ये सपरिकरो राजा । प्रविष्टाहं विरचितवरने-
 पथ्यालङ्काराङ्गरागमाख्यादिविच्छित्तिचर्चनां गृहीत्वा वत्सां मदन-
 मञ्जरीं सह सखिकया । तां चापहसितामरसुन्दरीसावस्थां
 कन्यामुपलभ्य प्रवक्ष्यन्तकसोऽखेरसमुल्लसमाना अपि तस्यां विनि-
 विष्टदृष्टिचेष्टाः स्थितास्त्रिन्यस्ता इव निशलाः सर्वे ऽम्बरचराः ।

वर्णिता मया नामतो गोचतो विभवतो निवासतो रूपतो गुण-
तस्मिन्मतस्य प्रत्येकमेते । तद्यथा । वत्से मदनमञ्जरि ।

एषोऽमितप्रभो नाम विद्युत्तस्य नन्दनः ।

अतुलार्द्धिश्च वास्तव्यः पुरे गगनवत्प्रभे ॥

सुराकारधरोऽग्रेषकलाकौशलकोविदः ।

केतौ चारुमधूरेण लसताक्षं विराजते ॥

तथा ।

एष भानुप्रभो नाम नागकेशरिनन्दनः ।

महर्द्धिको महावीर्यो गान्धर्वपुरनायकः ॥

कमनीयास्ततिर्वत्से भूरिविद्याविप्रारदः ।

आकरो गुणरत्नानां प्रसिद्धो गरुडध्वजः ॥

तथा ।

अयमपि च रतिविलासो रतिभिचसुतो महर्द्धिसंपन्नः ।

तदधिपतिरेष निवसति रथनूपुरचक्रवालपुरे ॥

कनकावदातवपुरेष निखिलविज्ञानगुणगणोपेतः ।

ननु पश्य मदनमञ्जरि वरवानरकेतुघट्टियुतः ॥

तदेवं यावदेकैकं वर्णयामि नरेश्वरम् ।

तावद्विषादमापन्ना वत्सा मदनमञ्जरी ॥

तथाहि ।

दृष्टा सा तदा मया दुर्भंगनारीव सपत्नीगुणेषु विपद्गतसुभट
इव शत्रुवीर्येषु समत्सरवादीव प्रतित्रादिशौष्ठवेषु सेर्यवैद्य इव
प्रतिवैद्यकौशलेषु सोत्सेकविज्ञानिक इव प्रतिविज्ञानिकनैपुण्येषु

केनचित्सादरमुपवर्ष्यमानेषु तेषु विद्याधरनरेन्द्रेषु मया तथा स्नाय-
मानेषु दृष्टौ अपातयन्ती संजाता गाढं विद्राणवदना वत्सा मदन-
मञ्जरी । ततो हा किमेतदिति विचिन्त्य मयाभिहिता सा ।
यथा वत्से मदनमञ्जरि किमभिरुचितः कश्चिदेतेषां मध्ये वत्सायै
विद्याधरनरेन्द्रः । तथोक्तं । अन्व ह्यर्णमपक्रमामो वयमितः स्थानात् ।
अस्ममेतेषां दर्शनेन । शिरो दुष्यति ममानेन युष्मदुपवर्णितालीक-
तद्रुणश्रवणेन । तदाकर्ण्य विषणाहं । निवेदितं राज्ञे । गतोऽसौ
चिन्ता । अभिहितमनेन । नीयतां भवने वत्सा मा भूषित्तदुःखा-
सिकथाः शरीरापाटवमिति । ततस्तां गृहीत्वा निर्गताहं स्वयंवरा-
मण्डपात् । प्राप्ता स्वभवनं । विषयेयं स्ववस्तिका । अभिहितमनया ।
यथान्न कः पुनर्भर्तृदारिकायाः परिणयनोपायो भविष्यति । मथोक्तं ।
वत्से स्ववस्तिके वयमपि न जानीमः । अतिदुष्कररोचिकेयं तव
प्रियसखी । प्रष्टव्यमेव भवत्या यदत्र करणीयं । समाप्तोऽस्माक-
मिदानीं मन्दभाग्यानां पर्यालोचनोत्तर इति वदन्ती स्खलमुक्ता-
फलकलापकल्पैर्नयनसलिलबिन्दुसन्दोहै रोदितुं प्रवृत्ताहं । स्व-
स्तिकथोक्तं । स्नामिनि मुञ्च विषादं । प्रअथिष्याम्यहं भर्तृदारिका ।
न स्वप्नेषा विनयसर्वस्वं स्वजननीजनकयोः सन्तापकारिणी भवि-
ष्यति । कथयिष्यति यदत्र करणीयं । ततश्चैवं स्वस्तीकृताहमनया
स्वस्तिकया ॥

इतश्च ते विद्याधराः स्वयंवरमण्डपादवृत्तवराभेव निर्गच्छन्ती-
मवलोक्य तां वत्सां मदनमञ्जरीं इतस्त्वस्मा इव नष्टरत्ननिधाना
इव मुद्गरताडिता इव विगलितविद्या इव सर्वथा भ्रष्टाया

विलस्योभूताः सकोपाः सन्तः कनकोदरनरेन्द्रमसंभाष्य निर्गताः
 स्वयंवरमण्डपाद्गता गृहीत्वैकां दिशं । ततो राजा प्राप्तः शोकाति-
 रेकं । क्षणितं वर्षमिव तद्दिनं । समागता रजनी । न दत्तं
 च प्रादोषिकमाख्यानं । सुप्तके वल्लभया गमितप्राया चिन्तया
 विनिद्रेणैव राज्ञा विभावरी । ततोऽतिभरेण सख्योऽनेन निद्रा-
 लवः । जातं तच्च स्वप्नदर्शनं । दृष्टानि जाग्रतेव चत्वारि मानुषाणि
 द्वौ पुरुषौ द्वे लक्षणे । तैरभिहितं । महाराज कनकोदर किं
 सुप्तस्वं उत जागर्षि । नृपतिराह जागर्मि । तैस्तु । यद्येवं ततो
 मुञ्च विषादं । निरूपितोऽस्माभिः पूर्वमेव वरो मदनमञ्जर्याः स
 एव भविष्यति । अस्मं भवतामन्यवरान्वेषणेन । अस्माभिरेव च इत्याः
 संपादिताः स्वस्वस्थास्ते विद्याधरनरेन्द्राः । यतो न प्रयच्छामो वच-
 मेनामन्यस्मै वराधेति ब्रुवाणानि तानि गतान्यदर्शनं ॥

अचान्तरे संजातः प्राभातिकतद्वर्धनिर्घोषः । प्रबुद्धो राजा । स्मृतः
 स्वप्नार्थः प्रहृष्टचेतसा । पठितं कालनिवेदकेन ।

उद्गच्छेष भो लोका भास्करः कथयत्यलम् ।

मा कुरुं चित्तसन्तापं मा हर्षं मा च विक्लवम् ॥

यथैवानादिसिद्धोऽयमस्माकं भो दिने दिने ।

उदयादिक्रमः सर्वस्तथा वोऽपि भवे भवे ॥

एतच्चाकर्ष्य चिन्तितं नरपतिना । अथे युक्तमुक्तमनेन । समर्थितः
 स्वप्नार्थः । तथाहि । यथा देवदूतैः पूर्वनिरूपित एवास्माभिर्मदन-
 मञ्जरीवर इत्युक्तं तथानेनापि पठता भास्करस्य प्रतिदिनमुदय-
 प्रतापास्तमया दर्शनपुनरुदयादिवहेहिनां जन्मानि जन्मानि सुख-

दुःखसाभादिकं सर्वं चिरनिरूपितमेवोपनमते तद्वत् तत्र विषादा-
दिनेत्यावेदितमिति । अतः सुतन्त्रितमेवेदं सर्वमास्ते । किं नश्चि-
न्त्येत्याकल्य निराकुलोभूतो राजा ॥

इतश्च किमधुना कर्तव्यमिति पृष्ट्वा खवलिकया मदनमञ्जरौ ।
तथोक्तं । यदि तातोऽम्बा च मासुत्सुकलयति ततोऽहं स्वयमेव
पर्यव्य वसुन्धरामात्माभिदूषितं वरं वृणोमीति । ततः कथितं मे
खवलिकया तद्वचनं । निवेदितं मया राज्ञे । चिन्तितमनेन ।
सुन्दरमेवेदं मन्त्रितं वत्सया । अथमेव तस्य देवनिर्दिष्टस्य वरस्य
स्वाभोपाय इति विचिन्त्यानुज्ञाता वत्सा मदनमञ्जरौ । ततो
मृहीलेमामात्मसहचरौ खवलिकां निर्गता सा वरायं सकलभूत-
स्वावलोकनाय । गतानि कतिचिद्दिनानि । स्थितो राजाहं च
वत्सास्तेहेन सोन्मायकौ दिशो निभासयन्तौ । अन्यदा समागतेयं
सविषादा खवलिका । दृष्ट्वा चेमां द्राढृत्य पतितमावयोर्ददयं हा
किमितीयमेकाकिनी सविषादा चोपलभ्यत इति भावनया ।
कृतोऽनया प्रणामः । मथोक्तं ; अपि भद्रे खवलिके कुग्रहं वत्सायाः ।
अनयोक्तं । अग्न कुग्रहं । मथोक्तं । क पुनरिदानीं वर्तते वत्सा ।
अनयोक्तं । आकर्णयत्वम्बा । अस्ति तावदितो निर्गत्य विलो-
कितमावाभ्यामनेकग्रामनगरादिविभूषितं विविधवृत्तान्तभूरिभू-
मण्डलं । प्राप्ते सप्रमोदपुरं । दृष्टं ततो बहिराह्वादमन्दिरमुद्यानं ।
संजातमावयोस्तद्विलोकनकुतूहलं । स्थिते तस्योपरिष्ठात् । दृष्टौ
सुरवरकुमाराकारधारकौ तत्र द्वौ राजपुरुषौ । तथोच्चैकमवलोक-
यन्ती प्राप्तात्यन्तमञ्जरौरग्ररप्रहारगोचरं प्रियसखी । ततस्तदेदना-

भरणिःसहेवावतीर्णा मया सार्धं भूतले । स्मिता तयोर्दृष्टिगोचरे
मनागदूरवर्तिनि चूतवने तमेव राजकुमारमनिमिषिताक्षी
निरौचमाणा । ततः पातिता तेनापि तदभिमुखं दृष्टिः ।

ततः सामृतसिक्तेव क्षिप्तेव सुखसागरे ।

तस्मिन्नवसरे दृष्टा मया धान्ती रसान्तरम् ॥

प्रादुर्भाते यथाकर्णं मेघशब्दं मधूरिका ।

विजृम्भते तथा बासा तं दृष्ट्वा विजृम्भिता ॥

विस्मासबन्धुरं वक्त्रं सरसं च शरीरकम् ।

कषित्कदम्बपुष्पाभं धारयन्ती मयेक्षिता ॥

नृत्यतीव रसाच्चेपासज्जतीव सुष्ठुर्मुञ्जः ।

हसतीव विशाखाक्षी दृष्टिं ददति वल्लभे ॥

ततस्तां तादृशीं वीक्ष्य तत्र निक्षिप्तमानसाम् ।

कर्तुं प्रवृत्ता सङ्कल्पमहं हर्षमुपागता ॥

यदुत ।

अहो विदग्धा निर्मिथ्यमहो दुष्कररोचिका ।

तथापि तोषितानेन सुयूना भर्तृदारिका ॥

अहो अस्म्य सुरूपत्वमहो लावण्यपूर्णता ।

अहो युक्तोऽनयोर्द्योगो रतिमन्मथयोरिव ॥

अहो घटितमेवेदं मिथुनं ननु वेधसा ।

सङ्गावमीक्षणादेव संपन्नं नः समीहितम् ॥

अथ क्षणात्स केनापि कारणेन ससम्भ्रमः ।

सार्धं तेन वयस्येन ततः स्थानाद्गतो युवा ॥

गते च तच्च सा वाक्ता शून्या तरङ्गतारिका ।

संजाता विहङ्गाद्यन्तं यथा नष्टनिधानिका ॥

ततो मयोक्तं । भर्तृदारिके यद्यभिरुचितस्तुभ्यमेव तरङ्गस्ततो
गम्यतां ताताम्बासमीपे । निश्चितमेवोऽस्यैव सप्रमोदपुराधिपते-
र्मधुवारणराजस्य सूनुर्भविष्यति । कस्यान्यस्येदृशो रूपातिशयः ।
ततो दाप्यतामस्यै तातेनात्मा । किमधुना विशम्भितेनेति । तथोक्तं ।
सखि सखिके रुचितोऽयं मे जनः । केवलं साग्रद्वे मम हृदयं ।
न रुचिता प्रायेणाहमस्यै । कथमन्यथा तूर्णमपक्रमणं । मयोक्तं ।
स्वामिनि मा मैवं वोचः ।

तथाहि ।

किं न ते प्रदिता दृष्टिः किं न जातः सतोषकः ।

स राजपुत्रस्यां दृष्ट्वा येनेत्यमभिधीयते ॥

अत्यर्थं रुचितायि त्वं शङ्कां मुञ्च वरानने ।

मधौ मधुकराद्येव सरसा चूतमञ्जरी ॥

वैदग्ध्यादेव तेनेदं हन्तापक्रमणं कृतम् ।

ततोऽनुष्ठेयतामेतत्स्वामिन्या मम भाषितम् ॥

ततः स्वस्वीभूता किञ्चिद्राजदुहिता । तथाप्युक्तमनया । सखि
सखिके नाहं गन्तुं पारयामि । स्वस्वमेव शरीरं । न च मोक्षं
मयेदमुद्यानं । ततो गच्छतु त्वयं भवतो संपादयितुं ताताम्बयो-
र्वार्तामिति । ततो सखयित्वानिवर्तकं तस्या निर्वन्धं स्थापयित्वा तां
गुप्ततरङ्गहृदयमथे रक्षयित्वा शिशिरपङ्कवश्रयनीयं कारयित्वा न
रक्षितव्यमिति स्नानाच्च विधेयमन्यदपि किञ्चिदसमञ्जसमित्यचार्यै

प्रपद्यन्तानि समागताहं क्षणाभिर्धूताविश्यामसं गगनमुत्पतन्तो
 वेगेन । इत्येतदाकर्ष्य देवोऽम्बा च प्रमाणं । ततो राज्ञोक्तं । देवि
 तावत् त्वं त्वया गच्छ तत्समीपं । संधीरथ वत्सा मदनमञ्जरी ।
 अहं तु मामयीं विधायागमिष्यामि । यतः साग्रहं मे मनः
 सकोपा निर्गतास्ते विद्याधराः पयुक्तश्च तद्वृत्तान्तोपलब्धाय मया
 चटुशः ततः कृतसामयौकस्येव मे तच्च मनुं युक्तं । नेतव्यं च तच्च
 गच्छद्भिः किञ्चित्प्राभृतं । अतस्तद्गृह्यतो भविष्यति मे काकविक्रमः ।
 तत्पूर्वं गच्छतु देवो । मयोक्तं । यदाज्ञापयत्यार्षपुत्रः । ततः
 पुरस्कृत्येमां सवस्तिकां गृहीत्वा चात्मवत्सभां दासदारिकां धवस्तिकां
 समागताहं वेगेन । दृष्ट्वा तत्रैव शिशिरपल्लवप्रचयीये निवशा
 परमयोगिनीव निरासम्भवं किञ्चिद्व्यायन्तो वत्सा मदनमञ्जरी ।
 तथा तु न लक्षितमस्मादागमनं । उपविष्टा वयं निकटे । सवस्ति-
 कयोक्तं । भर्तृदारिके समागतेष्वमम्बा । किमेवं तिष्ठसि । ततो
 स्त्रिया वत्सया चेतना मोटितमनया शरीरकं व्यापारिते कोचने
 विलोकिताहं । ततः ससम्भ्रममुत्थाय निपतिता सा मञ्जरणयोः ।
 मयोक्तं । वत्से मदीयजीवितेनापि चिरं जीव तूर्णमाप्नुहि
 हृदयवत्सभं अविधवा भव सुभगा संपश्येति । ततश्चोत्थाय
 समाक्षिप्तिता समाघ्राता मूर्धदेशे स्थापिता निजोत्सङ्गे चुम्बिता
 वदनकमलेऽभिहित्वा च । वत्से मदनमञ्जरि धीरा भव सुख
 विषादं सिद्धमेव पश्य समीक्षितं । अस्मागत एव वर्तते ते
 जनकः । घटिकाः स्वल्पं प्रयोजने जल्पन्तीति । ततः कुतो
 ममेयन्ति भागधेयानीति शनैर्वदन्ती स्विताधोमुखो वत्सा ।

अचान्तरे गतोऽसौ दिनकरः समुत्पन्नं तिमिरं विस्फुरित-
 क्षारकानिकरः वियुक्तासक्तवाकाः सुकुलितं कमलवर्णं निलीनाः
 शकुन्तलः प्रसारिताः कौशिकाः प्रहृष्टा भूतवेतासाः समुद्रतः
 शशधरः विस्मयिता चन्द्रिका । ततश्चित्तप्रमोदकारिणीभिः कथा-
 भिर्विनोदयन्तीभिस्तं वत्सा मदनमञ्जरौमतिवाहिताम्नाभिः
 कथंश्चिद्भजनी । समुद्रतो दिनकरः । मयोक्तं । इत्थे खल्लिके
 स्त्रिता गगनमार्गे निरूप्य निजस्त्राभिवर्तनी किमसौ चिरयति ।
 ततो यदाप्रापयति स्त्रामिनीति वदन्ती स्त्रितेय नभस्तले खल-
 लिका । स्त्रिता च खल्लमात्रं समवतीर्णा सद्दर्शा । मयोक्तं । इत्थे
 किं सद्दर्शाणि किं समागतस्तोः स्त्रामौ । अत्रयोक्तं । अत्र नाद्यापि
 समागतः स्त्रामौ । किं तु समागतौ तौ राजकुमारौ । निरीक्षितं
 च ताभ्यां भर्तृदारिकादर्शनायै समस्तमुद्यानं । केवलमतिगहनतयास्त
 प्रदेशस्त न दृष्टा भर्तृदारिका । ततोऽसौ भर्तृदारिकाद्वद-
 दयितः सविवादः समुत्पन्नेन द्वितीयेन । यथा कुमार गुणधारण
 स्त्रीयतां तावन्तमेव चूतने तस्मैव च चूतस्त्राधो यत्र दृष्टास्त्रीकृतता या
 तदुत्पन्नवर्णवर्णितकुवलयदललोचनोपणा इदयतस्करौ । किमन्यत्र
 पर्यटितेन । कदाचिद्देवयोगात्पुनस्तत्रैवोपलभ्यत इति । तेनोक्तं ।
 एवं भवतु । ततो गतौ तौ तदभिमुखं । इदमम्य मे दर्शकारणं ।
 वत्सयोक्तं । भवतु मातः किमेवं मां प्रतारयसि । ततोऽनया
 तत्प्रत्यायनार्थं कृतानि श्रवणश्रुतानि । तथापि न प्रत्यायिता वत्सा
 मदनमञ्जरौ । मयोक्तं । इत्थे खल्लिके किमनेन वदता । दर्शय
 नास्मै कुमारं येन तं खल्लमेवैशानीय वत्सामाह्लादयामि ।

अनयोक्तं । एषा सञ्जास्मि प्रवर्ततामस्मा । ततो विमुच्य वत्सासमीपे
तां धवशिकां प्रवृत्ताहं । ततश्च नीताहमेवमनया खवशिकाया
भवतः समीपं । तदेवोऽच कुमार परमार्थः ।

वत्सा कण्ठगतप्राणां तां मे दुष्कररोचिकाम् ।

उत्थायानुग्रहं कृत्वा कुमारो द्रष्टुमर्हति ॥

ततो विप्रोक्तं मया कुसुंधरवदनं । तेनोक्तं । कुमार गम्यतां
कोऽच विरोधः । ततः क्षतमस्त्राभिसक्तं गमनं । दृष्ट्वा यथानिर्दिष्टा
मदनमञ्जरी । ततोऽहं निमग्न इव सुखामृतमये महाहृदे
अवतीर्ण इव रतिरसमये महासमुद्रे वर्तमान इव सर्वानन्दसन्धोहे
परिपूर्ण इव सर्वमनोरथभरेण प्रीणिताग्नेष्विन्द्रिययाम इव सर्वोत्सव-
समुदये संजातस्तद्दर्शने सतीति । तथा सापि मामवलोक्ष्य प्राप्तः
स एवायमिति दृष्ट्वा चिराद्दृष्ट इत्युत्कण्ठिता कुतस्तस्यागमनमिति
सवितर्का सप्रोऽयं भवेदिति सविषादा स्त्रियः प्रत्यथ इति
जातनिर्णया विरहेऽपि जीवितेति सलज्जा कथं मामेष प्रतिपद्यत
इति सोदेगा निरौद्यते मामयमिति सप्रमोदेति संपञ्चा संकीर्ण-
रसनिर्भरहृदया । अत एव चाक्षंक्षता पुलकजास्रकेन विभूषिता
स्नेदबिन्दुमौक्तिकनिकरेण बन्धुरा समुत्तास्रश्रितपवनेन हृदय-
हारिण्यौ सुललितसतेव कल्पमाना सर्वथा ।

अनाख्येयं रसं कंचिदत्यन्तप्रीतिनिर्भरा ।

मथा सा क्षिग्धलोलाक्षी भजन्ती प्रविप्रोक्ता ॥

ततोऽभिहिता कामसतया । वत्से किं जातसेऽधुना खवशिका-
वचने संप्रत्ययः । ततः स्मितेन रञ्जयन्ती मम हृदयमिव

सुधाधवस्तेनापि विमलकपोलौ क्षिता साधोमुखौ । जातः सर्वेषां
प्रमोदः । अचान्तरे

सखद्वयपरमौघप्रभाजालैः समन्ततः ।

प्रकाशितनभोभागैर्देवाकारानुकारिभिः ॥

भूरिविद्याधरैः सार्धं भक्तवत्सादलौक्यया ।

रत्नैर्भूत्वा विमानौघमागतः कनकोदरः ॥

सप्रमोदपुरं वीक्ष्य सोऽवतौर्षः सखेचरः ।

आह्लादमन्दिरं प्राप्तो दृष्टोऽस्माभिः सविस्मयम् ॥

ततः क्षतमस्माभिरभ्युत्थानं । नामितसुत्तमाङ्गं । विक्षिता
प्रतिपत्तिः । उपविष्टाः सर्वे यथास्थानं । विस्त्रोक्तोऽहं स्निग्धदृष्ट्या
सुधिरं कनकोदरेण । नूनं स एवायमिति निश्चित्य तुष्टचेतसा
पृष्टा कामक्षता । कथितोऽनया वृत्तान्तः । कनकोदरेणोक्तं । देवि
निर्वटितमेव वत्साया दुष्कररोषिकात्मनीदृग्गुह्यरत्ने यथानया क्षतो
मनोनिबन्धः । न खलु ग्रन्थौ पुरंदरादन्यत्र खचितं निवेद्यते ।
कामक्षतयोक्तं । एवमेतन्नाख्यत्र सन्देहः ॥ अचान्तरे समागतो
वेगेन चटुलः । तेन च निवेदितं किमपि कनकोदराय कर्णार्थम् ।
ततोऽस्मभ्यं काञ्चविलम्बेनेति कामक्षतां प्रति वदता समाक्षोद्य
सह कुसंधरेण तत्रैव स्थाने संक्षेपतः कारितोऽहं पाणिपदं मदन-
मक्षर्याः । कनकोदरेण निर्वर्तितो विवाहानन्दः प्रकटितानि तानि
वज्रवैद्यैर्ज्ञानीसमहाणीककर्तृनपयारागमरकतपूजामणिपुष्पराम-
चन्द्रकान्तद्वयकनेषकाद्यनर्घैरत्नराशिपरिपूरितानि विमानानि ।
ततोऽभिहितः कुसंधरः कनकोदरेण । भद्रं राजपुत्र कोशार्थमे-

तेषामिदंनयनं । ततो यथास्माकं हर्षदृष्टे स्त्रीकृता मदमञ्जरी
 वत्सा तथैतान्यपि स्त्रीकर्तुमर्हति राजपुत्रः । कुसुंधरेक्षोभं ।
 धूयमेव प्रमाणं । किमत्र राजपुत्रस्य । न खलु दुरवो यथेष्टं
 कारयन्तो राजपुत्राभ्यर्चनां कर्तुमर्हन्ति । ततः परितुष्टः कनको-
 दरः कृतकृत्योऽहमिदानीं । निश्चिन्तीभूता वत्सा मदमञ्जरीति
 भावयया गता परमपरितोषं कामसता । दृष्टो ब्रह्मकादिः
 परिव्रजः । तथाहि ।

कन्या प्रोक्तकरी जाता चिन्ताहर्धमात्मिका ।
 नितर्ककारिण्यौ दागे दौर्गत्ये गाढदुःखदा ॥
 सानुरूपाय दृष्ट्याय धार्मिकाय धमेरुता ।
 किञ्च निश्चिन्ताहेतुः सङ्गर्षे प्रतिपादिता ।
 अतस्तां रजपूगाद्यां दत्त्वा मदमञ्जरीम् ।
 मद्यं च दृष्टः संपन्नः सवन्धुः कनकोदरः ॥

अत्रान्तरे

सप्रमोदपुरथाये मेघवासमिवातुल्यम् ।
 विद्याधरवचनं दूरादृश्यते स नभस्तले ॥
 तच्च चक्रासित्तुषीरकुलनाराचभीषणम् ।
 अग्निप्रासधनुर्दंष्ट्रगदाशूलभयानकम् ॥
 प्रेङ्गदेतिप्रभावात्करासं दर्पनिर्भरम् ।
 असंख्यवस्त्रदुहामखेपराधिपसकुलम् ॥
 शिङ्गादमहोत्सृष्टिनिध्वाणभृतदिकूपयम् ।
 अंगददृष्टकृतमङ्गोधान्भद्रदाहकम् ॥

अथ सङ्गमशौण्डोरस्यर्धमाणं तदुच्यते ।

अणादागतमभ्यर्षे दृष्टमस्माभिश्चक्षुषेः ॥

ततः कनकोदरेणोक्तं ।

भो भो विद्याधराख्यं सञ्जीभवत सङ्गुखाः ।

सोऽयं चटुस्रवृत्तान्तः साम्प्रतं स्फुटतां गतः ॥

तथाहि ।

सकोपा खे गताः पूर्वं मामसंभाष्य मण्डपात् ।

स्नितास्ते मौलिकेनैव मत्सराभ्यातचेतसः ॥

त एते खेचराः सर्वे पर्यालोच्य परस्परम् ।

समागतास्वरैर्ज्ञात्वा दत्तां मदनमञ्जरीम् ॥

एतेषामिदमाकूतं किञ्चायं गुणधारणः ।

हीनो भृगोचरोऽस्मत्तो वयं विद्याधरोत्तमाः ॥

तदेते निपतन्त्यथ थावदाङ्गादमन्दिरे ।

प्रेरयामः अणान्तावद्गृह्णा इव वायसान् ॥

अपसारयत वेगेन भूमिगोचरभृत्यकाः ।

सक्तो यूयममीषां हि मिथ्यामाणं सङ्गोचरम् ॥

अथ तत्त्वामिनो वाक्यमाकर्ण्य रणप्राणिनः ।

समुत्पतितुमारब्धास्ते भूमिष्ठा नभश्चराः ॥

अचान्तरे मया चिन्तितं ।

अहो न सुन्दरं जातमिदमेतेन हेतुना ।

यतो मत्कारणेऽमीषां प्रलयोऽथ भविष्यति ॥

अथोत्पतितुकामेषु तेषु तत्सङ्ख्यं तदा ।

नभःस्त्रिते परानीके यज्जातं तन्निबोध मे ॥
 निर्व्यापारं गताटोपं निःशब्दं स्त्रिरलोचनम्
 केनचिन्नेयतां नीतं स्तम्भित्वा तद्वत्तदयम् ॥
 ततो निष्पन्दमन्दाख्यं तत्सैन्यद्वितयं तदा ।
 भुम्याकाशस्त्रमन्योन्यं चिन्त्यस्तमिवेक्षते ॥
 अथ तेषां नभःस्त्रानां गतोऽहं दृष्टिगोचरम् ।
 समं मदनमञ्जर्यां निविष्टो वरविष्टरे ॥
 ततोऽस्माद्दर्शनान्तेषां सर्वेषां मनसि स्थितम् ।
 अहो रूपमहो मूर्तिरहो कान्तिरहो गुणाः ॥
 अहो धैर्यमहो सौधं नरस्यास्य महात्मानः ।
 अहो मदनमञ्जर्याः पर्यालोचितकारिता ॥
 ययायमीदृशो भर्ता गृहीतः स्वपरीक्षया ।
 अमुनैव वयं नूनं स्तम्भिता निजतेजसा ॥

तथाहि ।

समं मदनमञ्जर्यां दृश्यते सुत्कलः स्वयम् ।
 अयं सह वयस्येन राजपुत्रो न शेषकाः ॥
 तद्वद्वं कृतमस्माभिर्नररत्नं यदीदृशम् ।
 जिघांसितं महापापैः प्राप्तमेतद्धि तत्कलम् ॥
 तद्देव स्त्रामिकोऽस्माकं वयमस्य पदातयः ।
 एवं चिन्तयतां तेषां प्रशान्तो मत्सुराजसः ॥
 ततस्तो तत्क्षणादेव केनचिन्मुक्तसौक्यताः ।
 आगत्य पादयोस्तुष्टं पतिता मे नभस्यराः ॥

अथाभिधातुमारम्भा सञ्जाते कृतकुड्मजाः ।
 चन्तव्यं दुष्कृतं नाथ मृत्यासौ स्रधुना वधम् ॥
 ततस्तच्चैष्टितं दृष्ट्वा संपन्नो गतमत्सरः ।
 जातस्य सुत्कणो भद्रे ससैन्यः कनकोदरः ॥
 ततो नभसराः सर्वे समयन्तः परस्परम् ।
 आनन्दोदकपूर्णाक्षाः संजाता बान्धवाधिकाः ॥
 तं च वृत्तान्तमाकर्ण्य स राजा मधुवारणः ।
 जनको मे समायातस्तत्रैवाङ्गादमन्दिरे ॥

ततश्च ।

मथाम्बरचरैः सर्वैः कृत्वाभ्युत्थानमादरात् ।
 समं मदनमञ्जर्या गतं तातांष्ट्रिपङ्कजम् ॥
 ततोऽस्मान्तःपुरैः सार्धं श्रेयलोकाश्च ते मथा ।
 खेचरैश्च प्रणामादिविधिना वञ्जमानिता ॥

तदनन्तरं च ।

आनन्दपुल्लकोद्भेदसुन्दरं दधता वपुः ।
 हर्षनीरमुताक्षेण तातेनाक्षिज्जनं कृतम् ॥
 ततः कुसुंधरेणासौ वृत्तान्तो निखिलस्तदा ।
 स्फुटो विनयनक्षेण यथावृत्तो निवेदितः ॥
 अथ ते खेचराः सर्वे तातस्याग्रे प्रभाषिताः ।
 देवोऽयं स्वामिकोऽस्माकं तत्पुत्रो जीवदायकः ॥
 अयं धन्यः कृतार्थोऽयं भूषितानेन मेदिनी ।
 अचिन्त्यवरवीर्योऽयं नास्ति लोकेऽप्यमूढग्रः ॥

ततोऽम्बरचरैरेवं स्तुयमानं विज्ञोक्त्य माम् ।

तातः प्रह्लादमापन्नो जगनी च सुमासिनी ॥

तथाहि ।

अन्नःपुरं पुरं येन्यं बालवृद्धैः समाकुलम् ।

महृतिं तादृशीं दृष्ट्वा संजातं हर्षनिर्भरम् ॥

ततः सर्वे प्रमोदेन सप्रमोदे तदा पुरे ।

प्रवेष्टुकामास्तोषेण जनाः किं किं न कुर्वते ॥

तथाहि ।

गगनचारिण्ये वियति स्थिते मयि च तातयुते जयकुञ्जरे ।

करिवरान्नरवर्तिकुञ्जधरे करिषिकानिहिते दयिताजने ॥

विविधज्ञासविज्ञासपरायणे प्रमदनिर्भरगायनबन्धुरे ।

वरविभूषणमाख्यमनोहरे विबुधदृन्धसमे निखिले जने ॥

ननु परिस्रुष्टमेव तदा नरैः प्रसुदिताग्रयणौख्यभरोद्भुरैः ।

अमरलोकसमानमिदं वनं पुरवरं च मुदेति विनिश्चितम् ॥

पृथुनितम्बपथोधरचाहभिः प्रमदनृत्तपरैः प्रमदाजनेः ।

इति विज्ञासग्रतैरवलोकने प्रविशति स्म स सर्वजनः पुरे ॥

ततो विद्याधरैः सार्धं सबन्धुः कनकोदरः ॥

तातेनाह्लादितोऽत्यर्थं दानसन्मानपूजनैः ॥

किं ब्रूना ।

सर्वरत्नमयं किं वा किं वामृतविनिर्मितम् ॥

किं वा सुखरसापूर्णं किं वा वाग्मोचरातिगम् ॥

गाढाह्लादकरं चित्ते पूर्णसर्वमनोरथम् ।

भद्रेऽष्टचीतसङ्केते लङ्घितं मम तद्दिनम् ॥

तथाहि ।

संप्राप्तं कामसर्वस्वं लब्ध्वा मदनमञ्जरी ।

लाभाच्च रत्नराश्रीनां संपूर्णोऽर्थमनोरथः ॥

तथा ।

ताताम्बाचित्ततोषेण बन्धुपौरसुखेन च ।

रिपूषां प्रतिघातेन जातश्चित्तोत्सवो महान् ॥

ततश्चाह्लादसन्दोहपरिपूरितमानसः ।

स्त्रिला प्रदोषे तातादिसंहितोऽहं यथेच्छया ॥

ततः सकलसामग्रीसमाये देववद्विवि ।

सार्धं मदनमञ्जर्यां स्थितः संवाससग्ननि ॥

तथावगाहितो दिव्यः सुरताम्रतसागरः ।

केवलं लौक्यसुक्तालाभासञ्च नितरां मया ॥

लब्धमिन्द्रासुखोऽत्यन्तं प्रबुद्धः सह कान्तया ।

कृतं प्रभातकर्तव्यं ताताम्बावन्दनादिकम् ॥

अथाद्यातः प्रभातेऽसौ मत्समीपं कुलंधरः ।

स मां प्रत्याह दृष्टोऽस्य मया स्वप्नः स कीदृशः ।

मानुषाणि मया पञ्च भो दृष्टानि परिष्कृतम् ।

अथः पुमांसो हे नाथौ तैस्त्रेदं तव भाषितम् ॥

यदुत ।

अ एष सुखसन्दोहसागरो गुणधारणे ।

संजातोऽयं कृतोऽस्माभिः स सर्वो नाच संग्रहः ॥

तथान्यदपि यत्किञ्चिदस्य पूर्वं परञ्च च ।
 संपद्येत तदस्माभिस्तन्निर्गतं भो कुक्षंधर ॥
 एवं तानि ब्रुवाणानि मानुषाणि ममागतः ।
 गतान्यदर्शनं बुद्धस्ततोऽहं गुणधारण ॥
 न जाने कानि तान्यत्र मानुषाणि विशेषतः ।
 तन्मयन्ति सदा यानि कार्याणि तव भावतः ।
 मयोक्तं कथ्यतामेष तातादिभ्यस्त्वयाधुना ।
 स्वप्नो विज्ञायते येन भावार्थोऽस्य परिष्कृतः ॥
 ततो निवेदितस्तेन विद्वत्सङ्गातपूरिते ।
 तातास्त्वाने निजस्वप्नो मदयस्तेन धीमता ॥
 ततस्तातादिभिः सर्वैरेकवाक्यतया तदा ।
 निजबुद्ध्या विनिश्चित्य स्वप्नार्थोऽयं प्रभाषितः ॥
 अनुकूलानि वर्तन्ते देवरूपाणि कानिचित् ।
 यैरौदृशी कुमारस्य कृता कल्पाणमात्मिका ॥
 तैरेव प्रियमिच्छाय कुमारस्य निवेदितम् ।
 तोषात्स्वप्नान्तरे सर्वं यथास्माभिरिदं कृतम् ॥
 एतच्चाकर्ण्य मे चित्ते पूर्वापरविरोधतः ।
 स्मत्वा कामसतावाक्यं सन्देहः समजायत ॥
 यतो मया चिन्तितं ।

कनकोदरराजेन किं चत्वारि पुरा तथा ।
 किं वा कुक्षंधरेणाद्य पञ्च दृष्टानि तानि वै ॥
 कानि वा देवरूपाणि ममैवं कार्यचिन्तनम् ।

अनुकूलानि कुर्वन्ति किं वोरौह्यत् कारणम् ॥

सर्वथा सर्वमेवेदं गहनं प्रतिभासते ।

ममाद्यापि न जानेऽहं किमत्र बत कारणम् ॥

एवं च स्थिते ।

यद्यतीन्द्रियवेत्तारं कंचित्पश्यामि सन्नुनिम् ।

ततः पृष्ठात्मसन्देहमेनं कुर्यां विनिर्णयम् ॥

तदेवंविधसङ्ख्यात्मसन्देहकलितोऽप्यहम् ।

तदा तातादिनिर्दिष्टं स्वप्राथं तं न दूषये ॥

अथ ते खेचराः सर्वे दिनानि कतिचित्तदा ।

कनकोदरसंयुक्ताः संस्थिता मम मन्दिरे ॥

अथाङ्गादामृतचोदप्रीणितास्ते यथेष्टया ।

स्वस्थानमन्यदा प्राप्ता मृत्युभावं प्रपद्य मे ॥

ततो मदनमञ्जर्यां सार्धं मे रतिसागरे ।

निमग्नस्यामरस्येव लीलया यान्ति वासराः ॥

वर्धते च तथा सार्धमाङ्गादोऽमृतदायकः ।

सद्भावमीलिकासारः प्रेमाबन्धो मनोहरः ॥

तातचिन्तितकार्यस्य प्रणताखिलभृभुजः ।

न मे तदा विशाखाच्चि चिन्तागन्धोऽपि विद्यते ॥

किं च ।

विद्याधरोपनीतैश्च माख्यभूषादिभिर्मम ।

संपूर्णसर्वकामत्वाज्जाता द्रप्तिमुखाधिका ॥

तदेवं लौक्यलौगात्मा प्रविष्टः सुखसागरे ।

स्थितोऽहं तत्र चार्वङ्गि सभार्षः सकुलंधरः ॥

अन्यदा मित्रयुक्तेन गतेनाह्लादमन्दिरे ।

सभार्षेण मया दृष्टः कन्दनामा सुनीश्वरः ॥

ततो विनयनघ्नोऽहं प्रणिपत्य यतीश्वरम् ।

तस्याग्रे भूतले शुद्धे निषण्णो धर्मकाम्यया ॥

अथ प्रह्लादजननी चेतसः कर्णपेशणा ।

विचिता मे यतीश्वरेण तेन सङ्गमदेशना ॥

तं चाकर्णयता भद्रे विशुद्धेनान्तरात्मना ।

आविर्भूतौ मया दृष्टौ पुनस्तौ वरवान्भवौ ॥

ततश्च प्रत्यभिज्ञातौ यथायं स सदागमः ।

अयं चासौ महाभागः सम्यग्दर्शननामकः ॥

अथ प्रपन्नौ भावेन तौ मया वरस्त्रोचने ।

गुह्यवाक्यप्रबुद्धेन भद्रे हिततया नरौ ॥

इतश्च ।

वेदनीयनरेन्द्रस्य पदातिः परिकीर्तितः ।

यः सातनामा राजेन्द्रः सत्पुत्रे विबुधाक्षये ॥

सोऽत्यन्तं मयि रक्तात्मा मित्रभावविधित्तया ।

पूर्वमेव मया साधं सप्रमोदेऽप्युपागतः ॥

प्राक् केवलं तिरोभूतः सोऽकार्षीन्मे सुखासिकाम् ।

आविर्भूतस्तदा जातो यदा जातौ सुवान्भवौ ॥

ततश्च ।

या सत्कलचरद्वौघभोगजन्या सुखासिका ।

तदानीं शुद्धमूले मे खानन्तशुण्ठां गता ॥

अन्यथा ।

तदा कुचंधरेणापि महत्तमसदागमौ ।

तथा मदनमञ्जर्यां तौ प्रपञ्चौ यथा मया ॥

ततोऽधिकतरं तुष्टस्तदाहं स च मे सुनिः ।

विशेषतः करोत्येव भूयः सङ्गमदेशनाम् ॥

अचान्तरे ।

चित्तवृत्तिमहाट्यां क्षीणक्षीणाः प्रकम्पिताः ।

भयेन रोधकं हित्वा महामोहादयः स्थिताः ॥

ततश्च ।

चारिणधर्मराजेन मन्त्री सद्बोधनामकः ।

इदमुक्तस्तदा भद्रे मनाक् संतुष्टचेतसा ॥

यदुत ।

सुन्दरोऽवसरो गन्तुं विद्यामादाय तेऽधुना ।

आर्यं संसारिणीवत्स पार्श्वं मातुं फलप्रदः ॥

तथाहि ।

शुद्धीभूताधुना किंचिच्चित्तवृत्तिमहाटवी ।

निवृत्तो रोधकोऽस्माकमीषद्वरे च शशवः ॥

तं कर्मपरिणामास्थं ततः पृष्ट्वा नरेश्वरम् ।

गच्छ त्वं श्रीमन्मादाय विद्यामेनां सुकन्यकाम् ॥

कन्दसाधुसमीपस्थः साम्प्रतं स चरैर्मया ।

विज्ञातस्तु च चावश्यं भवन्तं प्रतिपश्यते ॥

सङ्गोर्ध्वोदितं देव युक्तमेतन्न संशयः ।

किं तु कालविलम्बोऽथ युक्तोऽद्यापि प्रयोजने ॥

स हि पुण्योदयस्तस्य स च सातो वयस्यकः ।

किञ्चनमपि तत्कालमेतौ भोगफलप्रदौ ॥

अतोऽद्यापि वक्तादेतौ गृहे तं गुणधारणम् ।

शब्दादिसुखसंपूर्णं वात्सल्याद्भारयिष्यतः ॥

एवं च स्थिते ।

अध्यासो स गृहं यावदनुवर्तनया तथोः ।

शब्दादिविषयग्रामं सुखहेतुं च मन्यते ॥

तावन्न युज्यते देव मम गन्तुं तदन्तिके ।

नयनं न च विद्याया जाघटीति कथंचन ॥

केवलं प्रेक्ष्यतामेष देवेन निजदारकः ।

तदन्तिकेऽधुना त्वर्णं गृह्णधर्मः सभार्यकः ॥

प्रस्तावोऽस्याधुना देव तत्समीपेऽतिसुन्दरः ।

गन्तुं सपरिवारस्य वर्तते कार्यसाधकः ॥

गतमाचमिमं देव स भावेन प्रपत्स्यते ।

भविष्यतीष्टा तस्यास्य भार्या सहस्ररक्ता ॥

किं च ।

यदा सदागमस्तावत्तस्य पार्श्वं गतः पुरा ।

तदायं द्रव्यतस्तेन भूरिवारा विलोकितः ॥

यदा तु तत्पार्श्वगतः सम्यग्दर्शननामकः ।

महत्तमोऽतिवात्सल्याञ्जीतस्तेनाप्ययं तदा

पक्षोपमप्रचक्षे च सङ्घिते तेन भावतः ।
 प्रपञ्चो गृहिधर्मोऽयं पूर्वमासीत्ततः परम् ॥
 यदा यदा पुनर्दृष्टौ महत्तमसदागमौ ।
 असंख्या भावतो वाराः प्रपञ्चोऽयं तदा तदा ॥
 अधुना केवलं देव यतोऽभ्यर्णं गतो मम ।
 तेनैव हन्त तत्पार्श्वं विशेषेण प्रहौयते ॥
 तत्तूर्णं यातु तत्पार्श्वं रक्षयत्येष महुरैः ।
 प्रस्तावो मादृशां तच्च ततो याने भविष्यति ॥

अन्यच्च ।

महामोहादिसन्त्रासश्चित्तवृत्तेर्विशुद्धता ।
 गृहिधर्मेऽपि तत्तत्त्वे भवेद्देव विशेषतः ॥

तथा ।

स स्यादभिमुखोऽस्माकमन्तेपेण दिदृचया ।
 अनेन गृहिधर्मेण पार्श्वस्थेन प्रचोदितः ॥
 चेतःसुखासिका गुर्वी सन्तुष्टिः कर्मतानवम् ।
 भवभौतेरभावश्च गृहिधर्मेण ते गुणाः ॥
 तस्मात्प्रस्थाप्यतामेष गृहिधर्मस्तदन्तिके ।
 यास्यामोऽवसरं ज्ञात्वा पश्चात्सर्वं वयं पुनः ॥
 तदिदं मन्त्रिणो वाक्यं श्रुत्वा सञ्जीतिनिर्मलम् ।
 चारित्र्यधर्मराजेन प्रहितो निजदारकः ॥
 स कर्मपरिणामस्य गत्वा मूलं तदाज्ञया ।
 समागतो ममाभ्यर्णं तच्चैवाह्लादमन्दिरे ॥

अथ कन्दमुनेस्त्वावीं शृण्वतो धर्मदेशनाम् ।
 आविर्भूतो ममापेऽसौ मुनिना च प्रकाशितः ॥
 गुणरक्ततया युक्तस्तथा दादशमानुषैः ।
 मघातः प्रतिपन्नोऽसौ बन्धुबुद्ध्या नरोत्तमः ॥
 तथा कुलंधरेणापि कान्तया च सबान्धवः ।
 प्रपन्नो गृहिधर्माख्यो जातात्यन्तं सुखाशिका ॥
 अथ कन्दमुनिः पृष्टः सन्देहं पूर्वचिन्तितम् ।
 तं मया स्वप्नसंबद्धं सद्भावार्थबुभुक्षया ॥
 ततः कन्दमुनिः प्राह स्वप्नार्थस्य विनिर्णयः ।
 अस्यातीन्द्रियवेत्तारं विना नैवोपलभ्यते ॥
 सन्ति मे केवलास्लोकभास्करा वरसूरयः ।
 गुरवो निर्मला नाम दूरदेशविहारिणः ॥

एवं च ।

तत्पादमूर्च्छं यास्यामि वन्दनार्थमहं यदा ।
 तदा ताग्रप्रअधिस्थामि भद्र तावकसंग्रहम् ॥

यतः ।

योऽयं स्वप्नदयाज्जातः सन्देहस्ते मनोगतः ॥
 विविक्तं तस्य भावार्थं विज्ञास्यन्ति महाधियः ॥

मयोक्तं ।

भदन्त यदि तेऽत्रैव गुरवस्ते कथंचन ।
 आगच्छेयुस्ततस्तस्यात्सुन्दरादपि सुन्दरम् ॥
 मुनिराह महाभाग गतोऽहं वचनेन ते ।

गुरुन् विज्ञाय ते नूनं पूरयिष्ये मनोरथम् ॥
 अथवा केवलालोकाशोकिताखिलचेतसः ।
 विज्ञाय भवतश्चित्तमागमिष्यन्ति ते खयम् ॥
 केवलं गृहिधर्मेऽत्र सम्यग्दर्शनसंयुते ।
 सदागमे च कर्तव्यो भवता तावदादरः ॥

ततश्च ।

इदं कन्दमुनेर्वाक्यमाकर्ण्य श्रुतिपेक्षसम् ।
 महाप्रसाद इत्येवं ब्रुवाणोऽहं सभार्थकः ॥
 समिचस्य तदा भद्रे विनयानघमस्तकः ।
 प्रणम्य तं महाभागं कामनाद्भवने गतः ॥
 ततः सोऽपि महाभागो मुनिर्मुनिवरैर्युतः ।
 गतो निर्मलसूरीणां गुरुणां पादवन्दकः ॥
 अथ काशकामाङ्गद्रे स राजा मधुवारणः ।
 तदा लोकान्तरौभूतः पिता मे सन्धधर्मकः ॥
 ततो राज्येऽभिषिक्तोऽहं बन्धुमन्त्रिमहत्तमैः ।
 महानन्दविमर्देन हर्षनिर्भरमानसैः ॥
 ततः परिणतं राज्यं रक्तं मे राजमण्डलम् ।
 शचवः किङ्करीभूता वशीभूताश्च खेचराः ॥

किं वञ्जना ।

महतोऽपि ममाज्ञायां वर्तन्ते नतमस्तकाः ।
 वर्धते कोशदण्डौ च जायन्ते सर्वसम्पदः ॥

किं च ।

नाकुञ्चितं कश्चिद्वापं न कृता कोपदाहणा ।
 दृष्टिस्तायापि मे जातं राज्यं कष्टकवर्जितम् ॥
 तथाप्येवंविधे ऽनस्यसुखसन्दोहकारणे ।
 विद्यमानेऽपि नो जातं मम सौख्याकुलं मनः ॥
 किं तर्हि ।

सदागमे सदोद्योगी सम्यग्दर्शनतत्परः ।
 पुण्योदयेन संयुक्तो गृहिधर्मे कृतादरः ॥
 सातेनाह्लादितो नित्यं स्थितोऽहं सकुलंधरः ।
 समं मदनमञ्जरीं देववह्निं च सौख्यया ॥
 एवं च तिष्ठतस्तत्र मग्नस्थानन्दसागरे ।
 साक्षाज्मे मम चार्वङ्गि भूरिकासोऽतिसङ्गितः ॥
 अथान्यदा ममास्थाने प्रविश्य प्रियदारकः ।
 कक्षासो नाम मामेवं प्रणिपत्य व्यजिज्ञपत् ॥

यदुत ।

आह्लादमन्दिरे देव देवदानवपूजिताः ।
 समागता महाभागा निर्मला नाम सूरयः ॥
 तच्छ्रुत्वाहं तदा भद्रे कक्षाण्वचनं सुदा ।
 न मामि देहे नो गेहे न पुरे न जगत्त्रये ॥
 ततोऽङ्गसम्युक्तं तस्मै संतुष्टचेतसा ।
 दीनाराणां मया सत्त्वं दापितं प्रियभाषिणे ॥
 ततः सर्वादरेणाहं स्वयस्यः सभार्थकः ।
 निर्गतो नगराद्भद्रे सूरौणां पादवन्दकः ॥

अथामरकृते दिव्ये सत्कार्तस्वरभास्वरे ।
ते सूरयो मया दृष्टाः कमले स्थितमूर्तयः ॥
वेष्टिता मुनिवृन्देन देवदानवखेचरैः ।
तेभ्यो नतोत्तमाङ्गेन कुर्वाणा धर्मदेशनाम् ॥

ततश्च ।

दृष्टदानन्दरोमाञ्चभूषितः सह राजकैः ।
अहं भक्ता विहायेदं नारेन्द्रं पिण्डपञ्चकम् ॥

तद्यथा ।

हृत्तं हृत्तं किरीटं च वाहनं च सचामरम् ।
ततः कृतोत्तरासङ्गः प्रविष्टः सूर्यवयसे ॥
ततो भगवतः सम्यग् द्वादशावर्त्तवन्दनम् ।
दत्त्वा यथाक्रमं शेषाग्रणम्य मुनिपुङ्गवान् ॥
सम्भाषीर्वादतुष्टात्मा भूयो नत्वा मुनीश्वरम् ।
प्रीतः सपरिवारोऽहं निषण्णः शुद्धभूतस्ते ॥
अथ कर्मविषोत्तारकारिणी भव्यदेहिनाम् ।
अमृतचारिवाक्येन गुह्यणारम्भि देशना ॥

कथं ।

भो भव्याः शरणं धर्मो नास्त्यन्यत्सततभ्रमे ।
ससदुद्दामदुःखौघसङ्कुले भवचक्रके ॥
मरणाय भवे जन्म कायो रोगनिबन्धनम् ।
तादृश्यं जरसो हेतुर्वियोगाय समागमः ॥
निमित्तं विपदां लोके देहिनां सर्वसम्पदः ।

तस्मास्ति यज्ञ दुःखाय वस्तु सांसारिकं जनाः ॥
एवं च स्थिते ।

अमूर्ताः सर्वभावज्ञास्त्रैलोक्योपरिवर्तिनः ॥
क्षीणसङ्गा महात्मानः केवलं सुखमासते ॥
सर्वद्वन्द्वविनिर्मुक्ताः सर्वाबाधाविवर्जिताः ।
सर्वसंसिद्धसत्कार्याः सुखं तेषां किमुच्यताम् ॥

किं च ।

जन्माभावे जरामृत्योरभावो हेत्वभावतः ।
तदभावे च निःशेषदुःखाभावः सदैव हि ॥
परमानन्दभावश्च तदभावे हि प्राप्यतः ।
व्यावाधाभावसंसिद्धं सिद्धानां सुखमिष्यते ॥

अथवा ।

त्यक्त्वा ज्ञेतरयन्या निःस्पृहा भावचारके ।
संतुष्टा ध्यानयोगेन प्रपन्नमामृतपायिनः ॥
निःसङ्गा निरद्वन्द्वारा निर्मलौभृतचेतसः ।
सुखिनः केवलं लोके देहिनोऽपि सुसाधवः ॥
सुखमेव च वाञ्छन्ति सर्वे जगति जन्तवः ।
तच्च नास्त्रेव संसारे विहायैका सुसाधुताम् ॥
तदिदं भो महासत्त्वा विनिश्चित्य विधीयताम् ।
विमुक्त्यासारसंसारं भवद्भिः सा सुसाधुता ॥
ततो भद्रे तदा मच्चं प्रसूयभूतकर्मणः ।
इदं भगवतो वाक्यं चित्ते ऽत्यन्तं सुखायितम्

चिन्तितं च मया ।

करोमीदं यदादिष्टं भदन्तैः सुखकारणम् ।

ततः कृतं मया भद्रे प्रव्रज्याभिमुखं मनः ॥

अचान्तरे विरतवचसि भगवति वचनसुधासेकवर्षिणि निर्मल-
सूरिकेवल्लिनि कन्दमुनिना बद्धकरकमलमुकुलं विधाय ललाट-
पट्टेऽभिहितमनेन । भगवन्निह जगति कस्य दुःशकः काष्ठविशम्भः
कर्तुं । भगवतोक्तं । जिज्ञासोर्गुरुमुखे ससन्देहस्य । कन्दमुनिराह ।
यद्येवं ततो गुणधारणराजस्यदानौ संशयमपनेतुमर्हन्ति भगवन्तः ।
भगवतोक्तं । एवं क्रियते । मयोक्तं । मह्यप्रसादः । तथा कन्दमुनिं
प्रत्यभिहितं । भदन्तानुगृहीतोऽहं भगवता भगवन्तं प्रश्रयिता
सुतरामनेन वचनविन्यासेन । कन्दमुनिोक्तं । महाराजानुपहार्य
एव यूयं । साम्प्रतं भगवद्वचनमाकर्ष्यतां । स्थितोऽहं प्रकृतरो
नतोत्तमाङ्गः । ततो भगवतोक्तं । महाराज गुणधारणाय ते
सन्देहः । यथा यानि कनकोदरराजेन स्वप्ने दृष्टानि चत्वारि
मानुषाणि यानि कुलंधरेण पद्मोपलब्धानि कतमानि तानि कथं
वा मदीयकार्यपरंपरानिर्वर्तकानि किमु वैकेन चत्वारि अपरेण
पद्मे तानि तथा किंदेवरूपाणि तानि किं वार्थशून्यं स्वप्नमात्रं
तद्वयमपीति न संशयः । मयोक्तं । भगवन्नेवमिदं यदादिष्टं
भगवता । भगवानाह । महाराज यद्येवं ततो महतीयं कथा कथं
निवेद्यतां कथं वा श्रूयते । मयोक्तं । तथापि ममानुपदेष्टेण
कथयन्तु भगवन्तः । ततः कथिता भगवतासंबन्धवारमगरादारभ्य
सर्वा सर्वसंविधानकोपेता संक्षेपेण मदीयवक्तव्यता । अभिहितं च ।

तदेवमस्ति ते महाराज त्वच्चित्तवृत्तौ विविधनगराकराद्याकुस-
 मन्तरङ्गमहाराज्यं । केवलमभिभूय तान् युष्मद्वितकरणग्रीक्षांसारिच-
 धर्मराजादीन् बहिष्कृत्य च भवन्तं महामोहादिभिस्तदियन्तं
 काळमुद्दामाहितमासीत् । असावपि कर्मपरिणामो भवतः प्रति-
 कूलतया तदेव महामोहादिवशं पुष्पाति स्म । साध्यतं पुनरसौ
 भवतोऽनुकूलो वर्तते । तेनैव च भवन्तं प्रति प्रगुणीकृतात्मीय-
 महादेवौ कालपरिणतिः प्रसादिता ते भार्या भवितव्यता
 प्रक्रीकृतो विजयमहत्तमस्तोऽङ्गभूतः स्वभावः प्रोत्साहितस्तव सहचरः
 पुष्पोदयः । तथावधीरिताः किञ्चिन्महामोहादयः आश्वासिता-
 सारिचधर्मराजादयः दर्शिता ते पूर्वमत्यन्तसुखमात्मिका ।
 यतःप्रभृति पुनस्ते वल्लभीभूतः सदागमोऽभीष्टीभूतः सम्यग्दर्शनाख्यो
 महत्तमः तत आरभ्यानुकूलतरोऽसौ कर्मपरिणामो वर्तते । ततो
 जनिता सपरिवारेण तेन विबुधास्तथे निवसतस्ते विभिन्नतरा
 सुखपट्वतिः । अधुना मधुवारणराजमन्दिरमवाप्तस्य ते सुखसन्दोह-
 विद्वये सुतरां प्रोत्साहितोऽसौ तव वयस्यः पुष्पोदयः । ततस्तेन
 संपादितेयं तव बहिरङ्गभार्या मदनमञ्जरी । तेनैव च महापुरुष-
 तया किलाहं कोऽत्र कार्यसम्पादनस्य नूनमेतान्येव सकलकार्याणि
 घटयन्तीति मन्यमानेन कामरूपितया दर्शितानि स्वप्ने कनको
 दरराजस्य तान्येव कर्मपरिणामकालपरिणतिस्वभावभवितव्यता-
 लक्षणानि निरूपितोऽस्माभिरेव वरो मदनमञ्जर्याः ततोऽहं
 भवतामन्यवरान्वेषणेति ब्रुवाणान्येव चत्वार्यपि मानुषरूपतया ।
 तेषु च विद्याधरेषु वैमुख्यमस्या मदनमञ्जर्यास्तेनैव तव वयस्तेन

पुण्योदघेन जगितं । किं तु महानुभावतया तदपि कर्मपरिणामा-
दिभिर्विहितमिति खप्ते तन्मुखेनैवानेन प्रकाशितं । ततोऽभिहितः
कर्मपरिणामेन पुण्योदघः । यदुतार्थं न सुन्दरमाचरितं भवता
यदेवं कृत्वा स्वयमेव प्रयोजनं तथापि स्वयात्मा प्रच्छादितो वधं
पुनरेवं तत्कर्तृतया प्रकाशितानि । पुण्योदघः प्राह । देव मा
मैवमाज्ञापयत धूमं । आदेशकारोऽख्येव किङ्करजो धूममेवात्र
परमार्थतः कर्तृषि । तान्येव च मया कनकोदरराजाय प्रकटितानि ।
ततः किमपानुचितं । कर्मपरिणामेनोक्तं । आर्थं स्वयमेवमिदं ।
तथापि तमेवात्र परमो हेतुः यतो न सुखसाधनानि सुन्दर-
कार्याणि भवद्विरहे वधमपि कर्तुं पारयामः । ततः प्रकाशनीयः
स्वप्नात्मापि भवता । नान्यथा मे चित्तनिवृत्तिरिति । पुण्योदघेनोक्तं ।
यदाज्ञापयति देवः । ततः कुण्डधराय खप्ते प्रकाशितानि पुनरात्म-
पञ्चमानि तान्येव पुण्योदघेन स्थापिता च सकलकार्यसाधकता ।
तदेवमेतानि महाराज मानुषाणि तथैव तेषां चतुर्णां पक्षानां च
दर्शने कारणमेतान्येव वा ते सम्बन्धीनि निःशेषप्रयोजनानि
तन्मययन्ति । मा कार्षीः सन्देहमिति । भवोक्तं । भगवन्निदानीं
योऽयं मदनमञ्जरीलालादरात्म्यं पञ्चो मम निरुपमः सुखामृत-
सामरावगाहः किमेषोऽपि तेनैव कर्मपरिणामादिभिस्तत्साहितेन
पुण्योदघेन जगितः । भगवानाह । वाढमपि च महाराज न
केवलमेव एव जगितस्त्वानेन किं तर्हि पूर्वमप्यसुखा पुण्योदघेन
विहितानि भवतो भूषाणि सुन्दरप्रयोजनानि । तथाहि । नन्दि-
वर्धनावस्थायां जगितस्त्वानेन कनकमञ्जरीसम्बन्धः रिपुदारणकाष्ठे

विहितो नरसुन्दरीमीलको वामदेवदशार्था घटिता बहुवर्णिमंखेन
 निर्मिथ्यवत्सलेन विमलेन सह मैत्री धनश्रेष्ठरावधरे संपादिता
 ज्ञानाविशिजा रत्नराशयो धनवाहनभावे समुत्पादितो निर्व्याज-
 विमुक्तकलङ्कस्य तवोपर्यकलङ्कस्य तादृशः स्नेहभावः । आविर्भावितं
 तत्तादृशं महाराज्यं । तथा विरचिताः सर्वस्वातेषु सुखपट्टतपः ।
 केवलं न विज्ञातं वयस्यपुष्टोदयस्य तदा भवता माहात्म्यं ।
 भवतारोपितो हिंसावैधानरमृषावाद्गैस्त्रराजस्तेष्वङ्गुलिकाभैद्युन-
 सामरपरिग्रहमहामोहादिषु निःशेषदोषपुञ्जेष्वपि गुणबन्धोः ।
 मयोक्तं । भदन्त यदि ममाद्यं सुखपरंपराहेतुः पुष्टोदयो वयस्यः
 प्रागप्यासीत् ततः किमिति मे तावन्ति दुःखकदम्बकाणि संजातानि
 किमिति वानन्तकाक्षमित्यमर्दवितर्दकं परिश्रमणं मे संपन्नमिति ।
 भगवानाह । महाराज यद्येवं ततः समूहमेतत्ते कथयिष्ये येन
 समस्तस्यो बन्धो विद्वन्तीति । मयोक्तं । भगवन्नुपहो मे ।
 भगवतोक्तं । महाराज कथितं तावत्तुभ्यमिदं । यथा । असंख्यवहार-
 नगरे संसारिजीवाभिधानो वास्तव्यः कुटुम्बिकस्त्वमसि । तव
 चेदमनादिदृढमन्त्ररङ्गं चित्तवृत्तौ महाराज्यमिदं च पारिष-
 धर्मराजादिकं महामोहनरेखादिकं च तत्रैवैव्यद्वयं परस्पर-
 विद्वद्भूमिषु सकलकाक्षमवस्थितमेवाभूत् । स तु कर्मपरिणामो
 राजा तावकीनं वीर्यसुपण्डितमेव मित्रवर्गतया महामोहादि-
 वत्सलोऽपि भवतोऽत्र वक्ष्यते साधारणमात्राणं दर्शयति । स्व-
 दितापत्तः स्वस्तेष्वङ्गुलपेष यदा यदेव तथोर्वकलसैव्यसुपण्डितो
 तदा तदेवोपहृष्टमिति । तस्य च कर्मपरिणामस्य द्वौ वेनापत्तौ

एकः पापोदयो द्वितीयोऽयमेव पुष्पोदय इति । स च पापोदयस्य
गाढं प्रतिकूलः स्वरूपेण । अत एव कर्मपरिणामस्य समन्धि यत्तव
वैरिभूतमेकान्तेनासुन्दरं सैन्यं तदेवासावधिक्षुहते । पुष्पोदयस्तु
तवालुकूलः । अत एव कर्मपरिणामस्य यत्कं यत्ते बन्धुभूतं सुन्दर-
मनीकं तदेवायमधिक्षुहते । स च पापोदयस्त्वानादिरूढोऽसंशय-
हारनगरादारभाभिष्यन्तरूपः यस्याभुदेव । ततः सुप्रसिद्धत्वात्
दर्शितस्य कश्चिदप्यसौ विप्रेषतो भवितव्यतया । ततस्त्वथेदं
महाराज गुणधारण समस्तं माहात्म्यं यत्ते संपन्नमवन्तकास्तेष्वं
परिधमणं संभूता भूरिदुःखसन्ततवः परिकल्पितं हिंसादिषु
हितं न लक्षितोऽयं हितकरणग्रीवः पुष्पोदयः । अन्यथा ।
तेनैव पापोदयेन बहिष्कृतत्वं तस्माच्चित्तवृत्तिवर्तिनः स्त्रीया-
दन्तरङ्गमहाराज्यात् । तेनैव चाभिभूय प्रज्ञादितं तव स्वात्मिक-
मेकान्तहितं चारिषधर्मराजादिकमन्तरङ्गवचं । तेनैव शानवरतं
पारितोषिकमेकान्ताहितमपि बन्धुभूतं च दर्शितं महामोहादि-
सैन्यं वष्टतया च प्रकटितस्य पुरतो वत्सलमिषरूपतयात्मा ।
तथायमपि पुष्पोदयस्तदा । तेन पापोदयेनानुबद्धो यद्यपि ते
सुखकारणमभूत् तथापि न कस्याप्यपरंपराहेतुतां प्रतिपन्न इति ।
तस्माच्च वराकस्य दोषः किं तर्हि तस्यैव दुरात्मनः सर्वोऽप्ययं दोष
इति । मयोक्तं । भगवन्निदानीं किमित्यसौ पापोदयस्त्वस्मीमासे ।
भगवतोक्तं । महाराज न स्ततन्मः स्वस्वसौ किं तर्हि सोऽप्यमीषां
कर्मपरिणामकास्त्रपरिणतिस्त्वभावभवितव्यतादीनामाद्यन्तो वर्तते ।
ततोऽमीभिरेव साक्षात् भवतः सकाशाद्दुरीकृतोऽसौ दुरात्मा ।

तथाहि । यतः प्रभृति भवसमीपममीभिरनुज्ञातः समागतः
सदागमस्तत एवारम्भ निर्वर्तिता तस्यामीभिः प्रवक्षता । ततः ।

ईषद्वुरक्षितस्तेऽसौ न जातो दुःखकारणम् ।
पापोदयोऽवकाशस्तु सन्धः पुण्योदयेन च ॥
ततः सदागमे प्रीतिः संजाता तेऽन्तराम्बरा ।
संपन्नं च सुखं भूय तन्माहात्म्येन किञ्चन ॥
कश्चित्पापोदयो भूयसैरेव निकटीकृतः ।
ततस्त्वं दुःखितो जातः परित्यक्तः सदागमः ॥

एवं च ।

आलोच्यालोच्य थक्कृत्यमेकवाक्यतया पुरा ।
अमीभिर्भूय निःशेषभवत्कार्यविशिष्टकैः ॥
अनन्तवाराः संसारे पुण्योदयसमन्वितः ।
पापोदयं तिरोधाय मीक्षितस्ते सदागमः ॥
यदा तु गृह्णिधर्मेण सम्यग्दर्शननामकः ।
युक्तः पार्श्वं तवानौतोऽमीभिरेव स्वतेजसा ॥
तदा पुनरसौ त्वत्तोऽमीभिर्दूरतरौकृतः ।
पापोदयः सैन्ययुतस्तव चोत्पादितं सुखम् ॥
यतः पुण्योदयोपेतो नीतस्त्वं विबुधालये ।
आनीतो मानवावासे कृता कष्पाणमाश्रिता ॥
पुनश्च सर्वैः संभूय तैरेव निकटीकृतः ।
पापोदयः सैन्यस्ते त्याजिताश्च सुबान्धवाः ॥
एवं चासंख्यवारास्ते कृतौ विरहमीशकौ ।

अमीभिर्वावदानीतस्त्वमप नृपमन्दिरे ॥
ततोऽधुनापि दूरस्थो गाढं पापोदयस्तव ।
सख्यो वर्तते तेन त्वृष्णीमास्ते नरोत्तम ॥
तैः कर्मपरिष्णामाद्यैरेते तु निकटीकृताः ।
वाक्यतं ते महामागाः सातपुष्टोदयादयः ॥

किं च ।

न विद्यतेऽनुबन्धोऽस्य तेन पापोदयेन भोः ।
तेनायं तेऽधुना भूप जातः पुष्टोदयोऽनघः ॥
अनेन तेऽधुना ग्रन्था सौख्यनिर्मुक्तमागवा ।
ईदृशीयं महाराज जनिता सुखमाश्रिता ॥

किं वञ्चना ।

चेष्टन्ते सर्वकार्येषु सुन्दरासुन्दरेषु ते ।
तान्येव खग्नदृष्टानि मानुषाणि न संग्रहः ॥
यदा हि प्रतिकूलानि वर्तन्ते तानि ते तदा ।
पापोदयं पुरस्कृत्य दुःखमुत्पादयन्त्यसम् ॥
अनुकूलानि तान्येव कारणैरपरापरैः ।
पुष्टोदयेन ते तात कारयन्ति सुखाधिकाम् ॥
यत्प्राप्तं प्राप्स्यते यच्च भवताच शुभाशुभम् ।
नित्यं तपोपयुक्तानि तान्येव ननु कारणम् ॥
मथोक्तं भगवन्मया विधातये शुभाशुभे ।
किमकिंचित्करो वर्ते सर्वथाहं वतात्मना ॥
सूरिराह महाराज मैवं मंक्षाः कदाचन ।

परिवारस्तवामूनि भवानेवाच नास्मकः ॥

तथाहि ।

भवतो योग्यताप्रेक्षं चेष्टन्ते सर्वकर्मसु ।

ते कर्मपरिणामाद्यास्त्वङ्कुभाशुभहेतवः ॥

ततस्ते निम्नयोग्यत्वं प्रधानं भूय कारणम् ।

सुन्दरेतरवस्त्राणां ते पुनः सहकारिणः ॥

राजजनादिदृष्टा सा विद्यते तव योग्यता ।

यथा संपादितः सर्वः प्रपञ्चोऽयममूढुग्रः ॥

तथा विना पुनः सर्वं सुन्दरेतरवस्तुषु ।

ते कर्मपरिणामाद्याः किं कुर्वन्तु वराककाः ॥

ततस्त्वमपि प्राधान्यात्कारणत्वेन गौयसे ।

सुन्दरेतरकार्याणां सर्वेषामात्मभाविनाम् ॥

मयोक्तं नाद्यः यद्येवं मम कार्यप्रसाधनम् ।

ततः किमियदेवाच कारणानां कदम्बकम् ॥

किञ्चान्यदपि विद्येत मम कार्यप्रसाधकम् ।

सूरिराह महाराज समाकर्षय साम्प्रतम् ॥

यास्त्वसौ निर्द्वेतिर्नाम नगरी सुमनोहरा ।

निरन्तानन्दसन्दोहपरिपूर्णा निरामया ॥

तस्यामनन्तबौर्वाक्षः सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ।

अनन्तानन्दसंपूर्णः सुस्थितः परमेश्वरः ॥

यो विद्यते महाराज सर्वत्र जगतः प्रभुः ।

सुन्दरेतरकार्याणां स ते परमकारणम् ॥

अनेकोऽप्येकहृत्पोऽसौ गीयते वरसूरिभिः ।
 अग्निव्यवीर्यशुक्लात्मा परमत्मा स गच्छते ॥
 स बुद्धः स विरिष्ठाक्षः स विष्णुः स महेश्वरः ॥
 निष्कलः स किनः प्रोक्तो दृष्टतत्त्वैर्महात्मभिः ॥
 न चेच्छया करोत्येष तव कार्यपरंपराम् ।
 वीतरागो मतद्वेषो निरिच्छोऽयं यतो मतः ॥
 यथा तु कुरुते तात तवायं सुन्दरेतरम् ।
 कार्यजातं तथा वक्ष्यि श्लाघ्यं विप्रदाक्षरैः ॥
 सिद्धा भगवत्स्तस्य निश्चया सुप्रतिष्ठिता ।
 अस्माद्वा सर्वलोकानामाकाशं करणोक्षितम् ॥

यदुत ।

निरन्धकारा कर्तव्या चित्तवृत्तिः प्रमाद्वरा ।
 गोचीरहारनीहारकुन्देन्दुविभ्रदा मद्दः ॥
 गृहीता रिपुबुद्ध्या च महामोहादिकं वक्ष्यम् ।
 अनुत्थं निहन्तयं घोरसंसारकारणम् ॥
 बन्धुबुद्ध्यावधार्येदं योषणीयं च सर्वदा ।
 चारिषधर्मराजाद्यं कैन्वं कक्षावकारणम् ॥
 दयमेतावती तस्य सर्वलोकसमाश्रया ।
 वर्तते नृपतेराज्ञा विधातुर्हितकारिणी ॥
 संपूजनेन ध्यानेन कृतेन व्रतचर्चया ।
 दयमेव विधातव्या तदाज्ञा तस्य सेवकैः ॥
 निषिद्धाचरणैः सर्वैरिषमेव विराज्यते ।

तदुक्तदादशाङ्गार्थः सर्वोऽप्यस्यां व्यवस्थितः ॥
 तां च यो यावतीं लोके विदधाति नरः सदा ।
 अजाननपि तद्रूपं तस्य तावद्भवेत्सुखम् ॥

चेद्वचः ।

यस्तु तां साध्यज्ञायां विपरीतं विचेष्टते ।
 जाननपि च तद्रूपं स भवेदुःखभाजनम् ॥
 यो यावत्कुर्वते मोक्षान्तदाज्ञासाधनं जनः ।
 तस्य तावद्भवेदुःखं यथा तत्करणे सुखम् ॥
 एवं च स्थिते ।

तदाज्ञासाधनादुःखं तदाज्ञाकरणात्सुखम् ।
 यतः संपद्यते सर्वं सर्वेषामपि देहिनाम् ॥
 अणुमात्रमपि तन्मास्ति भुवनेऽत्र शुभाशुभम् ।
 तदाज्ञानिरपेक्षं हि यज्जायेत कदाचन ॥
 तेनेच्छारागविद्वेषरहितोऽपि स भूपतिः ।
 निर्द्विषोऽपि कार्याणां ज्ञेयः परमकारणम् ॥
 स एव परमो हेतुरतस्ते गुणधारण ।
 सुन्दरेतरकार्याणां सर्वेषां नात्र संग्रहः ॥
 तदाज्ञासाधनात्पूर्वं जाता ते दुःखमाश्रिता ।
 अधुना तत्करत्वेन सुखलेशोऽयमीदृशः ॥
 यदा तु तस्य संपूर्णमाज्ञप्तिं तां करिष्यसि ।
 तदा यः सुखसन्तोषस्तस्य विज्ञास्यसे रसम् ॥
 तदेवं परमार्थेन सर्वेऽमी तव हेतवः ।

प्रधानगुणभावेन विज्ञेयाः सर्वकर्मसु ॥
 एकेनापि विना भूय कार्यसिद्धिर्न विद्यते ।
 अमीषां प्रोक्तहेतूनां समाजः कार्यकारकः ॥
 मयोक्तं कारणायामः किं पूर्णोऽयं निवेदितः ।
 एतावानेव किं वास्ति नाथान्यदपि कारणम् ॥
 सूरिराह महाराज प्राथम्यः प्रतिपादितः ।
 एतावानेव हेतूनां मौलिकः कार्यसाधकः ॥
 अथैव प्रेषहेतूनामन्तर्भावो हि विद्यते ।
 यथा बहुष्णानियतौ प्रविष्टे भवितव्यताम् ॥
 ततो निर्गट्यग्देहस्तदाहं वरखोचने ।
 प्रतिपद्य गुरोर्वाक्यं तत्तथेति कृताञ्जलिः ॥
 पृष्टवानपरं सूरिं षण्देहं मानसे स्थितम् ।
 नाढमद्भुतहेतुत्वात्पूर्वकाले वितर्कितम् ॥

अदुत भगवन्

एकं भूमौ तथाकाशे वर्तमानं द्वितीयकम् ।
 तदात्मरचरं सैन्यं सन्धितं केन हेतुना ॥
 सूरिराह महाराज तथापि परकारणम् ।
 सैव पुण्योदयो ज्ञेयः प्रेषकारणोदितः ॥
 केवलं तस्य दीर्घेण प्रसङ्गा वनदेवता ।
 ततोपरि तथा सर्वं सन्धितं तद्वज्रदण्डम् ॥
 रक्षितं मरणं तेषां खेचराणां तवेष्टया ।
 विमुक्तास्तदभिप्रेता जगिता बान्धवोपमाः ॥

तथापि च कृतं कार्यं कृतं तेनाभिधीयते ।
 यतः प्रचोदकस्तस्याः सैव पुण्योदयोऽनघः ॥
 अथ हि कार्यं कुर्वाणः सुन्दरं ते वरोत्तम ।
 संप्रेर्य कारयत्यन्वेर्हेतुभिर्न पुनः स्वयम् ॥
 पापोदयोऽपि कुर्वाणस्तव कार्वमसुन्दरम् ।
 प्रचोद्य कारयत्यन्वेर्हेतुभिर्न पुनः स्वयम् ॥
 तदन्ये हेतवो भूय सुन्दरेतरवस्तुषु ।
 अग्रधानास्त्वया श्रेयास्तावेव परमौ यतः ॥

तथाहि ।

पूर्वं पापोदयेनैव कारणैरपरापरैः ।
 कारितानि विचित्राणि दुःखानि वडग्रस्तव ॥
 इदानीं कारयत्येव स्वसामर्थ्येन ते सुखम् ।
 निमित्तमात्रं बाह्यानि वस्तूनि गुणधारण ॥

मयोक्तं । भगवन्नष्टो मेऽधुना समस्तसन्देहः । अवधारितमिदं
 मया भगवद्वचनेन । यदुत । यदाहमज्ञानान्निष्ठामि विवृतिनगरौ-
 परमेश्वरमहाराजमुत्थिताज्ञासङ्गने करोमि भावान्धकारमस्त्रिणां
 चित्तवृत्तिं पोषयामि महामोहादिवशं तदा तन्नादृशं मदीय-
 स्वरूपमाशोक्य प्रतिकूलतः मत्तानि कर्मपरिणामकारणपरिणति-
 स्वभावभवितव्यतादीनि तेन कर्मपरिणामसेनापतिना पापोदयेन
 मत्प्रतिकूलतामीयानैकवर्षितेन मम विविधदुःखप्रपरां तत्सन्धा-
 दकपरापरवाङ्मन्त्ररवस्तुप्रेरणद्वारेण जनयन्ति । यदा पुनरहं
 स्वयोग्यतामपेक्ष्य तथैव भगवतः सुखितमहानृपतेः श्रेयादेनावाप्त-

संज्ञानो भवामि तत्तदाज्ञायां वर्ते विदधामि भावतमःचाख्येन
निर्मलां चित्तवृत्तिं प्रीणयामि चारिचधर्मराजादिकं सैन्यं तदा
तत्तादृशं मदौयचरितमाकलय्यानुकूलतां गतामि कर्मपरिष्कार-
काखपरिणतिस्वभावभवितव्यतादीनि अनेन द्वितीयेन कर्मप्रि-
ष्कारसेनापतिना पुण्योदयेन मदनुकूलात्मीयसैन्यसहितेन मम
सुखपरंपरां तत्पन्नकाव्यवाङ्माध्यात्मिकवस्तुप्रसोदनसुखेनैव संपाद-
यन्ति । तदेवां सामग्री जनिका न पुनरेकं किंचित्कस्यचि-
ज्जनकमस्तीति । केवलं यदादिष्टं भगवद्विर्घ्यायं तवाङ्गना
पुण्योदयेनेदानीमीदृशः सुखलेशः संपादित इत्यनेन वाक्येन
जनितो मे कुतश्चातिरेकः । यतश्चिन्तितं मया । अथ यस्मिन्महनि
मया ख्या मदनमञ्जरी तथावाप्ता अर्जुना भूरिरत्नराजः
प्रशमितं चिन्तितमात्रेण खेचराणां रणविह्वलं समुत्पन्नस्तेषां परस्परं
बन्धुभावः गताः सर्वेऽपि मम भृत्यतां जमितस्ताताम्नादिपरितोषः
प्रादुर्भूतो महोत्सवः समुत्पादितो नागरकानन्दः प्राप्ता मङ्गवने
ऽम्बरचराः विहितं तातेन तत्सन्मानादिकं साधितोऽहं सर्वैः
सङ्गाधितो यशःपटवः तद्दर्शनं सुखनिर्भरतया ऽमृतमद्यमिव
प्रतिभाषितमासीत् । तथा वर्धमाने मदनमञ्जरी सह प्रेमाप्रत्ने
जाते कन्दमुनिदर्शने मिषतामुपगतेषु सातस्रदागमबन्धुगदर्शनमृदि-
घर्मेषु परिणते महाराज्ये विलसतो यथेष्टया सुखसन्दोहपरि-
पूर्णतया संजाता मम देवलोकासुखेऽप्यवशा । तथाधुना दृष्टे
भगवति बन्धिते सविनयं गृहे सन्देहे पश्यतो भगवद्दत्तकमख-
माकर्षयतो वत्सनामृतं मम सुखातिरेको वामोपरातीतो वर्तते ।

तत्कथं भगवद्विरादिष्टं यथाधुना संपादितस्तवानेन पुण्योदयेनायं
सुखलेश इति । तथाहि यद्ययमपि सुखलवसार्हि कौदृग्रं
पुनस्तत्संपूर्णं सुखं स्यादिति संजातो मे मनसि वितर्कः । ततः
कथयन्तु भगवन्तः कौदृग्रं पुनः शरीरिणस्तत्संपूर्णं सुखमिति ।
निर्मलसूरिणोक्तं । महाराज गुणधारणं स्यात्तुभवेनैव विश्वास्त्यसि त्वं
तत्स्वरूपं किं तस्य कथनेन । मयोक्तं । भदन्त कथं । भगवानाह ।
महाराज परिणेतव्यसि त्वं दश कन्यकाः । भविष्यति ताभिः सह
सङ्गावसारस्ते प्रेमाबन्धः । ततस्तद्दोहामलीकया विश्वसतस्ते तन्मध्ये
यत्सुखं संजनिष्यते तदपेक्षया सुखलव एवायमधुनातनो वर्तते ।
मयोक्तं । भगवन्प्रवधारितमिदानीं मया यथाहमेनामपि भदन्त-
मञ्जरीं परित्यज्य भयक्त्वा दमूले प्रम्रजितको भविष्यामि तत्कथमहं
कन्यकादशकं परिणेत्ये । भगवतोक्तं । अवश्यं त्वया परिणेतव्यास्ताः
कन्यकाः । किं च युक्तमेव ताभिः प्रमाजयिष्यामो भवन्तं । न
विरह्यते ताभिः सार्धं प्रम्रज्या । किं वा तद्द्रष्टव्यं ते प्रम्रजितेन ।
न वसते हि प्रम्रजितो विरहितस्तादृशकुटुम्बिनीभिः । ततस्ताः
परिणीय नियमाङ्गवता प्रम्रजितव्यमिति । एतच्चाकर्ष्य किमेवं भगवान्
माधत इति विमर्शेन स्थितोऽहं विस्मितः । कन्दमुनिनोक्तं । भदन्त
कतमास्ताः कन्यकाः जाः परिणेतव्या महाराजेन । भगवानाह ।
यास्ताः पूर्वं निवेदिता मयास्त्यैव शिरस्तनटुप्तानां कथयता ता एव
ताः कन्यका नान्याः । कन्दमुनिराह । भदन्त विस्मृतास्ता मेऽधुना ।
अतो ममानुपदेष्टुं यच्च ता वर्तन्ते यस्य वा सम्बन्धिन्वो यन्नामिका
वा सर्वमिदं निवेदयितुमर्हन्ति भगवन्तः । भगवतोक्तं । आकर्ष्य ।

अस्ति चित्तसौन्दर्यं नाम नगरं । तत्र शुभपरिणामो राजा ।
 तस्य निष्प्रकम्पतासादते द्वे भार्ये । तयोर्ध्याक्रमं चान्तिदधे कन्यके
 विधेते । तथापरमसि शुभमानसं नाम नगरं । तत्र शुभाभि-
 सन्धिर्नरेन्द्रः । तस्य वरतावर्धते देव्यौ । तयोर्मृदुतासत्यते
 कन्यके संजाते इति । तथान्वदसि विशदमानसं नगरं । तत्र शुद्धा-
 भिसन्धिर्नरेश्वरः । तस्य शुद्धतापापभौदते दृष्टिष्यौ । तयोश्च
 ऋजुताचोरते नाम द्वे कन्यके संभूते इति । तथा शुभचित्तपुरे
 ऽसि सदाश्रयो नरपतिः । तस्य वरेष्ठता देवी । तस्या द्वे कन्यके ।
 तद्यथा । ब्रह्मरतिर्मुक्ता चेति । तथान्यासि तेनैव सम्यग्दर्शनेन
 स्ववीर्येण निर्वर्तिता मानसीविद्या नाम कन्यका । तथापरा
 चारिचर्मराजस्य विरतेर्महादेव्याः कुचिस्मृतासि निरीहता नाम
 कन्येति । तदेतानि तान्यार्य कन्दमुने तासां दशानामपि कन्य-
 कानां वासाभिजननामानि ते निवेदितानि । कन्दमुनिगोत्रं ।
 नाथ महाप्रसादः । केवसं कथं पुनरेताः कन्यकाः प्राप्तव्या महा-
 राजेन । भगवतोक्तं । आलोच्य सह काण्डपरिणत्यादिभिर्मर्द्द्वीना
 तदनुमतिं कृत्वा पुरतः पुण्योदयं गत्वा तेषु पुरेषु अनुकूल्य
 तज्जननीजनकान् स एव कर्मपरिणामो दापयिष्यति समस्ता
 अपि ताः कन्यका महाराजायेति । केवलममेनाप्यभ्यसनीयाः
 सङ्गुणाः करणीयात्मयोग्यता येनानुकूलतरो भक्त्येनं प्रति स
 कर्मपरिणामः तद्गानाभिमुखा जायन्ते स्वयमेव तासां पितरः
 तास्य स्मृत एवानुरब्धन्तेऽस्य । ततो भवति निष्कृषिमः प्रेमाबन्धः ।
 न खलु राजाक्रान्त्वा प्रेमाबन्धो घटितः सुघटितो भवति न च

घटयितुं शक्यत इति । कन्दमुगिराह । मदन किमपि वक्तव्य-
मधुनैवाद्यं भगवद्वचनकरणेन यथार्थं भविष्यति सुखधारणः ।
तत्करोत्येवैव यदाज्ञापयन्ति भगवन्तः । केवलमादिशन्तु विशेषेण
नाथाः के पुनरनेन तासां कन्यकानां ज्ञाभाय सङ्गुणाः सततमनु-
शीलनीयाः । भगवतोक्तं ।

आर्यं ज्ञानिमभिवाञ्छता तावदनेन भावनीया समस्तवन्तुषु
नेचो सहनीयः परविहितः परिभवः अनुमोदनीयस्तद्वारेण
परप्रीतिबोगः चिन्तनीयस्तत्सम्पादनेनात्मानुग्रहः निन्दनीयः
परिभावकदुर्गतिहेतुतथात्मा ज्ञातनीयाः परकोपकारणभावरहिता
धन्यतथा भगवन्तो मुक्तात्मानः ग्रहीतव्याः कर्मनिर्णयहेतुतथा
म्यङ्गारकर्तारो हितवृक्षा प्रतिपत्तव्याः संशारासारनदग्निं तथा
त एव शुद्धभावेन सर्वथा विधेयं निष्पकम्पमन्तःकरणमिति ।

दथां पुनः परिशिनीयतानेन सर्वथा वर्जनीयः स्तोकोऽपि
परोपतापः दर्शनीयः सर्वदेहिनां बन्धुभावः प्रवर्तितव्यं परोपकार-
करणे नोदासितव्यं परव्यसनेषु सर्वथा भवितव्यं समस्तजगदाह्लाद-
करामृताग्रधारिणेति ॥

मृदुतां पुनराद्यं विवाहयिषता महाराजेन मोक्तव्यो जाति-
वादः परित्याज्यः कुलाभिमानः वर्जनीयो बल्लोद्रेकः रक्षितव्यः
रूपोत्प्रेकः परिहर्तव्यस्तपोवृद्धः निराकरणीयो धनगर्वः निर्वा-
सनीयः श्रुताहङ्कारः अपचेष्टव्यो लाभमदः शिथिलचित्तव्यो
वास्तव्यकामुग्रयः सेवनीया मत्तता अभ्यसनीयो विनयः सर्वथा
कर्तव्यं मवनीतपिच्छोपमं हृदयमिति ॥

तथा परिहरतः परेषां मर्तोद्भूतं वर्जयतः पेशुव्यं विमुञ्चतो
ऽवर्णवादं शिथिलयतो वाक्पादयं गर्हयतो वक्रोक्तिं अनाश्रितः
परिहासं अवदतोऽस्त्रीकवचनं त्यजतो वाचाटतां विदधतो भूता-
द्योद्भावनं प्रगुणीभविष्यति गुणानुरक्ता महाराजस्य स्वयमेव सा
सत्यतेति ।

तथा निर्भर्त्सयता कौटिल्यं दर्शयता सर्वत्र सरसभावं परित्य-
जता परवञ्चनं विमल्ययता मानसं समनुग्रीहयता प्रकटाचारतां
अनुवर्त्तयता सङ्गावप्रधानतां सर्वथा कुर्वता प्रगुणदण्डोपममात्मानाः-
करणं महाराजेन सा सञ्जुता वग्रीकर्तव्येति ।

तथा धारयति परपीडाभीष्टां निराकुर्वति परद्रोहबुद्धिं
वर्जयति परधनहरणं सञ्चयति तदपाचयेतुतां मृच्छति दुर्मतिभयं
महाराजे संजातानुरागानमिष्यति स्वध्वरा सा नूनमशोरतेति ।

सुक्तां पुनरभिलषतार्थं महाराजेन सात्मीभावमानेतव्यो
विवेकः द्रष्टव्यो बाह्याभ्यन्तरपन्थाङ्गिणः सत्त्वात्मा श्रमनीया यन्त्रपि-
पासा धारणीयं भावतो बहिरन्तस्यासम्भन्तःकरणं सर्वथा पङ्क-
जसाध्यामिवार्थकामाभ्यामसिद्धः पद्मवज्जनयितव्यो निजभाव इति ।

ब्रह्मरतिं पुनः पाणौ जिष्टता मुने महाराजेन प्रतिपत्तव्याः
समस्ता अपि मातर इव सुरनरतिरक्षां नार्यः न वक्ष्यं तदसतौ
न कार्या तत्कथा न भजनौघा तज्जिवद्या न विष्णोःकनीयाधि
तद्विन्द्याधि न स्वातन्त्र्यं रतिस्वमिथुनकुद्याभ्यर्षे न स्मरणीयं
पूर्वसङ्गितं स्मरणीयः प्रणीताहारः रक्षणीया तद्वतिमासा न
करणीया शरीरराडा सर्वचोदकनीया रताभिलाषितेति ।

तथा सर्वपुङ्गवद्रथ्याणां देहधनविषयादीनां भावयते सतत-
मनित्यतां चिन्तयते गाढमश्रुप्तिरूपतां ध्यायते दुःखात्मकतां
सहयते चात्मभिन्नस्वभावतां विरहयते सकलं कुवितर्कजातं विमृ-
श्यते समस्तवस्तुतत्त्वमसौ महाराजाय गुणधारणाय स सद्बोधः
समानीय दास्यति तां सम्यग्दर्शनात्मजां विद्याकन्यकामिति ।

तथा चित्तसन्तापावेष्ट्या मनोदुःखाय भोगाभिज्ञासौ मरणाद्य-
जन्म वियोगाय प्रियसङ्गमः कोशकारकौटुख्येव तत्सुसन्तानरचना
निविडात्मबन्धनाय जीवस्य सङ्गहपरता क्लेशायासाय सकलं
सङ्गजातं प्रवृत्तिर्दुःखं निवृत्तिः सुखमित्येवमनवरतं भावयतो
महाराजस्य भविष्यति गाढमनुरक्ता सा निरीहतेति ।

तदेते सङ्गुणास्तासां दृश्यानामपि कन्यकानामवाप्तये महाराजे-
नाभ्यसनीयाः । अन्यस्यैवं कुर्वतोऽस्यानुकूलतयैवावसरं विज्ञाय दर्श-
यिष्यति समस्तं चारिचर्धर्मराजादिकं निजबलं च कर्मपरिणामः ।
ततः प्रत्येकमनुरूपगुणाभ्यासेनैवात्मन्यनुरागमानेतव्यास्ते महारा-
जेन सुभटाः । ततः स्वाम्यनुरक्तास्ते निराकरिष्यन्ति तन्महामोहा-
दिष्वेन्यं । ततोऽयमवाप्तभावरारब्धः स्वबलकलितो विनिर्जितभाव-
ग्रचुस्ताभिः प्रियकामिनौभिः सार्धं लक्षमानोऽत्यन्तसुखितो भवि-
ष्यति महाराजः । तदिदमेवमेव तावदनुष्ठेयमिति । कन्दसुनि-
राह । भदन्त कियता पुनः कालेन महाराजस्येदं चेत्सति प्रयो-
जनं । भगवतोक्तं । आर्थं यस्यासमाप्तेः । ततो मयोक्तं । नाद्य-
त्वरयति मामतीव प्रव्रज्यापहृष्टायान्तःकरणं । भूयान्त्यैव काष्ठवि-
लम्बः । तत्कथमिदं । भगवानाह । राजसल्लभस्य त्वरया । इत्यमेव

हि परमार्थतः प्रगच्छा यदस्य मदुपदिष्टस्थानुष्ठानं । द्रव्यसिद्धिं हि
भवता गृहीतं पूर्वमप्यनन्तवाराः । न चैतद्व्यतिकरव्यतिरेकेण भवत-
स्तेन द्रव्यसिद्धेन कश्चिदिष्टिष्ठतरः सन्नादितो गुणः । तदस्य तावन्ते
तदर्थमुत्तरितेनेदमेव मदुपदिष्टं कुर्वाणस्तिष्ठेति । कन्दसुनिनोक्तं ।
भदन्त केन पुनः क्रमेण महाराजेन ताः कन्यकाः परिणेतव्याः ।
भगवतोक्तं । सार्धं मदुपदेशमनुतिष्ठतोऽस्य समीपमागमिष्यत्यसौ
विद्यामादाय सहोदो मन्त्री विवाहयिष्यत्यनेन तां कन्यकां स्थास्य-
त्यस्य समीपस्थः । ततः किमनेन वञ्चना । यदसौ किमपि ब्रूते
तदेवागैरानुष्ठेयं । जानात्येवासौ प्राप्तकाष्ठं सर्वं कारयितुं । तस्या-
गमने हि समाप्यतेऽस्मादृशमुपदेशावकाशः । तस्मात्स एव सहोदः
सर्वं च महाराजेन प्रमाणीकर्तव्य इति । मथोक्तं ! नाथ महाप्रसाद
इच्छामोऽनुग्राहिं । ततोऽभिवन्ध सपरिवारः सपरिकरं भगवन्तं
प्रविष्टोऽहं नगरे । प्रारब्धोऽनुष्ठातुं भगवदुपदेशं । गच्छन्ति
दिनानि भगवत्पर्युपासनया ॥ अन्यदा भावयतो भगवदुपदिष्टा
भावना राक्षो समागता मे निद्रा । प्रबुद्धस्तथैव वासनया । ततः
प्रष्टुं गाढतरं भावनाः । ततो रात्रिशेषे संजातो मे प्रमोदाति-
रेकः । ततः किमेतदिति विस्मितोऽहं यावत्समागतो मत्समीपं
सहोदो मन्त्री । विलोकितोऽसौ मया । तदभ्यर्णे च

आनन्ददायिका दृष्टेः सर्वावयवसुन्दरा ।

आस्तिक्यचारवदना धवलामललोचना ॥

तत्तावगमसंवेगनामकं स्तनमण्डलम् ।

धारयन्ती नितम्बं च प्रशमाख्यं मनोहरम् ॥

सर्वथा

स्पृहणीयगुणोपेता चित्तनिर्वाणकारिका ।
या चिरं क्षमिताक्षेप मया विद्यावसोकिता ॥

ततश्च ।

या सहोद्वेग मे दत्ता परिणीता मयानघा ।
जातः सदागमादीनामानन्दो हृदिता मित्रा ॥
प्रभाते तु समुत्थाय परिवारविवेष्टितः ।
गतोऽहं भगवन्मूर्खं वन्दिताः सर्वसाधवः ॥
ततो विनयनक्षेप विहिताश्चक्षिणा मया ।
समस्तं रात्रिवृत्तान्तं पृष्ट्वा निर्मलसूरयः ॥

यदुत

या किं मे तादृशी नाथ प्रवृत्ता वरभावना ।
किं वा तादृक्प्रसूततो हर्षोन्मासोऽतिसुन्दरः ॥
सूरिराह महाराज समाकर्ण्य कथ्यते ।
स कर्मपरिणामाख्यसुष्टुते साधुकर्मणा ॥
ततस्तेन स्त्रियं गत्वा सहोद्वेगोऽयं सविद्यकः ।
प्रोत्साहितो यथा गच्छ भज्यस्व गुणधारणम् ॥
अथ चारित्रधर्मेण सार्धमासोऽयं पण्डितः ।
ततः प्रचक्षितोऽयं ते समीपगमनेच्छया ॥
विज्ञायासुं च वृत्तान्तं महामोहादिग्रन्थः
पापोदयं पुरस्कृत्य पर्यालोचमुपागताः ॥
विषयाभिलाषेणोक्तं ।

विनष्टाः साम्प्रतं ब्रूयं सद्बोधो हतको यदि ।
 तस्य संसारिजीवस्य पार्श्वे चायात्सुवष्टकः ॥
 तत्साम्प्रतं यथाशक्त्वा कुरुध्वं यन्नमुत्तमम् ।
 मार्गे तिष्ठत सर्वेऽपि तस्य स्वस्वजनतत्पराः ॥
 ततः पापोदयेनोक्तमार्थं किं क्रियतेऽधुना ।
 यदा देवोऽपि नः स्वामी तेषां पंच व्यवस्थितः ॥

तथाहि ।

स कर्मपरिणामाख्यो देवोऽस्मात्पञ्चपूरकः ।
 यदासीङ्गोः पुराभूतम बलवन्मत्सदा वयम् ॥
 उदासीनोऽपि यद्येष सादेवोऽपि बलदये ।
 तथापि युज्यतेऽस्माकं थोद्गु तैः सार्धमञ्जसा ॥
 इदानीं देवनिर्दिष्टो यः पुनर्याति सत्वरम् ।
 सोऽयं सद्बोधसन्निवो नैव स्वस्वजनमर्हति ॥
 न चाधुना ममादेशो देवकीयोऽपि विद्यते ।
 थोद्गुथे सर्वथा यस्मात्तेन दूरीकृता वयम् ॥
 तदेवं संस्थिता एवं प्रस्तावं लब्धुमर्हय ।
 यातु यावदयं तस्य पार्श्वे सद्बोधनामकः ॥
 एतच्चाकर्ष्य वचनं रोषेण स्फुरिताधरः ।
 रणाय चक्षितः शीघ्रं ज्ञानसंवरणो नृपः ॥

उक्तं च तेन ।

यद्ययं प्रतिपन्नो मे तत्पार्श्वे याति लीलया ।
 मया किं जीवितेनेह जननीक्रेयकारिणा ॥

दूयं हि यात मा यात भयेन ह्ययसन्धयः ।
 मया यातव्यमेवास्य प्रतिस्खलनकाम्यया ॥
 चक्षिते चाभिधायेत्यं ज्ञानसंवरणे नृपे ।
 लज्जया चक्षितास्तोऽपि सर्वे पापोदयादयः ॥
 दृढस्यागत्य तैर्मार्गस्तदा सद्बोधमन्त्रिणः ।
 साश्रुकाः केवलं सर्वे भोः किमत्र भविष्यति ॥

इतस्य ।

चारिचधर्मराजीयं सैन्यं सद्बोधमन्त्रिणः ।
 तदानुव्रजनं कुर्वदागतं तावतीं भुवम् ॥
 ततः परस्परप्रातचष्टनिर्घोषभौषणम् ।
 आयोधनं दृढस्पर्धमासन्नं बलयोस्तयोः ॥

अपि च ।

विशदशङ्खसमप्रभमेकतो मधुकरव्यविसन्निभमन्यतः ।
 त्रिपथगायमुनाजलवत्तदा मिलादृशं प्रविभाति बलदयम् ॥
 रथविजयसयोधमहारथं गजघटापतितापरवारणम् ।
 हयनिरुद्धलसद्भूरिसाधनं वरपदातिनिपातितपन्निकम् ॥
 अथ विपाटितयोधशतौत्कटं प्रकटविस्मयकार्यपि योगिनाम् ।
 अभवदुद्भटपौरुषशालिनोस्तदिति सकुलबुद्धमनीकयोः ॥
 ततस्तं तादृशं वीक्ष्य संग्रयारूढमुच्चकैः ।
 स कर्मपरिणामाख्योऽचिन्तयत्तत्प्रयोजनम् ॥
 अथे ।
 मया तावन्न कर्तव्यश्चित्तभेदविधायकः ।

प्रकटः पञ्चपातोऽत्र सर्वसाधारणो ह्ययम् ॥

यतः ।

ह्यते मत्तो विरज्यन्ते पञ्चपाते खवान्धवाः ।

महामोहादयोऽतो मे युक्तं नाकाण्डविह्वरम् ॥

तथाहि ।

अथ चारित्रधर्मीयं वक्ष्ये मे महाबलम् ।

गुणाः संसारिजीवस्य सुन्दरं प्रतिभासते ॥

अथ दोषेषु वर्तते भूयोऽप्येष यथा पुरा ।

ततश्चिरन्तनस्थित्या गतिर्मे निजवान्धवाः ॥

तस्मात्प्रच्छन्नरूपेण तच्छेदं हितकारकम् ।

वक्ष्ये चारित्रधर्मीयमहं पुष्णामि साम्प्रतम् ॥

येनेदं जीयतेऽनेन वक्ष्ये पापोदयादिकम् ।

न च मत्तो विरज्यन्ते महामोहादिबान्धवाः ॥

ततः सम्यग्निश्चित्य तेनोपायं महात्मना ।

तथा मदुपदिष्टास्ते वर्धिता वरभावनाः ॥

यावत्तु भावनारूढः स्थितस्त्वं गुणधारण ।

तावत्तत्प्रवक्ष्यीभूतं सद्बोधसहितं वक्ष्यम् ॥

यतः ।

मणिमन्त्रौषधादीनां भावनानां विशेषतः ।

अचिन्त्यमिह विज्ञेयं वीर्यमाश्चर्यकारकम् ॥

ततो यथा यथा भूप प्रवृद्धास्तव भावनाः ।

तथा तथा रणे क्षीणा महामोहादयः खयम् ॥

ततः प्रवृत्तां प्राप्य चणादेव विनिर्जितम् ।
 तेन सद्बोधसैन्येन बलं पापोदयादिकम् ॥
 सर्वे प्रहारिताः प्रायो महामोहादिग्रचवः ।
 चूर्णितः स विशेषेण ज्ञानसंवरणो नृपः ॥
 स्थिता निष्पन्दमग्दास्ते सर्वे पापोदयादयः ।
 निर्वाहितः स्त्रसैन्येन सद्बोधः सह विद्यया ॥
 गते चाभ्यर्षतां भूप तव सद्बोधमन्त्रिणि ।
 स तादृशस्तदा जातो हर्षोक्तासोऽतिसुन्दरः ॥
 सद्बोधसचिवो बृष्टः परिणीता च कन्यका ।
 राजगुणस्त्वया सर्वे ज्ञातमेव ततः परम् ॥
 तदिदं कारणं भूप भावनानां विदुर्बुधे ।
 हर्षोक्तासाद्य चापसं रात्रौ ते नात्र संग्रहः ॥
 मथोक्तं ।

अधुना किं प्रकुर्वन्ति ते ममान्तरग्रचवः ।
 सूरिराह महाराज कुर्वते काञ्चयापनाम् ॥
 किं च ।

उदीर्णस्ते गता नाग्रमुपशान्तास्तथापरे ।
 सर्वेऽपि चित्तवृत्तौ ते स्त्रीनस्त्रीनतया स्थिताः ॥
 पुनः प्रस्तावमासाद्य कृत्वा ते सर्वमीक्षनम् ।
 सङ्गमाद्य खगिष्यन्ति मत्सराभ्यातचेतसः ॥
 ततस्त्वया महाराज सद्बोधवचनात्तदा ।
 चारित्र्यधर्मसुभटैर्वारणीयाः पृथक् पृथक् ॥

मथोक्तं । यदाज्ञापयति नाथः ।

इतश्च संपूर्णो मासकल्पः । ततो गतास्तेऽन्यच्च भगवन्तो निर्मल-
स्वरयः । विशेषतोऽनुष्ठिता मया तदुपदेशाः प्रसादितमन्त्रःकरणं
परिकर्मितं शरीरं विहितस्त्रितृत्तौ मे सद्बोधेन प्रवेगः । दर्शितौ
सामान्यतः समाधिनामानौ द्वौ पुरुषौ धवस्त्रौ वर्णनं चारु दर्शनेन
सुखदौ स्वरूपेण । ततोऽभिहितं सद्बोधेन । देव विशेषतो धर्म-
शुक्लाभिधानाविमौ पुरुषौ प्रवेगकौ भवतोऽन्तरङ्गराज्ये । तदग-
द्योर्महानादरो विधेयः । मथोक्तं । यदादिश्रुत्यार्थः । ततो दर्शिताः
सद्बोधेन विद्युत्पद्मस्फटिकवर्णाः सुन्दराकारधारिण्यः सुखस्वरूपा
खेप्सा इति गोत्रेण पीतपद्मशुक्ला इति नास्मा प्रसिद्धास्त्रिस्रो
नार्यः । अभिहितं च तेन । यदा देव

प्रथमस्य नरस्येमास्त्रिस्रोऽपि परिचारिकाः ।

शुक्लैवैका द्वितीयस्य जायते परिपोषिका ॥

तदेतासु सम्यग्वर्तितव्यं देवेन । न वर्तते खण्मासामभावे तव
परमोपकारिणाविमौ पुरुषौ । अनयोश्च बलेन भवता तद्राज्य-
मासादनीयं । ततः सम्यक् पोषणीया देवेनेमा नार्य इति ।
मथोक्तं । एवं करिष्ये । ततः प्रवृत्तोऽहं तदुपदेशकरणे प्रविशामि
पुनः पुनस्त्रितृत्तौ विद्यसामि सह विद्यया मन्त्रयामि सुहृत्सुहृदः
सद्बोधेन सार्धं सम्मानयामि सदागमसम्यग्दर्शनगृहिधर्मान् । एवं च
कुर्वतो मे गते भगवति स्तुतितं किंचिद्व्युत्पन्नं पद्ममासमाचं ।
संजातो महुषैः समावर्जितहृदयः कर्मपरिणामः । ततो गतस्तथैव
तेषु नगरेषु गमितास्ते राजानः । कृताः सर्वे मे निजनिज-

कन्यकादानाभिमुखाः । ततः समागतो मन्मूलं । प्रवेष्टितोऽहं तेन
पुरस्कृतपुण्योदयेन कालपरिणत्यादिपरिवारोपेतेन कर्मपरिणामेण
तासां कन्यकानां विवाहार्थं सपरिकरस्त्रिचतुर्त्तौ । ततस्तस्मिन्
द्यात्तिकमानसवर्तिविवेकगिरिशिखरनिविष्टे जैनसत्पुत्रे समाह्वतास्ते
समस्ताः शुभपरिणामादयः समागताः सपरिवाराः । कृतस्तेषां
समुचितोपचारः । गणितं विवाहदिनं ।

अचान्तरे संजातो महामोहादिवस्त्रे सर्वसमाजः । प्रवृत्तः
पर्यालोचः । अभिहितं विषयाभिलाषेण । देव यद्यनेन संसारि-
जीवेनेमाः क्षान्त्यादिकाः कन्यकाः परिणीताः स्युस्ततः प्रक्षीणा
एव वयमिति मन्तव्यं । अतो नास्माभिर्दुपेक्षा च विधेया कर्तव्यः
सर्वथा यत्नोऽवसन्ननीयं साहसं मोक्तव्यो विषादः ।

भयं हि तावत्कर्तव्यं यावदन्ती न दृश्यते ।

प्रयोजनस्य तत्प्राप्तौ प्रवर्तव्यं सुनिर्भयैः ॥

ततोऽनुमतं तन्मन्त्रिणो वचनं महामोहेन । समर्थितं शेषसु-
भटैः । विहिता सामग्री । संनद्धं बलं । समागतास्ते संभूय रणोत्सा-
हेन केवलं द्रुष्टभयतया कर्मपरिणामप्रतिकूलताभौततया च पर्या-
कुलास्त्रिजेन । ततः पृष्ठामीभिः सविनयं भवितव्यता । यथा
भगवति किमस्माकमधुना प्राप्तकालमिति । तथोक्तं । भद्रा न
सुप्तस्त्वावद्भवतां रणारम्भः । यतः समाहृतोऽयमधुनार्थपुत्रः कर्म-
परिणामेन मिलिता विशेषतः शुभपरिणामादयः संजातमार्थपुत्र-
स्याधुना विशेषतो निजवत्सदर्शनौत्सुक्यं दर्शयिष्यति तदपि कर्म-
परिणामः करिष्यत्यार्थपुत्रस्तस्य पोषणं ततोऽधुना रणेन स्रगतां

*Mārkaṇḍeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ /10/ each ...	Rs. 1	14
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 6-19 @ /10/ each ...	8	12
Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ /10/ each ...	8	12
*Nirukta, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each ...	5	0
*Nītiśāra, Fasc. 2-5 @ /10/ each ...	2	8
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each ...	4	6
Nityācārapradīpa, Fasc. 1-8 @ /10/ each ...	5	0
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ /10/ each ...	0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each ...	5	0
Padumāwati, Fasc. 1-5 @ 2/- ...	10	0
*Pariṣṭa Parvan, Fasc. 3-5 @ /10/ each ...	1	14
Prākṛita-Paṅgalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each ...	4	6
Prithvirāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ /10/ each ...	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each ...	1	0
Prākṛta Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ /1/8 each ...	1	8
Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each ...	12	8
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each ...	1	0
Prabandhaśintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each ...	3	12
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ /10/ each ...	1	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, Vols. I, Fasc. 7-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8 @ /10/ each ...	19	6
Samaraṇica Kaha, Fasc. 1, @ /10/ ...	0	10
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each ...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each ...	3	0
*Sāṅkhya Vijaya, Fasc. 2-3 @ /10/ each ...	1	4
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each ...	3	12
Sranta Sūtra Latyayan, Fasc. 1-9 @ /10/ each ...	5	10
*Ditto Aśvalayana, Fasc. 4-11 @ /10/ each ...	5	0
Saṅgṛaha Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each ...	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each ...	2	8
*Taittiriya Brāhmaṇa, Fasc. 6-25 @ /10/ each ...	12	8
Ditto Pratīśākhya, Fasc. 1-3 @ /10/ each ...	1	14
*Taittiriya Saṁhitā, Fasc. 27-45 @ /10/ each ...	11	14
*Tāndya Brāhmaṇa, Fasc. 7-19 @ /10/ each ...	8	2
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4 ...	7	8
*Tattva Cintāmaṇi. Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each ...	28	12
Tattvārthadhigama Sūtram, Fasc. 1-3 @ /10/ ...	1	14
Trikāṇḍa-Muṇḍanam, Fasc. 1-8 @ /10/ ...	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/ ...	3	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-11 @ /10/ each ...	6	14
Uvāṇagadāśo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/- ...	6	0
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ /10/ ...	0	10
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ ...	3	12
*Yayū Purāṇa. Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; @ /10/ each ...	6	14
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/ ...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2, @ 1/4 ...	1	4
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each ...	4	6
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ ...	3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc. 3-5 @ /10/ each ...	1	14
Yogaśāstra, Fasc. I ...	1	4

Tibetan Series.

Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each ...	4	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each ...	14	0
Rtogs brjod dpag khkri S'iñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/- each ...	11	0

Arabic and Persian Series.

*Alamgirnāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /10/ each ...	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/- ...	3	0
Āin-i-Akbarī, Fasc. 1-23 @ 1/8/ each ...	33	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each ...	34	
Akbarnāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each ...	55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-4 @ 1/4/ each ...	15	0
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger @ /10/ ...	0	10
*Bādhshāhnāmah, with Index, Fasc. 1-19 @ /10/ each ...	11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each ...	5	14
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each ...	2	

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies complete copies be supplied.

Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	Rs. 3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8 each	31	8
Farnang-i-Rashidi, Fasc. 1-14 @ 1/8 each	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tusi's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Futūn-nsh-Shām of Wāqidi, Fasc. 1-9 @ 10/ each	5	10
Ditto of Azādi, Fasc. 1-4 @ 10/ each	2	8
Haft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ 12/ each	Rs. 0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4 each	7	8
Iqānamah-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ 10/ each	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'āsiri-i-'Ālamgiri, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Ma'āsiri-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/ each	35	0
Maghāzi of Wāqidi, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	16	0
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc. 1-19 @ 10/ each	11	14
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. 1 @ 10/	0	10
Nizām's Khiradnāmah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ 12/ each	1	8
Qawāninu 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott	5	0
Riyāzu-s-Salātin, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	5	0
Tabaqat-i-Nasiri, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-14 @ 1/- each	14	0
Ditto Index	1	0
Tarikh-i-Firūz Shāhi of Ziyān-d-din Barni, Fasc. 1-7 @ 10/ each	4	6
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8 each	3	0
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Wis o Rāmin, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ 10/ each	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/- each ... 20 0
 2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ 8/ per No.
 3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.
- N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
 5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.
 6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1833 3 0
 7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, 1884 ... 3 8
 8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each ... 18 0
 9. Kaqmīraqabdmīra, Parts I and II @ 1/8/ ... 3 0
 10. Persian Translation of Haji Baba of Isfahan, by Haji Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott. ... 10

Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-34 @ 1/- each ... 34 0
 Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

149.113
IndL 212.1
CAMBRIDGE
BIBLIOTHECA INDICA:

A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1205.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा
सिद्धविप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANČA KATHA
OF
SIDDHARŚI.

IndL. 212.144
part 2

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASCICULUS XIII.

~~~~~
CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1909.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some
of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, Fasc. 2,4 @ /10/ each	Rs.	1	4
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Agni Purāṇa, Fasc. 6-14 @ /10/ each	...	5	0
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	14	6
Aitareyalocana	...	2	0
*Anu Bhāṣya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	2	8
Aphorisms of Sāṅdilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	...	1	0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
*Atharvana Upanishad, Fasc. 4-5 @ /10/ each	...	1	4
Ātmatattvaviveka, Fasc. I	...	0	10
Aṣṭvaidyaka, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Avadāna Kūlpalātā, (Sansk. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-6 Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/ each	...	11	0
Bālam Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	1	14
Baudhāyana Śranta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	3	2
*Bhāmati, Fasc. 4-8 @ /10/ each	...	3	2
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Baudhyostatrasaṅgraha	...	2	0
Brahma Sūtra, Fasc. 1 @ /10/ each	...	0	10
Brhaddevatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
Brhadharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Bodhicāryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Cri Cantinatha Charita, Fasc. 1	...	0	10
Ātadūṣaṇi, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	8	0
Ātapattha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	8	2
Ātasaṁhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-12 @ /10/ each	...	7	8
*Ātaturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7, @ 1/4/ each	...	1	4
Ālokavartika, (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/ each	...	8	12
*Āranta Sūtra of Āpastamba, Fasc. 12-17 @ /10/ each	...	3	12
Ditto Āṅkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1 @ /10/ each	...	10	0
Āri Bhāṣyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Gadadhara Padhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	3	2
Gobhiliya Grhya Sūtra, Vol. I, @ /10/ each	...	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/ each	...	2	8
Haralata	...	1	14
Karmapradīp, Fasc. 1	...	1	4
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	4	8
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ 1/4/ each	...	17	8
*Kūrma Purāṇa, Fasc. 3-9 @ /10/ each	...	4	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	6	14
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	18	2
Manutikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	...	1	0

भवतां सर्वप्रसन्नः संपत्स्यते । तस्मात्काश्यापनां कुर्वन्तस्वावददृष्ट-
 सेवया तिष्ठत यूयं । यदा तु भवतां प्रसन्नो भविष्यति तदाहमेव
 निवेदयिष्ये । दत्तावधानो हि भवत्प्रयोजने सकलकालमहं वर्ते ।
 का भवतां चिन्ता ॥ ततस्तदनुरोधेनोपसंहृतस्यैः प्रकटवद्भगवान्भवः ।
 केवलं तथापि बहुतया प्रयुक्ता एव तैः प्रच्छन्नस्त्रितैरपि निजनिजाः
 योगजन्यः । ततस्तस्मादाव्येन संजाता मम चेतसि कल्लोकाः ।
 यथेदमादिष्टं भगवता ज्ञातुं परिणीतासु तासु कल्लकासु भवन्त-
 महं प्रमाजयिष्ये । अतिदुष्करा च प्रमत्ता तुल्यं बाहुभ्यां स्वयं-
 भूरमणतरणेन । नैष्ठिकं यत्नमुष्ठानं । सुखसाक्षितं मे प्ररीरं ।
 संभविनो रोगातङ्गाः । तत्र चमिष्यते प्रायो दीर्घकालं मे
 कृच्छ्रवृत्तिता । कातरहृदया च वराकौ महानमस्करौ बाधिम्यते
 द्राघौघसा यावज्जीविकमदीयविद्योगेन । इत्यादि चिन्तयतस्तु मे
 सजातो मनाङ्मनोभङ्गः । ततश्चिन्तितं मया । तत् किं । न परि-
 णयामि तावदेताः तिष्ठामि यथासुखाधिकया गमयामि यौवनं
 स्नाधीनास्तु ममैताः ततः पश्चात्काळे परिणीय प्रमज्जिष्यामीति ।
 अयं च सर्वोऽपि दूरवर्तिनि सद्बोधे मम स्वगतः पर्यालोचः ॥
 अचान्तरे समागतः सद्बोधः । निवेदितो मयास्यै निजाभिप्रायः ।
 सद्बोधः प्राह । देव न सुन्दरमिदं मन्त्रितं देवेन । अतिकरमि-
 दमात्महितस्य विबन्धकं सुखसन्दोहानां चिह्नमेतदज्ञताया ।
 न च स्वाभाविकमेतन्मन्त्रणं देवस्य किं तर्हि विज्ञप्तिमिदं तेषां
 पापात्मनां महामोहादीनां । ते हि निधियहसकाल इव
 वेताक्षाः पर्युपक्षिता साम्प्रतं कृतान्तर्धाना विघ्नकराश्च देवस्य ।

तच्च वक्ष्यगीयसौरात्मा देवेन । ततो लग्नं सद्बोधभाषितं मच्चित्ते ।
 अभिहितं च मया । आर्यं कथं पुनरमी निराकर्तव्याः । सद्बोधे-
 नोक्तं । देव निजबलेन । मथोक्तं । दर्शय मे निजबलं । सद्बोधे-
 नोक्तं । एष सञ्जोऽस्मि केवलं तद्दर्शने कर्मपरिणामस्याधिकारः ।
 कर्मपरिणामेनोक्तं । आर्यं मयादिष्टेन त्वयामी दर्शिताः परमार्थतो
 मयैव ते दर्शिता भवन्ति । तस्मा करोतु विकल्पं दर्शयत्वार्यः ।
 सद्बोधेनोक्तं । यदादिग्रति महाराजः । ततः प्रवेष्टितोऽहं सद्बोधेन
 चित्तसमाधानमण्डपे । दर्शिताश्चारिषधर्मराजादयः । विहिता
 तैर्मे प्रतिपत्तिः । सम्मानिताः प्रत्येकं मया । गताः पदातिभावं
 नियुक्ता रिपुनिराकरणे सप्त चतुरङ्गवेनया ॥

ततस्तेषां समुत्थासमाख्येय रणशालिनाम् ।
 प्रत्येकं प्रभुणा राज्ञां कृतं सम्मानतोषणम् ॥
 दूरादेव भयोद्घाता महामोहादयस्तदा ।
 पापोदयं पुरस्कृत्य नष्टास्ते मृत्युभीरवः ॥
 तैस्तु भग्नस्तदावासाः शोधिता सा महाटवी ।
 रिपुनाशेन खन्धा च लोके जयपताकिका ॥
 केवलं ते दुरात्मानः किञ्चित्स्थयमुपागताः ।
 किञ्चित्प्रशान्ततां गत्वा संस्थिता वक्त्रयथा ॥
 ततो महाविमर्देन विवाहोऽतिमनोरमः ।
 प्रारब्धो मे तदा कर्तुं मुदितान्तरबान्धवैः ॥
 स्थापिताः प्रथमं तावत्तचाष्टौ चाहमातरः ।
 तासां च विहिता पूजा प्रयत्नेन यथोचिता ॥

निवेदितं च मे वीर्यं सहो धेनुं पृथक् पृथक् ।
 मातृणां यत्तदा तासां तत्ते भद्रे निवेदये ॥
 आद्या हि कुर्वते माता युगमात्रप्रसोक्तिनम् ।
 मुनिश्लोकं पुरे जैने मार्गे व्याप्तेपवर्जितम् ॥
 सद्बुद्धिपूतवाक्येन तथ्यं पथ्यं मिताचरम् ।
 द्वितीया भाषयत्येवं माता यतिजनं सदा ॥
 तृतीयमाता निःशेषदोषनिर्मुक्तमञ्जसा ।
 आहारभेषयत्येव यतिलोकेन कारणे ॥
 चतुर्थमाता मुनिभिः सुदृष्टं सुप्रमार्जितम् ।
 पाषाद्यादाननिक्षेपं कारयन्ती विजृम्भते ॥
 यत्किञ्चिद्व्यात्यपरित्याज्यं देहाहारमन्त्रादिकम् ।
 स्तब्धे पञ्चमी माता तज्जीत्या त्याजयत्यक्षम् ॥
 षष्ठी माता पुनर्नित्यं साधुचित्तमनाकुशा ।
 रक्षन्ती क्षपयत्येव दोषसङ्घातमञ्जसा ॥
 सप्तमी कारणाभावे माता मौनविधायिका ।
 साधूनां कारणे वाक्यदोषरक्षणतत्परा ॥
 अष्टमी कूर्मवल्लीनं मुनिश्लोकमकारणे ।
 धारयेत्कारणे कायदोषविश्वधारिका ॥
 तदिमा मातरस्तत्र स्थापिताः प्रथमे दिने ।
 पूजितास्तु विधानेन जैनसत्पुरसारिकाः ॥
 ततश्चित्तसमाधाने तथैवान्तरमष्टये ।
 सैव निःस्पृहता वेदिर्विशेषेण समारिता ॥

विनिर्मितं च धर्मेण प्रदीप्तं निजतेजसा ।
 तचाग्निबुद्धं विसीर्षं कृतं सर्वं यथोचितम् ॥
 तेजसीपद्मशुक्लाभिर्जगतीभिश्च सादरम् ।
 स्नानाङ्गरागभूषादि बधूकर्म विनिर्मितम् ॥
 ताभिरेव तचाग्नेयैः सर्वैः सामन्तपार्थिवैः ।
 स्नापितोऽहं विलिप्तश्च भूषितो वासितोऽऽहुकैः ॥

ततः प्रवृत्तो विवाहानन्दः । स्नितः सद्बोध एव पुरोहितः ।
 ह्वयन्ते कर्मनामिकाः समिधः । क्षिप्यन्ते सद्भावनाश्रुतयः । विकी-
 र्यन्ते कुवासनाभिधाना स्नाजान्श्रुतयः । ततः कारितोऽहं सदागमे-
 नैव सांवत्सरतां भजतातिसुन्दरे दृषत्तन्नाग्ने पाणिग्रहणं अग्निदा-
 रिकायाः । अचान्तरेऽतिदुर्घेण विवृक्षिताः शुभपरिणामादयः
 विलसिता निम्नप्रकम्पतादयः प्रवृत्तो महाप्रमोदः भ्रान्तानि मण्ड-
 लानि । एवं च क्रमेण तस्मिन्नेव दृषत्तन्ने परिणीताः श्रेष्ठा अपि
 मयाष्टौ दयादिकन्यकाः । उपविष्टः संहितसाभिज्ञास्मिन्नेव
 जीववीर्यनामके विसीर्षे वरासने । ततः समानन्दिताश्चारिणधर्म-
 राजादयः । प्रवृत्ता विविधास्तद्विलासाः । इतश्च

यदैव विद्या सा कन्या परिणीता मया पुरा ।

तदैवासौ महामोहः प्रक्षीणः परमार्थतः ॥

किं तु ।

सर्वेषां ससुदायात्मा सारभूतः स वर्तते ।

दग्धरज्जुसमाकारसेन पार्थिव मे स्नितः ॥

यदा तु परिणीतास्ताः स्नान्यादिवरकन्यकाः ।

सर्वा वैश्वानरादीनां प्रतिपद्यतया स्मृताः ॥
 तदा सोऽनौकसहितः पापोदयसमन्वितः ।
 चारिचधर्मराजादिनाशितोऽपि तथा पुरा ॥
 लीनोऽपि लीनतरतां हिंसवैश्वानरादिभिः ।
 सार्धं तेर्नवभिस्त्रासाद्वुराद्वुरतरं गतः ॥
 तथास्त्रितेषु तेषूच्चैः शान्ताबाधः प्रमोदितः ।
 आसिष्ठो वरनारीभिः स्वसैन्यपरिवारितः ॥
 अन्तरङ्गविस्त्रासेन ससकृद्दामलीलया ।
 स्वसंवेदनतो वेद तदा सत्यं मुनेर्वचः ॥
 तथा शुभपरिणामस्य मथान्या अपि कन्यकाः ।
 तन्निष्प्रकल्पताजातास्तदा बह्वो विवाहिताः ॥
 एतास्य ता धृतिश्रद्धामेधाविविदिषासुखाः ।
 मैत्रीप्रमुदितोपेक्षाविश्वमित्रिकरणादिकाः ॥
 ततस्तेन सुभार्याणां वृन्देन सह लीलया ।
 अत्यर्थं निर्भरीभूता ससतो मे सुखासिका ॥

चिन्तितं च मथा ।

स एष सुखसन्दोहो यः पूर्वं सूचितो मम ।
 भगवन्निर्मथा हन्त साक्षादेवानुभूयते ॥
 यावच्चैवं प्रमोदाब्धः सप्रमोदे तदा पुरे ।
 स्थितोऽहं तच्च संप्राप्तास्त्रावन्निर्मलसूरयः ॥
 स्थिताः सपरिवारास्ते तथैवाह्लादमन्दिरे ।
 गत्वा समस्तसामर्थ्या वन्दिताः सादरं मथा ॥

ततो विधाय नखेण ललाटे करकुण्डलम् ।
 भद्रे भगवतामये मयेदं भाषितं तदा ॥
 सर्वो भगवदादेशः संपन्नः साम्प्रतं यदि ।
 नाय तद्दीयतां दीक्षा प्रसादः क्रियतामिति ॥
 सूरिराह महाराज संपन्ना तव भावतः ।
 स्नतो भागवतो दीक्षा तस्याः किं दीयतेऽधुना ॥

तथाहि ।

यदेतत्तव संपन्नं गृहेऽपि वसतोऽधुना ।
 इदमेव विधातव्यं यतिलेऽपि विशेषतः ॥
 तथापि व्यवहारोऽयं लङ्घनीयो न पण्डितैः ।
 अतस्ते साम्प्रतं भूप द्रव्यलिङ्गं विधीयते ॥

किं च ।

भावलिङ्गबहिर्लिङ्गमिदं हेतुरपीयते ।
 तद्दीयते महाराज लिङ्गं ते द्रव्यतोऽधुना ॥

मथोक्तं । नाय महाप्रसादः । ततो विधायाष्ट दिनानि जिन-
 सुनिपूजां समुत्पाद्य नागरकानन्दं संभाष्य बन्धुवर्गे पूरयित्वा र्चि-
 सङ्गतं स्थापयित्वा निजसुतं जनतारणाभिधानं राज्ये समाप्य
 तत्कासोचितं निःशेषं कृत्यविधिं सह मदनमञ्जर्या युक्तः कुसुंध-
 रेण प्रधानपरिजनेन च निष्क्रान्तो निर्मलसूरिपादमूले विधा-
 नेनाहमिति । ततोऽभ्यस्तः समस्तः साधुक्रियाकलापः । वक्त्रभीभूतो
 गाढतरं सदागमः । मिश्रितानि तदुपदिष्टान्येकादशाङ्गानि
 काशिकोत्काशिकश्रुतानि च । तथाभीष्टतरौभूतः सन्धग्दर्शनः ।

संजातसारिधर्मे चित्तावन्धः । विज्ञातं विशेषतस्तत्त्वैर्न्यं ।
पाक्षितौ नितरां संधमतपोयोगौ । भग्नानि सुतरां प्रमत्ततानद्या-
दीनि रिपुकीडास्त्राणानि । निर्मलीकृता चित्तवृत्तिः । तदेवं
गुह्यचरणशूभ्रवारतो विहृतोऽहं भूरिकाशं सुनिश्चयेति । तदन्ते
विहिता संखेयना कृतमनश्चनविधानं । तद्दर्शनात्तुष्टा मे भवितव्यता ।
दत्तापरा गुहिका । तत्तेजसा नीतोऽहं विबुधास्तथे कक्षातीतेषु
विबुधेषु । स्थापितः प्रथमयैवेयके । तच्च च ।

मनोहारिणि पर्यङ्के दिव्ये दिव्यांशुकावृते ।
शुभ्रातिनिर्मलाकारः स्थितोऽहममृतोपमे ॥
तत्सागरोपमान्युच्चैस्त्रयोविंशतिसुप्तमम् ।
शान्तात्मा विगताबाधमनुभूय सुखामृतम् ॥
ततो मनुजगत्यन्तःपातुकं वरपाटकम् ।
तदैरावतमाधातो भद्रे भार्यानिधोगतः ॥
तच्च सिंहपुरे जातः सुतो वीष्णामहेन्द्रयोः ।
अहं गङ्गाधरो नाम अचिद्यः स्थातपौरुषः ॥
जातिस्मरणसंपन्नो दीक्षामादाय सुन्दराम् ।
कृत्वा च पूर्ववत्कृत्यं सुघोषाचार्यसन्निधौ ॥
तदन्ते च विधानेन पूर्वव्यावर्णितक्रमात् ।
यैवेयके द्वितीयेऽहं गतो भार्यानिधोगतः ॥
परिपाश्यानद्या भद्रे कृताः पञ्च गमागमाः ।
भावदीक्षां समादाय यैवेयकनिवासिषु ॥
एकैकवृत्त्या संजाता स्थितिस्तच्च ममानघे ।

सागरोपमतो यावत्पञ्चमे सप्तविंशतिः ॥
 शरीरचित्तनिर्वाणी धर्मसन्दोहदायिका ।
 इह तत्र च जाता मे चार्वी कल्याणमाश्रिका ॥
 ततश्च षष्ठवाराणां भरते शङ्खनामके ।
 पुरे मनुजगत्यन्तर्धातकौखण्डमण्डले ॥
 पुत्रो भद्रामहागिर्बोर्जातोऽहं सिंहनामकः ।
 नरेन्द्रवंशे सद्गोत्रः सुन्दराकारधारकः ॥
 अथ दौवगसंख्येन धर्मबन्धुमहासुनिम् ।
 प्राप्य भागवती दीक्षा मयाप्ता वरलोचने ॥
 ततः त्रियाकक्षायेन साधूनां चारुगामिनि ।
 विप्रतोऽहं समझावः सूचार्थगृहणीयतः ॥
 अथ स्वल्पेन कालेन दादशाङ्गः सदागमः ।
 सपूर्वः सातिशेषो मे सर्वथा बन्धुतां गतः ॥
 पुराणस्य मया ज्ञातं विज्ञानं बह्वशो बह्व ।
 किं तु संपूर्णपूर्वाणि न प्राप्ताणि कदाचन ॥
 तदा तु लोककालेन विज्ञातं लीलया मया ।
 निःशेषमस्य विज्ञानं सर्वं पूर्वं समन्वितम् ॥
 ततोऽधिगतसूचार्थो गुरुणा धर्मबन्धुना ।
 स्थापितोऽहं निजस्थाने सूरिसहस्य पद्मतः ॥
 कृतश्च दृढदानन्दो देवदानवमानवैः ।
 आचार्यस्थापनायां मे सच्चमत्कारकारकः ॥
 गुरुणा श्रेष्ठलोकैश्च स्थापितोऽहं मुहुर्मुहुः ।

धन्यस्त्वं कृतकृत्योऽसि येन ज्ञातः सदागमः ॥

तथा ।

वस्त्रासङ्कारमास्त्रैश्च पूजिता लोकबान्धवाः ।

विहिता सङ्गपूजा च विधिना वचनाग्रजैः ॥

किं च ।

ते देवास्ते महाभागा मुनयस्ते च सञ्जनाः ।

ममाकृष्टा गुणैः सर्वैर्नद्याः किङ्करतां गताः ॥

तथान्तेवासिनोऽनेके पण्डिता विनयोद्यताः ।

स्त्रीयगच्छान्तरेभ्यश्च मम पार्श्वसुपागताः ॥

ततो विचरतश्चित्रामाकरपुरादिषु ।

कुर्वन्तश्च प्रबन्धेन व्याख्यानमतिसुन्दरम् ॥

अनेकवादसङ्गट्या वाक्खड्गचष्टिना ।

कुतूहलमन्तमातङ्गकुम्भनिर्भेदकारिणः ॥

स्त्रग्रास्त्रपरग्रास्त्राणां स्फुटमभार्यदग्निनः ।

पूजितश्च महाराजसामन्तपरमेश्वरैः ॥

उद्दामवर्णसत्कीर्तिशब्दज्ञाचापुरःसरः ।

उल्लासितो यग्रोरूपो जनैर्मे पटहोऽनघः ॥

तथा ।

धन्योऽसि कृतकृत्योऽसि भूषिता नाथ नेदिनी ।

तथावतरता मर्त्ये परमब्रह्मरूपिणा ॥

निर्मिष्यं सत्यसिंहस्त्रमित्येवं नतमस्तकाः ।

तीर्थिका अपि मां सर्वे सुव्रन्तः पथ्यपाशवे ॥

एवमाचार्यके जाते सर्वलोकमनोदये ।
 भद्रेऽगृहीतसङ्केते यज्जातं तन्निबोध मे ॥
 तां तादृशीं वसुदीप्य बभूविं भुवनाद्भुताम् ।
 ईर्यन्तेव महायाया दृष्टा मे भवितव्यता ॥
 चिन्तितं च तथा हन्त प्रतिपन्नः पुरा मया ।
 योऽसाव्यवरस्तेषां महानोहादिभूभुजाम् ॥
 स इष वर्तते सद्यः साध्यतं कार्यसाधकः ।
 आग्राभ्यता वराकास्ते पुरा महाकृतः क्षिताः ॥
 तत्तेषां कक्षधाम्नेन प्रस्तावमभुजातनम् ।
 येन ते सन्धमास्रत्वा जायन्ते सुखभाजवम् ॥
 एवं निश्चित्य ते सर्वे भद्रे पापोद्वेष्टकाः ।
 ज्ञापिताः कार्यगर्भाय भवितव्यतया तथा ॥

किं च ।

ते कर्मपरिणामासास्ते च मे बन्धवोऽनघाः ।
 विमूढा नष्टचेष्टकाः स्रग्वन्त विहितास्तया ॥

ततश्च ।

पापोद्वेष्टं पुरस्तात् महामोहादथस्तदा ।
 पुनः संस्थापनं कृत्वा प्रवृत्ता मम सम्मुखम् ॥
 केवलं जातग्रहेस्तैर्दृष्टात्मनभयैः पुरा ।
 कः स्यान्नो विजयोपाय इति प्राग्नि मन्त्रवम् ॥

विषयानिष्ठापेक्षोक्तं । इदमत्र प्राप्तकालं । अभ्यर्षीभवतु
 तावत्तत्र समिधादर्शनो ज्ञानसंवरणः । निकटीभवतु ग्रैहराज-

सहितानि गौरवाभिधानानि जीहि मानुषाणि । तदनु प्रहेतव्या-
वार्ताग्रथरौद्राभिधम्भिनामाभौ द्वौ पुरुषौ । तथोक्त परिचारिका
यास्यन्ति स्तत एव कृष्णनीलकपोताभिधाना खेप्सा इति गोत्रेण
प्रसिद्धास्त्रिचो गार्थः । एवं तु तावत्प्रमत्ततानदीं पुनः संस्थाप्य प्रवाह-
यामो मण्डपादीनि च भूषः समारचयामः । एवं च कुर्वता भविष्यत्य-
क्षेत्रेनैवास्माकं प्रभाव इति । ततः प्रतिभातं तन्मन्त्रिणी वचनं सर्वेषामपि
महामोहादिभूभुजा । ततस्तैस्तत्समर्पितं वाक्येन प्रारब्धं क्रियया ।

ततो मे निकटस्थेषु तेषु जातेषु शुद्ध्यरि ।

पूर्वादितेषु सर्वेषु शत्रूणां तन्निग्रामय ॥

तामासोकवतो जुर्वीं यज्ञसंमानपूजनाम् ।

आत्मनश्चिन्तकस्तोत्राः समुत्पन्ना भवेदृशाः ॥

यदुत ।

अहो ममातुल्यं तेजस्तवाहो मम गौरवम् ।

अहो जगति पाण्डित्यमन्यासाधारणं मम ॥

अहो युगप्रधानोऽहं अद्यातिक्रान्तभाविनोः ।

कालयोरपि मादृशो न भूतो न भविष्यति ॥

सर्वा विद्याः कक्षाः सर्वाः सर्वे चातिशयाः परम् ।

अहो विदुष्य भुवनं मय्येव ननु संस्थिताः ॥

नरेन्द्रः पूर्वपक्षाये सुरूपो भोगलासितः ।

अधुना लीदृशः स्मरिरहो नाहं क्षुः पुमान् ॥

महत्कुलं महत्तेजो महती श्रीर्महत्तपः ।

महती च मम प्रज्ञा सर्वे हि महतां जगत् ॥

एवंविधविकल्पैश्च साहङ्कारैश्च मे तदा ।
 समं तेनानुबन्धेन शैलराजो विजृम्भितः ॥

तथा ।

यथासौ तच्च नियमान्निश्चयादर्शनवश्वता ।
 ज्ञानसंवरणस्यापि विज्ञासो विद्यते ध्रुवः ॥
 ताभ्यां वशीकृतस्याहं मस्तिनीभूतचेतनः ।
 जानन्नपि न जानामि शास्त्रगर्भार्थमश्वत्था ॥
 पठामि पाठयाम्यन्यं व्याचष्टे शास्त्रसंहतिम् ।
 भावार्थं न च बुध्येऽहं तदग्रीभूतमानसः ॥
 केवलं मे परिभ्रष्टं सार्धं पूर्वचतुष्टयम् ।
 पास्यात्यं हन्त तत्काले शेषज्ञानं न विस्मृतम् ॥
 अचान्तरे प्रयत्नेन चित्तवृत्तौ ममानघे ।
 प्रवाहिता नदीं दर्शे रिपुभिः सा प्रमत्तता ॥
 ततो विजृम्भितान्दुर्धैर्निजवीर्येण सुन्दरि ।
 तानि गौरवसंज्ञानि मानुषाणि विशेषतः ॥

कथं ।

ईदृशः शिष्यवर्गो मे वस्त्रपाषादयस्तथा ।
 अहं पृथ्वी जने मां हि वन्दन्ते देवदानवाः ॥
 ममाणिमादयः सर्वा विद्यन्ते भावभूतयः ।
 इत्युत्सेकपरो भूत्या प्रार्थयामि च भाविनीः ॥

तथा ।

आस्त्रादितेषु सन्धेसु रसेषु परमा रतिः ।

आविर्भूतातिशौख्यान्मे प्रार्थनामागतेषु च ॥
 श्रव्यासनादिसंपाद्ये वस्त्राहारादिगोचरे ।
 सुखे शारीरिके तोषः प्राप्ते शौखं च भाविनि ॥
 जातं मे चित्तयस्यापि तदानीं वशवर्तिनः ।
 विहायोपविहारं च जातोऽहं शिथिलस्तदा ॥
 गौरवचित्तयेनापि ततो मे हतचेतसः ।
 आर्ताग्रयोऽपि संपन्नो दुष्टसङ्कल्पकारकः ॥
 स च रौद्राभिसन्धिर्मे न जातो बाधकस्तदा ।
 आर्ताग्रसमीपस्थः केवलं सोऽप्यवस्थितः ॥
 ततस्तथा अपि संपन्नास्तिष्ठस्तत्परिचारिकाः ।
 तस्यैव वर्धनोद्युक्ता मम दौःश्रीस्त्रकारिकाः ॥
 इतस्तु चित्तविक्षेपो मण्डपो वेदिका च वा ।
 चित्तवृत्तौ कृता यस्या विष्टरं च समारितम् ॥
 चारित्र्यधर्मराजाद्याश्चित्तवृत्तौ तिरोहिताः ।
 जातः अमणवेषोऽपि मिथ्यादुष्टिरहं तदा ॥
 ततो सम्भावकाग्रैस्तैरेवं सर्वैररातिभिः ।
 आयुर्नामा च संदिष्टः स राजा मम भार्यया ॥

यदुत ।

निरूपयार्थपुत्रस्त भद्र स्नानं मनोहरम् ।
 साम्प्रतं चास्वाचार्यं योग्यमीदृशकर्मणाम् ॥

तेनोक्तं । भगवति निरूपितमेवास्त निवासस्नानं । यतो
 मिश्रितः साम्प्रतं महामोहबन्धे ऽसुख चरितेन विरञ्जितहृदयः

कर्मपरिणामः । सुरक्षितकणे पापोदयः । प्रस्थापितोऽहमेकाच-
 निवासनगरे । अस्माकरिती च ततस्तीव्रमोहोदयात्सन्तापोधौ
 महत्तमबलाविक्रान्तौ । दृष्ट्य केनचित्कारणेन वेदभीयस्योपरि
 कर्मपरिणामः । ततः सर्वस्वमपहृत्य क्षतोऽद्यावकिंचित्करः । तत-
 स्ताभ्यां तीव्रमोहोदयात्सन्तापोध्यां सहानेन सपरिवारेण महा
 भगवत्या च तस्मिन्नेवेकाचनिवासनगरे ऽधुना निवस्यथं । किमपि
 निरूपणीयं । जानाति चेदं सर्वं सत्यमेव भवतीति । केवलं मयि
 दयां कुर्वती मानेवमुच्चापयति । भवितव्यताशोकं । भद्रायुष्क
 सत्यमेवमिदं । तथाहि ।

नियोगो यत्र ते जातस्तथावयं तथा भवा ।

ज्ञाने सहार्थपुण्ये वक्ष्यं प्रेयकैरपि ॥

केवलं ।

निमानमात्रमप्यापि ज्ञातव्यमेव तिष्ठति ।

ततोऽतिवृद्धिर्न तत्र चास्मानो भद्र जीवता ॥

तेनोक्तं भगवत्येव जानीते केऽपि मादृशाः ।

किं च ।

संपूर्णं कार्यतां चिन्तः स्वमयीं गमनोचिताम् ॥

ततस्तैः प्रवसीभूतैः सर्वैरेव वरानने ।

अत्यन्तप्रियिष्ठो मार्गो क्षतोऽहं सुखसम्पदः ॥

मोक्षो मे मा च ग्रीतं मे मा सन्त्यन्ते परीवृष्टाः ।

एवं सुखाधिकारीलक्षणमार्गस्तदाभवम् ॥

ततस्तदने रक्षितौ विधानेन संयुज्ज्वा सेतनया प्रवृत्तैः प्रदी-

रदोचैरस्यचक्षात्मानं चीर्ष्यां प्राचीनगुप्तिकाद्यामास्त्रास्य ताम-
परां नीतोऽहं तथैकत्रनिवासनमरे । स्थापितो वृत्तस्थितिपाटके
तेन पूर्वोदितेन प्रासादापवरकन्यायेन । स्तितः क्लिप्तकामपि काष्ठं
भक्षयन्नपराप्रनुज्ञिकां । ततोऽन्यद्वा नीतोऽहं प्रेतपाटकेषु तदन्य-
नगरेषु च । कदाचिदानीतः पञ्चाचपशुसंस्थाने ।

ततो विशद्वन्वावतामीतोऽहं विनुधास्ये ।

छतास्य वधवस्तस्याद्वयस्य गमागमाः ॥

तथाहि ।

पञ्चाचपशुसंस्थानाद्भूरिशो अन्तराद्रिषु ।

अकामकिर्जरां प्राप्य गतोऽहं शुभभावतः ॥

तथा ।

विशिष्टपरिणामेन कश्चित्कणोपपातिषु ।

सौधर्माद्येषु संपन्नो विनुधाकारधारकः ॥

किं वञ्चना ।

मृद्धिधर्मसमेतेन अन्तराद्रिगन्धर्वेषु ।

उत्तमहृतस्ततः क्षान्नादह्यौ कस्या मयेक्षिताः ॥

तथा ।

वञ्चनां मानवावासमवाप्तोऽहं सुखोद्यमे ।

कर्माकर्मान्तरद्वीपभूमिषु नृषु स्तितः ॥

तथा ।

अकर्मभूमिजातोऽहमेकं दे चीयि वा सुदा ।

स्तितः पक्षोपमानुषैः कक्षपादप्रकाशितः ॥

तावद्भूतमानस्य सत्कान्ताभोगमोदितः ।
 सुखाहारविहारस्य विशुद्धाग्रवन्धुरः ॥
 तदन्ते भार्गवा युक्तो गतोऽहं विबुधास्रवे ।
 आस्तास्य गुहिकां चार्वीं पूर्वोक्तविधिना तथा ॥
 भ्ररिवाराः प्रजातोऽहमन्तरदीपवासिषु ।
 चरन्त्यवर्षायुष्को गतस्य विबुधास्रवे ॥

तथा ।

कर्मभूमिषु जातेन यदज्ञानाश्रया कृतम् ।
 यत्कल्यणनैसादिपतनं विषमव्ययम् ॥
 पञ्चाग्निपलाशं वा रक्ष्याद्युद्बन्धादि वा ।
 कर्मशङ्केन भावेन धर्मबुद्धान्यथापि वा ॥
 प्राप्तं तदापि तद्गङ्गे सत्पुत्रं विबुधास्रवम् ।
 किं तु किञ्चिद्विकावासे जातो व्यन्तरपाटके ॥

तथा ।

कृत्वा बाह्यतपो घोरं सरोषो वैरतत्परः ।
 तपोगौरवयुक्तोऽहं गतो भवनवासिषु ॥

तथा ।

तापसव्रतमासास्य तदनुष्ठानभावतः ।
 व्योतिश्चारिषु नीतोऽहं बह्वृषो निजभार्गवा ॥

तथा ।

प्राप्य भागवतीं दीक्षां तपोनिष्ठप्रदेहकः ।
 युक्तः क्रियाकलापेन ध्यानाभ्यासपरायणः ॥

केवलं ।

सर्वज्ञभाषितं किञ्चित्पदं वाक्यमप्यक्षरम् ।
 अत्रद्भागो मूढत्वात्सम्यग्दर्शनवर्जितः ॥
 गतोऽहं भूरिशो भद्रे सर्वस्यैवेयकेष्वपि ।
 आगतो मानवावासं भूयो भूयोऽन्तरान्तरा ॥
 अस्य च भ्रमणस्यैव भद्रे जानीहि कारणम् ।
 तत्सिंहाचार्यताकाळे ग्रैथिखं यन्मया कृतम् ॥

इतश्च ।

तदैव निर्मलीकृत्य चित्तवृत्तिं निहत्य च ।
 रिपुवर्गं स्त्रितो राज्ये गतः स्त्रां निर्दृतावहम् ॥
 तदिदमखिलं जातं भूयोभ्रमणलक्षणम् ।
 निजाया दुष्टचेष्टायाः क्लृप्तं नान्यस्य कस्यचित् ॥

अगृहीतसङ्केतयोक्तं ।

न केवलमिदं तात समस्तं यन्निवेदितम् ।
 त्वयेह वत तत्सर्वं निजं चेष्टाविजृम्भितम् ॥

तथाहि ।

यद्यवर्तिष्यथास्मात् सर्वदा त्वं निरापदि ।
 तस्यां सुखितराजस्य सदाज्ञायां स्थिराश्रयः ॥
 नाभविष्यत्ततो दीर्घा तवेयमतिदारुणा ।
 भीषणा ब्रूयमाणापि तीव्रानर्थपरंपरा ॥

संसारिजीवेनोक्तं ।

चार चारुदितं सुभ्रु संप्रति त्वं हि वर्तसे ।

नाद्यागृहीतसङ्केता भावतस्तु विचक्षणा ॥

तदाकर्षय चार्वङ्गि साध्यतं येन हेतुना ।

जातोऽहमौदृग्भावस्तस्कराकारधारकः ॥

अगृहीतसङ्केतयोक्तं । निवेदयतु भद्रः । संसारिजीवेनोक्तं ।

तस्माद्वैवेद्यकादन्त्यादानीतोऽहं महेच्छया ।

पुरीं मनुजगत्यन्तःपातिनीं चेमनामिकाम् ॥

इतस्तु जानात्येव भवती यथा

अनेकापणमाद्यास्ते भूरिविस्तारसुन्दरे ।

महाविदेहरूपेऽपि इदमार्गेऽतिदूरगे ॥

वसन्ति चिचरूपाणि सत्पुराण्यन्तरान्तरा ।

ततः चेमपुरीं सास्य इदमार्गस्तु मध्यगा ॥

सुकच्छविजयस्नानमिदं भद्रं निगद्यते ।

यच्च क्षिता वयं यूयं पुरीं सा च मनोहरा ॥

तस्यां च चेमपुरीं ।

अभूदरातितामिस्रवर्हणस्तेजसां निधिः ।

राजा युगंधरो नाम भास्कराकारधारकः ॥

तस्य दर्शनमात्रेण प्रोत्फुल्लमुखापह्नुजा ।

आसीदिष्टा महादेवी नलिनी नाम विभ्रुता ॥

अद्यागृहीतसङ्केते भवितव्यतया तथा ।

तस्याः प्रवेशितः कुचावहं पुण्यीदयान्वितः ॥

इतस्तु ।

तस्यां रात्रौ सुशय्यासां सा सुप्ता कमलोदरणा ।

चतुर्दश महास्रग्गानवस्रोक्त समुत्थिता ॥
 ततः प्रहृष्टास्त्रातास्ते युगंधरभूभुवे ।
 तथा कञ्जोपकल्पार्थं महास्रग्ग्रा मजादयः ॥
 तेनायुक्तं यथा देवि देवदानवपूजितः ।
 कुक्षप्रदीपस्य पुष्पस्रक्वती भविष्यति ॥
 ततः प्रोत्फुल्लनेत्रा सा भर्तुर्वाक्यं मनोहरैः ।
 अभिनन्द्य तदुक्तापैर्गर्भं धारयतेऽनघा ॥
 ततः संपूर्णकालेन सुन्दराकारधारकः ।
 पुण्योदययुतो जातस्तोषाहृष्टोऽश्ममया ॥
 अथ गत्वा प्रियङ्गुर्था हर्षगद्गदया गिरा ।
 प्रोत्फुल्लनेत्रया स्थाने तातायाहं निवेदितः ॥
 ततः पुष्पकसार्वभूतः स दत्त्वा पारितोषिकम् ।
 दानं तस्मै यथाकाममादिदेश महोत्सवम् ॥
 अथ विज्ञासविभूषणबन्धुरः सरसनर्तनवाद्यसुन्दरः ।
 मदविधूर्षितलोकमनोहरः प्रवृत्ते सम जन्ममहोत्सवः ॥
 गानपाणकरवादनवक्त्रो मानदानमदनादरवन्तः ।
 तातवाक्प्रव्रजतो विलसन्तस्तत्र गाढमुदिता ननु सन्तः ॥
 यथैकं तद्दिनं भद्रे तथान्यद्दिनपञ्चकम् ।
 गतमुद्दामस्त्रीलाभिर्दृष्टुस्त्वसुन्दरम् ॥
 ततः प्रयत्नतः सर्वैस्ताताम्बाबान्धवादिभिः ।
 षड्विकाजागरो रम्यः कृतो मे नाकविभ्रमः ॥
 ततो महाप्रमोदेन कञ्चिते मासमाचरे ।

प्रतिष्ठितं च मे नाम यथायमनुसुन्दरः ॥
 अथ संवर्धमानोऽहं धात्रीपञ्चकक्षाक्षितः ।
 कुमारभावमापन्नो गृहीताः सकलाः कक्षाः ॥
 ततश्च यौवनस्थोऽहं यौवराज्येऽभिषेक्षितः ।
 तातेन महता भद्रे विमर्देन मनोरमे ॥
 अथाद्यौ भास्कराकारस्तातोऽस्तं समुपागतः ।
 नक्षिणी च गता तेन सार्धं माता ममानया ॥
 ततो यावत्करिष्यन्ति किञ्च राज्येऽभिषेचनम् ।
 सामन्तास्तावदुत्पन्नं चक्ररत्नं ममातुल्यम् ॥

तथा ।

जातानि श्रेष्ठरत्नानि सुन्दराणि च योदश ।
 निधयश्च समायाता नव यदैः सुरचिताः ॥
 ततोऽयं चक्रवर्तीति मत्वा सर्वे नराधिपाः ।
 गताः किङ्करतां मेऽथ सुकण्ठविजये तदा ॥
 ततो निर्जित्य निःश्रेष्ठं षट्खण्डं भूमिमण्डलम् ।
 चेत्स्युर्ध्वं स्थितेनैव प्रतापेन मयार्जितम् ॥
 हतो द्वादश वर्षाणि द्वाविंशद्विंशतीशुजाम् ।
 सहस्रैरभिषेको मे किरीटाटोपराजिनाम् ॥
 ततो देवीसहस्राणां चतुःषष्ट्या सहाखिलम् ।
 फुल्लनीलाजनेचाणां सुञ्चानो भोगसंहतिम् ॥
 कुर्वाणो जनतानन्दं दधानश्चक्रवर्तिताम् ।
 महाभूतिविमर्देन भूरिकाञ्चमहं स्थितः ॥

किं वञ्चना ।

चतुर्भिरधिकाग्रीतिपूर्वलाषाणि लीलया ।
 उद्दामराज्यसम्भोगं कृत्वाहं चारुलोचने ॥
 निर्गतः पश्चिमे काले स्वपूर्यां राजलीलया ।
 षट्खण्डविजयस्यापि स्वस्य दर्शनकाम्यया ॥
 पुराकरादिसंकीर्णां तां पर्यन्तं वसुन्धराम् ।
 अहमत्र समायातः सत्पुरे शङ्खनामके ॥

ततश्च ।

पश्चात्कृत्वा बलं श्रेष्ठं राजवल्लभवेष्टितः ।
 प्राप्तश्चित्तरमं चेदमुद्यानं नन्दगोपमम् ॥

इतश्च ।

यानि गुणधारणावस्थायामभूवंस्तद्यथा प्रथमो मे धर्मदेशकः
 कन्दमुनिः तथा वयस्यः कुलधरो भार्या च मदनमञ्जरी
 तान्यप्याखेटितानि भवितव्यतया भ्रमितानि भवचक्रे दर्शितानि
 सुन्दरासुन्दररूपेण । ततः स कन्दमुनिः कश्चित्तवड्डलिका-
 सम्पर्कः समानीतोऽस्यैव सुकच्छविजयस्यान्तर्भूते हरिपुरे । तत्र च
 भीमरथो राजा । तस्य च सुभद्रा नाम महादेवी । तयोश्चास्ति
 समन्तभद्रो नाम तनयः । ततः प्रवेशितोऽसौ कन्दः सुभद्राकुचौ
 निर्गतः क्रमेण जाता दारिका । प्रतिष्ठितं तस्या नाम महा-
 भद्रेति । इतश्च समन्तभद्रः संप्राप्य सुघोषमाचार्यं संजातवैराग्यः
 संभास्य पितरौ निष्क्रान्तः । संपन्नः संपूर्णदादशाङ्गधरः । स्थापितो
 गृहभिः सूरिपदे । सापि च महाभद्रा संप्राप्ता यौवनं परिणीता

गन्धपुराधिपतिना पद्मावतीरविप्रभपुत्रेण दिवाकरेण । गतोऽसौ
 काश्वग्रेनास्त्रं । प्रतिबोधिता समन्तभद्रसूरिणा महाभद्रा ।
 गृहीतानया भगवती दीक्षा । संजातैकादशाङ्गधारिणी गीतार्था ।
 स्थापिता गुरुभिः प्रवर्तिनीपदे । ततः सा सुसाध्वीभिः परिवा-
 रिता विहरन्ती संप्राप्ता रत्नपुरे । तत्र च मगधसेनो राजा ।
 तस्य च सुमङ्गला नाम महादेवी । इतश्च सा मदनमञ्जरी
 जनिता तत्सुतात्वेन भवितव्यतया तथा । कृतं तस्याः सुखलितेति
 नाम । प्राप्ता क्रमेण यौवनं संपन्ना पुरुषदेविणी । कश्चितो
 भूरिकाशः । नेष्टो वरगन्धोऽप्यनया । ततः कथमिदं वरिष्यत
 इति संजाता जननीजनकयोश्चिन्ता । ततो महाभद्रा समागतामा-
 कर्ष्य गृहीत्वा तां सुखलितां प्रियपुत्रिकां गतौ तदुपाग्रहे
 बन्धनार्थं देवीनरेन्द्रौ । वन्दिता सपरिकरा भगवती । दत्तो
 ऽनया परमपद्मकल्पपादपनिर्दपहतबीजभूतो धर्मस्त्राभः । विहि-
 तानृतप्रवाहकस्या बद्धर्मदेशना । ततः सा सुखलिता परिस्फुट-
 मबुध्यमानापि भगवतीवचनभावार्थमत्यन्तमुग्धतया पूर्वपरिचया-
 दुत्पन्नस्नेहरागा भगवतीवदनकमलावलीकनाम्निजलोचने कश्चिदन्यत्र
 नेतुमपारयन्ती पितरं प्रत्याह । तात मया भगवत्यास्वरूपयुगलं
 पर्युपाशितव्यम् । तदनुजानातु मां तातो येनाहमनयैव शार्धं
 सर्वत्र विहरामीति । तदाकर्ष्य प्रहृदिता सुमङ्गला । नृपतिराह ।
 देवि चक्षुमत्र हृदितेन । करोतु वत्सा समीहितं । अयमेवास्मा
 विनोदनोपायो भविष्यति । केवलं भगवतीपार्श्वस्थानया साम-
 यीयुक्तया गृहस्थैव सत्या पर्वटितथं न चास्मदपृच्छानया

प्रमथ्याजस्योऽपि विधेयः । सुखलितयोक्तं । तात महाप्रसादः ।
ततः सा सुखलितानया महाभद्रया प्रवर्तिन्या सह तथैव गानादे-
शेषु विचरितुं प्रवृत्ता । केवलं कर्मोदयाच्च प्रवर्तते तस्याः पाठः न
लगति सामाचारौक्यः न बुध्यते च सा परिस्फुटमपि कथ्यमान-
मागमार्थं । अन्यदा समायाता भगवती महाभद्राच शङ्खपुरे ।
स्थिता गन्धर्व्येष्टिनी चण्डिकाचार्या । इतश्चाच शङ्खपुरे मम
मातुलः श्रीगर्भो नाम राजा । तस्य च महाभद्रामादृश्या
कमलिनी नाम महादेवी । सा च निरपत्या । तदर्थं ददात्यु-
पयाचितग्रतानि पिबत्यौषधमूलजातानि । ततो भवितव्यतया
स कुलधरो भूरिषु भवेषु कृतकुशलाभ्यासः प्रवेशितस्तस्याः कुक्षौ ।
दृष्टोऽनया स्त्री यथा सुन्दराकारधरः पुरुषो वदनेन मे प्रविश्या
हृदयेन निर्गत्य केनचिद्वरेण सार्धं ततो गतः । कथितोऽनया भर्त्तु-
स स्त्रीः । तेनोक्तं । भविष्यति ते पुत्रः । केवलमचिरेण कंचन गुरुं
प्राप्य प्रविश्याति । तदाकर्ण्य तुष्टा कमलिनी । ततस्तृतीये मासि
संजातोऽस्याः कुशलकर्मकरणमनोरथः । संपादितः श्रीगर्भराजेन ।
संपूर्णकाले च जातो दारकः । परितुष्टो राजा । कारितस्तप्त्रा-
गन्धः । इतश्च समुत्पन्नविमलकेवलाक्षोकः समागतोऽसौ समन्तभ-
द्राचार्यः । स्थितोऽसौ चित्तरमे कानने । निर्गता तदन्धगार्थं
महाभद्रा । कथंचिच्च विज्ञातः सुखलितया । संजातः कथंचिद्राज-
दारकजस्यः । भगवतोक्तं । एष ब्रह्मोऽभ्यस्तकुशलकर्म राजपुत्रो
न स्थास्यति भवने गृहीष्यति प्रमथ्यां भविष्यति सर्वज्ञागमधारकः ।
तदाकर्ण्यगता निजोपाश्रये महाभद्रा । इतश्च तस्य गरेऽतनयस्य

पौष्टरीक इति प्रतिष्ठितमभिधानं । विहितो नामकरण
 प्रमोदः । इतश्च सा सुखक्षिता कुतश्चरतया विचरन्ती प्राप्ता
 तच्च चित्तरमे कानने । दृष्टः सङ्गमध्यस्थोऽनया स समन्तभद्रसूरि-
 नृपतिसुतगुणसन्धोर्हं वर्णयमानः । उक्तं च भगवता । यतोऽयं
 शुभेन कर्मपरिणामेन अनुकूलीभूतया काशपरिणत्या अस्यां
 मनुजगतौ जनितास्मादेवंविधगुण एवायं भविष्यति । भव्यपुरुषो
 हि सुमतिः सन्निविष्टैर्गुणैर्युज्यत एव । कोऽयं सन्देहः । ततस्त-
 दाकर्ण्य दृष्टाः सर्वे लोकाः । सुखक्षितया चिन्तितं । कथं काश-
 परिणतिकर्मपरिणामयोर्जनकत्वं कथं चैव भाविगुणजातं जानाति ।
 ततो गत्वा वसतिं पृष्ठानया महाभद्रा । तथा चिन्तितं । अत्यन्त-
 सुगन्धेयं सुखक्षिता । ततोऽयमेवास्याः प्रतिबोधनोपाय इति
 संचिन्त्य युक्तिः समर्थितं महाभद्रया काशपरिणतिकर्मपरिणा-
 मयोर्जनकत्वं । उत्पादयामि च सदागमगोचरामस्याः प्रीतिमिति
 चिन्तयन्त्याभिहितमनया । भद्रे स तथा लोकमध्ये व्याचक्षाणः
 सदागमस्त्वयावसोक्तिः । स हि भगवान् भूतभवद्भविष्यद्भावाभिः-
 श्रेयानाविर्भावयत्येव । नास्त्यत्र सन्देहः । तत्प्रसादादेव मयापीदं
 समस्तं विज्ञातं । चिरपरिचितः स मे भगवान्महाप्रभावसेत्यादि
 वर्णितं सदागममाहात्म्यं । कथितं च तस्य तथा परितोषकारणं ।
 सुखक्षितयाभिहितं । भगवति ममापि विधेहि तेन भगवता सह
 परिचयं । महाभद्राह । बाढं । ततो नीतानया समन्तभद्रसूरि-
 समीपे सुखक्षिता । तद्दर्शनाज्जातः सुखक्षितायाः प्रमोदः । संपन्नः

कचित्गुणेषु प्रत्ययः । अभिहितमनया । भगवति वक्षिताहमि-
यन्तं काष्णं भगवत्या यदेष न दर्शितो मे महाभागः सदागमः ।
अहो ते स्तार्थपरता । तदतः परं भगवति दर्शनीयो मे दिने
दिने भगवान् येनाहमपि भगवत्या सदृशी पण्डिता भवामि ।
महाभद्रयोक्तं । एवं करिष्ये । ततः प्रारब्धा ताभ्यां प्रतिदिनं
भगवत्पर्युपासना । सङ्क्षितो मासकल्पः । ततो भगवानाह ।
महाभद्रे क्षीणजङ्गवस्तासि त्वमधुना न शक्नोषि विहर्तुं । अतस्त्रिष्ट
त्वमत्रैव शङ्खपुरे । वयं तु विहरामस्तावत् । पुनरागमिष्यामः ।
युष्मत्प्रतिजागरणेवेहास्माकं मासकल्पकरणे कारणं । अन्यथा हि
न कल्पते साध्वीसमध्यासिते क्षेत्रे साधूनां कर्तुं मासकल्पः ।
स्नानप्रतिजागरणं पुष्टमात्मनः । प्रतिचरणीयस्य भवत्या पौण्डरी-
कोऽयं राजदारकः । भविष्यत्येष वर्धमानो मे शिष्यः । ततस्त-
थेति प्रतिपन्नं सूखिचनं महाभद्रया । विहता भगवन्तः ।

प्रातः क्रमेण पौण्डरीकः कुमारभावं । प्रादुर्भूतोऽस्य यथानिर्दिष्टो
गुणकलापः । जातोऽयं स्नेहप्रतिबद्धहृदयो महाभद्रायां । समा-
गता भूयो भगवन्तः समन्तभद्रसुरयः । नीतस्तदभ्यर्षे महाभद्रया
पौण्डरीकः । स च भाविभद्रतया हृष्टस्तन्मूर्तिदर्शनेन रञ्जितस्तनु-
कलापेन प्रीणितस्तद्वचनाकर्णनेन । शृद्धसुगधबुद्धिनया च महा-
भद्रां प्रत्याह । भगवति किं नामाद्यं महाभागः । तथा चिन्तितं ।
सरस्वहृदयोऽयं राजपुत्रो रञ्जितस्य भगवदुपैरिति लक्ष्यते ।
तदस्यापि जनयाम्येतद्द्वारेणैव सर्वज्ञागमविषयां भक्तिमिति
संश्लिष्यामिहितमनया । भद्र सदागमोऽयमभिधीयते । पौण्डरी-

केचोक्तं । भगवति यद्यम्बातातयोः प्रतिभाति ततोऽहमस्मैव भगवतः सकाग्रे गृह्याम्यागमार्यं । महाभद्रोक्तं । युक्तमिदं । ततो निवेदितस्तदभिप्रायो महाभद्रया कमस्त्रिन्यै श्रीमर्भराजाय च । संजातस्तयोः प्रमोदः । ततो गत्वा महानन्देन समर्पितस्त्राभ्यां भगवतो निवतनयः । ततः क्षुरते स प्रतिदिनमागमाधिममं पौष्करीकः ।

ततोऽप्येव चित्तरमे कान्तेऽप्येव च मनोमन्दने चैत्यभयने वृक्षवृक्षद्वयमध्यस्थिते भगवति समन्तभद्रसूरौ धर्मं व्याचक्षाणे स्त्रितायां महाभद्रायां निकटवर्तिनि पौष्करीके समावतायां सुखस्त्रितायां धर्मकथाधिपक्षद्वये भयक्षोके वसुधस्थितो मदीय-
वसुकक्षकः । तच्छ्रवणादुत्कर्षिता परिषत् । ततः सुखस्त्रितायां महाभद्रां प्रत्युक्तं । भगवति किमेतत् । सा प्राह । बाहं जाने । ततो भगवता तयोः सुखस्त्रितापौष्करीकयोः प्रति-
बोधायेदमुक्तं । यथा महाभद्रे किं न जानीषे त्वं प्रसिद्धैव तावदिदं मनुजगतिर्नगरी प्रख्यातो ऽयं महाविदेहरूपो हृदमार्गे जपाभुजा सर्वेऽपि वधमाप्स्यहे । ततो ऽस्य संसारिजीवो नाम तत्सुरो गृहीतः वसोव्रको दुष्टात्रयादिभिर्दक्षबाग्रिकैः हर्षितः कर्मवरिषामनहाराजाय । ततश्चेन वृद्धा काक्षपरिणतिं स्वभावा-
दौघात्रापितोऽसौ वध्यतया । ततः सोऽयं संसारिजीवः स्वप्नेन वेष्टितस्ते राजपुरुषैर्महाकक्षकलेन हृदमार्गमध्येन नगर्वां निःसार्य जीत्या च पापिपञ्चरनामके वध्यस्थाने दुःखमारेण मारयिष्यते । तदेव तस्मिन्नीयमाने कोलाहलः श्रूयते । सुखस्त्रितोक्तं । भगवति ननु ब्रह्मपुरमिदं न मनुजगतिः चित्तरमं चेदं कान्तं

न ब्रह्मार्जः श्रीगर्भस्थाप राजा न कर्मपरिणामः । तत्किमित्येवं
 भगवन्तो जल्पन्ति । भगवानाह । धर्मशौखेऽट्हीतसङ्केता ममधि ।
 च आसीदे परमार्थः । सुसंछितया चिन्तितं । ही ममाद्यपरं नाम
 कृतं भगवता । ततः क्षिता विक्षिप्तवदना । महाभद्रया बुद्धो
 भगवदाकर्षः । चिन्तितमनया । कश्चिदेव कृतभूरिपापो नरक-
 गामी भगवता जीवो निर्दिष्टः । ततः संजाता महाभद्रायाः
 कदम्ब । अभिहितमनया । भगवन् किमेव कथंचिन्मोक्षयितुं
 पश्यति तस्मै न वेति । भगवानाह । आर्थं तव दर्शनेनास-
 त्मनीपावसनेन च भविष्यत्यस्य मोक्षः । महाभद्रयोक्तं । भदन्त
 गच्छन्महत्तमामिमुक्षुं । भगवतोक्तं । गच्छ । ततः कदम्बापरिमत-
 कदम्बा गता महाभद्रा मदम्ब्यै । अभिहितोऽहं । यथा भद्र
 भगवन्तं कदागमं शरणं प्रतिपद्यतेति । ततः समानीतोऽहमेवं
 वदन्त्या भगवत्समीपं । बृहोऽहमेवं वध्यतस्कराकारधारकः समस्त-
 परिहृदा । ममापि भगवन्तमस्त्वोक्तवतोऽनाख्येयसुखरश्मिर्भरतया
 समागता मूर्धा । स्वच्छेतेन प्रतिपन्नः शरणतया भगवान् ।
 माभीर्दानेन समाहासितोऽहं भगवता । दूरीभूता भगवद्भवेन
 किञ्चित् राजपुरुषाः । ततो विभ्रवीभूतोऽहं पृष्ठस्थाया व्यतिकरं ।
 कथितस्य मयैवमात्मकृतात्मा विश्वरेह । अयं च भद्रे भगवतः
 समस्तभद्रसूरेर्महाभद्रायाः पौष्टरीकस्य भगवत्यास्य समन्वी
 कृतायाः प्रतीतोऽपि तव स्वसंक्लित्यर्थं मया निवेदितः येन ते
 बहोवक्त्रयिते सुनिर्णीतमेवायं कथयतीति सर्वं च सम्प्रत्यक्षो भवति ।
 संजातस्योऽभ्या सम्प्रत्यक्षः । वा प्राह । बाढमात्मनोचरः संजातः ।

केवलं यदि त्वमनुसुन्दरनामा चक्रवर्ती ततः किमित्येवं तस्कराकार-
 धारको दृश्यसे । अयं मे ऽधुना सन्देहः । स प्राह । भद्रे युवयोः
 प्रतिबोधनार्थं मयेदं बहिरपि तस्कररूपं विरचितं यतो ऽहमन्तरङ्गं
 चौर्यमुद्दिश्य भवतां पुरतो भगवता संसारिजीवो नामाद्यं तस्करः
 कलकलेनेत्यं वध्यो नीयते लग्न इत्याख्यातः । ततो गतायां मम
 समुखं महाभद्रायां तद्दर्शनानुभावात्संजाते प्रबोधे मया चिन्तितं ।
 यद्यप्येषा प्रज्ञाविशाला महाभद्रा जानत्येवेदं भगवदादिष्टं मदी-
 यमन्तरङ्गं चौर्यं ततो लक्षयति भावतो मम तस्करतां तथाप्यमृहीत-
 सङ्केताद्यापि सा सुलक्षिता न जानीते गन्धमप्यस्य व्यतिकरस्य ।
 ततश्चक्रवर्तिरूपधारिणं मासुपलभ्य भवेदस्याः सदागमवचने विप्र-
 त्ययो न जानीते किञ्चिदयं सदागमो यतश्चक्रवर्त्यप्यनेन तस्कारो-
 ऽभिहित इति भावनया । किं चासावपि पौण्डरीकोऽनेनैव द्वारेण
 प्रतिबोधितो भविष्यति । भव्यपुरुषो ह्यसौ सुमतिश्च वर्तते ।
 विज्ञास्यति मामकीनवृत्तान्तश्रवणोत्तरकालमस्य सर्वस्य परिस्फुटमैदं-
 पर्थं । भविष्यत्यस्य प्रबोध इत्येवं विचिन्त्य विरचितमिदमन्तरङ्गात्म-
 रूपसूचकं वैक्रियकरणसम्या मया बहिरपि सर्वमेवंविधं रूपमिति ।
 सुलक्षितयोक्तं । कीदृशं पुनस्तदन्तरङ्गं चौर्यं यद्भवता विहितं ।
 कथं वा तच्चेदृशी विडम्बना । कथं वात्मगतं परगतं च निःश्रेष्ठं
 वृत्तान्तजातं जानाति भवान् । इत्येतत्सर्वं निवेदयितुमर्हति भद्रः ।
 अनुसुन्दरेणोक्तं । अस्ति तावदागतोऽहमन्त्ययैवेयकात् समुत्पन्नोऽत्र
 सुकच्छविजये क्षेमपुर्यां युगन्धरनखिनीपुत्रतया ऽनुसुन्दराभिधानः ।
 अत्रान्तरे प्रोत्साहितास्ते भवितव्यतया महामोहादयः । कथं ।

सम्यग्दर्शनदूरस्थो धावदेषोऽनुसुन्दरः ।
यतध्वं तावदेवाच यूयं भोः स्वार्थसिद्धये ॥

इतरथा ।

कथंचित्तं समासाद्य परिपोष्य निजं वलम् ।
भवतां प्राप्त्वदेवायं बाधकारी भविष्यति ॥

अन्यच्च ।

अक्षेपेन वशं याति साम्प्रतं भवतामयम् ।
सद्बोधाद्यैर्हतो भूयो दुर्घहोऽयं भविष्यति ॥
ततोऽधुना यथाशक्त्वा कृत्वेमं वशवर्तिनम् ।
चित्तवृत्तिमहाराज्यं ज्ञात यूयं निराकुलाः ॥
ततस्तत्तोदितैर्भद्रे वलामानैर्निरङ्कुशैः ।
बालकास्तात्समारभ्य तैरहं परिवेष्टितः ॥
अहं तु तेषां मध्यस्थो ध्यान्ध्यान्वीभूतचेतनः ।
विस्मृताशेषसद्वन्धुः पुनस्तन्मयतां गतः ॥
ततः समस्तैस्तैः पापैः संग्रथ्य निजं निजम् ।
वीथं कृतोऽहं भूयोऽपि पापार्जनपरायणः ॥

कथं ।

कौमारे वर्तमानोऽहं प्रवृत्तो मांसमच्छेपे ।
मद्यपाने रतो द्यूते जन्तुसङ्घातपौडके ॥
यौवने वर्तमानेन पारदार्यादयस्तथा ।
लोके प्रभवतात्यर्थं प्रसङ्गं विहिता मया ॥

तथा ।

क्षितेन चक्रवर्तिने महारक्षपरिग्रहाः ।

पापदूषोऽन्वदोषाश्च विरपेक्षेण सेविताः ॥

सर्वत्र मूर्धितो गृह्णो विभूतौ विषयेषु च ।

एतावन्तमहं काचं क्षितोऽत्यन्तसुखी किञ्च ॥

एवं च वर्तमानेन मया ते भावप्रचयः ।

विस्मृत्य पूर्ववृत्तान्तं बन्धुबुद्ध्यावधारिताः ॥

ततस्तैर्बन्धुप्रसरैर्मै मञ्जिमतरीकृता पितृवृत्तिः नितरामभिभूतं
चारिचधर्मराजवचं धारितं निबद्धमभ्यन्तरे तिरोहितं तत्त्वान्वा-
दिकं सुतरामन्तरङ्गमन्तःपुरं । बहिर्भाक्षितोऽहं प्रभुभावात् ।
प्रकाशितं कर्मपरिणामराज्यं । प्रवक्षीभूतः पापोदयः । वस्त्रातसु-
हामतया महामोहबैभवं । संस्थापिताणि निजनगरादीनि । प्रवृत्ता
बोद्धुं महापूरेण प्रमत्ततामदी । विस्तीर्णीभूतं तद्विषयितं ।
प्रत्यग्रीकृतक्षिप्तविच्छेपमण्डपः । समारिता दृष्ट्यावेदिका । संस्कृतं
विपर्यासविष्टरं । परिपोषिता महामोहेन निजाविद्यागावर्षाद्विः ।
सर्वथा पुनर्बवोभूता समस्ता सामग्री । ततः प्रवृत्तोऽमीषां
पर्वालोचः । अभिहितं विषयानिस्त्राणेण ।

भो भोः सर्वे महीपाशाः संचिन्तयत मद्वचः ।

दृष्टदाहाः पुरा यूयं किं वा वः परिकल्पते ॥

मन्दादरेण निर्मात्रं तादृशं वीक्ष्य पूर्वकम् ।

मन्दादरो न युक्तो वः शाश्वतं कर्तुमेष भोः ॥

तथा^१ चतध्वमधुना यूयं निष्कण्टकं हि वः ।

यथा संपद्यते राज्यमाकाचं सुप्रतिष्ठितम् ॥

ततः प्रतिभातं तत्तेषां मन्त्रिवचनं । अभिहितमेतैः । किं पुनरत्र क्रियत इति । मन्त्रिणोक्तं । इदमिदं च कुरुतेति । ततस्तदुपदेशेन प्रोत्साहितोऽहं याहितस्य स्वयमेव तैः चेन्नस्थितं कर्मपरिणामसत्त्वं वर्णनाविरचितं प्रभूतमकुप्रक्षणात्मकं द्रव्यजातं यादयित्वा च तैरेव ज्ञापितस्यौरतयाहं कर्मपरिणामराजस्य । ततस्तेनादिष्टं । यथा विडम्बनापुरःसरं पापिपञ्चरे नीलेमं दुःख-
मारेण मारयत । तदाकर्ष्य दृष्टासे दुरात्मानः । ततो विलिप्तोऽहं कर्ममलमक्षणा चर्चितो राजसैनैरिहस्तकैः खचितसामयैस्तृणमयी-
पुच्छकैर्विनाटितः प्रवक्ष्यरागकल्लोक्षपरंपरानामिकाया जलमानया कण्वीरमुष्णमाजया विडम्बितो हृदये घूर्णमानया कुविकल्प-
सन्ततिरूपया श्रावमाजया भ्रिषमाणेनोपरि पापातिरेकनामकेन जरत्पिटकखण्डेन बह्माकुप्रक्षणात्मिका लोमस्वरूपा मलके चारोपितो मलस्यबदाचाराभिधाने राजसभे वेष्टितः कृतान्तमन्त्रिभैर्दुष्टाग्रया-
दिभिः समन्ताद्भ्राजपुरवैर्निन्द्यमानो विवेकिणोकेन समुत्सृज्य कषायाभिधानदिग्भक्तकक्षकेन मूषमाणेन शब्दादिसंयोगवामकेन विरसविषमदिष्टिमध्वनिना विजृम्भमाणेन बहिरङ्गलोकसमुदय-
विद्याखरूपेण दुर्दान्तजनादृष्टासेन निःसारितोऽहमेव वक्ष्यभूमेरभि-
मुखं तैर्महामोहादिभिर्महाविदेहरूपरुद्रमार्गे निजदेशदर्शनसौखा-
व्याजेनेति । ततस्त्रैरानीतोऽहमसुं प्रदेशं । सुतो शुभ्राभिर्मदीयवक्ष-
कक्षकक्षः । गता मम समुत्सवं तथा महाभद्रा । इतस्याहं तदा ।

निःशेषं दृष्टतत्त्वज्ञा स्वसैन्यं राजसौख्यया ।

संप्राप्तयेदमुद्यानं राजवत्सभवेष्टितः ॥

रक्षाशोकतले यावदुत्तौर्यं वरवारणात् ।
 आसोक्य काननं दिव्यं संस्थितस्तद्दिदृक्षया ॥
 राजपुत्राश्च मे यावदिनीतास्ताटुकारिणः ।
 वदन्तो देव देवेति दर्शयन्ति वनश्रियम् ॥
 तावदेषा महाभागा सुसाध्वीपरिवारिता ।
 आगच्छन्ती महाभद्रे महाभद्रा विप्रोकिता ॥
 अथ निःशेषरूपेभ्यो व्यावृत्ता कीलितेव मे ।
 अस्मां निपतिता दृष्टिः संजातात्यन्तनिःसृष्टा ॥
 एषापि मां प्रपद्यन्ती संपन्ना स्नेहबन्धुरा ।
 निःस्पृहापि महाभागा पूर्वाभ्यासेन सुन्दरि ॥
 अथ प्राप्ता ममाभ्यर्णं चिन्तयन्ती गुरोर्वचः ।
 अयं नरकगामीति कक्षणागतचेतना ॥

ततः कन्दमुनिकाले गुणधारणेन सता मया नितरामेतद्गोचर-
 स्थाभस्तथा वज्रमानस्यानुग्रीहिततया विनयस्य प्रतिपन्नतया
 हृदयस्य भाविततया गौरवस्यानुष्ठिततया वत्सलभावस्य प्रादुर्भूत-
 स्नेतसि मे विमर्शः । यदुत कैषा पुनर्भगवती या दृष्टमात्रापि मे
 हृदयमेवमाह्लादयति नयने ग्रीतस्यति शरीरं निर्वापयति
 अमृतकुण्ड इव मां क्षिपतीति । ततः कृतो मया भगवत्याः शिरः-
 प्रणामः । दत्तोऽनया धर्मसाभाश्रीर्वादः अभिहितं च । भो भो
 महाराज ।

मोक्षसम्प्रापके प्राप्ते मानुष्ये ते नरोत्तम ।
 उन्मार्गगमनाच्चैवं गन्तुमन्यत्र युज्यते ॥

निजकर्मापराधेन तस्कराकारधारिणः ।

वध्यस्य नीयमानस्य कृत्वा भावविस्मयनाम् ॥

किं राज्यं स्युर्विलासाः के के भोगाः का विभूतयः ।

किं वा स्वास्थ्यं महाराज चिन्तयेदं स्ततेजसा ॥

किं च । महर्शनात्तदा समुत्पन्नविमर्शायाः संजातमस्या भगवत्या
महाभद्राया जातिस्मरणं । स्मृतस्तेन कन्दमुनिकाणादारभ्य समस्तो
वृत्तान्तः । प्रादुर्भूतं तदनुसारेण शुभाध्यवसायादवधिज्ञानं । दृष्टं
तेन मदीयमपि विचरणं । ततोऽभिहितमनया ।

किं न स्मरसि राजेन्द्र यत्तदा गुणधारणः ।

भवन्नुद्दामलौळाभिर्ललितस्वं ममागतः ॥

ज्ञानयाद्यन्तःपुरं प्राप्य सुखसम्भारपूरितः ।

स्थितो यद्गावराज्ये त्वं तत्किं ते विस्मृतं किञ्च ॥

किं न निर्मलसूरीणां वचनानि स्मरन्ति ते ।

भवप्रपञ्चो येस्तुभ्यमनन्तोऽपि निवेदितः ॥

यत्प्रसादाद्वाप्तानि तथा शैवेयकादिषु ।

सुखानि शरणं तेऽसौ केवलं हि सदागमः ॥

तद्बुध्यस्व महाराज त्वर्णं मा मुञ्च साम्प्रतम् ।

अहं हि ते समायाता बोधार्थं करुणापरा ॥

अत्रान्तरे च विज्ञाय प्रस्तावं मम समुत्थम् ।

पुनः प्रवृत्तः सद्बोधः सम्यग्दर्शनसंयुतः ॥

स चान्तरारिवर्गेण बद्धस्तेन दुरात्मना ।

न शक्नोति ममाभ्यर्णमागन्तुं तमसा पथि ॥

ततो भगवतीवाक्यं सूर्यांशुनिकरेरितम् ।

सूर्यकान्तसमं दीप्तं जीववीर्यं वरासगम् ॥

ततस्तस्य प्रकाशेन तत्तमः प्रकाशं गतम् ।

सद्यमाषोधनं रम्यं चित्तवृत्तौ च सैन्ययोः ॥

ततो बलेन निर्मिथ रिपुवर्गं विबन्धकम् ।

समागतौ च मे पार्श्वं तौ सद्बोधमहत्तमौ ॥

ततः प्रवृत्तो मे विमर्शः । यदुत किमेषा भगवती जल्पतीति ।
ततश्चोद्घापोद्दमार्गेण गवेषणं कुर्वतो मे समुत्पन्नं जातिस्मरणं ।
स्मृता गुणधारणावस्था । ततस्तदनुसारेण वर्धमानशुभाध्यवसायस्य
मे समागतः सद्बोधवयस्यो विनिर्जित्यात्मप्रतिपक्षमवधिः । तद्वहेन
दृष्टा मयासंख्येया दीपसमुद्राः । विलोकितोऽसंख्येष एव भवप्रपञ्चः
प्रादुर्भूतं सिंहाचार्यकालाभ्यस्तं पूर्वपर्यन्तं सहातिग्रथैः समस्तश्रुतं
आकक्षितः परिष्कुट इव निर्मलसूरिनिवेदितः समस्तोऽप्यात्म-
संसारविदारः । तदारात् पुनरसंख्येतया दृष्टः साक्षादेव निजः
परिभ्रमणवृत्तान्तः । ततः पूर्वोक्तेन कारणेन विरचय्येत्यं तस्कर-
रूपतया बहिरपि विडम्ब्यमानमात्मानं समागतो ऽहमिह समं
महाभद्रया । तदारान्प्रतीत एव ते मदीयव्यतिकरः । ततो भद्रे
सुलक्षिते मदनमञ्जरीवमिति प्रसर्पितखेदतन्तुना अत्यन्तमुग्धेष-
मदृष्टपरमार्था वराकौति संजातकदम्बातिरेकेष सर्वज्ञानमगोचर-
ब्रह्मानेन क्लिष्टकर्मविशयतो भवत्वस्यास्तपस्त्रिन्याः प्रतिबोध इति
भगवतोऽस्य सदागमस्य पादप्रसादादखिलं मयेदमवधारितमिति

सदागमे बहुमानमुत्पादयता संक्षेपेणाप्यनन्ततया वण्मासकथनीयो
भगवन्माहात्म्यादेव प्रहरचयेष्वैव निवेदितोऽथममृहीतसङ्केते इत्युक्त-
पता मया कुतश्चलपराधै भवत्यै स्वयमपि संवेगोपात्तेन समस्तो-
ऽप्यात्मभवभ्रमणप्रपञ्चः । तदीदृशं भद्रे तदन्तरङ्गं चौर्यं वन्याधुना
विहितं इदृशी च तच्च विडम्बना । एवं चाहं स्वगतं परगतं च
वृत्तान्तजातं जानामीति ।

एतच्चाकर्ण्य विस्मिता सुलक्षिता भाविता हृदये । पौण्डरी-
कोणापि मृहीतो मनाग्यावार्यः । ततोऽभिहितमनेन । आर्य किं
पुनरधुना ते चित्तवृत्तौ वर्तते । अनुसुन्दरेणोक्तं । आकर्ण्य ।

यावत्संवेगमापन्नः प्रारब्धो निजचेष्टितम् ।

निवेदयितुमित्यं भोः पुरतो भवतामहम् ॥

तावच्चारिचधर्मोऽसौ स्वसैन्यपरिवारितः ।

प्रस्ताव इति विज्ञाय चलितो मम सकुसुम् ॥

तेन चागच्छता

आनन्दितं स्ववीर्येण पुरं सात्त्विकमानसम् ।

अत्यन्तशुभ्रतां नीतो विवेकवरपर्वतः ॥

शिखरं चाप्रमत्तत्वं कृतसुचैक्षरां वरम् ।

उद्भासितं च भूयोऽपि पुरं जैनं प्रतिष्ठितम् ॥

स च चित्तसमाधानो मण्डपोऽपि समारितः ।

सा च निःस्पृहतावेदिः पुनः सज्जा विनिर्मिता ॥

तच्चोत्तमप्रभाजासं जीववीर्यं वरासनम् ।

कृतं तेन स्वसैन्यं च सर्वथा परितोषितम् ॥

ततश्चागच्छतस्तस्य परिपूर्णतयाध्वनि ।
 सर्वप्राणेन तत्क्षयं महामोहमहाबलम् ॥
 दृष्टं प्रत्यक्षतः सर्वं तच्च युद्धं मयातुलम् ।
 ततः परिसरे रम्ये चित्तवृत्तेरनीकयोः ॥
 ततः सद्बोधयुक्तेन सम्यग्दर्शनसंयुता ।
 मयावष्टम्भितो जातः स राजा जयभाजनम् ॥
 ततो विघटिताशेषपरपक्षः खलीकथा ।
 अवाप्तजयलक्ष्मीकः शत्रुराज्यं निपीड्य च ॥
 गृहीत्वान्तःपुरं सर्वं मामकीनं शिरस्तनम् ।
 राजा चारिचधर्मोऽसौ मत्समीपमुपागतः ॥
 ते च निर्गृह्यसर्वस्वाः किञ्चिच्छेषस्तजीविताः ।
 दौनाः क्षीणा दृढं क्षीणा महामोहादयः स्त्रिताः ॥
 चित्तवृत्ताविदं भद्रं वर्तते मम साम्प्रतम् ।
 यच्छत्रवः प्रक्षीणास्ते प्रहृष्टा वरवान्भवाः ॥

अन्यथा ।

प्रपद्य भिजगदन्धं लिङ्गं सर्वज्ञभाषितम् ।
 अधुना पोषणीयोऽसौ बन्धुवर्गे मयान्तरः ॥

एवं च वदता तेनानुसुन्दरेणोपसंहृतं तद्विज्ञततत्स्वरूपं
 आविर्भावितं स्थाभाविकं चक्रवर्तिस्वरूपं हृतसङ्केततया निवृत्ता
 तत्स्वरविडम्बनासामयी । समायाता मन्त्रिमहत्तमसामन्ताः । निवे-
 दितस्तेभ्यो निजोऽभिप्रायः । प्राप्तकालतया प्रतिभातोऽमौषा ।
 ततः पुरन्दराय निजसुताय समर्पितान्यनुसुन्दरेण राज्यचिह्नानि

अथं भवतां राजेति ज्ञापिता राजसमूहाः । सविनयं प्रतिपन्नमेतैः ।
निर्वर्तितं भगवदभिषेकपूजादिकं निःशेषकरणीयं । निर्गतः
सपौराणःपुरः श्रीगर्भराजः । कृतानेन सर्वेषामुचिता प्रतिपत्तिः ।
पुनर्मीक्षिता परिषत् । प्रवृत्तो महानन्दः ।

ततः क्षणेन तादृचं दृष्ट्वात्यहुतमुत्तमम् ।

सुगन्धा सुलक्षितात्यन्तं जाता चित्ते चमत्कृता ॥

संजातः पौण्डरीकोऽपि सतोषो विस्मितेक्षणः ।

दृष्ट्वा तत्तादृशं साक्षादनुसुन्दरचेष्टितम् ॥

अथ विज्ञापनापूर्वमनुसुन्दरभूभुजा ।

उत्साहिते तदा स्मरौ प्रमज्ज्यां दातुमुद्यते ॥

सोऽनुसुन्दरराजेन्द्रः कक्षणागतचेतनः ।

तां राजपुत्रीं भूयोऽपि प्रत्युवाच ससंभ्रमम् ॥

भद्रे सुलक्षिते बोधस्तवाद्यापि न मानसे ।

संजातो वर्तसे सुगन्धे तेनैवं चकितेक्षणा ॥

दोषायमानचित्ता त्वमौषद्भावार्यकोविदा ।

संजाता साम्प्रतं किं तु वेत्सि नो तत्त्वनिर्णयम् ॥

त्वद्बोधार्थं मया ह्येवं गाढनिर्वेदकारकः ।

भवप्रपञ्चो निःशेषः स्वकीयः परिकीर्तितः ॥

तदनेन श्रुतेनेत्यं किं ते नाद्यापि जायते ।

अनन्तदुःखविस्तारे निर्वेदो भवचारके ॥

किं च ।

यत्ते पुरोपमानेन स्वजीवस्य विडम्बनम् ।

मद्यासंयवहारेषु जीवेषु प्रतिपादितम् ॥
 तत्किं नो कश्चितं सुगधे किं वा नो भावितं इदि ।
 भवत्या येन निर्व्याघा संसारे कुरुषे रतिम् ॥
 एकेन्द्रियादिभेदेषु यच्च तिर्यक्षु तिष्ठता ।
 अनुभूतं मया दुःखं स्फुटं च तव कीर्तितम् ॥
 न बुद्धस्तस्य भावार्थः किं त्वयाद्यापि मानसे ।
 एवं निराकुला सुगधे येनाद्यापि विस्मयसे ॥
 मोक्षसाधनयोगेऽपि लब्धे मातुष्यके ऽवले ।
 हिंसाक्रोधातुरो यां च प्राप्तोऽहं दुःखमाश्रिकाम् ॥
 सा किं विभाविता बाले सभावार्था इदि त्वया ।
 किं वा कथानिकामात्रं भवत्या परिचिन्तितम् ॥
 तथा मानमृषावादस्तेयमायापराधणः ।
 लोभमैयुनदोषाश्चो यदहं प्रविडम्बितः ॥
 तदप्याकर्ण्य ते सुगधे यदि नो द्रावितं मनः ।
 कास्तदहं ततो मन्ये हन्त तदस्मिनिर्मितम् ॥

तथा ।

अनर्थसार्धहेतु तौ महामोक्षपरिग्रहौ ।
 मया निवेदितौ श्रुत्वा सर्वदोषसमाश्रयौ ॥
 यस्तदैव न बुद्धासि स्थिता त्वं विस्मितेच्छणा ।
 तेनागृहीतसङ्केता मया प्रोक्ता पुनः पुनः ॥

किं च ।

बाले जडे तथा मन्ये अधमे बाक्षिणेऽपि च ।

यः प्रोक्तः स्वर्गनादीनामिन्द्रियाणां सुदाहणः ॥
विपाकः सोऽपि चेदत्र भवत्या नावधारितः ।
अवैधिका ततो मन्ये काष्ठभूतासि सुन्दरि ॥

तथा ।

यत्तन्मनीषिणो वृत्तं यच्च वैचक्षणं वचः ।
या देशना बुधस्रोत्रैर्यज्ञोत्तमविषेष्टितम् ॥
यच्च कोविदविज्ञानमिन्द्रियाणां निवर्हणे ।
तदाकलय्य को नाम संसारात् विरम्यते ॥

अन्यच्च ।

अरिबन्धूपमं वक्ते मया सुगधे निवेदितम् ।
चित्तवृत्तिस्थितं साक्षादन्तरङ्गबलदयम् ॥
तस्याप्याकर्ष्य वृत्तान्तं यदि न प्रतिबुध्यसे ।
तव बोधे विधातव्ये नास्तुपायस्ततोऽपरः ॥

तथा ।

तदाकलय्य तादृशं वृत्तं कानकशेखरम् ।
तच्च तादृशमालोच्य सौजन्यं नारवाहनम् ॥
विमलं मलहीनञ्च विमलञ्च च चेष्टितम् ।
त्यागं हरिमरेन्द्रस्य संचिन्त्य हतविषयम् ॥
विवेकमकलङ्कस्य समाकर्ष्य च तादृशम् ।
मुनीनां भृरिरूपं च श्रुत्वा वैराग्यकारणम् ॥
तथापि यदि ते चित्तं बालिके न विरञ्चितम् ।
इत्त कांकडुकप्राया ततस्त्वं नात्र संग्रहः ॥

ततो ऽगृहीतसङ्केतेत्युच्यमाना मुहुर्मुहुः ।
मादृशान्येन वा मुग्धे न रोषं गन्तुमर्हसि ॥

तथा ।

किं न स्मरसि तद्वाले यत्त्वं मदनमञ्जरी ।
सती सती ममानीता तथा पुण्योदयादिभिः ॥
तत्सुखं तादृशः स्नेहस्ते विलासा मनोहराः ।
तद्राज्यं ते च वृत्तान्ता सर्वं किं विस्मृतं तव ॥
कन्दसाधुं समासाद्य प्रबुद्धा जिनशासने ।
समं कुलधरेणोच्चैर्यत्तदा तन्न बुध्यसे ॥
यमाख्यस्त्रिर्मलाचार्यः केवलालोकभास्करः ।
भवप्रपञ्चं मेऽनन्तं समच्चं ते स्फुटाक्षरैः ॥
किं न बुद्धस्त्वया सोऽयं किं वा नैवावधारितः ।
येनैवं कीर्त्यमानेऽपि तन्न शून्येव तिष्ठसि ॥
विन्यासेनामुना बाले तव बोधविधित्वया ।
मया संसारविस्तारः स एव प्रतिपादितः ॥
यथा मे पथिकस्येव सर्वेऽमी वासकोपमाः ।
एकरूपस्य भूयांसः संपन्ना विविधा भवाः ॥
ततः संसारिजीवोऽहमेकरूपोऽपि भावतः ।
संसारे नाटकाकारे नानाकारैर्विनाटितः ॥
तदेनमपि चेच्छ्रुत्वा निर्वदस्ते न जायते ।
संसारचारकात्तस्मात्ततः किं करवामहै ॥

किं च ।

नगराख्यनरङ्गाणि यानि ये तेषु सूचिताः ।
 राजानस्तस्मिन्नादेव्यस्तासां या दग्ध कन्यकाः ॥
 प्रत्येकं तद्गुणा दिव्या विवाहः स च तादृशः ।
 तच्चाष्टौ मातरो याश्च व्युत्पत्त्यर्थं निवेदिताः ॥
 तदिदं सर्वमाकर्ण्य न बुद्ध्वा यदि मल्लिके ।
 हन्त पाषाणभृतायास्ततस्ते किं निवेद्यताम् ॥

तथा ।

किं न स्मरसि तन्मृग्ये यन्मयि खेदतत्परा ।
 प्रव्रज्यां प्रतिपन्नासि निर्मलाचार्यसन्निधौ ॥
 कृत्वा तपस्ततः स्वर्गे प्राप्तासि सुखमाश्लिकाम् ।
 भवचक्रे पुनर्भूत्वा पुनरपि समागता ॥

किं च ।

संवेगार्थं यदाख्यातं सम्यग्दर्शनदूषणीम् ।
 आज्ञातनीं तथा कृत्वा जिनादीनां सुदुःखितः ॥
 उपार्धपुङ्गवावर्तं यथाहमटितो भवे ।
 एतावन्तं पुनः काशं किं त्वया तन्न वीक्षितम् ॥

तथा ।

चतुर्दशापि विज्ञाय पूर्वाणि यदहं गतः ।
 भूयोऽप्यनन्तकायादौ मदगोचरदोषतः ॥
 तदप्याकर्ण्य संजाता किं न चित्ते समल्लङ्घितः ।
 तावकेऽद्यापि येनेत्यं निःसंवेगेव लक्ष्यसे ॥
 अवेहि सूक्ष्मबोधेन पूर्वं तन्नामकं वचः ।

विष्मरस्य निखे चित्ते सभावार्यं पुनः पुनः ॥

मा मुञ्च सारं बुध्यस्व मा विस्मयस्व वाचिके ।

येन संपद्यते सर्वः सफलो मे परिश्रमः ॥

एवं च वदति तत्रानुसुन्दरराजे समागतमूर्खोऽसौ निपतितः
पौष्करीकः । किमेतदिति संजाता ससंधमा परिषत् । समाकुली-
भूतः श्रीगर्भराजः । हा पुत्र किमिदं किमिदमिति वदन्ती
तरङ्गिता कमलिनी । समाश्रायितोऽसौ वायुदानेन । ततः
प्रोत्फुल्ललोचनः स पितरं प्रत्याह । तातानेनानुसुन्दरराजेन वैक्रियं
तत्स्वरूपं धारयतात्यन्तविद्वद्भूमिवात्मभ्रमणमाख्यातं तदागम-
नात्पूर्वमासीत् । ततो ममाबुध्यमानस्य संजातस्तदा विकल्पः
यथानया प्रज्ञाविज्ञानया महाभद्रया भगवत्या साधं विचार्येदं
सभावार्यं भोक्त्रे । यावताधुनेमां सुखक्षितामनुश्रित्यमाणांमाकर्ण-
यतो मे संजातः कश्चिदनाख्येयः प्रमोदः । तदग्रेण संपन्नेष्वं
चैतन्यनिःसहता । ततः प्रादुर्भूतं मे जातिस्मरणं । भूतपूर्वोऽह-
मस्य कुलधरो नाम वयस्यकः । श्रुतो मया तदा निर्मलसूरिणा
निवेद्यमानोऽस्य भवप्रपञ्चः । ततः स एवायमनेनेत्यमाख्यात इति
चुटितो मेऽधुना सन्देह इति । विरक्तं च मे भवसारकाञ्चित्तं ।
ततोऽनुजानीत यूयं येनाहमनेनैव सह दीर्घां गृह्णामीति ।
तदाकर्ण्य प्रवदिता कमलिनी । श्रीगर्भराजेनोक्तं । देवि मा
रोदीः । क्षतः ।

स्वप्नसूचित एवायं पौष्करीको नरोत्तमः ।

जातस्ते भावुकोऽवश्यं शुद्धधर्मप्रसाधकः ॥

तस्माच्च धारणं युक्तमावयोः किं तु युज्यते ।

अनुमज्जनमेवाच्च निर्भिद्यच्छेदसूचकम् ॥

तथाहि ।

वाञ्छयेत्कुरुते धर्ममेष भोगसुखोचितः ।

ततः किं युज्यते स्थातुमावयोर्भवचारके ॥

ततः कमलिनी प्राह चर्षगद्गदया गिरा ।

चारु चारु महाराज प्रतिभातमिदं मम ॥

ततोऽनुज्ञाय तं पुत्रं यावन्तौ कृतमिच्छयौ ।

प्रव्रज्याग्रहणे जातौ कथं देवीनरेन्द्रौ ॥

तावन्तैर्द्रावितात्यर्थमनुसुन्दरभाषितैः ।

ससंभ्रमा च तद्वीक्ष्य पौण्डरीकादिचेष्टितम् ॥

तामुद्दिश्य महाभद्रां प्रवद्धाञ्जलिबन्धुरा ।

सा राजपुत्री संवेगात्सानुक्रोशमवोचत ॥

निवेदय महाभागे किं मया पापया कृतम् ।

पुरा दुस्करितं येन जाताहमिदमिदृशी ॥

विज्ञातसर्वभावार्थो धन्योऽयं राजदारकः ।

संजातः क्षणमात्रेण प्रसङ्गश्रवणादपि ॥

मम पुनरयं साक्षान्मामेवोद्दिश्य सादरम् ।

एवं निवेदयत्युच्चैर्महाभागः सविस्तरम् ॥

तथापि मन्दभाग्याहं बौद्धकानापि चेतसा ।

स्फुटं वक्ष्ये ननु वृद्धे पश्यसन्निभा ॥

अन्यच्च ।

एवामेव परिच्छेदः संजातो ज्ञानपूर्वकः ।

अथाणामपि धन्यानामनुसुन्दरवाक्यतः ॥

अहं पुनर्न जानेऽपि किं करोम्यन्धकल्पिका ।

शून्या ग्रामेयकाकारा स्पृष्टसद्बोधवर्जिता ॥

तदिदं मे महाभागे स्वयं ब्रुवा सदागमम् ।

वृद्धा कथञ्च निःशेषं कस्य पापस्य जृम्भितम् ॥

ततस्तां तादृशीं वीक्ष्य बाष्पमुतविशोचयाम् ।

राजपुत्रीं कृपावेगादब्रवीदनुसुन्दरः ॥

उक्तं च तेन । अथा सुगन्धे सुसंज्ञिते यदि तवास्ति खदुस्वरि-
तजिज्ञासा ततोऽहमेव तन्ने निवेदयामि अस्मिं भगवत्याच प्रयोजने
प्रयोजितया । सुसंज्ञितयोक्तं । अनुग्रहो मे । निवेदयत्वार्थः ।
अनुसुन्दरेणोक्तं । अस्ति तावद्गुणधारणेन सता मया सार्धं मदन-
मञ्जरौ संजातवैराग्या प्रव्रजितासि त्वं । अभ्यस्तः क्रियाकलापः ।
कृतानि भूरितपस्वरणानि । केवलं प्रवृत्ता तदा ते दुर्बुद्धिः ।
यदुत यदपि कर्तव्यं तदेव क्रियतां किमनेन ब्रुवन्ना रोखेन ।
ततो न सुखायितस्ते स्थाध्यायकोलाहलः न इक्षिता वाचना न
प्रतिभाता प्रच्छन्ना नाभिमता परावर्तना नानुष्ठिता त्वयानुप्रेक्षा
नानुग्रीहिता धर्मदेशना । किं तर्हि प्रतिभाक्षिता ते प्रसन्ना
अभीष्टा स्थाध्यायोद्देशेन मौनव्रतचारिता न च संजातस्तत्र
तीव्रोऽभिनिवेशः यतो न विक्षिता ज्ञानवतां प्रत्यनीकता न
कृतमान्तराधिकं न जनितस्तदुपघातः नाप्ररितस्तत्प्रदेवः नाशे-

वितस्तुभिः न संपादिता महाश्रुतना किं तु तथा सुबुद्ध्या
 तेन ज्ञानश्रेयिष्ठेन तथा च प्रमादपरतया कृता भवत्या लघौ-
 यषी श्रुताश्रुतना । ततः समुपार्जितमिदमौदृशं कर्म यत्प्रभा-
 वादसंख्येयकालं भ्रान्तासि भवचक्रके जातासि चैवंविधा त्वं
 जडबुद्धिरिति । किं च सुलक्षिते पूर्वभवाभ्यासादेव प्राच्यः
 प्राणिनां भूयांसोऽनुवर्तन्ते भावाः । तथाहि । यथा तदा त्वं
 मदनमञ्जरी सती पुरुषदेविणी संजाता तथेहापि । अत एव
 सखीभिर्ब्रह्मचर्यनिरततया ब्राह्मणी त्वमाकारिता । तत्किं मिलात्येष
 ते प्रत्ययः । सुलक्षितयोक्तं । आर्यं किं चात्र भवदक्षणे न मिलति ।
 केवलमहमच मन्दभाग्या यैवमपि कथ्यमाने भास्करोदये कौश्लि-
 कवत्तमः पूरितैव तिष्ठामीति । वदन्ती स्तूतमुक्ताफलनिकरमिव
 नयनसखिलबिन्दुवर्षं मोक्तुं प्रवृत्ता । ततोऽभिहिता सानुसुन्दर-
 राजेन । राजपुत्रि सुख विषादं । क्षीणप्रायं तेऽधुना तत्कर्म ।
 कुर्वस्व सदागमे भगवति भक्तिं । गच्छेमं शरणं । एतदाराधनमूखं
 हि देहिनां तत्त्वज्ञानं । अज्ञानतमोदक्षणे भास्करभूतो भगवान् ।
 धन्यासि त्वं यास्य पादमूखं प्राप्ता । ततोऽमीभिर्वचनैः पवनैरिव
 संधुक्षिततीव्रसंवेगान्ना सा सुलक्षिता सदागमोऽयमिति बुद्ध्या
 पतिता भगवत्समन्तभद्रसूरिचरणयोः । अभिहितं च ।

अज्ञानपङ्कमग्राया जगन्नाथ सदागम ।

त्वमेव मन्दभाग्याया समोत्तारणवत्सलः ॥

शरणं त्वं महाभाग त्वं स्वामी त्वं च मे पिता ।

तदेष विमलो नाथ क्रियतां किङ्करो जनः ॥

ततो महाप्रभावतया सदागमवज्रमाणस्य शुद्धतया संवेगस्य
 सरसतया हृदयस्य कल्याणहेतुतया भगवत्सन्निधानस्य प्रत्यासन्नतया
 मोक्षस्य विघटितं भूरिकर्मजालं । पादपतिताया एव संजातं
 जातिस्मरणं । दृष्टः साक्षादिव मदनमञ्जर्यादिको वृत्तान्तः । ततः
 समुत्पन्नः प्रमोदः । समुत्थाय च निपतितानुसुन्दरचरणयोः ।
 तेनोक्तं । सुखलिते किमेतत् । सा प्राह । यद्भगवतः प्रसादाद्भग-
 वति तत्संपन्नमधुना मे । यतः संजातं जातिस्मरणं संपन्नस्वावक-
 वचननिर्णयः विरतं संसारचारकाचित्तं । तदनुमृहीताहं मन्द-
 भाग्वा भगवता भवता च । अनुसुन्दरेणोक्तं । आर्षे स्वभक्तमनु-
 मृच्छात्वेवायं भगवान् । नास्त्वय चन्द्रेणः । तथाहि ।

अहं भगवतानेन गरकं प्रति गामुकः ।

भावसौख्येण बद्धोऽपि साक्षादेवं विमोक्षितः ॥

पापिष्ठा अपि ये सत्त्वाः समासाद्य सदागमम् ।

एवं भक्तिं प्रकुर्वन्ति मुच्यन्ते ते न संशयः ॥

अन्यच्च ।

कच्छ्रेण किल बुद्धाहं मन्दभाग्मेति चिन्तया ।

न चावभावना कार्या त्वया भद्रे स्वगोचरे ॥

यतोऽहमपि तैः पूर्वमकलङ्कादिभिस्तथा ।

न बोधितो यदासीन्मे प्रबलं भूरिपातकम् ॥

स्वयोग्यतां पुनः प्राप्य विलीने^१पापकर्मणि ।

ततः कच्छ्रतरेणाहं प्रबुद्धो जैनशासने ॥

यदा ह्यस्य विलीयेत पापं काक्षादिहेतुभिः ।

जीवसादा प्रमुञ्चेत गुरवः बहकारिणः ॥

सुखस्त्रितयोक्तं । आर्षं सत्यमेवमिदं । विनष्टा मेऽधुना मनस्यव-
भावना । केवलं प्रतिपन्नं मया निजजननीजनकयोर्ध्याननुज्ञातया
प्रप्रव्यानामापि न याञ्चं । तत्कथं भविष्यति । अतुसुन्दरेणोक्तं ।
आर्षं मा भैषीः । समागतावेव ते जनबीजनकौ । अचान्तरे
समुत्पन्नितो बहसो बलकलकलः । शोकवेसायां च प्रविष्टस्तत्रैव
मनोनन्दने जिनभवने सपरिकरो मगधसेनराजः सह सुमङ्गलाया ।
ततः प्रणिपत्य जिनेश्वरमभिवन्द्य सूरिसाधुवर्गं च कृताभुत्त्वान-
प्रणामः सुखस्त्रितया प्रणम्य चानुसुन्दरराजमुपविष्टस्तत्समीपे ।
सुमङ्गलापि विहितनिःशेषप्रतिपत्तिर्विधाय सुखस्त्रितालिङ्गन-
मात्राय मूर्धदेशे उपविष्टा तदन्तिके । आनन्दभराद् गद्गद्वागाह ।

वत्से समुत्सुकत्वेन तव द्रष्टुं साक्ष्यौ ।

आवां राज्यं परित्यज्य तत्समीपमुपागतौ ॥

जनकस्ये रतिं वत्से न प्राप्नोति त्वया विना ।

मन्दभाग्यस्तथा स्नेहादेष दन्दयते जनः ॥

कठोरहृदयत्वेन निर्दयत्वेन वा पुनः ।

त्वया निरन्तरं वत्से दत्ता वार्तापि नावधौः ॥

सुखस्त्रितयोक्तं ।

अम् किं बलमोक्तेन मां प्रत्यय यथास्त्रितः ।

युवयोः स्नेहसङ्गाधो नूनं कालीभविष्यति ॥

अतः ।

अहं बुधदनुज्ञाता प्रप्रव्यां पारमेश्वरीम् ।

अधुनैव गृहीष्यामि संसारोत्तारकारिणीम् ॥

ततो यदि युवां मेऽद्य वारणं न करिष्यथः ।

प्रव्रज्यां च मया सार्धं निर्विकल्पं गृहीष्यथः ॥

ततो मम तयामीषां जनानामुपरि स्फुटम् ।

प्रतीतः स्नेहसद्भावो यौष्माकीणो भविष्यति ॥

एतच्चाकर्ण्य मगधसेननरेन्द्रः सुमङ्गलां प्रत्याह । देवि दत्तो
वत्सयावयोर्मुखबन्धः विहितादित एव निवृत्तरता । सुदृष्टपर-
मार्थैर्यमधुना वर्तते । कथमन्यथेदृशो वचनविन्यासः । ततो न
भवत्येवेयमयुक्तकारिणी । साधु चोक्तमनया । युक्तमेवावयोरनया
सह प्रव्रजर्ज । निर्मिष्यस्नेहसारसूचकमिदं विशेषतः प्राप्तकालमा-
वयोः । सुमङ्गलचोक्तं । यदाज्ञापयति देवः । ततो हृष्टा सुसंलिता
पतिता महाप्रसाद इति वदन्ती । दयोरपि चरणयोः । कथितस्या-
नया संक्षेपतस्तयोरनुसुन्दरादिवृत्तान्तः । संजातः सुमङ्गलामगध-
सेनयोस्तं श्रुत्वा तोषातिरेकः । प्रादुर्भूतो भावतोऽपि चरणपरिणामः ।
याचितः सूरिः प्रव्रज्यां । उपटुंक्षितौ गृहणा ।

ततः समुल्लसन्तोषदृष्टदुःखवसुन्दरम् ।

निपतद्देवसङ्गातमुद्धोतितदिगन्तरम् ॥

विषयसमूर्थनिर्घोषसंजुम्भभुवनोदरम् ।

अनन्तभूरिविस्तारपूजासत्कारबन्धुरम् ॥

दानसम्मानसद्भानविधानकरणोद्यतैः ।

भूरिभयैः समापूर्णं मुनिदृन्दैश्च चारुभिः ॥

तदानुसन्दरादीनां सद्दीपापहणक्षणे ।
 क्षणमाक्षेप संजातं मनोनन्दनकाननम् ॥
 ततो मगधसेनेन श्रीगर्भेण च भृशुजा ।
 स्त्रीयं पुरंदरायैव राज्यं पाञ्चतयार्पितम् ॥
 ततो निर्वर्त्य निःशेषकर्तव्यं सूरिभिस्तदा ।
 दीक्षितानि क्षणेनैव सर्वाणि विधिपूर्वकम् ॥
 अथ संवेगवृक्ष्यर्ममृतास्नादसन्निभा ।
 सङ्गमदेशनाकारि गुह्यभिः कलभापया ॥
 तदन्ते ते लसन्तोषाः शेषलोकाः कथंचन ।
 यथायथं गताः स्नानं देवाश्च इति भाविताः ॥
 प्रक्षिताश्च महाभद्राश्चिता गुह्यभिस्तदा ।
 साध्यः सर्वा निजस्नानमुपदिश्य यथोचितम् ॥
 अथादित्योऽपि तद्गङ्गा गुरौः श्रुत्वा च देशनाम् ।
 शक्नोऽहं नेति मत्वेव गतो दीपान्तरे तदा ॥
 कृतावशककर्तव्ये स्नाध्यायध्यानतत्परे ।
 ततः साधुगणे जाते प्रदोषे चातिक्षणिते ॥
 अत्यन्तपरितुष्टात्मा कृतकृत्यतयात्मनः ।
 विविक्ते ध्यानमापन्नो राजर्विरनुसुन्दरः ॥

ततो विशुध्यमानाभिर्बैष्णाभिः संप्राप्तोपग्रमश्रेणौ संपन्नः
 क्रमेणानुपग्रान्तमोहः । भगवदुपदेशाच्च विशाद्य तस्मिन्नेव क्षणे
 तन्निर्वाणकाशं स्थिताः समाधिकारिणस्तदभ्यर्णं मुनयः । अत्रान्तरे
 समाप्तमायुष्कं । ततो विशुध्य देशपञ्चरं गतः सर्वार्थसिद्धिविमानं ।

संजातस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमो महर्द्धिर्देवः । प्रभाते विज्ञाय तमनु-
सुन्दरमुनिर्यतिकरं मीक्षितस्तनुर्विधोऽपि श्रीश्रमणसङ्घः । विधिना
परित्यक्तं मुनिभिस्तच्छरीरं । कृता नरामरैस्तनूजति ।

अथ सद्गुर्मदाद्यौति ममासाविति चिन्तया ।

पूर्वाभ्यस्तदृढस्त्रेहस्तनुवद्भवश्रेण च ॥

अनुसुन्दरवृत्तान्ते संपन्ने त्वरया तथा ।

चित्ते सुखलिता साध्वी किंचिच्छोकेन पीडिता ॥

ततः श्लोकापनोदार्थं तस्यास्ते वरसूरयः ।

सर्वेषामेव पुरतस्तेषामित्यं प्रभाषिता ॥

आर्थं न श्रोचनीयोऽसौ महात्मा नरवत्तमः ।

येनैकदिनमात्रेण साधितं सत्प्रयोजनम् ॥

यथा पापभरं कृत्वा प्रवृत्तो नरकं प्रति ।

यदि गच्छेत्तथैवात्र ततः श्रोत्र्यो भवोदधौ ॥

यः पुनः प्राप्य सद्गुर्मं निर्धूय निजकल्मषम् ।

सर्वार्थसिद्धिं संप्राप्तो नासौ श्लोकस्य गोचरः ॥

श्रोचनीयः सतामिष्टो नरः संयमदुर्बलः ।

स हि सर्वत्र संसारे भ्रमेहुःखभरेरितः ॥

न श्रोचनीयः स्निग्धेन मृतः संयमवान् नरः ।

स हि संसारचक्रेऽपि तिष्ठेदानन्दपूरितः ॥

स एव च बिभेत्युच्चैर्मरणे समुपस्थिते ।

येन नो चरितो धर्मः परलोकसुखावहः ॥

सद्गुर्मपथ्यपाथेयं यस्त्वादाय प्रतीक्षते ।

मरणं तस्य तत्प्राप्तौ न भीः किं तु महोत्सवः ॥
 ज्ञानदर्शनचारिषतपोरूपायनाग्निनी ।
 आराधना चतुःस्कन्धा यस्य स्यात्तस्य किं मृतम् ॥
 आनन्दोत्पादकास्तेऽत्र भगवन्तो मुनीश्वराः ।
 ये चालयित्वा पापौघं मृताः पण्डितमृत्युना ॥
 इत्यार्येऽनार्यकार्येभ्यो निवृत्तो योऽनुसुन्दरः ।
 मृतः स शोचनीयस्ते कथं सिद्धप्रयोजनः ॥

किं च ।

स्थितिचयात्तच्छ्रुत्वा पुष्करार्धस्य भारते ।
 अयोध्यायां स गान्धारराजसूनुर्भविष्यति ॥
 नास्मा चामृतसारोऽसौ पद्मिनीचिन्तनन्दनः ।
 भविष्यति लसद्भूतिर्देववह्निवि चाश्रितः ॥
 क्रमेण यौवनं प्राप्तः कलाकौशिककोविदः ।
 विपुलाग्रयणामानमाचार्यं प्राप्य सुन्दरम् ॥
 संभाष्य पितरौ युक्त्वा सद्दीक्षां पारमेश्वरीम् ।
 ग्रहीष्यति विशुद्धात्मा चरिष्यति चिरं तपः ॥
 ततो निर्धूय निःशेषं कर्मजातं समाधिना ।
 भवप्रपञ्चं निर्मुच्य चास्यत्येव शिवात्मके ॥

एवं च स्थिते ।

सर्वथा स प्रमोदस्य कारणं भव्यदेहिनाम् ।
 आर्यं न शोकसन्तापकारणं स नरोत्तमः ॥
 अचान्तरे प्रणम्याह पौण्डरीकमहामुनिः ।

इदं निवेदितं नाथैर्दृष्टं भावि महात्मनः ॥

सुन्दरेतरलोकाणां तेषामाकाशभाविनाम् ।

चित्तवृत्तौ पुनस्तस्य को वृत्तान्तो भविष्यति ॥

गुह्यमिदं । आकर्षय ।

मृहीतभावदीप्तस्य त्यक्तसङ्गस्य तस्य भोः ।

साधोरन्तसारस्य सतस्तत्र भवे पुनः ॥

आग्निर्दद्या च ते भार्ये मृदुतासत्यते च ते ।

सञ्जुताचोरते ये च ते ब्रह्मरतिसुक्ते ॥

तथा

विद्यानिरीक्षते यच्च स्थितं लीनतया पुरा ।

सैन्यं चारिषधर्माद्यं सर्वमाविर्भविष्यति ॥

तथान्यासं धृतिश्रद्धानेधाविविदिषासुखाः ।

मैत्रीप्रसुदितोपेक्षाविज्ञप्तिकदम्बादयः ॥

तस्यान्तरङ्गसङ्गार्थास्तितृप्तौ महात्मनः ।

सुखसन्दोहदायिन्यो भविष्यन्ति यथा पुरा ॥

ततस्तप्ताद्भुगं राव्यमनकाङ्क्षादसुन्दरम् ।

पास्तयन्निखिलानुच्चै रिरूपुन्मूलयिष्यति ॥

आकूटः चपकश्रेण्यां पुनरेव महाबलः ।

चतुरो जातिसंज्ञास्तान् सर्वथा चूर्णयिष्यति ॥

संप्राप्य केवलासोकं कृत्वा जगदनुपमम् ।

विधाय च समुद्घातं सर्वयोगाभिरुध्य च ॥

अथ पर्यन्तकालेऽसौ श्रेष्ठेष्टीं प्राप्य सन्निधाम् ।

निःशेषं रिपुसङ्घातं सर्वथा दक्षयिष्यति ॥
 ततो विहितकृत्योऽसौ संपूर्णो निजबान्धवैः ।
 संप्राप्तो निर्द्वैतो पुर्थां भोक्ष्यते राज्यसत्कलम् ॥
 अगन्तानन्दसंज्ञानवीर्यदर्शनपूरितः ।
 निर्गृहसकलाबाधः सर्वकाशं भविष्यति ॥
 इतश्च तेन सा त्यक्ता कुमार्या भवितव्यता ।
 महामोहबले शीघ्रे तदा शोकं करिष्यति ॥

कथं ।

दुर्बुद्ध्या वत जातैवमहं भग्नमनोरथा ।
 महामोहादिसैन्ये या संजाता पक्षपातिनी ॥
 समस्तमपि जानत्या न विज्ञातमिदं मया ।
 प्रसिद्धं निखिले लोके यद्वाच्यैरपि गीयते ॥

किं तत् ।

भ्रुवाणि यः परित्यज्य अभ्रुवाणि निषेवते ।
 भ्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अभ्रुवं नष्टमेव च ॥
 यद्वा ममापि को दोषो रूढेयमपि वर्तिनौ ।
 सुहृत्त्वेव जनो शेष समस्तः स्वप्रयोजने ॥
 एवं निश्चित्य सा शेषजनकार्यपरायणा ।
 हिलावभावनां दूष्णीं संक्षिता भवितव्यता ॥
 तदिदं ते समासेन पौण्डरीकमुने मया ।
 आनुसुन्दरमाख्यातमन्तरङ्गं विचेष्टितम् ॥
 एतच्चाकर्ण्य ते तुष्टाः पौण्डरीकादिषाधवः ।

चित्ते सुखस्त्रिता जाता सर्वथा शोकवर्जिता ॥

ततः सा चिन्तयामास गाढं संविशमानया ।

पूर्वाबोधमनुसृत्य यथाहं गृहकर्मिका ॥

तदिदं मामकं नूनं जीवरत्नं न शुद्ध्यति ।

संवेगानिस्सरारेण विना तीव्रतपोग्निना ॥

एवं विचिन्त्य सा धन्या सङ्कल्पामनुश्रुत्या ।

कष्टैस्तपोभिरात्मानं निस्तपाप क्षतोद्यमा ॥

कथं ।

चतुर्थवष्टदशमद्वादशादिविचिन्तया ।

रराज रागनिर्मुक्ता रत्नावस्त्रा विराजिता ॥

विचिन्तयामुर्वर्णेन निर्मितास्यास्तुर्जता ।

ग्ररीरे संस्थिता रम्या शुशुभे कनकावली ॥

चतुर्थादितपःकर्मसन्मौक्तिकविशुद्धया ।

इदमे सा महाभागा मुक्तावस्त्रा विभूषिता ॥

लघुभिस्तु महद्भिस्तु सिंहविक्रीडितैस्तथा ।

क्रीडानिवृत्तबुद्ध्यापि क्रीडितं सिंहसौख्यम् ॥

तस्या भद्रा महाभद्रे सर्वतोभद्रया सह ।

भद्रोत्तरा च प्रतिमा चकार तनुभूषणम् ॥

आद्याश्चवर्धमानेन वर्धमाना प्रतिक्षणम् ।

क्रियमाणेन सा जज्ञे ज्ञानेन गतकल्मषा ॥

चान्द्रायणं चरन्त्या च निजं कुलनभस्तलम् ।

तथैवोद्धोतितं मन्ये चन्द्रलेखासमानया ॥

आसेव्य यवमध्यानि वज्रमध्यानि चानघा ।
साक्षं सुललिता जाता निःस्पृहा भवचारके ॥
तदेवमादिभिर्धन्या तपोभिर्निजकल्मषम् ।
सा तदा लम्बसदीर्या चाक्षयन्ती व्यवस्थिता ॥

इतश्च पौष्करीकोऽपि ज्ञानाभ्यासपरायणः ।
काक्षक्रमेण संपन्नो गीतायो विजितेन्द्रियः ॥
ततोऽसावागमार्थस्य सर्वसारं सुनिर्मलम् ।
जिज्ञासुर्विगन्धेनेत्यं गुहं पप्रच्छ भावतः ॥
भदन्त दादशास्त्रस्य विल्लीर्षस्योद्धेरिव ।
भगवद्भाषितस्यास्य किं सारमिति कथ्यताम् ॥
समन्तभद्रगुहभिक्षतः प्रोक्तमिदं वचः ।
आर्थं सारोऽत्र विज्ञेयो ध्यानयोगः सुनिर्मलः ॥

यतः ।

मूलोत्तरगुणाः सर्वे सर्वा चेद्यं बहिष्क्रिया ।
मुनीनां आवकाणां च ध्यानयोगार्थमीरिता ॥
तथाहि ।

मनःप्रसादसाध्योऽत्र मुक्तये ज्ञानसिद्धये ।
अहिंसादिविशुद्धेन सोऽनुष्ठानेन साध्यते ॥
अतः सर्वमनुष्ठानं चेतःशुद्ध्यर्थमिष्यते ।
विशुद्धं च यदेकाग्रं चित्तं तद्ज्ञानमुत्तमम् ॥
तस्मात्सर्वस्य सारोऽस्य दादशास्त्रस्य सुन्दर ।
ध्यानयोगः परं शुद्धः स हि साध्यो मुमुक्षुणा ॥

प्रेषानुष्ठानमप्येवं वृत्तद्वयतया स्तितम् ।
 मूलोत्तरगुणाद्यं तत्सर्वं सारमुदाहृतम् ॥
 अथाकर्णं गुरोर्वाक्यं पौण्डरीकमहासुनिः ।
 पुनः प्रोवाच शान्तात्मा ललाटे कृतकुम्भजः ॥
 भद्रन्त वाक्काशेऽपि समासीदति कौतुकम् ।
 मोक्षमार्गं ततः पृष्ट्वा मया भूरिकुतूहलिकाः ॥
 यथा भो भो महाभागाः किं तत्तत्त्वं परं मतम् ।
 निःश्रेयसकरं सारं रक्ष्यं परमाचरम् ॥
 ततो यथावद्यं सर्वैर्मतमाश्रित्य तैर्मम ।
 निवेदितं परं तत्त्वं तीर्थिकैस्तत्र कौटुम्भम् ॥
 एके प्राञ्जल्यथा सर्वं हिंसादि क्रियतामिति ।
 केवलं बुद्धिसेपोऽत्र रक्षणीयो मुमुक्षुषा ॥

यतः ।

यस्तु बुद्धिर्न क्षिप्येत हत्वा सर्वमिदं जगत् ।
 आकाशमिव पङ्केन नासौ पापेन क्षिप्यते ॥
 अन्ये प्राञ्जल्यथा सर्वं पापं हत्वा हि मानवाः ।
 मुच्यन्ते क्षणमात्रेण ये स्मरन्ति महेश्वरम् ॥

यतः ।

हित्वा भित्ता च भूतानि कृत्वा पापशतानि च ।
 स्मरेदेकं विष्णुपाद्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 अन्यैस्तु पापशुद्ध्यर्थं विष्णुध्यानमुदाहृतम् ।
 तद्विशेषमलक्ष्यं यतः प्रोक्तमिदं वचः ॥

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थं गतोऽपि वा ।
यः सारेत्युण्णरीकाचं स बाष्पाभ्यन्तरः शुचिः ॥
अन्ये पापशून्यं मन्यं प्राहुः पापनिवर्हणम् ।
अन्ये वायुजघं प्राज्ञाः प्राहुर्मोक्षसाधनम् ॥
यथा ।

ध्यानेनोद्वर्तते चक्षुष्यौण्णरीकं यदि स्थितम् ।
विघाटितदक्षं रम्यं मनोसिसुखदं परम् ॥
तद्वारेण निखीयेत मनोसिः परमे पदे ।
तस्य यो ज्ञेयते नादस्तत्त्वमपरे जगुः ॥
तथान्ये पूरकं प्राहुः कुम्भकं रेचकं तथा ।
तस्यैव पुण्णरीकस्य पवने प्रविघाटिकम् ॥
अन्ये प्राहुः पुनर्विन्दुं कुन्देन्दुस्रष्टिकप्रभम् ।
तिर्यगूर्ध्वमधश्चैव सर्पन्तं ज्ञानकारणम् ॥
अन्ये परां शिखां प्राहुर्बुध्वाधो लेपितां क्लृप्तां ।
परमाक्षरमात्रा सा सैवामृतकलोच्यते ॥
नासायै भ्रूणतामध्ये बिन्दुं देवमथापरे ।
तुषारहारविमलं ध्येयमाहुस्तत्त्वस्त्रिरम् ॥
आग्नेयमण्डले स स्यान्मौलिते रक्तवर्णकः ।
माहेन्द्रे पीतकः कृष्णो वायव्ये वारुणे सितः ॥
तच्च ।

पीतः सुन्दरचित्तेन रक्तसापेषु चिन्त्यते ।
कृष्णोऽभिचारिके कार्ये पुष्टिदो धवलो मतः ॥

अन्येऽप्याह्वयं वा साध्यो नाडीमार्गो सुसुक्ष्मा ।
 इहापि क्लृप्तयोर्ज्ञेयं नाद्योः सञ्चारकर्म च ॥
 नाडीचक्रस्य विज्ञेयः प्रचारो दक्षिणोत्तरः ।
 तद्वारेण च मन्त्रं बहिष्कालवशादिकम् ॥
 वद्व्यासनं विधायोच्चैर्घण्टानादाद्यतं कक्षम् ।
 ॐकारोच्चारणं प्राञ्जरपरे शान्तिदायकम् ॥

तथान्ये प्राञ्जर्यथा ।

आ नाभेः सरसं प्राणं विसतनुषमं शनैः ।
 मूर्धान्तस्ताक्षुरन्त्रेण निर्गच्छन्तं विचिन्तयेत् ॥
 आदित्यमण्डलस्य वा वक्षोराजीवसंस्थितम् ।
 आशं पुमांसमपरे तथा ध्येततवा विदुः ॥
 चक्षोषि संस्थितं नित्यं पुमांसं परमं तथा ।
 लसदंशुश्रुताकीर्णं ध्येयमाहर्मनौषिणः ॥
 आकाशमाश्रमपरे विमन्ये चराचरम् ।
 आत्मस्थं चिन्तमित्याञ्जरपरे ब्रह्म शान्तम् ॥

एवं च स्थिते ।

यथा नाद्यैर्ममाख्यातो द्वादशाङ्गस्य सारकः ।
 ध्यानयोगस्तथा तीर्थैः स एव प्रतिपादितः ॥
 तत्किं सर्वेऽपि ते तीर्थ्या भवेद्युर्नोचसाधकाः ।
 ध्यानयोगवत्तेनैव सारो यद्येष वर्तते ॥
 किं चेदं ध्येयानात्ममपरापरयोगिनाम् ।
 एकत्र मोक्षे संसाध्ये बलवान्मम संग्रहः ॥

तदेनमधुना नाथा कृढं सन्देहपादपम् ।

स्ववाक्यदन्ति संवीर्यादुन्मूलयितुमर्हथ ॥

सूरिणोक्तं ।

आर्चं सामान्यगीतार्थस्त्वमेवं तेन भाषये ।

विशेषतो न विज्ञातमैदम्पथं जिनागमे ॥

एते हि तीर्थ्याः सर्वेऽपि कूटवैद्यसमागताः ।

जिनसद्वैद्यग्रास्त्रस्य पञ्चवपाहिणो मताः ॥

तथा चाप कथानकं ।

एतस्मिन्नगरे भूरिरोगघस्यसमस्तलोके विद्यते कश्चिदेक एव
महावैद्यः । स चोत्पन्नदिव्यज्ञानः स्रष्टा समस्तसंहितानां नाशको
निःश्रेयसरोगाणामुपकारनिरतो लोकानां । तथापि ते लोका
अधन्यतया न प्रतिपद्यन्ते तस्य वचनं केचित्तु धन्यतमाः प्रतिपद्यन्ते ।
स चानवरतं विधत्ते स्वशिष्येभ्यो व्याख्यानं । तच्चोपश्रुत्या प्रसङ्गा-
गतैरवधारितं स्तुतुं कियदप्यन्यधूर्तैः । ततस्ते तत्प्रवमाचतुष्टाः
स्वपूजार्थं वैद्यकमाचरितुमारब्धाः । तेषां तु लोकानामधन्यतयैव
ते नितरां प्रतिभाषन्ते । ततस्तैः पण्डितमन्यतया विरचिता
निजनिजसंहिताः । यथितानि कैश्चित्तान्युपश्रुत्यावधारितानि
सद्वैद्यवचनान्यनुसरद्भिः कानिचित्तासां मध्ये वचनानि । अन्यैः
पुनरेकान्तविपरीतसद्वैद्यवचनानामतिपाण्डित्याभिमानेन संहिता
विहिताः । विविधवचनस्य ते रोगिणो नागरकाः । ततस्तेषामपि
कूटवैद्यानां मध्ये कश्चिदेव केषांचिच्चित्ते प्रतिभाति नापरः । ततः
प्रसिद्धिं गताः सर्वेषां सम्बन्धिन्यो वैद्यग्रास्ताः व्याख्याताः सर्वैर्विने-

येभ्यो निजनिजसंहिता वाचालतया । प्रसिद्धास्तेऽपि महावैद्यतया ।
अवधीरित इव भूरिलोकैरसौ मौलमहावैद्यः ।

एवं च स्थिते ।

ये ते मौलमहावैद्यसत्किथां विधिपूर्वकम् ।

कुर्वन्ति रोगिणस्तावन्ते भवन्त्येव गौडजः ॥

किं च ।

तत्र जीवति सदैवे रोगैर्मुक्ता यथा जनाः ।

तस्यां सुवैद्यशास्त्रायां भूयांसो विहितक्रियाः ॥

तथा मृतेऽपि सा शास्त्रा सविनेया संहिता ।

संजाता सर्वलोकानां रोगच्छेदविधाधिनी ॥

ये पुनः कूटवैद्यानां रोगिणो गोचरं गताः ।

तेषां ते रोगजालेन नितरां परिपीडिताः ॥

किं च ।

यथा जीवन्तु तच्छास्त्रा लोकानामपकारिकाः ।

मृतेष्वपि तथा जाताः सविनेयाः संहिताः ॥

यस्तु तास्त्रपि दृश्येत वैद्यशास्त्रासु कश्चन ।

विशेषो रोगिणां हन्त रोगतामवलक्षणः ॥

सर्वरोगविमोक्षो वा कथंचिद्द्वैवयोगतः ।

तासु स्थितानां शास्त्रासु यदि जायेत देहिनाम् ॥

तेऽपि तेषां गुणो नूनं सर्वव्याधिनिवर्हिणाम् ।

यानि सदैवशास्त्रस्य मृहीतानि पदानि तैः ॥

तथाहि ।

यैस्तानि न गृहीतानि सर्वथा दुष्टबुद्धिभिः ।

एकान्तेनैव ते जाता व्याधिवृद्धेर्विधायकाः ॥

किं वञ्चना ।

सा महावैद्यशालैका ज्ञेया रोगनिवर्हणी ।

तत्सहितानुसारेण श्रेया अपि कदाचन ॥

यतः ।

वातः पित्तं कफश्चेति सर्वरोगविधायकम् ।

दोषकथं विजानीते सुवैद्यस्तस्य भेषजम् ॥

कूटवैद्या न जानन्ति स्तथं तच्च विरोधतः ।

तेभ्यो योऽपि विशेषः स्याद्बुद्ध्यानां रोगिणां कश्चित् ॥

सोऽयं घुणाच्चरन्वायः स्याद्दोषत्रयहानितः ।

तस्मात्स एव सदैद्यस्तत्र रोगचिकित्सकः ॥

तदिदं ते समासेन मया वैद्यकथानकम् ।

पौण्डरीक समाख्यातं सन्देहदहनं परम् ॥

भवोऽत्र नगरं ज्ञेयः सर्वरोगप्रपौडितः ।

एकस्तत्र महावैद्यः सर्वज्ञः परमेश्वरः ॥

संजातः केवलज्ञानः शिष्टसिद्धान्तसंहितः ।

सर्वलोकोपकारी च कर्मरोगनिवर्हणः ॥

तथापि गुह्यकर्माणः संसारोदरचारिणः ।

भृत्यासो न प्रपद्यन्ते जीवास्तं परमेश्वरम् ॥

ये भव्या स्तुतकर्माणो जीवा धन्यतमाः परम् ।

त एव तं प्रपद्यन्ते सदैद्यं परमेश्वरम् ॥

सदेवमनुजार्थां च स सभायां यदातुल्यम् ।
 शिष्येभ्यो देशयत्युच्चैर्मोक्षमार्गं जगद्गुरुः ॥
 तदा देवा मनुष्याश्च केचित्तां कलुषाग्रथाः ।
 प्रसङ्गेनागतास्तत्र शृण्वन्ति जिनदेशनाम् ॥
 अनेकनयगम्भीरां तां श्रुत्वा मन्दबुद्धयः ।
 अन्यथा कल्पयन्त्येते मिथ्यात्वाभातचेतसः ॥
 ततस्ते जिनसद्देशादुपश्रुत्य बहिर्गताः ॥
 स्वग्रास्त्राणि प्रकुर्वन्ति कूटवैद्यसमानकाः ॥

तत्र ।

ये तावदास्तिकाः केचित्तीर्थ्याः सांख्यादयो मताः ।
 जिनवाक्यानुसारेण तैर्धन्येषु किञ्चन्यपि ॥
 कृतानि चारुवाक्यानि शेषमभ्युहितं स्वयम् ।
 स्वपाण्डित्याभिमानेन कूटवैद्यैरिवास्त्रियम् ॥
 ततः सर्वज्ञसदाक्यभूषितानि महीतये ।
 तच्छास्त्राण्यपि राजन्ते प्रसिद्धिं प्रगतानि च ॥
 ये पुनर्नास्तिकाः पापा दृढस्यतिसुतादयः ।
 सर्वं तैर्जिनग्रास्त्रस्य विपरीतं विकल्पितम् ॥
 तेऽपि वाचाकृतासारास्तथात्रिधजने गताः ।
 प्रसिद्धिं तत्स्करत्येह प्रागल्भ्यं हि महत्तरम् ॥

तथा ।

नानादक्षित्वाङ्गोक्तानां प्रतिभान्ति यथाग्रथम् ।
 केषांचिदेव ते तीर्थ्याः केचिदेव न चापरे ॥

अन्यच्च ।

कणभञ्जपादाद्या ये तीर्थाः शास्त्रकारिणः ।
तैस्तानि निजशास्त्राणि ग्रिथ्येभ्यः कथितानि भोः ॥
प्रवर्तितानि तीर्थानि ग्रिष्ठानुष्ठानमालिका ।
तदिदं वैद्यशालानामुत्थानमभिधीयते ॥

एवं च स्थिते ।

ये सर्वज्ञमहावैद्यशालायां कर्मरोगिणः ।
चिकित्सां कुर्वते धन्यास्ते भवन्त्येव नौरुजः ॥
आस्तिकेषु च तीर्थेषु कर्मरोगस्य तानवम् ।
तद्वृश्चते तथा सर्वं मोक्षो वा श्रूयते कश्चित् ॥
योऽपि सर्वज्ञवाक्यानां तेषामेव गुणो गतुः ।
यानि तैर्निजशास्त्रेषु ग्रथितानि कथंचन ॥
यदा जातिस्मरादीनां तेषां सर्वज्ञभाषितम् ।
इदि स्थितं भवत्येव कर्मरोगनिवर्णनम् ॥
अथा दोषचयं वैद्यः शरीरं तु चिकित्सति ।
रागद्वेषमहामोहांस्तथा सर्वज्ञ एव हि ॥
तस्मात्तस्यैव सर्वज्ञवैद्यशास्त्रवहिःस्थिता ।
चिकित्सा कर्मरोगाणां मूलमेतेन हेतुना ॥

तथाहि ।

एकान्तविपरीता ये जैनशास्त्रस्य नास्तिकाः ।
एकान्तेनैव ते पापा दीर्घसंसारकारकाः ॥
तथापि क्लिष्टजन्तूनां गृह्णानामर्थकामयोः ।

त एव प्रतिभान्युच्चैर्नास्तिकाः साम्प्रतेक्षिणाम् ॥
 तदेवमार्थं शेषाणि तीर्थानि जिनभाषितात्
 विनिर्गतानि तेनेदं व्यापकं जिनदर्शनम् ॥

एवं च स्थिते ।

यद्वागदेवमोक्षानां प्रतिपक्षतया स्थितम् ।
 सत्यं भूतदया ब्रह्म श्रौचमिन्द्रियनिग्रहः ॥
 औदार्यं सुन्दरं वीर्यमाकिञ्चन्यमलोभता ।
 गुरुभक्तिस्तपो ज्ञानं ध्यानमन्यच्च तादृशम् ॥
 आस्तिकेऽपि तीर्थेषु तत्स्वरूपेण सुन्दरम् ।
 किं तु नो राजते तेषु यथा चाचितभूषणम् ॥
 तद्वि स्तकक्षिपतैः शेषैः सर्वज्ञवचनातिगैः ।
 यागहोमादिभिः सार्धं मीलितं न विराजते ॥
 समस्तोपाधिः शुद्धानां गुणानां प्रतिपादकम् ।
 तदेवं सर्वतीर्थेषु स्थितं सर्वज्ञदर्शनम् ॥
 तच्च सङ्गाविकं जैनं तीर्थं सर्वगुणात्मकम् ।
 सर्वत्र संस्थितं ज्ञेयं न स्त्रिं धर्मकारणम् ॥
 अतो मदुक्तमार्गेण यथा ते तीर्थिकास्तथा ।
 ध्यानयोगबलेनैव किं कुर्याच्च साधकाः ॥

तत्र ।

शुद्धानुष्ठानविकलं ध्यानं यदुष्टश्रीलिनः ।
 ध्यायन्ति तदयोमात्रं नास्याकारि विवेकिनाम् ॥
 यतोऽत्र तण्डुलस्येव जीवस्य तुषसन्निभे ।

शृङ्गे महे सदाधारध्यानाच्छोधसाधेतरः ॥
 यः पुनर्मलिनारम्भी बहिर्धानपरो भवेत् ।
 नासौ ध्यानाद्भवेच्छुद्धः सतुषसाशुखो यथा ॥
 सर्वोपाधिविशृङ्खेन ततो जीवेन साध्यते ।
 ध्यानयोगः परं श्रेष्ठो यः स्यान्मोक्षस्य साधकः ॥
 यश्च स्यात्साधुगो जीवो निर्मलात्मा कथंचन ।
 स तीर्थिकोऽपि भावेन वर्तते जिग्रासने ॥
 तस्माज्जैनेन्द्रमेवैकं ग्रासनं भवनाग्रजम् ।
 तीर्थिका अपि तच्चक्षा भवन्त्येव भवन्तिदः ॥

किं वज्रणा ।

वातपित्तकफाणां भो निःश्रेयसगदकारिणाम् ।
 ग्रमादारोग्यजननं यथा लोके सुभेषजम् ॥
 तत्कूटभिषजायीह प्रयुक्तं परमार्थतः ।
 कचिदुणाश्वरन्यायाद्यथा सदैवसम्मतम् ॥
 तथा सर्वमनुष्ठानं यद्भवेज्जाग्रकारणम् ।
 सरागद्वेषमोहाणां चित्ताखिलमसात्मनाम् ॥
 तस्मिन्ने सर्वतीर्थेषु साक्षाज्जैनेऽपि वा मते ।
 यथा तथा कृतं इत्थं श्रेयं सर्वज्ञतन्मतम् ॥
 व्यत्युनश्चित्तमाखिन्यकारकं मोक्षवारकम् ।
 व्यतिश्रावकरूपेषु कुपुः कर्म प्रज्ञादिभिः ॥
 तज्जैनेन्द्रमताद् बाढं बहिर्भूतं न संशयः ।
 किं पुनर्लोकतीर्थाणां कर्तव्यं वज्रदोषजम् ॥

परमात्मादयी यथा यथा सवेगकारिणः ।
जीवस्य चेतसोऽत्यर्थं न हि बिन्दादयस्त्वया ॥
आलम्बनविशेषेण चेतसः सुन्दरेतरम् ।
स्वरूपं जायते सिद्धं स्वसंवेदनतो ह्यदः ॥

किं तु ।

नानादिचित्ताजीवानां कस्यचित्सात्त्वयचन ।
चेतःशुद्धिरतस्त्रिधा मीनोन्नी मार्गदेशना ॥
ततो विशुद्धचित्तानां शुद्धमाध्यस्थप्राणिनाम् ।
केषांचित्तेऽपि बिन्दाद्याः शुर्विशुद्धेर्विधायकाः ॥

इतरथा ।

तत्त्वं विज्ञाये चे मूढाः प्रवर्तन्तेऽयंकामयोः ।
तैश्चैर्मेव निखिन्ना भोगिनोऽथ वचं किञ्च ॥
तेषां ज्ञानसुखकानां यावत् सुखोदयेऽमर्षे ।
कोटरान्तःप्रविष्टानां तावत् श्रेष्ठं मत्स्यमभिः ॥
ते ज्ञानगतमीलिताः सुदृष्टिप्रचरं विना ।
कौशिका इव लीयन्ते नितरां भवकोटरे ॥
भोगे ज्ञानोऽदोत्तापे परिष्कुरति भास्करे ।
इदमे हि कुतश्चिद्विदर्थकामसुहातमः ॥
तस्याभिर्मेवचित्तानां वैराग्याभासलाभिनाम् ।
चित्तमोक्षम्वनं प्राप्य माध्यस्थ्यं च प्रवर्तते ॥
अतोऽमी चे पुरा प्रोक्ता ध्येयभेदाः कुतोऽर्थिकैः ।
निधन्द्विन्दुभूतास्ते कुर्जेनमतवारिधेः ॥

तत्कूटवैद्यग्राह्यावदन्यदर्शनमाशिका ।
 स्वरूपेण सदा ज्ञेया कर्मरोगविवर्धनी ॥
 तत्पक्षानां पुनर्यः स्यात्कर्मरोगक्षयः कश्चित् ।
 विज्ञेयो वा स विज्ञेयः सर्वज्ञवचनाहुषः ॥
 इयं सदैद्यग्राह्यावदाकाशं तन्मतात्मिका ।
 कर्मरोगहरिणी ज्ञेया दादग्राह्णी सुसंक्षिता ॥
 अहोमच्छेदनं खोले किंचित्स्यात्सुन्दरं वचः ।
 तद्गुणकररूपायां सर्वमक्षां प्रतिष्ठितम् ॥
 अतुल्यबुद्धिखेपेन विना हिंसादिसुन्दरम् ।
 समस्तपापनाशस्य श्रुतिमात्रेण देवयोः ॥
 प्रोक्तमित्यादिकं पूर्वं तीर्थैस्तत्त्ववह्निरैः ॥
 निर्युक्तिकं वचोमात्रं तत्तु हास्यं विवेकिनाम् ॥
 तत्तच्छेदं गुरोर्वाक्यमाकर्ण्य पुनरब्रवीत् ।
 पौण्डरीकसुनिस्तत्त्ववित्पष्टकरणेच्छया ॥
 अथा नाथ वचं ब्रूमो व्यापकं निजदर्शनम् ।
 तथा तीर्थ्यां यदि स्त्रीयं ब्रूयुस्तत्र किमुत्तरम् ॥
 तथाहि भिज्जुह्या ते सर्वे सर्वज्ञवादिनः ।
 परतीर्थतिरस्काराः स्त्रीयदर्शनगर्विताः ॥
 देवे धर्मे मित्रे तत्त्वे मोक्षे चाविष्टबुद्धयः ।
 तेऽन्यदर्शनमस्तीति स्वप्नान्तेऽपि न जानते ॥
 एवं च क्षिते ।
 अथा ते दर्पितास्त्रीर्था दर्शनेन अथावयम् ।

तथा नाथ वधं खेन को विग्रेवः परस्परम् ॥
 ततो विनिर्णयं नाथाः सुन्दरं कर्तुमर्हथ ।
 मच्चित्तं जायते खेन सुमेदग्रिखरोपमम् ॥
 ततो विमलसङ्गतदौधितिचुरिताधरः ।
 तन्निर्णयविधानाथ गुरुरित्यमभाषत ॥
 एतन्निवेदितं व्यापि मया तत्सुविनिश्चितम् ।
 यत्सम्यग्दृष्टिभिर्दृष्टं भाविकं जैनदर्शनम् ॥
 तन्नोपपद्ये जीवानां स्वयमेव मत्तोद्भवाः ।
 एता हि विनिवर्तन्ते मोक्षिन्यो भेदबुद्धयः ॥
 एकः प्रभासते देवः सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ।
 वीतरागो गतदेषो महामोहादिसूदनः ॥
 सकलो भुवनभर्तासौ सगरीरो निगद्यते ।
 निष्कलो मोक्षमापन्नः स एव भुवनप्रभुः ॥
 इदं स्वरूपं निश्चित्य तैः स देवोऽवधारितः ।
 तेषां नाणाविधाः शब्दा भेदबुद्धिं न कुर्वते ॥
 तथाहि ।

स बुद्धः प्रोच्यतां लोके ब्रह्मा विष्णुर्महेश्वरः ।
 जिनेश्वरोऽपि वा ह्यन्त नार्यभेदस्तथापि च ॥
 स एवं तं परिज्ञाय भजेत्तस्यैव स प्रभुः ।
 ममास्ति तव नास्तीति सर्वो मत्सरविभ्रमः ॥
 यस्यैव भावतोऽभीष्टस्तथासौ कुरुते शिवम् ।
 न शृङ्गणेषु पानीयं चण्डालस्तथापि वार्यते ॥

निःशेषक्षेत्रनिर्मुक्तः स समः सर्वदेहिनाम् ।
 विज्ञातः कुर्वते मोक्षं तातीया कस्य आह्वयः ॥
 संसारिणां हि नानात्वमात्मनां कर्मनिर्मितम् ।
 कर्मप्रपञ्चनिर्मुक्तः परमात्मा न भिद्यते ॥
 स देवः परमात्माख्यः शुद्धबोधप्रभावकः ।
 चन्द्ररीरोऽप्यनन्तः वीर्यं भवमोक्षकः ॥
 विज्ञातो धर्महाभागेः प्रतिपन्नस्य भविते ।
 तेषां निर्णीतरूपाणां विवादः कुत्र कारणे ॥

केवलं ।

ये कल्पयन्ति तं मूढा रागेदेषमन्त्रादिजनम् ।
 ते ज्ञाततत्त्वस्वप्नेर्वाद्यन्ते कल्याणपरैः ॥
 तदेव तात्त्विकस्यावद्विबुधं निवेदितः ।
 यः प्रमादप्रसिद्धत्वादिकः सर्वप्रवादिनाम् ॥
 धर्मोऽप्येको जगत्त्रय विज्ञेयः पारमार्थिकः ।
 कल्याणमाश्रित्वा हेतुः शुद्धः शुद्धगुणात्मिकः ॥
 समामार्दवसङ्घोषतपःसंयममुक्तयः ।
 सत्यमद्याजवत्यागा एते धर्मगुणा दश ॥
 दशसंघणकं धर्ममेतं विज्ञाय पण्डिताः ।
 स्वर्गापवर्गदातारं विवदन् न केनचित् ॥
 यस्तस्मै वैपरीत्येन कल्पते मूढमानवैः ।
 धर्मस्य वारधर्म्येन कल्याणान्तपुङ्गवः ॥
 तद्वै धर्मः सर्वत्र यः प्रमाणप्रतिष्ठितः ।

एकः स वर्तमानस्तुभं प्रीत्यन्तरीकस्तुभं तपः ॥
तथापि म्लेच्छमात्रेणैः सुः संगीतस्तत्त्वप्रज्ञकः ।
योऽप्येकं सत्तु चिन्तयति पश्चितेः परमार्थकः ॥

तथाहि ।

यत्नं कैश्चित्तत्त्वज्ञानं तेषाम्भुविस्तपःपरैः ।
प्रतिपत्तस्तत्त्वज्ञानं हीनं सत्तुभं सौमित्रिः परम् ॥
तदिदं सत्तुभेदेन भिद्यते सत्तुभो भुक्तम् ।
तत्त्वज्ञानस्तत्त्वज्ञानं सत्तुभो भेदिकः परम् ॥

यतः ।

सत्तुभर्जसंज्ञास्तु पुण्यापुण्ये सत्तुभर्जम् ।
धर्माधर्मौ सत्तुभः पर्यायस्तुभौ कीर्तितः ॥
एतच्च सत्तुभेर्जादिसत्तुभस्यं यदिच्छते ।
इदं सत्तुभेर्जादिसत्तुभं कास्त्वं भवत्योषधोः ॥
हीनस्तुभे भवत्यधिभु भवे सत्तुभं विपत्तयः ।
वर्धमाने पुनः सत्तुभः संभवति सिद्धयः ॥
इदमेव सत्तुभोदिसत्तुभमपरे विदुः ।
ऐश्वर्यज्ञानवैराग्यधर्मरूपस्तुभो कोदयः ॥
रजस्तुभोर्जा तत्त्वज्ञानादितं न प्रकाशते ।
विपरीतस्तुभं ज्ञानस्तुभं तत्त्वज्ञानादितं गुणाः ॥

तपः ।

रजोवशाद्वैराग्यसत्तुभेर्जा तत्त्वज्ञानम् ।
तमसश्चैव साक्षात्तत्त्वज्ञानाधर्मसम्भवः ॥

यथैकं तत्र नियमाद्वितीयमपि विद्यते ।
 रजस्तमोभ्यामेवं हि भवितव्यं सदा सद्यः ॥
 सर्वथा मस्मिन् सत्त्वं हेतुः संसारदुःखयोः ।
 तदेव विमलं वीर्यं कारणं सुखमोक्षयोः ॥
 तस्माभार्यभिमे सर्वं तपोध्यानव्रतादयः ।
 विचिन्वा हेतवो लोके तत्तत्त्वं पारमेस्वरम् ॥
 ज्ञानं तद्गोचरं यत्साक्षाद्भूतं च तदाग्रजम् ।
 क्रिया च वर्धनी तस्य मोक्षमार्गः स कीर्तितः ॥
 एतच्च तत्त्वं यैः सत्त्वैर्विज्ञातं शुद्धबुद्धिभिः ।
 मेदनिष्कम्बचित्तानां तेषां भ्रान्तिः कुतस्तिका ॥
 केवलं वारयन्तीने मूढलोको कृपापराः ।
 तत्त्वमार्गात्परिभ्रष्टं यान्तमर्दवितर्दकम् ॥
 तदिदं ते समासेन तत्त्वं साक्षाद्विकं मया ।
 आख्यातं यदिनिश्चित्य घटन्ते चारुयोगिनः ॥
 इदं चाविचलं लोके यथैकं मानतः स्तितम् ।
 तथा मोक्षोऽप्यनेनैकसाध्यः प्रज्ञादसुन्दरः ॥
 आत्मनोऽनन्तसद्बोधदर्शनानन्दवीर्यिणः ।
 अमूर्तस्यापिरूपस्य स्वरूपस्थितिलक्षिणः ॥
 संश्लिष्टिर्निर्गुणः शान्तिः शिवमन्त्रयमन्त्रयम् ।
 अमृतं ब्रह्म निर्वाणं ध्वनयस्तस्य वाचकाः ॥
 समस्तमितिकर्तव्यं तेषां श्रद्धार्थमीरितम् ।
 तेषां श्रद्धास्तु मोक्षाय स चैवंविधस्तथा ॥

तद्वृद्धितारतम्येन सदेवमनुजादिषु ।
 अनुपपन्नासुखं तत्तु ह्येषपक्षे प्रतिष्ठितम् ॥
 तदेवंविधसदेवधर्मतत्त्वनिवेदकम् ।
 यच्छास्त्रमीदृशस्यैव मोक्षस्य प्रतिपादकम् ॥
 दृष्टेष्टाव्याहतं सर्वं प्रमाणेन प्रतिष्ठितम् ।
 तदेकमिह सर्वत्र व्यापकं परिकीर्तितम् ॥
 असुं च तस्य भावार्थं परिज्ञाया विज्ञेयतः ।
 तस्मैर्विविधैः शब्दैर्यथेष्टमभिधीयते ॥
 वैष्णवं वा यदुच्येत ब्राह्मणं वा निगद्यताम् ।
 माहेश्वरं वा गीयेत बौद्धं वाप्यभिधीयताम् ॥
 जेनेन्द्रं वा निवेद्येत ज्ञातार्थैरिह मानवैः ।
 अविनष्टे हि भावार्थं शब्दभेदो न दुष्यति ॥
 अर्थेन हि प्रसिद्धमिह शब्दमात्रेण नो बुधाः ।
 संतुष्येदेव इत्युक्तो मूर्ख एव निरर्थकम् ॥
 एवं च स्थिते ।
 एवंविधार्थं चेत्तेऽपि वदेषुस्तौर्थिकाः स्वकम् ।
 दर्शनं व्यापकत्वेन न विवादोऽस्ति तैः सह ॥
 आच्छादितानां मोहेन पौण्डरीकमहासुने ।
 बह्विनि दर्शनानीति मोहोऽयं संप्रवर्तते ॥
 तस्यापाये पुनः पुंसां सद्बुद्धेर्गोचरं गते ।
 अत्र सहर्शने नूनं भेदबुद्धिर्निवर्तते ॥
 आत्मा साधारणो ह्येष सर्वेषामपि वादिनाम् ।

समसो न विजानीते मोक्षमार्गं यथास्थितम् ॥
 मलक्षये पुनस्तस्य मोक्षमार्गं यथास्थितः ।
 यत्र तत्र स्थितस्यापि हठादेष प्रकाशते ॥
 ततश्चेदं विनिश्चित्य दर्शनं पारमार्थिकम् ।
 य मुञ्चेदायहं स्वीयं तथा चोक्तं मनीषिभिः ॥
 रिक्तस्य जन्तोर्जातस्य गुणदोषानपश्यतः ।
 विज्ञात्वा यत केनामौ सिद्धान्तविषमपथाः ॥
 अहं चादरचादस्त्वं मदीयं चारु दर्शनम् ।
 न तदीयमिति स्पष्टं मत्सरस्य विजृम्भितम् ॥

किं ब्रूयता ।

यावन्तो देहिनी लोके यथावस्थितदृष्टयः ।
 ते सर्वेऽप्यत्र वर्तन्ते तात्त्विके शुद्धदर्शने ॥
 निर्गुणममकारास्ते विवादं नैव कुर्वते ।
 अथ कुरुक्षेत्रेभ्यो दातव्यैवैकवाक्यता ॥
 ये लक्ष्मीमसत्त्वेन विपरीतविलोकिताः ।
 स्वतीर्थं व्यापकत्वेन संगिरन्ते समत्सराः ॥
 तेषां जात्यन्धकल्पानामपकर्षणमुत्तरम् ।
 अथवा तत्त्वमार्गं ते बोधनीयाः प्रसन्नतः ॥
 न मोक्षदक्षणादन्यो ह्युपकारो महत्तमः ॥

अतो यदुक्तं भवता । यदुत

स्वतीर्थं व्यापि चेत्तीर्था ब्रूयन्तश्च किमुत्तरम् ।
 तदिदं ते मयास्त्रातं प्रतिघातविवर्जितम् ॥

यावद्वृष्टिविवादाङ्गनिःशेषनयसागरे ।
 कुट्टुष्टिसरितः सर्वाः पतन्तीर्द्रष्टृषि स्फुटम् ॥
 तावन्ते सर्वसन्देहा चास्थानि प्रसन्नं तदा ।
 ज्ञास्थसि त्वं यथा नास्ति सर्वज्ञवचनात्परम् ॥
 ततो निर्णयसन्देहः प्रपद्य गुह्यभाषितम् ।
 संजातः पौष्करीकोऽसौ विशेषागमतत्परः ॥
 कालक्रमेण संपन्नो दादग्राङ्गस्य पारगः ।
 समन्तभद्रसूरीणामसौ पादप्रसादतः ॥
 अनन्तगमपर्यायः सातिशेषः सविस्तरः ।
 सर्वज्ञागमसङ्गावः सर्वोऽस्य मनसि स्थितः ॥
 ततोऽनुयोगोऽनुज्ञातः सगच्छस्य सूरिभिः ।
 दत्तमाचार्यकं स्त्रीयं कृतमानृष्यमात्मनः ॥
 आचार्यस्थापनायां च तस्यामरनरैर्मुदा ।
 कृता विधानतो देवसङ्गपूजा दिनाष्टकम् ॥
 ततः समन्तभद्राख्या हित्वा स्वं देहपञ्चरम् ।
 ते सूरयः शिवं प्राप्ता कृतकृत्या महाधियः ॥
 अथावाप्तावधिज्ञानो मनःपर्यायसंयुतः ।
 जातः च पौष्करीकाख्यः सूरिः शासनदीपकः ॥
 च भव्यपौष्करीकाणां सूर्यवद्देशनाश्रुभिः ।
 विजहार हरशिद्रां महामोहतमोमयीम् ॥
 अपरापरदेशेषु सुचिरं मुनिषर्षया ।
 विद्वत्य शिष्यवर्गं च निष्याद्य गुणभूषितम् ॥

दानग्रीकृतपोभावधर्मधामचतुष्टयम् ।
 पाञ्चचित्वा दिनाकारं प्रकाशविजगतासनम् ॥
 विज्ञायावुष्कपर्यन्तं पौष्टरौकदिवाकरः ।
 ततः संवेक्षणाव्याजं सन्धारणं चकार सः ॥
 स्वस्थाने स्थापितक्षेत्रे सूरिः स्वभक्तसत्किञ्चिद्विदः ।
 साधुधनेश्वरो नाम निःशेषागमपारगः ॥
 ततस्तं निहितानुज्ञं पुरस्कृत्य धनेश्वरम् ।
 आचार्यं निजगच्छं च सोऽनुग्रहिं ददाविमाम् ॥
 धन्यस्त्वं येन विज्ञातः संसारनिरिदारकः ।
 वज्रवहुर्भिदसायं महाभाग विनागमः ॥
 इदं चारोपितं यत्ते पदं सत्सङ्गदां पदम् ।
 अत्युत्तममिदं लोके महासत्त्वनिषेवितम् ॥
 धन्येभ्यो दीयते तात धन्या एवाह्य पारगाः ।
 गत्वाह्य पारं ते धन्याः पारं गच्छन्ति संसृतेः ॥
 भीतं संसारकान्तारात्ममर्यस्य विमोचने ।
 साधुवृन्दमिदं सर्वं भवतः शरणगतम् ॥
 संप्राप्य गुणसन्तोषं निर्मलं पारमेश्वरम् ।
 चासं संसारभीतानां धन्याः कुर्वन्ति देहिनाम् ॥
 तदेते भावरोगार्तास्त्वं च भावभिषम्बरः ।
 अतस्त्वयामी सस्त्रीवा मोचनीयाः प्रयत्नतः ॥
 शुद्ध मोचयत्येतान्प्रमत्तो हितोद्यतः ।
 बद्धस्त्वो दृढं मोचे निःस्पृहो भवचारके ॥

कस्योऽयमिति कृत्वा तमीदृशोऽयं प्रचोदितः ।

निजप्रख्यानुरूपं हि चेष्टितव्यं सदा तथा ॥

अनुशिष्टं विधायेत्यं सूरैस्तस्य कृतानतेः ।

सूरयः पौण्डरीकाख्याः प्राहुः शिष्यगणं ततः ॥

युष्माभिरपि नैवैष सुखबोद्धित्यसम्भिभः ।

संसारसागरोत्तारी विमोक्तव्यः कदाचन ॥

प्रतिकूलं न कर्तव्यमनुकूलतरैः सदा ।

भाव्यमस्य गृहत्यागो धेनवः सप्तस्रो भवेत् ॥

अन्यथा जन्तुधनूनामाज्ञाज्ञोपः कृतो भवेत् ।

ततो विडम्बना शेषा भवेदप्यपरस्य च ॥

ततः कुलवधून्यायात्कार्षे निर्भस्मितैरपि ।

यावज्जीवं न मोक्तव्यं पादमूलममुष्य भोः ॥

ते ज्ञानभाजनं धन्यास्तो खदग्रं न निर्ममः ।

ते निष्प्रकल्पचारिणा ये सदा गुरुसेविनः ॥

एवं वदन्तु वीरेषु तेषु बद्धर्मसूरिषु ।

तथेति तदप्यः सर्वे प्रपद्य प्रणतिं गताः ॥

ततो विहितकर्तव्यः परित्यज्य गणं क्रमात् ।

स सूरिः पौण्डरीकाख्यो गतः सद्भिरिकन्दरम् ॥

अस्त्रिचर्मावशेषेण वपुषा धीरमानसः ।

परीषद्वृत्तित्तिचार्यं क्षितः शुद्धशिक्षातले ॥

तत्र च ।

कृतपञ्चममङ्कारो भावसारं सुजमुज्जः ।

स दत्तालोचनः सम्यक् सिद्धाणाधाय चेतसि ॥
 प्रणिधानं महाभागः कारणं धर्मशुक्तयोः ।
 ध्यानयोस्तीव्रसंवेगस्यकारेत्यं विशुद्धधीः ॥
 ज्ञानदर्शनसारिष्वीर्यारोधनतत्परः ।
 एक एवान्तरात्मा मे व्युत्सृष्टमधुनापरम् ॥
 रागद्वेषमहामोहकषायमसधूनकः ।
 विशुद्धः साक्ष्यतं वर्तं ज्ञातकोऽहं समाहितः ॥
 क्षाम्यन्तु सर्वसत्त्वा मे क्षान्तिर्मे सर्वजन्तुषु ।
 निर्वैरः साक्ष्यतं शान्तः क्षेपज्ञो मम वर्तते ॥
 यदन्तर्यायिनः किंचिद्विद्भिर्भूतं पुरा मया ।
 गृहीतं स्वीयबुद्ध्या तद्बुत्सृष्टमधुनाखिलम् ॥
 तीर्थेश्वरा महात्मानः सिद्धा निर्धूतकल्मषाः ।
 सद्धर्मः साधवसेति भवन्तु मम मङ्गलम् ॥
 एतानेवोत्तमत्वेन गृह्णामि भुवनेऽप्यहम् ।
 एतानेव प्रपद्येऽहं शरणं भवभौतिकः ॥
 निवृत्तसर्वकामोऽहं मनोज्ञालनिरोधकः ।
 बन्धुः समस्तभूतानां स्रुतवत्सर्वयोषिताम् ॥
 स्थितः सामायिके शुद्धे सर्वयोगनिरोधिनि ।
 व्युत्सृष्टचेष्टं मां सिद्धाः पश्यन्तु परमेश्वराः ॥
 यच्च दुस्वरितं किंचिदिहान्यच च मे भवेत् ।
 संजातं ज्ञातसंवेगसन्निन्दामि पुनः पुनः ॥
 सर्वोपाधिविशुद्धोऽहं ममेष्टमधुना गतिः ।

साक्षात्केवलिनस्तत्त्वं भगवन्तो विजानते ॥

सर्वथा ।

भवप्रपञ्चविरतो मोक्षैकगतचेतसा ।

समर्पितो मया त्वैष जिनानां जम्भनाशिनाम् ॥

तत एव महात्मानः सङ्गावर्षितचेतसः ।

स्वग्रन्थाग्रेष्वकर्मोपश्लेष्टं कुर्वन्तु मेऽधुना ॥

इत्येवं प्रणिधानेन स महात्मा शिलातले ।

व्युत्सृष्टकायो निःसङ्गः पादपोषणमे स्थितः ॥

परीषद्भ्यश्च सर्वान् विनिर्जित्य स्वतेजसा ।

तिर्यग्देवमनुष्याणामुपसर्गांश्च भैरवान् ॥

प्रनष्टभूरिकर्मांश्चो धर्मध्यानमनुत्तमम् ।

अतिसिन्धु ततः शुक्लं पूरयामास सत्तमम् ॥

अग्रेष्वकर्मजातं च वीर्यज्वलनदीपितम् ।

विधाय क्षपकश्रेष्ठामारूढः क्रमशो दहन् ॥

ततो भस्मीकृते वीर्याद्वातिकर्मचतुष्टये ।

संप्राप्तः केवलालोकं सोऽनन्तज्ञानगोचरम् ॥

ततः प्रादुरभूत्तच्च देवसङ्घश्चतुर्विधः ।

आकृष्टः सङ्गुणैस्तस्य पूजार्थं हि महात्मनः ॥

ततो दुन्दुभयो दिव्या दध्नुर्मधुरस्त्रनाः ।

जगुः किन्नरसङ्घाता ननृतुर्देवयोषितः ॥

अपनिन्ये रजः सर्वं ववृषे गन्धवारि च ।

प्रकीर्यते स्म देवौघैः पुष्पवृष्टिर्मनोहरा ॥

भ्रमङ्गुमरविस्तारतारङ्गहारबन्धुरः ।
 स प्रदेशः क्षणाज्जातो दिव्यगन्धैर्विषर्पिभिः ॥
 गोश्रीर्वचन्दनास्त्रिं दिव्यसङ्ख्यपवाचितम् ।
 चक्रुर्देहं मुनीन्स्य देवाः सङ्गतिनिर्भराः ॥
 तथा क्षयत्किरीटाक्षे तदुबुध मुनीश्वरम् ।
 दधुः पादरजस्तस्य शिरसा पापशुद्धये ॥
 एवं प्रमोदसन्दर्भनिर्भरे वैबुधे गणे ।
 पार्श्वे स महाभागः समुद्रातमुपागतः ॥
 ततः समीक्षताशेषकर्मांशः क्षणमाचकम् ।
 खिला योगचक्रं धीरो निहरोध क्रमेण सः ॥
 ततश्च तन्निरोधेन शैलेर्ग्रीं प्राप्य सत्किञ्चाम् ।
 देहचयविनिर्मुक्तः स प्राप परमं पदम् ॥
 ततो विशेषपूजां ते विधायागन्दनिर्भराः ।
 गता देवा निजस्नानं तद्गत्वा धूतकस्त्रयाः ॥

अन्यथा ।

स्वक्रमेणासुना सापि महाभद्रा प्रवर्तिनी ।
 हत्वा कर्म गता मोक्षं किं तु भक्तपरिज्ञया ॥
 तथा सुखलितासाध्यास्तैस्तपोभिस्तथाविधैः ।
 चाराद्यैरिव संजातं चित्तरत्नं सुनिर्मलम् ॥
 ततः सापि क्रमेणेत्यं संत्यज्य तनुपञ्चरम् ।
 गता कर्मचयं हत्वा मोक्षं भक्तपरिज्ञया ॥
 ते तु श्रीगर्भराजाद्याः साधवः सुतपोधनाः ।

सुमङ्गलाद्याः साध्यस्य देवलोकासुपागताः ॥

किं वञ्चना ।

यावद्विजन्तुभिक्षय मनोनन्दनकामने ।

समन्तभद्रसूरीणां पादमूलासुपागतैः ॥

इदमाकर्षितं धनैरनुसुन्दरचेष्टितम् ।

दूरक्षैरपि चेन्नेन कौतुकेनापि विस्मितैः ॥

तावतां भयजन्तूनां श्रुतेन जनितं तदा ।

भवप्रपञ्चविरतं मनो नूनमनेन भोः ॥

ततः कैचित्कृता दीक्षा कैचिद्भूमौ मृष्टस्थितैः ।

केचित्सम्यक्प्रमापन्नाः केचित्संवेगमागताः ॥

एवं च स्थिते ।

भवद्विरपि विज्ञातमेवं कथयतो मम ।

भो भो भव्याः सभावार्थमिदं वृत्तं महात्मनः ॥

ततोऽनुष्ठीयतां तूर्णं यज्ज्ञातस्वास्त्य सन्निभम् ।

येनैव जायते सद्यः सफलो मे परिश्रमः ॥

सतस्तुष्टः समस्तानां प्रायः संसारचारिणाम् ।

जीवानामेष वृत्तान्तो मया योऽत्र निवेदितः ॥

तदेतदपि संश्रुत्य चरितं निजसन्निभम् ।

न युष्यतेऽत्र भो भव्या विधातुमवधीरणा ॥

तथाहि ।

यथासौ पौण्डरीको जम्बुद्वीपे पूर्वविदेष्टवर्तिनि सुकण्डवि-
जयान्तर्गते गङ्गापुरे कमलिनीश्रीगर्भराजपुत्रतथापि जातस्तेन

भगवता समन्तभद्रसूरिणा तर्ह्येव शङ्खपुरस्य सम्बन्धिनि चित्तरम-
 काननान्तर्भूते मनोमन्दने चैत्यभवने वर्तमानेन भूरिभक्त्यानां
 पुरतस्तत्पञ्चपातेन मनुजगतावेव राजदारकोऽनुकूलाभ्यां कास्त-
 परिणतिकर्मपरिणामाभ्यां सुमतिर्भयपुरुषो जनिता इति कृत्वा
 भविष्यति निःशेषगुणाधार इति स्थापितस्तदिदं सर्वेषां लघुकर्मणां
 भयमनुद्याणां समानं वर्तते । यतो नानाचेष्टोत्पन्ना अपि सर्वे
 मनुजगतौ वर्तन्ते बहिरङ्गविविधजननीजनका अपि सर्वे परमार्थ-
 तत्त्वे कास्तपरिणतिकर्मपरिणामयोः पुत्रा भवन्त्येव बहुविधाभि-
 धाना अपि सुमतिर्भयपुरुषत्वं न व्यभिचरन्तीति सदागमः
 सर्वदा स्थापयति ॥ यथा च सा महाभद्रा समन्तभद्रसूरिवचने-
 नादित एव प्रतिबुध्य प्रव्रजिता प्रज्ञाविशाला जाता तथैवेहोक्तम-
 पुरुषाः सर्वज्ञागमोपदेशात् संजाततत्त्वावबोधाः प्रथममेव साधवः
 संपद्यन्ते त एवं च परमार्थतः प्रज्ञाविशाला इति । यथा च
 तस्याः सुललितायाः पूर्वभवाभ्यासवशेन संपन्नकथा महाभद्रया
 सह स्नेहसम्बन्धः स च गुणकरोऽभूत् तथेह शुद्धकर्मणामपि केषां-
 चिद्भाविभद्राणां भव्यजन्तूनां कथंचिद्भवत्येव सुसाधुभिः सार्धं घटना
 सा च भवत्येव तेषां गुणकरी । सन्तत्सन्नादको हि कल्याणमिच-
 योगो जनको योग्यताया आकरो गुणरत्नानां सूरको भावि-
 कल्याणपरंपरायः अमृतयोग इव निर्घातकः कर्मविषयस्मरकश्च ॥
 यथा च तथा महाभद्रया तस्याः सुललितायाः समन्तभद्रसूरि-
 दारेण सदागमे भक्तिर्जनिता पौण्डरीकश्च च तथैव धात्रीभाव-
 मिवात्मनो दर्शयन्त्या कृतश्च तेन भगवता सह परिचयः तथा-

द्यापि सुसाधवः परहितकरणैकसाक्षयाः सन्तो गुह्यकर्मणां च
 भव्यजनूनां निष्कृतिमच्छेदभावमिव दर्शयन्तो यथातथा सर्वज्ञा-
 गने भागवते भक्तिसुत्पादयन्त्येव । सा हि यथातथाविर्भूता
 प्रकाशिनी कर्ममलस्य शोधनी जीवरत्नस्य मोचनी भवप्रपञ्चस्य
 दर्शनी तत्त्वमार्गस्य साधनी परमपदस्थेति । यच्च तेनानुसुन्दर-
 चक्रवर्तिनोत्पन्नज्ञानेन तेषां पुरतः सविस्तरमाख्यातमात्मभवभ्रमण-
 सुपमादारेण सुश्रुतितापौष्टरीकयोः संवेगजननार्थं तत्प्रायः सर्वेषां
 संसारिजीवानां समानं वर्तते । यतः कश्चिन्नोक्तमुपागतेषु केषुचि-
 ष्वीत्तेषु लोकस्थितिनिर्णयगतः कर्मपरिणामादिष्टा इव भवितव्य-
 तावग्रेण निर्गच्छन्ति कियन्तोऽपि जीवा असां व्यवहारिकजीवराशेः
 ततः कुर्वन्ति विचिचमनन्तभवभ्रमणं हारयन्ति हिंसाक्रोधादिदो-
 षादुरा मोक्षसाधनचममपि कृच्छ्रेणावाप्तं बड्गो मनुष्यभवं कुर्वन्ति
 मुहुर्मुहुः सहुणावाप्तित्यागावसरेष्वन्तरावर्षेष्वूर्णनकृतनरकगमन-
 सामयीका अपि मुच्यन्ते सर्वज्ञोक्तागमानुष्ठानसम्बन्धेन अवाप्त-
 संज्ञानास्य पश्यन्ति स्त्रयं प्रतिपादयन्ति च परेभ्यः । यथा । निष्ठित-
 नाटकप्रायोऽयं प्राणिनां भवप्रपञ्चोऽपरापरवेषकरणोपमानि शरीर-
 गहणानि अन्योन्यस्थाननर्तनकल्पानि बड्गविधयोनिविशेषसञ्च-
 रणानि नानाविधवासककुटीरकतुल्यानि विमानभवनालयादीनि
 कूटनटपेटकदेव्यानि बन्धुकुटुम्बकादीनि । एकोऽयं द्रव्यमपेक्ष्य
 परमार्थेनात्मा कश्चिन्नेयमस्य मनुष्यादिपर्यायेष्वपरापरनाममाला
 नेयमाख्याख्यानं विवेकिनां । लोकस्थितिकालपरिणतिकर्मपरि-
 णामस्वभावभवितव्यताभिजभ्यतादिपरस्परसव्यपेक्षकारणसमुदायज-

नितः समक्षोऽप्यस्य भवप्रपञ्चः । तत्परिपाकसम्भस्य विच्छेदको
 प्रपञ्चस्यास्य परमेश्वरानुपपन्नः । स हि कारणं विमलज्ञानस्य ।
 तद्वत्त्वादेवायमात्मा जानीते यदुत परमेश्वराज्ञाकरणजनिते
 मनसु सुखदुःखे भवमोक्षौ च लेभ्याविशोधनं तदाज्ञाकरणं
 लेभ्यामाश्लिष्यजननं तदाज्ञाविराधनं । ततः प्रवर्तते लेभ्याविशोध-
 नेषु सङ्गतगुणेषु निवर्तते लेभ्यामाश्लिष्यजननेभ्यः समक्षदोषेभ्यः ।
 ततोऽत्यन्तविशोधितां लेभ्यामपि विहाय भवत्यलेभ्यः । ततः स्वरूपे
 स्थितः स एवात्मा संपद्यते परमेश्वरः परमात्मेति । यथा च
 तदनुसुन्दरचरितं तस्य भगवतः समन्तभद्रसूरेः प्रत्यक्षं महाभद्रा
 च कथ्यमानं तदुच्यते स तथा संसारिजीवचरितं भगवतः सर्वज्ञा-
 गमस्य प्रतीतं सुसाधवस्य निवेद्यमानं प्रज्ञाविशालतया स्वत एव
 बुध्यन्ते परेभ्यश्च प्रतिपादनसमर्था भवन्ति । यथा च तेन पौष्टरी-
 केषु सुललितामुद्दिश्य × × × × × × × × × ×
 × × × × × तदनुसुन्दरराजचरितमवगतं विहितं च
 तदनुगमानुरूपं तथा यूथमपि भो भव्या इदं संसारिजीवचरित-
 मनुभवागमसिद्धमवबुध्यन्तं अवबोधानुरूपं चाचरत विरहयत
 कषाथान् स्नगयतास्त्वद्वाराणि निराकुर्वन्तिद्विगणं दक्षयत सकलं
 मनोमलज्वालं पोषयत सङ्गतगुणगणं सुच्यत भवप्रपञ्चं घात तूर्णं
 श्रिवालयं येन यूथमपि सुमतयो भव्यपुरुषा भवय । अथ नास्ति
 भवतां तादृशी लघुकर्मता ततो यथा सुललिता भूयो भूयः
 प्रचोदिता सप्रपञ्चं सुहृदुर्जनिर्भस्मिन्ता वज्रविधमुपासन्वा पुनः
 पुनः स्मारिता सती गुरुकर्मिकापि प्रतिबुद्धा तथा बुध्यन्तं ।

केवलं तथा प्रतिबोध्यमाना अगृहीतसङ्केता भविष्यत्तु यत्नं गलता-
स्तुष्टोषका गुरुणा । तथापि गुरुभिः प्रतिबोधनीया एव युष्मा-
भिरपि प्रतिबोद्धव्यमेव । यथा खदुस्वरितपञ्चात्तापेन सङ्गतगुण-
पञ्चपातसारो निखिलकर्ममलविलयकारो सदागमबहुमानस्तस्याः
सुलक्षितायाः प्रतिबोधकारणं संपन्नः तथा भवद्भिरपि तथैव
स विधेयो येन संपद्यते भवतामपि विशिष्टस्तत्त्वावबोध इति ।

इह च ।

त्रेयांस्रद्वाद्गतादिजातिस्मरणतुल्यकः ।

त्रेयोऽनुसुन्दरादीनां तदुत्पादः स्युक्तिकः ॥

यतश्चागमे मतिवासनायाः

असंख्यकास्तोऽनुज्ञातो वचो नास्ति च वारकम् ।

सुभूरिभवभावेऽपि तस्मात्तास्ति विरोधिता ॥

आदितः पुनरारभ्य प्रस्तावभावार्थोऽयम् ।

कुशलकर्मविपाकवशाद्दो जगति किञ्चिदिहास्ति न दुर्लभम् ।

सकलभोगसुखाधिकसुखकैः श्रमसुखं प्रतिभाति च धीमताम् ॥

परमकोटिगतोऽपि पुनर्जरः प्रवृत्ततामुपगम्य निपात्यते ।

खलमखैरतिभीमभवोदधौ यदि न वेत्ति स तां तदरातिताम् ॥

नरकयोग्यकृताशुभकर्मकः पुनरुपैति शिवं गतकल्मषः ।

यदि सदागमबोधपरायणः क्षणमपि प्रकरोति शुभं नरः ॥

इदमवेत्य मनीमखवर्जनं क्षु विधास्य सदागमसेवनम् ।

कुर्वत तेन हि याथ शिवं यथागमवशादनुसुन्दरपार्थिवः ॥

अन्यच्च ।

इदमनन्तभवभ्रमसूचकं मलवशादनुसुन्दरचेष्टितम् ।

यदिह जातमतः परिकीर्तितं मतिविकाशनकारि सुदेहिनाम् ॥

न च निधोगत एव भवेदियं गदितपद्धतिरच नरे नरे ।

सकृदवाप्य जिनेन्द्रमतं यतः शिवमितः प्रगता बह्वो नराः ॥

त्रिचतुरेषु भवेषु तथापरे बल्लमताः पुनरन्यविधानतः ।

विविधभव्यतया भवदारणं निजनिजक्रमतो दधिरे नराः ॥

तदिदमच सुगुह्यमहो जना इदि विधत्त परं परमाचरम् ।

मलविशोधनमेव सुमेधसा लघु विधेयमिहाप्य जिनागमम् ॥

एतन्निःशेषमच प्रकटितमस्त्रिचैर्युक्लिगर्भैर्वचोभिः

प्रस्तावे भावसारं तदखिलमधुना शुद्धबुद्ध्या विचिन्थ ।

भो भव्या भाति चित्ते यदि हितमनघं चेदमुच्चैस्तारां

वस्तुतूर्णं मेऽतुरोधादिदितफलमखं स्तार्थसिद्धौ कुतश्चम् ॥

उत्सूचमेव रचितं मतिमात्रभाजा

किंचिद्यदीदृशि मयाच कथानिवन्धे ।

संसारसागरमनेन तरौतुकामै-

स्तत्साधुभिः कृतकपैर्मयि शोधनीयम् ॥

इत्युपमितिभवप्रपञ्चायां कथायां

पूर्वसूचितमौलकवर्णनो नामाष्टमः प्रस्तावः समाप्तः ॥

॥ समाप्तेयमुपमितिभवप्रपञ्चकथेति ॥

प्रशस्तिः ।

द्योतिताखिलभावार्थः सङ्गत्याजप्रबोधकः ।
 सूर्याचार्योऽभवद्दीप्तः साक्षादिव दिवाकरः ॥
 स निवृत्तिकुलोद्भूतो लाटदेशविभूषणः ।
 आचारपञ्चकोद्युक्तः प्रसिद्धो जगतीतले ॥
 अभ्युद्भूतचित्तो धीरस्ततो देसमहत्तरः ।
 द्योतिर्निमित्तग्रास्यज्ञः प्रसिद्धो देशविस्तरे ॥
 ततोऽभ्युदयसत्कीर्तिर्ब्रह्मगोचविभूषणः ।
 दुर्गस्वामी महाभागः प्रख्यातः पृथिवीतले ॥
 प्रमथ्यां गृह्यता येन गृहं सद्गुणपूरितम् ।
 हिला सद्गुणमाहात्म्यं क्रियथैव प्रकाशितम् ॥
 यस्य तच्चरितं वीक्ष्य ग्राह्यकरनिर्मलम् ।
 बुद्धास्तत्रत्ययादेव भूयांसो जन्तवस्तदा ॥
 सद्दीक्षादायकं तस्य स्वस्य चाहं गुरुत्तमम् ।
 नमस्यामि महाभागं गर्गर्षिमुनिपुङ्गवम् ॥
 क्लिष्टेऽपि दुःखमाकाले यः पूर्वमुनिचर्यया ।
 विजहारेह निःसङ्गो दुर्गस्वामी धरातले ॥
 सद्देशनांशुभिलोके द्योतिला भास्करोपमः ।
 श्रीभिक्षमात्रे यो धीरो गतोऽस्त्वं सद्दिधानतः ॥
 तस्मादतुलोपशमः सिद्धिर्षिरभूदनाविलम्बनस्तुः ।
 परहितनिरतैकमतिः सिद्धान्तनिधिर्महाभागः ॥
 विषमभवगर्तनिपतितजनुग्रतालम्बदानदुर्लभितः ।
 दक्षिताखिलदोषकुलोऽपि सततकल्याणपरीतमनाः ॥
 यः सङ्गहकरणरतः सदुपग्रहनिरतबुद्धिरनवरतम् ।

आत्मन्यसुखगुणगणैर्गणधरबुद्धिं विधापयति ॥
 बलविधमपि यस्य मनो निरौच्छ कुन्देन्दुविग्रदमद्यतनाः ।
 मन्यन्ते विमलधियः सुसाधुगुणवर्णकं सत्यम् ॥
 उपमितभवप्रपञ्चा कथेति तत्परणरेणुकल्पेन ।
 गौर्देवतया विहिताभिहिता सिद्धाभिधानेन ॥

अथवा ।

आचार्यहरिभद्रो मे धर्मबोधकरो गुरुः ।
 प्रस्तावे भावतो हन्त स एवाद्ये निवेदितः ॥
 विषं विनिर्धूय कुवासनामथं व्यचीचरसः कृपया मदाग्रये ।
 अश्विन्यवीर्येण सुवासनासुधां नमोऽस्तु तस्मै हरिभद्रसुरये ॥
 अनागतं परिज्ञाय चैत्यवन्दनसंश्रया ।
 मदर्थेव क्षता येन वृत्तिर्लक्षितविस्तरा ॥
 यथातुल्यरयथाचाधिकमिदमिति सन्धवरजयपताकम् ।
 निखिलसुरभवनमध्ये सततं प्रमदं जिनेन्द्रगृहम् ॥
 अचार्यष्टरुद्राचार्यां धर्मः सदैवधामसु ।
 कामो लीलावतीलोके सदास्ते त्रिगुणो मुदा ॥
 तत्रेयं तेन कथा कविना निःशेषगुणगणाधारे ।
 श्रीभक्तमालनगरे गदितायिममण्डपस्थेन ॥
 प्रथमादर्शं लिखिता साध्या अतदेवतानुकारिणा ।
 दुर्गस्त्रामिगुह्यां ग्रिथिकयेयं गणाभिधया ॥
 संवत्सरगतनवके द्विषष्टिसहितेऽतिसङ्घिते शास्त्राः ।
 व्येष्टे सितपद्मन्यां पुनर्वसौ गुरुदिने समान्तिरभूत् ॥
 ग्रन्थायमस्या विज्ञाय कीर्तयन्ति मनीषिणः ।
 अनुष्टुभां सहस्राणि प्रायशः सन्ति षोडश ॥

*Markandeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ /10/ each	Rs. 1	14
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 16-19 @ /10/ each	6	4
Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
*Nirukta, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	5	0
*Nīṭisāra, Fasc. 3-5 @ /10/ each	1	14
Nīṭyācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Nīṭyācārapaddhī, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	5	10
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ /10/ each	0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol. I, Fasc. 2-8; Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each	5	0
Padumāvatī, Fasc. 1-5 @ 2/-	10	0
*Pāricīṣṭa Parva, Fasc. 3-5 @ /10/ each	1	14
Prākṛita-Paṅgalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Prithvirāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Prākṛita Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ 1/8 each	1	8
Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each	12	8
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	1	0
Prabandha-cintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1	1	4
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ /10/ each	4	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, Vols. I, Fasc. 7-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-8; V, 1-8 @ /10/ each	19	6
Samaraṇeca Kāha, Fasc. 1, @ /10/	0	10
Sāṅkhyā Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
*Sāṅkara Vijaya, Fasc. 2-3 @ /10/ each	1	4
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Sragdharā Stotra (Sanskrit and Tibetan)	2	0
*Śrānta Sūtra Lāṭyayan, Fasc. 4-9 @ /10/ each	3	12
Ditto Aśvalayana, Fasc. 4-11 @ /10/ each	5	0
Saṅgṛāta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Suddhī Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
*Taittīreya Brāhmaṇa, Fasc. 11-25 @ /10/ each	9	6
Ditto Pratīśākhya, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
*Taittīriya Saṁhitā, Fasc. 27-45 @ /10/ each	11	14
*Tāndya Brāhmaṇa, Fasc. 10-19 @ /10/ each	6	4
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4	7	8
*Tattva Cintāmaṇi, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each	23	12
Tattvārthadhigama Sūtram, Fasc. 1-3 @ /10/	1	14
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, Fasc. 1-3 @ /10/	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/	3	2
*Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1, 5-12 @ /10/ each	5	10
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-	6	0
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ /10/	0	10
Varaṇa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/	3	12
*Vāyu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; @ /10/ each	6	14
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2, @ 1/4	1	4
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Vṛhat-Sanyambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/	3	12
*Yoga Aphorisms of Patañjali, Fasc. 3-5 @ /10/ each	1	14
Yogaśāstra, Fasc. I	1	4

Tibetan Series.

Baudhyasatotrāsaṅgraha	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-3, @ 1/- each	3	0
Nyayabindu of Dharmakīrti, Fasc. 1	1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Rtoys brjod dpag kkhri S'iā (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-6 Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/- each	11	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	14	0

Arabic and Persian Series.

'Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /10/ each	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/-	3	0
Āin-i-Akbarī, Fasc. 1-22 @ 1/8/ each	33	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each	34	0
Akbarnāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	16	4
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger @ /10/	0	10

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Conquest of Syria, Fasc. 1-3 @ 10/- each	...	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	...	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	...	31	8
Farnang-i-Rashidi, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	...	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tusi's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	...	4	0
Futūn-ush-Shām of Wāqidi, Fasc. 1-9 @ 10/- each	...	5	10
Ditto of Azādi, Fasc. 1-4 @ 10/- each	...	2	8
History of Gujarat	...	1	0
Haft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ 12/- each	...	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	...	7	8
Iqānamah-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ 10/- each	...	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	...	51	0
Ma'āsir-i-'Ālamgiri, Fasc. 1-6 @ 10/- each	...	3	12
Ma'āsir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/- each	...	35	0
Maghāzi of Wāqidi, Fasc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/- each	...	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 8 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	...	16	0
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc. 1-19 @ 10/- each	...	11	14
Nukhlbatu-l-Fikr, Fasc. 1 @ 10/-	...	0	10
Nizāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ 12/ each	...	1	8
Qawanin-u 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott	...	5	0
Riyāzu-s-Salātīn, Fasc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	...	5	0
Tubaquat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 @ 1/- each	...	14	0
Ditto Index	...	1	0
Tārīkh-i-Firūz Shāhi of Ziyān-d-dīn Barni, Fasc. 1-7 @ 10/- each	...	4	6
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ 10/- each	...	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	...	3	0
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	...	1	0
Wāqidi Rāmin, Fasc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ 10/- each	...	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/- each ... 20 0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ 8/- per No.
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (9), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.

N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.

4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.
6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 3 0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, Part I, A to E ... 2 0
8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each ... 18 0
9. Kaqmiraqabdi-mṛta, Parts I and II @ 1/8/ ... 3 0
0. Persian Translation of Hajī Baba of Isfahan, by Hajī Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott. ... 10 0

Notice of Sanskrit Manuscripts Fasc. 1-34 @ 1/- each ... 34 0
 Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

Books are supplied by V.P.P.

15-3-09

Ind. 21

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1228.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा
सिद्धर्षिप्रणौता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPANCA KATHA
OF
SIDDHARSI.

Ind. L. 212. 14

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASCICULUS XIV.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1910.

Reedition (by Jacobi) of pages
of fasc. 2 + 3

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, Fasc. 2,4 @ /10/ each	...	Rs. 1	4
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Agni Purāṇa, Fasc. 6-14 @ /10/ each	...	5	0
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	14	6
Aitareyalocana	...	2	0
*Ann Bhāshya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	2	8
Aphorisms of Sāṅdilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	...	1	0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
*Ātharvāna Upaniṣad, Fasc. 4-5 @ /10/ each	...	1	4
Ātmatattvaviveka, Fasc. I	...	0	10
Āgavavaidyaka, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Avadāna Kalpalatā, (Sāns. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-7 Vol. II, Fasc. 1-6 @ /1/ each	...	13	0
Bālam Bhaṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	1	14
Baudhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	3	2
*Bhāmati, Fasc. 4-8 @ /10/ each	...	3	2
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	4	6
Bandhyasatrasaṅgraha	...	2	0
Brahma Sūtra, Fasc. 1 @ /10/ each	...	0	10
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
Bṛhadharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Bodhicaryāvatāra of Śāntideva, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Cri Cantinatha Churita, Fasc. 1	...	0	10
Āntadīpaṇi, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	8	0
Ātapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3; Vol. VII, Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	3	2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-3 @ /10/	...	1	14
Ātasāhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-12 @ /10/ each	...	7	8
*Caturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7-8, @ 1/4/ each	...	1	4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8, @ /10/	...	0	10
Ālokavartika, (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/ each	...	8	12
*Āraṇṇya Sūtra of Āpastamba, Fasc. 12-17 @ /10/ each	...	3	12
Ditto Āṅkhyāna, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1 @ /10/ each	...	10	0
Āri Bhāshyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-4	...	3	2
Gobhiliya Grhya Sūtra, Vol. I, @ /10/ each	...	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/ each	...	2	8
Haralata	...	1	14
Karmapradīph, Fasc. 1	...	1	4
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	4	8
Kāthā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ 1/4/ each	...	17	8
*Kūrma Purāṇa, Fasc. 3-9 @ /10/ each	...	4	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	6	14
Muhā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	18	12
Manuṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14

अथ द्वितीयः प्रस्तावः ।

अस्मिन् लोके सुमेरुरिवाकाशप्रतिष्ठा नौरनिधिरिव महा-
सत्त्वसेविता कक्षापरम्परेव मनोरयपूरणी किमप्रसीतप्रब्रज्येव
सत्पुरुषप्रमोदहेतुः समरादित्यकथेवानेकवृत्तान्ता निर्जितचिभुवनेव
सम्भवाद्या सुसाधुक्रियेवापुष्पैरतिदुर्लभा मनुजगतिर्नाम नगरी ।
या च कौटुम्भी । उत्पत्तिभूमिर्धर्मस्य मन्दिरमर्थस्य प्रभवः कामस्य
कारणं मोक्षस्य स्थानं महोत्सवानामिति । यस्यामुत्तुङ्गानि विशा-
लानि विशिष्यकनकरत्नभक्तिचिन्ताणि अतिमनोहारितया परम-
देवाध्यासितानि मेरुरूपाणि देवकुलानि । यस्यां चानेकाहुतवस्तु
स्थानभूतत्वेनापहृतितामरनिवासाः क्षितिप्रतिष्ठिताश्चनेकपुरकक्षिता
भरतादिवर्षरूपाः पाटकाः अत्युच्चतया कुक्ष्यैकाकाराः पाटक-
परिचेपाः । यस्यास्य मध्यभागवतीं दीर्घन्तराकारो विजयरूपावपन-
पङ्क्तिभिर्विराजितो महापुरुषकदम्बकसकुलः शुभाशुभमृत्त्यानुरूप-
पञ्चलामहेतुर्महाविदेहरूपो विपणिमार्गः । यस्यास्य निरङ्गादित्य-
चन्द्रादिगतिप्रसरतधातीतः परचक्रलङ्घनाया मानुषोत्तरपर्वताकारः
प्राकारः । तस्मात्परतो यस्यां विसौर्जगन्भीरा समुद्ररूपा परिखा ।
यस्यां च सदा विबुधाध्यासितानि भद्रशास्त्रवनादिरूपाणि नाना-
काननानि । यस्यां च बज्रविधजन्तुसङ्घातजलपूरवाहिन्यो महा-
नदीरूपा महारथाः । यस्यां च समक्षरथावताराधारभूतौ खण्ड-
कास्त्रोदसमुद्ररूपौ दावेव महाराजमार्गौ । यस्यां च महाराज-
मार्गप्रविभक्तानि जम्बूद्वीपधातकीषण्डपुष्करवरद्वीपार्धरूपाणि वसन्ति

जीषेव पाटकमण्डलानि । यस्यां च लोकसुखहेतवः समुचित-
स्थानस्थायिनः कल्पद्रुमरूपा भूषांसः स्थानान्तरीयनृपतय इति ।
अपि च ।

तस्याः कः कोटिजिह्वोऽपि गुणसम्भारगौरवम् ।
शक्तो वर्णयितुं लोके नगर्याः किमु मादृशः ॥
यस्यां तीर्थकृतो ऽनन्ताद्यक्रिकेशवशीरिणः ।
संजाताः संजनित्यन्ते जायन्तेऽद्यापि केचन ॥
या चेह सर्वशास्त्रेषु लोके लोकोत्तरेऽपि च ।
अनन्तगुणसंपूर्णा दुर्लभत्वेन गीयते ॥
सद्भावेषु स्थानेषु हिण्डित्वा आन्तजन्तवः ।
प्राप्ताः खेदविनोदेन लभन्ते यच्च निर्वृतिम् ॥
विनीताः शुचयो दद्या यस्यां धन्यतमा नराः ।
न धर्ममपहायान्यन्नूनं चेतसि कुर्वते ॥
यस्यां नार्थः सदानार्थकार्यवर्जनतत्पराः ।
पुण्यभाजः सदा धर्मं जैनेन्द्रं पर्युपासते ॥
किं वाच वञ्चनोक्तेन वस्तु नास्ति जगत्त्रये ।
तस्यां निवसतां सम्यक् पुंसां वस्रोपपद्यते ॥
सा हि रत्नाकरैः पूर्णा सा विद्याभूमिबद्धमा ।
सा मनोनयनानन्दा सा दुःखौघविनाशिका ॥
सा खिलार्थभूयिष्ठा सा विशेषसमन्विता ।
सा सुनीन्द्रसमाकीर्णा सा सुश्रावकभूषिता ॥
सा जिनेन्द्राभिषेकादितोषिताखिलभयका ।

सापवर्गाश्च भव्यानां सा संसाराश्च पापिनाम् ॥
 जीवोऽजीवस्तथा पुण्यं पापाद्याः सन्ति नेति वा ।
 अथं विचारः प्रायेण तस्यामेव विप्रेषतः ॥
 यस्तस्यामपि संप्राप्तो नगर्थां पुरुषाधमः ।
 न युज्यते गुणैर्लोकैः सोऽधन्य इति गण्यते ॥
 तां विमुच्य न लोकेऽपि स्थानमस्तीह मानवाः ।
 संपूर्णं चच जायेत पुरुषार्थचतुष्टयम् ॥ १३ ॥

तस्यां च मनुजगतौ नगर्थामनुस्रवणपराक्रमः स्ववीर्याक्रान्त-
 भुवनचयः शक्रादिभिरप्रतिहतशक्तिप्रसरः कर्मपरिणामो नाम
 महानरेन्द्रः ।

यो नीतिशास्त्रसुसंख्य प्रतापैकरसः सदा ।
 दण्डतुष्टं जगत्सर्वं विलोकयति हेक्षया ॥
 निर्दयो निरनुक्रोशः सर्वावस्थासु देहिनाम् ।
 स चण्डशासनो दण्डं पातयत्यनपेक्षया ॥
 स च केलिप्रियो दुष्टो लोभादिभटवेष्टितः ।
 नाटकेषु परां काष्ठां प्राप्तोऽत्यन्तविचक्षणः ॥
 नास्ति मल्लो जगत्पण्यो ममेति मदविह्वलः ।
 स राजोपद्रवं कुर्वन् धनायति कस्यचित् ॥
 ततो हास्यपरो लोकान् नानाकारैर्विडम्बनैः ।
 सर्वान्विडम्बयन्नुच्चैर्नाटयत्यात्मनोऽपतः ॥
 तेऽपि लोका महान्तोऽपि प्रतापमसहिष्णवः ।
 तस्य यत्तदसौ वक्ति तत्तत्सर्वं प्रकुर्वते ॥

ततश्च ।

कांसिञ्जारकरूपेण क्रोशतो वेदनातुरान् ।
 नर्तयत्यात्मनः प्रीतिं मन्यमानो मुहुर्मुहुः ॥
 यथा यथा महादुःखैर्विह्वलास्तानुदीचते ।
 तथा तथा मगच्छुश्चैरुहसत्येष तोषतः ॥
 कांसिहर्षोद्भूरो भूत्वा स इत्थं वत भाषते ।
 भयविह्वलचित्तत्वादाज्ञानिर्देष्टकारकान् ॥
 अरे रे तिर्थगाकारं गृहीत्वा रत्नभूमिषु ।
 कुह्वं नाटकं त्वर्णं मम चित्तप्रमोदकम् ॥

ततश्च ।

काकरासभमार्जारमूषकाकारधारकाः ।
 सिंहचिषकगार्दूलभृगवेषविडम्बकाः ॥
 गजोद्गाजवज्रीवर्दकपोतश्मेजरूपिणः ।
 यूकापिपीलिकाकीटमत्कुषाकारधारिणः ॥
 अनन्तरूपास्तिर्थक्षो भूत्वा तच्चित्तमोदनम् ।
 ते नाटकं महाहास्यकारणं नाटयन्ति वै ॥
 कुम्भवामनमूकान्धट्टूवाधिर्यसंगतैः ।
 तथान्यन्मानुषैः पात्रैर्नाटकं नाटयत्यसौ ॥
 ईर्ष्याग्नोकभयपक्षौर्देववेषविडम्बकैः ।
 विहितं नाटकं दृष्ट्वा स तुष्टो वत जायते ॥
 तथा यथेष्टचेष्टोऽसौ पुनस्तानेव सुन्दरैः ।
 आकारैर्द्यौजयत्युच्चैर्लोकाञ्जाटककाम्यया ॥

विद्यम्यमानास्तो तेन प्राणिनः प्रभविष्णुना ।
चातारमात्मनः कंचिन्न ज्ञानो कदाचन ॥
य हि विज्ञापनातीतः स्वतन्त्रो यच्चिकीर्षति ।
तत्कारोत्येव केनापि न निषिद्धो निवर्तते ॥

ततश्च ।

कचिदिष्टवियोगातं कचित्सुप्तमसुन्दरम् ।
कचिद्रोगभराक्रान्तं कचिद्हारिद्रुषितम् ॥
कचिदापद्रुतानेकसत्त्वसङ्घातदाहणम् ।
कचित्सम्यक्कसुद्रुतमहानन्दमनोहरम् ॥
विचिन्त्य कुक्षमर्षादां प्रधानकुक्षपुष्पकैः ।
अनार्थकार्यकारित्वात् कचिद्गर्हितविस्मयम् ॥
कचिदतुरक्तभर्तारं सुसङ्गिः कुलटागणैः ।
नीचगामिभिरासुर्यं दधानं सुकुलोद्गतैः ॥
कचित् छतचमत्कारं मृद्यङ्गिर्हास्यहेतुभिः ।
स्नागमोत्तीर्णकर्तव्यासक्तपाषण्डमण्डलैः ॥
तदेवंविधवृत्तान्तप्रतिबद्धमनाकुक्षम् ।
संसारनाटकं चिन्तं नाटयत्येष लीलया ॥
रागद्वेषाभिधानौ द्वौ सुरजौ तत्र नाटके ।
दुष्टाभिसन्धिनामा तु तयोरास्कासको मतः ॥
मानक्रोधादिनामानो गायनाः कक्षकण्डकाः ।
महामोहाभिधानस्तु सूत्रधारप्रवर्तकः ॥
भोगाभिलाषसंज्ञोऽपि नान्दीमङ्गलपाठकः ।

अनेकविष्णोककरः कामनामा विदूषकः ॥
 छण्णादिलेष्णानामानो वर्षकाः पाचमण्डनाः ।
 योनिः प्रविश्याचाणां नेपथ्यं व्यवधायकम् ॥
 भयादिसंज्ञा विज्ञेयाः कंशिकास्तत्र नाटके ।
 लोकाकाशोदरा नाम विशाखा रङ्गभूमिका ॥
 पुङ्गवस्त्वन्धनामानः श्रेष्ठोपस्करसञ्चयाः ।
 इत्थं समग्रसामग्रीयुक्ते नाटकपेटके ॥
 नानापात्रपरावृत्त्या सर्वलोकविडम्बनाम् ।
 अपरापररूपेण कुर्वाणोऽसौ प्रमोदते ॥
 किं वाच बह्वनोक्तेन नास्ति तदस्तु किञ्चन ।
 यदसौ मनसोऽभिष्टं न करोति महानृपः ॥

तस्य चैवंभूतस्य चिगण्डगञ्जितवनहस्तिन इव सर्वचास्त्वञ्जित-
 प्रसरतया यथेष्टचेष्टया विचरतो यथाभिरुचितकारिणः कर्मपरि-
 णाममहानृपतेः समस्तान्तःपुरकुलतिलकभृता चतुल्लङ्घीणामिव
 शरलङ्घीः शरलङ्घीणामिव सुसुदिनी सुसुदिनीनामिव कमलिनी
 कमलिनीनामिव कलहंसिका कलहंसिकानामिव राजहंसिका
 बह्वीनां नियतियदृक्काप्रभृतीनां देवीनां मध्ये निजरूपस्वावस्थवर्ण-
 विज्ञानविस्माससायादिभिर्गुणै रमणीयत्वेन प्रधानतया काक्षपरि-
 णतिनाम महादेवी । सा च तस्य नृपतेर्जीवितमिवात्यन्तवत्प्रभा
 आत्मीयचित्तवृत्तिरिव सर्वकार्येषु यत्कृतप्रमाणा सुमन्त्रिसंहति-
 रिव स्वयमपि किञ्चित् कुर्वता तेन प्रष्टव्या सुमित्रसन्ततिरिव
 विश्वासस्थानं । किं बह्वना । तदाद्यत्तं हि तस्य सकलमाधिराज्य-

मिति । अत एव चन्द्रिकाभिव अग्रधरो रतिभिव मकरध्वजो
 लक्ष्मीभिव केवः पार्वतीभिव चिन्मयस्तां काशपरिणतिं महा-
 देवीं च कर्मपरिणामो महानरेश्वरो विरहकातरतया न कदा-
 चिदेकाकिनीं विरहयति किं तर्हि सर्वत्र गच्छंस्तिष्ठंश्चात्मसन्नि-
 हितां धारयति । सापि च दृढमनुरक्ता भर्तरि न तदचनं
 प्रतिकूलयति । परस्परानुकूलतया हि दम्पत्योः प्रेम निरन्तरं
 संपद्यते नान्यथा । ततस्तथा वर्तमानयोस्तयोर्गाढं निरुद्धिमागतं
 प्रेम विच्छिन्ना तद्विषयनाश्रया । ततश्चाद्यौ काशपरिणतिर्गुह्यतया
 महाराजप्रसादस्योन्मादकारितया यौवनस्य तुच्छतया स्त्रीहृदयस्य
 चञ्चलतया तत्सम्भावनां कुतूहलहेतुतया तथाविधविडम्बनस्य
 सर्वत्र लब्धप्रसराहं प्रभवामीति मन्यमाना युक्ता सुषमदुःखमा-
 दिभिः शरीरभूताभिः प्रियसखीभिः परिवेष्टिता समथावलिका-
 मुहूर्तप्रहरदिनाहोरात्रपञ्चमासवर्षवर्षसंवत्सरयुगपञ्चोपमसागरोपमा-
 वसर्पिष्पुत्रपिण्डीपुङ्गवपरावर्तादिना परिकरेण विविधकार्यकरण-
 चमास्त्रि लोकेऽहमिति संजातोत्प्रेका तस्मिन्नेव कर्मपरिणाममहा-
 राजप्रवर्तिते चित्रसंसारनाटके तस्यैव राज्ञो निकटोपविष्टा सती
 साहस्रारमेवं निमग्नयति । यदुत यान्येतानि योनिजवनिका-
 व्यवहितानि पात्राणि तिष्ठन्ति मदचनेन निर्गच्छन्तु ग्रीष्मेतानि
 निर्गतानि शोषरुतहदितथापाराणि गच्छन्तु मातुः स्नानं पुनर्धूसी-
 धूसराणि रञ्जन्तु भूमौ पुनर्घुठमानानि पदे पदे परिच्यक्त्वन्तु
 चरणाभ्यां कुर्वन्तु मूत्रपुरीषविमर्दनबीभत्समात्मानं पुनरतिक्रान्त-
 वासभावानि धारयन्तु कुमारतां क्रीडन्तु नानाविधक्रीडाविष्णोः

अभवन्तु सकलकलाकलापकौशलं पुनरतिशयितकुमारभावान्व-
 ध्यायन्तु तद्वृत्तां दर्शयन्तु मन्मथगुरूपदेशानुसारेण सकलविदे-
 किञ्चोकहासकारिषोऽनपेक्षितमिजकुलकलकाद्यपाद्यान् कटाक्ष-
 विषेपादिसारान् नानाकारविस्त्राससाधविशेषानिति प्रवर्तन्तां पार-
 दाद्यादिस्वभार्यकार्येषु पुनरपगततादृश्यानि स्त्रीकुर्वन्तु मध्यमवयस्तां
 प्रकटयन्तु सच्चवुद्धिपौद्वषपराक्रमप्रकर्षं पुनरतिवाहितमध्यमवयो-
 भावानि संश्रयन्तु जराजीर्णतां दर्शयन्तु वक्षीपक्षिताङ्गमङ्गकर-
 विकसलमलजम्बास्त्राविस्त्रग्रौरतां समाचरन्तु विपरीतस्वभावतां
 पुनर्थवकक्षितसकलजीवितभावानि देहत्यागेन नाटयन्तु मृतरूपतां
 ततः पुनः प्रविशन्तु योनिजवनिकाभ्यन्तरे अनुभवन्तु तत्र गर्भक-
 समस्तान्तर्गतानि विविधदुःखं पुनश्च निर्गच्छन्तु रूपान्तरसुपादाय
 कुर्वन्स्वेवमननवाराः प्रवेष्टुर्निर्गमनं । तदेवं सा काक्षपरिणति-
 र्महादेवी तेषां संसारनाटकान्तर्गतानां समस्तपाचाषामवस्थित-
 रूपेण चण्डदधमप्यासितुं न ददाति किं तर्हि चण्डे चण्डे वराकाणि
 तान्यपरापररूपेण परावर्तयति । किं च । तेषां नृत्यतां चान्युप-
 करणानि पुद्गलस्त्वन्धनामानि पूर्वमास्थातानि तान्यप्यतिचपलस्व-
 भावतया सात्मनः प्रभुत्वं दर्शयन्ती चण्डे चण्डे ऽपरापररूपं भाज-
 यति । तानि च पाचाणि किं क्रियते तत्र राजाप्यस्या वशवर्ती न
 चान्योऽस्ति कश्चिदात्मनो मोचनोपाय इति विचिन्ध निर्गतिकानि
 यन्ति । यथा यथा सा काक्षपरिणतिराज्ञापयति तथा तथा नाना-
 कारमात्मानं विवृण्वयन्तीति । किं च । कर्मपरिणामादपि सका-
 शात्सा काक्षपरिणतिरात्मन्यधिकतरं प्रभुत्वमावेदयत्येव स्वचरितैः ।

तथाहि । कर्मपरिणामस्य संसारनाटकान्तर्भूतजन्तुसन्तानापरापर-
रूपकरणगोचर एव प्रभावः । तस्याः पुनः कालपरिणतेः संसार-
नाटकव्यतिकरातीतरूपेष्वपि निर्द्वन्तिनगरीनिवासिलोकेषु क्षणे क्षणे
ऽपरापरावस्थाकरणसातुर्थं समस्येवेति । अतः सा संजातोत्प्रेकाति-
रेका किं न कुर्यादिति । तदेवमनवरतप्रवृत्तेन परमाहुतभूतेन
तेन नाटकेन तयोर्देवीनृपयोर्विस्त्रोक्तितेन संपद्यते मनःप्रमोदः ।
तद्दर्शनमेव तौ स्मराव्यफलमवबुध्येते इति ।

तयोश्च तिष्ठतोरेवमन्यदा रहसि स्थिता ।

सहर्षं वीक्ष्य राजानं सा देवी तमवोचत ॥

भुक्तं यस्माद्य भोक्तव्यं पीतं यत्प्रेयमक्षसा ।

मानितं यन्मया मान्यं साभिमानं च जीवितम् ॥

नास्त्येव तत्सुखं लोके यस्य नास्मादितो रसः ।

प्राप्तं समस्तकल्याणं प्रसादाद्देवपादयोः ॥

दृष्टं द्रष्टव्यमप्यत्र लोके यस्माद्य सुन्दरम् ।

किं तु पुत्रसुखं देव मया नाद्यापि वीक्षितम् ॥

यदि तद्देवपादानां प्रसादादेव जायते ।

ततो मे जीवितं स्नाद्यमन्यथा जीवितं वृथा ॥

नरपतिरुवाच ।

साधु साधूदितं देवि रोचते मङ्गमप्यदः ।

समदुःखसुखो देव्या वर्ततेऽहं सर्वकर्मसु ॥

किं च ।

न विषादोऽत्र कर्तव्यो देव्या यस्मात्प्रयोजने ।

आवयोरेकचित्तत्वं यच्च तज्जायते भुवम् ॥
कालपरिणतिरुवाच ।

चारु चारुदितं नाथैर्विहितो मदनुग्रहः ।
भविष्यतीत्यमेवेदं बद्धो गन्धिरथं मया ॥
आनन्दजलपूर्णाक्षी भर्तुर्वाक्येन तेन सा ।
ततः संजातविश्रम्भा सतोषा समपद्यत ॥

अन्यदा पश्चिमे घामे रजन्याः ग्रयनं गता ।
स्वप्ने कमलपत्राक्षी दृष्ट्वैवं सा व्यबुध्यत ॥
वदनेन प्रविष्टो मे जठरे निर्गतस्ततः ।
गीतः केनापि मित्रेण नरः सर्वाङ्गसुन्दरः ॥
ततो हर्षविषादाद्यं वहन्ती रसमुत्थिता ।
तं स्वप्नं नरनाथाय साक्ष्यत्वे विचक्षणः ॥
नरपतिरुवाच ।

स्वप्नस्यास्य फलं देवि मम चेतसि भासते ।
भविष्यत्युत्तमः पुत्रस्तवानन्दविधायकः ॥
केवलं न चिरं गेहे तावके स भविष्यति ।
धर्मसूरिवचोबुद्धः स्वार्थसिद्धिं करिष्यति ॥
कालपरिणतिरुवाच ।

जायतां पुत्रकस्तावत्पर्याप्तं तावतैव मे ।
करोतु रोचते तस्मै यत्तदेव ततः परम् ॥
ततश्चाविरभूद्गर्भस्तं वहन्त्या प्रमोदतः ।
अथ मासे द्वतीयेऽस्याः संजातोऽयं मनोरथः ॥

अभयं सर्वसत्त्वैः सर्वार्थिभ्यो धनं तथा ।
 ज्ञानं च ज्ञानशून्येभ्यश्चेच्छामि यथेच्छया ॥
 तथाविधविकल्पं तं निवेद्य वरभूभुजे ।
 संपूर्णैश्चा ततो जाता कृत्वेष्टं तदनुज्ञया ॥
 अथ संपूर्णकालेन मुहूर्तं सुन्दरेऽनघा ।
 सा दारकं शुभं सूता सर्वलक्षणसंयुतम् ॥

ततः ससम्भ्रमसुपगम्य निवेदितं दारकस्य जन्म नरपतये
 प्रियनिवेदिकाभिधानया दासदारिकया । दत्तं च तेनाङ्गादातिरे-
 कसंपाद्यमनाख्येयमवस्थान्तरमनुभवता तस्यै मनोरथाधिकं पारि-
 तोषिकं दानं । दत्तस्यानन्दपुलकोद्भेदसुन्दरं देहं दधानेन महत्त-
 मानामादेशः । यदुत भो भो महत्तमाः देवीपुत्रजन्माभ्युदय-
 सुद्दिश्य घोषणापूर्वकं ददध्वमनपेक्षितमारासाराधारविचाराणि
 महादानानि पूजयत गुह्यजनं संमानयत परिजनं पूरयत प्रणयि-
 जनं मोक्षयत बन्धनागारं वादयतानन्दमर्दलसन्दोहं नृत्यत यथेष्ट-
 सुहामतया पिवत पानं सेवध्वं दयिताजनं मा गृहीत शुल्कं
 मुञ्चत दण्डं आश्वासयत भीतलोकं वसन्तु सुखस्थचित्ताः समस्ताः प्रजाः
 नास्ति कस्यचिदपराधगन्धोऽपीति । ततो यदाज्ञापयति देव इति
 विनयगतोत्तमाङ्गैः प्रतिपद्य संपादितं तद्राजशासनं महत्तमैः ।
 निर्वर्तितो ऽशेषजनचमत्कारकारी जन्मदिनमहोत्सवः । प्रतिष्ठापितं
 च ससुचिते काले दारकस्य नरनाथेन स्वचित्तेनैवं पर्यालोच्य
 यतोऽस्य गर्भावतारकाले जननी सर्वाङ्गसुन्दरं नरं वदनेन प्रवि-
 शन्तं दृष्टवती ततो ऽस्य भवतु भव्यपुरुष इति नाम । ततस्तदाकर्ण्य

देवी राजानमुवाच । देवाहमपि पुत्रकस्य किंचिन्नाम कर्तुमभि-
 क्षमामि तदनुजानातु देव इति । नृपतिराह । देवि कः कस्या-
 णेषु विरोधः अभिधीयतां समीक्षितमिति । ततस्तथोक्तं । यतोऽच
 गर्भस्थे मम कुशलकर्मकरणपक्षपातिनी मतिरभूत्ततोऽस्य भवतु
 सुमतिरित्यभिधानं । ततो ऽहो क्षीरे खण्डक्षेपकक्षमेतद्देवीकौश-
 लेन संपन्नं यद्भव्यपुरुषस्य सतः सुमतिरित्यभिधानान्तरमिति
 ब्रुवाणः परितोषमुपागतो राजा विशिष्टतरं नामकरणमहोत्सवं
 कारयामास ॥

इतश्चास्ति तस्यामेव मनुजगतौ नगर्धामगृहीतसङ्केता नाम
 ब्राह्मणी । सा जनवादेन नरपतिपुत्रजन्मानामकरणवृत्तान्तमवगम्य
 सखीं प्रत्याह । प्रियसखि प्रज्ञाविशाले पश्य यच्छ्रूयते महासूर्यं
 लोके यथा काक्षपरिणतिर्महादेवी भव्यपुरुषनामानं दारकं
 प्रसूतेति । ततः प्रज्ञाविशालोक्तं । प्रियसखि किमचाक्षर्यं ।
 अगृहीतसङ्केताह । यतो मयावधारितमासीत् । किञ्चैव कर्मपरि-
 णाममहाराजो निर्बीजः स्वरूपेण इयमपि काक्षपरिणतिर्महादेवी
 वन्ध्येति । इदानीं पुनरनयोरेपि पुत्रोत्पत्तिः श्रूयत इति महादेव
 तदाक्षर्यं । प्रज्ञाविशालाह । अयि सुग्धे सत्यमगृहीतसङ्केतासि
 यतो न विज्ञातस्त्वया परमार्थः । अयं हि राजा अविवेकादिभि-
 र्मन्त्रिभिरतिबहुबीज इति मा भूदुर्जनचक्षुर्दोष इति हत्वा
 निर्बीज इति प्रकाशितो लोके । इयमपि महादेव्यनन्तापत्यजन-
 यित्री तथापि दुर्जनचक्षुर्दोषभयादेव तैरेव मन्त्रिभिर्वन्ध्येति
 लोके प्रख्याप्यते । तथाहि । यावन्तः क्वचित्क्वचिज्जन्तवो जायन्ते

तेषां सर्वेषामेतावेव देवीनृपौ परमवीर्ययुक्ततया परमार्थतया जननीजनकौ । अन्यच्च । किं न द्रष्टुं श्रुतं वा कचिदपि प्रियसख्या अनयोर्नाटकं पश्यतीत्यन्वाहृत्यं । यदुत राजा समस्तपाचाणि यथेच्छया नारकतिर्यङ्गरामरगतिलक्षणसंसारान्तर्गतानेकयोनि-लक्षणप्रभवजन्तुरूपेण नाटयति । महादेवी पुनस्तेषामेव महाराज-जनितनानारूपाणां समस्तपाचाणां गर्भावस्थितबालकुमारतद्वर्णम-ध्यमजरजीर्णमृतगर्भप्रविष्टनिष्क्रान्तादिरूपायनन्तवाराः कारय-तीति । अमृहीतसङ्केताह । प्रियसखि श्रुतमेतन्मया । किं तु यदि नाम कर्मपरिणामस्य राज्ञः समस्तपाचपरावर्तने सामर्थ्यं कालपरिणतेर्वा महादेव्यास्तेषामेवापरापरावस्थाकरणे शक्तिः तत्किमेतावतैवानयोर्जननीजनकत्वं संभवति । प्रज्ञाविश्रान्ताह । अथि प्रियवयस्येत्यन्तमुग्धासि यतो गौरपीडार्धकथितमवबुध्यते त्वं पुनः परिस्फुटमपि कथ्यमानं न जानीषे । यतः संसार एवात्र परमार्थतो नाटकं । तस्य च यौ जनकावेतौ परमार्थतः सर्वस्य जननीजनकाविति । अमृहीतसङ्केताह । प्रियसखि यदि समस्त-जगज्जननीजनकयोरपि देवीनृपयोर्देव्या वन्ध्यात्वं नृपस्य निर्बीजत्वं दुर्जनचक्षुर्दोषभयादविवेकादिभिर्मन्त्रिभिः प्रस्थापितं लोके तत्कि-मित्यधुनायं भव्यपुरुषोऽनयोः पुत्रतया महोत्सवकलकलेन प्रका-शित इति । प्रज्ञाविश्रान्ताह । समाकर्षयास्य प्रकाशने यत्का-रणं । अस्यस्यामेव नगर्यां शुद्धसत्यवादी समस्तसत्त्वसङ्घातहित-कारी सर्वभावस्वभाववेदी अनयोश्च कालपरिणतिकर्मपरिणाम-योर्देवीनृपयोः समस्तरस्यस्यानेष्वत्यन्तभेदज्ञः सदागमो नाम

परमपुरुषः । अस्ति च तेन सार्धं मम घटना । स चान्यदा
 दृष्टो मया सर्व्वः । पृष्टो निर्वन्धेन हर्षकारणं । तेनोक्तं ।
 आकर्ण्य भद्रे यदि कुतश्च । येयं कालपरिणतिर्महादेवौ
 अनया रहसि विज्ञापितो राजा । यदुत निर्विघ्नाहमनेनात्मनो-
 ऽलौकवन्ध्याप्रवादेन । यतोऽहमनन्तापत्यापि दुर्जनचक्षुर्दोषभयाद्-
 विवेकादिभिर्मन्त्रिभिर्वन्ध्येति प्रख्यापिता लोके ममैवापत्यान्यन्य-
 जनापत्यतया गीयन्ते । सोऽयं खेदजनिमित्तेन शाटकत्याग-
 न्यायः । तदिदं वन्ध्याभावस्तत्क्षणं ममायग्रःकलङ्कं चाक्षयितुमर्हति
 देवः । ततो नृपेणोक्तं । देवि ममापि निर्वीजतया समानमेतत् ।
 केवलं धीरा भव । लब्धो मयायग्रःपङ्कचाक्षनोपायः । देव्याह ।
 कतमोऽसौ । प्रभुराह । देवि अस्यामेव मनुजगतौ महाराज-
 धान्यां वर्तमानाया भवत्या मन्त्रिमण्डलवचनमनपेक्ष्य प्रकाशते
 प्रधानपुच्छस्य जन्म । क्रियते महानन्दकलकलः । ततश्चिरकालश्च-
 मयावयोर्निर्वीजत्ववन्ध्याभावस्तत्क्षणमयग्रःकलङ्कं चाक्षितं भविष्य-
 तीति । ततः सतोषया प्रतिपन्नं महाराजवचनं देव्या कृतं च
 यथास्तोचितं ताभ्यां । ततः प्रज्ञाविशाले योऽयं भव्यपुरुषो जातः
 स ममात्यन्तवल्लभः । अस्य जन्मनाहमात्मानं सफलमवगच्छामी-
 त्यतो हर्षमुपागत इति । ततो मयोक्तं । शोभनं ते हर्षकारणं ।
 ततोऽयमनेन कारणेन भव्यपुरुषो देवीनृपपुत्रतया प्रकाशित इति ।
 अगृहीतसङ्केतयोक्तं । साधु वयस्ये साधु सुन्दरमाख्यातं भवत्या
 नाशितो मे सन्देहः । यथा च तत्समीपमुपगच्छन्त्या मया इह-
 मार्गे समाकर्णितो लोकप्रवादस्तथा देवीनृपयोः चाक्षितमेवावग्रः-

कलङ्कमवगच्छामि । प्रज्ञाविशालयोक्तं । किमाकर्णितं प्रियसख्या । तद्योक्तं । दृष्टो मया तच्च ब्रह्मलोकमध्ये सुन्दराकारः पुरुषः । स च सविनयं पृष्टः पौरमहत्तमैः । भगवन् य एष राजदारको जातः स कौटुम्बुणो भविष्यतीति । तेनोक्तं । भद्राः शृणुतः । समस्त-गुणभारभाजनमेष वर्धमानः कालक्रमेण भविष्यतीति । अतो न शक्यन्तेऽस्य सर्वे गुणाः कथयितुं । कथिता अपि न पार्श्वन्तेऽवधारयितुं । तथापि लेशोद्देशतः कथयामि । भविष्यत्येष मिर्दश्रं रूपस्य निलयो यौवनस्य मन्दिरं लावण्यस्य दृष्टान्तः प्रश्रयस्य निकेतन-मौदार्यस्य निधिर्विनयस्य सदनं गाम्भीर्यस्य आलस्यो विज्ञानस्य आकरो दाक्षिण्यस्य उत्पत्तिभूमिर्दाक्षस्य हयन्तापरिच्छेदः स्वैर्यस्य प्रत्यादेशगोचरो लज्जायाः उदाहरणं विषयप्रागल्भ्यस्य सङ्कर्ता धृति-स्थतिश्रद्धाविविदिषादिसुन्दरीणामिति । अन्यच्च अनेकभवाभ्यस्त-कुशलकर्मतया बालकालेऽपि प्रवर्तमानोऽयं न भविष्यति केलिप्रियः दर्शयिष्यति जने वत्सलतां समाचरिष्यति गुरुविनयं प्रकटयिष्यति धर्मानुरागं न करिष्यति लोलतां विषयेषु विजेष्यते कामक्रोधादि-कमान्तरमरिषङ्गं नन्दयिष्यति भवतां चित्तानीति । ततस्तदाकर्ण्य सभयं सहषं च दिशो निरीक्षमाणैस्तैरभिहितं । अहो विषमशील-तया समस्तजनविडम्बनाहेतुभूतयापि कालपरिणत्या कर्मपरिणामेन चेदमेकं सुन्दरमाचरितं यदाभ्यामस्यां सकलदेशविख्यातायां मनु-जगतौ नगर्यामेष भयपुरुषः सुमतिर्जनितः । चाक्षितान्येतज्जन-नेनाभ्यामात्मनः समस्तदुश्चरितान्यपुत्रत्वाद्यग्रयेति । तदिदं समस्त-मवहितचित्तया मयाकर्णितं । तत एव संजातो मे मनसि वितर्कः ।

कथं पुनरनपत्यतया प्रसिद्धयोर्देवीनृपयोः पुत्रोत्पत्तिः । को वैच
 पुरुषः सर्वज्ञ इव भविष्यत्काष्ठभाविर्नौ राजदारकवत्तन्वतां समस्तां
 कथयतीति । ततश्चिन्तितं मया । प्रियसखीमेतद्वचमपि प्रअथि-
 यामि । कुग्रन्था हि सा सर्ववृत्तान्तानां । तत्रापनीतो भक्त्या
 प्रथमसन्देहः । सात्प्रतं मे द्वितीयमपनघतु भवती । प्रज्ञाविशाल-
 योक्तं । वयस्ये कार्यदारेणाहमवगच्छामि स एव मम परिचितः
 परमपुरुषः सदागमनामा तदाचक्षाणोऽवलोकोक्तो भवत्या । यतः
 स एवातीतानागतवर्तमानकाष्ठभाविनो भावान् करतलगतामल-
 कमिव प्रतिपादयितुं पटिष्ठो नापरः । यतो विद्यन्तेऽस्यां मनुज-
 गतौ नगर्यामन्येऽपि तादृशा अभिनिबोधवधिमनःपर्यायकेवल-
 नामानस्यत्वारः परमपुरुषाः । केवलं न तेषां परं प्रति प्रतिपादन-
 शक्तिरस्ति । मूका हि ते चत्वारोऽपि स्वरूपेण । तेषामपि स्वरूपं
 सत्पुरुषचेष्टितमवलम्बमानः परगुणप्रकाशनव्यसनितया लोकसम-
 नेष एव सदागमो भगवानुत्कीर्तयति । अगृहीतसङ्केतयोक्तं ।
 वयस्ये किं पुनः कारणमेष राजदारकोऽस्य सदागमस्यात्यन्तवत्तमः ।
 किं चैतज्जन्मानात्मानमयं सफलमवगच्छतीति श्रोतुमिच्छामि ।
 प्रज्ञाविशालयोक्तं । एष हि महापुरुषतया सततं परोपकार-
 करणपरायणः समस्तजन्तुभ्यो हितमाचरत्येव । केवलमेते पापिष्ठाः
 प्राणिनो नास्य वचने वर्तन्ते । ते हि न लक्षयन्ति वराका यदस्य
 भगवतो माहात्म्यं । ततस्तेभ्यो हितमुपदिशन्तमप्येनं सदागमं
 केचिद् दूषयन्ति केचिदपकर्णयन्ति केचिदुपहसन्ति केचित्तदुप-
 दिष्टाकरणशक्तिमात्मनो दीपयन्ति केचित्तद्वचनाद् दूरत एव

चक्षन्ति केचित्तं प्रतारकधिया ग्रहन्ते केचित्तदचनमादित एव
 नावबुध्यन्ते केचित्तदचनं श्रुतमपि न रोचयन्ति केचित्तद्रोषितमपि
 नाशुतिष्ठन्ति केचिदनुष्ठानमधिष्ठतमपि पुनः शिथिलयन्ति ।
 ततश्चैवं स्थिते नास्य सम्बन्धः संपद्यते परोपकारकरणलक्षणा समी-
 क्षितविद्धिः । ततोऽयमनया सततं प्राणिनामपाचतया गाढमुद्दे-
 जितः । भवत्येव हि बहुरूपानामपि निष्कलतया क्षुपाचगोचरो
 महाप्रयासश्चित्तखेदेहेतुः । अयं तु राजदारको भव्यपुरुष इति
 पाचभूतोऽस्य प्रतिभासते । भव्यपुरुषः सन्नपि यदि दुर्मतिः स्यात्
 ततो न पाचतां लभेत । अयं तु राजदारको यतः सुमतिरतः
 पाचभूत एवेति क्लृप्तमुच्य सदागमस्यात्यन्तवत्सलः । अन्यच्च । अयं
 सदागमो मन्यते । यतोऽस्य दारकस्यैवंरूपतया जनकत्वादेव
 सुन्दरः कर्मपरिणामः जननीत्वादेव चानुकूला काञ्चपरिणतिः
 ततोऽयं विसृज्यमानभावः सुन्दरतया निजस्यभावस्य प्रत्याख्यतया
 कल्याणपारम्पर्यस्य प्रमोदहेतुतयैवंविधपुरुषाणां महर्गस्य मासुप-
 लब्ध नियमेनास्य भविष्यति मनस्येवंविधो वितर्कः । यथा सुन्दरेण
 मनुजगतिर्नगरी यस्यामेष सदागमः परमपुरुषः प्रतिवसति ।
 ममाप्यस्ति प्रायेण योग्यता काचित्तथाविधा यथा तेन सह
 मौलिकः संपन्नः । ततोऽसुं परमपुरुषं विनयेनाराध्यास्य सम्बन्धि
 ज्ञानमभ्यस्यामि । ततो मदनुकूलत्वाज्जननीजनकयोस्ताभ्यां समर्पितो
 भविष्यति ममैव शिष्यः । ततोऽहमस्य संक्रामितनिजज्ञानः कृत-
 कृत्यो भविष्यामीति बुद्ध्यायं सदागमोऽस्य सुमतेर्भव्यपुरुषस्य
 जन्मना सफलमात्मानमवगच्छतीति । अत एव संजातपरितोषतया

जनसमक्षं राजदारकगुणानेष वर्णयति ॥ अष्टहीतसङ्केतयोक्तं ।
 प्रियवशि किं पुनरस्य भगवतः सदागमस्य माहात्म्यं यदैते
 पापिष्ठसत्त्वा नावबुध्यन्ते ऽनवबुध्यमानाश्च नास्य वचने वर्तन्त
 इति । प्रज्ञाविशालयोक्तं । वयस्ये समाकर्ण्य । य एव सर्वथा-
 निवारितशक्तिप्रसरः कर्मपरिणामो महाराजो यथेष्टचेष्टया संसार-
 नाटकमावर्तयमानः सततमौश्वरान्दरिद्रयति सुभगान्दुर्भगयति
 सुकृपान् कुकृपयति पण्डितान्मूर्खयति शूरान् क्लीबयति मानिनो
 दीनयति तिरस्त्रो नारकयति नारकात्मनुष्ययति मनुष्यान्देव-
 यति देवान् पशुभावमानयति नरेन्द्रमपि कौटयति चक्रवर्तिन-
 मपि द्रुमकयति दरिद्रादीनौश्वरादिभावान् प्रापयति किं वज्रना
 यथेष्टं भावपरिवर्तनं विदधानो न कश्चित्प्रतिहन्यते । अथमप्यस्य
 भगवतः सदागमस्य सम्बन्धिगोऽभिधानादपि विभेति गन्धादपि
 पञ्चाक्षते । तथाहि । तावदेष कर्मपरिणाम एतात्समस्तलोका-
 न्संसारनाटकविडम्बनया विडम्बयति यावदयं सदागमो भगवान्
 ऊंकारयति । यदि पुनरेष ऊंकारयेत्ततो भवातिरेकस्यस्य-
 समस्तानां महासमरसङ्घे कातरनर इव प्राणान् स्वयमेव
 समस्तानपि सुञ्चेत् । मोचितास्त्रानेनामुष्मादनन्ताः प्राणिनः ॥
 अष्टहीतसङ्केतयोक्तं । ते किमिति न दृश्यन्ते । प्रज्ञाविशालाह ।
 अस्ति कर्मपरिणाममहाराजशुक्तेरतिक्रान्ता निर्दृतिर्नाम महानगरी ।
 ततस्ते सदागमउद्गारेण कर्मपरिणामप्रभवत्मात्मन्युपलभ्य
 मोचिता वयं सदागमेनेति मत्वा कर्मपरिणामशिरसि पाददान-
 दारेणोद्गीय तस्यां गच्छन्ति । गतास्य तस्यां सकलकाशं समस्तो-

पद्मवचाधरहिताः परमसुखिनश्चिष्टानि । तेन कारणेन ते नेह
 वृश्चन्ते । अमृहीतसङ्केतयोक्तं । यद्येवं किमित्येष सर्वलोकान्
 मोचयति । कदर्पिता ह्येते वराकाः सर्वेऽप्यनेनातिविषमग्रीवतया
 कर्मपरिणामराजेन । तत्र युक्तमस्य महापुरुषशेखरस्य सत्यामेवं-
 विधशक्तौ तत्कदर्शनस्योपेक्षणमिति । प्रज्ञाविशालाह । सत्यमेत-
 त्त्वेवं प्रकृतिरियमस्य भगवतः सदागमस्य यथा वचनविपरीतका-
 रिषु क्षुपाचेन्ववधीरणां विधत्ते । ततस्तेनावधीरिताः सन्तो
 नाधरहिता इति मत्वा गाढतरं कर्मपरिणामराजेन कदर्प्यन्ते ।
 ये तु पाचभूततत्त्वान् निर्देशकारिणो भवन्ति तानेव स्त्रीं प्रकृति-
 मनुवर्तमानः कर्मपरिणामकदर्पनायाः सर्वथायं मोचयति । येऽपि
 लोका भगवतोऽस्य सदागमस्योपरि भक्तिमनोऽप्यस्य सम्बन्धि वचनं
 तथाविधशक्तिविकसतया संपूर्णमनुष्ठातुं न शक्नुवन्ति किं तर्हि
 तन्मध्याद्भुतमं वज्रतरं वज्रं लोकं लोकतरं लोकतमं वा कुर्वन्ति
 भक्तिमाचकं वास्योपरि विदधति नाममात्रं वास्य गृह्णन्ति यदि
 वा येऽस्य भगवतः सम्बन्धिनि वचने वर्तन्ते महात्मानस्तेषामुपरि
 धन्याः कृतार्थाः पुष्टभाजः सुखम्बजन्मान एत इत्यादिवचनशिङ्ग-
 गन्धं पश्यपातं कुर्वन्ति वदन्त्य भगवतो ऽभिधानमात्रमप्यजानानाः
 प्रकृत्यैव चे भद्रका भवन्ति ततश्च मार्गानुसारिसदम्बन्धाद्येनाना-
 भोगतो ऽप्यस्य वचनानुसारेण वर्तन्ते तानप्येवंविधानमप्यविकल्पा-
 लोकांशेष कर्मपरिणामो महानरेन्द्रो यद्यपि संसारनाटके क्रिय-
 न्तमपि काष्ठं नाटयति तथापि सदागमस्याभिप्रेता एत इति
 मत्वा नाधमपाच्यत्वां नारकनिर्धकुमानुषकदमरूपं तेषां

विधत्ते । किं तर्हि केषांचिदनुत्तरसुरूपं दर्शयति केषांचिद्
 ऐवेयकामराकारं प्रकटयति केषांचिदुपरितनकस्योपपन्नदेवरूपतां
 जनयति केषांचिद्धस्तनकस्योपपन्नमहर्द्धिलेखकरणिं कारयति
 केषांचिद्भुविभुरूपतां लक्षयति केषांचिच्चक्रवर्तिमहामण्डलिकादि-
 प्रधानपुरुषभावं भावयति । सर्वथा प्रधानपात्ररूपतां विहाय न
 कदाचिद्रूपान्तरेण ताक्ष्णतयति । तत्पर्याप्तमेतावतास्य भगवतः
 सदागमस्य माहात्म्येन यदेवंविधसामर्थ्ययुक्तोऽप्येव कर्मपरिणामो
 महानूपतिरेतज्ञयाक्रान्तहृदयः स्वप्नेवं वर्तते ।

अन्यच्च कथ्यते तुभ्यं कौतुकं यदि विद्यते ।

रूपं सदागमस्यास्य तद् बुध्यस्व मृगेच्छसे ॥

एष एव जगन्नाथो वत्सलः परमार्थतः ।

एष एव जगन्नाणमेष एव सुबान्धवः ॥

एष एव विपद्गते पततामवलम्बनम् ।

एष एव भवाटव्यामटतां मार्गदेशकः ॥

एष एव महावैद्यः सर्वव्याधिनिवर्हणः ।

एष एव गदोच्छेदकारणं परमौषधम् ॥

एष एव जगद्दीपः सर्ववस्तुप्रकाशकः ।

प्रमादराक्षसान्तर्णमेष एव विमोचकः ॥

एषोऽविरतिजान्मालकस्यपञ्चासनचमः ।

एष एव च योगानां दुष्टानां वारणोद्यतः ॥

शब्दादिचरटाक्रान्ते हतधर्मधने जने ।

समर्थो भगवानेष नान्यस्तस्य विमोचने ॥

एष एव महाघोरनरकोद्धरणचमः ।
 पशुत्वदुःखसङ्गतपायकोऽप्येष देहिनाम् ॥
 एष एव कुमानुस्यदुःखविच्छेदकारणम् ।
 एष एव कुदेवत्वमनःसन्तापनाशकः ॥
 अज्ञानतद्विच्छेद एष एव कुठारकः ।
 एष एव महानिद्राद्रावणप्रतिबोधकः ॥
 एष स्नाभाविकानन्दकारणत्वेन गीयते ।
 सातासातोदयोत्पाद्यमिथ्याबुद्धिविधूनकः ॥
 एष एव गुह्यक्रोधवह्निविध्यापने जलम् ।
 एष एव महामानपर्वतोद्भूतने पविः ॥
 एष मायामहाव्याघ्रीघातने शरभायते ।
 एष एव महासोभनीरधेः शोषणानिष्ठः ॥
 एष हास्यविकारस्य गाढं प्रशमनचमः ।
 एष मोहोदयोत्पाद्यां रतिं निर्णश्यत्यक्षम् ॥
 एष एवारतिपक्षे जनेऽस्मिन्नमृतायते ।
 एष एव भयोद्भ्रान्तसत्त्वधरचणचमः ॥
 एष शोकभराक्रान्तं संधीरयति देहिनाम् ।
 एष एव जुगुप्सादिविकारं शमयत्यक्षम् ॥
 एष कामपिशाचस्य दृढमुच्चाटने पटुः ।
 एष एव च मार्तण्डो मिथ्यात्वध्वान्तसूदनः ॥
 एष एव चतुर्भेदजीवितोच्छेदकारणम् ।
 यतो जीवं ततोऽतीते नयत्येष शिवाक्षये ॥

शुभेतरैण या नास्मा कृता लोकविडम्बना ।
 क्षिप्ते तामेष लोकानामनङ्गस्यानदानतः ॥
 सर्वोत्तमत्वं भक्तानां विधायाच्चयमव्ययम् ।
 एष एव क्षिप्त्युच्चैर्नीचैर्गोचविडम्बनाम् ॥
 एष एव च दानादिशक्तिष्वोद्धारणम् ।
 एष एव महावीर्ययोगहेतुर्ददातः ॥
 अन्यच्च ये महापापा निर्भाग्याः पुद्गलाधमाः ।
 न ते सदागमस्यास्य नामापि वज्र मन्वते ॥
 ततोऽनेन नरेन्द्रेण ते पूर्वोक्तविधानतः ।
 संसारनाटकेनोच्चैः कदर्थ्यन्ते निरन्तरम् ॥
 य एव भाविकस्याणाः पुण्यभाजो नरोत्तमाः ।
 ते सदागमनिर्देशं कुर्वन्ति विहितादराः ॥
 ततोऽपकर्षं राजानं ते विडम्बनकारणम् ।
 संसारनाटकाभ्युक्ता मोदन्ते निर्द्वैतौ गताः ॥
 राजभुक्तौ वसन्तोऽपि राजानं दृष्टतुल्यकम् ।
 सदागमप्रसादेन मन्यन्ते ते निराकुलाः ॥
 किं वाच वज्रनोक्तेन नास्ति तदस्य किञ्चन ।
 सदागमेऽस्मिन् भक्तानां सुन्दरं यत्न जायते ॥
 तदेतदस्य माहात्म्यं किञ्चिद्विशेषेण वर्णितम् ।
 विशेषतः पुनः कोऽस्य गुणानां वर्णनचमः ॥
 ततः प्रज्ञाविज्ञास्त्राया वाक्यमाकर्ष्य विस्मिता ।
 हृदये क्षिप्तवत्येवं सा सन्देशमुपायता ॥

यदिदं प्रियसखा मे विहितं गुणवर्णनम् ।

यदि सत्यमिदं तेन नास्ति तुल्यस्ततोऽपरः ॥

अतः पश्यामि तं तावत्करोमि स्वविनिश्चयम् ।

परप्रत्ययतो ज्ञाते न सन्देहो निवर्तते ॥

ततश्चैवं विचिन्त्य तद्यागृहीतसङ्केतयाभिहिता प्रज्ञाविग्राहा ।

प्रियसखि सुनिश्चितसत्यवादिनीमपि भवतीमधुनाहमनेन सदा-
गमस्यासंभावनीयगुणवर्णनेनात्यर्गसभाषिणीमिव परिकल्पयामि ।

भवन्ति च मे मनसि विकल्पाः । किञ्च परिचितमिति क्त्वा एषा
वर्णयति । अन्यथा कथं कर्मपरिणामो महानरेन्द्रः कुतस्त्रिभि-
यात् । कथं वैकच पुरुषे एतावान् गुणसङ्गतः संभाव्येत । न च

प्रियसखी कदाचन मां विप्रलम्बयति । ततः सन्देहापन्नं दोषायते
मे मनः । अतस्तमात्मपरिचितं परमपुरुषं विशेषतो दर्शयितुमर्हति
मे भवती । प्रज्ञाविग्राहा । सुन्दरमेतदभिप्रेतमेव मे हृदयस्य
अभिगमनीयो द्रष्टव्य एवासौ भगवान् ॥

ततो गते द्वे अपि तन्मूलं । दृष्टस्य ताभ्यां तस्य महाविजय-
रूपावपनपङ्क्तिभिर्विराजितस्थानेकमहापुरुषाकीर्णस्य महाविदेह-
रूपस्य विपणिमार्गस्य मध्ये वर्तमानः प्रधानजनपरिकरितो भूतभ-
वद्भविष्यद्भावस्त्रभावाविर्भावनं कुर्वाणो भगवान् सदागमः । ततः
प्रत्यासन्नोभूय प्रणम्य तत्परणयुगलमुपविष्टे ते तत्तिकटे । तदाकृति-
दर्शनादेव सबद्धमानं सुकुसुमविस्तारोक्तनादगृहीतसङ्केतायाः प्रनष्ट
इव सन्देहः वर्धितस्त्रिजगन्मन्दः समुत्पन्नो विश्रम्भः मतात्मनः कृतार्थता
तद्दर्शनेनेति । ततः प्रज्ञाविग्राहां प्रत्यभिहितमनया । अपि च ।

धन्यासि त्वं महाभागे सुन्दरं तव जीवितम् ।
 यस्याः परिचयोऽनेन पुरुषेण महात्मना ॥
 अहं तु मन्दभाग्यासं वक्षितासं पुरा यथा ।
 न दृष्टोऽयं महाभागः पुरुषः पूतकल्पायः ॥
 नाधन्याः प्राप्नुवन्तीमं भगवन्तं सदागमम् ।
 निर्लक्षणनरो नैव चिन्तामणिमवाप्नुते ॥
 संजाता पूतपापाहमधुना मृगलोचने ।
 तव प्रसादाद् दृष्ट्वेमं महाभागं सदागमम् ॥
 त्वया कमलापचाक्षि येऽस्य संवर्णिता गुणाः ।
 ते तथैव मया सर्वे दर्शनादेव निश्चिताः ॥
 नाहं विशेषतोऽद्यापि वेद्यस्य गुणगौरवम् ।
 नास्त्यन्यः पुरुषोऽनेन तुल्य एतत्तु लक्षणे ॥
 आसीन्मे मन्दभाग्यायाः पुरेभ्यं प्रति संग्रहः ।
 गुणेषु दर्शनादेव साम्प्रतं प्रसन्नं गतः ॥
 निगूढचरितासि त्वं सत्यं सद्भाववर्जिता ।
 यथा न दर्शितः पूर्वं ममैषः पुरुषोत्तमः ॥
 तत्साम्प्रतं मयाप्यस्य भवत्या सह सुन्दरि ।
 दिने दिने समागत्य कर्तव्या पर्युपासना ॥
 गुणाः स्वरूपमाचारं चिन्ताराधनमुच्चकैः ।
 त्वयास्य सर्वं चार्वाङ्गि ज्ञातं कालेन भूयसा ॥
 अतो ममापि तत्सर्वं निवेद्यं वल्लभाशिषि ।
 येनाहमेनमाराध्य भवामि तव सन्निभा ॥

ततः प्रज्ञाविज्ञास्त्राह चाह चारुदितं प्रिये ।
 यद्येवं कुरुषे हन्त सफलो मे परिश्रमः ॥
 अहो विशेषविज्ञानमहो वचनकौशलम् ।
 अहो कृतज्ञता गुर्वी तवेयं चारुलोचने ॥
 सङ्केताभावतो भद्रे न जानीषे सदागमम् ।
 तथापि परमार्थेन योग्यता तव विद्यते ॥
 एवं च कुर्वन्ती नित्यं मया सार्धं विचारणम् ।
 अज्ञातपरमार्थापि ज्ञाततत्त्वा भविष्यसि ॥
 ततः संजाततोषे ते नमस्कृत्य सदागमम् ।
 प्रियसख्यौ गते तावत्सख्यानं तत्र वासरे ॥
 एवं दिने दिने सख्योः कुर्वत्योः सेवनां तयोः ।
 सदागमस्य गच्छन्ति दिनानि किञ्च लीलया ॥

अद्यान्यदा विज्ञास्त्राची प्रोक्ता सा तेन धीमता ।

प्रज्ञाविज्ञास्त्रा सानन्दं पुरुषेण महात्मना ॥
 एष सर्वगुणाधारो भवत्या खेदनिर्भरः ।
 बासकास्त्रासमारभ्य कर्तव्यो राजदारकः ॥
 गत्वा राजकुलं भद्रे विधाय दृढसंगतम् ।
 आवर्ज्य जननीचित्तं धात्री भव कथंचन ।
 त्वयि संजातविश्रम्भो येनाद्यं राजदारकः ।
 सुखं विवर्धमानोऽपि प्रयाति मम वक्ष्यताम् ॥
 ततो निश्चिप्य निःशेषमात्मीयज्ञानकौशलम् ।
 सुपात्रेऽपि भविष्यामि कृतकृत्योऽहमस्मसा ॥

ततो सदादिश्रुत्यार्थं इत्युक्त्वा नतमस्तका ॥
 प्रज्ञाविश्राज्जा तदाकथमनुतस्थौ कृतादरा ॥
 अथासौ भव्यपुरुषस्तां धार्चो प्राप्य सुन्दराम् ।
 लल्लमानः सुखेनास्ते देववद्विवि लीलया ॥
 क्रमात्सर्वधर्मानोऽसौ कल्पपादपसन्निभः ।
 संजातः सर्वलोकानां लोचनानन्ददायकः ॥
 ये ते सदागमेनोच्चैर्भाविनो वर्णिता गुणाः ।
 आविर्भूताः समस्तास्ते कौमारे तस्य तिष्ठतः ॥
 ततः परिचयं कर्तुं तथा प्रज्ञाविश्राज्जया ।
 नीतः सदागमाभर्षे सोऽन्यदा राजदारकः ॥
 स च तं वीक्ष्य पुण्यात्मा महाभागं सदागमम् ।
 भाविभङ्गतया धन्यः परं हर्षसुपागतः ॥
 ततः प्रणम्य सङ्गत्वा निषण्णोऽसौ तदग्निके ।
 आकर्णितं मनोहारि तदाकथमव्यतोपमम् ॥
 आवर्जितो गुणैस्तस्य प्रशङ्ककरनिर्मलैः ।
 स भव्यपुरुषश्चित्ते ततस्त्रेदमचिन्तयत् ॥
 अस्याहो वाक्यमाधुर्यमहो रूपमहो गुणाः ।
 अहो मे धन्यता येन नरोऽयमवलोकितः ॥
 धन्येयं नगरौ यस्यां वसत्येष सदागमः ।
 संजातः पूतपापोऽहं दर्शनादस्य धीमतः ॥
 गूढमेष भवद्भूतभाविभावविभावनम् ।
 भावतो भगवानुच्चैः करोत्येव सदागमः ॥

तदेष सदुपाध्यायो यदि संपद्यते मम ।
 ततोऽहमस्य नेदिष्ठो गृह्णामि सकलाः कलाः ॥
 ततः प्रज्ञाविशालायास्तेनाकूतं निवेदितम् ।
 जननीजनकयोर्गत्वा तथापि कथितं वचः ॥
 प्रादुर्भूतस्तयोक्तोषः प्रविधाद्य महोत्सवम् ।
 ततः समर्पितस्ताभ्यां सोऽन्यदा शुभवासरे ॥
 कथं ।

कृतकौतुकसत्कारः परिपूज्य सदागमम् ।
 स भव्यपुरुषस्तस्य शिष्यत्वेन निवेदितः ॥
 शिताम्बरधरो धीरः शितभूषणभूषितः ।
 शितपुष्पभरापूर्णः शितचन्दनचर्चितः ॥
 ततो महाप्रमोदेन विनयेन विनेयताम् ।
 प्रपन्नस्तस्य पुण्यात्मा कलापट्टणकाम्यया ॥
 ततो दिने दिने याति स पार्श्वे तस्य धौमतः ।
 सदागमस्य जिज्ञासुः सार्धं प्रज्ञाविशालया ॥

अन्यदा हृष्टमार्गेऽसौ लीलयास्तो सदागमः ।
 स भव्यपुरुषोऽभ्यर्च्य युक्तः प्रज्ञाविशालया ॥
 स भूरिनरसङ्घातपरिवारितविपद्दः ।
 अग्रेषभावसङ्गावं वदन्नास्तो सदागमः ॥
 अथागृहीतसङ्केता सख्याः पार्श्वे समागता ।
 गत्वा सदागमं सापि निषणा शुद्धभूतले ॥
 पृष्टा प्रियसखी वार्तां मागितो राजदारकः ।

स्थिता सदागममुखं पश्यन्ती क्षितिरेषणा ॥

इतश्चैककालमेवैकस्यां दिशि समुत्पन्नितो वाक्कलकलः श्रूयते
विरचविषमंङ्किष्ठमध्वनिः समाकर्ण्यते दुर्दान्तलोककृतोऽद्भुतहासः ।
ततः पातिता तदभिसुखा समस्तपर्वदा दृष्टिः । आवदिक्षिप्त-
समस्तगात्रो भस्मना चर्चितो गैरिकहस्तकैः खचितक्षृण्मघौपुष्पकै-
र्विनाटितो स्रजमानया कण्वीरमुष्टमासया विडम्बितो वचःस्रजे
घुर्षमानया शरावमासया धारितातपत्रो जरत्पिटकस्रजेन
बद्धस्रोत्रो गञ्जैकदेशे आरोपितो रासभे वेष्टितः समन्ताद्राज-
पुरुषैः निन्द्यमानो लोकेन प्रकल्पमानशरीरः तरलतारमितसेत-
सातिकातरया भयोद्भ्रान्तहृदयो दशापि दिशो निरीक्षमाणो
नातिदूरादेव दृष्टः संसारिजीवनामा तस्करः ।

तं च दृष्ट्वा संजाता प्रज्ञाविज्ञासाक्षाः कदम्बा । चिन्तित-
मनसा । यदि परमस्य वराकस्यामुष्मात् सदागमासुकाशात् चाक्षं
नान्यस्मात्कुतश्चित् । ततो गता तदभिसुखं । दर्शितोऽस्मै यत्नेन
सदागमो ऽभिहितं च । भद्रामुं भगवन्तं शरणं प्रतिपद्यन्तेति । स
च सदागममुपलभ्य सहसा संजातास्यास इव किञ्चिच्चिन्तयन्ननाख्ये-
यमवस्थान्तरं वेद्यमानः पश्यतामेव लोकानां निमीक्षिताक्षः
पतितो धरणीतले । स्थितः कियन्तमपि काक्षं निश्चलः । किमेत-
दिति विक्षिता नागरकाः । सन्धा कथञ्चिच्चेतना । ततः समुत्पाद्य
सदागममुद्दिश्यासौ चायध्वं नाथास्त्रायध्वमिति मन्त्रा शब्देन
पूजितवान् । ततो मा भैषीरभवमभयं तवेत्यात्मसितोऽसौ
सदागमेन ।

ततस्तदाकर्ण्य प्रपन्नोऽयं सदागमस्य शरणं । अङ्गीकृतस्यानेन ।
अतो न गोचरोऽधुना राजशासनस्येति विशिष्य विदितसदागम-
माहात्म्याः सभयाः प्रत्यक्षपदैरपहृताः प्रकम्पमानास्ते राजपुरुषाः
स्थिता दूरदेशे । ततो विभ्रम्भीभूतो मनाक् संसारिजीवः । पृष्टो
गृहीतसङ्केतया । भद्रं कतमेन व्यतिकरेण गृहीतस्त्वमेभिः
कृतान्तासङ्कुप्यै राजपुरुषैरिति ।

सोऽवोचत् । असमनेन व्यतिकरेण । अनास्थेयः स्वप्नेव व्यतिकरः ।
यदि वा जानक्येवासुं व्यतिकरं भगवन्तः सदागमनाथाः । किमा-
ख्यातेन । सदागमेनोक्तं । भद्रं महत्कुतूहलमस्याः । अतस्तदपनो-
दायं कथयतु भवान् । को दोषः । संसारिजीवेनोक्तं । यदाज्ञा-
पयन्ति नाथाः । केवलं जनसमक्षमात्मविडम्बनां कथयितुं न पार-
यामि । ततो विविक्तमादिशन्तु नाथा इति । ततः सदागमेन
विशोकिता परिचत् । स्थिता गत्वा दूरदेशे । प्रज्ञाविशालाद्युत्ति-
ष्ठन्ती त्वमप्याकर्ण्यस्येति भणित्वा धारिता सदागमेन । तस्यास्य
निकटवर्ती सदागमवचनेनैव भव्यपुरुषोऽपि स्थित एव । ततस्तेषां
चतुर्णामपि पुरतः केवलमगृहीतसङ्केतासुद्दिश्य प्रजल्पितोऽसौ
संसारिजीवः ।

अस्तीह लोके आकाशप्रतिष्ठमनन्तजनाकुलमसंख्यवहारं नाम
नगरं । तत्र सर्वस्मिन्नेव नगरेऽनादिवनस्पतिनामानः कुलपुत्रकाः
प्रतिवसन्ति । तस्मिंश्चास्मैव कर्मपरिणामस्य महानरेन्द्रस्य सम्बन्धिनाव-
त्यन्ताबोधतीव्रमोहोदयनामानौ सकलकाशस्थायिनौ बद्धाधिकृत-
जहन्तमौ प्रतिवसतः । ताभ्यां चात्यन्ताबोधतीव्रमोहोदयाभ्यां तत्र

नगरे यावन्तो लोकास्ते सर्वेऽपि कर्मपरिणाममहाराजादेशेनैव सुप्ता
 इवास्तृष्टचेतन्यतया मत्ता इव कार्याकार्यविचारशून्यतया मूर्छिता
 इव परस्परं लोलुभूततया मृता इव लक्ष्यमाणविशिष्टचेष्टाविक-
 लतया निगोदाभिधानेष्वपवरकेषु प्रक्षिप्य संपिण्डताः सकलकाशं
 धार्यन्ते । अत एव च ते लोका गाढसंमूढतया न किञ्चित्तेजसि
 न भाषन्ते न विशिष्टं चेष्टन्ते नापि ते क्षिप्तन्ते न भिद्यन्ते न
 दहन्ते न श्लाघन्ते न कुहन्ते न प्रतिघातमापद्यन्ते न व्यक्तां वेदना-
 मनुभवन्ति नाप्यन्यं कंचन लोकव्यवहारं कुर्वन्ति । इदमेव च
 कारणमुररौक्यं तस्मिन्ममसंख्यवहारमिति नास्तीति गीयते । तत्र
 नगरे संसारिजीवनामाहं वास्तव्यकुटुम्बिकोऽभूत्वं । गतस्तत्र वसतो
 ममानन्तः कालः ॥

अन्यदा दत्तास्थाने तीव्रमोहोदयमहत्तमे तन्निष्कटवर्तिनि
 चात्यन्तताबोधवशाधिहते प्रविष्टा समुद्रवीचिरिव मौक्तिकनिकर-
 वाहिनी प्रावृट्काललक्ष्मीरिव समुन्नतपयोधरा मलयमेखलेव
 चन्दनगन्धधारिणी वसन्तश्रीरिव दक्षिणपक्षतिलकाभरणा तत्परि-
 णतिर्नाम प्रतीहारौ । तथा चावनिस्तन्यस्तजालुहस्तमस्तकथा विधास्य
 प्रणामं विरचितकरपुटमुकुलतया विभ्रमं । देवैश्च सुगृहीतनामधेयस्य
 देवस्य कर्मपरिणामस्य सम्बन्धौ तन्निधोगो नाम दूतो देवदर्शन-
 मभिमुखं प्रतीहारभूमौ तिष्ठति । तदेवमवस्थिते देवः प्रमाण-
 मिति । ततो निरीक्षितं तीव्रमोहोदयेन संसंभ्रममत्यन्ताबोधवदनं ।
 स प्राह । शीघ्रं प्रवेष्टव्यं तं भवती । ततो यदाज्ञापयति देव
 इत्यभिधास्य प्रवेष्टितः प्रतीहार्या तन्निधोगः । तेनापि सविनय-

सुपसृत्य प्रणतो महत्तमो ब्रह्माधिकृतश्च । अभिनन्दितस्तार्भ्यां ।
दापितमासनं । उपविष्टोऽथैः कृतोचिता प्रतिपत्तिः । ततो
विमुच्यासनं बद्धा करमुकुलं कृत्वा लल्लाटतटे तौत्रमोहोदयेनोक्तं ।
अपि कुशलं देवपादानां महादेव्याः प्रेषपरिजनस्य च । तन्नियोगे-
नोक्तं । सुष्टु कुशलं । तौत्रमोहोदयेनोक्तं । अनुपहोऽयमस्माकं
यद्वचभवतः प्रेषणेनानुसृता वयं देवपादैरिति । अतः कथय यदा-
गमनप्रयोजनमिति । तन्नियोगेनोक्तं । कोऽन्यो भवन्तं विहाय
देवपादानामनुपहारः । आगमनप्रयोजनं पुनरिदं ।

अस्ति तावद्विदितैव भवतां विशेषेण माननीया प्रष्टव्या सर्व-
प्रयोजनेष्वलङ्घनीयवाक्यापिन्यमाहात्म्या च भगवती लोकस्थिति-
र्नाम देवपादानां महत्तमा भगिनी । तस्याश्च तुष्टेर्देवपादैः
सकलकालमेषोऽधिकारो वितीर्णः । यथास्ति तावदेषोऽस्माकं सर्वदा
परिपन्थी कथंचिदुन्मूलयितुमशक्यः सदागमः परमशुभः । ततो
ऽयमस्माद्वक्ष्यमभिभूय कश्चिदन्तरान्तरा लब्धप्रसरतयास्मादीयभुक्तेर्नि-
स्सारयति कांश्चिन्नोकान् स्थापयति चास्माकमगम्यायां निर्द्वैतौ
नगर्था । एवं च स्थिते विरलीभविष्यत्येष काश्चैन लोकः । ततः
प्रकटीकरिष्यत्यस्माकमयशः । तन्न सुन्दरमेतत् । अतो भगवति
लोकस्थिते त्वेदं विधेयं । अस्ति ममाविचलितरूपमेतदेव प्रयो-
जनमपेक्ष्य संरक्षणौघमसंबन्धवहारं नाम नगरं । ततो यावन्तः सदा-
गमेन मोचिताः सन्तो मदीयभुक्तेर्निर्गत्य निर्द्वैतिनगर्थां गच्छन्ति
लोकास्तावन्त एव भगवत्या तस्मादसंबन्धवहारनगरादानीय मदीयशेष-
स्त्रानेषु प्रचारणीयाः । ततः प्रचुरलोकतया सर्वस्त्रानानां सदागम-

मोचितानां न कस्यिदार्तामपि प्रपन्नयिष्यति । यतो न भवत्यस्याकं
 छायाञ्चानिरिति । ततो महाप्रसाद इति कृत्वा प्रतिपन्नः सोऽधि-
 कारो लोकस्थित्या । अहं च यद्यपि देवपादोपजीवी तथापि
 विशेषतो लोकस्थितेः प्रतिबद्धः । अत एव तद्वारेण तन्त्रियोग इति
 प्रसिद्धोऽहं लोके । मोचितास्य कियन्तोऽपि साम्प्रतं सदागमेन
 लोकाः । ततोऽहं भगवत्या लोकस्थित्या युष्मन्मूकं तावतां लोका
 नामानयनायेह प्रहित इति । एतदाकर्ण्य भवन्तः प्रमाणं ।

ततो यदाज्ञापयति भगवतीति प्रतिपन्नं तच्छासनं महत्तमेन
 वलाधिक्षतेन च । ततो महत्तमेनोक्तं । भद्र तन्त्रियोग तावदुत्तिष्ठ
 दर्शयामो भद्रस्यासंख्यवहारनगरलोकप्रमाणं येन गतः सन् निवेद-
 यमि त्वं देवपादेभ्यः कालान्तरेऽपि येन न भवति तेषां लोकवि-
 रलीभवनचिन्ता । तन्त्रियोगेनोक्तं । यदाज्ञापयत्यर्थः । ततः समु-
 त्थितास्त्रयोऽपि नगरं निरीक्षितुं । दर्शिताः समुच्छ्रितकरेण
 पर्यटता तीव्रमोहोदयेनासंख्येया गोलकनामानः प्रासादास्तन्त्रियो-
 गस्य । तन्मध्यवर्तिनस्यासंख्येया एव दर्शिता निगोदनामानोऽपव-
 रकाः । ते च विदग्धिः साधारणशरीराणीत्यभिधीयन्ते । तदन्तर्भू-
 तास्य दर्शिता अनन्ता लोकाः । ततो विस्मितस्तन्त्रियोग उक्तो
 महत्तमेन । भद्र दृष्टं नगरप्रमाणं । स प्राह । सुष्ठु दृष्टं । ततः
 स हस्ततालमद्वृद्धाभेन विहस्य तीव्रमोहोदयेनोक्तं । पश्यत विमूढतां
 सदागमस्य । स हि किञ्च सुगृहीतनामधेयस्य देवस्य कर्मपरिणा-
 मस्य समन्धिनं लोकं निर्वाहयितुमभिलषति । न जानीते वरा-
 कस्तत्प्रमाणं । तथाहि । अत्र नगरे तावदसंख्येयाः प्रासादास्तेषु

प्रत्येकमसंख्येया एवापवरकाः । तेषु चैकैकस्मिन्नमन्तलोकाः प्रतिव-
सन्ति । अनादिऋतस्यास्य सदागमस्यायं लोकनिर्वाहणरूपो ग्रहः ।
तथापि तेनेयता कालेन निर्वाह्यता यावन्तोऽचैकस्मिन्नपवरके
लोकास्तेषाममन्तभागमात्रं निर्वाहितं । ततः केयं देवपादानां
लोकविरलीभवनचिन्ता । तन्नियोगेनोक्तं । सत्यमेतदस्यैव सायं
देवस्याप्यवष्टम्भः । विशेषतः पुनर्युगद्वयमेतदहं कथयिष्यामि ।
अन्यच्च । उक्तं भगवत्या लोकस्थित्या यथा न भवता कासत्वेपः
कार्थः । तत्संपाद्यतां ग्रीष्मं तदादेश इति ।

ततः स्थितावुत्सारके महत्तमवसाधिक्तौ । महत्तमेनोक्तं ।
केऽत्र प्रस्थापनायोग्या इति । अत्यन्ताबोधः प्राह । आर्यं किमत्र
बहुनालोचितेन । ज्ञाप्यतामेष व्यतिकरो नागरलोकानां दीयतां
पटहकः क्रियतां घोषणा । यथा । देवकर्मपरिणामादेशेन कियद्भि-
रपि लोकैरितः स्थानात्तदीयश्रेष्ठस्थानेषु गन्तव्यं । अतो येषामस्ति
भवतां तत्र गमनोत्साहस्ते स्वयमेव प्रवर्तन्तामिति । ततोऽनुकूल-
तया श्रेष्ठस्थानानामुत्सङ्कक्षिता वयमिति च मत्वा भूयांसो लोकाः
स्वयमेव प्रवर्तिष्यन्ते । ततो विशेषतो नेयलोकसंख्यां पृष्ट्वा तन्नि-
योगं तेषां मध्याद्येऽस्मभ्यं रोचिष्यन्ते तानेव तावत्संस्थान् प्रहेष्याम
इति । महत्तमेनोक्तं । भद्रं स्वयमपि परिहितस्य भक्तिं न
जानीषे त्वं । यतोऽमीभिर्लोकैर्न कदाचिद्दृष्टं स्थानान्तरं अतो न
जानन्ति तत्स्वरूपमपि किं पुनस्तस्थानुकूलता । अनादिप्रवाहेण
सात्रैव वसन्तो रतिसुपगताः खल्वेते । तथानादिसम्बन्धेनैव ऋत-
स्नेहाः परस्परं नेच्छन्ति वियोगं । तथाहि । पश्यतु भद्रो येऽत्र

लोकः एकैकस्मिन्नपवरके वर्तन्ते ते ऽतिस्निग्धतयात्मनो नाहं
सम्बन्धमुपदर्शयन्तः समकस्तुच्छयन्ति समकं निःस्पृहयन्ति समकमा-
हारयन्ति समकं निर्हारयन्ति एकस्मिन्स्थितमात्रे सर्वे स्थित्यन्ते
एकस्मिन्जीवन्ति सर्वेऽपि जीवन्ति । तत्कथमेते स्थानान्तरगुणज्ञान-
रहिता एवंविधप्रेमबद्धात्मानस्य स्थितमेव प्रवर्तयन्ते । तस्मादपरः
कश्चित्प्रस्थानोचितलोकपरिज्ञानोपायस्मिन्वृत्ता भवतेति । ततः
पर्याकुलीभूतो ब्रह्माधिष्ठितः किमत्र विधेयमिति ।

इतश्चास्ति भवितव्यता नाम मम भार्या । सा च घ्राटिका-
बद्धः सुमटो वर्तते यतोऽहं नाममात्रेणैव तस्या भर्तृति प्रसिद्धः ।
परमार्थतः पुनः सैव भगवती मदीयगृहस्य श्रेयलोकगृहाणां च
सम्बन्धिनीं समक्षामपि कर्तव्यतां तन्मयति । यतः सा अचिन्त-
माहात्म्यतया स्वयमभिरुचिमतमैर्बटयन्ती नापेक्षतेऽन्यसम्बन्धि-
पुरुषकारं सहायतया न विचारयति पुरुषातुल्लभप्रतिकूलभावं न
गणयत्यवसरं न निरूपयत्यापद्रुतं न निवार्यते सुरगुरुणापि बुद्धि-
विभवेन न प्रतिस्पर्धते विबुधपतिनापि पराक्रमेण नोपलभ्यते
योगिभिरपि तस्याः प्रतिविधानोपायः । अत्यन्तमसंभावनीयमप्यर्थं
सा भगवती स्वरतलवर्तिनमिव लीलायां संपादयति । ज्ञायति
च प्रत्येकं समस्तलोकानां यस्य यदा यच्च यथा यावद्यच्च प्रयोजनं
कर्तव्यं ततस्तस्य तदा तच्च तथैव तावन्तदेव प्रयोजनं रचयन्ती न
चिन्तुवनेनापि निवारयितुं पार्यते । किं च । यदि शक्रचक्रवर्त्या-
दीनामपि कथ्यते यथा भद्रिका भवतामुपरि भवितव्यतेति तत-
स्तेऽपि तुल्यन्ति हृदये दर्शयन्ति मुखप्रसादं विस्फारयन्ति लोचने

इदति कथकाय पारितोषिकं कुर्वन्त्यात्मनि बद्धमानं कारयन्ति
महोत्सवं वादयन्त्यानन्ददुःखं चिन्तयन्त्यात्मनः कृतकृत्यतां मन्यन्ते
सफलं जन्मेति किं पुनः श्रेयसोका इति । अथ तेषामपि शक्र-
चक्रवर्त्यादीनां कथ्यते यथा न भद्रिका भवतामुपरि भवितव्यतेति
ततस्ते कल्पन्ते भवतिरेकैष प्रतिपद्यन्ते दीनतां कुर्वन्ति क्षणेन
कृष्णमुखं निमीकयन्ति वीक्षणं दृश्यन्ति कथकाय समध्यास्यन्ते
चिन्तया गृह्यन्ते रक्षणकेन परित्यजन्ति शोकातिरेकेणेतिकर्तव्यतां
आलोचयन्ति तन्मसादार्थमनेकोपायान् — किं बद्धना — न क्षमन्ते
तस्मान्मुष्ठायां मन्त्रागपि चिन्तनिवृत्तिं कथमेषापि पुनः प्रसृष्टी-
भविष्यतीत्युद्देगेन किं पुनः समान्यजना इति । सा पुनर्भगवती
यदात्मने रोचते तदेव विधत्ते न परं विज्ञापयन्तं विक्षपन्तं
प्रतिकुर्वन्तं वापेक्षते । अहमपि तद्भयोद्भान्तचित्तो यदेव सां
किंचित्कुर्वते वदेष्टया चेष्टया तदेव बद्ध मन्यमानस्तस्याः पतिरपि
कर्मकर इव जय देवि जय देवीति ब्रुवाणस्तिष्ठामि । अपि च ।

सा सर्वथ कृतोद्योगा सा ज्ञातभुवनोचिता ।

सा जागर्ति प्रसृष्टेषु सा सर्वस्य निरूपिका ॥

सा केवलं जगत्पथं विचरन्ती निराकुला ।

न कुतश्चिद्विभेत्युच्चैर्मन्त्रवद्भवहस्तिनी ॥

सा कर्मपरिणामेन महाराजेन पूजिता ।

यतोऽनुवर्तयत्येव तामेषोऽपि प्रयोजने ॥

तथान्येऽपि महात्मानः कुर्वन्ति स्वं प्रयोजनम् ।

यान्तोऽनुकूलतां तस्या यत एतदुदाहृतम् ॥

बुद्धिरुत्पद्यते यादृग् व्यवसायस्य तादृशः ।

सहायास्तादृशाश्चैव यादृशी भवितव्यता ॥

तस्यास्य मदीयगृहिण्या भवितव्यतायाः सम्बन्धिनमेनं गुण-
सन्दोहं जानात्येव सोऽत्यन्ताबोधो ब्रह्माधिकृतः । ततस्तस्य तदा
पर्यालोचयतश्चेतसि परिस्फुरितं । अये किमहमेवं सत्यभ्युपाये
चिन्तयात्मानमाकुञ्चयामि । यतो जानात्येव सा संसारिजीवपत्नी
भवितव्यता येऽपि प्रज्ञापनोचिता लोकास्तेषां स्वरूपमिति । अतस्ता-
मेवाह्वयं पृच्छामि । ततः कथितस्त्रीमोहोदयाय तेन स्त्राभि-
प्रायः । सुन्दरमेतदिति वज्रमतं तस्यापि तस्या आकारणं । ततः
प्रहितः पुरुषः । समाह्वता भवितव्यता । समागता वेगेन प्रवेष्टिता
प्रतीक्षार्या । महाप्रभावेयं सर्वापि स्त्री किञ्च देवतेति विचिन्त्य
कृतं तस्याः पादपतनं वाचिकं महत्तमब्रह्माधिकृताभ्यां । अभि-
नन्दितौ तौ तथाग्रीर्वादेन । दापितमासनं । उपविष्टा भवित-
व्यता । ततो ब्रह्माधिकृताभिमुखं महत्तमेन चाक्षिता धूषता ।
ततस्तेन कथयितुमारब्धस्तस्यै तस्मिन्योगव्यतिकरः । ततो हसितं तथा ।
स प्राह । भद्रे किमेतत् । भवितव्यताह । न किञ्चित् । ब्रह्माधि-
कृतेनोक्तं । तत्किमकाण्डे हसितं । भवितव्यताह । अत एव यतो न
किञ्चिदिदं । ब्रह्माधिकृतेनोक्तं । कथं । भवितव्यताह । सत्यमत्यन्ता-
बोधोऽसि यस्त्वमेनमपि व्यतिकरं मह्यं कथयसि । कृतोद्योगाह-
मेवंविधेषु व्यतिकरेषु । साक्षयाम्यनन्तकालभाविनोऽपि सर्वव्यति-
करणहं किं पुनः साम्प्रतिकान् । अतो निष्प्रयोजनत्वाच्च किञ्चिदे-
तत्त्वदीयकथनं ममेति । अत्यन्ताबोधः प्राह । सत्यमिदं । विस्मृतं मे

तावकं माहात्म्यं । सोढव्योऽयमेको ममापराधो भवत्या । अन्यच्च । प्रस्थापय त्वमेव येऽच प्रस्थापनोचिता श्लोकाः । किं नो व्यापारेण । भवितव्यतथोक्तं । एकस्तावदेव एव मदीयो भर्ता प्रस्थापनयोग्यः तथान्ये च ये तज्जातीयः । बलाधिकृतेनोक्तं । त्वमेव जानीषे किमचोक्तेन ॥

ततो निर्गता भवितव्यता । आगता मम समीपे । कथितो व्यतिकरः । मयोक्तं । यद्देवी जानीते । ततः समुच्चक्षितोऽहमन्ये च मज्जातीयास्तन्मित्रयोगाभिप्रेतसङ्ख्यानुसारेण । उक्तौ च भवितव्यतया महत्तमबलाधिकृतौ । यदुत मया युवाभ्यां चामीभिः सह यातव्यं । यतो भर्तृदेवता नारीति न मोक्तव्यो मया संसारिणीवो यतस्यास्ति युवयोरपि प्रतिजागरणीयमेकाचनिवासं नाम नगरं— तचामीभिर्लोकैः प्रथमं गन्तव्यं—अतो युज्यते युवाभ्यां सहैवामीषां तचासितुं नान्यथा । ततो यद्भवती जानातीत्यभिधाय प्रतिपन्नं तद्वचनं महत्तमबलाधिकृताभ्यां । प्रवृत्ताः सर्वेऽपि समागतास्तदेकाचनिवासं नगरं ।

तच्च च नगरे महान्तः पञ्च पाटका विद्यन्ते । ततोऽहमेकं पाटकं कराग्रेण दर्शयता तीव्रमोहोदयेनाभिहितः । भद्रं संसारि-जौव तिष्ठ त्वमच पाटके । यतोऽयं पाटकोऽसंव्यवहारनगरेण बद्धतरं तुल्यो वर्तते ततो भवितव्यतया तिष्ठतो धृतिरिति । तथाहि । यथा तचासंव्यवहारनगरे गोलकाभिधानानां प्रासादानां मध्यवर्तिनो ये निगोदाभिधाना अपवरकास्तेषु ये श्लोकाः प्रत्येक-मनन्ताः संपिण्डिताः स्नेहाबन्धेन प्रतिवसन्ति अचापि पाटके बद्ध-

तमा लोकास्तथैव प्रतिवसन्ति । केवलमसंख्यवहारमनगरसम्बन्धिनां न कश्चिल्लोकव्यवहारेऽवतरन्तीति असांख्यवहारिका इत्युच्यन्ते । ते हि यदि परं यूयमिव भगवत्या लोकास्त्रितेरादेशेन सहदेवा-
न्यस्थानेषु गच्छन्ति नान्यथा । एते पुनरस्य पाटकस्य सम्बन्धिनां
लोकाः कुर्वन्ति लोकव्यवहारं समाचरन्ति श्रेष्ठस्थानेषु गमागमं ।
तेन सांख्यवहारिका इत्यभिधीयन्ते । तथा तेषामसंख्यवहारमनगर-
सम्बन्धिनामनादिवनस्पतय इति सर्वेषामपि सामान्याभिधानं एत-
त्पाटकसम्बन्धिनां तु वनस्पतय इत्येतावान् विशेषः । तथा प्रत्येक-
चारिणीऽपि प्रासादापवरकन्यायरक्षितां सुत्कल्लचारेणाच विद्यन्ते
तेऽसंख्येया लोकाः । ततस्तिष्ठ त्वमच पूर्वपरिचितमनगरसमानं
एवाद्यं पाटकस्तवेति । ततो मयोक्तं । यदाज्ञापयति देवः ॥

ततः स्थापितोऽहमेकस्मिन्नपवरके । श्रेष्ठलोकास्तु केचिन्मदीय-
विधानेनैव स्थापितास्तथैव पाटके केचिन्सुत्कल्लचारेण केचित्पुनर्नीताः
पाटकान्तरेऽस्त्विति । ततोऽहं तच्च साधारणग्ररीरनास्त्रि भद्रे ऽप-
वरके पूर्वोक्तस्थित्यैव सुप्त इव मत्त इव मूर्छित इव मृत इवानन्त-
लोकैः संपिण्डितैस्तैः समकसुच्छसन् समकं निःसृजन् समकमा-
हारयन् समकं निर्हारयन् स्थितोऽनन्तकालमिति ॥

अन्यदा कर्मपरिणाममहाराजादेशेनैवानुमतो महत्तमबलाधि-
कृताभ्यां निःसारितस्ततोऽपवरकन्यायाद् भवितव्यतया धारितस्तथैव
पाटके पुनरसंख्यकालं प्रत्येकचारितयेति ॥

इतश्च पूर्वमेव कर्मपरिणाममहाराजेन परिपृच्छ्य लोकस्थितिं
समालोच्य सह काष्ठपरिणत्या ज्ञापयित्वा निधतिथदृच्छादीनाम-

सुमते भवितव्यताया अपेक्ष्य विविधाकारं श्लोकसंभवमात्मैयसा-
मर्थ्यप्रभवैः परमाद्युभिर्निष्पादिताः सर्वार्थकारिण्य एकभववेद्यसंज्ञाः
प्रधानगुटिकाः । समर्पिता भवितव्यतायाः । सा चाभिहिता
तेन । यथा भद्रे समस्तश्लोकव्यापारकरशोध्यता त्वं आन्ताधि
समस्तश्लोकानां क्षणे क्षणे नानाविधसुखदुःखादिकार्याणि संपादयन्ती
ततो गृह्याणामूर्मुटिकाः । ततस्त्वया तासामेकैकस्य सत्त्वस्य जीर्णायां
जीर्णायामेकैकस्यां गुटिकायामन्या दातव्या । ततः संपादयिष्यन्धेताः
स्वयमेव विविधमयैकत्र जन्मवासके वसन्तु प्रत्येकं सत्त्वेषु तवेष्टं
सर्वं प्रयोजनमिति भविष्यति ते निराकुलता । ततः प्रतिपन्नं
भवितव्यतया तद्वाजप्रासनं । विधत्ते च सकलकाशं समस्तसत्त्वानां
तथैव सा तं गुटिकाप्रयोगं ।

ततोऽहं यदा तपासंव्यवहारनगरेऽभूवं तदा मम जीर्णायां
जीर्णायामपरां सा गुटिकां दत्तवती । केवलं सूक्ष्ममेव मे
रूपमेकाकारं सर्वदा तत्प्रयोगेण विहितवती । तत्र पुनरेकाक्षनि-
वासनगरे समागता तीव्रमोहोदयात्यन्ताबोधयोः कुट्टरक्षमिव
दर्शयन्ती तेन गुटिकाप्रयोगेण ममानेकाकारं स्वरूपं प्रकटयति
स्व । यतः कृतोऽहं तत्र पाटके वर्तमानः कश्चिदवसरे सूक्ष्मरूपः ।
तत्रापि कश्चित्पर्याप्तकरूपः कश्चिदपर्याप्तकरूपः । तथा कश्चिदवसरे
विहितोऽहं बादराकारः । तत्रापि कश्चित्पर्याप्तकरूपः कश्चिदपर्याप्त-
करूपः । तथा बादरः सन् कश्चिदपरवरकवतीं कश्चित्प्रत्येकचारी ।
अत्रापि कश्चिदङ्कुराकारधारः कश्चित्कन्दरूपः कश्चिन्मूलभाजी
कश्चित्कृशचारी कश्चित् स्कन्धवतीं कश्चिच्छाखाचरः कश्चित्प्रशाखागतः

कश्चित्प्रवालसञ्चरिणुः कश्चित्पत्राकारः कश्चित्पुष्पसंज्ञः कश्चित्फला-
त्मकः कश्चिद्वीजस्वभावः तथा कश्चिन्मूलबीजः कश्चिदगबीजः कश्चि-
त्पर्वबीजः कश्चित् स्कन्धबीजः कश्चिद्वीजरहः । कश्चित्समूर्द्धनजः तथा
कश्चिद् दृष्टाकारः कश्चिद्गुल्मरूपः कश्चित्प्रतात्मकः कश्चिद्वस्त्रस्वभावः
कश्चिद्भुरितात्मक इति । तथारूपेण च वर्तमानं मामुपलभ्यान्यथा-
मनगरसम्बन्धिनो लोकाः कम्पमानं भवितव्यतायाः समक्षमेव
हिन्दन्ति भिन्दन्ति दक्षन्ति पिबन्ति मोटयन्ति क्षुब्धयन्ति
तच्छृण्वन्ति दृष्टन्ति गानाकदर्थनाभिः कदर्थयन्ति । तथापि
भवितव्यता तत्रोपेक्षां कुरुते ॥

ततोऽतिवाहिते तथाविधदुःखैरनन्तकाले जीर्णायां पर्यवसान-
कालदत्तायां गुटिकायां दत्ता भवितव्यतया ममान्या गुटिका ।
तत्रभावाद्गतोऽहं द्वितीयपाटके । तत्र च पार्थिवसंज्ञया लोकाः
प्रतिवसन्ति । ततोऽहमपि तेषां मध्ये संपन्नः पार्थिवः । विदुम्बि-
तस्तत्रापि भवितव्यतयापरापरगुटिकादानद्वारेण सूक्ष्मवादरपर्षाप्त-
कापर्याप्तकरूपतया कृष्णनीलश्वेतपीतलोहितवर्णादिरूपतया सिक-
तोपलक्षवणहरितालमनःशिलाञ्जनशुद्धपृथिव्याद्याकारतया चासं-
ख्येयं काष्ठं । तितित्चितानि च तत्र पाटके वसता मया भेदनद-
लनचूर्णनखण्डनदहनादीनि दुःखानि ॥

ततः पर्यन्तगुटिकाजरावसाने दत्ता भवितव्यतया ममान्या
गुटिका । गतोऽहं तन्माहात्म्येन तृतीये पाटके । तत्र चाप्याभिधानाः
कुटुम्बिनः प्रतिवसन्ति । ततो ममापि तत्र गतस्य संपन्नमायूरूपं ।
विगोपितस्तत्रायहं जीर्णायां जीर्णायामपरापरां गुटिकां दत्त्वा

रूपान्तरं संपादयन्त्या भवितव्यतया असंख्येयमेव कालं । तथाहि ।
गतोऽहमवस्थायद्विमर्शिकाहरतनुशुद्धोदकाद्यनेकभेदरूपो रूपरस-
मन्धसर्गभेदेन विचित्राकारस्तथा । सोढानि च तत्र पाटके वर्त-
मानेन मया ग्रीतोऽप्यचारचचाद्यनेकप्रस्नसंपादानि नानादुःखानि ॥

तत्सत्कालपर्यन्ते जीर्णायामन्यगुटिकायां दत्ता ममापरा
गुटिका भवितव्यतया । गतोऽहं तत्तेजसा चतुर्थं पाटके ।
तत्राप्यसंख्येयकोजस्कायनामानो ब्राह्मणाः प्रतिवसन्ति । ततोऽहमपि
तेषां मध्ये भस्वरौ वर्षेन उष्णः सूर्येन दाहात्मकः कायेन
सूक्ष्मरूपः संस्थानेन संपन्नस्तेजस्कायो ब्राह्मणः । प्रवृत्ताश्च मम तत्र
वसतो ज्वालाङ्गारसुर्मुखार्चिरक्षालश्लुङ्काग्निविद्युदुस्काग्निप्रभृतयो
व्यपदेशाः । जातानि विध्वपनादितो नानादुःखानि । स्थितः
सूक्ष्मवाद्रपर्याप्तकापर्याप्तकरूपतया विवर्तमानोऽसंख्येयं कालं ॥

दत्ता च तदन्ते ममापरा गुटिका पर्यन्तगुटिकाभरणवसाने
भवितव्यतया । गतोऽहं तदुपयोगेन पञ्चमपाटके । तत्राप्यसंख्येया
वायवौषाभिधानाः क्षत्रियाः प्रतिवसन्ति । ततोऽहमपि तत्र गतो
ऽनुष्णग्रीतः सूर्येन अलक्ष्यश्चक्षुषतां रूपेण पताकाकारः संस्थानेन
संजातो वायवौषः क्षत्रियः । आहृतश्च तत्र वर्तमानोऽहमुत्कलि-
कावातो मण्डलिकावातो गुञ्जावातो झञ्झावातः संवर्तकवातो
घनवातस्तनुवातः शुद्धवात इत्यादिभिरभिधानैः । समुद्भूतानि तत्र
मे शस्त्राभिधातनिरोधादीनि नानादुःखानि । विनाटितस्तत्रापि
सूक्ष्मवाद्रपर्याप्तकापर्याप्तकाकारतया घूर्णमानोऽसंख्येयं कालं
भवितव्यतया ॥

इतस्तदवसाने जाते पर्यन्तगुटिकावरणे दत्तापरां गुटिकां पुनर्नीतोऽहं प्रथमपाटके भवितव्यतया । स्थितस्तत्र पुनरगन्तं काष्ठं । ततः पुनरपरापरगुटिकाप्रयोगेणैव प्रापितो द्वितीयादिपाटकेषु स्थितस्यैकैकस्मिन्नसंख्येयं काष्ठं । ततस्तानेन प्रकारेण तस्मिन्नेकाच-निवासे नगरे कारितोऽहमगन्तवाराः समस्तपाटकपर्यटनविडम्बनं तौघमोहोदयात्यन्ताबोधयोः समञ्चं भवितव्यतया ॥

अन्यदा मनाक्प्रसन्नचित्तयाऽभिहितं । यथार्थपुत्र स्थितो भूयांसं काष्ठं त्वमत्र नगरे । ततोऽपनयामि भवतः स्नानाजीर्णं नयामि भवन्तं नगरान्तरे । मयोक्तं । यदाज्ञापयति देवौ । तत्र प्रयुक्ता गुटिका भवितव्यतया ॥

इतस्तस्मिन् विक्रान्तनिवासं नाम नगरं । तत्र च त्रयः प्रधानपाटका विद्यन्ते । तस्य नगरस्य परिपालकः कर्मपरिणाम-महाराजनियुक्तमार्ग एवोन्मागोपदेशो नाम महत्तमः । तस्य च माया नाम गृहिणी । ततोऽहं गुटिकामाहात्येन प्राप्तस्तत्र प्रथमे पाटके । तस्मिंश्च सप्तकुलकोटिलक्षवर्तिनोऽसंख्येया दिङ्घीकाभिधानाः कुलपुत्रकाः प्रतिवसन्ति । ततोऽहमपि संपन्नक्षेत्रां मध्ये दिङ्घीकः । ततोऽपगता मे सा सुप्रमत्तमूर्खितमृतरूपता । जातो मनागभिव्यक्तचैतन्यः । ततश्च

कृतोऽहं गुटिकादानद्वारेणैव ततस्तथा ।

कमिरूपोऽगुचिस्थाने महापापः स्वभार्यया ॥

मूचान्मत्तेदजम्बालपूरिते जठरे स्थितम् ।

मां पश्यन्तौ विशालाक्षौ ततः सा परितुष्यति ॥

कदाचित्सारमेधादिदुर्गन्धिप्रणकोटरे ।
 मामन्यस्तमिजालेन संयुतं वीक्ष्य मोदते ॥
 वर्यपद्मसराद्येषु क्षोभमानं सुदुःखितम् ।
 मां दृष्ट्वा क्षमिभावेन तुष्टाभङ्गवितव्यता ॥
 जनूकाभावमापाद्य गुटिकादानतस्तथा ।
 ममेत्यं चाकरोदुःखं हसन्ती सह मायया ॥
 माये पश्य मदीयस्य भर्तुः सामर्थ्यमौदृग्रम् ।
 त्वमुन्मार्गापदेग्रेण भर्तात्मीयेन गर्विता ॥
 क्षुधार्ता वारके क्षिप्तस्ततो निर्गत्य मत्पतिः ।
 निःशेषं कर्षयत्येष प्रणारिं वीर्ययोगतः ॥
 अन्यच्च त्यागसामर्थ्यं पश्य भर्तुर्ममेदृग्रम् ।
 यदेव रक्तसर्वस्वं ददते हस्तधारिणे ॥
 ततोऽगृहीतसङ्केते भद्रे भार्याविडम्बितः ।
 उपहासेन तेनाहं द्विगुणं दुःखमागतः ॥
 पुनश्च गुटिकां दत्त्वा कृत्वा शङ्कं महोदधौ ।
 मामेषा प्राङ्मुखैस्त्रिभुवनं रटनं वीक्ष्य तुष्यति ॥
 तदेवं पाटके तच्च वर्तमानः स्वभार्यया ।
 अपरापररूपेण संख्यातीतं विडम्बितः ॥

अन्यदा पुनर्यथेष्टचेष्टयैव प्रयुक्ता भवितव्यतया समान्यगुटिका ।
 नीतोऽहं तस्मामर्थ्यं द्वितीये पाटके । तच्च शाष्टकुलकोटिलक्षणा-
 यिनोऽसंख्येयास्त्रिकरणनामानो गृहपतयोऽधिवसन्ति । ततोऽहमपि
 तेषां मध्ये संपन्नस्त्रिकरणो गृहपतिः । ततश्च ।

यूकामत्कुणमङ्कोटकुम्भरूपविवर्तिनम् ।
 पिपीलिकादिरूपं च कृत्वा मां भवितव्यता ॥
 पर्यटन्तं बुभुक्षातिं पिष्यमाणं च बालकैः ।
 दग्धं दृष्ट्वा तथा तोषादानन्दमवगाहते ॥
 तदेवं पाटके तच्च गुटिकादानपूर्वकम् ।
 असंख्यवाराः पापोऽहं कारितो ऽनेकरूपताम् ॥

अथान्यदा पुनर्दत्ता गुटिका मे ऽव[म?]हेत्यथा ।
 द्वितीये पाटके जीतस्तुवैवोचितहेत्यथा ॥
 कोटीस्तथाः कुक्ष्याणां च वसन्ति नव तत्र ये ।
 असंख्यास्तेषु विद्यन्ते चतुरथाः कुटुम्बिनः ॥
 ततोऽहमपि संजातस्तुरथः कुटुम्बिकः ।
 पतङ्गमचिकादंशुष्टयिकाकारधारकः ॥
 सोढानि तत्र दुःखानि जानाकाराणि तिष्ठता ।
 निर्विवेकजनादिभ्यो मर्दनादिविधानतः ॥
 जीर्णं जीर्णं पुनर्दत्ता गुटिकामपरापराम् ।
 असंख्यरूपैस्तथापि पाटके नाटितस्तथा ॥
 भूयो भूयस्तु तेष्वेव पाटकेषु विवर्तनम् ।
 संख्यातीतानि वर्षाणां सहस्राणि विधापितः ॥

एवं च स्थिते

कचित्पर्याप्तरूपेण तथापर्याप्तरूपकः ।
 तेषु चिष्यपि पत्न्याऽहं पाटकेषु विनाटितः ॥
 अथान्यदा प्रहृष्टेन चेतसा भवितव्यता ।

ज्ञात्वा तदुचितं काष्ठं ततः सेत्वमभाषत ॥
 आर्यपुत्र भवन्तं किं नयामि नगरान्तरम् ।
 विकल्पाच्चनिवासेऽत्र नगरे नास्ति ते धृतिः ॥
 मयोक्तं देवि यत्तुभ्यं रोचते तद्विधीयताम् ।
 किमत्र वञ्चना त्वं मे प्रमाणं सर्वकर्मसु ॥
 ततो जीर्णं मम ज्ञात्वा गुटिकामग्नवर्तिनीम् ।
 नगरान्तरयानाय प्रयुक्ता गुटिका तथा ॥
 अथोन्मार्गीपदेशश्च प्रतिजागरणे स्थितम् ।
 पञ्चाक्षपद्मसंस्थानं नामास्ति नगरं परम् ॥
 तत्र सार्धचिपञ्चाशत्कोटीलक्षप्रमाणके ।
 वसन्ति कुलसङ्गते लोकाः पञ्चाक्षनामकाः ॥
 जलक्षक्षनमक्षराः स्पष्टचैतन्यसंयुताः ।
 संज्ञिनस्तेऽभिधीयन्ते गर्भजा इति वा बुधैः ॥
 ये पुनस्तत्र विद्यन्ते स्पष्टचैतन्यवर्जिताः ।
 असंज्ञिन इति ख्यातास्ते समूर्द्धनजा जनाः ॥
 ततोऽहं तेषु संजातः स्पष्टचैतन्यवर्जितः ।
 पञ्चाक्षो नाम विख्यातो गुटिकायाः प्रभावतः ॥
 रट्कुक्षैर्विना कार्यं दुर्दुराकारधारकः ।
 केलिप्रियतया तत्र भार्द्यथाहं विनाटितः ॥
 तत्र च समूर्द्धनजमध्ये
 रूपैरेवमसंख्येयैर्धर्मयित्वा ततस्तथा ।
 विहितो गर्भजाकारधारकोऽहं महेस्वरा ॥

ततश्च जलक्षरेषु वर्तमानः

गृहीतो धीवरैस्तत्र विभ्राणो मत्सररूपताम् ।

हृदपाकादिभिर्दुःखं प्रापितोऽहं सहस्रशः ॥

तथा चतुष्पदस्तलक्षरेषु वर्तमानस्य

ग्रशसूकरसारङ्गरूपमाविशतो मम ।

व्याधैर्भिन्ना ग्ररैर्गात्रं कृता नानाविकर्तनाः ॥

तथा भुजपरिसर्पारःपरिसर्पेषु वर्तमानेन

गोधाहिनकुलादीनां रूपं धारयता चिरम् ।

अन्योन्यमचक्ष्णाद् दुःखं प्राप्तं कूरतथा मया ॥

तथा ।

काकोलूकादिरूपाणां पक्षिणां मञ्चचारिणा ।

संस्थातीतानि दुःखानि शोढानि क्षुचिरं मया ॥

असंख्यजनसंकीर्षं तदेवं तत्र पक्षने ।

जलस्तलनभयारी संजातोऽहं कुले कुले ॥

अन्यच्च । तस्मिन् पञ्चाक्षपशुसंस्थाने नगरे

सप्ताष्ट वारा रूपाणि नैरन्तर्येण कारितः ।

नीतस्ततोऽन्यस्थानेषु तत्रानीतः पुनस्तथा ॥

एवं च स्थिते ।

शेषेषु सर्वस्थानेषु गत्वा गत्वान्तरान्तरा ।

मया तत्र पुरेऽनन्ताः कृता रूपविडम्बनाः ॥

काकतस्तु

स्थितश्च नैरन्तर्येण परं पद्मोपमचयम् ।

अहं तच्च पुरे किञ्चित्साधिकं पूर्वकोटिभिः ॥

असंश्लिष्टसंश्लिष्टेषु पर्याप्तेतरभेदतः ।

तदेवं नगरे तच्च नानाकारैर्विजम्बितः ॥

अन्यदा कुरङ्गरूपः संपादितोऽहं भवितव्यतया । स्थितो यूथमध्ये
तरलिततारं भयेन निरीक्षमाणो दृष्टापि दिश उद्भवमानस्तद-
ग्रिखराणैतस्येतस्य पर्यटामि यावदेकेन शुभ्रककुमारकेण कलध्व-
निना प्रारब्धं गीतं । ततस्तेनास्त्रिं मृगयूथं । परित्यक्तमुत्प्लवनं ।
निरुद्धा चेष्टा । निश्चलीकृतानि श्लोचनानि । निवृत्तः श्रेष्ठेन्द्रि-
यापारः । संजातः कर्णेन्द्रियमाचनिमग्नोऽन्तरात्मा । ततो निष्पन्द-
मन्दोभूतं तत्तादृशं हरिणयूथमवलोक्याभ्यर्णोभूतो व्याधः । प्रगुणी-
कृतं कोदण्डं । सन्धितस्तत्र शिलीमुखः । बद्धमास्त्रीकृतानकं ।
ईषदाकुञ्चिता कन्धरा । समाकृत्यो बाणः कर्णान्तं यावत् । ततो
मुक्तेन तेनाराङ्गागे वर्तमानोऽहं निर्भिद्य पातितो भूतले ॥

अचान्तरे जीर्णा मे पूर्वदत्ता गुटिका । ततो जीर्णायां तस्यां
हरिणभवनिबन्धनभूतायामेकभववेद्यायां गुटिकायां दत्ता ममान्या
गुटिका भवितव्यतया । संपन्नस्तस्माद्वात्येनाहं करिवररूपः । वर्धितः
कालक्रमेण संजातो यूथाधिपतिः । ततः स्वभावसुन्दरेषु नक्षत्रेषु
अभीष्टतमेषु सप्तकौकिसस्येषु अत्यन्तकमनीयेषु वनविभागेषु
परिकरितः करेणुकादृन्देन चित्तानन्दसन्दोहसागरमवगाहमानो
यथेष्टचेष्टया विचरामि यावदेकदाकाष्ठ एव संचस्तं तत्करिडूथं ।
नश्यन्ति आपदानि । श्रूयते वेणुस्फोटारवः । संसर्पितं धूमवितानं ।
ततः किमेतदिति निरीक्षितो मया पश्चाद्भूभागो यावन्निकटीभूतो

ज्वालामालाकुलो दवानलः । ततः प्रादुर्भूतं मे अरुणमयं परित्यक्तं
 पौरुषं अङ्गीकृतं दैन्यं समाश्रितात्मभरिता व्यपगतोऽहङ्कारः
 परित्यक्तं धूयं पलायितो गृहीत्वैकां दिशं गतः शोकं भूभागं ।
 तत्र चासीच्चिरन्तनयामपद्रुसन्ध्वी विशालः शुष्कोऽन्धकूपः । स
 च तदवर्तिष्यव्यवहिततया भयाकुलतया च न लक्षितो मया
 धावता वेगेन । ततः प्रविष्टौ मम तत्रापपादौ । तन्निरासम्भनवया
 पर्यस्तः पश्चाद्भागः । ततः पतितोऽहमुत्तानशरीरस्तथान्धकूपे
 संसृर्णितो गात्रभारेण मूर्छितः क्षणमात्रं । लब्ध्वा कथंचिन्नेतना ।
 यावन्न चाक्षयितुं शक्नोमि शरीरं प्रादुर्भूता च सर्वाङ्गीणा
 तीव्रवेदना ततः संजातो मे पश्चात्तापः । चिन्तितं च मया ।
 यथेदुःशमेव कुच्यते मादृशानां ये प्रतिपन्नमृत्युभावं चिरकालपरि-
 चितमुपकारकमापन्नमग्नमनुरक्तमात्मवर्गं परित्यज्य हतज्ञतया
 कुचिभरितामुररीकुर्वन्तः पलायन्ते । अहो मे निर्दोषता । मय्यपि
 किञ्च यूथाधिपतिशब्दो रूढः । तत्किमनेनाधुना । स्वचेष्टितानुरूप-
 मेवेदं मम संपन्नं । अतो न मया मनसि खेदो विधेयः । ततो
 ऽनया भावनया प्रतिपन्नं मया मनाड् माध्यस्थ्यं तितिक्षिता
 भवन्ती तीव्रापि वेदना । स्थितस्तदवस्थः सप्तरात्रं यावत् ॥

अचान्तरे तुष्टा ममोपरि भवितव्यता । ततस्तथाभिहितं ।
 साध्वार्यपुत्र साधु । शोभनस्तेऽध्यवसायः । तितिक्षितं भवता परमं
 दुःखं । तुष्टाहमिदानीं भवतो ऽनेन चेष्टितेन । नयामि भवन्तं
 नगरान्तरे । मयाभिहितं । यदाज्ञापयति देवी । ततो दर्शितस्तथा
 सुन्दराकारः पुरुषः । अभिहितस्यायं । यथार्यपुत्र तुष्टया मयाय-

मधुना भवतः सहायो निरूपितः पुष्टोदयो नाम पुरुषः ।
तद्वेन सह भवता गन्तव्यं । मयाभिहितं । यदाज्ञापयति
देवी । अचान्तरे जीर्णा मे पूर्वदत्ता गुटिका । ततः प्रयुक्तान्वा
गुटिका भवितव्यतया । अभिहितं च तया । यथार्थपुत्र तव
गतस्यायं पुष्टोदयस्ते प्रच्छन्नरूपः सहोदरः सहचरस्य भवि-
ष्यतीति ॥

एवं च वदति संसारिजीवे भव्यपुरुषः प्रज्ञाविज्ञास्त्रायाः
कर्णाभ्यां स्त्रिवेदमाह । यथाम् कोऽयं पुरुषः किं वनेन
कथयितुमारब्धं कानि चामूनि असंख्यवहारादीनि नगराणि का
चेयं गुटिका यैकैकवासके प्रयुक्ता सती नानाविधरूपाणि कारयति
विविधसुखदुःखादिकार्याणि दर्शयति कथं वा पुरुषस्येयम् काञ्च-
नेकस्यावस्थितिः कथं चासंभावनीयानि मनुष्यस्य सतः क्षमिपिपौ-
स्तिकारूपाणि जायेरन् । तदिदं सकलमपूर्वाज्ञासकस्यमस्य
तत्त्वरस्य चरितं मनं प्रतिभासते । तत्कथयाम्येको कोऽस्य भावार्थ
इति । प्रज्ञाविज्ञास्त्रयोक्तं । वत्स यदस्येदानीन्तनं विशेषरूपमुपलभ्यते
तज्ज्ञानेन कथितं । किं तर्हि सामान्यरूपेण संसारिजीवनामायं
पुरुषः । अतस्तदेवानेनात्माभिधानमाख्यातमनेन चात्मचरितं सर्व-
मिदं घटमानकमेव निवेदयितुं प्रकान्तं । तथाहि । असंख्यवहा-
रिकजीवराशिरासंख्यवहारनगरं । एकेन्द्रियजातयः पञ्चापि
पृथिव्यग्नेजोवायुवनस्पतिरूपाः । तेषां स्थानं एकाचनिवासं ।
विकलेन्द्रियाणां द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियलक्षणानां स्थानं विक-
लाचनिवासं । पञ्चेन्द्रियतिरस्त्रां निलयः पञ्चाक्षपशुसंस्थानं । एक-

जन्मप्रयोगं कर्मप्रकृतिनास्तमेकमवशेषा मुक्तिमेत्युच्यते । तदुद्देशेन
 भवन्त्येव नामाविधिरूपाणि संपद्यन्त एव विविधसुखदुःखानि
 कार्याणि । अथरामरक्षां हृदयः । ततो युक्तमेवास्मान्ममपि
 नास्त्ववस्थानं । संसारिजीवस्य चाप्य भवन्त्येव कृमिपिपीलिकादि-
 रूपाणि । किमप्यर्थं । अथवा सुखबुद्धिरस्यापि वस्तु न जानीते
 यदस्य स्वरूपं । वस्तु न संभवत्येव सुवनोदरे तत्संविधानकं यदस्य
 संसारिजीवस्य सम्यग्भिनि चरिते नावतरति । तद्वत्स निवेदयतु
 तावदेव सर्वं ज्ञातुं । पश्चात्तवाहमस्य भाषार्थं निरासुया
 कथयिष्यामि । भव्यपुरुषेषोक्तं । यदाज्ञापयत्यमेति ॥

उत्पत्तिज्ञावहसां भवति निश्चमतो वर्धमानुष्यभूमौ
 भवत्यस्य प्राज्ञभावः सम्यगपरिणतेः कर्मस्य प्रभावान् ।
 हतज्ञास्यात्मनश्च प्रचलमनु ततस्तस्य बोधार्थमित्यं
 प्रकाशोऽयं सम्यगः कथयितुमतुषो जीवसंसारचारः ॥

अथ यदात्मनवाक्यमपेक्ष्य भो
 अहमनाथ य तेन निवेद्यते ।
 बुधजनेन विचारपरायण-
 स्तद्वत्स भव्यजनः प्रतिबुध्यते ॥

प्रसावेऽप्य निवेदितं तद्वत्सं संसारविस्मृतिं
 धन्यानामिदमाकलय्य विरतिः संसारतो जायते ।

येषां त्वेष भवो विमूढसङ्गं भोः सुन्दरो भाषते ।
ते नूनं पशवो न सन्ति मनुजाः कार्येण मन्यामहे ॥

इत्युपमितभवप्रपञ्चायां कथायां संसारि-
जीवचरिते तिर्यग्गतिवर्णनो नाम
द्वितीयः प्रस्तावः ॥ २ ॥

तृतीयः प्रस्तावः ।

भवप्रपञ्चस्त्रिषु वर्तमानस्य देहिनिः ।

एष प्रोक्तो मनुष्यत्वे यस्यान्तदधुनोच्यते ॥

संसारिजीव उवाच । ततोऽहं भद्रेऽमृतहीतसङ्केते समास्त्रादि-
 तैकभववेद्यगुटिकः प्रवृत्तो गर्भं । इतस्यास्त्रस्यामेव मनुजगतौ
 नगर्थां भरताभिधानः पाटकः । तस्य च विशेषकभूतमस्ति
 जयस्त्रक्षं नाम नगरं । तत्र च महानुपतिगुणसम्पदास्त्रिभिर्मूर्तिः
 पद्मो नाम राजा । तस्य च रतिरिव मकरकेतनस्य गन्धा नाम
 प्रधानदेवी । ततोऽहं तस्याः कुक्षौ प्रवेशितो भवितव्यतया ।
 स्त्रितस्तपोचितकाशं । निर्गतः सह पुण्योदयेन । दृष्टो नन्दया ।
 संपन्नस्तस्याः पुत्र मम जात इत्यभिमानः । निवेदितः प्रमोद-
 कुम्भाभिधानेन दासदारकेण नरपतये । प्रादुर्भूतः सुतो म इति
 समुत्पन्नस्तस्याप्यनुग्रहः । हर्षविशेषादुल्लसितो गात्रेषु पुल्लकोद्वेदः ।
 दापितं निवेदकदारकाय पारितोषिकं । समादिष्टो मञ्जन्ममहो-
 त्सवः । ततो दीयन्ते महादानानि सुच्यन्ते बन्धनानि पूज्यन्ते
 नगरदेवताः क्रियन्ते हृद्ददारग्रोभाः शोध्यन्ते राजमार्गाः आह्वयन्ते
 आनन्दभेर्यः आगच्छन्ति विशेषोच्चसन्नेपथ्या राजकुले नागरक-
 लोकाः विधीयन्ते तदुपचाराः प्रयुज्यन्ते समाचाराः आस्त्रास्त्रन्ते
 तर्प्यसङ्गताः गीयन्ते धवलमङ्गलानि नृत्यन्ति ललनालोकाः सह
 कक्षुकिवामनकुम्भादिभिर्नरेन्द्रद्वन्द्वेनेति । ततस्त्वेवं दृष्टे जन्ममहा-

नन्दे ऽतिक्रान्ते मासे तिरोधाय संसारिजीव इत्यभिधानं प्रतिष्ठितं
मे नन्दिवर्धन इति नाम । जातो ममाप्यहमनयोः पुत्र इत्यभि-
मानः । ततो जनयन्मानन्दं जननीजनकयोः पञ्चभिर्धात्रीभिर्हस्तितः
संपन्नोऽहं चिवार्षिकः ।

मम चासंख्यवहारनगरादारभ्य सकलं कालं द्विविधः परिकरो
ऽनुवर्तते । तद्यथा । अन्तरङ्गो बहिरङ्गश्च । तच्चांतरङ्गपरिकरमध्ये
ऽस्ति ममाविवेकिता नाम नाट्यजगतीया धात्री । सापि प्रसूता
मञ्जन्मदिने । जातो दारकः । प्रतिष्ठितं तस्य नाम वैशानर इति ।
स चादित एवारम्भानभिष्यक्कूपतयासीदेव । केवलमधुनाभिष्यक्-
रूपः संपन्नः । ततो मयासौ धारयन् वैरकल्लाभिधानौ विषम-
विस्तीर्णौ चरणौ दधानः परिसूक्तकठिनद्वन्द्वे ईर्ष्याक्षेयाभिधाने
जप्ते समुदहन्नुग्रयानुपग्रमनामानौ विषमप्रतिष्ठितावूरु बिभ्राणः
पैशुन्यसंज्ञकमेकपार्श्वोन्नतं कटीतटं दर्शयन् परममोद्दृढनामकं
वक्रविषमं लम्बसुदरं कक्षितोऽन्तस्तापनामकेनातिसङ्कटेनोरःसखेन
युक्तः चारमत्सरसंज्ञाभ्यां विषमपरिद्विष्टाभ्यां बाहुभ्यां विराजमानः
क्रूरतारूपया वक्रया सुदीर्घया च शिरोधरया विषम्यमानो
ऽसम्भवावशादिरूपैर्विजितदन्तच्छदैर्विरलविरलैर्महद्भिर्दंशैर्विगोप्य-
मानसृण्वत्वासहनत्वनामकाभ्यां शुषिरमाषरूपकाभ्यां कर्णाभ्यामुप-
हास्यस्नानं तामसभावसंज्ञया स्नानमात्रेण लक्ष्यमाणयातिचिपिटया
नाभिकया बिभ्रद्भासुरतां रौद्रत्वगुणसंलसंज्ञाभ्यामतिरक्ततया
गुञ्जार्धसन्निभाभ्यां वर्तुलाभ्यां लोचनाभ्यां विनाशमानोऽनार्थाचरण-
संज्ञकेन महता चिकोषेन शिरसा यथार्थीकुर्वाणो वैशानरतां

परोपतापसंज्ञनेनातिपिक्वसतया ज्वालाकलापकल्पेन क्षेत्रभारेण
दृष्टो वैश्वानरो ब्राह्मणदारक इति ।

ततोऽनादिपरिषदादाविर्भूतो मम तत्त्वोपरि सहः । गृहीतो
मित्रबुद्ध्या । न सञ्चिता परमार्थग्रन्थभृतता । अविवेकितापुत्रो
ऽवमिति संपन्नास्योपरि गाढमन्तरङ्गपरिजननया हितकारी ममा-
यमिति बुद्धिः । ततो सञ्चितस्तेन मदीयो भावः । अथ करोत्येष
ममोपरि राजपुत्रः प्रीतिं । तदेनमुपसर्पामि । ततः समानतो
निकटे । समासिङ्गितोऽहं । दर्शितः स्नेहभावः । प्रहृष्टस्यावयोः
प्रत्ययः । सग्रा मैत्री । ततो यच्च यच्च कचिदहं संहरामि गृहे
वह्निं तच्च तच्च न मामसौ चणमपि सुसृतीति । ततो सहः
सञ्चितमध्ये ममोपरि पुण्योदयो वैश्वानरेण सह मैत्रीकरणेन ।
चिन्तितं च तेन । अथे मम रिपुरेष वैश्वानरः । तच्चापेक्ष-
विशेषज्ञोऽयं नन्दिवर्धनो जेन मामनुरक्तमवधीर्मानेन यमस्यदोष-
रात्रिरूपेणान्नोऽपि परमार्थवैरिणा सह मैत्री करोति । अथस्य
किमचाक्षयं । न सञ्चयत्येव मूढाः पापमित्रस्वरूपं नावबुध्यन्ते
तत्सङ्गतेर्दुरन्तां न बद्ध मन्यन्ते तत्सङ्गनिवारकं सदुपदेष्टारं
परित्यजन्ति तत्कृते सञ्चिषाणि प्रतिपद्यन्ते तदग्रेण कुमारं । ते
हि यदि परं भावन्तोऽन्धा इव कुशादौ गाढं स्फोटकाभेन पाप-
मित्रसङ्गाजिवर्तने न परोपदेष्टेनेति । मूढस्यायं नन्दिवर्धनकुमारो
जोऽनेनापि सह साङ्गत्यं विधत्ते । तत्किं ममानेन निवारितेन ।
निर्दिष्टस्याहमस्य अवितथतया सहचरत्वेनावर्जितस्याहमनेन करि-
रूपतायां वर्तमानेन वेदनासमुद्भातेऽपि निश्चयतया माध्वस्यभावक्या ।

तस्मादेव नन्दिवर्धनकुमारः पापमिचरुतिपरोऽपि नाकाण्ड एव
मम तावन्मोक्तुं युक्त इति । पर्वालोच्यासौ पुष्पोदयो दृष्टोऽपि
मम पार्श्वे प्रच्छन्नरूपतया तदा तिष्ठत्येव ।

जाताश्चान्येऽपि बहिरङ्गा मम बहवो वयस्याः । ततस्तैः
सार्धमनेकक्रीडाभिः क्रीडन्नहं प्रवर्धितुं प्रवृत्तः । प्रसूते च क्रीडने
मत्तो महत्तरा अपि जिम्भाः प्रधानकुलजा अपि पराक्रमवन्तोऽपि
मां वैश्वानराधिष्ठितमवलोक्ष्य भयेन कम्पन्ते गच्छन्ति च मम
प्रणतिं कुर्वन्ति चाटुकर्माणि प्रतिपद्यन्ते पदातिभावं भावन्ति पुरतो
न प्रतिकूलयन्ति मद्वचनं किं वज्रना सिखितादपि मत्तो विभ्य-
तौति । तस्य च सर्वस्यापि व्यतिकरस्यापि न्यमाद्वाभ्यतया प्रच्छन्न-
रूपोऽपि पुष्पोदयः कारणं । मम तु महामोहवशात्तदा चेतसि
परिस्फुरितं । यदुत यदेते दृष्टन्तमा अपि जिम्भा ममैवं कुर्वाणा
वर्तन्ते सोऽयमस्य वरमिचस्य वैश्वानरस्य गुणः । यतोऽयं सन्निहितः
सन्नात्मीयसामर्थ्येन वर्धयति मम तेजस्वितां करोत्युत्साहं प्रोत्पद्य-
यति वलं संपादयत्योजः स्थिरीकरोति मनः जनयति धीरतां
विधत्ते शौण्डीरतां किं वज्रना समस्तपुद्गवगुणैर्मामेव योजयति ।
ततोऽनया भावनया संजातो वल्लभतरो मे वैश्वानरः ॥

ततः संजातोऽहमष्टवार्षिकः । समुत्पन्ना पद्मनृपतेस्त्रिन्ता ।
पाञ्चतामधुना कुमारः कक्षा इति । ततो निरूपितः प्रशस्तदि-
वसः । समाहृतः प्रधानः कक्षाचार्यः । पूजितोऽसौ विधिना ।
कृतमुचितकरणीयं । समर्पितोऽहं तस्य पित्रा महतादरेणेति ।
समर्पितास्य मदीयभ्रातरोऽन्येऽपि बहवो राजदारकाः प्रागेव तस्य

कलाचार्यस्य । ततस्तैः सार्धमहं प्रवृत्तः कलाग्रहणं कर्तुं । ततः
 संपूर्णतया सर्वोपकरणानां गृह्यतया तातोत्सादनस्य हिततया
 कलाचार्यस्य निश्चिन्ततया कुमारभावस्य सन्निहिततया पुण्योदय-
 स्योत्कटतया ज्योपग्रमस्थानुकूलतया तदा भवितव्यताया अग्न्य-
 हृदयतया मया गृहीतप्रायः स्वल्पकालेनैव सकलोऽपि कलाकलापः ।
 केवलमतिवल्लभतया सदा सन्निहितोऽसौ वैश्वानरः सन्निमित्तम-
 निमित्तं वा करोति मम समाधिक्लानं । ततस्तेन समाधिक्लितोऽहं
 न स्मरामि गुरूपदेशं न गणयामि कुलकलङ्कं न विभेमि तात-
 मनःखेदस्य न लज्जयामि परमार्थं न जानाम्यात्मनोऽन्तस्थापं न
 वेद्मि कलाभ्यासनिरर्थकत्वं किं तु तमेव वैश्वानरमेकं प्रियं कृत्वा
 तदुपदेशेन गलत्स्वेदविन्दू रक्तौष्ठतलोचनो भुग्नभ्रुकुटिः करोमि
 समस्तदारकैः सह कलहं विदधामि सर्वेषां मर्मोद्भङ्गं उच्चारणा-
 न्यसम्भवचनानि न ज्ञेये तेषां मध्यस्थमपि वचनं ताडयामि प्रत्येकं
 यथासन्निहितेन फलकादिना । ततस्ते सर्वेऽपि वैश्वानरासिक्लितं
 मामवलोक्य भयेन चक्षुमानसाः सन्तो वदन्यनुकूलं कुर्वन्ति चाटूनि
 आराधयन्ति मां पादपतनैः किं ब्रह्मणा मदीयगन्धेनापि ते
 वीर्यवन्तोऽपि राजदारका नागदमनीहतप्रतापा इव विषधरा न
 स्वतन्त्रं चेष्टन्ते । ततस्ते समुद्रिग्नाः कम्पमाना बन्धनागारगता इव
 महादुःखेन जननीजनकानुरोधेन कलाग्रहणं कुर्वन्तः काशं नयन्ति ।
 न कथयन्ति तं व्यतिकरं कलाचार्याय मा भूत्सर्वेषां प्रलय इति
 भावनया । तथापि नित्यसन्निहितत्वात्तच्चयत्येव तन्मामकं चेष्टितं
 सकलं कलाचार्यः केवलं दारकेषु दृष्टविपाकतया भयेन चक्षुःशब्दो

ऽसावपि न मम संसुखमपि शिष्यणार्थं निरीचते । यदि पुनरन्य-
व्यपदेशेनापि मां प्रत्येष किंचिद् ब्रूयात्ततोऽहमेनमपि कक्षासार्थ-
माक्रोशामि ताडयामि च । ततोऽसावपि मम राजदारकवदन्ते ।
ततो महामोहदोषेण मया चिन्तितं । अहो मे वरमिच्छ
माहात्म्यातिग्रहः अहो हितकारिता अहो कौशलं अहो वत्सलता
अहो स्थिरानुरागः यदेष समालिङ्गनद्वारेण मम सर्वीर्यतां संपाद्य
मामेवं सर्वत्राप्रतिहताशं जनयति न च मां चणमपि मुञ्चतीति ।
तदेष मे परमो बन्धुरेष मे परमं शरीरमेष मे सर्वस्वमेष मे
जीवितमेष एव मे परं तत्त्वमिति । अनेन रहितः पुरुषोऽकिं-
श्चित्करतया हृणपुरुषाश्च विशिष्यते । ततश्चैवंविधभावनया संजातो
मम वैश्वानरस्त्रोपरि स्थिरतरानुरागः ॥

अन्यदा रहसि प्रवृत्ते तेन सह विश्वभ्रमजल्पे मयाभिहितं ।
वरमिच्छ किमनेन वज्रना जल्पितेन । युष्मदाद्यन्ता मम प्राणाः ।
तदेते भवता यथेष्टं नियोजनीया इति । ततश्चिन्तितं वैश्वानरेण ।
अथे सफलो मे परिश्रमो यदेष मम वशवर्ती वर्तते । दर्शितो
ऽनेनैवं वदता निर्भरोऽनुरागः । अनुरक्ताश्च प्राणिनः समाकर्षयन्ति
वचनं गृह्णन्ति निर्विकल्पं प्रवर्तन्ते तच्च भावेन संपादयन्ति
क्रियया । तदिदमत्र प्राप्तकालमिति विशिष्य तेनाभिहितं ।
कुमार एवमेतत्कः खल्वत्र सन्देहः । यच्च गृह्येत हृदयसङ्गावानामपि
मादृशां पुरतः कुमारोऽप्येवं मन्त्रयति महाप्रसादोऽत्र कारणं ।
स हि हृषीकृष्णज्ज्ञातार्थमपि वाक्यं वक्ष्याद्वाणयति । तत्किमनेन ।
करोमि कुमारस्याहमचयान् प्राणान् । एष एवमेतन्निधोगः ।

मयाभिहितं । कथं । तेनोक्तं । जानाम्यहं किञ्चिद्रसायनं । मया-
भिहितं । करोतु वरवचस्यः । तेनोक्तं । यदाज्ञापयति कुमारः ।
ततः कृतानि तेन क्रूरचित्ताभिधानानि वटकानि । समुपनीतानि
मे रक्षसि वर्तमानस्य । अभिहितस्याहं । कुमार एतानि मदीय-
सामर्थ्यप्रभवाणि वर्तन्ते वटकानि । कुर्वन्त्युपयुज्यमानानि वीर्यो-
त्कर्षसंपादनेन पुरुषस्य सर्वं यथेष्टं दीर्घतरं सायुष्कम् । तस्माद्
गृहाण त्वमेतानि ।

अचान्तरे क्षुब्धमिना कचान्तरस्थितेन केनाप्यभिहितं ।
भविष्यति तवाभिमतं स्थाने कोऽपि सन्देहः । न श्रुतं तस्मया ।
श्रुतं वैश्वानरेण । ततः संपत्स्यते मम समीहितं । यास्त्येष
वटकोपयोगेन महानरके । भविष्यति तच्च गतस्यास्य दीर्घमा-
युष्कं । कथमन्यथैवंविधः शब्दः । महानरक एव ममाभिमतं
स्थानमिति भावनया तुष्टोऽसौ चित्तेन ।

मयाभिहितं । किं न संपद्यते मे भवादृशि वरमिच्छेऽतुकूले ।
तदाकर्णं द्विगुणतरं परितुष्टोऽसौ । समर्पितानि वटकानि ।
गृहीतानि मया । अभिहितं च तेन । कुमारायमपरो मम
प्रसादो विधेयः कुमारेण यदुत मयावसरे संश्रितेन निर्विकल्प-
मेतेषां मध्यादेकं वटकं भक्षितव्यं कुमारेणेति । मयाभिहितं ।
किमत्र प्रार्थनया । निवेदित एवायमात्मा वरमिच्छस्य । वैश्वानरे-
णाभिहितं । महाप्रसादोऽनुगृहीतोऽहं कुमारेणेति ॥

इतश्च तातेन सर्वत्र विश्वसनीयो नित्युक्तो राजवत्सभो दारकः ।
यदुत अरे विदुर समादिष्टो मया कुमारः । यथान्यमनस्केन

भवता कलाग्रहणं विधेयं । अहमपि न द्रष्टव्योऽहमेव भवन्तमा-
गत्य द्रक्ष्यामि । तदेवं स्थिते मम राज्यकार्यव्याकुलतया कदा-
चित्तत्समीपे गमनं न संपद्यते । ततो भवता प्रतिदिनं कुमारग्र-
रौरवार्तां मम संपादनौचा । विदुरेणोक्तं । यदाज्ञापयति देवः ।
ततः संपादयता तेन तद्राजग्रासनं ललितः स सर्वोऽपि मदीयो
राजदारककलाचार्यकदर्थनव्यतिकरः । तथापि मनःक्षतिभयेन
कियन्तमपि काष्ठं न कथितोऽसौ ताताय । क्षतिभरमवलोक्य
निवेदितोऽन्यदा । ततश्चिन्तितं तातेन । नैष विदुरस्तावदसत्यं
भाषते । न चापि कुमारः प्रायेणैवंविधमाचरति । तत्किमत्र तत्त्वं
भविष्यतीति न जानीमहे । यदि च कलाचार्यस्यापि कदर्थनं
विधत्ते कुमारो निष्पन्नं ततः कलाग्रहणप्रयोजनं । इति चिन्तया
समुद्दिग्धो ऽभूत्तातश्चित्तेन । पुनश्चिन्तितमनेन । इदमत्र प्राप्त-
काष्ठं । पृच्छामि तावत्कलाचार्यमेव । यथावस्थितं ततो निश्चित्य
वृत्तान्तं तन्निवारणोपाये यत्नं करिष्यामि । ततः प्रेषितस्तदाका-
रणाय सबद्धमानं विदुरः । समागतः कलाचार्यः । अभ्युत्थित-
स्तातेन दापितमासनं विहिता परिचर्या । ततस्तदनुज्ञातविष्टरोप-
विष्टेन तातेनाभिहितं । आर्य बुद्धिसमुद्र अपि समुत्सर्पति कला-
ग्रहणं कुमारार्तां । तेनाभिहितं । देव वाढसुत्सर्पति युष्मदनु-
भावेन । तातेनाभिहितं । किं परिणताः काश्चिन्नन्दिवर्धनकुमारस्य
कलाः । कलाचार्येणाभिहितं । सुष्ठु परिणताः । देव निष्पन्न
एव कलासु नन्दिवर्धनकुमारः । तथाहि । स्त्रीकृतमनेन समस्तं
क्षिपिज्ञानं । स्वयं सृष्टमिव गणितं । उत्पादितमिवात्मना

व्याकरणं । चेत्तौभूतमस्य व्योतिषं । सात्त्विकभूतमष्टाङ्गं महानि-
मित्तं । व्याख्यातमन्येभ्यश्चन्द्रोऽनेन । अभ्यस्तं नृत्तं । ग्रिहितं
नेष्टं । प्रणयिनीवास्य हस्तिग्रिचा । वचस्य इव धनुर्वेदः । मित्र-
मिव वैद्यकं । निर्देष्टकारीव धातुवादः । अनुचराणीव नरस्य-
णादौनि आधेयविक्रयाणि पचच्छेद्यादौनि । किं वज्रना । नास्ति
सा काचित्कला या कुमारमासाद्य न प्राप्ता परां काष्ठामिति ।
ततः प्रादुर्भवदानन्दोदकपरिपूरितनयनयुगलेनाभिहितं तातेन ।
आर्य एवमेतत् किमचाक्षर्यं । किं वार्यं कृतोद्योगे न संपद्यते
कुमारस्य । धन्यः कुमारो यस्य युष्माकृशा गुरवः । बुद्धिसमुद्रे-
षोक्तं । देव मा मैवमादिश । केऽत्र वयं । युष्मदनुभावोऽयं । तातेना-
भिहितं । आर्य किमनेनोपचारवचसा । युष्मत्प्रसादेनैवास्मदानन्द-
सन्दर्भदायिकां संप्राप्तः कुमारः सकलगुणभाजना । बुद्धिसमुद्रे-
षोक्तं । यद्येवं ततो देवकर्तव्येषु नियुक्तैरनुचरैर्न वक्ष्यणीयाः स्त्रामिष
इति पर्यालोचनया किंचिद्देवं विज्ञपयितुमिच्छामि । तच्च युष्म-
मयुक्तं वा क्षन्तुमर्हति देवः । यतो यथार्थं मनोहरं च दुर्लभं वचनं ।
तातेनाभिहितं । वदत्वार्थः । यथावस्थितवचने कोऽवसरोऽचमायाः ।
बुद्धिसमुद्रेषोक्तं । यद्येवं ततो यदादिष्टं देवेन यथा सकलगुण-
भाजना संप्राप्तः कुमार इति तथैव स्त्राभाविकं कुमारस्य स्वरूपं
प्रतीत्य नास्त्यच सन्देहः । किं तु सकलमपि कुमारस्य गुणसन्दोहं
कलङ्केनेव शशधरं कष्टकेनेव तामरसं कार्पश्येनेव वित्तनिषयं
मैर्लज्ज्येनेव स्त्रीजनं भीरुलेनेव पुरुषवर्गं परोपतापेनेव धर्मं
वैशानरसम्पर्केण दूषितमहमवगच्छामि । यतः सकलस्यापि कला-

कक्षापकौशलस्य प्रशमोऽलङ्करणं । एष तु वैश्वानरः पापमिचतया
सन्निहितः सन्नात्मीयसामर्थ्येन तं प्रशमं कुमारस्य नाशयति ।
कुमारस्य महामोहवशात्परमार्थवैरिणमप्येवं वैश्वानरं परमोप-
कारिणमाकलयति । तदनेनेदृशेन पापमिचेण यस्य प्रतिहतं ज्ञानसारं
प्रशमासृतं कुमारस्य तस्य निष्कलो गुणप्राग्भार इति ।

ततस्तदाकर्ण्य तातो वज्राहत इव गृहीतो महादुःखेन । तत-
स्तातेनाभिहितं । भद्र वेदक परित्यजेदं चन्दनरससेकश्रीतलं
तालवृत्तं न मामेष बहिस्तापो बाधते । गच्छ समाकृत्य कुमारं
धेवापनयामि तस्य पापमिचसंसर्गवारणेन दुःखमात्मनोऽन्तस्ताप-
मिति । ततो विमुच्य तालवृत्तं क्षितिनिहितजानुकरमस्तकेन
वेदकेनाभिहितं । यदाज्ञापयति देवः । किं तु महाप्रयोजनम-
पेक्ष्य भविष्यान्महमस्त्रापितमहत्तमः । ततो न तच्च देवेन कोपः
करणीयः । तातेनाभिहितं । भद्र हितभाषिणि कः कोपावसरः ।
वदतु विवक्षितं भद्रः । वेदकेनाभिहितं । देव यद्येवं ततः कुमार-
परिचयादेवावधारितमिदं मया । यदुतायं वैश्वानरोऽन्तरङ्गभूतः
कुमारस्य वयस्यो न शक्योऽधुना केनाप्यपसारयितुं । गृहीतः
कुमारेणात्यर्थं हितबन्धुबुद्ध्या । न शक्नोति तद्विरहे क्षणमप्यासितुं
कुमारः । यतो न क्षभते धृतिं गृह्यते रक्षणकेन मन्यते त्रणतुल्यमनेन
रहितमात्मानं । ततो यद्यप्ययं कुमारो वैश्वानरसंसर्गत्यागं प्रति
किञ्चिदुच्यते ततोऽहमेवं तर्कयामि महान्तमुद्वेगं कुर्यात् आत्मजाता-
दिकं वा विदध्यात् अन्यथा किञ्चिदकाण्डविह्वरादिकमनर्थान्तरं
संपादयेदिति । अतो नाचार्यं किञ्चिदक्रुं कुमारमर्हति देवः ।

बुद्धिसमुद्रेषोक्तं । देव सत्यमेव सर्वमिदं यदावेदितं वेदकेन
तथाहि । वयमपि कुमारस्य पापमित्रसम्बन्धवारणे गाढमुद्युक्ताः
सकलकाष्ठमास्त्रहे । चिन्तितं चास्माभिः । यद्यथं कुमारोऽनेन
वैश्वानरपापमित्रेण वियुज्येत ततः सत्यं नन्दिवर्धनः स्यात् । केवल-
मौदृशं कथंचिदनयोर्गाढनिरुद्धं प्रेम येन न शक्यतेऽधुना कुमारो
ऽनर्थभौहतया वियोजनं विधातुमिति । अतोऽग्रक्यामुद्यमरूपं
कुमारस्य वैश्वानरेण सह मैत्रीवारणमिति मन्यामहे । तातेनाभि-
हितं । आर्थं कः पुनरचोपायो भविष्यति । बुद्धिसमुद्रेषोक्तं ।
अतिगहनमेतद्वयमपि न जानीमः । विदुरेणाभिहितं । देव
श्रूयतेऽथ कश्चिदतीतानागतवर्तमानपदार्थवेदी समागतो जिन-
मतज्ञो नाम सिद्धपुत्रो महानैमित्तिकः । स कदाचिदचोपायं
लक्षयति । तातेनाभिहितं । साध्वभिहितं भद्र साधु ग्रीष्मं समा-
ह्वयतां स भवता । विदुरेणाभिहितं । यदाज्ञापयति देव इति ।

निर्गतो विदुरः समागतो नैमित्तिकेन सह शोकवेलकथा ।
दृष्टो नैमित्तिकस्तातेन । तुष्टचेतसा दापितमासनं हतमुचितकर-
णीयं कथितो व्यतिकरः । ततो बुद्धिनाडीसञ्चारेण निरूप्य
तेनाभिहितं । महाराज न विद्यतेऽचान्यः कश्चिदुपायः । एक एवाथ
परमुपायो विद्यते दुर्लभश्चासौ प्रायेण । तातेनाभिहितं । कीदृशः
स इति कथयत्वार्थः । जिनमतज्ञेनाभिहितं । महाराजाकर्ण्य ।

अस्ति रहितं सर्वोपद्रवैर्निवासस्थानं समसंगुणानां कारणं
कल्याणपरम्पराया दुर्लभं मन्दभागधेयैस्त्रितसौन्दर्यं नाम नगरं ।
तथाहि ।

वसतां तच्च लोकानां नगरे पुण्यकर्मणाम् ।
 रागादिचरटाः सर्वे जायन्ते नैव बाधकाः ॥
 यतश्च क्षुत्पिपासाद्या बाधन्ते तच्च नो जन्म ।
 ततस्तदुच्यते धीरैः सर्वोपद्रववर्जितम् ॥
 ज्ञानादिभाजनं लोकस्तदग्रेणैव जायते ।
 कक्षाकक्षापकौशल्यं न ततोऽन्यत्र विद्यते ॥
 भवन्त्यौदार्यगाभीर्यधैर्यवीर्यादयो गुणाः ।
 वसतां तच्च तत्सर्वगुणस्थानमतो मतम् ॥
 यतश्च वसतां तच्च धन्यानां संप्रवर्तते ।
 उत्तरोत्तरभावेन विप्रिष्टा सुखपद्धतिः ॥
 न च संपद्यते तस्याः प्रतिपातः कदाचन ।
 कक्षाणपद्धतेर्हेतुरतस्तत्तद्वरं मतम् ॥
 सर्वोपद्रवनिर्मुक्तं समस्तगुणभूषितम् ।
 कक्षाणपद्धतेर्हेतुर्थत एव च तत्पुरम् ॥
 अत एव सदानन्दं तत्सपुष्ट्यैर्निषेवितम् ।
 नगरं चित्तसौन्दर्यं मन्दभाग्यैः सुदुर्लभम् ॥

तच्च च नगरेऽस्ति हितकारी सर्वलोकानां हतोद्योगो दुष्ट-
 निग्रहे दत्तावधानः प्रिष्टपरिपाकने परिपूर्णः कोशदण्डसमुदयेन
 शूभपरिणामो नाम राजा ।

यतोऽसौ सर्वलोकानां चित्तसन्तापवारकः ।
 तथा सत्यकामाक्षेण महानन्दविधायकः ॥
 सदनुष्ठानमार्गेऽपि जन्तूनां स प्रवर्तकः ।

अतो वीरजनैर्लोके हितकारी निगद्यते ॥
 रागद्वेषमहामोहक्रोधलोभमदभ्रमाः ।
 कामेर्थाशोकदैत्याद्या ये चान्ये दुःखहेतवः ॥
 दुष्टचेष्टतया नित्यं लोकसन्तापकारिणः ।
 तेषामुद्दण्डनं राजा स कुर्वन्नवतिष्ठते ॥
 ज्ञानवैराग्यसन्तोषत्यागसौजन्यलक्षणाः ।
 ये चान्ये जनताङ्गादकारिणः शिष्टसंमताः ॥
 तेषां स राजा सततं परिपालनतत्परः ।
 आस्ते निःशेषकर्तव्यव्यापारविमुक्तः सदा ॥
 धीष्टुतिस्मृतिबंधेगग्रमाद्यैः परिपूर्यते ।
 भाण्डागारं सतस्तस्मै गुणरत्नैः प्रतिष्ठयन् ॥
 दण्डस्य वर्धते तस्य चतुर्भेदबलात्मकः ।
 ग्रीक्षाङ्गलक्षणेर्नित्यं रघदन्तिहयादिभिः ॥
 दुष्टानां निग्रहासक्तः शिष्टानां परिपालकः ।
 कोग्रदण्डसमृद्धस्य तेनाद्यौ गीयते नृपः ॥

तस्य च शुभपरिणामस्य राज्ञो गृहीतजयपताका शरीर-
 सौन्दर्येण विनिर्जितभुवनत्रया कलाकलापकौशलेनापह्नितरति-
 विभ्रमा विस्वासविस्तरेणाधरितारुन्धतीमाहात्म्यातिग्रहा निजपति-
 भक्ततया निष्प्रकम्पता नाम महादेवी ।

एकत्र सर्वयत्नेन कृतास्तस्मात्सर्वधनम् ।
 सुरासुरनरस्त्रैणं यस्याल्लोकेऽतिसुन्दरम् ॥
 चोभार्थं शुनिसङ्घस्य कदाचिदुपतिष्ठते ।

अन्वक्षां दिग्नि संस्थाप्य सा देवी निष्प्रकम्पता ॥
 आसक्तिसुनिचितानां तस्यामेवोपजायते ।
 अतः शरौरसौन्दर्यात्सा गृहीतपताकिका ॥
 बद्धेन्द्रोपेन्द्रचन्द्राद्याः कक्षाकौशल्यग्राहिनः ।
 ये चान्ये लोकविख्याता विद्यन्ते भुवनत्रये ॥
 लोभकामादिभिः सर्वे जितास्ते भावग्रचुभिः ।
 न कौशलमतस्तेषां विद्यते परमार्थतः ॥
 तस्यास्तु देव्यास्तत्किंचित्कौशलं येन लीलया ।
 तान्पराजयते तेन साभिभूतजगत्त्रया ॥
 रतेर्विज्ञासाः कामस्य केवलं तोषहेतवः ।
 सुनयस्तु पुनस्तेषां न वार्तामपि जानते ॥
 तस्याः सक्ताः पुनर्देव्या व्रतनिर्वाहणादयः ।
 विज्ञासा सुनिर्लोकस्य मानसाद्येपकारिणः ॥
 अतोऽपहृषिता सत्यं स्तुविज्ञासै रतिसत्तया ।
 जया च भर्तुर्भक्ता सा तच्चेदानीं निगद्यते ॥
 आपन्नमग्नं भर्तारं प्रक्राम्य निजजीवितम् ।
 निर्वाहयति वीर्येण तेनासौ भर्तृवत्सखा ॥
 अदन्वती पुनर्नैव पत्युः संरक्षणचमा ।
 निष्प्रकम्पतया तस्माद् भर्तृभक्ततया जिता ॥
 किं चेह बहूनोक्तेन राज्ञः कार्यप्रसाधनी ।
 तस्य राज्ये परं सारा सा देवी निष्प्रकम्पता ॥
 तद्योस्य निष्प्रकम्पताश्चभपरिणामयोर्देवीनृपधोरसि प्रकर्षः

सुन्दराणासुत्पन्निभूमिरास्यर्थाणां मञ्जूषा गुणरत्नरात्रेः वपुर्वैखच-
खेन सुनीनामपि मनोहारिणी चान्तिर्नाम दुष्टिता ।

यतः सा सततानन्ददायिनी वक्षुं पाशिता ।

स्मरणेनापि निःश्रेयसोपमोवविधाकनी ॥

निरोचते विभ्राज्जासी यं नरं किञ्च लीलया ।

पण्डितैः च महात्मेति कृत्वा गाढं प्रग्रस्यते ॥

आलिङ्गनं पुनस्तस्या मन्त्रे षो लस्यते नरः ।

च सर्वनरवर्गस्य चक्रवर्ती भविष्यति ॥

अतश्चादतरं तस्या नाम्ना जगति विद्यते ।

प्रकर्षः सुन्दराणां सा विदङ्गिखेन गौचते ॥

सङ्ख्यानकेवलज्ञानमहर्द्धिप्रशमादयः ।

लोकानामहुता भावा ये चमत्कारकारिणः ॥

ते भवन्ति भविष्यन्ति भूतास्त्रान्तग्रा यतः ।

तत्प्रसादेन सत्त्वानां तामाराधयतां सदा ॥

उत्पन्निभूमिः सा तस्मादास्यर्थाणासुदाहता ।

यथा च रत्नमञ्जूषा तथेदानीं निबोधत ॥

दानग्रीवतपोज्ञानकुलरूपपराक्रमाः ।

सत्यग्नौ चार्जवास्तोभवीर्यैश्चर्यादयो गुणाः ॥

ये केचित्सुन्दरा लोके वर्तन्ते रत्नरूपिणः ।

चान्तिरेव हि सर्वेषां तेषामाधारतां गता ॥

तेनासौ रत्नमञ्जूषा विदङ्गिः परिकीर्तिता ।

चान्तिदीना गुणाः सर्वे न बोधन्ते निरामयाः ॥

अथवा ।

आग्निरेव महादानं आग्निरेव महातपः ।

आग्निरेव महाज्ञानं आग्निरेव महादमः ॥

आग्निरेव महाश्रीलं आग्निरेव महाकुलम् ।

आग्निरेव महावीर्यं आग्निरेव पराक्रमः ॥

आग्निरेव च सन्तोषः आग्निरिन्द्रियनिबन्धः ।

आग्निरेव महाश्रीलं आग्निरेव महादद्या ॥

आग्निरेव महारूपं आग्निरेव महावसम् ।

आग्निरेव महैश्वर्यं आग्निर्धैर्यमुदाहृता ॥

आग्निरेव परं ब्रह्म सत्यं आग्निः प्रकीर्तिता ।

आग्निरेव परा बुद्धिः आग्निः सर्वार्थसाधिका ॥

आग्निरेव जगदन्धा आग्निरेव जगद्भिता ।

आग्निरेव जगज्ज्येष्ठा आग्निः कक्षापदाधिका ॥

आग्निरेव जगत्पूज्या आग्निः परममङ्गलम् ।

आग्निरेवौषधं चारु सर्वव्याधिनिवर्धनम् ॥

आग्निरेवारिनिर्माणं चतुरङ्गं महावसम् ।

किं वाच ब्रह्मनोक्तेन आत्मा सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥

एव एव तु वा कन्या बुद्धिबलमनोहरा ।

कुर्वादीदृशरूपायां को न चित्तं सचेतनः ॥

अन्वयः ।

यस्य चित्तं समारोहेद्विजयन्ती सखीसखा ।

सा कन्या धन्यतां प्राप्य सोऽपि तद्रूपतां त्रजेत् ॥

अतः सत्यगुणाकाङ्क्षी कः सकर्णो न तां हृदि ।

कुर्वात्कन्यां सदाकाशं सर्वकामसमर्पिकाम् ॥

एवं च स्थिते ।

सा गुणोत्कर्षयोगेन कन्या सर्वाङ्गसुन्दरा ।

अस्य वैश्वानरस्योच्चैः प्रतिपद्यतया स्थिता ॥

तस्या दर्शनमात्रेण भीतभीतः सुविह्वलः ।

एष वैश्वानरो मन्ये दूरतः प्रपलायते ॥

निःश्रेष्ठदोषपुञ्जोऽयं सा कन्या गुणमन्दिरम् ।

साक्षादग्निरयं पापः सा पुनर्हिमश्रीतला ॥

सद्भावस्नानमेवं हि नागयोर्विद्यते कश्चित् ।

विरोधभावात्तेनैवमस्माभिरभिधीयते ॥

यदैष कन्यां तां धन्यां कुमारः परिणेष्यति ।

अनेन पापमित्रेण तदा मैत्रौ विहास्यति ॥

अश्वान्तरे चिन्तितं विदुरेण । अथे अनेन जिममतज्ञेन नैमि-
त्तिकेनेदमभिहितं । यथा चित्तसौन्दर्यं यः शुभपरिणामः तस्य सा
निष्प्रकल्पता तत्प्रणिता या चान्तिः सेवासुं नन्दिवर्धनकुमारस्यानेन
पापमित्रेण वैश्वानरेण सह संसर्गं निवारयितुं समर्था नान्यस्तस्मि-
न्वारणे कश्चिदुपाय इति । तत्सर्वमनेन युक्तमुक्तं । अथवा किम-
चाख्यं । न हि जिममतज्ञः कदाचिदयुक्तं भाषते । ततस्तस्मैमि-
त्तिकवचनमाकर्ण्य तातेनावलोकितं पार्श्ववर्तिनो मतिधनस्य महा-
मन्त्रिणो वदनं । स्थितोऽधौ प्रकृतः । अभिहितस्तातेन । आद्यं
मतिधनं श्रुतमेतद्भवता । मतिधनेनाभिहितं । देव श्रुतं । ताते-

नाभिहितं । आर्यं यद्येवं ततो महदिदं मम चित्तोद्देगकारणं
 चदेव विशिष्टजनसृष्टौषोऽपि कुमारस्य गुणकक्षापः पापमिच-
 सन्मन्त्रदूषितो निष्कृष्टः संपन्न इति । तद् गच्छ ग्रौघं प्रेषय
 चित्तसौन्दर्यं वचनविन्यासकुशलान् प्रधानमहत्तमान् यावद्य
 तद्देशासम्भवीनि प्राप्तवानि उपदिष्ट गच्छतां तेषां निरन्तरसम्-
 न्धकरणपटून्युपचारवचनानि यावद्य कुमारार्थं शुभपरिणामं
 चान्तिदारिकामिति । मतिधनेनाभिहितं । यदाज्ञापयति देव ।
 इति निर्गन्तुं प्रवृत्तो मतिधनः । जिनमतज्ञेनाभिहितं । महाराज
 अक्षमनेनारम्भेण । न खल्वेवंविधगमनयोग्यं तन्नगरं । तातेनाभि-
 हितं । आर्यं कथं । जिनमतज्ञेनाभिहितं । महाराज समस्तान्ये-
 वाच लोके नगरराजभार्यापुत्रमित्रादीनि वस्त्रानि द्विविधानि
 भवन्ति । तद्यथा । अन्तरङ्गाणि बहिरङ्गाणि च । तत्र बहिरङ्गेष्वेव
 वस्त्रेषु भवादृशां गमनाज्ञापनादित्यापारो नान्तरङ्गेषु । एतच्च
 नगरं राजा तत्पत्नी दुहिता च सर्वमन्तरङ्गं वर्तते । तन्न युज्यते
 तत्र महत्तमप्रेषणं । तातेनाभिहितं । आर्यं कः पुनस्तत्र प्रभवति ।
 जिनमतज्ञेनाभिहितं । योऽन्तरङ्ग एव राजा । तातेनाभिहितं ।
 आर्यं कः पुनरसौ । जिनमतज्ञेनाभिहितं । महाराज कर्मपरि-
 णामः । तस्य हि शुभपरिणामस्य कर्मपरिणामेनैव भटसुत्ता
 दत्तं तन्नगरं । अतस्तदायत्तोऽसौ वर्तते । तातेनाभिहितं । आर्यं
 किं भवत्यसौ कर्मपरिणामो मादृशमभ्यर्थनाविषयः । जिनमत-
 ज्ञेनाभिहितं । महाराज नैतदेवं । स हि यथेष्टकारौ प्रायेण
 नापेक्षते सत्पुरुषाभ्यर्थनां न रज्यते सदुपचारवचनेन न गृह्यते

परोपरोधेन नानुकल्पते दृष्टायापद्रुतं जनं । केवलमथावपि कार्यं
विदधानः पृच्छति महत्तमभगिनीं लोकसितिं पर्यालोचयति
सुभार्यां काशपरिणतिं कथयत्यात्मीयमहत्तमाय सुभावाय
अनुवर्तते नन्दिवर्धनकुमारस्य समस्तभवान्तरानुवायिनीं प्रच्छन्नरूपां
भार्यां भवितव्यतां विभेति कियन्मात्रं नन्दिवर्धनकुमारवीर्यादपि
सुप्रवृत्तौ । ततश्चैवंविधमन्तरङ्गपरिजनं सुसम्भावनया सम्प्राप्त्यैव
कर्मपरिणाममहाराजः कार्यं कुर्वाणो न बहिरङ्गलोकं रटन्तमपि
नञ्चयति किं तर्हि यदात्मने रोचते तदेव विधत्ते । तस्मात्ता-
मभ्यवर्धनोचितः । किं तु यदास्य प्रतिभासिष्यते तदा स्वयमेव
कुमाराय दापयिष्यति शुभपरिणामेन शान्तिदारिकामिति ।
तातेनाभिहितं । आर्यं हतासर्हि क्वं । यतो न ज्ञायते कदापि
तस्य प्रतिभासिष्यते अस्मिन्ज्ञानपसारिते पावमिषे कुमारस्य कमल-
गुणविफलतया न किञ्चिदस्माकं जीवतीति कृत्वा । जिनमत-
ज्ञेनाभिहितं । महाराजाहं विवादेन । किमेष क्रियते यदीदृश-
मेवेदं प्रयोजनमिति । तथाहि ।

नरः प्रमादौ ब्रह्मेऽर्थे स्यादुपास्यशभाजनम् ।

अब्रह्मवस्तुविषये युद्धो नापराध्यति ॥

अपि च ।

योऽब्रह्मेऽर्थे प्रवर्तेत अनपेक्ष्य वस्त्रावकम् ।

आत्मनश्च परेषां च स हासः स्यादपक्षिताम् ॥

तदप्येवं स्मृते कार्ये यद्भवितव्यतया परम् ।

भवतां त्यक्तचिन्तानामभितुं युज्यते भुजम् ॥

अथ कथ्यते किंचित्तसः स्थास्थकारणम् ।

निरासम्भनतामेत्य मा भूदैन्यं भवादुशाम् ॥

तातेनाभिहितं । आर्यं साधून् । समासाचिता वयमनेन भवतां पश्चिमवचनेन । तत्कथं किं तदस्माकं चेतसः स्थास्थकारणमिति । जिनमतज्ञेनाभिहितं । महाराज शक्यस्य कुमारस्य प्रक्ष-
रूपः पुण्योदयो नाम वयस्यः । स यावदस्य पार्श्ववर्ती तावदेव
वैश्वानरः पापमिषतया यं यमनर्थं कुमारस्य संपादयिष्यति स
योऽस्य प्रत्युत्तार्यरूपतया पर्यवस्यतीति । तदाकर्ण्य मनाक् स्तब्धी-
भूतस्यातः ॥

अचान्तरे दिनकरमम्बरतलस्य मध्यभागमाकृष्टं निवेदयन्नाडि-
काक्षेदप्रहतपटवनादानुसारी समुत्थितः शङ्खग्रन्थः । पठितं
काक्षनिवेदकेन ।

न क्रोधात्तेजसो वृद्धिः किं तु मध्यस्थभावतः ।

दर्शयन्निति लोकानां सूर्यो मध्यस्थतां गतः ।

तातेनाभिहितं । अथ मध्याह्नसमयो वर्तते । ततः समुत्थात-
व्यमिदानीमिति कृत्वा विसर्जितो राजलोकः । पूजितौ कक्षाचार्य-
नैमित्तिकौ प्रस्थापितौ सवज्रमानं । ततो नैमित्तिकवचनादग्रक्षा-
नुष्ठानमेतदिति जातनिर्णयेनापि तातेनातिमोहहेतुतथापत्यस्यैव
समादिष्टो विदुरः । यदुत परीक्षितस्यो भवता कुमाराभिप्रायः
किं शक्यतेऽस्मात्पापमिषादिषोऽजयितुं कुमारो न वेति । विदुरे-
णाभिहितं । यदाज्ञापयति देवः । ततः समुत्थितस्यातः । कृतं
दिवसोचितं कर्तव्यं ॥

द्वितीयदिने समागतो मम समीपे विदुरः । विहितप्रणामो
निषण्णो मदन्तिके । पृष्ठो मया । भद्रं ह्यः किं नामतोऽसि ।
विदुरेण चिन्तितं । अथे समादिष्टस्तावदहं देवेन । यथा सचचि-
तव्यो भवता कुमारमिप्रायः । ततोऽहमस्मै यत् तत्साधुभ्यः सका-
शादाकर्णितमासीन्मया दुर्जनसंसर्गदोषप्रतिपादकमुदाहरणं तत्प्र-
थयामि । ततो विज्ञास्यते खल्वेतदीयोऽभिसम्भिरिति । एवं
विचिन्त्य विदुरेणाभिहितं । कुमार किंचिदाचक्ष्यमभूत् । मया-
भिहितं । कीदृशं । विदुरेणाभिहितं । कथानकमाकर्णितं । मया-
भिहितं । वर्णय कीदृशं तत्कथानकं । विदुरेणाभिहितं । वर्ण-
यामि । केवलमवहितेन श्रोतव्यं कुमारेण । मयाभिहितं । एष
दत्तावधानोऽसि । विदुरेणाभिहितं ॥

अस्त्वस्मान्मेव मनुजगतौ नगर्यामस्मिन्नेव भरताभिधाने पाटके
चित्तिप्रतिष्ठितं नाम पुरं । तत्रास्ति वीर्यनिधानभूतः कर्मविस्वाखो
नाम राजा । तस्य च द्वे अग्रमहिष्यौ शुभसुन्दरी अकुशलमासा
च । तत्र शुभसुन्दर्याः पुत्रोऽस्ति मनीषी नाम बाह्योऽकुशल-
मासायाः । तौ च मनौषिबालौ संप्राप्तकुमारभावौ नानाकारेषु
काननादिषु क्रीडारसमनुभवन्तौ यथेष्टेष्टया विचरतः । अन्यदा
खदेहाभिधाने कानने नातिदूरादेव दृष्टस्ताभ्यां कश्चित्पुरुषः । स
च तयोः पश्चतोरेव समाकूटस्तदुच्छ्रयाभिधानं वस्त्रीकं । निबद्ध-
स्तेन मूर्धनामकतरुग्राखायां पाशको निमितः शिरोधरायां प्रवा-
हितस्यात्मा । ततो मा साहसं मा साहसमिति वदन्तौ प्राप्तौ
ससम्भ्रमं तत्समीपं कुमारौ । द्विजः पाशको बाणेन । ततः

सख्योऽविच्छन्नो भग्नलोचनश्च पतितोऽसौ पुद्गलो भूतले । समाह्ला-
दितो वायुदानेन कुमारार्था । सन्धा चेतना समीक्षिते लोचने
निरीक्षिता दिशः दृष्टौ कुमारौ । अभिहितसार्था । भद्र
किमेतदधमपुद्गलोचितं भवता व्यवसितं किं वा भद्रस्तेदृशाध्यवसा-
यस्य कारणमिति कथयतु भद्रो यद्यनाख्येयं न भवति । ततो
दीर्घदीर्घं निःश्वस्य पुद्गलेषाभिहितं । असमस्यदौयकथया । न
सुन्दरमनुष्ठितं भद्रार्था यदहमात्मदुःखानख्यं निर्वापयितुकामो
भवन्नां धारितः । तदधुनापि न कर्तव्यो मे विघ्न इति ब्रुवाणः
समुत्थितः पुनरात्मानमुत्तमयितुमसौ पुद्गलः । धृतो बालेन अभि-
हितश्च । भद्र कथय तावदस्माकमुपरोधेन स्खलत्तान् । ततो
यद्यस्यप्रतीकारः स्यात्ततो यद्गुणितं तत्कुर्याः । पुद्गलेषाभिहितं ।
यदि निर्बन्धस्ततः श्रूयतां । आसीन्मम ग्ररौरमिव सर्वस्वमिव
ज्योवितमिव हृदयमिव द्वितीयं भवजन्तुर्नाम मित्रं । स चातिस्ने-
हनिर्भरतया न क्षणमात्रमपि मां विरहयति । किं तर्हि सकल-
काखं मामेव साक्षयति पाक्षयति पृच्छति च मां चचे चचे ।
यदुत भद्र स्पर्शनं किं तुभ्यं रोचते । ततो यद्यदहं वदामि
तत्तदसौ भवजन्तुर्मम वयस्यो वयस्यतया संपादयति न कदाचि-
न्मत्प्रतिकूलं विधत्ते । अन्यदा मम मन्दभाग्यतया दृष्टस्तेन सदा-
गमो नाम पुद्गलः । पर्यालोचितं च सद्य तेन किञ्चिदेकान्ते भव-
जन्तुना । भावितस्त्रिंशेन दृष्ट इव सञ्च्यते । ततस्तत्काक्षादारब्ध
प्रिथिवीभूतो ममोपरि स्नेहावन्धः । न करोति तथा साक्षकां
न दर्शयत्वात्मबुद्धिं न प्रवर्तते मदुपदेगेन न मम वार्तामपि

प्रपञ्चयति प्रत्युत मां वैरिकमेव मन्यते दर्शयति विप्रियाणि
 सकलं प्रतिकूलमासेवते । ततो मया चिन्तितं । हा हन्त किमे-
 तत् । न मया किञ्चिदस्य व्यलीकमाचरितं । किमित्ययमकाण्ड
 एव भवजन्तुः षष्ठिकापरावर्तित इवान्यथा संवृत्तः । हा हतोऽस्मि
 मन्दभाग्य इत्यारारब्धमानो वज्राहत इव पिष्ट इव हतसर्वस्व
 इव शोकभराक्रान्तमूर्तिः प्राप्तोऽहं दुःखातिरेकं । ललितं च
 कथंचित्पर्यालोचयता मया । अथे सर्वोऽप्यर्थं सदागमपर्यालोचन-
 नितोऽनर्थव्यतिकरः । विप्रतारितोऽयं मम वयस्योऽनेन पापेन । स
 चोन्मूलयन्निव मम हृदयं पुनः पुनस्तेन सदागमेन सह रहसि
 पर्यालोचयति । तन्निवारणार्थं रटन्तमपि मां नाकर्णयति ।
 यथा यथा च भवजन्तोः सदागमपर्यालोचः सुतरां परिणमति
 तथा तथा मामेष नितरां ग्रिथिलयति । ततः प्रवर्धते मे
 गाढतरं दुःखं । अन्यदा दृढतरं पर्यालोच्य सदागमेन सह
 किञ्चिदेकान्ते चोटितो मया सह सम्बन्धः सर्वथैव भवजन्तुना ।
 परिच्छिन्नोऽहं चिन्तेन । त्यक्तानि मम वस्त्राणि मदचनेनैव
 मृहीतानि यानि पूर्वं कोमलदलौगण्डपिधानादिस्नानाद्यानि
 शयनानि । विरहितानि चंसपञ्चादिपूरितान्यासनानि । सुक्तानि
 वृद्धिकाप्रावाररत्निकाचीनांशुकपद्मांशुकादीनि कोमलवस्त्राणि ।
 प्रत्याख्यातानि मम सुखदायीनि ग्रीतोष्णार्तुप्रतिकूलतया सेव्यानि
 कस्त्ररिकाशुभचन्दनादीनि विलेपनानि । वर्जितः सर्वथा ममाङ्गा-
 दातिरेकसम्पादकः कोमलतनुसताकलितो ललनासङ्गतः । ततः-
 प्रपञ्चति स भवजन्तुः करोति केग्रोत्पाटनं ग्रेते कठिनभूमौ धार-

यति शरीरे मलं परिधत्ते जरञ्जीवराणि वर्जयति दूरतः
 स्त्रीगानसङ्गं कथंविदापञ्चे तस्मिन् करोति प्रायश्चित्तं सहते
 माघमासे ग्रीतं गृह्णाति ज्येष्ठाषाढयोरातपं सर्वथा परमवैरिक
 इव यद्यत्किञ्चिन्मे प्रतिकूलं तत्सर्वमाचरति । ततो मया चिन्तितं ।
 परित्यक्तस्त्वावत्सर्वथाहमनेन गृहीतश्च ग्रन्थुद्ध्या । तथाप्यामरणान्ताः
 प्रणयाः सम्जनानामिति वृद्धवादः । ततो यद्यप्यहमनेन सदागम-
 पापमिषेण विप्रतारितो मामेवं कदर्थयति तथाप्यकाष्ठ एव न
 मया मोक्ष्यः । यतो भद्रकोऽयं ममात्मीयप्रकृत्या लक्षितो वज्रना
 काखेन कृतानि भृथांसि ममानुकूलानि । सदागममौलकजनितो
 ऽयमस्य विपर्यासः । तत्कदाचिदपगच्छत्येव कालेन । ततो भवि-
 ष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य स्नेहभावः । एवं पर्यालोच्य व्यवस्थितोऽहं
 बहिष्कृतोऽपि तेन भवजन्तुना तस्मैव सम्मन्त्रिणि शरीराभिधाने
 प्रासादे महादुःखानुभवेन कालमुदीक्षमाणो दुराग्रापाग्रावपाश्रितः
 सन् कियन्तमपि कालमिति : अन्यदा सदागमवचनमनुवर्तमान-
 स्तिरस्त्राय मां पश्यक्रियया निष्कास्य ततोऽपि प्रासादात्परमाधा-
 र्मिक इव निर्घृणतया मामाक्रन्दन्तमवगणय्य दृष्ट इव तच्च यास्यामि
 यत्र भवन्तं स्तोचनाभ्यां न द्रष्टव्यमीत्यभिधाय गतः कुचक्षित् ।
 स चेदानीं निर्दुर्लभो नगरीं प्राप्तः श्रूयते । सा च माहृग्रामगन्ता
 नगरी । ततो मया चिन्तितं । किमधुना मया प्रियमिषपरि-
 भूतेन तदिरहितेन चाजागल्लस्तनकल्पेन जीवितेन । ततस्त्रेदमध्य-
 वस्थितमिति ॥

वालेनाभिहितं । साधु त्यर्जनं साधु । स्वाने भवतो व्यवसायः ।

दुःखं हि प्रियमिषपरिभवदुःखं । तदिरहस्यज्ञापस्य न प्रपद्यते
ऽन्यथा यापयितुं । तथाहि ।

न शक्यः सहजात्सोढुं क्षमिषापि पराभवः ।

कनकेन हि निर्मुक्तः पाषाणोऽपि प्रक्षीयते ॥

मानिनां मिषविरहे जीवितुं नैव युज्यते ।

इदं हि गम्यता त्वणं वासरेण निवेदितम् ॥

अहो ते मिषवत्सङ्गता अहो क्षिरानुरागः अहो क्लृप्तज्ञता
अहो साहसं अहो निर्मिथ्यभावतेति । भवजन्तोः पुनरहो चक्ष-
रन्तविरक्तता अहो क्लृप्तज्ञता अहो अलौकिकत्वं अहो मूढता अहो
खरहृदयत्वं अहो अनार्यानुष्ठानप्रवृत्तिरिति । केवलमेवमपि क्षिते
ब्रवीन्महमप किञ्चित्तदाकर्णयतु भद्रः । स्वर्गमेनाभिहितं । वदतु
निर्विकल्पमार्यः । बालेनाभिहितं ।

असत्प्रतिकाराणामभिमानावलम्बिनाम् ।

खेहैकवद्वक्त्राणां युक्तमेतद्गवाद्गुणम् ॥

तथापि मदनुगृहेण धारणीया भद्रेण प्राणाः । इतरथा
ममापीयमेव गतिः । रक्षितोऽहमनेन भवतो निष्कृषिममिषवा-
त्सङ्गेन । दाक्षिण्यमहोदधयस्य सत्पुरुषा भवन्ति । सत्पुरुषस्य भद्रः
कार्यतो गम्यते । अतः कर्तव्यमेवैतन्निर्विचारं मामकं वचनं भद्रेण ।
यद्यपि चूतमनोरथा न शिक्षिषिकया पूर्यन्ते तथापि मदनुकम्पया
भवता मत्सम्बन्ध एव भवजन्तुविरहदुःखप्रतीकारबुद्ध्या मन्तव्यः ।
स्वर्गमेनाभिहितं । साधु आर्य साधु । धारिता एव भवतानुप-
क्लृप्तवत्सङ्गेनातिक्षिप्तवचनामृतसेकेनानेन स्वयमेव विक्षीयमाना

मदीयप्राणाः । किमत्र वक्तव्यं । नष्टो मेऽधुना शोकसन्तापः ।
विस्मारित इव भवता भवजन्तुः । श्रौतस्त्रीभृतं नयनयुगलं
आह्लादितं चित्तं निर्वापितं मे शरीरं भवहर्शनेन । किं
वञ्चना । तमेवाधुना भवजन्तुरिति । ततः संजातस्तथोर्निरन्तर-
खेदभावः ॥

मनीषिणा चिन्तितं । न खलु सहजोऽनुरक्तो वयस्यः केन-
चित्प्रेषापूर्वकारिणा पुरुषेण निर्दिषस्त्व्यस्यते । न च सदागमो
निर्दिषं कदाचित्थाजयति । स हि गाढं पर्यालोचितकारोति
श्रुतमस्माभिः । तदत्र कारणेन भवितव्यं । न सुन्दरः स्वप्नेष
स्पर्शनः प्रायेण । तदनेन सह मैत्रीं कुर्वता विरूपमाचरितं
वाख्येन । एवं चिन्तयन्नेव मनीषी संभाषितः स्पर्शनेन । कृतं
मनीषिणापि लोकयाचानुरोधेन सम्भाषणं । संजाता तेनापि सह
वहिष्कायया मैत्री स्पर्शनस्य ॥

प्रविष्टाः सर्वेऽपि जगरे । संप्राप्ता राजभवनं । दृष्टो दत्ता-
स्नानः कर्मविलासः सह महादेवीभ्यां । कृतं पादपतनं जननी-
जनकानां । आनन्दितास्तेराग्नीवादेन । दापितान्यासनानि ।
नोपविष्टास्त्रेषु निषणा भुतने । दर्शितः स्पर्शनः । कथितस्त-
द्वृत्तात्मः । प्रकाशितस्वात्मनस्य तेन सह मैत्रीभावः कुमारभ्यां ।
परितुष्टः कर्मविलासः चिन्तितमनेन । मम तावदपद्याखेवनमिव
व्याधेरपचयहेतुरेष स्पर्शनो दृष्ट एव मयानेकशः पूर्वं । तत्सुन्दर-
मेतत्संपर्कं यदनेन सहानयोर्मैत्री संजातेति । केवलं प्रकृतिरिधं
ममानादिहृता वर्तते । यदुत योऽस्यानुकूलस्तस्य मया प्रतिकूलेन

भवितव्यं । यः पुनरस्य प्रतिकूलो निरभिवृत्तया मया तस्य सुन्दरं वर्तितव्यं । यः पुनरेनमेकान्ततत्त्वजति स मयापि सर्वथा मोक्तव्य एव । तदेवं स्थिते निरीक्ष्य निरीक्ष्य कुमारयोरेनं प्रति चेष्टितं यथोचितं करिष्यामीति । विचिन्त्याभिहितं कर्मविलासेन । भो वत्सौ सुन्दरमनुष्ठितं भवद्वा यदेष स्पर्शनः प्राणत्यागं विदधानो धारितो मैत्रौकरणेन पुनः सुन्दरतरं । शीरखण्डयोगतुल्यो हि वत्सयोरनेन साधं सम्बन्धः ॥

अकुशलमालया चिन्तितं । अहो मे धन्यता । भविष्यत्येतत्सम्बन्धेन मम यथार्थं नाम । यो ह्यस्य स्पर्शनस्तानुकूलः स ममात्यन्तवल्लभः । स एव च मां वर्धयति पालयति मदीयस्नेहफलं चानुभवति नेतरः । वज्रशोऽनुभूतपूर्वमेतन्मया । एष च मदीयः सूनुरेनं प्रति मुखरागेण गाढमनुकूलो लक्ष्यते । ततो भविष्यति मनोरथपूर्तिरिति । विचिन्त्य तथा वाचं प्रत्यभिहितं । वत्स सुन्दरमनुष्ठितं । अविद्योगो भवतु भवतः सुमित्रेणेति ॥

शुभसुन्दर्या चिन्तितं । न सुन्दरः स्वप्नेष मम तनयस्व पापमित्रसम्बन्धः । रिपुष्वेव परमार्थेन कारणमनर्थपरम्परायाः । अचुरयं ममापि सहजो वर्तते । कदर्थिताहमनेन वज्रशः पूर्वं । नाख्येव मयास्य च सहावस्थानं । केवलमेतावान्न चित्तसन्धारणाहेतुः यदेष मदीयपुत्रोऽमुं प्रति मुखच्छायया दृष्टिविकारेण च विरक्त इव लक्ष्यते । ततो न प्रभविष्यति प्रायेण ममायं पापः । यदि वा न ज्ञायते किं भविष्यति । विषमः स्वप्नेष दुरात्मा । इत्याद्यनेकविकल्पमात्राकुलमानसापि गम्भीरतया मौनैव स्थिता

शुभसुन्दरौ ॥ अचान्तरे संजातो मध्याह्नः । उपसंहृतमास्थानं ।
गताः सर्वेऽपि स्नानेषु ॥

ततस्तद्दिनादारभ्य प्रवर्धते बाह्यस्य स्पर्शनेन सह स्नेहाबन्धः ।
चकितस्तिष्ठति सर्वथा मनीषी । न गच्छति विग्रहं । स्पर्शनेन सदा-
सन्निहिततया कुमारयोरन्तर्बहिः न पार्श्वं मुञ्चति । ततः पर्यटन्ति
ते सहिता एव नानास्थानेषु क्रीडन्ति विविधक्रीडाभिः । ततो
मनीषिणा चिन्तितं । कौटुम्बिकेन स्पर्शनेन सह विचरतां सर्वत्र-
विग्रहचिन्तानां सुखं । न चैव तावदद्यापि सम्यग् लक्ष्यते कौटुम्ब-
स्वरूप इति । न चाज्ञातपरमार्थैरेव निर्धारयितुं संघट्टितं वा
पार्थते । तदिदमत्र प्राप्तकालं । गवेषयामि तावदस्य मूलशुद्धिं ।
ततो विज्ञाय यथोचितमाचरिष्यामीति स्थापितः सिद्धान्तः । ततः
समाहृतो रहसि बोधो नामाङ्गरक्षः । अभिहितस्यासौ । भद्र
ममास्य स्पर्शनस्योपरि महानविग्रहः । तदस्य मूलशुद्धिं सम्यगव-
बुध्य ग्रीष्ममावेदय । बोधेनाभिहितं । यदाज्ञापयति कुमार इति ।
निर्गतो बोधः । ततोऽभ्यस्तसमस्तदेशभाषाकौशलो बहुविधवेष-
विरचनाचतुरः स्नामिकार्थबहुकथो लब्धलक्ष्योऽनुपलक्ष्यश्च प्रहि-
तस्तेनात्मनीयः प्रभावो नाम पुरुषः प्रणिधिः । आदिष्टस्यासौ
प्रस्तुतप्रयोजनं । ततो विविधदेशेषु कियन्तमपि कालं पर्यव्य
समागतः सोऽन्यदा । प्रविष्टो बोधसमीपे । विहितप्रणामो
निषण्णो भूतले । बोधेनापि विधायोचितां प्रतिपत्तिमभिहितो
ऽसौ । भद्र वर्णयात्मनैयवृत्तान्तं ।

प्रभावः प्राह । यदाज्ञापयति देवः । अस्ति तावदहमितो

निर्गत्य गतो बहिरङ्गेषु नानादेशेषु । न सन्धो मया तच्च प्रस्तुत-
 प्रवृत्तिगन्धोऽपि । ततो गतोऽहमन्तरङ्गेषु जनपदेषु । तच्च च
 दृष्टमेकच मया भिक्षपत्नीकल्पमाकीर्णं समन्तात्कामादिचरटैर्नि-
 वासः पापिष्ठलोकानामाकरो मिथ्याभिमानस्य हेतुरकल्याणपरम्प-
 रायाः अवष्टब्धं सततं विततेन तमसा रहितं प्रकाशच्छेदेनापि
 राजसचित्तं नाम नगरं । तच्च च वृद्धामणिसुरटचक्रस्य कारणं
 समस्तपापवृत्तीनां वज्रपातः कुग्रसमार्गगिरेः दुर्जयः शक्रादौनाम-
 तुल्यवज्रपराक्रमो रागकेसरौ नाम नरेन्द्रः । तस्य च चिन्तकः
 सर्वप्रयोजनानां अप्रतिहताश्वः समस्तस्थानेषु निपुणो जगद्व्यापकश्चे-
 क्कताभ्यासो जन्तुविमोहने पटुबुद्धिः पापनीतिमार्गेषु अनपेक्षः
 स्वकार्यप्रवृत्तौ परोपदेशानां निश्चितसमस्तपराध्यभारो विषयाभि-
 लाषो नामामात्यः । ततस्तस्मिन्नगरे यावदहं राजकुलस्याभ्यर्ष-
 भूभागे प्राप्तस्तावदकाण्ड एव समुत्पन्नितो बहसः कोलाहलः ।
 निर्गच्छन्ति घोषयता बन्दिदृन्देन प्रस्थापितमाश्रम्या सौख्यादि-
 नरेन्द्राधिष्ठिता मिथ्याभिनिवेशादयो भूयांसः स्रग्धनाः । पूरयन्ति
 गलनजितेन दिगन्तराणि राजमार्गमवतरन्तो ममत्वादयः करि-
 वराः । चलिता हेषारवेण बधिरयन्तो दिक्पक्षवाक्यमज्ञानादयो
 वरवाजिनः । विराजन्ते गृहीतनानायुधा रणशौण्डीरतथा वल्ल-
 मानाः पुरतो धावन्तश्चापलादयोऽसंख्येयाः पदातयः । ततः
 कन्दर्पप्रयाणकपटहृद्यब्दाकर्षणसमनन्तरं खरपवनप्रेरितमेघजालमिव
 क्षणमात्रेणैव विनासध्वजमालाकुलं विष्णोकशङ्ककाहसाध्वनिपूरित-
 दिगन्तरं मिलितमपरिमितं बभूव । ततस्तदवलोक्य मया चिन्तितं ।

अथे किमेतत् । गन्तुमिव प्रवृत्तः कश्चिदयं राजा लक्ष्यते ।
तत्किमस्य गमनप्रयोजनमिति । यावद्वितर्काकुलस्तिष्ठामि तावद्दृष्टो
मया पर्यन्तदारुणः स्वरूपेणादर्शकः संसारवैचित्र्यस्य बोधकोऽविदुषां
निर्वेदभूमिर्विवेकिनामविज्ञातस्वरूपो निर्विवेकैस्तथैव विषया-
भिलाषस्य मग्नियः सम्मन्धो विपाको नाम पुरुषः । ततः प्रियसम्भा-
षणपूर्वकं दृष्टोऽसौ मया । भद्रं कथय किमस्य नरेन्द्रस्य प्रस्थान-
कारणं । कुतश्च मे । विपाकेनाभिहितं । आर्यं यद्येवं ततः
समाकर्षय ॥

पूर्वमिह कश्चिदवसरे सुगृहीतनामधेयेन देवेन रागकेसरिणा-
भिहितोऽस्मात्त्यः । यदुत आर्यं विषयाभिलाष तथा कथंचिदिधेहि
यथा मम समस्तमपि जगत् किङ्करतां प्रतिपद्यते । मग्निसाभि-
हितं । यदाज्ञापयति देवः । ततो गान्धः कश्चिदस्य राजादिष्ट-
प्रयोजनस्य निर्वर्तनसम इति मनसि पर्यालोच्य किं वाचान्येन
साधनेन बद्धना क्रोशितेन साधयिष्यन्वेतान्येवाचिन्धवीर्यतया
प्रसूतप्रयोजनमिति संजातावष्टम्भेन मग्निसा गाढमनुरक्तभक्तानि
विविधस्थानेषु निर्युद्धसाहसानि स्वामिनि भृत्यतया सम्भजयपता-
कानि जनद्वयच्छेपकरणपटूनि प्रत्यादेशः शूराणां प्रकर्षस्यटुलानां
निकषभूमिः परवञ्चनचतुराणां परमकाष्ठा साहसिकानां निदर्शनं
दुर्दान्तानामात्मीयान्येव स्वर्गनादीनि पञ्च गृहीतानि मानुषाणि
प्रहितानि जगद्वशीकरणार्थं ॥ ततो मया चिन्तितं । अथे
कथं स्वर्गस्य तावन्मूखोत्थानं ॥ विपाकेनाभिहितं । ततो
वितते जगति विचरन्निस्तेर्वशीकृतप्रायं भुवनं वर्तते पाहितप्रायं

रागकेसरिकिङ्करतां । केवलं महासख्यसमुदायानामौतिविशेष इव
 तेषामुपद्रवकारी समुत्थितः श्रूयते किञ्च कश्चित् सन्तोषो नाम
 चरटः । निर्वाहिताश्च तान्यभिभूय किञ्च किञ्चन्तोऽपि लोकास्तेन
 प्रवेष्टिताश्च देवभुक्तेरतिक्रान्तायां निर्द्वैतौ नगर्यामिति च श्रूयते ॥
 ततो मया चिन्तितं । व्यभिचरति मनागद्यमर्थो यतोऽस्माकं
 समक्षमेव मनोविवाहयोः स्पर्शनेन निर्द्वैतौ नगर्यां भवजन्तोर्गमनं
 सदागमबलेनाख्यातं । अयं तु स्पर्शनादीन्यभिभूय सन्तोषेण
 निर्वाहिता लोकाः स्थापिताश्च निर्द्वैतौ नगर्यामिति कथयति ।
 तत्कथमेतत् । अथवा किमनयाकाण्डपर्यालोचनया । अवहितस्तावदा-
 कर्षयाम्यस्य वचनं । पद्यादिचारयिष्यामि ॥ विपाकेनाभिहितं ।
 ततोऽयमाप्तलोकश्रुतेराकर्णितोऽद्य देवेन रागकेसरिणा स्पर्शनाद्य-
 भिव्यक्तिकरः । ततोऽतिदुःखमश्रुतपूर्वं च रूपदातिपरिभव-
 वचनमाकर्ष्य कोपानलजनितरक्तलोचनयुगलेन विषमस्फुरिताधरेण
 कराक्षभृकुटिभङ्गकुटिलीकृतललाटपङ्केनावड्गनिरन्तरस्त्रेदविन्दुना
 निर्दयकराभिहतधरणीपृष्ठेन प्रलयज्वलनभासुरं रूपमाविधत्तामर्ष-
 वग्रपरिस्त्रलदचनेन देवेन रागकेसरिणा स्थापितः परिजनः । अरे
 त्वरितास्ताडयत प्रयाणकपटहं सज्जीकुर्वत चतुरङ्गं वक्षं । परि-
 जनेनाभिहितं । यदाज्ञापयति देवः । ततस्तथा देवमायस्तमानस-
 मवलोक्य विषयाभिलाषेणाभिहितं । देव अस्मादेवेन । किथा-
 नसौ वराकसन्तोषः । अस्यानमादरस्य । न खलु केसरौ लीला-
 दक्षितचिगण्डगलितवरकरिनिकरो हरिणं व्यापाद्यतयोद्दिश्यायस्त-
 चित्तो भवति । देवेनाभिहितं । सखे सत्यमिदं । केवलं युष्मा-

नुषकदर्शनां कुर्वता दृढमुदेजितास्त्रेण पापेन सन्तोषेण । न खलु
तमनुष्मन् मम मनसः सुखासिका संपद्यते । मन्त्रिणाभिहितं ।
देव लोकमेतत् । सुख्यतां संरम्भः । ततस्तदचनेन मनाक् स्वस्ती-
भूतो देवः । हृतमशेषं गमनोचितं । स्नापितः पुरतः स्नेहसलिल-
पूर्णः प्रेमावन्धाख्यः कनककण्ठः । उद्बोधितः केसिजल्पनामको
जयजयग्रन्धः । गीतानि चाटुवचनादीनि मङ्गलानि । प्रहतं
रतिकलहनामकमुद्दामातोद्यवृन्दं । निर्वर्तितान्यङ्गरागभूषणादीनि
समस्तकौतुकानि । प्रवृत्तो रथावरोहणार्थं देवः । अचान्तरे
स्युतमनेन । अथे न दृष्टो नाप्यापृष्टोऽद्यापि मया तातः । अहो
मे प्रमत्तता अहो मे दुर्विनीतता अहो मे तुच्छत्वेन स्वल्पप्रयो-
जनेऽपि पर्याकुलता यत्तातपादवन्दनमपि विस्मृतमिति । ततो
निवृत्य चक्षितस्तद्दर्शनार्थं देवः ॥

मयाभिहितं । भद्र कः पुनरस्य तातः । ततो विपाकेनाभि-
हितं । आर्यं अतिमुग्धोऽसि यतस्त्वमेतावदपि न जानीषे । यतोऽस्य
देवस्य रागकेशरिणो बासावसादीनामपि सुप्रतीतोऽनेकाहुतकर्मा
शुवनचयप्रकटिताभिधानो महामोहो जनकः । तथाहि ।

महामोहो जगत्सर्वं भ्रामयत्येष लीलया ।

शक्रादयो जगन्नाथा यस्य किङ्करतां गताः ॥

अन्येषां लङ्घयन्तीह ग्रौर्यावष्टम्भतो नराः ।

आज्ञां न तु जगत्यत्र महामोहस्य केचन ॥

वेदान्तवादिषिद्भ्यान्ते परमात्मा यथा किञ्च ।

चराचरस्य जगतो व्यापकत्वेन गीयते ॥

महामोहस्तथैवात्र सखीर्येष जगन्मये ।
 देवास्यग्रेषलोकानां व्यापकः समुदाहृतः ॥
 तत एव प्रवर्तन्ते यानि तत्र पुनर्जयम् ।
 सर्वे जीवाः परे पुंसि यथा वेदान्तवादिनाम् ॥
 महामोहात्प्रवर्तन्ते तथा सर्वे मदादयः ।
 लीयन्तेऽपि च तथैव परमात्मा च वर्तते ॥

अन्यच्च ।

यज्ज्ञातपरमार्थोऽपि बुद्ध्या सन्तोषजं सुखम् ।
 इन्द्रियैर्बाध्यते जन्तुर्महामोहोऽत्र कारणम् ॥
 अधीत्य सर्वशास्त्राणि नराः पण्डितमानिनः ।
 विषयेषु रताः सोऽयं महामोहो विजृम्भते ॥
 जेनेन्द्रमततत्त्वज्ञाः कषायवग्रवर्तिनः ।
 जायन्ते यस्मिन् लोके तस्मिन्महामोहशस्त्रम् ॥
 अवाप्य मानुषं जन्म सन्धा जैनं च ज्ञासनम् ।
 यन्तिष्ठन्ति मृदासक्ता महामोहोऽत्र कारणम् ॥
 विबुधश्च च महामोहः सखीर्येष निराकुलः ।
 कांक्षिद्विद्वन्मयत्युच्चैर्यतिभावस्थितानपि ॥
 मनुष्यलोके पाताले तथा देवास्येष्वपि ।
 विससत्येष महामोहो गन्धहस्तौ यथेष्टया ॥
 सर्वथा मित्रभावेन गाढं विग्रन्धयेतसाम् ।
 कुर्वन्ति वञ्चनं यत्र महामोहोऽत्र कारणम् ॥
 विग्रन्धं निजभर्तारं परित्यज्य कुलक्षियः ।

परेषु यत्प्रवर्तन्ते महामोहस्य तत्फलम् ।
 विषमं च कुलमर्यादां पारदार्येऽपि यक्षराः ।
 वर्तन्ते विषयस्येव महामोहमहानृपः ॥
 यत एव ससुत्पन्ना जाताश्च गुणभाजनम् ।
 प्रतिकूला गुरोस्तस्य वशे येऽस्य नराधमाः ॥
 अनार्याणि तथान्यानि यानि कार्याणि कर्हिषित् ।
 सौर्वादीनि विस्वासेन तेषामेव प्रवर्तकः ॥
 इत्थं प्रभूतवृत्तान्तः परिपाद्य जगन्नयम् ।
 दृष्टोऽहमधुना युक्तं किं ममेति विचिन्त्य च ॥
 पार्श्वस्थितोऽपि गच्छोमि वीर्येण परिरक्षितुम् ।
 जगन्नेन स्त्रपुत्राय राज्यं यच्छामि साम्प्रतम् ॥
 रागकेशरिणो दत्त्वा ततो राज्यं विचक्षणः ।
 महामोहोऽधुना सोऽयं ग्रेते निश्चिन्तातां गतः ॥
 तथापीदं जगत्सर्वं प्रभावेन महात्मनः ।
 तस्यैव वर्तते नूनं कोऽन्यः स्यादस्य पाञ्चकः ॥
 तदेषोऽद्भुतकर्तव्यः प्रसिद्धोऽपि जगन्नये ।
 महामोहनरेन्द्रस्ये कथं प्रवृत्त्यतां गतः ॥

ततो मयाभिहितं । भद्रं न कर्तव्योऽपि भवता कोपः । पथिकः
 खल्वहं । अतस्तु मयापि महामोहः पूर्वं सामान्येन न पुनर्विशेषतो
 रागकेशरिजनकतया । तदधुनापनीतं ममाज्ञानं भद्रेण । तदुत्तर-
 वृत्तान्तमप्याख्यातुमर्हति भद्रः ॥

विपाकेनाभिहितं । ततो गतो देवः ग्रीष्मं जनकपादमूखं ।

दृष्टोऽनेन तमःसंज्ञकेन सत्त्वमानेन भूयुगुलेन अविद्याभिधानया
 प्रकम्पमानया गात्रयस्या अराजीर्णकायसृष्णाभिधानायां वेदिकायां
 विपर्यासनाथि विष्टरे महत्युपविष्टो महामोहः । ततः चितितल-
 विन्यस्तहस्तमस्तकेन कृतं देवेन पादपतनं । अभिनन्दितो महा-
 मोहेन । निषीदतश्च भूतस्ते देवस्य दापितं महामोहेनासनं ।
 उपविष्टश्च जनकसम्भ्रमवचनेन देवः । पृष्टा शरीरकुशलवार्ता
 निवेदितश्च प्रसूतव्यतिकरः । ततो महामोहेनाभिहितं । पुत्र
 ममाधुना जरञ्चीवरस्येव पश्चिमो धावो वर्तते । ततो मदीय-
 शरीरस्य पामापरिगतमूर्तेरिव करभस्य यदाह्वते तत्सारं । ततो
 न युक्तं मयि तिष्ठति भवतः प्रस्थानं कर्तुं । तिष्ठ त्वं विपुलं राज्यं
 विदधानो निराकुलचित्तः । अहमेव प्रसूतप्रयोजनं साधयिष्या-
 मीति । देवेन कर्णौ पिधायाभिहितं । तात मा मैवं वोचः ।
 ग्रान्तं पापं । प्रतिहतममङ्गलं । अगन्तकस्यस्यायि भवतु धौम्याकं
 शरीरं । न खलु युष्मदीयशरीरनिरावाधामात्रपरितोषिषि
 किङ्करजनेऽस्मिन्नेवमात्रपयितुमर्हति तातः । तत्किमनेन वञ्चना ।
 गच्छाम्यहं अनुजानीत यूयं । महामोहः प्राह । जात मया
 तावद्गन्तव्यमेव भवतस्तु केवलमवस्थानेऽनुज्ञेत्यभिधायोत्थितो महा-
 मोहः । ततो विज्ञाय निर्बन्धं देवेनाभिहितं । तात वक्ष्येवं
 ततोऽहमपि तातपादानुचरो भविष्यामि न प्रतिस्त्वजनीयस्तातेन ।
 महामोहः प्राह । जात एवं भवतु । न खलु वयमपि भवन्तं
 मोक्तुं क्षणमपि पारयामः । केवलं गृह्यतया प्रयोजनस्यैवं मन्त्रितम-
 स्माभिः । तद्धुना सुन्दरमिदं जातेन जल्पितं । देवेनाभिहितं ।

महाप्रसादः । ततस्तातोऽपि प्रस्थित इति ज्ञापितं समस्तनरेन्द्राणां देवेन । प्रवर्तितं निःशेषं विशेषतो वक्षं । ततः स्वयमेव महा-मोहनरेन्द्रो देवो रागकेसरी विषयाभिलाषादयस्य सर्वं मन्त्रि-महत्तमाः सर्वबलेन सन्तोषचरटस्थोपरि विग्रहेण चलिता इति वार्तया चुभितमेतत् समन्ताद्वाजसचित्तं नगरं समुल्लसितोऽयं बह्वलः कलकलः ।

तदिदं भद्रं अथ नरेन्द्रस्य प्रस्थानप्रयोजनमिति । एतच्चाति-कुतूहलिनं भवन्तमाश्लोक्य मया निवेदितं । इतरथातिलरथा मम वचनमाचोच्चारणेऽपि नावसरोऽस्ति यतो ममापानौके निधमः । मयाभिहितं । आर्यं किमत्र वक्तव्यं । परोपकारकरणव्या एव सत्पुरुषा भवन्ति । ते हि परे प्रियं कर्तुमुद्यताः शिथिलयन्ति स्वप्रयोजनं कुर्वन्ति स्वभुजोपार्जितद्रव्यव्ययं विषहन्ते विविधदुःखानि न गणयन्त्यात्मापदं ददति मस्तकं प्रक्रामन्ति प्राणान् । परप्रयो-जनमेव हि ते स्वप्रयोजनं मन्यन्ते । ततश्चैवविधैर्मदीयवचनैर्मनसि परितुष्टो नामयित्वा मदभिमुखमौषदुत्तमाङ्गं ब्रजाम्यहमधुने-त्यभिधाय च कृतप्रणामो मया गतो विपाकः ॥

मया चिन्तितं । साधितप्रायं मयाधुना राजकार्यं । यतः स्पर्शनस्य मूलाद्भ्रष्टमुपलभ्य भवतागन्तव्यमेतावानेव मम राजादेशः । तत्र यावन्तोऽनेन विपाकेन स्पर्शनादीनां गुणा वर्णितास्ते सर्वे तत्र स्पर्शने घटन्ते । ममानुभवसिद्धमेतत् । तस्मादेतदुपवर्णितमानुष-पक्षकस्याद्योऽसौ भविष्यति । सत्या मया तस्य मूलाद्भ्रष्टः । केवलमेकं सन्तोषव्यतिकरमद्यापि नावगच्छामि । एतावच्च वितर्क-

यामि । सदागमानुचर एवायं कश्चिद्भविष्यति । अन्यथा पूर्वापर-
विषद्भवेतस्मात् । अथवा किमनेने । गच्छामि तावत् स्नामि-
पादमूषं । निवेदयामि यथोपसम्पृक्तान्तं । ततो देव एवायं
यथोचितं विज्ञास्यतीत्यालोच्य समागतोऽहं । एतदाकर्ण्य देवः
प्रमाणमिति । बोधेनाभिहितं । साधु प्रभाव साधु सुन्दरमनुष्ठितं
भवता । ततः सदैव प्रभावेण प्रविष्टो बोधः कुमारसमीपं ।
कृतप्रणामेन च निवेदितः कुमाराय समस्तोऽपि प्रभावानीतवार्ता-
वृत्तान्तः । परितुष्टो मनीषी पूजितः प्रभावः ॥

पृष्ठोऽन्यदा मनीषिणा स्पर्शनः । यदुत भद्र किं भवतः
सदागमेनैव तेन भवजन्तुना सुमित्रेण सह विरहः संपादित उत
तत्र कश्चिदन्योऽप्यासीदिति । स्पर्शनेनाभिहितं । आर्य आसीत् ।
केवलमसं तत्कथया । न खल्वहं भयविह्वलतया तस्य क्रूरकर्मणो
नामायुस्वारयितुं शक्नोमि । स हि सदागमस्तस्य केवलं भवजन्तो-
रुपदेशं ददाति मत्कदर्थनविषयं । स तु तस्मैवानुचरः क्रूरकर्मा
नामायातनाभिः साक्षान्मां कदर्थयति भवजन्तुं मत्तो विमुक्त-
यति । तेनैव चाहं शरीरप्रासादाग्निःसारितो भवजन्तुश्च निर्वृतौ
नगर्षी प्रापितः । स एव तत्र कारणं पुरुषः । सदागमस्य केवल-
मुपदेशदाने व्यापारः ॥ मनीषिणाभिहितं । भद्र किं तस्याभि-
धानं । स्पर्शनः प्राह । कथितमिदमार्थस्य मया । नाहं भयाकुल-
तया तदभिधानमुच्चारयामि । अत एव पूर्वमपि मया न युष्माकं
तदाख्यातं । किं चातिपापिष्ठोऽसौ । ततोऽसं तन्नामपहणेन ।
पापिष्ठजनकया हि क्रियमाणा पापं वर्धयति यत्रो दूषयति

साधवमाधत्ते मनो विश्वावयति धर्ममुद्धिं ध्वंसयतीति । मनो-
विष्णाभिहितं । तथापि महत्कुट्टरं तदभिधानश्रवणेऽस्माकं । न
चास्मादभरणं वर्तमानेन भवता तद्गुणं विधातव्यं । न च नामग्रहण-
मात्रेण किञ्चित्पापं । न चाग्निरित्युक्ते सुखदाहः संपद्यते । ततो
विज्ञाय निर्वन्धं तरस्त्रितारं दद्यापि दिशोऽवलोकयता स्यर्गने-
नाभिहितं । आर्यं यद्येवं ततः सन्तोष इति तस्य दुर्गामकस्य
नाम ॥ मनोविष्णा चिन्तितं । सम्यगुपसन्ना मूलशुद्धिरस्य स्यर्ग-
नस्य प्रभावेण । यतः सन्तोषव्यतिकर एवैकस्य चाचटमानक आसीत् ।
सोऽप्यधुना चटितः । सम्यक् च मया पूर्वं वितर्कितं यथा न सुन्दरः
स्वप्ने स्यर्गनः प्राप्तेति यतो विषयाभिलाषप्रयुक्तोऽयं लोकवद्गन-
प्रवक्षः पर्यटति । तद्गोभन एवायं । तथापि प्रतिपन्नोऽयं मया
मिषतया । दर्शितो बहिर्धायया स्नेहभावः । क्रीडितमेकस्य
वज्रकाशं । तस्मात् युक्तोऽकाश एव परित्यक्तुं । केवलं विज्ञात-
स्वरूपेणास्य मयाधुना सुतरां न कर्तव्यो विप्रभो नाचरितव्य-
मस्मानुकूलं न समर्पणीयमात्मस्वरूपं न निवेदनीयं गुह्यं नापि
दर्शनीयो बहिर्भावः । विषमप्रकृतिरेव वर्तते । ततोऽनेन सह
यापनया वर्तितव्यं पूर्वस्थित्यैव पर्यटितव्यं सर्वत्र सहितेन कर्तव्यं
चात्मीयप्रयोजनाबाधकमस्य वचनं । केवलमभिस्वप्नोऽस्योपरि न
कार्यो मया आवदस्य सर्वथा परित्यागावसरो भवति । एवं च
वर्तमानस्य मे न भविष्यत्येष बाधक इति । स्थापितो मनोविष्णा
स्वप्नेति सिद्धान्तः । ततः पूर्वस्थित्यैव विप्रसन्नि ते स्यर्गनमनोवि-
वासा नागास्त्रानेषु । व्रजन्ति दिनानि ॥

अन्यदा स्पर्शनेन कृतो जल्पप्रस्तावः । अभिहितं च तेन ।
 अरे किमत्र लोके सारं किं वा सर्वं जन्तवोऽभिलषन्ति । बाह्ये-
 नाभिहितं । वयस्य किमत्र ज्ञातव्यं । सुप्रसिद्धमिदं । स्पर्शनः प्राह ।
 कथय किं तत् । बाह्यो जगाद । वयस्य सुखं । स्पर्शनः प्राह ।
 तत् किमिति तदेव सदा न वेद्यते । बाह्येनाभिहितं । कस्यस्य
 सेवकोपायः । स्पर्शनेनोक्तं । अहं । बाह्यो जगाद । कथं । स्पर्शनः
 प्राह । अस्ति मे योगशक्तिः । तथाहं प्राणिनां शरीरमनुप्रविश्य
 बहिरन्तश्च त्वयि लीनस्तिष्ठामि । ततश्च ते यदि भक्तिपुरःसरं
 मामेव ध्यायन्ति कोमलसलिलतस्पर्शसम्बन्धं कुर्वन्ति ततो निरुपमं
 सुखं लभन्ते । तेनाहं सुखसेवनस्योपायः । मनीषिणा चिन्तितं ।
 अत्रे रचितोऽनेनावयोर्वक्ष्यमप्रपञ्चः । बाह्येनाभिहितं । वयस्य तन्नि-
 मिषन्तं काशं नावेदितमिदमस्माकं । अहो वक्षिता वयमध्वन्याः
 सत्यप्येवंविधे सुखोपाये तदनासेवनेन । अहो ते गम्भीरता यदेवं-
 विधामपि योगशक्तिमात्मनो न प्रकटयसि । तदिदानीमपि बुद्ध
 प्रसादं दर्शय कुतूहलं व्यापारय योगशक्तिं भवावयोः सुखसेवन-
 हेतुरिति । ततः किं क्रियतामेतदिति दृष्टिविकारेणैव दर्शयता
 साङ्गतेन निरौचितं मनीषिणो वदनं स्पर्शनेन । ततः पश्यामि
 किं तावत् करोतीति संचिन्त्य मनीषिणाभिहितं । वयस्य क्रियतां
 बाह्यभाषितं कोऽत्र विरोधः । ततः स्पर्शनेन विरचितं पद्मासनं
 क्षिरौकृतः कायः परित्यक्तो बहिर्विचेषः निःसंकीर्णता दृष्टिः
 समर्पिता नासिकाग्रे निबद्धं हृत्पौण्डरीके मानसं । धृता धारणा ।
 संजाता तत्प्रत्ययैकतानता । समापूरितं ध्यानं । निरुद्धाः करस्त्वृत्तयः ।

आविर्भूतः स्वरूपशून्य इवार्थनिर्भासः । संजातः समाधिः ।
विहितोऽन्तर्धानहेतुः संयमः । कृतमन्तर्धानं । अनुप्रविष्टो मनी-
षिबाणधोः शरीरं । अधिष्ठितः स्वाभिहितप्रेदशः । विस्मितौ
मनीषिबाणौ । प्रवृत्ता द्वयोरपि कोमलस्पर्शच्छा ॥

ततो बालो मृदूनि शयनानि सुखान्यासनानि कोमलानि
वंसनानि अस्त्रिमासलघोमसुखदायीनि संवादनानि ललितललना-
नामनवरतसुरतानि चतुर्विपर्यस्तवीर्याणि सुखस्पर्शविलेपनानि
अन्यानि चोदूर्तमलानादीनि स्पर्शनप्रियाणि मृदू मूर्च्छितः सतत-
मासेवते । तच्च शयनादिकं भस्मकव्याधिरिव भस्मपात्रं स्पर्शनः
समस्तसुपमुंक्ते । बाणस्तु गार्हत्याधिविह्वलीभूतचित्तस्य सन्तोषरूप-
स्वास्थ्यविकलतया पामाकण्डूयनमिव परमार्थतत्तद्दुःखकारणमेव ।
तथाप्यसौ विपर्यासवशेन तदुपभोगे सति चिन्तयति । अहो मे सुखं
अहो मे परमानन्दः । ततो मिथ्याभावनया परमसुखसन्दर्भनिर्भरः
किञ्चाहमिति वृथा निमीलितान्धोऽनाख्येयं रसान्तरमवगाहते ॥

मनीषी पुनर्मृदुस्पर्शच्छायां प्रवर्तमानाद्यामेवं भावयति ।
अथ स्पर्शनजनितोऽयं मम विकारो न स्वाभाविकः । परमरिपुस्वायं
मम वर्तते । सुनिर्णीतमिदं मया । ततः कथमयं सुखहेतुर्भ-
विष्यतीति मत्वा तदनुकूलं न किञ्चिदाचरति । अथ कथंचित्प्रति-
पन्नोऽयं मिथतयानुवर्तनीयस्तावदिति भावनया काञ्चवापनां
कुर्वाणस्तदनुकूलमपि किञ्चिदाचरति । तथापि तस्य सौख्यरोग-
विकलतया सन्तोषान्मृतस्वस्थौभूतमानसस्य रोगरहितशरीरस्वेव
सुपण्याकं तच्छयनादिकसुपभुज्यमानं सुखमेवोत्पादयति । तथापि

नासी तत्राभिव्यङ्गं विधत्ते । ततो न भवत्यागामिनोऽपि
दुःखस्यावन्धः ॥

अन्यदा प्रकटीभूतः स्पर्शनः । अभिहितोऽनेन बाहः । अपि
वयस्य मदीयपरिग्रमस्यास्ति किञ्चित्पक्षं संपन्नस्य कश्चिदुपकारः ।
बाहः प्राह । सखेऽनुमृहीतोऽस्मि दर्शितो ममापिन्वाह्लाद-
सम्पादनेन भवता साक्षात्स्पर्गः । अथवा किमप्यास्यै । परार्थमेव
निर्मितस्त्वमपि विधाया । तथाहि ।

परार्थमेव जायन्ते लोके नूनं भवादृशाः ।

मादृशानां तु सम्भूतिस्त्वत्प्रसादेन सार्थिका ॥

इदं हि तेषां सौजन्यं यत्स्वभावेन सर्वदा ।

परेषां सुखहेतुत्वं प्रपद्यन्ते नरोत्तमाः ॥

स्पर्शनेन चिन्तितं । अथे संपन्नस्यावदेव मे निर्व्यभिचारः
किङ्करः । प्रतिपद्यते मयादिष्टमेव कृष्णं श्वेतं श्वेतं कृष्णमिति
निर्विचारं । एवं विचिन्त्य स्पर्शनेनाभिहितं । वयस्य इत्येतैव नः
प्रयोजनं । चरितार्थोऽहमिदानीं भवदुपकारसंपत्तेति ।

ततो मनीषिसमीपमुपगम्याभिहिमनेन । सखे किं सार्थकः
भवतोऽर्थसम्पादनेन मदीयः प्रयास उत नेति । मनीषिणोक्तं । भद्र
किमप्युच्यतां । अनाख्येयस्यावकोऽतिशयः । स्पर्शनेन चिन्तितं ।
अथे साभिप्रायकमेतत् । दुष्टः स्वप्नेव मनीषी न शक्यते मादृशै
रक्षयितुं । सचितोऽहमनेन स्वरूपतः प्रायेण । तस्यास्यस्य एव
तावदाक्षा । नात्र बद्धविकल्पनं श्रेयस्करमिति । विचिन्त्य धूर्ततया
कृता स्पर्शनेन काकसी न दर्शितो सुखविकारोऽपि स्थितो मौनेनेति ॥

इतश्च बाह्येनापि स्त्रमातुरकुश्रलमात्रायाः कथितः समस्तोऽपि
 सरभसेन यो योगशक्तिदीपनपुरःसरं सुखसम्पादनसामर्थ्यलक्षणः
 स्वर्गन्यतिकरः । अकुश्रलमात्रोवाच । जात सूचितमिदमादावेव
 मया यथा सुन्दरस्तवानेन वरमिषेण साधं सम्मन्त्रः हेतुः सुख-
 परम्परायाः । किंच । अस्ति ममापीदृशी योगशक्तिरिति । दर्श-
 यिष्याम्यहमपि जातस्य कुटूहलं । बाह्यस्त्ववाच । यद्येवं ततो
 बल्लतरमन्त्रायाः प्रसादेनास्माभिरद्यापि द्रष्टव्यं । अकुश्रलमात्रो-
 वाच । तत्कथनीयं भवता यदा प्रयुज्यते योगशक्तिरिति ॥

इतश्च मनीषिणापि स्त्रमातुः शुभसुन्दर्या निवेदितः सर्वोऽपि
 स्वर्गनष्टन्तः । तथाभिहितं । वत्स न चाहस्तवानेन पापमिषेण
 सह संसर्गः । कारणमेव दुःखपट्टतेः । मनीषिणाभिहितं । सत्य-
 मेतत् । केवलं न कर्तव्यमत्र भयममया । सञ्चितो मयायं स्वरूपेण ।
 नाहमस्य यत्नवतोऽपि वञ्चनगोचरः । केवलमस्य परित्यागकालं
 प्रतिपादयामि । यतः प्रतिपन्नोऽयं मया मित्रतया नाकाष्ठ एव
 हातुं युक्तः । शुभसुन्दर्युवाच । जात सुन्दरमिदमनुष्ठितं भवता ।
 अहो ते लोकज्ञता अहो प्रतिपन्नवात्सल्यं अहो नीतिपरता अहो
 गम्भीरता अहो स्त्रीर्थातिरेकः । तथाहि ।

नाकाष्ठ एव सुश्रुति सदोषमपि सञ्जनाः ।

प्रतिपन्नं गृहस्थाधी तपोदाहरणं जिनः ॥

प्रतिपन्नमकाष्ठे तु सदोषमपि यत्नजेत् ।

य निम्बः स्थासतां मध्ये तन्नाथौ स्वार्यसाधकः ॥

यस्तु मूढतया काष्ठे प्राप्तेऽपि न परित्यजेत् ।

सदोषं लभते तस्मात् स्वयं नात्र संशयः ॥

हेचबुद्ध्या गृहीतेऽपि ततो वस्तुनि बुद्धिमान् ।

तत्प्रागावसरापेक्षी प्रशंसां लब्धुमर्हति ॥

कर्मविलासराजस्तु महादेवीभ्यां सकाशात् कुमारव्यतिकरमा-
कर्षं परितुष्टो मनीषिणो हृष्टो बाह्यस्य चिन्तमध्ये । बालेनापि
ततः प्रभृति गाढतरं कोमलप्रयत्नसुरताद्यासेवनानि स्पर्शनप्रियाणि
दिवानिभ्रमाचरता परित्यक्तो राजकुमारोचितः श्रेयथापारः परि-
हृतं देवगुरुपादवन्दनं विमुक्तं कक्षाग्रहणं शिथिलीकृता लज्जा
अङ्गीकृतः पशुधर्मः । ततोऽसौ न गच्छति लोकवचनीयतां न
रक्षति कुलकलङ्कं न जानीते स्वस्वोपहास्यतां नापेक्षते कुशलपत्रं
न गृह्णाति सदुपदेशान् । केवलं यत्र कुचविन् नारीशयनमास-
नमन्यदा किंचित्कोमलमुपलभते तत्र तत्राविचार्य तत्स्वरूपं सौख्या-
तिरेकेण प्रवर्तत एव । ततो मनीषी संजातकदम्बं शिष्यवति
स्पर्शनस्य मूलशुद्धिमाचष्टे वस्तुकोऽयमिति दीपयति । भ्रातर्नास्य
विश्वसनीयं परमरिपुरेण स्पर्शन इति तं बाह्यं पुनः पुनश्चोदयति ।
बाह्यः प्राह । मनीषिकमनेनादृष्टार्थेन प्रसापेन । स एष मे वर-
वयस्योऽनन्तागाधसुखसागरावगाहने हेतुः स एव ते परमरिपुरिति
कैषा भाषा । मनीषिणा चिन्तितं । मूढः स्वल्पेन न शक्यते निवार-
यितुं । अतोऽस्मैतन्निवारणेन । स्वरक्षणे मया यत्नो विधेयः । तथाहि ।

अकार्थवारणोद्युक्तो मूढे यः परिशिष्यते ।

वाग्विस्तारो वृथा तस्य भ्रमन्यव्याहृतिर्यथा ॥

नोपदेशप्रतेनापि मूढोऽकार्याजिवर्त्यते ।

श्रीतांशुपसनात्केन राज्ञर्वाक्यैर्निवारितः ॥

अकार्यं दुर्विगौतेषु प्रवृत्तेषु ततः सदा ।

न किञ्चिदुपदेष्टव्यं सता कार्यावधौरणा ॥

इत्यालोच्य स्वयं चित्ते हित्वा बाह्यस्य शिचक्षणम् ।

स्वकार्यकरणेषुक्तो मनीषी मौनमाश्रितः ॥

इतश्च तस्यैव कर्मविज्ञासस्य राज्ञोऽस्ति सामान्यरूपा नाम देवी ।
तस्यास्वाभीष्टतमोऽस्ति मध्यमबुद्धिर्नाम दारको वल्लभतमो मनीषि-
बाह्ययोः । क्रीडितस्वाभ्यां सह भूयांसं काशं । स च प्रयोजन-
वशाद्वाजादेशेनैव देशान्तरं गत आसीत् तदानीमागतः । दृष्टौ
मनीषिबाह्यौ सह स्पर्शनेन । आस्त्रिजितस्वाभ्यां स्पर्शनेन च । ततः
सकौतुकेन मध्यमबुद्धिना कर्णाभ्यर्णं निधाय वदनं पृष्ठो बाह्यः क
एव इति । निवेदितो बाह्येनास्य यथा स्पर्शनामायमचिन्त्य-
प्रभावोऽस्मात्सहचर इति । मध्यमबुद्धिस्त्वाच । कथं । ततः कथितो
बाह्येन सर्वोऽपि व्यतिकरः । संजातो मध्यमबुद्धेरपि स्पर्शनस्योपरि
खेदभावः । बाह्येनाभिहितं । भद्र स्पर्शन दर्शयास्य स्वकीयं
माहात्म्यं । स्पर्शनः प्राह । एव दर्शयामि । ततः प्रयुक्ता योगशक्तिः
कृतमन्तर्धानं अधिष्ठितं मध्यमबुद्धेः शरीरं । विस्मितो मध्यमबुद्धिः ।
प्रवृत्ता कोमलस्पर्शेच्छा । उपभुक्तानि सखितशयनसुरतादीनि ।
संजातचित्ताह्लादः । प्रीणितो मध्यमबुद्धिः । प्रकटीभूतः स्पर्शनः ।
पृष्ठं स्वप्रयाससाफल्यं । अनुगृहीतोऽहं भवतेति निवेदितं सरभसेन
मध्यमबुद्धिना । ततः पाचभूतोऽयमपि न दूरयायी वर्तत इति
विचिन्तितं स्पर्शनेन ॥

मनीषिणा चिन्तितं । वशीकृतप्राचोऽथमपि मध्यमबुद्धिरनेन
पापेन स्पर्शनेन । अतो यद्युपेदग्रं गृह्णाति ततः त्रिचयाम्बेन ।
मा भूदस्य सुगन्धतया वराकस्य वक्ष्यमिति ॥ ततो रक्षसि मध्यम-
बुद्धिरभिहितो मनीषिणा । भद्रं न भद्रकोऽयं स्पर्शनः । विषया-
भिलाषप्रयुक्तोऽयं लोकानां वक्ष्यकः पर्यटति । मध्यमबुद्धिरवाच ।
कथं । ततः कथिता मनीषिणा बोधप्रभावोपलब्ध्या समस्तापि तस्य
स्पर्शनस्य मूलशुद्धिः । मध्यमबुद्धिना चिन्तितं । स्नातुभवसिद्धौ
मम तावदस्य स्पर्शनस्य सम्बन्धिनी वसुलताचिन्त्यप्रभावता सुख-
हेतुता च । अयमपि च मनीषी नायुक्तभाषी । तन्न जानीमः
किमत्र तत्त्वं । किं वा वक्ष्यमेवं स्थिते कुर्म रति । अथवा किमनेन
चिन्तितेन । तावदस्मां पृच्छामि । तदुपदिष्टमाचरिष्यामीति ।
विचिन्त्य गतः सामान्यरूपायाः समीपं । कृतं पादपतनं । अभि-
नन्दितस्तथा निविष्टः चितितले । निवेदितो व्यतिकरः । सामान्य-
रूपयोक्तं । वत्स तावत्त्वयाधुना स्पर्शनमनीषिणोर्द्वन्द्वोरपि वक्ष्य-
मनुवर्तयतोभयाविरोधेन मध्यस्ततथैव स्नातुं युक्तं । काष्ठाक्षरे
पुनर्य एव बलवन्तरः पक्षः स्नात् स एवाग्रयणौयः । तथाहि ।

संग्रथापञ्चचित्तेन भिक्षे कार्यद्वये सता ।

कार्यः कालविलम्बोऽत्र दृष्टान्तो मिथुनद्वयम् ॥

मध्यमबुद्धिरवाच । अन्व किं तन्मिथुनद्वयं । सामान्यरूपयोक्तं ।
पुष्पाकर्ण्य ॥

अस्ति तथाविधं नाम नगरं । तत्र चञ्जुर्नाम राजा । तस्य
प्रगुणा नाम महादेवी । तथोर्मकरध्वजाकारो सुगन्धो नाम तनयः ।

Mārkandeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	...	Rs. 9	0
*Mārkandeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ /10/ each	...	1	14
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 10-19 @ /10/ each	...	6	4
Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
*Nirukta, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	5	0
*Nītiśāra, Fasc. 3-5 @ /10/ each	...	1	14
Nītyācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Nītyācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-2, @ /10/ each	...	6	4
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ /10/ each	...	0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	5	0
Padumāwati, Fasc. 1-5 @ 2/-	...	10	0
*Pariśiṣṭa Parvan, Fasc. 3-5 @ /10/ each	...	1	14
Prākṛita-Pāṇigalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Parikṣā Mukhasutra	...	1	0
Prithvirāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Prākṛita Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ /1/8 each	...	1	8
Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	12	8
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	...	1	0
Parikṣaṃkha Sūtram	...	1	0
Prabandhaśāntīmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	3	12
Bhāṣyaṇam, Fasc. 1-2	...	2	8
Suddhārāṇa-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	1	4
*Sāma Vēda Saṃhitā, Vols. I, Fasc. 7-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8 @ /10/ each	...	10	6
Samaraṇa Kāha, Fasc. 1-2, @ /10/	...	1	4
Sāṅkhyā Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
*Sāṅkara Vijaya, Fasc. 2-3 @ /10/ each	...	1	4
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Sragdharā Stotra (Sanskrit and Tibetan)	...	2	0
*Śrauta Sūtra Lūṭyanan, Fasc. 4-9 @ /10/ each	...	3	12
*Ditto Aśvalayana, Fasc. 4-11 @ /10/ each	...	5	0
Sūgṛta Saṃhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	2	8
*Taittiriya Brāhmaṇa, Fasc. 11-25 @ /10/ each	...	9	6
Ditto Pratisaṅkhyā, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Taittirīya Saṃhitā, Fasc. 27-45 @ /10/ each	...	11	14
*Tāṇḍya Brāhmaṇa, Fasc. 10-19 @ /10/ each	...	6	4
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4	...	7	8
*Tattva Cintāmaṇi, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each	...	23	12
Tattvārthādhigama Sūtram, Fasc. 1-3 @ /10/	...	1	14
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, Fasc. 1-3 @ /10/	...	1	14
Tal'ai Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/	...	3	2
*Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1, 5-13 @ /10/ each	...	6	4
Uvāsagadaśo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-	...	6	0
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ /10/	...	0	10
Vārja Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/	...	3	12
*Vāya Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-8; Vol. II, Fasc. 1-7; @ /10/ each	...	6	14
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/	...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-3, @ 1/4/	...	2	8
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Vṛhat Śvayambhū Parāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/	...	3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc. 3-5 @ /10/ each	...	1	14
Yogaśāstra, Fasc. 1-2	...	2	8

Tibetan Series.

Baddhastotrasaṅgraha, Vol. I	...	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, @ 1/- each	...	4	0
Nyayabindu of Dharmakīrti, Fasc. 1	...	1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	...	4	0
Rtogs brjod dpag khkri S'iñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-6 Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/- each	...	11	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	...	14	0

Arabic and Persian Series.

*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ /10/ each	...	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/-	...	3	0
Āin-i-Akbari, Fasc. 1-22 @ 1/8/ each	...	33	
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each	...		

* The other fasciculi of these works are out of stock, and complete copies complete copies be supplied.

Akharnāmah , with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	Rs. 35	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	17	8
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger @ 10/	0	10
* Bādsāhnāmāh , with Index, Fasc. 1-19 @ 10/ each	Rs. 11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ 10/ each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	31	8
Fārnang-i-Rāshidi, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	31	0
Fihrist-i-Tusi, or Tūsy's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Futūn-ush-Shām of Wāqidi, Fasc. 1-9 @ 10/ each	5	10
Ditto of Azādī, Fasc. 1-4 @ 10/ each	2	8
History of Gujarat	1	0
Haft Asman, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ 1/2/ each	Rs. 0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	7	8
Iqbalnāmāh-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ 10/ each	1	14
Isābat, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'āsir-i-'Alamgiri, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Ma'āsir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/ each	35	0
Mughāzi of Wāqidi, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Muntakhabat-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 8 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	16	0
Muntakhabat-Lubāb, Fasc. 1-19 @ 10/ each	11	14
Nukhbatat-L-Fikr, Fasc. 1 @ 10/	0	10
Nizāmī's Khiradnāmāh-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ 1/2 each	1	8
Qawānīn 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott	5	0
Riyāza-s-Salātīn, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	5	0
Tubkhat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 @ 1/- each	14	0
Ditto Index	1	0
Tarikh-i-Firūz Shāhi of Ziyān-d-dīn Barni, Fasc. 1-7 @ 10/ each	4	6
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ 10/ each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	3	0
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Wis o Rāmin, Fasc. 1-5 @ 10/ each	3	2
Zafarnāmāh, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-3 @ 10/ each	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES Vols. XIX and XX @ 10/- each ... 20 0
  2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ 8/ per No.
  3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.
- N.B.*—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
  5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.
  6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 3 0
  7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, Part I, A to E; Part 2. F to M ... 4 0
  8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each ... 18 0
  9. Kaemirānbdāmṛta, Parts I and II @ 1/8/ ... 3 0
  10. Persian Translation of Haji Baba of Isfahan, by Haji Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott ... 10 0

Notice of Sanskrit Manuscripts Fasc. 1-34 @ 1/- each ... 34 0
 Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

Books are supplied by V.P.P.

30-11-09.

Ind L 212
by

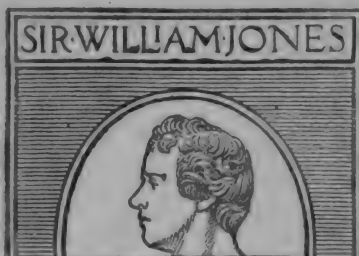
BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1270.

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा

सिद्धर्षिप्रणीता ।

THE UPAMITIBHAVAPRAPAÑCĀ KATHĀ
OF
SIDDHARŚI.

Reprints of the Upamitibhavaprapaṇcā Kathā, Fasc. ³/₂ and
4/₈, from pp. 243-340.

*Not reprints, but Jacobs's translation
of what he claims Peterson did sloppily.*

ORIGINALLY EDITED BY
THE LATE PETER PETERSON, M.A.,
AND CONTINUED BY
PROFESSOR DR. HERMANN JACOBI,
of the University of Bonn.
FASC. III. PART 2. XX

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET,
1912.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

NO. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	Rs.	1	14
Aitarēya Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	...	14	6
Aitareyalocana	...	...	2	0
Amarakośha, Fasc. I	...	...	2	0
*Anu Bhāshya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	...	2	8
Anumana Dīdhiti Prasārini, Fasc. 1-2 @ /10/	...	...	1	4
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	...	8	12
Ātmatattvaviveka Fasc. I	...	...	0	10
Agnyavaidyaka, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	...	3	2
Avadāna Kalpalatā, (Sansk. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-10. Vol. II, Fasc. 1-10 @ /1/ each	...	...	20	0
Bālam Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1 @ /10/ each	...	...	1	14
Bandhavya Srauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	...	5	0
Bhasavṛttī	...	...	0	10
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/ each	...	...	4	6
Baddhastotrasaṅgraha	...	...	2	0
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	...	2	8
Bṛhadharma Parāṇi, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	...	3	12
Bodhicaryāvatāra of Śāntideva, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	...	3	12
Cri Continatha Charita, Fasc. 1-3	...	...	1	14
Ātadūṣaṇī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	...	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS Fasc. 1-4 @ /2/ each	...	...	8	0
*Ātmapātha Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	...	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 @ /1-4/ each	...	...	3	2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 @ /10/	...	...	3	2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	...	...	1	4
Ātmasāhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-17 @ /10/ each	...	...	10	10
*Āturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	...	38	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7-8, @ /1-4/ each	...	...	2	8
Ditto Vol. IV, Fasc. 9-10 @ /10/	...	...	1	4
Ālokavartika, (English), Fasc. 1-7 @ /1-4/ each	...	...	8	12
*Āranta Sūtra of Ānkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1 @ /10/ each	...	...	10	0
Grī Bhāshyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	...	1	14
Dāna Kriyā Kaṇḍī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	...	1	4
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	...	4	6
Ditto Āśārasūtra, Vol. II, Fasc. 1-4	...	...	3	2
Gobhiliya Gṛhya Sūtra, Vol. I, @ /10/ each	...	...	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ /1-4/ each	...	...	2	8
Ditto Sūtra, (Appendix) Gobhila Paṇḍita	...	...	2	0
Ditto Gṛhya Saṅgraha	...	...	0	10
Haralata	...	...	1	14
Karmapradīpī, Fasc. I	...	...	1	4
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	...	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	...	4	8
Karma Parana, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	...	5	10
Kīranavali, Fasc. 1-2, @ /10/	...	...	1	4
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	...	6	14
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10 @ /10/ each	...	...	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-2 @ /1-4/ each	...	...	2	8
Manṭikā Saṅgraha, Manṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	...	1	14

तस्य च रतिसन्निभा अकुटिला नाम भार्या । ततस्तयोर्मुग्ध-
कुटिलयोरन्योन्यवद्भानुरागयोर्विषयसुखमनुभवतोर्ब्रजति कालः ।
अन्यदा वसन्तसमये उपरितनप्रासादभूमिकावासभवने व्यवस्थितः
प्रभातोत्थितो मुग्धकुमारो मनोहरविविधविकसितकुसुमवनरा-
जिराजितं गृहोपवनमुपलभ्य संजातक्रीडाभिलाषो भार्यामुवाच ।
देवि अतिरमणीयेयमुपवनश्रीः । तदुत्तिष्ठ गच्छावः कुसुमोच्चय-
निमित्तं आनयाव एनां । अकुटिलयाभिहितं । यदाज्ञापयत्यार्थ-
पुत्रः । ततो गृहीत्वा मणिखचिते कनकशूर्पिके गते गृहोपवनं ।
प्रारब्धः कुसुमोच्चयः । मुग्धः प्राह । देवि पश्चावस्तावत्कः कनक-
शूर्पिकां स्रष्टिति पूरयति । ब्रज त्वमन्यस्यां दिशि अहं त्वस्यां
ब्रजामीति । अकुटिलयाभिहितं । एवं भवतु । गतौ कुसुमोच्चयं
कुर्वाणौ परस्परं दर्शनपथातीतयोर्गहनान्तरयोः । अचान्तरे
कथंचिन्तं प्रदेशमायातं व्यन्तरदेवमियुक्तं कालज्ञो देवो
विचक्षणा देवौ । तेन च गगनतले विचरतावस्योक्तितं तन्मानुष-
मियुक्तं । ततोऽचिन्त्यतया कर्मपरिणतेरतिसुन्दरतया तस्य मानु-
षमियुक्तस्यापर्यालोचितकारितया मन्मथस्य मदनजननतया मधु-
मासस्यातिरमणीयतया तस्य प्रदेशस्य केलिवज्जलतया व्यन्तरभा-
वस्यातिचपलतथेन्द्रियाणां दुर्निवारतया विषयाभिलाषस्य चटु-
षारितया मनोवृत्तेस्तथाभवितव्यतया च तस्य वस्तुनः कालज्ञस्या-
भृदकुटिलायां तीव्रोऽनुरागस्तथैव च मुग्धस्योपरि विचक्षणायाः ।
ततः किलैनां वक्ष्यामीति बुद्ध्या कालज्ञेनाभिहिता विचक्षणा ।
देवि ब्रज त्वमगतः तावद्यावदहमितो राजगृहोपवनाद्देवार्चननि-

मित्तं कतिचित्कुसुमान्यादायागच्छामि । सा तु मुग्धहतहृद-
यतया स्थिता मौनेन । गतोऽकुटिलाभिमुखं कालज्ञः । अवतीक्ष्णो
घनतरगहने । अदर्शनौभूतो विचक्षणायाः । चिन्तितमनेन । अथे
किं पुनः कारणमाश्रित्येदं मिथुनं परस्परतो द्वीयोदेशवर्ति
वर्तते । ततः प्रयुक्तमनेन विभङ्गज्ञानं । सञ्चितं तयोर्दूरीभवन-
कारणं । ततोऽयमेवाचोपाय इति विचिन्त्य हृतमनेन देवशक्ता-
त्मनो वैक्रियं मुग्धरूपं । निर्वर्तिता कनकशूर्पिका भूता कुसु-
मानां । गतोऽकुटिलासमीपं ससम्भ्रममाह च । जितासि प्रिये
जितासि । ततः कथमार्यपुत्रो स्रष्टियेवायातो जिताहमिति
विलक्षीभूता मनागकुटिला । कालज्ञेनाभिहितं । प्रियेऽस्यं विषा-
देन सञ्चमिदं कारणं । केवलं निर्वर्तितोऽधुना कुसुमोच्चयः ।
ब्रजामोऽमुष्मिन्पवनविभूषणे कदलीलतागृहे । प्रतिपन्नमनया ।
ततो गत्वा हृतमाभ्यां तत्र पल्लवशयनीयं ॥ इतस्तु विचक्षणाया
चिन्तितं । अथे गतस्तावदेष कालज्ञः । ततो यावदयं नागच्छति
यावच्छेयं नारी दूरे वर्तते तावदवतीर्थं मानयाम्येनं रतिविद्युक्त
मकरकेतनाकारं तरुणं । करोम्यात्मनो जन्मनः साफल्यं । सञ्चि-
तस्यानयापि विभङ्गज्ञानेनैव तयोर्दूरीभवनहेतुः । ततो विधावाकु-
टिलारूपं कुसुममृतकनकशूर्पिका गता मुग्धसमीपं । आह च ।
जितोऽस्मार्यपुत्र जितोऽसि । ततः ससम्भ्रमं तां निरीक्ष्य मुग्धः
प्राह । प्रिये सुष्ठु जितः किमधुना क्रियतां । विचक्षणाचोक्तं ।
यदहं वदामि । मुग्धः प्राह । किं तत् । विचक्षणाह । ब्रजामो
लताभवनं मानयामो विशेषतः सदुपवनश्रियं । प्रतिपन्नमनेन ।

ततो गतौ तौ विचक्षणासुग्धौ तत्रैव कदलीलतागृहके । दृष्टं
तन्मिथुनं । निरौचितं विस्मिताभ्यां परस्परामिमुखं मिथुनाभ्यां ।
न दृष्टस्त्रिलोचनविभागमात्रोऽपि स्त्रेतरयोर्विशेषः । सुग्धेन
चिन्तितं । अथ भगवतीनां वनदेवतानां प्रसादेन दिगुणोऽहं
संपन्नो देवो च । तदिदं महदभ्युदयकारणं । तन्निवेदयामीदं
ताताय । ततो निवेद्य स्त्राभिप्रायमितरेषां गच्छामस्तावत्तातस-
मीपमित्यभिधायोत्थितो सुग्धः । चिन्तितं चतुष्टयमपि प्रविष्टं
अजुराजास्थाने । तद्विस्तृतं विस्मितो राजा महादेवी परिक-
रय । किमेतदिति पृष्टो सुग्धः । स प्राह । वनदेवताप्रसादः ।
अजुराह । कथं । ततः कथितो सुग्धेन व्यतिकरः । अजुना
चिन्तितं । अहो मे धन्यता अहो मे देवतानुग्रहः । ततो हर्षाति-
रेकेण समादिष्टलोकाकालमहोत्सवो नगरे दापितानि महादा-
नानि विधापितानि नगरदेवतापूजनानि । स्वयं च राजा राज-
मण्डलमध्यस्थः प्राह ।

एकेन सुतेन सुतद्वयं वध्वा जातमथो वधूद्वयं ।

स्त्रादत्तं पिबताय सज्जना गायत वादयताय नृत्यत ॥

ततः प्रगुणापि महादेवी एतदेव नरेन्द्रोक्तमनुवदन्ती वादि-
तानन्दमर्दलसन्दोहबधिरितदिगन्ता विहितोर्ध्वभुजा नर्तितुं
प्रवृत्ता । दिगुणाहं संपन्नेति गता हर्षमकुटिला । प्रवृत्ताः शेषा-
न्तःपुरिकाः प्रसुदितं नगरं वृत्तो वृहता विमर्देन महानन्द इति ॥

केचिप्रियतया वृष्टः काशश्च । केवलं चिन्तितमनेन । का
पुनरेषा द्वितीया योषित् संजातेति । उपयुक्तो ज्ञाने । ज्ञातम-

नेन । मैवैषा मदीयभार्ता विचक्षणेति । ततः संजातः क्रोधः ।
चिन्तितमनेन । मारयाम्येनं दुराचारं पुरुषं । एषा पुनरमरतया
न शक्यते मारयितुं । तथाप्येवं पीडयामि यथा न पुनः परपुरु-
षगन्धमपि प्रार्थयते । एवं कृतनिश्चयस्याप्यस्य कालज्ञस्य तथा-
भवितव्यतया प्रवृत्ता प्रर्यालोचना । स्फुरितं चित्ते । यथा न
सम्यक् चिन्तितमिदं मया । न पीडनीया तावद्विचक्षणा यतो
ऽहमपि न शूद्राचारः । ममापि समानोऽयं दोषः । मारणमपि
मुग्धस्य न युक्तं । यतो मारितेऽस्मिन्नन्यथाभावं विज्ञाय न भजते
मामकुटिला विरज्यते सुतरां विचक्षणा । तत्किमकुटिलां गृह्यौ-
त्वादुष्टस्वकलचधर्षण इतोऽपक्रामामि । एतदपि नास्ति । यतो
ऽकाण्डप्रस्थानेन न स्वाभाविकोऽयमिति लक्षितविकारा कदा-
चिदकुटिला मां न भजते । तथा रक्षितस्य पुनर्गमनमनर्थकमेव ।
तस्मादौर्ध्वाधर्मं परित्यज्य कालविलम्ब एवात्र श्रेयानिति ॥
विचक्षण्यापि चिन्तितं । अथ स एवायं मदीयभर्ता कालज्ञो
ऽनेन रूपेण स्थितः । कुतोऽन्यस्यात्र सम्भव इति । ततः कथमस्य
पुरतः परपुरुषेण सह तिष्ठामीति संजातलज्जा अयमन्या भजत
इति समुत्पन्नेषां दुःशकमेवं स्थिते स्थातुमित्याविर्भूतकुलभावा
गताया अपि न काचिदर्थसिद्धिरिति स्थानेनात्मानं तोषयन्ती न
चान्या गतिरस्तीति निराशम्ना सापि यद्विविक्ततया कालविलम्ब-
मेवाश्रित्य तत्रैव स्थिता । तत्प्रभृत्यदर्शितवैक्रियौ परित्यक्तौर्ध्वाधर्मौ
देवमाथया समस्तमानुषकर्तव्यान्याशरन्तौ प्रत्येकं दयं भजमानौ
स्थितौ विचक्षणाकालज्ञौ प्रभूतकालं ॥

अन्यदा मोहविक्षयाभिधाने कानने सातिशयज्ञानादिरक्षा-
 करो बलुशिश्वपरिकरः समागतः प्रतिबोधको नामाचार्यः ।
 निवेदितो नरेन्द्राद्योद्यानपालेन । ततः सपौरजनो निर्गतस्तद्वन्द-
 नार्थं राजा । भगवतोऽपि देवैर्विरचितं कनककमलं । दृष्टुस्तपो-
 पविष्टलोभ्यो धर्ममाचक्षाणो भगवान्नरपतिना । दृष्टातस्तद्विक्षुलि-
 तमौलिना वन्दितं तत्पादारविन्दं शेषमुनयस्य । अभिनन्दितः कर्म-
 विटपिपाटनपटिष्ठनिष्ठुरकुठारायमाणेन धर्मलाभाघौर्वादेन भग-
 वता शेषयतिभिश्च । उपविष्टो भूतले । कालज्ञादयोऽपि प्रयुज्य
 समस्तं वन्दनादिविनयं यथास्थानमुपविष्टाः । प्रस्तुता भगवता
 विशेषतो धर्मदेशना दर्शिता भवनिर्गुणता वर्णिताः कर्मबन्धहेतवः
 निन्दितः संसारचारकावासः स्नाचितो मोक्षमार्गः स्थापितः शिव-
 सुखातिशयः कथिता विषयाभिव्यङ्गस्य भवभ्रमणहेतुः शिवसुख-
 प्रतिरोधिका दुरन्तता । ततस्तद्गवदचनान्मृतमाकर्ण्य विचक्षण-
 कालज्ञयोर्विदलितं मोहजालं आविर्भूतः सम्यग्दर्शनपरिणामः
 समुज्ज्वलितः कर्मबन्धनदहनप्रवणः सुदुस्वरितपञ्चात्तापानलः ॥ अचा-
 क्तरे तयोः शरीराभ्यां निर्गतै रक्तलक्ष्णैः परमाणुभिर्घटितशरीरा
 बीभत्सा दर्शनेन भौषणा स्वरूपेण उद्वेगहेतुर्विवेकिनां एका
 स्त्री भगवतः प्रतापं सोढुमच्चमा निर्गत्य पर्वदः पञ्चाम्मुखी स्थिता
 दूरवर्तिनि भूभागे । पञ्चात्तापाद्वीकृतहृदयतया गलदश्रुसलिलौ
 समकमेव विचक्षणाकालज्ञौ पतितौ भगवच्चरणयोः । कालज्ञेना-
 भिहितं । भगवन्नधमाधमोऽहं येन मया विप्रतारिता स्त्रभायां
 आचरितं पारदायं द्रुग्धः सरलहृदयो मुग्धो जनितो नरेन्द्रम-

हादेव्यादीनां यस्मैकसुतयामोहः वञ्चितोऽयं परमार्चनात्मा ।
 तस्य समैवविधपापकर्मणः कथं शुद्धिर्भविष्यतीति । विचक्षण-
 योक्तं । ममापि कथं । यतः समाचरितं पापिष्ठया मयापीदं
 सर्वं । किं वा निवेद्यते दिव्यज्ञानस्य । प्रत्यक्षमेवेदं समस्तं भगवतः ।
 भगवानाह । भद्रौ न कर्तव्यो युवाभ्यां विषादः । न भद्रयोर्दो-
 षोऽयं । निर्मलं भवतोः स्वरूपं । तावाहृतुः । कस्य पुनर्दोषोऽयं ।
 भगवानाह । चेयं युष्मच्छरीराभिर्गत्य दूरे स्थिता नारी तस्याः ।
 तावाहृतुः । भगवन् किं नामिकेयं । भगवताभिहितं । भद्रौ
 भोगदृष्ट्येयमभिधीयते । विचक्षणाकाशज्ञाभ्यामभिहितं । भगवन्
 कथं पुनरियमेवविधदोषहेतुः । भगवताभिहितं । भद्रौ श्रूयतां ।

रजनीव तमिस्रस्य भोगदृष्ट्यैव सर्वदा ।

रागादिदोषदृष्टस्य सर्वस्यैषा प्रवर्तिका ॥

येषामेषा भवेद्देहे प्राणिनां पापचेष्टिता ।

तेषामकार्येषु मतिः प्रसभं संप्रवर्तते ॥

दृष्टकाष्ठैर्बध्ना वज्रिर्जलपूरैर्यथोदधिः ।

तथा न दृष्ट्येषापि भोगैरासेवितैरपि ॥

यो मूढः श्रमयत्येतां किल शब्दादिभोगतः ।

जले निग्रीथिनीनाथं स हस्तेन जिघृक्षति ॥

मोहादेनां प्रियां हत्वा भोगदृष्ट्यां नराधमाः ।

संसारसागरे घोरे पर्यटन्ति निरन्तरे ॥

सदोषेयमिति ज्ञात्वा ये पुनः पुनश्चोत्तमाः ।

स्वदेहगेहाब्जिःसार्यं पित्तदारं निरन्वते ॥

ते सर्वोपद्रवैर्मुक्ताः प्रसीनाग्रेषकल्पाः ।
 आत्मानं निर्मलौक्यं प्रयान्ति परमं पदम् ॥
 येऽनया रक्षिताः सन्तस्ते वन्द्या भुवनत्रये ।
 वशे गताः पुनर्येऽस्याः साधुभिस्ते विगर्हिताः ॥
 अनुकूला भवन्त्यस्या ये मोहादधमा नराः ।
 तेषामेषा प्रकृत्यैव दुःखसागरदायिका ॥
 प्रतिकूला भवन्त्यस्या ये पुनः पुनश्चोत्तमाः ।
 तेषामेषा प्रकृत्यैव सुखसन्दोहकारिका ॥
 तावन्मोक्षं नरो द्वेष्टि संसारं वञ्च मन्यते ।
 पापिष्ठा भोगदृष्टेयं यावच्चित्ते विवर्तते ॥
 यदा पुनर्विस्तीयेत कथंचित्पुण्यकर्मणाम् ।
 एषो भवस्तदा सर्वो धूलिरूपः प्रकाशते ॥
 तावचाशुचिपुञ्जेषु योषिदङ्गेषु मूढधीः ।
 कुन्देन्दौवरचन्द्रादिकल्पनां प्रतिपद्यते ॥
 यावद्देवा शरीरस्था वर्तन्ते भोगदृष्टिका ।
 तदभावे मनस्तेषु न स्त्रप्रेऽपि प्रवर्तते ॥
 समाने पुरुषत्वे च परकिङ्करतां गताः ।
 निम्नं यत्कर्म कुर्वन्ति भोगदृष्ट्याच कारणम् ॥
 येषां पुनरिदं देहाभिर्गता सुमहात्मनाम् ।
 निर्धना अपि ते धीराः शक्रादेरपि नायकाः ॥
 किञ्चित्तामससन्निधौ राजसैः परमाणुभिः ।
 निर्वर्तितशरीरेयं गौता तन्मान्मरेष्वपि ॥

तद्देवा भवतोः पापा पापकर्मप्रवर्तिका ।

अतोऽस्या एव दोषोऽयं विद्यते नैव भद्रयोः ॥

स्वरूपेण सदा भद्रौ निर्मलौ परमार्थतः ।

एषैव सर्वदोषाणां कारणत्वेन संस्थिता ॥

इह स्थातुमशक्तिष्ठा एषा दूरस्थिताधुना ।

भवन्तौ मत्समीपाच्च निर्गच्छन्तौ प्रतीक्षते ॥

विचक्षणाकाशज्ञाभ्यामभिहितं । कदा भगवन् पुनरस्याः
सकाशादावयोर्मोक्षः । भगवानाह । भद्रौ नैह भवेऽद्यापि भव-
ज्ञामिदं सर्वथा त्यक्तुं शक्या । केवलमस्या निर्दक्षने महासुद्धरा-
यमाणं प्रादुर्भूतं भवतोः सम्यग्दर्शनं । तदुद्दीपनीयं पुनः पुनः
सुगुहसन्निकर्षेण । नाचरणीयमस्या भोगदृष्ट्याया अनुकूलं ।
लक्षयितव्यो मनसि विवर्तमानोऽस्या सम्बन्धौ विकारः । निरा-
करणीयोऽसौ प्रतिपक्षभावनया । ततः प्रतिक्षणं तनुतां गच्छन्ती
न भविष्यतीत्यं शरीरेऽपि वर्तमाना भवतोर्बाधिका । भवान्तरे
पुनरस्याः सर्वथा त्यागसमर्थी भविष्यतो भवन्ताविति । तदाकर्ण्य
ततो महाप्रसाद इति वदन्तौ विचक्षणाकाशज्ञौ पतितौ भगवत्स-
रणयोः । ततोऽसुं व्यतिकरमालोक्य श्रुत्वा च भगवद्वचनं ऋजुप्र-
गुणसुगुहाकुटिलानामपि प्रादुर्भूतः पश्चात्तापेन सह विशुद्धाध्य-
वसायः । ऋजुप्रगुणाभ्यां चिन्तितं । अहो अस्मीकसुतवधूदिगुणता-
यामोहेन निरर्थकं विडम्बितं विहिता सुतवध्वोरुत्सार्गप्रवृत्तिरा-
वाभ्यामिति । सुगधेन चिन्तितं । अहो कृतं मया परस्त्रीगमनेन
कुलस्य दूषणं । अकुटिलया चिन्तितं । वत संजातं ग्रीवसख्य-

नमिति । ततश्चतुर्णामपि स्थितमेतच्चित्ते । यदुत निवेदयाम
 एवंस्थितमेवेदं भगवतां । एत एवास्म दुस्वरितस्य प्रतिविधानमुप-
 देक्ष्यन्ति ॥ अचान्तरे चतुर्णामपि शरीरेभ्यो निर्गतैः परमाणुभि-
 र्घटितशरीरं शुक्लं वर्णेन परिगतं तेजसाद्भादकं लोचनानां
 प्रीणकं चेतसासुपलब्धमानं मया रक्षितानि मया रक्षितानि
 यूयमिति ब्रुवाणमेकं डिम्बरूपं सर्वेषु भगवन्मुखमीचमाणं स्थितं
 सर्वेषां पुरतः । तावत्तदनुमार्गेष्वेव कृष्णं वर्णेन बीभत्समाकारेण
 उद्वेगहेतुः प्राणिनां तथैव निर्गतं द्वितीयं डिम्बरूपं । तस्माच्च
 तदाकाररूपधरमेव क्लिष्टतरं प्रकृत्या संजातमन्यदपि द्वितीयं
 डिम्बरूपं । तच्च वर्धितुमारब्धं । ततः शुक्लडिम्बरूपेण मस्तके हस्त-
 तलप्रहारं दत्त्वा तद्वर्धमानं निवार्य प्रकृत्या धारितं । निर्गतं च
 भगवदवयवाद् द्वे अपि ते कृष्णे डिम्बरूपे । ततो भगवताभि-
 क्षितं । ओ भद्राणि यद्भवद्विचिन्मितं यथा कृतमस्माभिर्विपरी-
 ताचरणमिति न तच्च भवद्विर्विषादो विधेयः । यतो न भवतामेष
 दोषः निर्मलानि यूयं स्वरूपेण । तैरभिहितं । भगवन् कस्य
 पुनरेष दोषः । भगवानाह । यदिदं शुक्लानन्तरं भवच्छरीरेभ्यो
 निर्गतं कृष्णवर्णं डिम्बरूपमस्यायं दोषः । तान्याहुः । भगवन्
 किं नामकमिदं । भगवतोक्तं । अज्ञानमिदमुच्यते । तैश्च ।
 भगवन् यदिदमेतस्मादज्ञानात्प्रादुर्भूतं द्वितीयं कृष्णडिम्बरूपमनेन
 च शुक्लरूपेणास्कोच्य वर्धमानं धारितमेतत् किं नामकं । भगवा-
 नाह । पापमिदं । तान्याहुः । अस्य शुक्लडिम्बरूपस्य तर्हि
 किमभिधानं । भगवतोक्तं । आर्जवमिदमभिधीयते । ततस्तान्याहुः ।

भगवन् कौटुम्बमिदमज्ञानं कथं चेदं पापमेतस्माज्ज्ञातं किमिति
 चानेनार्जवेनेदं विवर्धमानं निवारितमिति सर्वं विस्तरतः श्रोतु-
 मिच्छामः । भगवानाह । यद्येवं ततः समाकर्णयत ध्रुवं ।

यत्तावदिदमज्ञानं युष्मद्देहादिनिर्गतम् ।

एतदेव समस्तस्य दोषवृन्दस्य कारणम् ॥

अनेन वर्तमानेन शरीरे जन्तवो यतः ।

कार्याकार्यं न जानन्ति गम्यागम्यं च तत्त्वतः ॥

भक्ष्याभक्ष्यं न बुध्यन्ते पेयापेयं च सर्वथा ।

अन्धा इव कुमार्गेण प्रवर्तन्ते ततः परम् ॥

ततो निबध्य घोराणि कर्माण्युक्ततश्चम्वलाः ।

भवमार्गे निरन्तेऽत्र पर्यटन्ति सुदुःखिताः ॥

अज्ञानमेव सर्वेषां रागादीनां प्रवर्तकम् ।

स्वकार्यं भोगदृष्ट्यापि यतोऽज्ञानमपेक्षते ॥

अज्ञानविरहे नैव भोगदृष्ट्या प्रवर्तते ।

कथंचित्संप्रवृत्तापि झटित्येव निवर्तते ॥

सर्वज्ञः सर्वदर्शी च निर्मलोऽयं स्वरूपतः ।

अज्ञानमलिनो ज्ञात्मा पाषाणास्त विग्रिष्यते ॥

याः काश्चिदेव मर्त्येषु निर्वाणे च विभूतयः ।

अज्ञानेनैव ताः सर्वा ज्ञताः सन्मार्गरोधिना ॥

अज्ञानं नरको घोरस्तमोरूपतया मतम् ।

अज्ञानमेव दारिद्र्यमज्ञानं परमो रिपुः ॥

अज्ञानं रोगसङ्घातो जराप्यज्ञानमुच्यते ।

अज्ञानं विपदः सर्वा अज्ञानं मरणं मतम् ॥
 अज्ञानविरहे नैष घोरसंसारसागरः ।
 अत्रापि वसतां पुंसां बाधकः प्रतिभासते ॥
 याः कास्यदनवस्थाः स्युर्यासोन्मार्गप्रवृत्तयः ।
 यथासमञ्जसं किञ्चिदज्ञानं तत्र कारणम् ॥
 त एव हि प्रवर्तन्ते पापकर्मसु जन्तवः ।
 प्रकाशाच्छादकं येषामेतच्चेतसि वर्तते ॥
 येषां पुनरिदं चित्ताद्भ्रान्त्यानां विनिवर्तते ।
 शुभ्रभूतान्तरात्मानस्ते सदाचारवर्तिनः ॥
 वक्ष्यास्त्रिभुवनस्यापि भूत्वा भावितमानसाः ।
 अग्रेष्वक्षय्योन्मुक्ता गच्छन्ति परमं पदम् ॥
 एतच्चाज्ञानमत्रार्थं सर्वेषां भवतां समम् ।
 संजातं तेन दोषोऽयमस्यैव न भवादृशम् ॥
 डिम्बरूपमनेनैव दितौघं पापनामकम् ।
 सर्वत्र जन्यते तस्मादत्रापि जनितं किञ्च ॥
 एतद्धि सर्वदुःखानां कारणं वर्णितं बुधैः ।
 उद्वेगसागरे घोरे च्छादेतत्प्रवर्तकम् ॥
 मृच्छं संक्षेपजालस्य पापमेतदुदाहृतम् ।
 न कर्तव्यमतः प्राज्ञैः सर्वं यत्पापकारणम् ॥
 हिंसानृतादयः पञ्च तत्त्वाभ्रह्मानमेव च ।
 क्रोधादयश्च चत्वार इति पापस्य हेतवः ॥
 वर्जनीयाः प्रयत्नेन तस्मादेते मनोषिणा ।

ततो न जायते पापं तस्माच्चो दुःखसम्भवः ॥
 युष्माकं पुनरज्ञानाज्जातं पापमिदं यतः ।
 अज्ञानमेव सर्वेषां हिंसादीनां प्रवर्तकम् ॥
 वर्धमानमिदं पापमार्जवेन निवारितम् ।
 यच्च कारणं सम्यक् कथ्यमाणं निबोधत ॥
 मार्जवं हि स्वरूपेण शुद्धाश्रयकरं परम् ।
 वर्धमानमतः पापं वारयत्येव देहिनाम् ॥
 एतस्मार्जवमकार्यं सर्वेषां वर्तते समम् ।
 अज्ञानजनितं पापं युष्माकममुना जितम् ॥
 रचितानि मया यूयमत एव सुउत्तुङ्गः ।
 सत्त्वमेतदाचष्टे डिम्भरूपं स्मिताननम् ॥
 धन्यानामार्जवं येवामेतच्चेतसि वर्तते ।
 अज्ञानादाचरन्तोऽपि पापं ते स्वरूपपापकाः ॥
 यदा पुनर्विजानन्ति ते शुद्धं मार्गमञ्जसा ।
 तदा विधूय कर्माणि चेष्टन्ते मोक्षवर्त्मनि ॥
 मार्जवेन ततो धन्यास्ते शुद्धीभूतमागसाः ।
 निर्मलाचारविस्ताराः पारं गच्छन्ति संसृतेः ॥
 तदेवंविधभावानां भद्राणां बुध्यतेऽधुना ।
 अज्ञानपापे निर्धूय सम्यग्धर्मनिषेवनम् ॥
 उपादेयो हि संसारे धर्म एव बुधैः सदा ।
 विशुद्धो मुक्तये सर्वं यतोऽन्यदुःखकारणम् ॥
 अनित्यः प्रियसंयोग इहेर्याशोकवत्सलः ।

अनित्यं धौवनं चापि कुम्भिताचरणास्पदम् ॥

अनित्याः सम्पदस्तौ प्रक्षेत्रवर्गसमुद्भवाः ।

अनित्यं जीवितं चेह सर्वभावनिवन्धनम् ॥

पुनर्जन्म पुनर्मृत्युर्हीनादिस्थानसंश्रयः ।

पुनः पुनश्च यदतः सुखमच न विद्यते ॥

प्रकृत्यसुन्दरं ह्येवं संसारे सर्वमेव यत् ।

अतोऽच वद किं युक्ता कश्चिदास्या विवेकिनाम् ॥

मुक्ता धर्मं जगदव्ययमकलङ्कं सनातनम् ।

परार्थसाधकं धीरैः सेवितं ग्रीलशास्त्रिभिः ॥

ततो भागवतं वाक्यं श्रुत्वेदममृतोपमम् ।

संसारवासात्तैः सर्वैः खं खं चित्तं निवर्तितम् ॥

राजाह क्रियते सर्वं यदादिष्टं महात्मना ।

प्रगुणाह महाराज किमद्यापि विलम्ब्यते ॥

शाह चारुदितं तात सम्यग्मन्त्रं प्रजल्पितम् ।

युक्तमेतदनुष्ठानं मुग्धेनैव प्रभाषितम् ॥

हर्षोत्फुल्लसरोगाक्षी तथापि गुरुसख्यया ।

तदुक्तं बभूव मन्त्रानां बधूमेनेन संस्थिता ॥

ततः पतितानि चत्वार्यपि भगवच्चरणयोः । अजुराजेनोक्तं ।

भगवन्संपादयामो यदादिष्टं भगवता । भगवानाह । उचितमिदं

भवादुग्रभयानां । ततः पृष्टो भगवाननेन प्रशस्तदिनं राज्ञा ।

भगवतोक्तं । अथैव श्रुत्यतीति । ततस्तत्रस्थेनैव नरेन्द्रेण दापितानि

महादानानि कारितानि देवपूजनानि स्थापितः शुभावा-

राभिधानः स्नातनयो राज्ये जनितो नागरिकजनानां चित्तानन्द
इति ।

ततो निर्वर्त्य कर्तव्यं प्रव्रज्याकरणोचितम् ।
गुरुणार्पितसद्भावं दौर्चितं तच्चतुष्टयम् ॥
ततस्ते क्षणरूपे दे दिग्मे ठणं पञ्चायिते ।
शुक्लरूपं पुनस्तेषां प्रविष्टं तनुषु चणात् ॥
काष्ठाग्नेन ततश्चित्ते सभार्येण विचिन्तितम् ।
पञ्चाहो धन्यतामीषां सुखम् जन्मजौवितम् ॥
एतैर्भागवती दौर्चा येः प्राप्ता पुण्यकर्मभिः ।
दुरन्तोऽप्यधुना मन्ये तैस्त्रीणोऽयं भवार्णवः ॥
चारिचरत्नादेतस्मात्संसारोत्तारकारणात् ।
वयं तु देवभावेन व्यर्थमेवात्र वक्षिताः ॥

अथवा ।

मिथ्यालोहखनं यस्मादस्माभिरपि साध्यतम् ।
दुर्लभं भवकोटौभिः प्राप्तं सम्यक्कमुत्तमम् ॥
अतोऽस्ति धन्यता काचिदस्माकमपि सर्वथा ।
नरो दारिद्र्यभाक् नैव लभते रत्नपुञ्जकम् ॥
ततः सत्त्वो तौ सूरेः प्रणम्य चरणदयम् ।
तेनानुग्रिष्टौ स्नात्वा न संप्राप्तौ देवदम्पती ॥
प्रविष्टा भोगदृष्ट्यापि शरीरे गच्छतोक्तयोः ।
शुद्धसम्यक्कमाश्वाभ्यां केवलं सा य बाधिका ॥

विषयबाह काष्ठमन्यदा रक्षि क्षिता ।

आर्यपुत्र यदा दृष्टा तयाहं हतवच्चना ॥
 तदा किं चिन्तितं सोऽपि स्वाभिप्रायं न्यवेदयत् ।
 विचक्षणाह सत्यस्त्वं कालज्ञ इति गीयसे ॥
 तेनापि पृष्टा सोवाच पर्यालोचं तदातनम् ।
 कालज्ञः प्राह सत्यैव त्वमप्यत्र विचक्षणा ॥
 यतः कालविलम्बेन क्रियमाणेन वल्लभे ।
 भोगा मुक्ताः स्थिता प्रीतिर्जातं नाकाण्डविह्वरम् ॥
 प्राप्तो धर्मो नृपादौनामुपकारः हतो महान् ।
 ततः कालविलम्बोऽयं फलितोऽत्यर्थमावयोः ॥
 विचक्षणाह को वाच सन्देहो नाथ वस्तुनि ।
 किं वा न जायते चारु पर्यालोचितकारिणाम् ॥
 ततः प्रीतिसमायुक्तौ संजातौ देवदम्पती ।
 सद्धर्मलाभादात्मानं मन्यमानौ हतार्थकम् ॥
 इदं पुत्र मया तुभ्यं कथितं मिथुनद्वयम् ।
 संदिग्धेऽर्थे विलम्बेन कालस्य गुणभाजनम् ॥

ततश्च ।

संदिग्धेऽर्थे विधातव्या भवता कालचापना ।
 पञ्चाद्वङ्गुणं यच्च तदेवाङ्गीकरिष्यते ॥
 मध्यमबुद्धिराह । यथाज्ञापयत्यम्ना ।
 ततो मनीषिणो वाक्यं स्मरतो नास्य जायते ।
 प्रीतिबन्धो दृढं तत्र स्पर्शने भाववैरिणि ॥
 बाह्याबाधैः पुनस्तत्र स्नेहबुद्धिः प्रवर्तते ।

दोषायमानचित्तोऽसौ कुर्वते कालचापनाम् ॥

ततश्च तेन बाह्येन सा प्रोक्ता जननी निजा ।

अग्न्य संदर्शयात्मीयं योगशक्तिबलं मम ॥

तयोक्तं दर्शयाम्येषा पुत्र त्वं समुद्यो भव ।

ततः सा ध्यानमापूर्य प्रविष्टा तच्छरीरके ॥

अथाकुशलमालायाः प्रवेशानन्तरं पुनः ।

स बालः स्पर्शनेनापि गाढं हर्षादधिष्ठितः ॥

ततः शरीरे तौ तस्य वर्तमानौ क्षणे क्षणे ।

अभिलाषं मृदुस्पर्शं कुर्वतस्तीव्रवेदनम् ॥

परित्यक्तान्यकर्तव्यस्तावन्मात्रपरायणः ।

स बालः सुरतादीनि दिवा रात्रौ च सेवते ॥

कुविन्दोन्मत्तमातङ्गजातीयास्तपि तदग्रः ।

अतिसौख्येन मूढात्मा ललनासु प्रवर्तते ॥

ततोऽकर्तव्यनिरतं सत्कर्तव्यपराङ्मुखम् ।

तं बालं सकलो लोकः पापिष्ठ इति निन्दति ॥

अज्ञोऽयं गतलज्जोऽयं निर्भाग्यः कुलदूषणः ।

एवं स निन्द्यमानोऽपि मन्यते निजचेतसि ॥

अर्शनाम्नाप्रसादेन ममास्ति सुखसागरः ।

लोको यदस्ति तदङ्गु किमेतज्जल्पचिन्तया ॥

अथाकुशलमालापि निर्गत्य परिपृच्छति ।

कीदृशी मामकी जात योगशक्तिर्विभाति ते ॥

स प्राशानुगृहीतोऽस्मि निर्विकल्पमयाम्बया ।

सुखसागरमध्येऽपि यथाहं संप्रवेष्टितः ॥
 अन्यस्यास्य त्वया कियं मदनुपपत्त्याम्बुया ।
 न मोक्तव्यं प्ररीरं मे यावज्जीवं क्षतेजसा ॥
 अथाकुप्रसमासाह चतुर्भ्यं वत्स रोचते ।
 तदेव सततं कार्यं मया मुक्तान्वेषेष्टया ॥
 स्नाधीनां तां निरीक्ष्यैवं बाह्येन परिचिन्तितम् ।
 स्वर्गमोऽपि ममावतः सामग्री कार्यसाधिका ॥
 अहो मे धन्यता लोके नास्वितो वत मादृशः ।
 ततोऽसौ गाढहृदात्मा स्नानुरूपं विषेष्टते ॥
 अथ निन्दापरे लोके खेदविक्रममाणसः ।
 लोकापवादभौदत्वान्मध्यबुद्धिः प्रभाषते ॥
 बाह्यं नो युज्यते कर्तुं तव लोकविद्वद्भक्तम् ।
 अगम्यागमनं निन्द्यं सपापं कुलदूषणम् ॥
 स प्राह विप्रसम्बोऽसि नूनं मित्र मनीषिणा ।
 स्वर्गे विवर्तमानं मां नैषथे कथमन्यथा ॥
 ये मूढा जातिदोषेषु कोमलं ज्ञानादिकम् ।
 नेच्छन्ति ते महारजं मुञ्चन्ति ज्ञानदोषतः ॥
 तदाकर्ण्य ततश्चित्ते कृतं मध्यमबुद्धिना ।
 नैव प्रज्ञापनाद्योग्यो व्यर्थो मे वाक्परिग्रहः ॥
 एवं च तिष्ठतां तेषां बाह्यमध्यमनौषिणाम् ।
 अपान्वदा समायातो वसन्तः कृतमन्त्रयः ॥
 संजाताः काननाभोगाः सुमनोभरपूरिताः ।

भ्रमङ्गमरञ्जहारहारिगैतमनोहराः ॥
 कामिनीहृदयागन्ददायकं प्रियसन्धिधौ ।
 विजृम्भते वनान्तेषु कक्षकोकिलकूजितम् ॥
 प्रोत्फुल्लकिंशुकापेषु पुष्पभारोऽतिरक्तकः ।
 विधोगदक्षितस्त्रीणां पिश्रितप्रकरायते ॥
 मञ्जर्यः सहकाराणामामोदितदिगन्तराः ।
 दृष्ट्वा वसन्तराज्येन धूलिक्रीडां प्रकुर्वते ॥
 देवकिन्नरसम्बन्धिमियुनेः कथिता वने ।
 भ्रमेण नाकाम्यर्थस्य तदानीं रमणीयता ॥
 चर्चयो निर्भरीभूता बद्धा दोषा गृहे गृहे ।
 मदनोद्दीपनो मन्दः प्रवृत्तो मलयानिलः ॥
 अथेदृशे वसन्तेऽसौ सह मध्यमवृद्धिना ।
 क्रीडार्थं निर्गतो बालः कामकालप्रमोदितः ॥
 जनन्या देववर्तिन्या संयुक्तः स्पर्शनेन च ।
 गतो स्त्रीलाभरं नाम सोद्यानं नन्दनोपमम् ॥
 तस्यास्ति मध्यभूभागे शुभ्रशृङ्गो महाक्षयः ।
 जनतानयनानन्दः प्रासादस्तुन्नतोरणः ॥
 कामिनीहृदयाह्लादकारको रतिवत्सलः ।
 जनेः प्रतिष्ठितस्तत्र देवो मकरकेतनः ॥
 इतस्तु तस्य देवस्य पूजासत्कारकारणम् ।
 तिथिक्रमेण संजाता दिने तत्र षयोदशी ॥
 कन्यका वरलाभाय बध्नः सौभाग्यवृद्धये ।

दुर्भगास्तु पतिप्रेममोहेन हतमानसाः ॥
 मोहान्धाः कामिनोऽभीष्टबोधिसम्बन्धसिद्धये ।
 गृहीतार्चनिकाः कामपूजनार्थं समागताः ॥
 ततो बालो महारोचं तथाकर्णं सविस्मयः ।
 प्रविष्टः कामसदनं सह मध्यमबुद्धिना ॥
 दृष्टस्तत्र रतेर्नाथः प्रणतो भक्तिपूर्वकम् ।
 पूजितस्य प्रथमेन संस्तुतो गुणकीर्तनैः ॥
 अथ प्रदक्षिणां तस्य ददागो देवसम्पन्नः ।
 बालो ददर्श पार्श्वस्थं गुप्तस्थाने व्यवस्थितम् ॥
 तथैव रतिनाथस्य देवस्य कृतकौतुकम् ।
 संवासभवनं रम्यं मन्दमन्दप्रकाशकम् ॥
 कुट्टवस्त्रवस्त्रेणाथ द्वारि संस्थाप्य मध्यमम् ।
 मध्ये प्रविष्टः सहसा च बालस्तस्य सन्निधौ ॥
 अथ तत्र सुविस्तीर्णां सपर्यङ्कां सद्भक्तिकाम् ।
 मृदूपधानसंपन्नां कोमलामलचेष्टिकाम् ॥
 सुप्तेन रतियुक्तेन क्रान्तमध्यां मनोभुवा ।
 स ददर्श महाग्रन्थां देवानामपि दुर्लभाम् ॥
 ततो मन्दप्रकाशत्वात् संवासभवनस्य सः ।
 किमेतदिति संचिन्त्य ग्रन्थां पश्यन् बालकः ॥
 इतश्चेतस्य हस्तेन स्पृशता सुचिरं मुदा ।
 ततो विभाविता नेन शय्येषा माकरध्वजी ॥
 विचिन्तितं च तत्स्पर्शकौमल्यहतचेतसा ।

अहो कोमलता मन्वे बान्धव भवतीदृशी ॥
 ततः प्ररीरवतिन्वा जगन्वा स्वर्गनेव च ।
 प्रेयमावः स्त्रीकीलेन आपलेन च दूषितः ॥
 च वाक्छिन्नयत्येवं मानयामि जपेच्छया ।
 इमां कोमलिकां प्रप्यां सुप्राप्तं चणमाचकम् ॥
 देवः सुप्तोऽथ मदगो रतिद्युक्तो न चिन्तितम् ।
 अपावो देवप्रप्याणां सुप्तस्तेति न भावितम् ॥
 दृष्ट्वा आप्तं लोकैरिति नैव मनस्कृतम् ।
 विज्ञातं नेति संपत्स्ते चास्तो मध्यमबुद्धितः ॥
 जगत्कोप्यायति मोहात् केवलं सुप्त एव सः ।
 आदत्ता प्रप्यां तां दिव्यां कृतं वाक्छविषेष्टितम् ॥
 ततस्तस्यां विद्यायाणां प्रप्याणां बहुमानसः ।
 इतस्तेन कुर्वाणः सर्वाङ्गाणि पुनः पुनः ॥
 अहो सुखमहो स्वर्गस्तथाहो धन्यता मम ।
 चिन्तयन्निति प्रप्याणां सुटमानः च तिष्ठति ॥
 इतस्तु नगरे तत्र बहिरङ्गो नृपोत्तमः ।
 जन्वोऽप्यसि महातेजाः प्रख्यात शुभमर्दनः ॥
 तस्यासि पद्मपचासी प्राणेशोऽपि सुवत्सभा ।
 प्रधानकुलसंभूता देवो मदनकन्दर्पो ॥
 साहितार्चनिका सा च परिवारेण संयुता ।
 आजाता तत्र सद्ने कामदेवस्य पूजिका ॥
 देवकोष्ठस्थितं सा च संपूज्य मकरध्वजम् ।

संवासभवमस्तस्य प्रविष्टा तस्य पूजिका ॥
 प्रविशन्तीसुदीप्यासौ तां स्त्रीति कृतमिच्छयः ।
 सप्ताभयाभ्यां निसेष्टो बाहः काष्ठमिव स्थितः ॥
 ततो मन्दप्रकाशे सा भवने मृगलोचना ।
 हस्तस्यर्गेण श्रम्यार्थां देवमर्चयते किञ्च ॥
 चन्दनेन च कुर्वत्या रतिकामविशेषनम् ।
 स बाहः सर्वगात्रेषु स्पृष्टः कोमलपाणिना ॥
 ततोऽकुशलमाज्ञाया वशेन स्पर्शनस्य च ।
 स बाहस्त्विन्नयत्येवं विपर्यासितमानसः ॥
 यादृशोऽयं मृदुस्पर्शो हस्तस्यास्मानुभूयते ।
 नानुभूतो मया तादृग् जगन्न्यपि कदाचन ॥
 अहो मयान्यस्पर्शेषु सौन्दर्यं कल्पितं दृष्टा ।
 वातः परतरं मन्ये पिच्छोकेऽप्यस्ति कोमलम् ॥
 इतश्च कामदेवस्य परिचर्यां विधाय सा ।
 स्नानं प्रगता काष्ठे राशौ मदनकन्दली ॥

ततोऽसौ बाहः कथं ममेवं स्त्री संप्रसृत इति चिन्तया
 विह्वलीभूतहृदयोऽनाख्येयमनसापातिरेकं वेदयमानो विस्मृतात्मा
 तस्यामेव श्रम्यार्थां सुस्रज्जुष्णोष्णान्दीर्घदीर्घाभिः श्वासान् मूर्ध्नि
 हव मूक हव मन्त हव भीत हव इतस्त्वस्मै हव तप्तशिखायां
 निक्षिप्तमस्त्यक्त हव इतस्त्वेतस्य परिवर्तमानो विचेष्टते । ततो
 हारे वर्तमानेन मध्यमबुद्धिना चिन्तितं । अथे किमित्येष
 बाहोऽस्मात् संवासभवनादियतापि काष्ठेन न निर्गच्छतीति किं

वा करोतीति प्रविश्य तावन्निरूपयामि । ततः प्रविष्टो मध्यम-
 बुद्धिः । अक्षिता हस्तसर्गेन कामग्रय्या । इतमस्यापि इदं
 तत्कामस्तथा । ततो विमर्शोभूतदृष्टिना तेन दृष्टः ग्रथैकदेशे
 विवेष्टमानस्तदवस्थो बाह्यः । चिन्तितमनेन । अहो किमनेनाका-
 र्यमाचरितं । न युक्तं देवग्रय्यायामधिरोहणं । न खलु रतिरूप-
 विभ्रमापि गुर्वङ्गना सतां गम्या भवति । तथेयं ग्रय्या सुखदापि
 देवप्रतिमाधिष्ठितेति कृत्वा केवलं वन्दनीया न पुनरुपभोगमर्ह-
 तीति । ततस्त्वोत्थापितोऽनेन बाह्यो यावन्न किंचिज्जल्पति
 मध्यमबुद्धिराह । अहो अकार्यमिदं । न युक्तं देवग्रय्यायामधि-
 रोहणमित्यादि । तथापि न दत्तमुत्तरं बालेन । अचान्तरे
 प्रविष्टस्तदेवकुलाधिष्ठायको व्यन्तरः । बहुसेनाकाग्रबन्धैः बाह्यः ।
 पातितो भूतस्ते । समुत्पादितास्त सर्वाङ्गीणा तीव्रवेदना । ततो
 सुमूर्धन्तमुपसन्नो कृतो मध्यमबुद्धिना हासारवः । ततः किमेत-
 दिति सम्भ्रमेण अक्षितो देवकुलान्तदभिमुखं लोकः । निःसा-
 रितो व्यन्तरेण वासभवनाद् बहिर्वांसो महास्फोटोऽनेन चिह्नो
 भूतस्ते । भग्ननयनः कष्टगतप्राणोऽसौ दृष्टो लोकेन । तदनुमार्गेण
 दीनमनस्को निर्गतो मध्यमबुद्धिः । किमेतदिति दृष्टोऽसौ
 जनेन । अथवा न किंचिज्जल्पितमनेन । ततोऽवतीर्थं कंचित्पु-
 र्वं व्यन्तरेण कथितो जनेभ्यस्तदीयव्यतिकरः । ततो देवापथका-
 रीति पापिष्ठोऽयमिति धिक्कारितोऽसौ बाह्यो मकरध्वजभक्तैः
 कुलदूषणोऽयमस्माकं विषतरिव संपन्न इति गर्हितः स्त्रजातीयैः
 अनुभवतु पापकर्मणः फलमिदानीमित्याक्रोशितः सामान्यलोकैः

क्रियदेतदसमीक्षितकारिणां समस्तानर्थभाजनत्वात् तेषामित्यप-
कर्णितो विवेकिलोकैः । ततोऽसौ व्यन्तरः कृतविकृतरूपः सञ्जाह ।
सूर्पणीयोऽयं दुरात्मा भवतां पुरतो मयाधुना बाह्य इति । ततः
कृतहंहारवः प्रसीदतु प्रसीदतु भङ्गारको ददातु भ्रातृप्राणभि-
क्षामिति ब्रुवाणः पतितो व्यन्तराधिष्ठितपुरुषपादयोर्मध्यमबुद्धिः ।
ततस्तत्कदम्बापरीतचेतसा लोकेनाप्यभिहितो व्यन्तरः । यदुत
भङ्गारक सुच्यतामेकवारं तावदेव न पुनः करिष्यतीति । ततो
मध्यमबुद्धिकदम्बया लोकोपरोधेन च मुक्तोऽसौ व्यन्तरेण बाह्यः ।
ज्ञाया चेतना । सुत्कञ्जीभृतं शरीरं । निःसारितस्पर्शं देवकुला-
न्मध्यमबुद्धिना नीतः कृष्णेण स्रभवनं । ज्ञातोऽयं व्यतिकरः
परिकरात्कर्मविज्ञासेन । चिन्तितमनेन । क्रियदेतदस्यापि मयि
प्रतिकूले बाह्यस्य । यद्भवत्यति तच्च स्रचयन्देते लोकाः । ततो
ऽभिहितः कर्मविज्ञासेन परिकरः । किमस्माकं दुर्विनीतचिन्तया ।
नोचितः सोऽनुग्राह्यः । न बोद्धव्यस्तदीयः केनापि व्यापारः ।
परिकरेणोक्तं । यदाज्ञापयति देव इति ॥

पृष्ठोऽसौ मध्यमबुद्धिना बाह्यः । भ्रातर्न किञ्चित्तेऽधुना
शरीरके बाधते । बाह्येनाभिहितं । न शरीरके केवचं प्रवर्धते
ममान्तस्थापः । मध्यमबुद्धिराह । जानासि किंनिमित्तोऽयं ।
ततो वामश्रीस्तया कामस्य बाह्यः प्राह । न जानामि केवचं
द्वारस्त्रेण भवता तच्च संवासभवने प्रविशन्ती गच्छन्ती वा किं
विश्लोकिता काश्चिज्जारी न वा । मध्यमबुद्धिराह । विश्लोकिता ।
बाह्येणोक्तं । तत्किं सञ्चिता काशाविति भवता । मध्यमबुद्धिराह ।

सुष्ठु कथिता । सा हि शुभमर्दनस्य राज्ञो भार्या मदनकन्दस्त्री-
 त्युच्यते । तदाकर्ण्य कथं सा मादृशामिति चिन्तया दीर्घदीर्घ-
 तरं निःश्वसितं बाहेन । तदर्थं स्वप्नयमिति कथितो मध्यमबु-
 द्धिना । चिन्तितमनेन । तथापि स्नाने तावदस्त्रायमभिविवेकः ।
 जनयत्येवं सा मदनकन्दस्त्री सुन्दरतरातिशयेन स्वगोचरमभि-
 लाषं । यतो दारशास्त्राक्षणेन मयाप्यतिसङ्कटतया कामसंवासभव-
 नद्दारस्य निर्गच्छन्त्यास्तस्या मदनकन्दस्याः संवेदितोऽङ्गस्य स्पर्शः ।
 न तादृशः प्रायेणान्यवस्तुनः स्पर्शो भुवने विद्यते । दोषाश्रितं
 ममापि तदभिसरणगोचरं मनस्तदानीमासीत् । किं तु न युक्तं
 कुलजनानां परस्त्रीगमनं । तस्मात्प्रिवारयाम्येनमपि यदि निवर्तते
 मदचनेन । ततः स त्रासं प्रत्याह । केधमविद्या भवतः । किं न
 बृष्टमिदानीमेव फलमविनयस्य भवता । किमधुनैव विस्मृतं वत्कष्ट-
 गतप्राणः कथंचिन्मोषितस्त्वं मया दुर्विनयकुपिताङ्गवतो मकर-
 ध्वजात् । ततो निवर्तस्वास्मादुरध्यवसायात् । नयनविषनागशिरो-
 रत्नसूचिकस्या हि सा मदनकन्दस्त्री । तां प्रार्थयतस्ते केवलं भस्मी-
 भाव एव न पुनः काचिदर्थसिद्धिः । बाहेन चिन्तितं । अथे-
 कथितोऽहमनेन । तत्किमधुनाभिप्रायगोपनेन । ततस्तेनोक्तं । यद्येवं
 ततः किं ब्रूषे मोषितस्त्वं मया न पुनर्ब्रूषे यथा गाढतरं मारित
 इति । यतस्तेन कामेन युगदचनेन मां सुञ्चता केवलं मे शरीरवेद-
 नामाचमपसारितं हृदये पुनर्निश्चितो वितर्कपरम्परारूपः प्रवृत्तित-
 खादिराङ्गारराशिसेन दंष्ट्रयते मे समन्ताच्छरीरं । यद्यहं काम-
 बन्धनकाष्ठ एवामरिष्यं नैतावन्तमन्तस्तापमन्यभविष्यं । ततो भवता

मोक्षयता प्रत्युत महानयमनर्घः संपादित इति । नाधुना
ममैनामस्तुतयेकाग्रमाणां मदनकन्दर्षी विरहस्यान्यथास्मान्ना-
पस्तोपग्रमः । किं वञ्चनाय जल्पितेनेति । ततो लक्षितो
मध्यमबुद्धिनास्त्वानिवर्तको निर्बन्धः । स्थितोऽसौ तूष्णीभावेन ॥

अचान्तरे गतोऽसौ सविता । बालहृदयादिव समुल्लसितं तमः-
पटलं । लक्षितः प्रथमः प्रदोषः । निःसञ्चारीभूतो लोकः । ततो
ऽविचार्य कार्याकार्यं समुत्थितो बालः । निर्गतः स्वकीयभवनात् ।
अवतीर्णो राजमार्गं । प्रवृत्तः शत्रुमर्दनराजकुलाभिमुखं गन्तुं । गतः
किञ्चनमपि भूभागं । इतश्च स्नेहवशेन किमस्य संपत्स्यत इति
चिन्तया निर्गतस्तदनुमार्गेण मध्यमबुद्धिः । दृष्टो बालेन गच्छता
कश्चित्पुरुषः । तेन चास्कोष्य बद्धोऽसौ मधूरबन्धेन । कूजितं
नालेन । प्राप्तः प्राप्त इति ब्रुवाणः प्राप्त एव मध्यमबुद्धिः । ततः
समुत्पास्य बालं पश्यत एव मध्यमबुद्धेः समुत्पतितः पुरुषोऽम्बर-
तलं । आरटतश्च बालश्च ललितं वदनं । प्रवृत्तः पश्चिमाभिमुखो
गन्तुं । ततो मध्यमबुद्धिरपि अरे रे दुष्टविद्याधर क याधि
मृदोत्वा मदीयभ्रातरमिति जाडौ मुञ्चन्नाकृष्टलङ्घः प्रस्थितो भूमौ
तदनुमार्गेण । निर्गतो नगरात् । अदर्शनीभूतः पुरुषः । निराश्री-
भूतो मध्यमबुद्धिः । तथापि बालस्नेहानुबन्धेन किल कश्चिन्नोच्छ-
तीति बुद्ध्या नासौ धावन्नुपरमति । धावत एव लक्षिता रजनी ।
ततोऽनुपानस्कृतया विद्धोऽनेककण्टककौलकैः परिगतः अनेन
चामो बुभुक्षया पीडितः पिपासया विह्वलः शोकेन अध्यासितो
दैन्येन अनेकघामनगरेषु पृच्छत् बालवार्त्तां भ्रान्तोऽसौ सप्ताहो-

राचाणि । प्राप्तः कुम्भस्थानं नाम नगरं । स्थितस्तत्र बहिर्भागे ।
 दृष्टोऽनेन जीर्णो ऽम्बूपः । ततः किं समाधुया भ्रातृविक्रयेन
 जीवितेनेति प्रणिपात्यचात्मानमिति संचिन्त्य बहू मध्यमबुद्धिना
 निर्वोक्तमनार्थमात्मगणके श्रिया । दृष्टं तज्जन्मनाया रात्रिपुरुषेण ।
 ततो सा यादृशं मा यादृशमिति जुवाणः प्राप्तोऽसौ तत्समीपं ।
 भारितः कूपतटोपागतवर्ती सुखचात्मानं मध्यमबुद्धिरनेन ।
 विमोक्षितः श्रिया । निवेष्टितो भूतखे पृष्ठस्य । भद्र किमिती-
 दमधमपुरुषोक्षितं भवता व्यवहितं । ततः कश्चितोऽनेन नास्त्ववि-
 श्रोगव्यतिकरः । नन्दनेनाभिहितं । भद्र यद्येवं ततो सा विष्ठादं
 कार्षीः । भविष्यति भ्रात्रा सार्धं प्रायेण मीशकः । मध्यम-
 बुद्धिराह । कथं । नन्दनेवोक्तं । समाकर्षय । अस्त्वय वगरेऽस्माकं
 स्नामी हरिसन्त्रो नाम राजा । य य प्रतिष्ठाप्यसुपट्टयते विजय-
 माठरश्चङ्गादिभिः प्रात्यग्निकैर्मण्डपैश्चरैर्नृपतिभिः । इतश्चासि
 रतिशेखिर्नाम विद्याधरः परममित्रं । अन्यद्वा समामतेन ब्रह्मपटु-
 तमवलोच्य देवं तेनाभिहितः । हृदामि तुभ्यमहं कूरविद्यां
 ज्ञानभावेन न लसेतैः परिभूयसे । देवेनाभिहितं । अतुपहो मे ।
 ततः कारयित्वा षण्मासिकां पूर्वदेवामितो दिनादह्ने दिने
 नीतः कश्चित्तेन देवो हरिसन्त्रः । कारितो विद्यासाधनं ।
 प्राज्ञीतो द्वितीयादिने यद्द पुरुषेण । कृता तस्य पुरुषस्य
 सांसदधिरेण होममिषया अग्नं दिवानि विद्यायाः पद्यात्सेवा ।
 कुक्तोऽवावधुना पुरुषः । स एव प्राप्तस्ते भ्राता भविष्यतीति मे
 वितर्कः । य य ममैव समर्पितो ऽधुना देवेन । मध्यमबुद्धिराह ।

भद्रं यद्येवं ततो यद्यस्ति ममोपरि दद्या भवतस्तत्समानं च
तावदिहैव पुष्टं येनाहं प्रत्यभिज्ञानमीति । ततश्चैवं करोमीत्य-
भिधास्य गतो नन्दनः । समाधातः समुत्पास्य गृहीत्वा बाणं ।
दृष्टोऽस्मिन्मात्रावशेषे चञ्चलाग्निः साक्षीपक्षच्छमाप्यजीवितो निरङ्क-
वाक्षप्रचरो मध्यमबुद्धिना बाणः । प्रत्यभिज्ञातः कञ्चरेण ।
अभिहितो नन्दनः । भद्रं य एवायं मम धातेति । सत्यं
नन्दनस्त्वमसि । अनुगृहीतोऽहं भवता । नन्दनः प्राह । भद्रं
राजद्वौघमिदं भवत्कदम्बया मयाध्यवसितं । अन्यच्च । अधुनागतेन
मयाकर्षितं । यथा किञ्च राक्षो राजा पुनस्तर्पयिष्यति दधिरेण
विष्टां भविष्यत्यनेन पुष्टेण प्रयोजनमिति । तदिदमधगन्ध
मम यत्नवति तद्भवतु । भवद्वां तु दर्शनमपक्वमित्यर्थं । ततो
यदाज्ञापयति भद्रो रक्षणीयस्य यत्नतो भद्रेणात्मैत्यभिधास्य
समुत्पाटितो बाणः । प्रवृत्तो गन्तुं मध्यमबुद्धिः । ततो मयविधुर-
दक्षीं धावन्नहर्निशं वेगेन कश्चित्प्रदशे बाणं पादयक्षुदकं
समाह्लादयन्वायुना प्रौढयक्षगनादिरसेनागणयन्मात्मनः प्ररीरपीडो
महता क्लेशजालेन प्राप्तः स्तब्धानं मध्यमबुद्धिः ॥

गतानि कतिचिद्दिनानि । जातो मनाक् सबन्धो बाणः ।
दृष्टो मध्यमबुद्धिना । धातः किं भवतानुभूतं । य प्राह ।
अस्ति तावदुत्थितोऽहं बद्धा भवतः पश्यत एव गगनचारिणा
नीतः । कृतान्तपुराकारमतिभीषणतथेकं आश्रानं । दृष्टस्तस्य
प्रज्वलिताङ्गारभूताग्निकुण्डपार्श्ववर्ती मया पुष्टः । ततस्तं प्रति
तेनाम्बरचरेणाभिहितं । महाराज सिद्धं ते ऽधुना समीहितं ।

कम्बोऽयं मया प्रसूतविद्यासिद्धेरुचितः सलक्षणः पुरुषः । इतरेषोक्तं ।
 महाप्रसादः । ततोऽभिहितो नभसरेण स पुरुषः । ययैकैकस्मिन्
 विद्याजापपर्यन्ते मया दत्ताऽऽतिरग्नौ भवता प्रक्षेप्तव्या । प्रति-
 पन्नमनेन । प्रारब्धो जापः । ततो विद्याधरेणाकृष्टा यमजि-
 ज्ञेवातितीक्ष्णा भास्वराकारा शस्त्रिका । तथा चोत्कर्तिता
 मदीयपृष्ठान्तेन दीर्घा मांसपेग्नी । निष्पीड्य तत एव प्रदेशात्
 निर्गाक्षितं इधिरं मृतसुषुक्तः । अचान्तरे समाप्तमितरस्यैकं
 विद्यापरावर्तनं । समर्पिता विद्याधरेण इधिरमांसमयी
 तस्याऽऽतिः । प्रतिक्षिप्ता तेन साग्निक्षुब्धे । पुनः प्रारब्धो
 जापः । ततश्चैवं सोऽम्बरचरो मदीयं शरीरं परापरप्रदेशा-
 स्तरकपास इव नारकसारटतो मे मांसपेग्नीमुत्कर्तयति तं
 प्रदेशं निष्पीड्य इधिरं निर्गाक्षयति तस्य च सुषुक्तं मृत्वा
 साधकायाऽऽतये ददाति । स च विद्यापरावर्तनपरिसमाप्तौ
 मृहीत्वा ऊताग्रने प्रक्षिपति । ततो वेदनाविज्ञो सूर्येवा
 पतितोऽहं भूतस्ते । विद्याधरस्तु प्रगुणशरीरतया हृष्ट इव
 निष्कण्ठो गाढतरं मां विकर्तयति । अचान्तरेऽऽह्वायैर्ह्यितमिव
 प्रक्षयनेघैर्गुण्युक्षितमिव ससुद्रेण प्रक्षितेव पृथिवी रक्षितं
 दीप्तिजिह्वाभिः शिवाभिः प्रनृत्तं च विकृतरूपैर्वेताकैः निपतितं
 इधिरवर्षं । ततश्चैवंविधेषु रौद्रेषु विभीषिकाविग्रहेषु सत्स्वप्न-
 मितचित्तस्य तस्य राज्ञोऽभिमुखीभूता सा क्रूरविद्या । समाप्तं
 जापस्याष्टम्यंतं । ततः सिद्धाहं भवत इति वदन्ती प्रकटीभूता
 विद्या प्रणता साधकेन प्रविष्टा तच्छरीरे । ततः समुत्कर्तितशरीरं

निष्पीडितदधिरबीभत्सं कदम्बमारटन्तं मामुपलभ्य स राजा
मयि जातः सदयः । कृतोऽनेन दन्तसीत्कारः । ततो वारितोऽसौ
विद्याधरेण । अभिहितं च तेन । राज्ञश्चैव एवास्या विद्यायाः
कस्यो यदुत न कर्तव्यासोपरि दद्या । ततो विद्याधरेण क्षिप्तं
मे केनचित्क्षेपेन शरीरं । ततोऽहं समन्ताद्दृष्टमान इव
तीव्रवक्रिणा चूर्खमान इव वज्रेण पीड्यमान इव धन्वेण प्रविष्टो
वेदनाप्रकर्षं । तथापि सुबद्धं न गतमेतन्मे हतजीवितं । संजातं
क्षेपेन मे तेनैव क्षेपेन द्रवदग्धस्त्रासुकक्ष्यं शरीरं । समुत्पाटित-
स्त्राभ्यां जीतस्तत्र नगरे । खादितश्च श्वयपुनिमित्तमन्नभोजनं ।
शून्यं मे शरीरं । ततो भृशक्षेपेनैव विधिना मदीयमांसदधिरा-
ज्जतिभिस्तेन राज्ञा दत्तमष्टशतमष्टशतं विद्याया आपन्नं सप्त
दिगानीति । दृष्ट्य तदवस्थोऽहं भवता । तदिदं भ्रातर्मया-
नुभूतं । क्षिप्तं च मम हृदये । यदुत न प्रायेण नरकेऽप्येवंविधो
दुःखविन्यासो यादृशो मयानुभूत इति । मध्यमबुद्धिराह । हा
भ्रातर्नोचितस्त्वमेवंविधदुःखानां अहो निर्दण्डता विद्याधरस्य
अहो रौद्रता विद्यायाः ॥

अचान्तरे लोकाचारमनुवर्तमानो वार्त्ताश्लेषणार्थमागतो
मनीषी । अतस्तेन द्वारि स्थितेन तथा परिदेवमानो
मध्यमबुद्धिः । प्रविष्टोऽभवन्तरे । कृतेतराभ्यामासनदानादिका
प्रतिपत्तिः । विहितं संभाषणं । ततो मनीषिणाभिहितं ।
मध्यमबुद्धे किमिति त्वं परिदेवसे । मध्यमबुद्धिराह । भ्रातर-
लौकिकमिदं परिदेवनकारणं । मनीषिणोक्तं । कथं । ततः

कश्चितो मध्यमबुद्धिना समस्तोऽप्युद्यानगमनादिविद्याधरविकर्तव्य-
 पर्यन्तो वास्तव्यतिकरः । ततः पूर्वमेव ज्ञातनिःशेषव्यतिकरेणापि
 सुगुणेनैव विज्ञितेच्छेन समस्तमाकर्ष्य मनीषिणाभिहितं ।
 किमौदृक् संपन्नं वास्तव्यं । सा न युक्तमिदं । यदि वा
 कश्चितं मद्या प्रागेवास्तव्यं यथा न सुन्दरोऽनेन स्वर्गनेन
 पापमिच्छेन धार्मं सम्पन्नः । तज्जनितेयमद्यानर्घपरम्परा ।
 तथाहि । हेतुरवावगमार्थकार्यसङ्कल्पस्य । अनार्थकार्यसङ्कल्पे च
 प्रवर्तमानाः प्राणिनः संक्षिप्ततया चित्तस्य प्रवृत्ततया पापौद-
 र्याप्राप्ताभिप्रेतार्था एव बहिःशरीरप्रवृत्ता इव मत्स्यका निपत-
 न्यापद्मद्वये समन्ते मरणं । न खल्वनुपायतोऽर्घ्यसिद्धिः । अनुपाय-
 खानार्थकार्यसङ्कल्पः सुखसाधनार्थः । स हि क्रियमाणो धैर्यं
 ध्वंसयति विवेकं नाशयति चित्तं मस्तिनयति चिरन्तनपाप-
 न्युदौरवति ततः प्राणिनं समस्तनर्घसार्थं योजयति । तत्
 कुतोऽनार्थकार्यसङ्कल्पात् सुखसाधनोऽपीति । तस्यादिदं सर्वं
 खदुश्चरितविलसितं वास्तव्यं योऽयं मदनं न विधत्ते ।
 किमत्र भवतः परिदेवितेनेति ॥ वास्तव्यः प्राह । मनीषिण-
 समनेनासम्बद्धप्रसापेन । न खलु सत्यवशात् महार्थबाधनप्रवृत्ता-
 नाशपान्तराले खननं मनो दुःखयति । यद्वापि तां कमल-
 कोमलकञ्चिततनुं मदनकन्दलौ प्राप्नोमि ततः किंचदेतदुःखं ।
 तदाकर्ष्य काण्डदृष्टवदसाधोऽयं सदुपदेशमन्त्रतन्त्राणामित्याक-
 लस्य मनीषिणा गृहीतो दक्षिणापभुजे मध्यमबुद्धिः उत्थाप्य
 ततः स्नानात् प्रवेष्टितः कक्षान्तरे । अभिहितस्यावौ ।

भ्रातर्येष वाक्यः सत्यं वाक्य इव आत्महितं जानीते तत्किं
भवताश्च दृष्टतो विस्मयेन विनष्टं । मध्यमबुद्धिराह । बोधितो
ऽहमिदानीं भवता । सोऽयं भवदुपदेशमपि कथयति तेनाहं
मम बाह्येनेति । अन्यथा । अतिशयजनीयोऽयं व्यतिकरः ।
तत्किमेव न ज्ञातज्ञातेन । मनीषिणाभिहितं । न केवलेन
किं तर्हि समस्तजनरोपेतेन । भद्रं केन हि प्रभातं पटकेना-
प्लास्यते । मध्यमबुद्धिराह । कथं ज्ञातः । मनीषिणाभिहितं ।
कामदेवभवनवृत्तान्तस्यावदुल्लोकाप्रतीति एव किं तस्य ज्ञास्यते ।
विद्याधरहरवृत्तान्तस्तु ये प्राप्तः प्राप्त इति लदीवशाहारवात्
प्रबुद्धास्तदा लोकाक्षैर्विज्ञाय नगरे प्रचारितः । मध्यमबुद्धिना
चिन्तितं । अथे किञ्चाहं मातुः पुत्रोऽसुं व्यतिकरं मोषयामि ।
बावता गाढतरं प्रकाशः संवत्सः । सुप्रच्छन्नमपि विहितं प्रयोजनं
प्रायः प्रकाशत एव लोके विशेषतः पापं । तस्मादुर्बुद्धिरेवा
प्राणिनां यथा स्थापितं पापं प्रच्छादयन्ति । इयं हि
केवलमधिकतरं मोहविक्षयितं सूचयतीति । एवं विचिन्त्य
तत्तत्तेनाभिहितं । मनीषिणस्तु वृत्तान्तमुपपन्नं भवता किमाचरितं
किं तातेन किमम्माभ्यां किं वा नगरलोकेनेति श्रोतुमिच्छामि ।
मनीषिणाभिहितं । भ्रातः समाकर्षणं । मम तावदुपेक्षा निर्गुणेषु
यतामिति भावयन्वा संजातं वाक्यं प्रति माध्यस्थ्यं । तथा
क्लिष्टमात्रेषु दशावन्तः सन्त इति पर्यालोचनया प्रादुर्भूता
तथोपरि महती कदम्बा । तथा सुप्तोऽहं पापमिवाभिव्यञ्जयित्वा-
नामेवंविधानामपायानामित्याकलनया संजातात्मन्यास्त्राबुद्धिः ।

गुणाधिकेषु प्रमोदवन्तो महात्मान इति विमर्शेन धन्यः पुण्य-
 भागसौ भवजन्तुर्धनायं समक्षानर्चयेतुः स्पर्शनः पापवक्षसः सर्वथा
 निराकृत इत्यालोचयतः समुत्पन्नचित्तं प्रति हर्षः । तातेन तु
 केवलमदृष्टदृष्टेन हर्षितं । मयाभिहितं । तात किमेतत् । तातेना-
 भिहितं । पुत्र यन्मभि प्रतिबुद्धे संपद्यते तत्संपन्नं वास्तव्य ।
 अतो मे हर्षः । सा जात क गतोऽसीति परिदेवितं सामान्य-
 रूपया । न संजातो मामकतनयस्यापाय इति दृष्टा चित्तेन
 मदीयजननी । नगरस्य तु संपन्नो वास्तवरूपेण प्रमोदः ।
 संजाता तदीयगमनेन कथया । प्रादुर्भूतः स्त्रियावस्त्रानदर्शनेन
 समोपरि पक्षपातः ॥ मध्यमबुद्धिराह । कथमेतत्तत्तत् भवता ।
 मनीषिणाभिहितं । निर्गतोऽहमासं तदा नगरे कुतश्चेन
 भ्रमशिकया । ततः अता मया परस्परं जल्पन्तो लोकाः । यदुत ।
 अहो सुन्दरं संपन्नं यदसौ कलहहेतुर्निजकुलस्य दुष्टोऽन्तः-
 करणेन वर्धितो मर्षादया बहिर्भूतः सदाचाराभिरतः सततम-
 गम्यगमने ऽत एवोपतापकरो नगरस्य वास्तव्यः केनापि महात्म-
 नापहत इति । अस्मेनाभिहितं । सुष्टु सुन्दरमेवं तु सुन्दरतरं
 भवति यद्यसौ द्विजो भिजो व्यापादितश्च अयते । यतस्तस्मिन्ने-
 कान्ततः प्रसीन एव पापे नागरिकाणां ग्रीवसंरक्षणं संपत्स्यते
 नान्वया । अस्मेनाभिहितं । सुन्दरमिदं केवलं यदसौ मध्यम-
 बुद्धिस्तपस्वी तस्य दृष्टतो ज्ञः क्षिप्यते तस्य वाह । स हि
 विशिष्टप्रायः प्रतिभासतेऽस्माकं । ततोऽपरः प्राह । भद्र ये
 पापप्रवृत्तानां वत्सला भवन्ति तेषां कौटुम्भी विशिष्टता ।

न खलु जात्यकनकं श्यामिकया सह संसर्गमर्हति । अत एव लभन्ते
तद्वारेणैव दुःखपरम्परामयशङ्ख लोके । किमप्युच्यते । ये पुनरादित
एव पापानुष्ठानासक्तजनसम्पर्के रहयन्ति तेषां नैव दोषोऽनुवृज्यते ।
अचार्येऽयमेव मनीषी दृष्टान्तः योऽयं महात्मा परिहृतपापप्रवण-
बाह्यवात्सल्यो निष्कलङ्गं सुखेन जीवतीति । ततस्तं लोकवाद-
माकर्णयता मत्तेदं लक्षितमिति । मध्यमबुद्धिना चिन्तितं । अथे ।

दोषेषु वर्तमानस्य नरस्याचैव जन्मनि ।

नास्त्वैव सुखगन्धोऽपि केवलं दुःखपट्टतिः ॥

स हि दुःखभराकामसावता नैव मुच्यते ।

आक्रोशदानतस्तस्य लोकोऽन्यदैरिकायते ॥

एकं स दुःखैर्निर्दग्धो द्वितीयं निन्दितो जनैः ।

गण्डस्थोपरि संजातः स्फोटो बाह्यस्य दुर्मतेः ॥

जनानां कष्टसाक्षान् जातोऽहं बाह्यमीक्षकात् ।

कलितसादृशः प्रायः कैश्चित्तत्त्वविचारकैः ॥

दुःखाकरः सतां निन्द्यो ममेदानीं विजानतः ।

तस्मात्तु युक्तः संसर्गो बाह्येन सह पापिना ॥

गुणेषु वर्तमानस्य नरस्याचैव जन्मनि ।

जायन्ते सम्पदः सर्वा यथास्त्वैव मनीषिणः ॥

तथाहि ।

अकलङ्कः सुखौ नित्यं स्नायनीयो विपश्चिताम् ।

बाह्यस्यग्रसंसर्गभौत्वादेव वर्तते ॥

तथापि लोका दोषेषु सततं विहितादराः ।

गुणेषु त्रिष्विषोत्साहा वर्तन्ते पापकर्मणा ॥
 तदेवं गुणदोषाणां विशेषं पश्यता मया ।
 गुणेषु यत्रः कर्तव्यो च आदिष्टो मनीषिणा ॥
 ततश्चैवं विचिन्वासौ भाषते तं मनीषिणम् ।
 न शक्यमधुना लोके प्रकाशमटितुं मया ॥
 लोका मां प्रअचिन्वन्ति बालवृत्तान्तमञ्जसा ।
 अतिलज्जाकरं तं च नाहमाख्यातुमुत्सहे ॥
 अन्यच्च दुर्जना लोकाः श्रुत्वा मत्तः कदर्शनाम् ।
 तदीयां नितरां तुष्टा इचिन्वन्ति विशेषतः ॥
 तस्माद्वातर्ममात्रैव ख्यातुं सप्तानि युज्यते ।
 जगत्त्रयविस्मरत्येतद्यावद्वास्तविचेष्टितम् ॥
 मनीषिणोक्तं यत्तुभ्यं रोचते तद्विधौयताम् ।
 केवलं पापमिषीयः सगर्को वार्यते मया ॥

ततः कश्चिदपि बहिरनिर्गच्छन्तैव सद्ने स्थितो मध्यमबुद्धिः ।
 गतो मनीषी स्वस्नानं ॥

इतश्च बालशरीरादाविर्भूतः स्पर्शनोऽकुशलमाला च ।
 अकुशलमालयाभिहितं । साधु पुत्रक साधु । यस्मिन्तो जातो
 ऽनुतिष्ठति तदनुष्ठितं भवता । यतो निराकृतस्वपायमस्त्री-
 कवाचालो मनीषी । स्पर्शनेनाभिहितं । अम्ब युक्तमेवेदृशमी-
 दृशपुरुषाणामनुष्ठानं । दर्शितः स्वप्नेवमाचरता प्रियमिषेण मधि
 निर्भरोऽनुरागः । अथवा किमनेन । निर्वटितेदानीं चयाणा-
 मप्यस्माकं भावसारं समसुखदुःखता । ये तु दृष्टदर्शसाधनप्रवृत्ता-

नामपान्तराखे विघ्ना भवन्ति तान् को गणयति । बाहः प्राह ।
वयमप्येतदेव ब्रूमः । केवलमेतत्स मनीषी न जानाति । स्पर्शनेना-
भिहितं । किं तव तेन । सुखविघ्नहेतुरसौ पापकर्मा भवतः ।
अयं जनोऽस्मा च केवलं ते सुखकारणं । बाहः प्राह । कोऽपि
विकल्पो निःसन्दिग्धमिदं । ततः कृतस्त्राभ्यां योगशक्त्यापार-
पूर्वको भूयस्तदीयशरीरे प्रवेशः । प्रादुर्भूतं मदनकन्दलीगोचरं
भृशतरमौत्सुक्यं । प्रवृद्धोऽन्तस्तापः । प्रवृत्ता जृम्भिकाः । पतितः
शयनीषे । तच्च शानवरतमुदरतमानेनाङ्गेन तथा विचेष्टमानो
ऽसौ दृष्टो मध्यमबुद्धिना । समुत्पन्ना कष्टाणा । तथापि मनीषि-
वचनमनुस्मरता न पृष्टो वार्त्तामपि बाहस्तेन ॥

अचान्तरेऽस्य गतो दिनकरः । ततः प्रथमप्रदोष एव निर्गतो
बाहः । अवधीरितो मध्यमबुद्धिना । प्राप्तः शुचुर्मर्दनराजकुलं ।
प्रविष्टोऽभ्यन्तरे । दृष्टं वासभवनं । चलितस्तदभिमुखं । ततः प्रचुर-
तया लोकस्य सान्धकारतया प्रदोषस्य व्ययतयाष्टप्राहरिकाणां
कथंश्चिदसञ्चित एवासौ प्रविष्टो वासभवनं । विलोकितस्तन्म-
ध्यभागः प्रकाशितो मणिप्रदीपैः सनाथो महार्हशयनेन । इतस्त-
तस्मिन्मवसरे सा मदनकन्दली तस्मैव वासभवनस्यादूरवर्तिन्यां
प्रसाधनशास्त्रिकायामात्मानं चर्चयन्ती तिष्ठति । ततस्तच्छून्य-
मवलोक्य च बाहो बाह्यतयेवाकूटः शय्यायां । आः कोमलेति
भावनया समुद्भूतो हर्षः । क्षिप्तमुखीर्षके प्रावरणं । किञ्च
तिरस्त्रीनो भविष्यति । यावद्विहिताशेषप्रदोषकर्तव्यो विसर्जिता-
स्नानलोकः कतिचिदाप्तपुरुषपरिकरो ज्वलन्प्रदीपदर्शितमार्गः

समागतः शत्रुमर्दनस्तद्वारदेगे । दृष्टः प्रविशन् बालेन । ततोऽति-
तेजस्वितया शत्रुमर्दनस्य सत्त्वविकसतया हृदयस्य साध्वसहेतु-
त्वादकार्याचरणस्य प्रतिकूलतया कर्मविलासस्य स्फुल्लदानोन्मुख-
तयाकुशलमाप्तायाः स्वविपाकदर्शितया स्पर्शनस्य भयोत्कर्षेण
वेपमानमाचक्षष्टिर्निपतितो बालो भूतले । ततोऽत्युच्चतया पर्यङ्कस्य
कणककतया मणिकुट्टिमस्य शिथिलनिःसृष्टतया शरीरस्य
समुत्थितो महानास्कोटरवः । ततः किमेतदिति तूर्णतरं प्रविष्टो
राजा । दृष्टस्तेन बालः । कथमयमिह प्रविष्ट इति समुत्पन्नो
मनसि वितर्कः । दृष्टमुच्छीर्षणे प्रावरणं । लक्षितं शय्यारोहणं ।
दुष्टोऽयमिति संजातो निश्चयः । मत्कलत्राभिलाषुको ऽयमिति
च समुत्पन्नः क्रोधः । विज्ञातं तस्य दैन्यं । तथाप्यतिदुरात्मा
खल्वयमपनयाम्यस्य दुर्विनयमिति बुद्ध्या दत्तो बालदृष्टे निजचरणो
राज्ञा आमोदितं पश्यान्मुखं भुजयुगलं । बद्धो विरारब्धमानस्त-
त्प्रावरणेनैव । आहृतो विभीषणः । अभिहितस्यासौ । अरे एष
पुद्गलधर्मो भवताचैव राजाजिरे यथाहमाकर्णयाम्यस्य कदणध्वनिं
तथा समस्तरजनीं कदर्थनीयः । विभीषणेनाभिहितं । यदाज्ञा-
पयति देवः । ततः समाकृष्टस्तेन केशेषु गृहीत्वा रटमानो बालो
नीतोऽभ्यर्षराजप्राङ्गणे । बद्धो वज्रकण्टकाकुले लोहस्तम्भे चोटितः
कशाघातैः सिक्रोऽग्निवर्णतप्ततैलबिन्दुभिः । प्रवेष्टिता अङ्गुल्यादि-
व्यवःशलाकाः । ततश्चैवविधेषु नरकाकारेषु दुःखेषु विभीषणेनो-
दीर्घमानेषु क्रन्दतो बालस्य लङ्घिता रजनी । तदाक्रन्दरवेण
अवणपरम्परया च किमेतदिति कुतूहलेन प्रभाते समागतं

राजकुले नगरं । दृष्टो बाह्वः । स एवायं पापिष्ठोऽद्यापि जीवती-
 त्यादिः प्रवृत्तः परस्परं नागराणां बहुविधस्तदाक्रोशजल्पः ।
 तमाकर्णयतः श्रतगुणीभूतं तत्तस्य दुःखं । कथितो नागरिकेभ्यो
 विभीषणेन राक्षस्यतिकरः । ततोऽहो धृष्टतास्येति गाढतरं
 प्रदिष्टाः सर्वे । विज्ञापितो महत्तमै राजा । यदुत यो देवपा-
 दानामेवायमपथ्यकारी स तथा क्रियतां यथान्योऽप्येवं न
 करोतीति । अस्ति च तस्य राज्ञो भगवदर्द्धदागमावदातबुद्धिः
 सुबुद्धिर्नामामात्यः । केवलं तेन क्वचिदवसरे वरं प्रार्थितो राजा ।
 यदुत चिन्तकर्मणि नाहं पर्यालोचनीयो भवता । प्रतिपन्नश्च स
 वरो नरपतिना । ततः सुबुद्धिमपर्यालोच्यैव दत्तः शुचुर्मर्दनेन
 राजपुरुषाणां नियमः । यदुत कर्त्तव्यत्वात् बहुप्रकारमेनं
 नरापसदं व्यापादयतेति । तदाकर्ण्य महाराज्यलाभ इव जातो
 जनानां प्रमोदातिशयः । ततः समारोपितो रासभे विश्रम्यमानः
 श्रावमास्तया समन्ताच्चूर्णमानो यष्टिमुष्टिमहालोष्टप्रहारै
 रोरुच्यमाणो विरसध्वनिना तुद्यमानो मनसि कर्णकटुकैराक्रोश-
 वक्ष्यैर्महता कलकलेन समस्तेषु चिकचतुष्कचत्वरहट्टमार्गादिषु
 बभ्रम्यमाणो विगोपितो बाह्वः । ततो विशालतथा नगरस्य
 प्रेक्षणकप्राचलात्तस्य भ्रमणेनैवातिक्रान्तं दिनं । सन्ध्यायां नीतो
 वक्ष्यस्नानं । उल्लम्बितस्तरुशाखायां । प्रविष्टो नगरं लोकः ।
 भवितव्यताविशेषेण तस्य चूटितः पाग्रकः । पतितो भूतले ।
 गतो मूर्खः । स्त्रितो मृतरूपतया । कुप्यो वायुना । कम्पा चेतना ।
 प्रवृत्तो गन्तुं मृहाभिमुखं भूमिकषणेन कूजमानः ॥

अचान्तरे ऽगृहीतसङ्केतघोशं । हे संसारिजीव तच्च चितिप्रति-
ष्ठितपुरे प्रथमं भवता वौर्यनिधानभूतः कर्मविलासो नाम राजा
निवेदितः । अधुना दशापराधप्रभविष्णुरेष शत्रुमर्दनो निवेद्यते ।
तत्कथमेतदिति । संसारिजीवेनाभिहितं । सुगन्धे मद्यापि नन्दि-
वर्धनेन सता पृष्ट एवेदं विदुरः । ततो विदुरेणाभिहितं । कुमार
कर्मविलासस्तचान्तरङ्गो राजा शत्रुमर्दनस्तु बहिरङ्गः । तेन नास्ति
विरोधः । यतो बहिरङ्गाणामेव राज्ञां दशापराधप्रभविष्णुता
भवति बहिरङ्गनगरेषु नेतरेषां । ते हि केवलं सुन्दरासुन्दर-
प्रयोजनानि जनानां प्रच्छन्नरूपा एव सन्तः स्ववौर्येण निर्वर्तयन्ति ।
तथाहि । कर्मविलासप्रतिकूलताजनितोऽयं बाह्यस्य परमार्थतः
सर्वोऽप्यनर्थः संपन्न इति । ततो मयाभिहितं । अपगतोऽधुना मे
सन्देहः । अद्यतः कथय । विदुरेणाभिहितं ॥

ततः कृच्छ्रेणातिक्रान्ते याममात्रे रजन्याः प्राप्तः स्वसद्वनं
बाह्यः । इतश्चाकर्णितः प्रभात एव तदीयवृत्तान्तो मध्यमबुद्धिना ।
ततो बाह्यस्तेहस्तेष्वनुवर्तमानतया संजातो मनाग् विवादः ।
चिन्तितमनेन । हा किमीदृशं संपन्नं बाह्यस्येति । पुनः पर्षासोचयतः
प्रादुर्भूतोऽस्य मनसि प्रमोदः । चिन्तितमनेन । पश्यताहो
मनीषिवचनकरणाकरणयोरिह लोक एवान्तरं । तथाहि ।
तदुपदेशवर्तिनो मेऽधुना न संपन्नः क्लेशः नोदौर्णमद्ययः । पूर्वं
पुनर्विपरीतचारिणो द्वयमप्यासीत् । बाह्यस्य पुनरेकान्ततो
मनीषिवचनविपरीताचरणनिरतस्य यत्संपन्नमे दूःखसङ्घाता
विजृम्भते जगत्त्रयशःपटवः संजायते मरणं तच्च किमाश्चर्यं । तदस्ति

ममापि काचिद्व्युत्पत्त्या यथा मनीषिवचने वञ्चमानः संपन्न इति ।
तथाचि ।

नैवाभयो भवत्यच सतां वचनकारकः ।
पक्षिः कांकटुके नैव जाता यत्प्रतैरपि ॥
एवं भावयतश्चित्ते बालस्त्रेहं विमुञ्चतः ।
प्रमोदपूर्णचित्तस्य लङ्घितं तस्य तद्दिनम् ॥
ततः समागते बाले लोकाचारानुवर्तनम् ।
कुर्वता विहितं तेन तस्य सम्भाषणं किल ॥
ष्टष्टस्त्राग्नेष्टृत्तानां विषादगतबुद्धिना ।
तेनापि कथिता तस्मै बालेनात्मविह्वलना ॥
न शिष्यस्य योग्योऽयं मत्वा मध्यमबुद्धिना ।
ततस्तदनुरोधेन कृतेष्वपरिदेवना ॥
ततस्सूर्णितसर्वाङ्गो दुःखविह्वलमानसः ।
तथा राजभयादुपाद् बालस्तत्रैव संश्रितः ॥
प्रच्छन्नरूपः सततं न निर्गच्छति कुपयित् ।
एवं च तिष्ठतोः कास्तस्योर्भूयान् विस्मयितः ॥

अथान्यदा निजविलसिताभिधाने जीर्णोद्याने गन्धर्वसौव
वरकलभट्टन्द्रेण परिकरितः सातिशयगुणवता निजशिव्यवर्गेण
प्रवाहः कङ्कणारसस्य संतरणसेतुः संसारसिन्धोः परशुसृष्टास्तान-
हनस्य अग्ननिर्मानपर्वतोद्गते मूलमुपश्रमतरोः सागरः सन्तोषा-
मृतस्य तीर्थं सर्वविद्यावताराणां कुलभवनमाचाराणां नाभिः
प्रज्ञाचक्रस्य वडवानलो लोभार्णवस्य महामलः क्रोधभुजङ्गस्य

दिवसकरो मोहान्धकारस्य निकषोपस्रः शास्त्ररत्नानां दावानल्लो
 रागपल्लवदहने अर्गल्लावन्धो नरकदाराणां देशकः सत्पथानां
 निधिः सातिशयज्ञानमणीनामायतनं समस्तगुणानां समवसृतस्तत्र
 पुरे प्रबोधनरतिर्नामाचार्यः ॥

इतस्तु स्पर्शनं प्रति प्रतिकूलचारिणमुपस्रभ्य मनीषिणं प्रादुर-
 भूत्कर्मविलासस्य तस्योपरि खरतरः पक्षपातः । ततोऽप्यौ
 शुभसुन्दरौ प्रत्याह । प्रिये लक्षयत्येव तावदिदं भवती यथाना-
 दिच्छा प्रकृतिरियं मम वर्तते । यद्युत योऽस्य स्पर्शनस्यानु-
 कूलस्तस्य मया प्रतिकूलेन भाव्यं प्रतिकूलस्य पुनरनुकूलतया
 वर्तितव्यं मम च प्रतिकूलमाचरतः सर्वचाकुशलमासोपकरणं अनु-
 कूलं विदधतः पुनर्भवती ममोपकरणं वर्तते । तदेवं स्थिते स्पर्शना-
 नुकूलचारिणो वाक्यस्य दर्शितो मयाकुशलमासाव्यापारणदारेण
 कश्चिदात्मनः प्रतिकूलताफललेशः । अथ तु मनीषिणः स्पर्शन-
 प्रतिकूलवर्तिनो न मयाद्यापि निजानुकूलताफलविशेषो दर्शितः ।
 यद्यपि यदिदमस्य स्पर्शने निरभिष्वङ्गतया मृदुशयनसुरतादीन्यनु-
 भवतः संपद्यते सुखं यस्यायं समुल्लसितो लोकमध्ये यत्रःपटहो
 न च संपन्नः कश्चिदपायगन्धोऽपि विचरतः अथ समस्तस्य सति-
 करस्याहमेव भवत्योपकरणभूतया कारणं तथापि मयि सप्रसादे
 नैतावन्मात्रमेवास्य फलमुचितं । अतिप्रिये विशिष्टतरङ्गलसम्पाद-
 नार्थमस्य मनीषिणः प्रयत्नं कुरुष्वेति । शुभसुन्दर्युवाच । साधार्यपुत्र
 साधु सुन्दरमभिहितं देवेन । स्थितं ममापीदं हृदये योग्य एव
 मनीषी देवप्रसादानां । तदेषानुतिष्ठामि यदाज्ञापितं देवेन

इत्यभिधाद्य व्यापारिता शुभसुन्दर्या द्योगशक्तिः । विहितमन्त-
र्धानं । प्रविष्टा गत्वा मनीषिग्ररीरे । प्रादुर्भूतोऽस्य प्रमोदः ।
शिक्षममृतसेकेनेव ग्ररीरं । प्रवृत्ता निजविक्षसितोद्यामगमनेच्छा ।
प्रक्षितस्तदभिमुखं । चिन्तितमनेन । कथमेकाकी गच्छामि ।
बडस्य कालो गृहप्रविष्टस्य तिष्ठतो मध्यमबुद्धेरतीतः । विस्मृतो
ऽधुना लोकस्य बाह्यवृत्तान्तः । व्यपगतं तस्य लज्जाकारणं । अतस्त-
मपि निजविक्षसिते नयामि । इति विशिष्य गतो मनीषी
मध्यमबुद्धिसमीपं । निवेदितं तस्मै निजाकृतम् ॥ इतश्च कर्म-
विज्ञासेन तस्यापि जननी सामान्यरूपा तत्फलविपाकसम्पत्तये
तथैव प्रोत्साहिता । सा लल्लुगल्लमासाशुभसुन्दर्याः साधारणवीर्या
विचित्रफलदायिनी स्वरूपतो वर्तते । ततस्तयाधिष्ठितमूर्तमध्यम-
बुद्धेरपि प्रवृत्ता तच्च गमनेच्छा । बालस्तु भवताप्यवश्यं गन्तव्य-
मिति वदता बलामोटिकया प्रवर्तितो मध्यमबुद्धिना । गत-
स्थयोऽपि निजविक्षसितोद्याने ।

अथ नानाविधैस्तत्र विक्षसन्तः कुतूहलैः ।

प्रमोदशेखरं नाम प्राप्तास्ते जिगमन्दिरम् ॥

तच्च मेखदुत्तुङ्गं विशालं साधुचित्तवत् ।

देवल्लोकाधिकं मन्ये सौन्दर्यौदार्ययोगतः ॥

युगादिनाथविम्बेन श्रीमता तदधिष्ठितम् ।

समन्ताद्दूरगोत्तुङ्गप्राकारपरिवेष्टितम् ॥

पुरतो लोकनाथस्य स्तोत्राणि पठतो मुदा ।

तच्च आवल्लोकस्य ध्वनिमाकर्ण्य पेशलम् ॥

किमेतदिति संचिन्त्य कौतुकाचिन्तमानसः ।
 प्रविष्टा जिनसद्वने ते षष्ठोऽपि कुमारकाः ॥
 अथ दक्षिणमूर्तिस्थो देवाग्निरविभूषणः ।
 विनीतसाधुलोकस्य मध्यवर्ती तपोधनः ॥
 जिनेन्द्रगदितं धर्ममकलङ्कं सनातनम् ।
 संसारसागरोत्तारमाचखाणः सुदेहिनाम् ॥
 प्रविशद्विर्महाभागस्यैवन्तारकैर्दृतः ।
 प्रबोधनरतिधीरः स स्वरिसौर्विचोक्तिः ॥
 भाविभद्रतथा जैनं विभं गत्वा मनीषिणा ।
 सूरैः शेषसुनीनां च विहितं पादवन्दनम् ॥
 ततस्तदनुरोधेन मनाक् संशुद्धबुद्धिना ।
 देवसाधुनमस्कारः कृतो मध्यमबुद्धिना ॥
 पापमाहवयस्याभ्यामधिष्ठितशरीरकः ।
 बाह्योऽकल्याणभाङ् नैव कस्यचित्प्रणतिं गतः ॥
 किं तु पामेयकाकारं विभ्राणः स्तब्धमानसः ।
 मनीषिमध्यमासन्ने षष्ठोऽपि गत्वा व्यवस्थितः ॥
 अथ संभाषितास्तोऽपि धर्मसामपुरःसरम् ।
 गुह्या कलवाक्येन निषणास्तच भूतले ॥
 इतश्च स्वरिदृत्तान्तः कथंचिन्नोकवार्तया ।
 मन्त्रिणा जिनभक्तेन श्रुतस्तेन सुबुद्धिना ॥
 ततः प्रोत्साहितस्तेन स राजा शत्रुमर्दनः ।
 वन्दनार्थं सुनीन्द्रस्य प्रजाम इति भाषिणा ॥

विधूतपापमात्मानं वन्दनेन महात्मानाम् ।
 साधूनां चेऽथ कुर्वन्ति ते धन्यास्ते मनीषिणः ॥
 ततो मदनकन्दल्ला सार्धमन्तःपुरैस्तथा ।
 सुबुद्धिवचनाद्राजा निर्गतो सुनिवन्दकः ॥
 ततः सर्वं पुरं तत्र नृपे चक्षति विस्मितम् ।
 सैन्यं च गतमुद्याने कौतुकाकृष्टमानसम् ॥
 निपत्य पादयोस्तत्र जिनस्य सबलौ नृपः ।
 प्रबोधनरतिं भक्त्वा वन्दे दृष्टमानसः ॥
 प्रणम्याग्नेषसाधूंश्च दत्ताग्रीर्गुरुसाधुभिः ।
 निषण्णो भूतखे राजा विनयानघमस्तकः ॥
 सुबुद्धिरपि जैनेन्द्रपादपद्मस्तानतिः ।
 निरूपयति सर्वाणि देवकर्माणि यत्नतः ॥
 देवपूजनसङ्कूपदीपदानादिपूर्वकम् ।
 भक्त्योत्कण्ठितसर्वाङ्गो भूयस्तकरजानुकः ॥
 दुर्लभं भवकान्तारे जन्तुभिर्बिग्नवन्दनम् ।
 इति भावनया धन्यो निर्मलौभूतमानसः ॥
 आनन्दजलपूर्णाक्षः चाक्षयसात्मकस्त्वयम् ।
 तथा भागवते विम्वे न्यस्तदृष्टिर्विचक्षणः ॥
 शक्रस्तवं शनैर्धीरः पठित्वा भक्तिनिर्भरः ।
 पञ्चाङ्गप्रणिपातान्न निषण्णः शृङ्खभूतखे ॥
 परस्परतिरोभूतकरग्राखाविनिर्मिताम् ।
 कोमलाकारकरः कृत्वा योगमुद्रां समाहितः ॥

ततो भुवननाथस्य स्तोत्राणि कक्षया गिरा ।
 स तदानीं पठत्येवं तदर्थाहितमानसः ॥
 नमस्ते अगदानन्द मोक्षमार्गविधायक ।
 जिनेन्द्र विदिताग्रेषभाव सद्भावनायक ॥
 प्रज्ञानाग्रेषसंसारविस्तार परमेश्वर ।
 नमस्ते वाक्पथातीत चिन्तोकनरग्रेष्ठर ॥
 भवाब्धिपतितानन्तसत्त्वसन्तानतारक ।
 क्षीरसंसारकान्तारसार्थवाह नमोऽस्तु ते ॥
 अमन्तपरमानन्दपूर्णधाम व्यवस्थितम् ।
 भवन्तं भक्तिः साक्षात्पश्यतीह जनो जिन ॥
 क्षुब्धतप्तावकं बिम्बमन्यथा कथमौदृशः ।
 प्रमोदातिशयचिन्ते जायते भुवनातिगः ॥
 पापाण्युज्जितस्तावन्नाथः संसारिचेतसाम् ।
 यावन्नेषां सदानन्द न मध्ये नाथ वर्तसे ॥
 येषां पुनर्विवर्तया नाथ चिन्तेषु देहिनाम् ।
 बापाण्यवः क्षणान्तेषां ध्वंसमायान्ति सर्वथा ॥
 ततस्ते द्राविताग्रेषपापपङ्क्तया जनाः ।
 सद्भावामृतसंश्लिष्टा मोदन्ते नाथ सर्वदा ॥
 ते वराका न सुख्यन्तां रागादिचरटैः कथम् ।
 येषां नाथ भवाब्धास्ति तन्निशानाथ्यकारकः ॥
 भवन्तमुररीकृत्य नाथं निःशङ्कमानसाः ।
 श्रिवं यान्ति मदादीनां विधाव गन्तपादिकाम् ॥

म्यपतिष्यदिदं नाथ जगत्परककूपके ।
 अहिंसाहस्तदानेन यदि त्वं नाधरिष्यथाः ॥
 विष्णीनसकलक्षेत्रं निर्विकारं मनोहरम् ।
 शरीरं पश्यतां नाथ तावकीनमदो वरम् ॥
 अनन्तवीर्यः सर्वज्ञो वीतरागस्त्वमस्मदा ।
 न भाषि यदभयानां तत्तेषां पापजृम्भितम् ॥
 रागद्वेषमहामोहसूचकैर्वीतकल्लाष ।
 हास्यहेतिविज्ञासाक्षमासाद्यैर्हीन ते नमः ॥
 अनन्तगुणसंपूर्णं किञ्चिद्वाचं वदिष्यति ।
 तावकस्त्वने नाथ जडबुद्धिरयं जनः ॥
 तथापि गाढसङ्गावबद्धोऽप्यर्थमयं जनः ।
 सङ्गावोऽप्यथवा नाथ भवतैवावबुध्यते ॥
 तदस्य कष्टाणां कृत्वा विधातव्या भवे भवे ।
 भवोच्छेदकरी नाथ भक्तिरात्मनि निश्चला ॥
 संस्तुत्यैवं जगन्नाथमुत्थाय जिनमुद्रया ।
 विधास्य वन्दनं भूयः पञ्चाङ्गनमनादिकम् ॥
 तदन्ते प्रणिधानं च मुक्ताशुक्लादिसुन्दरम् ।
 कृत्वा कृतार्थमात्मानं मन्यमानः सुकर्मणा ॥
 सूरैः पादयुगं शिञ्जन्मानन्दोदकविन्दुभिः ।
 वन्दनं द्वादशावतं च ददौ दोषसूदनम् ॥
 कृतसामायिकोऽग्रेषवाधूनागम्य भक्तिः ।
 अवाप्तधर्मस्त्राभोऽसौ निषण्णः शुद्धभुतले ॥

प्रष्टुस्वरितनूदन्ते सुबुद्धौ तच्च मन्त्रिणि ।
 अथाचार्या विशेषेण चक्रिरे धर्मदेशनाम् ॥
 कथितं भवनेर्गुणं वर्णिताः कर्महेतवः ।
 प्रख्यापितं च निर्वाणं दर्शितं तस्य कारणम् ॥
 ततश्चामृतसंश्लेषकारुणा वचसा सुमेः ।
 जातास्तो जन्तवः सर्वे चित्तसन्तापवर्जिताः ॥

अचान्तरे

नखांशुविशदं कृत्वा सञ्जाटे करकुङ्मलम् ।
 जगाद् भारतीमेवं स राजा प्रचुर्मर्दनः ॥
 भगवन्मम संसारे नरेण सुखकामिना ।
 किमादेयं प्रयत्नेन सर्वसम्पत्तिकारणम् ॥

सूरिस्त्वाच ।

आदियोऽच महाराज धर्मः सर्वज्ञभाषितः ।
 स एव भगवान् सर्वपुरुषार्थप्रसाधकः ॥
 सोऽनन्तसुखसंपूर्णं मोक्षे नयति देहिमम् ।
 अनुषङ्गेण संसारे स हेतुः सुखपङ्कतेः ॥

नरपतिस्त्वाच । अथेवं

कस्मात्सर्वं न कुर्वन्ति तं सर्वसुखसाधनम् ।
 धर्मं संसारिणः किं वा क्षिप्सन्ते सुखकाम्यया ।

सूरिराह ।

सुखाभिलाषः सुकरो दुष्करोऽसौ नृपोत्तम ।
 यतो जितेन्द्रियममसं साधयति मानवः ॥

अनादिभवकान्तारे प्राप्तानि परमं वक्ष्यम् ।
 दुर्मेधोभिर्न ग्रह्यन्ते चेत्तुं तानीन्द्रियाणि वै ॥
 तेनैव जन्तवो मूढाः सुखमिच्छन्ति केवलम् ।
 धर्मं पुनः सुदूरेण त्यजन्ति सुखकारणम् ॥

नरपतिरवाच ।

येषां जडमशक्तिष्ठाः कर्तुं नो पारयन्त्यमी ।
 धर्मतः प्रपन्नयन्ते ततो जीवाः सुखैषिणः ॥
 कानि तानीन्द्रियाणीह किंस्वरूपाणि वा मुने ।
 कथं वा दुर्जयानीति श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥

मुनिरवाच ।

स्पर्शनं रसना घ्राणं चक्षुः श्रोत्रं च पञ्चमम् ।
 एतानि तानि राजेन्द्र हवीकाणि प्रचक्षते ॥
 इष्टैः स्पर्शादिभिस्तोषो देवदृष्टिस्तथेतरेः ।
 एतत्स्वरूपमेतेषामिन्द्रियाणां नृपोत्तम ॥
 दुर्जयानि यथा तानि कथ्यमाणं तथाधुना ।
 दत्तावधानस्त्वं सर्वमनुश्रुत्यावधारय ॥
 अनेकभटसंकौर्षे समरे योधयन्ति ये ।
 मत्तमातङ्गसङ्घातमेतैस्तेऽपि विनिर्जिताः ॥
 अशुश्रूषे निधायेदं भुवनं नाटयन्ति ये ।
 शक्रादथोऽपि शक्तिष्ठास्तोऽप्यमीभिर्वशीकृताः ॥
 हिरण्यगर्भवैकुण्ठमहेश्वरपुरःसराः ।
 एतैर्निराकृताः सन्तः सर्वे किङ्करतां गताः ॥

अधीत्य सर्वज्ञास्त्राणि परमार्थविदो जनाः ।
 एभिर्विधुरिताः सन्तसेष्टन्ते बाह्विशा इव ॥
 एतानि हि स्तवीर्येण समुरासुरमातुषम् ।
 वराकमिव मन्यन्ते सकलं भुवनत्रयम् ॥
 दुर्जयानि ततोऽमूनि हृषीकाणि नराधिप ।
 एवं सामान्यतः कृत्वा हृषीकगुणवर्णनम् ॥

ततश्च

ज्ञानेनास्त्रोक्ता वृत्तान्तं बोधनार्थं मनीषिणः ।
 सूरिर्बभाषे सद्भक्तदोधितिच्छुरिताधरः ॥

अथवा महाराज

तिष्ठन्तु तावच्छेषाणि हृषीकाणि जगज्जये ।
 स्यग्रनेन्द्रियमेवैकं समर्थं यत वर्तते ॥
 यतो न शक्यते लोकैर्जितुमेकैकमप्यदः ।
 स्त्रीकथा जयतीदं तु भुवनं सचराचरम् ॥

नरपतिरुवाच ।

भगवंस्तस्य जेतारो नराः किं सन्ति क्षुब्धचित् ।
 आक्षेपस्त्रिजैव विद्यन्ते भुवनेऽपि तथाविधाः ॥

मुनिरुवाच ।

राजकश्चि न विद्यन्ते केवलं विरक्षा जनाः ।
 ये ह्यस्य विनिहतारस्तत्राकर्ण्य कारणम् ॥
 जघन्यमध्यमोत्कृष्टास्तथोत्कृष्टतमा गुणैः ।
 चतुर्विधा भवन्तीह पुरुषा भुवनोदरे ॥

तथोत्कृष्टतमास्त्रावधैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 अनादिभवसम्बन्धलाक्षितं पाक्षितं प्रियम् ॥
 जैनेन्द्रागमसम्पर्कादिज्ञाय बद्धदोषकम् ।
 ततः सन्तोषमादाय महासत्त्वेर्निराकृतम् ॥
 गृहस्था अपि ते सन्तो ज्ञाततत्त्वा जिनागमे ।
 स्पर्शनेन्द्रियसौख्येन नाचरन्ति कुचेष्टितम् ॥
 यदा पुनर्विशेषेण तिष्ठन्त्येते जिनागमे ।
 स्पर्शनेन्द्रियसम्बन्धं चोटयन्ति तदाखिलम् ॥
 यतो दीर्घा समादाय निर्मलीमसमानसाः ।
 सन्तोषभावतो धन्या आद्यन्तेऽत्यन्तनिःस्पृहाः ॥
 ततश्चे भवकान्तारनिर्विघ्ना वीतकल्मषाः ।
 स्पर्शनप्रतिकूलानि सेवन्ते धीरमानसाः ॥
 भूमौग्रथनलोचादिकाद्यक्लेशविधानतः ।
 ततः सुखस्पृहां हित्वा आद्यन्ते ते निराकुलाः ॥
 ततः सकलकर्मोद्यक्लेशविच्छेदभाजनम् ।
 भूत्वा ते निर्द्वेतिं यान्ति निर्जित्य स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 तेनोत्कृष्टतमा राजभिर्दिष्टास्ते विचक्षणैः ।
 ये सेवमनुतिष्ठन्ति विरक्षास्ते जगत्त्रये ॥
 ततो भागवतं वाक्यमाकर्ष्येदं मनोषिषः ।
 अभूचेतसि सङ्कल्पस्तदानीं चादचेतसः ॥
 अथे भगवता यादृग् वर्णितं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 अत्यन्तविषमं लोके स्पर्शनस्तादृशः परम् ॥

यतो बोधप्रभावेण मम पूर्वं निवेदितः ।
 यथान्तरङ्गनगरे वास्तव्योऽयं महाबलः ॥
 तन्मूनं पुरुषव्याजसंस्थितं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 अस्मान् प्रतारयत्येतदन्वया कथमौदृशम् ॥
 ततो भगवतादिष्टा ये चोत्कृष्टतमा नराः ।
 कथितः स्पर्शनेनापि भवजन्तुस्तथाविधः ॥
 तथाहि मां निराकृत्य सदागमबलेन सः ।
 सन्तोषाच्चिदंतिं प्राप्त इति तेन निवेदितम् ॥
 तस्मात्तस्माच्च सन्देहः साम्प्रतं पुरुषपथं ।
 श्रुत्याग्नेयं विजानामि यदत्र परमाचरम् ॥
 अयं हि भगवान् सूरिर्भुवनं सचराचरम् ।
 ज्ञानासोकेन जानीते सन्देहदहनः परम् ॥
 चावत्स चिन्तयत्येवं साकूतो विस्मितेक्षणः ।
 तावच्चिन्तयित्तेन पृष्टो मध्यमबुद्धिना ॥

कथं ।

मनीषिषितरां चित्ते भावितस्त्वं विप्रोक्तये ।
 किमत्र भवता किंचित्सतत्त्वमवधारितम् ॥
 मनीषिषोक्तं किं भ्रातर्भवता किं न लक्षितम् ।
 किमेवं स्फुटवाक्येन कथयत्यपि सम्पुनौ ॥
 अनेन हि समादिष्टं चादृशं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 वयस्सखावकसादृक् स्पर्शनो नात्र संग्रहः ॥
 कथमेतत्ततः पृष्टे पुनर्मध्यमबुद्धिना ।

आख्यातं कारणं तेन निःश्रेयं तु मनीषिणा ॥

बाह्यस्तु पापकर्मत्वात्केवशं वीक्षते दिग्गः ।

अनादरपरस्ताप चितेऽपि वचने गुरोः ॥

अथ राज्ञः समीपस्था पिवन्ती वचनामृतम् ।

आचार्यीयं विग्राहाची राज्ञी मदनकन्दली ॥

सा दृष्टा तेन बालेन ततोऽस्य हृदि संक्षितम् ।

नूनं मे हृदयस्थेष्टा सेयं मदनकन्दली ॥

यतोऽवदातमेतस्यास्तापनीयसमप्रभम् ।

शरीरं दर्शनादेव मृदुतां सूचयत्यसम् ॥

रत्नराजोवसच्छाशं विभाति चरणद्वयम् ।

अक्षचित्तविराजाशं कूर्मोन्नतमनुत्तमम् ॥

विभर्ति तोरणाकारं भवने माकरध्वजे ।

जङ्गायुग्मं स्तब्धौन्दर्पादितस्यास्त्रेण राजते ॥

नेत्रस्यायाः कक्षापेन बद्धमन्मथवारणम् ।

नितम्बविम्बमेतस्या विग्राह्यममृतायते ॥

भारेणैव कृशीभूतो विराजितवस्त्रिषयः ॥

एतस्या राजते मथ्यो रोमराजिविभूषणः ॥

गम्भीरा सज्जनस्येव हृदयं सुमनोहरा ।

राजते नाभिरेतस्याः सत्कामरसकूपिका ॥

वहत्येषा घनौ वृक्षौ पीवरौ कुम्भविभ्रमौ ।

उत्तुङ्गकठिनौ चारु हृदयेन पयोधरौ ॥

अन्यच्च धारयत्येषा सुकुमारमनोहरम् ।

पुष्पप्राग्भारसंग्राथं रम्यं वाङ्मयतादयम् ॥
 कराभ्यां निर्जितौ मन्ये नूतनौ रागसुन्दरौ ।
 एतस्याश्वात्तरूपाभ्यां रक्ताग्रोकस्य पक्षवौ ॥
 दधत्यां पारिमास्यस्य कन्धरायां सुवेधसा ।
 कृतं रेखाचयं मन्ये त्रिलोकजयसूचकम् ॥
 अधरो विद्रुमच्छेदसन्निभो भाति पेशकः ।
 राजेते विस्रसद्दीप्ती कपोलौ क्रोमसामलौ ॥
 ये कुन्दकक्षिकाकारा विस्रसत्किरणोत्कराः ।
 एतस्या वदने दन्ता नास्ति ते भुवनपथे ॥
 शिताशितं सुविस्तीर्णं ताम्रराजिविराजितम् ।
 पद्मस्य जनितामन्दमेतस्या लोचनदयम् ॥
 उत्तुप्नो नासिकावंशो ध्रुवते दीर्घपद्मणे ।
 अस्या ललाटमलकैः कञ्चितं वत राजते ॥
 अनुरूपं करोमीति नूनं जातः प्रजापतेः ।
 वज्रमानो निजे चित्ते कृत्वास्याः अवलदयम् ॥
 मासतीकुसुमामोदमोदिताक्षिकुल्लालुखः ।
 अस्याः सुखिग्धकुटिलः क्षेत्रपाशो विराजते ॥
 एतस्या मन्मथोत्सापानाकर्ष्य अतिप्रेमज्ञान् ।
 मन्ये स्वविस्तरत्वेन लब्धिता कलकोकिला ॥
 उचित्योचित्य वत्सारमेतस्या वरपुङ्गवेः ।
 धावा विनिर्मितं रूपमन्यथा कथमीदृशम् ॥
 अतोऽस्याश्वाद्भ्यः स्वर्गो युक्त एव न संग्रहः ।

न जालमृतकुण्डेषु कटुममिव तिष्ठते ॥
 एषाप्यभिषवत्येव मां यतोऽर्धनिरीक्षितैः ।
 निरीक्षतेऽतिसोपासी खिग्धदृष्ट्या मुञ्जमुञ्जः ॥
 एवंविधविपर्यासविकल्पाकुलमानसः ।
 स बाह्योऽस्त्रीकसौभाग्यगर्वितो मूढतां गतः ॥

सूरिस्वाच ।

तदेवं कथितास्तावत्सर्वोत्कृष्टा मया नराः ॥
 इदानीमुत्कृष्टानां चत्वरूपं तदुच्यते ।
 एवं च वदति भगवति सूरौ
 चारुणं सूरिणा चारु परिचिन्त्य मनीषिणा ।
 श्रोतव्यं भवतापीदं मध्यवृद्धिः प्रबोद्धितः ॥

सूरिस्वाच ।

उत्कृष्टास्ते नरा ज्ञेया चैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 अवाप्य मानुषं जन्म प्रचुबुद्ध्यावधारितम् ॥
 भाविभद्रतया तेषां परिस्फुरति मानसे ।
 नैवेतकुन्दरं हन्त जीवानां स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 ततो बोधप्रभावेण सचचन्यपि ते नराः ।
 कुर्वन्तोऽन्वेषणं तस्य मूखशुद्धिं परिस्फुटात् ॥
 ततो विज्ञाय ते तस्य लोकवक्षकतां नराः ।
 सर्वत्र चकिता नैव विमयन्ति कदाचन ॥
 न चानुकूलचारित्वं भजन्ति विजितसृष्टाः ।
 ततस्तज्जनितादेर्देवैर्न युज्यन्ते विषयभाः ॥

शरीरस्थितिमाचार्यमाचरन्तोऽपि तन्निष्ठम् ।

तच्च मृद्धेरभावेन भवन्ति सुखभाजनम् ॥

प्राप्नुवन्ति चण्डः शुभ्रमिह लोकेऽपि ते नराः ।

स्वर्गापवर्गमार्गस्य निकटे तादृशाश्रयाः ॥

गुरवः केवलं तेषां नाममात्रेण कारणम् ।

मोक्षमार्गे प्रवर्तन्ते स्वत एव हि ते नराः ॥

अन्येषामपि कुर्वन्ति ते सन्मार्गावतारणम् ।

तदाक्यं ये प्रपद्यन्ते विज्ञाय गुणकारणम् ॥

ये पुनर्न प्रपद्यन्ते तदाक्यं बाह्यिणा जनाः ।

तेषामनादरं कृत्वा ते तिष्ठन्ति निराकुलाः ॥

प्रकृत्यैव भवन्त्येते देवाचार्यतपस्विनाम् ।

पूजासत्कारकरणे रतचित्ता महाधियः ॥

एवं भाषिणि च भगवति प्रबोधनरतिसूरौ मनीषिणा
चिन्तितं ।

यथेदमुत्कृष्टानां ज्ञातितं चरितं नृणाम् ।

तथानुभवसिद्धं मे किञ्चिदात्मनि भासते ॥

मध्यमबुद्धिना चिन्तितं ।

उत्कृष्टपुंसां चादृष्टा गुरुणा वर्णिता गुणाः ।

एते गुणाः परं सर्वे घटन्तेऽपि मनीषिणि ॥

गुरुत्वाच्च ।

तदेवं तावदुत्कृष्टा वर्णिताः पुरुषा मया ।

अधुना मध्यमानां यत्स्वरूपं तज्जिबोधत ॥

मध्यमास्ते नरा ज्ञेया चैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
 अवाप्य मानुषं जन्म मध्यबुद्ध्यावधारितम् ॥
 स्पर्शनेन्द्रियसंपाद्ये ते सुखे गृह्यमानसाः ।
 पण्डितैरनुग्रहिष्टाश्च दोषावन्ते स्वप्नेतया ॥
 चिन्तयन्ति निजे चित्ते ते दोषाघितबुद्धयः ।
 विचिन्त्येव संसारे किमपि बत कुर्महे ॥
 भोगानेके प्रशंसन्ति रमन्ते सुखनिर्भराः ।
 अन्ये ज्ञानान्नरात्मानो निन्दन्ति विगतस्पृहाः ॥
 तदपि कतरो मार्गे मादृश्यामिह युज्यते ।
 न स्वप्नसामोऽतस्त्रिंशं सन्देहमवगाहते ॥
 तस्मात्काव्यविद्वन्मोऽपि युक्तोऽस्माकं प्रथो जने ।
 नैवैकपक्षनिष्ठो विधातुमिह युज्यते ॥
 एषा च जायते बुद्धिर्षां तेषां कर्मपद्धतिः ।
 तत्सकाशाभृष्टां यस्माद् बुद्धिः कर्मानुसारिणी ॥
 ततस्ते स्पर्शनाद्यस्य मन्यन्ते सुखहेतुताम् ।
 अनुकूले च वर्तन्ते किं तु नात्यन्तसौख्यपाः ॥
 ततो लोकविद्वद्भ्यां नाचरन्ति कदाचन ।
 स्पर्शनेन्द्रियसौख्येन नापाद्यान् प्राप्नुवन्त्यतः ॥
 विचक्षणोक्तं बुध्यन्ते विशेषं वचनस्य ते ।
 अदृष्टदुःखास्तदाकथं केवलं नाचरन्ति भोः ॥
 मैत्रीं वाणिज्यसौख्येन कुर्वन्ति स्वहनिर्भराम्
 स्वभन्ते तद्विपाकेन रौद्रां दुःखपरंपराम् ॥

अवर्णवादं लोके च प्राप्नुवन्ति न संग्रहः ।
 संसर्गः पापलोकेन सर्वानर्थकरो यतः ॥
 यदा पुनः प्रपद्यन्ते विदुषां वचनानि ते ।
 आचरन्ति च विज्ञाय तदीयां हितरूपताम् ॥
 तदा ते विगताबाधा भवन्ति सुखिनो नराः ।
 महापुरुषसम्पर्कात्मनो मार्गमुत्तमम् ॥
 पश्चिता इव ते नित्यं शुभदेवतपस्विनाम् ।
 वज्रमानपराः सन्तः कुर्वन्वर्णवन्दनम् ॥
 तदिदमाचार्यीयं वचनमाकर्ण्य मध्यमबुद्धिना चिन्तितं ।
 च एते सूरिणा प्रोक्ता मध्यमानां गुणगुणाः ।
 स्वसंवेदनसंचिद्धास्ते ममापि स्वगोचरे ॥
 मनीषिणा चिन्तितं ।
 यदिदं सूरिणादिष्टं वचनैः सुपरिस्पृष्टैः ।
 चरितं मध्यमानां तन्मदीये भ्रातरि स्तितम् ॥
 सूरिस्त्वाच ।
 तदेवं कचितास्त्वावन्मध्यमानां गुणगुणाः ।
 जघन्यनरसमन्धि स्वरूपमधुनोच्यते ॥
 जघन्यास्ते नरा ज्ञेया धैरिदं स्वर्गनेन्द्रियम् ।
 अवाप्य मानुषं जगन् बन्धुबद्धावधारितम् ॥
 परारिरूपतामस्य न जानन्त्येव ते स्वयम् ।
 परेषामपि हस्यन्ति विदुषां हितभाषिणाम् ॥
 स्वर्गनेन्द्रियसंपाद्ये पामाकण्डूयनोपमे ।

परमार्थेन दुःखेऽपि सुखलोकेऽतिगृध्रवः ॥
 स्वर्गोऽयं परमार्थोऽयं सन्धोऽयं सुखसागरः ।
 अस्माभिरिति मन्यन्ते विपर्यासवशं गताः ॥
 ततो हार्दं तमस्तेषां प्रविशन्ति सर्वतः ।
 विवेकशोषकाश्रिते वर्धन्ते रागरश्मयः ॥
 नष्टसत्पथसङ्गावा ध्यान्ध्यान्धीभूतबुद्धयः ।
 कुर्वन्तोऽनार्यकार्याणि वार्यन्ते केन ते ततः ॥
 धर्मलोकविहङ्गानि निन्दितानि पृथग्जनैः ।
 कार्यास्याचरतां लोकः शत्रुभावं प्रपद्यते ॥
 कुलं चन्द्रांशुविग्रहं ते कुर्वन्ति मलीमसम् ।
 आत्मीयचरितैः पापाः प्रयान्ति जनहास्यताम् ॥
 अगम्यगमनासक्ता निर्मर्यादा नराधमाः ।
 अर्कतूलादपि परं ते जने यान्ति लाघवम् ॥
 दुर्लभस्त्यादिविषयः कथंचिदसदाग्रहः ।
 यदा पुनर्विवर्तत इदमेऽतिमहाग्रहः ॥
 तदा ते यानि दुःखानि यास्य लोके विडम्बनाः ।
 प्राप्नुवन्ति न शक्यन्ते ता व्यावर्णयितुं गिरा ॥
 केवलं गदितुं शक्यमियदेव समासतः ।
 लभन्ते ते नराः सर्वा लोके दुःखविडम्बनाः ॥
 प्रकृत्यैव भवन्त्येते गुरुदेवतपस्त्रिनाम् ।
 प्रत्यनीका महापापा निर्भाग्या गुणदूषणाः ॥
 सन्मार्गपतितं वाक्यमुपदिष्टं हितैषिणा ।

केनचित् प्रपद्यन्ते ते महामोहदूषिताः ॥

ततश्चेदं सुनेर्वाक्यं विनिश्चित्य मनौषिणा ।

विचिन्तितमिदं चित्ते तथा मध्यमबुद्धिना ॥

स्पर्शनेन्द्रियलुब्धानां यदेतदुपवर्णितम् ।

गृणां वृत्तं जघन्यानां सूरिभिर्विशदाचरैः ॥

तदेतत्सकलं बाले प्रतीतं स्फुटमावयोः ।

नाप्रतीतं वदन्त्येते यदि वा वरसुरयः ॥

बालेन तु गुरोर्वाक्यं न मनागपि लक्षितम् ।

तस्यां मदनकन्दल्यां चित्रचित्तेन पापिना ॥

सूरिरुवाच ।

तदेवं भो महाराज जघन्यनरचेष्टितम् ।

निवेदितं मया तुभ्यं तचेदमभिधीयते ॥

एते जघन्या भूयांसो भुवने सन्ति मानवाः ।

इतरे तु यतः श्लोकाः सकलेऽपि जगत्त्रये ॥

स्पर्शनेन्द्रियजेतारो विरला भुवने नराः ।

तेनास्माभिरिदं पूर्वं भवद्भ्यः प्रतिपादितम् ॥

नरपतिरुवाच ।

धर्मं यतो न कुर्वन्ति स हेतुः प्रतिपादितः ।

भगवन्नाश्रितोऽस्माकं भवद्भिः संग्रथो महान् ॥

अत्रान्तरे तु सुबुद्धिमन्त्रिणाभिहितं । भगवन् य एते

जघन्यमध्यमोत्कृष्टोत्कृष्टतरुपतया चतुर्भेदाः पुरुषाः पश्चादनुपूर्वा

भगवद्भिः स्वरूपतो व्याख्याताः एते किमेवंस्वरूपाः प्रकृत्यैवं भवन्ति

आहोस्त्रिदेवंविधस्वरूपजनकमेतेषां किञ्चित्कारणमस्तीति कथयन्तु
 भगवन्तः । भगवानाह । महामन्त्रिस्माकर्ण्य । न तावत्प्राकृतमि-
 द्मेषां स्वरूपं किं तर्हि कारणञ्च । तच्च ये तावदुत्कृष्टतमाः
 पुमांसः प्रतिपादिताः ते केवलमुत्कृष्टेभ्यो निष्पन्नप्रयोजनतया
 भिद्यन्ते न परमार्थेन । यतस्त एवोत्कृष्टा यदावाप्य मनुष्यभावं
 विज्ञाय भवस्वरूपमाकलय्य मोक्षमार्गं तदासेवनेन दक्षयित्वा
 कर्मजातं निराकृत्य स्पर्शनेन्द्रियं निर्दृष्टिं प्राप्ता भवन्ति तदोत्कृष्ट-
 तमा इत्यभिधीयन्ते । निर्दृष्टौ च तेषां स्वरूपेणावस्थानं । ताम-
 वस्थामपेक्ष्य न किञ्चिज्जनकमस्ति । तेनोत्कृष्टतमानां पुरुषाणां न
 कश्चिज्जनको जननी वा । एते पुनर्जघन्यमध्यमोत्कृष्टाः पुरुषाः
 संसारोदरविवरवर्तिनः स्वकर्मविचित्रतया जायन्ते । तस्मात्स एव
 कर्मविलासस्तेषां जनकः । तच्च कर्म चिविधं वर्तते । तद्यथा ।
 शुभमकुशलं सामान्यरूपं च । तच्च या कर्मपद्धतिः शुभतया
 सुन्दरी सा शुभसुन्दरी मनुष्यत्वेनोत्कृष्टानां जननी । या पुनर-
 कुशलकर्ममाला सा जघन्यमनुष्याणां जननी । या पुनः कुशला-
 कुशलतया सामान्यस्वरूपा कर्मपद्धतिः सा मध्यमनराणां जन-
 यित्री विज्ञेयेति ॥ मनीषिणा चिन्तितं । अथ न केवलं
 गुणैश्चरितेन चैतेऽस्माकमुत्कृष्टतमोत्कृष्टमध्यमजघन्याः पुरुषाः
 समानरूपा भगवद्विर्याख्याताः किं तर्हि जननीजनकव्यतिकरो
 ऽप्यस्माकमेतैः सह तुल्य एव भगवता दर्शितः । तस्मात्स्वूनमेतद्रू-
 पैरेवास्माभिर्भवितव्यं । तथाहि । योऽसौ भवजन्तुर्मां निराकृत्य
 निर्दृष्टिं प्राप्त इति स्पर्शनेनास्मभ्यं निवेदितो न तस्य तेन जननी

जनको वा कश्चिद्विख्यातः । तस्मादुत्कृष्टतमोऽसाविति निश्चीयते ।
 अस्माकं पुनस्तथाणामपि कर्मविश्वासे जनकः भगवदादिष्टाभि-
 धाना एव जनन्यः । तस्मादिदमचावसीयते यदुत जघन्यो बाह्यो
 मध्यमो मध्यमबुद्धिः उत्कृष्टोऽहमिति ॥ सुबुद्धिनाभिहितं ।
 भगवधेतेषामुत्कृष्टतमादीनां पुरुषाणां किं सर्वदावस्थितमेव रूपं
 उत परस्परं स्वरूपपरावर्तोऽपि भवति । भगवानाह । महा-
 मन्त्रिस्तुत्कृष्टतमानां तावदवस्थितमेव रूपं न कदाचिदन्यथाभावं
 ते भजन्ते । इतरेषां पुनरनवस्थितं स्वरूपं यतः कर्मविश्वासा-
 यत्ताः स्वप्नेते वर्तन्ते । विषमग्रीलस्यासौ प्रकृत्या कदाचिदुत्कृष्टा-
 नपि मध्यमयति जघन्ययति वा मध्यमानपि चोत्कृष्टयति जघन्य-
 यति वा जघन्यानपि मध्यमयति उत्कृष्टयति वा । तस्मादनेन
 कर्मविश्वासेन सुप्तागामेवैकरूपता भवति नेतरेषां ॥ मनौषिणा
 चिन्तितं । एतदपि घटत एवास्मद्भ्रतिकरे । तथाहि । विषम-
 ग्रील एवास्मज्जनकः यतः कथितं तेनैव मे यथा मयि प्रतिकूले
 यत्संपद्यते तत्संपन्नं बाह्येति । ततश्च यो निजतनयस्यापि प्रति-
 कूलचारितया एवंविधां दुःखपरंपरां संपादयति स कथमन्वेषां
 धनायिष्यति ॥ सुबुद्धिनाभिहितं । भगवस्तुत्कृष्टतमाः पुरुषाः कस्य
 महाव्ययेन भवन्ति । गुह्यराह । न कस्यचिदन्यस्य किं तर्हि
 स्ववीर्यं । सुबुद्धिनाभिहितं । कस्यथाविधवीर्यज्ञाभोपायः ।
 मुनिराह । भागवती भावदीक्षा ॥ मनौषिणा चिन्तितं । अथे
 यद्येवं ततो युष्यते ममोत्कृष्टतमस्य भवितुं । किमनयाग्रेषविडम्ब-
 नया । गृह्णाम्येनां भगवदादिष्टां भागवतीमेव दीक्षां । इति

भावयतः संजातो मनीषिणस्वरूपपरिणामः । मध्यमबुद्धेरप्येवं
गुह्यमन्विषोः परस्परजल्पमाकर्णयतः संजातस्वराभाषाः ।
केवलं नाहमेतावतो नैष्ठिकानुष्ठानस्य चम इति चिन्तितमेनन ।
सुबुद्धिनाभिहितं ।

भदन्त योऽयमस्माभिर्गृह्णितोऽभिधीयते ।

एष तादृशवीर्यस्य किं भवेत्कारणं न वा ॥

गुरुराह ।

स्यादेष पारम्पर्येण तादृशस्यापि कारणम् ।

वीर्यस्य न पुनः साक्षाद्यतो मध्यजनोचितः ॥

उत्कृष्टतां करोत्येष साक्षात्सम्यङ् निषेवितः ।

ततस्तादृशवीर्यस्य पारम्पर्येण साधकः ॥

अग्रेषक्लेशविच्छेदकारिका भवदारिका ।

तावद्भागवती दीक्षा दुर्लभैव सुनिर्मला ॥

किं तु आवकधर्मोऽपि भवतानवकारकः ।

अत्यन्तदुर्लभो ज्ञेयो महामात्य भवोदधौ ॥

तदेष परमार्थः ।

उत्कृष्टतमतां साक्षाद्दीर्घातिशययोगतः ।

प्रब्रज्या साधयत्युच्चैरेष तु व्यवधानतः ॥

तदाकर्ण्य ततस्त्रित्तं कृतं मध्यमबुद्धिना ।

युक्तो ममेषोऽनुष्ठातुं गृह्णितोऽभिधीयते ॥

इतस्मात्कुशलमालया स्पर्शनेन च मध्यवर्तितया विधुरितचित्त-
वृत्तेर्बालस्य विवर्धने विपर्यासविकल्पाः । यदुत अहो अस्या रूपाति-

शयः अहो सुकुमारता । अन्यच्च । अभिमतोऽहमस्याः यतो विस्त्रो-
 कयत्येषा मामर्धाच्चिविचेपैः एतदङ्गसङ्गसुखामृतसेकानुभवनेनाधुना
 मे सफलं भविष्यति जन्मेति । ततश्चैवंविधवितर्कपरम्परापर्याकुली-
 भूतचेतसस्तस्य विस्मृतमात्मस्वरूपं नष्टाग्रेषसंज्ञा जातं मदनकन्दली-
 यद्वह्निप्रकृतानमन्तःकरणं । ततोऽविचार्य कार्याकार्यमन्ध इव मत्त इव
 यद्वह्निहीत इव तस्यामेव मदनकन्दल्यां निश्चलविन्यस्तनयनमानसः
 पश्यत एव तावतो जनसमुदायस्य शून्यपादपातं तदभिमुखं
 धावति स्म । ततः किमेतदिति उत्थितो जनहाहारवः । प्राप्तो
 ऽसौ मदनकन्दलीसमीपं । ततः सावेगं क एष इति निरीचि-
 तोऽसौ नरपतिना । ललितं दृष्टिविकारेण तदाकूतं । स एवायं
 पापो बाल इति प्रत्यभिज्ञातोऽनेन । जातास्य कोपावृणा दृष्टिः
 क्षतं भासुरं वदनं मुक्तो जङ्कारः । ततो बालस्यादृष्टविपाकतया
 प्रादुर्भूतभयातिरेकस्य नष्टो मदनज्वरः प्रत्यागता चेतना समुत्पन्नं
 दैन्यं । ततः पश्यान्मुखं नष्टुं प्रवृत्तो थावच्छिथिलीभूतानि सन्धि-
 बन्धनानि विलीयते शरीरं भग्नो गतिप्रसरः । तथापि कतिचि-
 त्यदानि कथंचिद्गत्वा प्रकम्पमानसमस्तगात्रः पतितोऽसौ भूतले ।
 अत्रान्तरे प्रकटीभूतः स्रग्ग्नो निर्गतो भगवदवयवात् गतो
 दूरदेशे स्थितस्तं प्रतीक्षमाणः । विरतः कलकलः । लज्जितौ
 मनीषिमध्यमबुद्धौ बालचरितेन । ततः कोऽस्यापि वराकस्योपरि
 कोप इति विचिन्त्य शान्तीभूतो राजा । पृष्टोऽनेनाचार्यः । यदुत
 भगवन्नलौकिकमिदमस्य पुरुषस्य चेष्टितं अतीतमिव विचारणाया
 अश्रद्धेयमननुभूतवृत्तान्तानां । तथाहि । विमलज्ञानास्त्रोकेन साक्षा-

ऋतसमस्तभुवनवृत्तान्तः पश्यत्येव भगवाननेन यत्पूर्वमाचरितमासीत्
यच्चेदानीमध्यवसितं । तथापि ममेदमत्र कौतुकं । यदुत तत्पूर्व-
कमस्याचरणं कदाचिदिच्छित्ततया सत्त्वचरितस्य संभाव्येत । इदम-
धुनातनं पुनर्महदिन्द्रजालमिव प्रत्यक्षमपि ममाश्रद्धेयं प्रतिभा-
सते । यतो भगवति रागादिविषधरोपश्रमवैनतेये सन्निहितेऽपि
कथमतिक्रिष्टजन्तूनामप्येवंविधोऽध्यवसायः प्रादुर्भवेदिति । भगव-
ताभिहितं । महाराज न कर्तव्योऽत्रातिविस्मयो यतो नास्य पुरु-
षस्य तपस्विनो दोषोऽयं । नृपतिरुवाच । तर्हि कस्यायं दोषः ।
भगवानुवाच । दृष्टस्त्वयास्य शरीराभिर्गत्य योऽयं बहिःस्थितः
पुरुषः । नृपतिनाभिहितं । सुष्ठु दृष्टः । भगवानाह । यद्येवं
ततोऽस्यैवायं समस्तोऽपि दोषो यतोऽस्य वशवर्तिनानेन पूर्वक-
मिदं समस्तमाचरितं । अनेन हि वशीकृताः पुरुषास्तस्मात्स्थेव
किञ्चिज्जगति पापं यस्माच्चरन्ति । तस्मात्तावत् किञ्चिदलौकिकं
विचारातीतमश्रद्धेयं वा भवद्भिः संभावनीयं । नरपतिरुवाच ।
यद्येवं ततः किमित्ययं पुरुषोऽयं शरीरवर्तिनमात्मनोऽनर्थहेतु-
भूतमपि धारयति स्म । भगवानाह । न जानात्येष वराकोऽस्य
दुःशीलतां । परमरिपुरपि गृहीतोऽयमनेन स्निग्धबन्धुबुद्ध्या ।
नरपतिरुवाच । किमत्र पुनः कारणं । भगवताभिहितं । अस्यस्य
शरीरे योगशक्तिदारेण कृतानुप्रवेशा अकुशलमात्रा नाम
जननी । साच कारणं । किं च । यदिदमतिदुर्जयमधुनैव
स्पर्शनेन्द्रियमस्माभिः प्रतिपादितं तद्रूप एवायमस्य स्पर्शनाभिधानः
पापवयस्यो वर्तते । अयं तु जघन्यपुरुषो बालः । इयं च तद-

भिधानैव अकुशलकर्ममालारूपेव जननी । तद्वच किं न संभा-
 येत । यच्चोक्तं भगवत्सन्निधानेऽपि कथमेवंविधाध्यवसायप्रादुर्भाव
 इति तदप्यत एव नास्त्यर्थबुद्ध्या ग्राह्यं यतो दिभेदं जन्तूनां
 कर्म । सोपक्रमं निरूपकमं च । तच्च सोपक्रममेव महापुरुषसन्नि-
 धानादिना चयचयोपग्रमभावं प्रतिपद्यते न निरूपकमं । तदग्र-
 गास्य जन्तवस्तत्समीपेऽपि विरूपकर्माचरन्तः केन वार्यन्ते ।
 तथाहि । येषामचिन्त्यपुष्पप्राग्भारवतां भगवतां तीर्थकृतामिह
 जगति गन्धहस्तिनामिव विचरतां विहारपवनगन्धादेव चुद्राशेष-
 गजकक्षा दुर्भिञ्जेतिपरचक्रमारिवैरप्रभृतयः सर्व एवोपद्रवाः सम-
 धिकयोजनग्रताद् दूरत एव भव्यन्ते तेषामपि भगवतां सन्नि-
 धाने निरूपकमकर्मपाशावपाशिताः चुद्रसत्त्वा न केवलं नोपशा-
 म्यन्ति किं तर्हि तेषामेव भगवतां तीर्थकृतां चुद्रोपद्रवकरणे
 प्रवर्तन्ते । श्रूयन्ते हि तथाविधा भगवतामप्युपसर्गकारिणो गोप-
 सङ्गमकादयः पापकर्माण इति । अन्यच्च । तेषामेव भगवतां
 देवविरचितसमवसरणानामध्यासितसिंहासनचतुष्टयानां मूर्तिमाच-
 दर्शनादेव प्राणिनां किल विलीयन्ते रागादयो विदहति कर्म-
 जातं प्रशाम्यन्ति वैराबन्धाः विच्छिद्यन्तेऽलीकस्त्रेऽपाशाः प्रलीयते
 विपरीताभिनिवेशो यावता तच्चापि केषांचिदभ्यतया निरूपक-
 मकर्मघनपटलतिरस्कृतविवेकदीधितिप्रसराणां वा न केवलं पूर्वा-
 ऋणलेशदेशोऽपि न संजायते किं तर्हि प्रादुर्भवन्त्येवंविधा
 भगवन्तमधिष्ठत्य कुविकल्पाः । यदुत । अहो सिद्धमस्त्रेन्द्रजातं अहो
 अस्य लोकवञ्जनचातुर्यं अहो गाढमूढता लोकानां यदेतेऽनेना-

ध्वञ्जीकवाचाखेनाखजाखरचवाचतुरेख प्रतार्चयन्त इति । तदेवंस्थिते
महाराज न किञ्चिदिदमाद्यहुतं वदनेन पुरुषेण मन्त्रविधानेऽप्येवं-
विधमध्यवसितं । अथमपि हि निरुपक्रमयानद्याकुशलमाखया
खदेहवर्तिन्या निजजनन्या प्रेथमाणोऽसुं स्पर्शनं पापसहचरसुररौ-
क्यैवं चेष्टते । तन्नाच भवद्विर्विषयो विधेयः ॥ सुबुद्धिनाभि-
हितं । भदन्त न किञ्चिदिदमाख्यं भगवदागमावदातधियां ।
एवंविध एव निरुपक्रमकर्मपरिणामो नाच सन्देहः । केवलमिदा-
नीमेव भगवत्पादप्रसादादेव देवः खल्वेवंविधपदार्थेषु सुबुद्धिर्भ-
विष्यति । तेनैवं भगवन्तं विज्ञपयति । राजा सङ्घर्षः प्राह ।
सार्वभित्तं सखे चाह अहो तेऽवसरभाषिता । ततो राजैव
भगवन्तं प्रत्याह । यथा कोऽस्य पुनः पुरुषस्य परिणामो भविष्यति ।
भगवताभिहितं । इदानीं तावदेष दृष्टयुक्तोपविपाकतया
भवातिरेकप्रसङ्गदयो न किञ्चिन्नेतद्यते । गतेषु पुनरितो युष्म-
दादिषु प्रत्युपसम्पन्नः सन्नेष भूयो ऽप्यधिष्ठास्यते ऽनेन स्पर्शनेन ।
ततो युष्मद्भादेव सुचचिन्निदेशे यामीत्याकूतेन प्रपलायमानो
महता क्लेशेन यास्यत्येष कोष्ठाकसन्निवेशे । तत्र च कर्मपूरकाभि-
धानस्य यामस्य प्रत्यासन्नभूभागे पचि आन्तः पिपासितो दूरत
एव द्रक्ष्यति दृष्टतडागं । ततः खानपानार्थं चखिष्यते तदभि-
मुखं । इतश्च पूर्वमेवागमिष्यति तत्र चाष्टाक्षमिधुनं । ततश्चाष्टा-
क्षस्तडागतटवर्तिषु तदगहनेषु पतचिगणमारणप्रवणः सजटाटिष्यते ।
चाष्टाक्षी पुनर्विजनमिति मत्वा खानार्थमवतरिष्यति तडागं ।
ततोऽवतीर्णयां तस्यां प्रास्यत्येष तस्य तीरं । ततोऽमुमुपसन्न्य सा

मातङ्गी सृष्ट्यपुरुषोऽयं कलहयिष्यति मां सरोवरावतरणापराध-
मुद्दिश्येति भयेन निमंश्यति सलिले । स्थास्यति पद्मखण्डे क्षीना ।
अयमपि मञ्जुनार्यमवतीर्थानाभोगेनैव चास्यति तत्समीपं ।
भविष्यति तथा सार्धमाश्लेषः । वेदयिष्यते तदङ्गच्छत्रं । संजनिष्यते
तस्योपरि सान्त्वयमस्य । कथयिष्यति सात्मानसाष्टाक्षभावं ।
तथापि करिष्यत्येष तस्याः शरीरग्रहणं वल्लामोटिकया । विधा-
स्यति सा हासारवं । तमाकर्ष्य धाविष्यति कुपितसाष्टाक्षः ।
विश्लोकयिष्यत्येनं तथावस्थितं । प्रज्वलिष्यति नितरां कोपानखेन ।
संधास्यति कोदण्डे शिलीमुखं । मारयिष्यति च अरे रे दुरा-
त्मजधमपुरुष पुरुषो भवेत्याह्वय स चाष्टाक्षः । कम्पमानमेक-
प्रहारेण प्रहरिष्यति स च तं । तदाध्यासितो रौद्रध्यानेनेति
मृत्वा च चास्यति नरकेषु तेभ्योऽप्युद्धतस्ततः कुयोनिषु पुनर्नर-
केष्वेवानन्तवाराः । एवं दुःखपरम्परया स्थास्यत्यनन्तमपि काष्ठं
पतितः संसारचक्रवाले पर्यटयति ॥ नरपतिरुवाच । भदन्त
अतिदारुणेष्वमकुशलमाला स्पर्शनस्य यदग्नेनेदमस्य संपन्नं संपश्यते
च । भगवताभिहितं । महाराज किमचोच्यतां । पर्याप्तमीदृश्या
दारुणतया ॥ सुबुद्धिनाभिहितं । भदन्त किमेते स्पर्शनाकुशलमाले
अस्यैव पुरुषस्य प्रभवतः आहोस्त्रिदन्येषामपि प्राणिनां । भगवा-
नाह । महामात्य केवलमेष पुरुषोऽभिव्यक्तरूपे लब्धेते । पर-
मार्थतः पुनः सर्वेषां सकर्मसंसारिप्राणिनां प्रभवत एव । यतो
योगिनीयमकुशलमाला योगेश्वरस्यायं स्पर्शनः । योगिनां च
भवत्येनेदृशी शक्तिः यया कश्चिदभिव्यक्तरूपाः कश्चिदनाविर्भूता

वर्तन्त । नृपतिनाभिहितं । भगवन्ननयोः किमस्मद्गोचरोऽप्यस्ति
प्रभावः । भगवानाह । बाढमस्ति ॥

ततो राजा मन्त्रिणं प्रत्याह । सखे पापयोरनयोरमर्दितयोः
कौटुम्भी ममाद्यापि शत्रुमर्दनता । ततो यद्यपि न युक्तं भगव-
त्समीपस्त्रैरेवंविधं जप्तिषु तथापि दुष्टमित्रो राज्ञां धर्म इति
कृत्वेदमभिधीयते । तदाकर्णयत्वार्थः । सुबुद्धिनाभिहितं । समा-
दिशतु देवः । राज्ञाभिहितं । आदिष्टमेतन्नावद्भगवता यथैते
स्पर्शनाकुशकुमाले अनेन पुरुषेण सह वास्यतः । ततो नेदानीं
तावदेते वधमर्हतः । केवलं समाज्ञापय त्वमेते । यथा । मदिष-
वाभिर्गत्य युवाभ्यां दूरतोऽपि दूरं गन्तव्यं । मृतेऽप्यस्मिन् पुरुषे
नास्माकौनविषये प्रवेष्टव्यमितरथा युवयोरस्माभिः शरीरो दण्डः
करिष्यते । अथेवमप्यादिष्टे पुनरेते अस्मद्विषये प्रविशेतां ततो
भवता निर्विचारं शोच्यन्ते पीडनीये । एवमतिदुष्टयोरारट-
तोरप्यनयोदपरि नेषदपि दद्या विधेया ॥ सुबुद्धिना चिन्तितं ।
अहो देवस्थानयोदपर्यावेगातिग्रहः । यतोऽस्य तदग्रेण विस्मृतं
तदपि हिंसकर्मणि न भवन्तं नियोज्य इति मद्गोचरं वरप्रदानं ।
भवतु । तथापौदमेव प्रतिबोधकारणं भगवन्तः कल्पयिष्यन्ति ।
मम त्वाज्ञाप्रतिपत्तिरेव व्यायसीति । विधिनाभिहितमनेन ।
यदाज्ञापयति देवः ॥ ततः प्रवृत्तोऽसौ तयोराज्ञापनार्थं । सूरि-
णाभिहितं । महाराज अस्ममनयोरेवमाज्ञापनेन । न खल्वेतयोर-
यमुन्मूलनोपायो यतोऽन्तरङ्गलोकजातीये एते स्पर्शनाकुशकुमाले ।
अन्तरङ्गलोकेषु च न प्रभवन्ति शोच्यन्तादीनि । अगम्यरूपा

हि ते बाह्यग्रस्तासां । नृपतिस्त्वाच । भदन्त कक्षार्जुनधोरन्यौ
निर्दलनोपायो भविष्यति । भगवतामिहितं । अप्रमादाभिधान-
मन्तरङ्गमेव चक्ष्ममनवोर्निर्दलनोपायः । तद्युक्ते साधवोऽनघोरैव
निष्पीडयार्थमहर्निशं वाहयन्ति । नृपतिस्त्वाच । कानि पुनस्त-
त्त्वाप्रमादाभिधानस्त चक्ष्मस्योपकरणानि । भगवानाह । चान्येन
एव साधवः प्रतिचक्ष्ममनुग्रीहयन्ति । नृपतिस्त्वाच । कथं । भग-
वतोक्तं । समाकर्षय । यावज्जीवमेते नाचरन्ति तनीयसीमपि
परपौडां न भाषन्ते सूक्ष्ममप्यसीकवचनं न गृह्णन्ति दन्तबोधन-
माचमप्यदन्तं धारयन्ति नवगुप्तिस्मायं ब्रह्मार्थं वर्जयन्ति मित्रेष्व-
तथा परिग्रहं न विदधते धर्मोपकरणग्ररीरक्षोरपि ममत्वबुद्धिं
नावेवन्ते रजन्यां चतुर्भेदमप्याहारजातं आददते दिवा प्रवक्ष्यो-
पवर्णितं समस्तोपधिगुह्यं संयमसाचामाचसिद्धये निरवयमाहा-
रादिकं वर्तन्ते समितिगुप्तिपरिपूरितेनाचारेण पराक्रमन्ते विवि-
धाभिपद्यकरणेन परिहरन्त्यकक्षाणमिषयोगं दर्शयन्ति सतामा-
त्प्रभावं न कक्षयन्ति मित्रासुचितस्त्रितिं अपेक्षन्ते लोकमार्गं
माजयन्ति गुह्यसंहतिं चेष्टन्ते तत्तन्मत्तया आकर्षयन्ति भगवदा-
गमं भावयन्ति महायत्नेन अवलम्बन्ते द्रव्यापदादिषु धैर्यं पर्याप्तौ-
चक्ष्मन्नागामिनमपायं यतन्ते प्रतिचक्ष्ममसपत्नयोगेषु कक्षयन्ति
चित्तविक्षोभिकां प्रतिविदधते चानागतमेव तस्याः प्रतिविधानं
निर्मलकयन्ति सततमसङ्गताभ्यासरततया मानसं अभ्यस्यन्ति योग-
मार्गं स्थापयन्ति चेतसि परमात्मानं निबध्नन्ति तच्च धारणां
परित्यजन्ति बहिर्विषेपं कुर्वन्ति तत्प्रत्ययैकतानमन्तःकरणं यतन्ते

योगसिद्धौ आपूरयन्ति शुक्तध्यानं पश्यन्ति देहेन्द्रियादिविविक्त-
भात्मानं लभन्ते परमसमाधिं भवन्ति शरीरिणोऽपि सन्तो मुक्ति-
सुखभाजनमिति । तदेवमेते महाराज मुनयोऽमूनि परपीडाव-
र्जनादीनि मुक्तिसुखभाजनत्वपर्यवसानानि तस्याप्रमादनाम्नो यन्त्र-
स्थोपकरणानि प्रतिक्षणमनुग्रीक्षयन्ति । ततोऽमौभिरनुग्रीक्षितै-
रत्यथं तद्वृद्धौभवति यन्त्रं । तथाभूतं च तदनयोः स्पर्शना-
कुशलमाश्रयोरपरेषामप्येवंजातीयानामन्तरङ्गभूतानां दुष्टलोकानां
निष्पीडने क्षमं संपद्यते । तेन च निष्पीडितास्तेऽन्तरङ्गलोका न
पुनः प्रादुर्भवन्ति । ततो महाराज यद्येतन्निष्पीडनाभिखाषोऽस्ति
भवतस्तदिदमप्रमादयन्त्रं स्मृतेतसि निधाय दृढवीर्ययश्चावष्टभ्य
स्वप्नेते निष्पीडनीये स्मृत एव । न मन्त्रिणोऽप्यादेशो देयः । न
स्वप्नु परेण निष्पीडिते अध्येते परमार्थतो निष्पीडिते भवतः ॥

एवं च भगवति नृपतिगोचरमुपदेशं ददाने मनीषिणः कर्म-
न्धनदाहौ शुभपरिणामानलो गतोऽभिष्टुङ्गिं भगवद्वचनपवनेन ।
केवलं पूर्वोत्तरवाक्ययोर्विषयविभागमनवधारयन् मनाक् ससन्देह
इव विरचितकरमुकुलः स भगवन्तं प्रत्याह । मदन्त यासौ भग-
वद्भिर्भागवती भावदीप्ता वीर्योत्कर्षसाभहेतुतया पुरुषस्योत्कृष्टत-
मत्वं साधयतीति प्राक् प्रतिपादिता यच्चेदभिदानौ दुष्टान्तरङ्ग-
लोकनिष्पीडनक्षमं सर्वोर्थयष्टिकमप्रमादयन्त्रं प्रतिपाद्यते अनयोः
परस्परं कियान् विशेषः । भगवताभिहितं । भद्रं न कियानपि
विशेषः केवलमनयोः शब्दो भिद्यते नार्थः यतोऽप्रमादयन्त्रमेव
परमार्थतो भागवती भावदीप्त्यभिधीयते । मनीषिणाभिहितं ।

ततो दीयतां भगवता सा भागवतो भावदौष्टा यद्युचितोऽहं
 तस्याः । भगवानाह । बाढमुचितः सुष्ठु दीयते ॥ नृपतिनाभि-
 हितं । भदन्त ममानेकसमरसङ्गनिर्बूढसाहसस्थापौदमप्रमादयन्मं
 युगदचनतः श्रूयमाणमपि दुरनुष्ठेयतया मनसः प्रकम्पमुत्पादयति ।
 एष पुनः कः कुतस्त्वो महात्मा येनेदं सर्वेषां महाराज्यमिव
 जिगीषुणाभ्युपगतमिति । भगवताभिहितं । महाराज मनीषि-
 नामायमत्रेव क्षितिप्रतिष्ठिते वास्तव्यः । राज्ञा चिन्तितं । अथ
 यदायं पापः पुरुषो मया व्यापादयितुमादिष्टस्तदा लोकैः स्थाप्य-
 मानः श्रुत एवासीन्मनीषी । अदुत एकस्मादपि पितृजातयोः
 पश्चतानयोरियान् विशेषः अस्तेदं विचेष्टितं स तु तथाभूतो
 मनीषी महात्मेति । तदेष एव स मनीषी प्रायो भविष्यति ।
 अथवा भगवन्तमेव विशेषतः पृच्छामीति । विशिष्याभिहित-
 मनेन । भदन्त कौ पुनरस्याच नगरे मातापितरौ के वा ज्ञातव्य
 इति । भगवानाह । अस्त्यस्येव क्षितिप्रतिष्ठितस्य भोक्ता कर्म-
 विस्त्रासो महानरेन्द्रः सोऽस्य जनकः तस्यैवाग्रमहिषी शुभसुन्दरी
 नाम देवी सा जननी । तस्यैवेयमकुशलमाला भार्या अयं स
 पुरुषो बाह्याभिधानः सुत इति । तथा योऽयं मनीषिणः पार्श्व-
 वर्ती पुरुषः सोऽपि तस्यैव सामान्यरूपाया देव्यास्तनयो मध्यम-
 बुद्धिरभिधीयते । एतावदेवाचेदं कुटुम्बकं । शेषज्ञातयस्तु देश-
 न्तरेष्वतः किं तद्वार्तया । नृपतिराह । किमस्य नगरस्य कर्म-
 विस्त्रासो भोक्ता न पुनरहं । भगवानाह । बाढं । राजोवाच ।
 कथं । भगवानाह । समाकर्ष्य ।

यतस्तदज्ञां सर्वेऽपि भीतकम्पितमानसाः ।
 एते नागरिका नैव लङ्घयन्ति कदाचन ॥
 तवापि राज्यद्वारे तद्द्वारे वा यथेच्छया ।
 शक्तोऽसौ न तथा तेऽत्र राज्ञाज्ञा प्रकाशते ॥
 परमार्थेन तेनासौ भोक्तास्येत्यभिधीयते ।
 यतः प्रभुत्वमाज्ञायां प्रभूणां क्लृप्त गीयते ॥
 नरपतिरुवाच ।

यद्येवं भगवन्नेष कस्माद्वेदोपलभ्यते ।
 सूरिणाभिहितं राजन् समाकर्णय कारणम् ॥
 यतः कर्मविस्मयोऽयमन्तरङ्गो महानृपः ।
 अतो न दर्शनं याति सर्वदेव भवादृशाम् ॥
 अन्तरङ्गा हि ये लोकास्तेषां प्रकृतिरीदृशी ।
 स्थिताः प्रच्छन्नरूपेण सर्वकार्याणि कुर्वते ॥
 केवलं बुद्धिदृष्ट्यैव धीराः पश्यन्ति तान् सदा ।
 आविर्भूता इवाभान्ति अन्येषामपि तत्पुनः ॥
 न सावभावना कार्या भवताच प्रयोजने ।
 न केवलं अतोऽनेन भवानेव पराजितः ॥
 किं तु प्रायेण सर्वेऽपि संसारोदरवर्तिनः ।
 स्ववीर्येण विनिर्जित्य प्रभवोऽपि वशीकृताः ॥
 ततो गृहीततत्त्वेन राजा प्रोक्तः सुबुद्धिना ।
 देव ज्ञातो मयाप्येष राजा योऽवर्णि सूरिणा ॥
 देवाय कथयिष्यामि रूपमस्य परिस्पृष्टम् ।

अहमेव भदन्तैस्तु सर्वमेव निवेदितम् ॥

इतस्तु ।

विज्ञायावसरं तेन पूर्वं संजातबुद्धिना ।

अद्यानतश्चिरस्केन प्रोक्तं मध्यमबुद्धिना ॥

योऽसौ भगवतादिष्टः संसारतनुताकरः ।

गृह्णिधर्मः स मे नाय दीयतामुचितो यदि ॥

गुरुस्त्वाय ।

श्रुत्वा भागवतीं दीक्षां न कर्तुं शक्नुवन्ति ये ।

तेषां गृह्णस्वधर्मोऽसौ युक्त एव भवादृशम् ॥

नृपतिस्त्वाय ।

भदन्त किंस्वरूपोऽयं गृह्णिधर्मोऽभिधीयते ।

सूरिराष्ट्र महाराज समाकर्णय कथ्यते ॥

ततो भगवता वर्णितं परमपदकल्पपादपनिरूपहतबीजं सम्य-
ग्दर्शनं प्रतिपादितानि संसारतद्वकन्दर्षोदकतयाचिरेण स्वर्गाप-
वर्गमार्गसंसर्गकारीष्यन्नुन्नतगुणव्रतशिचापदानि । ततः संजाततदा-
वरणीयकर्मचयोपग्रमतया भावतः प्रादुर्भूतसम्यग्दर्शनदेशविरति-
परिणामेन शक्योऽयमस्मादृशमप्यनुष्ठातुं गृह्णस्वधर्म इति संचिन्त्य
नरपतिनाभिहितं । भदन्त किञ्चतामेतद्दानेनास्माकमप्यनुग्रहः ।
भगवानाह । सुष्ठु क्रियते । ततो दत्तस्तथोर्द्वयोरपि विधिना
गृह्णिधर्मो भगवता । मनोविदीक्षादानार्थं पुनरभ्युद्यते भगवति
भगवच्चरणयोर्निपत्य नरपतिस्त्वाय । भदन्त गृहीतैवानेन महात्मना
भावतो भागवती दीक्षेति कृतकृत्य एवायमधुना वर्तते । तथापि

वयमेनं मनीषिणमुद्दिश्य किंचित्सन्तोषानुरूपमाचरितुमिच्छामः
तदनुजानातु भगवानिति । तदाकर्ण्य स्थिता भगवन्स्त्वर्णी-
भावेन । सुबुद्धिनाभिहितं । देव न पृच्छन्ते द्रव्यस्तवप्रवृत्तिकाखे
भगवन्तः । अनधिकारो ह्यत्र भगवतां । युक्त एव यथोचितः
स्त्वयमेव द्रव्यस्तवः कर्तुं युष्मादृशां । केवलमेतेऽपि विहितं तमनु-
मोदन्त एव द्रव्यस्तवं । ददति च तद्गोचरं शेषकालमुपदेशं यथा
कर्तव्योदारा पूजा भगवतां न ह्यत्र वित्तस्थान्यकुभतरं स्नानमि-
त्यादिवचनसन्दर्भेण । तस्मात्स्वत एव कुर्वत यथोचितं यूयं । केवल-
मभ्यर्थयामः कालप्रतीक्षणं प्रति मनीषिणं । नृपतिरवोचत् । एवं
कुर्मः । ततोऽभ्यर्थितः सञ्जमानं राजमन्त्रिभ्यां मनीषी । चिन्तित-
मनेन । न युक्तः कालविज्ञानो धर्मप्रयोजने । तथापि महापुरुष-
प्रणयभङ्गोऽपि सुदुष्कर इति मन्यमानेन प्रतिपन्नं तत्समीहितं ।

ततस्त्वरयता तेन नरनाथेन तोषतः ।

व्यापारिता महाचोद्वैः सर्वे मन्त्रिमहत्तमाः ॥

ततस्तैः क्षणमात्रेण तत्सर्वं जिनमन्दिरम् ।

विचित्रवस्त्रविस्तारैर्विहितं विगतातपम् ॥

कुरङ्गनाभिकम्भीरमलथोद्भववपया ।

कर्पूरोन्मिअया गार्था तदधस्तादिलेपितम् ॥

तथाशिक्षुसङ्गीतैः पञ्चवर्षेभ्यो नोहरैः ।

आजानूत्सेधिभिः पुष्पैः सर्वतः परिपूरितम् ॥

सौवर्णस्तम्भविन्यस्तमणिदर्पणराजितम् ।

दिव्यवस्त्रकृतोत्तमोत्तमद्विमुक्तावचूलकम् ॥

नष्टान्धकारसम्भवं रजोद्घोतैः सुनिर्मलैः ।
 विध्वस्ताग्नेषदुर्गन्धं सङ्कणागरुधूपतः ॥
 देवलोकाधिकामोदं पटवासैर्विषर्पिभिः ।
 लसत्केतकसङ्घातगन्धेन सुवनातिगम् ॥
 लसद्विलासिनीलोकप्रारम्भस्नानसाधनम् ।
 एवं विधाय तत्सद्यः प्रस्तुतं देवपूजनम् ॥
 अचान्तरे ।

पारिजातकमन्दारमनेहहरिचन्दनैः ।
 सन्तानकैश्च देवौघास्तथान्यैर्जलजेतरैः ॥
 पुष्पैर्मृत्वा विमानानि द्योतयन्तो नभस्तलम् ।
 हृतोत्कृष्टिरवास्त्वन्यैर्माज्जमुत्तं जिनालयम् ॥
 ततः प्रमुदिताग्नेषलोकलोचनपूजिताः ।
 पूजां अगद्गुरुणां ते जातामन्दाः प्रचक्रिरे ॥
 सुस्निष्टवर्णविन्यासां पूजामालोक्य तत्क्षताम् ।
 निःसृज्याचतया लोकास्ते जग्मुर्देवरूपताम् ॥
 ततोऽनन्तगुणानन्दपरिपूरितचेतसा ।
 नरेन्द्रेण सलोकेन देवानामनन्द सद्गिरा ॥
 शुभे सुमेखवत्तुङ्गे सुवेद्यां भद्रविष्टरे ।
 निवेश्य बिम्बं जैनेन्द्रं विधिनारम्भि मञ्जनम् ॥

तच्च च ।

स्नातस्य शुभवस्त्रस्य किरीटाङ्गदधारिणः ।
 गोशौर्षेण विजिप्तस्य हारराजितवचसः ॥

कुण्डलोद्भासिगण्डस्य शक्राकारानुकारिणः ।
 वह्निःशान्तविकारस्य निर्मलौभूतचेतसः ॥
 महत्तमोऽयमस्त्राकमेष एव च नायकः ।
 एष एव महाभाग एष एव च पूजितः ॥
 येन भागवती दीक्षा दुष्करापि जिघृक्षिता ।
 एवं प्रभाषमाणेन नरेन्द्रेण मनोविणः ॥
 सत्तीर्थोदकसंपूर्णस्त्रापनीयो मनोहरः ।
 सद्गुणसंपूर्णसुनिर्माणससन्निभः ॥
 गोश्रीर्षचन्दनोन्मिश्रो दिव्यपद्मावृताननः ।
 समन्तावर्षितस्यारु शुद्धैस्सन्दनहस्तकैः ॥
 संस्त्राय्य प्रथमस्थाने स्त्राचकारतया सुदा ।
 समर्पितोऽभिषेकार्थं दिव्यकुम्भो भवच्छिदः ॥
 आनन्दपुष्पकोद्भेदं दधानो भक्तिनिर्भरः ।
 जगद्गृपतिः कुम्भं स्त्रयमेव दितीयकम् ॥
 तथा मध्यमबुद्धिस्तु स्त्रपुष्पसु सुलोचनः ।
 कृतौ भुवननाथस्तु स्त्राचकारणतत्परौ ॥
 चन्द्रोद्घोतच्छटाच्छेन चामरेण विभूषिता ।
 स्त्रिता चिच्छोकनाथस्तु पुरो मदनकन्दली ॥
 द्वितीया स्त्रापिता राज्ञा तस्याश्चामरधारिणी ।
 देवी पद्मावती नाम तदाकारानुकारिणी ॥
 धूपभाजनमादाय गाढं भावितमानसः ।
 सुबुद्धिर्वर्धितानन्दः स्त्रितोऽग्रे पिहिताननः ॥

तेनैव राजादिष्टेन श्रेयकर्मसु सादरम् ।

ये ये श्रेष्ठतमा लोकास्ते ते सम्यक् नियोजिताः ॥

यतः ।

त एव कृतिनो लोके ते जातास्ते समुत्तमाः ।

ते कलाकृतिविज्ञानशालिनस्ते महाधनाः ॥

ते रूपवन्तस्ते शूराः ते कुलस्यापि भूषणाः ।

ते सर्वगुणसंपूर्णाः स्वाध्यास्ते भुवनत्रये ॥

किङ्करीकृतशक्रस्य लोकनायकस्य मन्दिरे ।

येऽत्र किङ्करतां यान्ति नराः कलाप्रभागिनः ॥

ततः प्रवृत्तो भगवतोऽभिषेकमहोत्सवः । पूरयति दिक्पङ्क्त-
वाङ्मसुहृदामदेवदुन्दुभिनिर्घोषः । बधिरयति जनकर्मकोटराणि
रटत्पटहपाटवप्रतिनिनादसंमूर्च्छितो विविधतूर्धनिनादः । समुत्ता-
स्यते कणकणकभाणकरवोष्मिन्ः कलकाहलाकलकलः । गीव-
न्तेऽन्तरान्तरा प्रथमसुखरसास्वादावेदनचतुराणि भगवत्साधुगुण-
सम्बन्धप्रबद्धानि अवलोक्यस्वकराणि गीतकानि । पश्यन्ते परिशुद्ध-
गन्धोरेण ध्वनिना सर्वज्ञप्रणीतवचनोद्यतिकराणि रागादिविषध-
रपरममन्त्ररूपाणि भावसारं महासौभाग्ये । प्रवृत्तानि विविध-
करणाङ्गहारहारौणि प्रमोदातिरेकसूचकानि महानृत्तानि ।
तदेवं महता विमर्देन सुरासुरैरिव कनकगिरिशिखरे निर्वर्तिते
भगवदभिषेकमङ्गले पूजितेषु सविशेषं भुवनाधिनायकभिन्नेषु विहि-
तेषु निःशेषकृत्यविधानेषु बन्धितेषु साधुलोक्येषु दक्षेषु महादानेषु
सत्त्वानितेषु विशेषतः साधर्मिकगणेषु मनीषिणः स्वगेहनयमाय

प्रक्रीकारितो नरपतिना जयकुञ्जरः । आरोपितस्तत्र मनीषी ।
स्थितोऽस्य स्वयमातपचधारकः । घोषितं च नरपतिना वृषांति-
रेकरोमाञ्चितवपुषा वृषता शब्देन । यदुत । भो भोः सामन्ता भो
भो मन्त्रिमहत्तमाः समाकर्णयत यूयं ।

विभूतिरथ संसारे नरस्य ननु तत्त्वतः ।

सत्त्वमेवाविगानेन प्रसिद्धं सर्ववादिनाम् ॥

ततो यस्याधिकं सत्त्वं नरस्त्रेह प्रकाशते ।

च श्रेष्ठनरवर्गस्य प्रभुत्वं कर्तुमर्हति ॥

एवं च स्थिते ।

सत्त्वोत्कर्षस्य माहात्म्यं यदथास्य मनीषिणः ।

तद्वृष्टमेव युष्माभिः सर्वैरेव परिस्पृष्टम् ॥

तथाहि ।

यत्तद्भगवतादिष्टं माहृषी चासकारणम् ।

अनेन रभसा यन्मं याचितं तन्माहात्मना ॥

तद्देव यावदस्माकं सदनुरूपकाम्यया ।

गृहे तिष्ठति तावन्नः स्वामी देवो गुरुः पिता ॥

वयमस्य भवन्तस्य सर्वे किङ्करतां गताः ।

विधूतपापमात्मानं विनयात्करवामहे ॥

ततः समस्तैस्तैश्चक्रे प्रमोदोद्गुरमानसैः ।

यदादिश्रुति राजेन्द्रः कस्यै तन्नाम रोचते ॥

अचान्तरेऽतितोषेण देहस्था सा मनीषिणः ।

विजृम्भिता विशेषेण जननी शुभसुन्दरी ॥

ततः सञ्जीकतामाप्य क्षणेन भुवनातिगाम् ।
 रराज राजलोकेन परिवारितविग्रहः ॥
 करेणुकाधिरूढेन सह मध्यमबुद्धिना ।
 अथावाप पुरदारं क्षूयमानः सुबुद्धिना ॥
 हृतोष्कृतपताके च हृष्टग्रीभामनोरमे ।
 विशेषोऽयस्यनेपथ्ये चर्षात्सुखमागते ॥
 अथासौ नगरे तत्र मनीषी तोषनिर्भरैः ।
 एवं नागरकैलोकैः प्रविवेश हृतसुतिः ॥

तद्यथा ।

धन्योऽयं हृतहृत्योऽयं महात्मायं नरोत्तमः ।
 अस्यैव सफलं जन्म भूषितानेन मेदिनी ॥
 अस्यैव धन्यतास्माकं येषामेष स्वपत्तने ।
 संजातो न ह्यधन्यानां रत्नपुञ्जेन मीलकः ॥

ततश्च ।

कामिनीनयनानन्दं कुर्वाणोऽर्थाभिलाषिणाम् ।
 ददानश्च महादानं दधानो देवरूपताम् ॥
 सङ्कमे पञ्चपातं च देहिनामात्मचेष्टितैः ।
 जनयच्चनितानन्दो विचचार पुरेऽखिले ॥
 ततो महाविमर्देन संप्राप्तो राजमन्दिरम् ।
 रत्नराशिप्रभावाद्यैः सदा बह्वेन्द्रकार्मुकम् ॥
 तत्र चाग्रेषराजादिस्तोकसम्मानमानितः ।
 सकामकामिनीवृन्दस्तोषस्तोषनवौचितः ॥

गीतनृत्तप्रबन्धेन सोऽमरास्तयविभ्रमे ।
 देवराजवदास्थानं दत्त्वा निःशङ्कमानसः ॥
 ततो विखीनरागोऽपि नृपतेस्तोषट्कृये ।
 उत्थाय मञ्चनास्थानं जगाम विगतस्तयः ॥

तत्र च गतस्त तस्य ।

धातुः सूनोरिवात्यक्तवस्तुभस्य शगौरवम् ।
 कृतं मदनकन्दस्या शरीरपरिमार्जनम् ॥
 शेषान्तःपुरनारीभिर्व्यथाभिः स्नानकर्मणा ।
 रराज पेशलाञ्जापचादभिः परिवारितः ॥
 वज्रेन्द्रनीलवैदूर्यपद्मरागादिरोचिषा ।
 रञ्जिते यन्त्रवापीनां ममञ्ज विमले जले ॥
 ततो भुजगनिर्मोकसूक्ष्मशुक्ले सुवाससी ।
 परिधायागतो देवभवनं सुमनोहरम् ॥

तत्र च सुबुद्धिसम्बन्धिनि विरचनाशास्त्रतया चित्तनिर्वाणका-
 रिणि जिनमन्दिरे मार्गानुसारितया परमार्थतः सकलकालहृदय-
 वर्तिनोऽपि विशेषतस्तद्दिन एव प्रबोधनरतिसूरिपादप्रसादोपल-
 ब्धस्वरूपस्य सकलनिष्कलावस्थस्य भगवतः परमात्मनो रागद्वेषमो-
 हविषापहरणकरणचतुरमनुकृतमर्हतः स्वरूपं । ततो निर्गत्य विर-
 ष्टविरक्षाप्तपरिजनः पूर्वोपकल्पिताशेषभोजनोपकरणसामग्रीसमायं
 प्राप्तो भोजनमच्छपं । तत्र च विरचितेऽनेकाकारे चित्तरसनोत्स-
 वकारिणि भक्ष्यपेयाद्याहारविस्तारे नृपतिना स्त्रयमुपदिशमान-
 मभिमतरमास्वादनं तदनुरोधेन विदधानो निरभिष्वङ्गतया

वर्धमानस्त्रास्थ्यातिरेको निर्वर्तयामास भोजनमिति । ततो ऽह्नीत-
पञ्चसुगन्धिकोऽग्निश्रताम्बुले मलयजमृगनाभिकम्भीरजघोदाङ्गरागे
विन्यस्तप्रवरविभूषणे दिव्यांशुकाञ्चादितग्ररीरे मास्त्रविष्किन्ति-
सौरभाकृष्टहृष्टचक्षुरीने अध्यासितमहार्हसिंहासने प्रणतासंख्यम-
हासामन्तकिरीटांशुजाखरञ्जितचरणे उद्दामवन्दिहृन्मृदुयमाने
यथावस्थितगुणसन्दोहे दत्तास्थाने मनीषिणि रक्षातिरेकनिर्भरो
राजा सुबुद्धिं प्रत्याह । सखे युष्मदनुभावजन्धेयमस्मादृशां कक्षा-
णपरम्परा येनोत्साहितोऽहं भवता भगवदन्दनाय । तथाहि ।

विश्वोक्तो मया नाथो जगदानन्ददायकः ।

भक्तिनिर्भरचित्तेन वन्दितो भुवनेश्वरः ॥

दृष्टः कल्पद्रुमाकारः स सूरिर्वन्दितो मुदा ।

खलो भागवतो धर्मः संसारोच्छेदकारकः ॥

जातसेदुशरूपेण नररत्नेन मौलिकः ।

कृतज्ञानेन सर्वेषामस्माकं हृदयोत्सवः ॥

अथवा किमचाक्षर्यं ।

महाभागः प्रजायन्ते परेषां तोषट्कृये ।

स्वकार्यमेतदेवैषां यत्परप्रीतिकारणम् ॥

तदस्य युक्तमेवेदं विधातुं पुष्पकर्मणः ।

मममहुतमिदं जातं क डोम्बः कृत्तिस्तडकम् ॥

तदेवंविधकक्षाणमास्तिका मित्रवत्सल ।

एवमाचरता मूनं त्वया संपादिता मम ॥

राज्ञो हितकरो मन्त्रो सुप्रसिद्धं जगत्सखे ।

तस्यास्तैव मन्त्रित्वं यथार्थांते सुबुद्धिना ॥

सुबुद्धिश्चाथ । देव मा मैत्र्यादिश्रम । न चासु देवपुत्र-
प्राप्त्याराधनजीवितत्वेऽथ किङ्करवनेऽप्येवमतिनौरवमारोपयितु-
मर्हति देवः । अस्माः सन्पादने केऽथ वधं । उचित एव देवः
स्वल्पेर्विधकक्षाणपरम्परायाः । नैव हि निर्मलाम्बरतले निजि
प्रकाशमाना दधिरा नक्षत्रवद्वृत्तिः कक्षापिदम्भावनीयेत्याश्चर्यबुद्धिं
जनयति । मनोविषाभिहितं । महाराज मगदति सप्रवादि
किञ्चित्तोयमद्यापि भवतः कक्षाणपरम्परा । भाविदिनश्रीसम्बन्धेन
नमनतकक्षादणोद्योतकयो हि भवतो भविष्येवकक्षाकोकसचिदप-
रमपदानन्तानन्दबन्धोदसम्बन्धेन प्राथमकस्थिकः स्वल्पे सप्रवद-
र्धव्यमनितः प्रमोदः । गृपतिश्चाथ । चाथ महप्रसादः । कोऽथ
सन्देशः । किं न संपद्यते युगदसुकराणां । ततो मन्त्रित्वं
प्रस्थाप । सखे पश्य जमीशामद्यदिनप्रबुद्धानामपि विवेकातिशयः ।
सुबुद्धिश्चाथ । देव किमप्य शिषं । मनोविषः स्वल्पेते यथार्थम-
भिधीयन्ते । प्रबुद्धा एव स्वेवविधपुद्गा जायन्ते । गुरवः केवल-
मोद्भृतां प्रतिबोधे निमित्तमात्रं भवन्ति ॥

इतश्च मनोविषो राजमन्दिरप्रवेशवधरे राजानमनुज्ञाया-
दित एव सुबुद्धिना साधर्मिकवात्सल्येन मध्यमबुद्धिर्भूति चासौ-
दात्मोपसदने । कारितस्तदागमनमिन्मित्रः परमानन्दो दत्तानि
महादानानि । ततः कोऽपि निर्वर्तितस्नानभोजनतत्त्वविशेषना-
सङ्करवनेपक्षमाक्षोपभोगकर्तव्यः स्वल्पेनिर्भरसुबुद्धितत्परिकरनि-
रपचरितकृतिगर्भपेशकाद्यापसमानन्दितेन्द्रियद्वयः समागतसुखे-

वाञ्छाने । कृतोचितप्रतिपत्तिः स्वस्वभूमं मनीषिणा द्रापिते तदु-
पकण्डमुपविष्टो महति विहरे । ततो रात्रा तसुहृद्भिः सुबुद्धिं
प्रत्याह । खल्वे महोपकर्तायमस्माकं महापुरुषः । सुबुद्धिनाभि-
हितं । देव कथं । नृपतिराह । समाकर्षय । यतो भगवतोपदिष्टे
तस्मिन्प्रमादयन्ने तस्मै दुरनुष्ठेयतामाशोचयतो मम महायमरे
कातरनरखेव प्रादुर्भूता चित्ते समाकुलता ततोऽहमेन महात्मना
तथावसरे भगवन्तं गृह्णिधर्मं चाचता तद्गृह्यबुद्ध्यादकलेन
समाश्रयितः । यतो जातो गृह्णिधर्माङ्गीकरणेनापि मे चेतसो
महानवदृशः ततो ममायमेव महोपकारक इति । सुबुद्धिनाभि-
हितं । देव अचार्याभिधानो मध्यमबुद्धिरेवः । समानग्रीवस्वनेषु
स्वस्वमिति च लोकप्रवादः । ततः समानग्रीवतया युक्तमेवास्मै
मध्यमजनानां समाश्रयणं ॥ नृपतिना चिन्तितं । अथे ममाहं
मिथ्याभिमानसेतवीयनं काकमासौत् किञ्चाहं नरेभ्यस्तथा पुरु-
षोत्तमो यावताधुनानेन सुबुद्धिनार्यापत्त्या गच्छितोऽहं मध्यमजन-
सेवके । ततो धिक्त्वा मिथ्याभिमानिनमिति । अथवा वस्तुस्थितिरेवा
न मयाच विवादो विधेयः । तथाहि ।

गजेन्द्रस्यावदाभाति शूरः सन्नायकारकः ।

यावद्वासुरदंष्ट्रापो न सिंह उपलब्ध्यते ॥

अदा तु सिंहगन्धोऽपि आदाघातः करेणुना ।

आयते कम्पमानोऽसौ तदाहो कातरः करौ ॥

मनीषिणमपेक्ष्यतो युक्ता मे मध्यरूपता ।

अहं सिंहो महाभागो मादृशाः करिकातराः ॥

तदपि न विवादो मे कर्तुं युक्तः प्रयोजने ।

यतो द्वितीयश्लेषापि मादृशैरपि दुर्बला ॥

तथाहि ।

भवेत्सर्वोत्तमस्यावत्पुरुषो यदि पारयेत् ।

अग्रंती मध्यमोऽपि स्यान्न जघन्यः कदाचन ॥

मिथ्याभिमानो नैवाद्यमेक एवाभवत्पुरा ।

किं तर्हि बहवोऽन्येऽपि किं वा मे चिन्तया तथा ॥

एवं चिन्तयति राजनि सुबुद्धिराह । देव सम्यगवधारितं
देवेन यथैव मे महोपकारक इति । यतो जिघ्रसांस्तुष्टानि प्रवर्त-
मानस्यास्य जीवस्य यो निमित्तमायमपि भवति न ततोऽन्यः
परमोपकारी जगति विद्यते । नृपतिराह । एवमेतस्याच सन्देशः ।
केवलमिदानीमेव मनसि वितर्को भगवद्वचनास्तुष्टारणेनायच्छिरा-
स्ततोऽपि निर्ध्वजग्रास्त्यह इव प्रकरणे पुनः पुनः प्रविशतीति ।
तदेनमुपनेतुमर्हत्यर्थः । सुबुद्धिराह । कीदृशोऽसौ । नृपतिस्त्वाच ।
समाकर्षय । ससंवेदनसंश्लिष्टमिदमासीत्तदा । यदुत । तत्र चैत्यभवने
प्रविष्टमापायामस्याकं ग्रान्तानीव सर्वदन्दानि सञ्जाटितेव केन-
चिद्राज्यकार्यचिन्तापिशाचिका विस्तीर्णमिव सकलं मोहजातं
विज्ञात इव प्रवक्ष्यरागागस्तः प्रगृह्य इव प्रदेषवेतास्तः विध्वस्त
इव विपरीताभिनिवेशग्रहः निर्द्वैतममृतमेकसम्पर्कमेव शरीरं
सुखसागरावगाढमिव हृदयं ससमावेशासीत् । यत्पुनर्नमस्तुभुवन-
नायस्य प्रकृतगुह्यरण्यस्य वन्दितसुनिवृन्दस्य भगवद्वचनामृतमाकर्ष-
यतस्तत्र मे निरुपमं सुखसंवेदनमभूत् तत्सकलवाग्जोषरातीतमिति

कृत्वा न प्रकृते कथयितुं । तदेवंविधेऽपि तत्र ज्ञेयमन्दिरे
 यच्चिहितेऽपि तादृशि भवति गुरौ कथयति रागविषयमनं
 विरागमागं नेदीयचि शान्तचित्तेऽपि तपस्विच्छोके सति तावति
 जनसमुदाये कथं तत्र वाक्यं तथाविधो ऽध्वर्यावः संपद्य
 इति । सुबुद्धिनाभिहितं । देव यन्नावदुक्तं देवेन यथा तत्र
 जिनमन्दिरे प्रविष्टमात्रं ने यन्मात्रेणाधिव्यवृत्तबन्धोदाविर्भा-
 वोऽभ्युदिति तत्रार्थः । प्रमोदमेखरं हि तद्भगवत्पुनर्मभिधीयते ।
 हेतुरेव तत्रादुश्रृणुष्यकापद्य । अत्युत्तरभधावि यथा कथं
 पुनस्तत्तदेवंविधमप्यामयि वाक्यं तथाविधो ऽध्वर्यावः संपद्य
 इति तत्र निवेदितमेव भगवद्भिः कारणं । किं च । अभिधान-
 नेव तत्त्वमभि विचार्यमाणं बन्धेनं दृश्यति । यतो न किंचिदा-
 र्थं यद्वाक्यः आपनितारक्षमाणमौच्यत्वादेऽपि पापाचरन्तेषु प्रवर्तते
 इति । अत्रापि । भगवदुपदेशादेवाहमेव किरकचासि यदुत इत्य-
 चेन्नकाशभावमवाप्तयेयथा प्राप्तिनां श्रुताश्रुभपरिणामो भवति ।
 तद्वत् वाक्यं चेन्नजितो ऽवतःश्रुतः चरिणमः । नृपतिराह ।
 ननु गुणाकरस्यैवसद्वत् । तदेव तत्र च चेत् । तत्कथं तद्वृत्त-
 चरिणमहेतुर्भवेदिति । सुबुद्धिराह । न मन्दिरदोषोऽयौ किं
 तर्हि उद्यानदोषः । तद्वृत्तं तत्र यामात्रचेत् तत्र हेतुस्तत्र वाक्यं
 तथाविधाश्रुताध्वर्यावचेति । नृपतिराह । यदि दुष्टाध्वर्याव-
 चेत्तद्वृत्तं यतो ऽस्माकं किमिति क्षिप्रचित्तकारणं तत्र संपद्यं ।
 सुबुद्धिनाभिहितं । देव विचित्रसभायं तत्कालनं पुरुषादिकमये-
 ष्यावेकाकारकारणकारकं संपद्यते । अत एव तद्विचित्रचित्तमिति

माया नीयते । प्रकटयत्येव तज्जनूनां सविशेषव्यकारिकारणक-
सापैर्निजं निजं विवक्षितं । तथाहि । तस्य वाक्यस्य तेन स्वप्नेन
तथा चाकुशलमासया युक्तस्य मदनकन्दर्पौ प्राप्य तेन तथा-
विधौ ऽथवसायः संपादितः । मनोविमर्शमनुद्विषुभदादीनां
पुनर्विभिष्टपुष्टवाणां पुष्टप्राप्तावकां सुरिपादप्रसादमासाय तेनैव
सर्वविरतिदेशविरतिपरिणामादयो भावा जनिताः । यद्यपि चेह
सर्वस्यैव कार्यस्योत्पत्तौ द्रव्यवैकल्यात्समावर्तमनियतिपुष्टवकारा-
दयः कारणविशेषा दृष्टादृष्टाः समुदायेनैव हेतुभावं भजन्ते नैकः
कचित्कथयित्कारणं तथापि विवक्षयैकस्यापि कारणत्वं वक्तुं शक्यत
इति ज्ञत्वा तन्निजविवक्षितमुत्पन्नमस्याभिर्भावाविधभावनिकजन-
मभिधीयत इति ॥ नृपतिराह । यद्ये वाक्यमिदं । इदानीं
पद्मवता तदाभिहितमाकौल्यवतः पुरतो यथाहं देवाणां कर्म-
विज्ञातश्च राज्यः कल्पं भिवेदयिष्यामि तन्निवेदयतु भवान् यदहं
योतुमिच्छामि । सुबुद्धिराह । देव यद्येवं ततो विविक्ते स्त्रीवतां
देवेन । नृपतिर्नोक्तं । एवं भवतु ॥

ततोऽनुज्ञातौ मनोविषा समुत्वाचास्त्रममच्छपात् प्रविष्टौ
कक्षाक्षरे राजामात्यौ । सुबुद्धिर्नामिहितं । देव यद्यमत्र पर-
मार्थः । ये ते भगवता चलारः पुष्टाः प्रदक्षिणस्त्रेवासुल्लुप्तम-
कायस्त्रयकर्मप्रपञ्चरहिताः विद्धा अभिधीयन्ते । कथम्यममयो-
त्तमः पुनरेत एव वाक्यमथमबुद्धिमनोविषो विश्लेषः । ज्ञातः
य कर्मविज्ञातो राज्यो भगवता प्रतिपादितः य एतेषामेववि-
धकल्पसां जनको निजनिजकर्मोदयो विश्लेषः । य एव हि

अथावर्णितवीर्यो नापरः । तस्य च तिस्रः शुभाशुभमित्ररूपाः
 परिणतयः । ता एव भगवतामीषां मनीषिवाक्यमध्यमबुद्धीनां
 शुभसुन्दर्यकुशलमात्रा सामान्यरूपेति नामभिर्जनन्य इति प्रति-
 पादिताः ता एव यतोऽमृतीदृशरूपतया जनितवत्यः । नृपति-
 राह । स तर्ह्यमीषां वधस्थः कोऽभिधीयतां । सुबुद्धिश्चाह ।
 देव तत् सर्वानर्थकारि स्पर्शनेन्द्रियं विज्ञेयं ॥ नृपतिना चिन्तितं ।
 अथे मयापीदं भगवता कथ्यमानं सर्वमाकर्णितमासीत् केवलं न
 सम्यग् विज्ञातं अथानेन । तदस्य सुबुद्धेरेवंविधबोधिसुखाधुभिः
 सह चिरपरिचयः कारकं । अहो वचनकौशलं । भगवता कथित-
 मेवातस्मदामीषां मनीषिप्रवृत्तीनां समन्धि सर्वमन्यथपदेभ्यो
 चरितं । अथवा किमत्र चिन्तं । अत एव प्रबोधनरतस्यैव भगवन्तो
 ऽभिधीयन्ते । तदेवं विचिन्त्याभिहितमनेन । सखे पर्याप्तमिदानीं
 विदितोऽस्माभिरेव वृत्तान्तः । केवलमिदमिदानीमभिधीयते ।
 यदुत । अथैव मनीषी विषयानुषङ्गं किञ्चनमपि काष्ठं भवेत् ततो
 वधमप्यनेनैव सह दीक्षापहणं कुर्वीमहि । अतः प्रथमदर्शनादारभ्य
 प्रवर्धितो ममास्त्रोपरि खेदाबन्धः न संहरति विरहकातरतयान्वय
 हृदयं न निवर्तते एतददमकमस्त्रावलोकनास्त्रोचने ततो नास्त्र
 विरहे वयं अणमप्यासितुमुत्सहामहे । न च तथाविधोऽस्त्रापि
 अस्त्राकमाविर्भवति चरणकरणपरिणामः । तदेनं तावदभ्यर्चय
 प्रणम्यखेदहारं । अनुभावश्च निरूपचरितशब्दादिभोगान् । प्रकटवाक्य
 पुरतस्तत्त्वामिभावं । दर्शय वज्रेन्द्रनीलमहानीलकर्कतनपप्रारण-
 मरकतवैदूर्यचक्रकामपुष्करागादिमहारत्नपूगान् । दर्शयपहसित-

चिद्विशुद्धरीक्षावच्छायाः कन्यकाः । सर्वथा तथा कथंचिदुपप्रसोभ्य
यथा किञ्चनमपि काश्चिन्ममोहितमेष मनीषी निर्विचारं
संपद्यति । सुबुद्धिनाभिहितं । यदाज्ञापयति देवः । केवलमपार्थं
किंचिदहं विज्ञापयामि । तद्युक्तमयुक्तं वा चतुर्महति देवः ।
गुपतिराह । सखे यदुपदेष्टव्यमाधिकारिणां भवतां शिष्यकल्पे
मध्यस्थमिच्छता सम्भवेष्ट । यदतु विवक्षितं निर्विकल्पमार्थः ।
सुबुद्धिश्चाह । देव यद्येवं ततो यन्तावदुक्तं देवेन यथा ममाह
मनीषिषि गुरुः श्रेयसिरेकः तद्युक्तमेव चतः समुचितो महतां
गुणेषु पञ्चपातः । स हि क्रियमाणः पापाङ्गुलं दहयति सदाश्रयं
क्षीयति सुजनतां जनयति यत्रो वर्धयति धर्ममुपचिनोति
मोक्षयोग्यतामाह्वयतीति । यत्पुनरुक्तं यथा कथंचिदुपप्रसोभ्य
किञ्चनमपि काश्चिन्मम धारणीय इति तस्मात्पुनरुचितमाभासते
यतो नैवमस्योपरि श्रेयसो दृष्टिर्भवेति किं तर्हि प्रत्युत
प्रत्यनीकतां संपद्यते । तथाहि ।

चोरसंसारकान्तारचारनिःसारकाम्यथा ।

प्रवर्तमानं जैनेन्द्रे धर्मे जीवजगद्धिते ॥

मनसा वचसा सम्यक् क्रियया च कृतोद्यमः ।

प्रोत्साहयति यस्तस्मै स बन्धुः श्रेयनिर्भरः ॥

अस्त्रीकश्रेयमोहेन यस्तु तं वारयेज्जनः ।

स तस्माद्वितकारिणात्परमार्थेन वैरिणः ॥

तस्माच्च धारणीयोऽयं स्वहितोद्यतमानसः ।

एवमाचरता देव श्रेयोऽत्र विहितो भवेत् ॥

न चैव प्रपद्यते देव स्तोत्रमन्त्रतैरपि ।

मनीषी लोभमानेतुं विषयेर्देविकैरपि ॥

अतः प्रादुर्भूतोऽस्य महात्मनो विषयविषयविषयविषयाकावेष्ट-
चतुरे भगवदचने सुनिश्चितः प्रबोधः विस्तुरितं सकलसत्तकासु-
व्यवसायनचनं चक्षुषरोवरे विवेकरणं कबुजवितं यथावस्थितार्थ-
स्वरूपनिरूपणविपुलं चन्द्रदर्शनं वञ्जातो निःश्रेयसोपमोवक्त्रसरण-
करप्रप्रदिशामः । अति च भगवदवज्ञोकनया जीवसैवविषे
कक्षाणभिनिवेशकारिणि शुष्कदन्त्ये न रमते त्रिपथेषु चित्तं
प्रतिभासते हेचबुद्ध्या भवप्रपञ्चः इन्द्रप्रासाद्यते निःकारतया सकलं
लमद्विचक्षितं सप्रदर्शनमपते चक्षुष्टमष्टतथेष्टजन्यमानमः । न
निवर्तते प्रसन्नकालेऽपि कक्षचिद्गुरोभेन मोक्षमार्गसाधनप्रवण्य
बुद्धिः । तदेवंक्षिते देव चक्षोपप्रसोभनमाचरतामस्मादृष्टां केवलं
मोक्षविचक्षितमाविर्भविष्यति न पुनः काचिद्भिप्रेतार्थचिद्धिः ।
तदक्षमनेनास्मानारम्भेति ॥ नृपतिराह । यद्येवं ततः किं पुनरधुना
प्राप्तकाशं । सुबुद्धिराह । देव निरूप्य दौष्टाद्यहकार्यमस्य प्रशस्तदिनं
क्रियतां तदारात् सर्वदरेष महत्तरः प्रमोदः । नृपतिराह । यत्नं
जानीषे ॥

ततः समाहृतः चिद्धार्या नाम सांख्यरः । समानतस्वरथा ।
प्रविष्टोऽभ्यन्तरे । राज्ञा दापितमायनं । स्तब्धचित्तकरणीयं ।
कथितमाज्ञानप्रयोजनं । ततो निरूप्य निवेदितमनेन यदुतासा-
दिनाश्रयमे दिनेऽभ्यन्तरेऽस्मानेव भाविन्यां शुक्लचयोदयां शुक्लदिने
चत्तरभद्रपदाभिर्भागमुपगते प्रप्रधरे वहति शिवयोगे दिनकरो-

दद्यादतीते सपादे प्रहरदये वृषक्षत्रं सप्तपञ्चमेकान्तनिरवधं
भविष्यति । तदाभीयतामिति । अभिमतं रात्रमन्विषोः । परिपूज्य
प्रक्षितः सांवत्सरः । गतं तद्दिनं । ततो द्वितीयदिनादारभ्य
प्रमोदग्रेखरे तदन्यजिनाद्यतनेषु च देवानामपि विस्मारितसुराक्ष-
यसौन्दर्यां विधापिता रात्रा महोत्सवाः । दापितानि वरवरिका-
घोषणपूर्वकं सर्वत्र महादानानि । विहारितो देवेन्द्रवदैराकतविभ्र-
मजयकरिवराकूटः स्वयं पदातिमावं भजता त्रिकचतुष्कचत्तरा-
दिषु सुराकारैर्नागरकजनेः स्त्रियमानी निरुपमविज्ञासविस्मारमनु-
भावयता नरपतिना प्रतिदिनं नगरे मनीषी । प्राप्तोऽष्टम-
वासरः । तत्र तु नीतं निखिलजनसम्मानदानार्थमास्त्रानविनोदेन
प्रहरदयं । अचान्तरे दिनकरचरितेन मनीषिचरितं सूचयता
पठितं कास्तनिवेदनेन ।

नाग्रयित्वा तमो लोके कृत्वाद्वादं मनस्विनाम् ।

ये लोकाः कथयत्येष आस्करो वोऽधुना स्फुटम् ॥

वर्धमानः प्रतापेन यथाहसुपरि क्षितः ।

सर्वोऽपि स्वगुणैरेवं जनस्योपरि तिष्ठति ॥

ततस्तदाकर्ण्य राजा सुबुद्धिप्रभृतीनुद्दिश्याह । अथे प्रत्यासीदति
अग्रवेद्या । ततः सञ्जीवुदत त्वं भगवत्पादसूक्तगमनसामयी ।
सुबुद्धिश्वाच । देव प्रज्ञैव वर्तते मनीषियुष्मपरिपाटीव सर्व
सामयी । तथाहि ।

अमी यथयथारावं कुर्वन्तः कनकोज्ज्वलाः ।

रथौघाः प्रक्षितास्त्रार्णमायुक्तावरवाजिनः ॥

एते संख्यामतिक्रान्ता राजवृन्दैरधिष्ठिताः ।
 जीमूता इव नागेन्द्रा द्वारे गर्जन्ति मन्दरम् ॥
 वर्याश्ववारैः संरुद्धाः कथंचिच्चटुस्नाननैः ।
 खमापिवन्तोऽमी देव इया हेषन्ति दर्पिताः ॥
 अथ पदातिसङ्घातः चीरनीरेश्वरोपमः ।
 मत्तः प्रयोजनं ज्ञात्वा सुवेषस्रितोऽखिखः ॥
 रत्नाक्षरारनेपथ्यसद्व्यपटलाकुलाः ।
 प्रस्थिता वारनारीणामेते वारा वरेक्षणाः ॥
 मनीषिपुण्यसम्भाराकृष्टास्त्रणं समागताः ।
 एते विबुधसङ्घाता द्योतयन्ति नभस्तलम् ॥
 एष नागरको लोकः कौतुकाच्चित्रमानसः ।
 कुर्वते हर्षकल्लोलेः सागरचोभविभ्रमम् ॥

अथवा ।

मत्तो विदितवृत्तान्तो मनीषिगुणरञ्जितः ।

ज्ञातयुग्मदभिप्रायः को वाचाप्रगुणो भवेत् ॥

देव तस्यामृतमुत्थातुमर्हथ यूयं । ततः समुत्थितौ मनीषिन-
 रेन्द्रौ निर्गतौ द्वारदेशे । ततो रत्नकिङ्किणीजासकविभूषिते
 समाकृष्टः प्रधानसन्द्ने मनीषी । ततः सुखसुकुमारासनोपविष्टः
 स्त्र्यप्रतिपक्षवारधिभावेन सह नरपतिना विलसत्किरीटांशुर-
 स्त्रितोत्तमाङ्गभागो प्रियमाणेन निजयशोधवस्त्रेणातपषेण कपोल-
 ङीलायमानकुण्डलो धूयमानेन शशधरदीधितिच्छटाञ्जेन वरवि-
 षासिनीकरवर्तिना चामरप्रकरेण खूलमुक्ताफलकलापविराजित-

वचःस्थलः पठतातितारमुद्दामबन्दिनृन्नेन कटककेयूरसंचितबाहु-
दण्डो नृत्यता तोषनिर्भरवारविलासिनीसार्येन अतिसुरभिताम्-
लाङ्गरागप्रीणिताशेषेन्द्रियगामो बधिरयता दिक्चक्राक्षं वरद्वर्ध-
निर्घोषेण विशददित्वांशुकप्रतिपन्नदेहो गायता मनोहारिकिन्नर-
सङ्गेन घूर्णमानविचित्रवमालानिचयचर्चितशरीरो सुस्रता
हर्षातिरेकादुल्लस्यसिंहनादसन्दर्भं देवसङ्गेन पूरिताशेषप्रणयिजन-
मनोरयः स्नापयता नागरक्षोकेन तथासुरकुमाराकारधरोऽयमिति
सकौतुकाभिः समागतोऽस्माकमयं दृष्टिपथमिति सहर्षाभिरस्मद-
भिमुखमवलोकयतीति सशृङ्गाराभिर्मदनरसवश्रीकृतहृदयतया
नानाविधविलासाभिर्मामयं तिरोधाय दर्शनलोलतया स्वयमव-
लोकयतीति परस्परं सेव्याभिर्गुह्यजानोऽस्मानेवमवलोकयन्तीः
पश्यतीति सलज्जाभिः प्रव्रजितः किलायं भविष्यतीति सशोकाभि-
रक्षं संसारेण योऽयमेवंविधैरपि त्यज्यत इति संवेगाभिरेवमने-
करसभावनिर्भरं हृदयमुद्वहन्तीभिर्निरीक्ष्यमाणमूर्तिर्वातायनविनि-
र्गतवदनसहस्राभिः पुरसुन्दरीभिरभिनन्द्यमानोऽम्बरविवरवर्ति-
नीभिः सुरसुन्दरीभिः सहितो रथान्तराकृतेन सप्रतिविम्बसन्निभेन
मध्यमबुद्धिनानुगम्यमानो रथकरिहरिगतैर्महासामन्तसमूहैर्महता
विमर्देन प्राप्तो मनीषी निजविश्रुतितोद्याने । रथादवतीर्थं स्थितः
क्षणमात्रं प्रमोदशेखरदारे परिवेष्टितो राजतृन्नेन । इतश्च
स्वन्दनारोहणादारम्भं राजा विशेषतस्तदा सत्तपरौचार्यं मनीषि-
स्वरूपं दत्तावधानो निरूपयति स्म । यावता तस्मै विशुध्यमाना-
ध्यवसायप्रशस्त्रितमनोमलकलङ्कस्य सत्यपि तादृशे हर्षहेतौ न

रक्षितस्तेन तिलतुषचिभागमात्रोऽपि चेतोविकारः प्रत्युत गाढतरं
 चारमृत्पुटपाकादिभिरिव विचित्रसंसारविचलितदर्शनसमुद्भूतैर्भाव-
 नाविशेषैर्निर्मलौभूतं चित्तरत्नं । ततः परस्परानुविद्धतया मनःश-
 रीरयोर्जातमस्य देदीप्यमानं शरीरं । विज्ञोक्तितं च राज्ञा
 यावत्तत्तेजसाभिभूतं दिनकरकरनिकरतिरक्ततमिव तारकानि-
 कुलम् न राजते मनीषिणोऽभ्यर्णवर्ति तद्वाजकं । ततस्तदीयगुण-
 प्रकर्षवज्जमानेन राज्ञोऽपि विज्ञीमं तदिवन्धकं कर्मजातं संजात-
 स्वरूपपरिणामो निवेदितः सुबुद्धिमध्यमबुद्धिमदनकन्दौषामन्ता-
 दिभ्यो निजोऽभिप्रायः । ततोऽचिन्त्यमाहाव्यतया महापुरुषसच्चि-
 धानस्य विचित्रतया कर्मस्योपशमस्य रक्षितचित्ततया निष्कृषिम-
 मनीषिगुणैः समुल्लसितं सर्वेषां तदा जीववीर्यं । ततश्चैरभिहितं ।

साधु साधूदितं देव शुक्लमेतद्गवाद्गुणम् ।

संसारे ह्यत्र निःसारे नान्यथाह विवेकिनाम् ॥

तथा हि ।

देव यद्यत्र संसारे किञ्चित्साद्रामणीयकम् ।

साध्यं सारमुपादेयं वस्तु सुन्दरमेव वा ॥

ततः किमौदृशाः सन्तः पूज्या युष्माद्गुणमपि ।

संसारमेवं सुखेयुर्जाततत्त्वा महाधिपः ॥

ततोऽमूढशसोक्त्यागादेवावगम्यते ।

नास्त्यत्र किञ्चित्संसारे सारं चारकसन्निभे ॥

अतो मनीषिभिस्तुक्ते देव नैवात्र युज्यते ।

स्थातुं विज्ञाततत्त्वानां भवे भूरिभयाकरे ॥

अन्यच्च देव सर्वेषामस्माकमपि साम्प्रतम् ।
 दृष्ट्वा मनोविषयस्त्रितं न चित्तं रमते भवे ॥
 यथैवास्मै प्रभावेण संजातसुरणोद्यमः ।
 अस्माकमेष निर्वाहं तथा तेनैव यास्यति ॥
 ततोऽस्मान्मुजानीत संसारोच्छेदकारिणीम् ।
 येन भागवती दीक्षामङ्गीकुर्मः सुनिर्मलाम् ॥

नृपतिरुवाच ।

अहो विवेको युष्माकमहो गम्भीरचित्तता ।
 अहो वचनविन्यासस्तथाहो सत्त्वसारता ॥
 साध्वध्ववर्धितं भद्रैः साधु प्रोत्साहिता वयम् ।
 साधु भो क्षणमात्रेण चोटितं भवपञ्जरम् ॥
 एवं सामान्यतस्मात् सर्वेषामभिनन्दनम् ।
 कृत्वा प्रत्येकमप्याह स राजा हर्षनिर्भरः ॥

तत्र सुबुद्धिं तावदुवाच ।

सखे विदितसंसारस्तभावेन लब्धा गृहे ।
 दयनं तिष्ठता काष्ठं वयमेव प्रतीचिताः ॥
 अन्यथा ते गृहे किं वा स्यादवस्त्रानकारणम् ।
 को नाम राज्यसामेऽपि भवेत्साध्यस्वरूपताम् ॥
 तत्साधु विहितं साधु कृतोऽस्माकमनुपहः ।
 एवमाचरता मित्र दर्शिता च सुमित्रता ॥

मध्यमबुद्धिं प्रत्याह ।

तमादावेव धन्योऽसि यस्य सङ्गो मनोविषा ।

नैव कल्पद्रुमोपेतो नरोऽकल्याणमर्हति ॥
 अधुना चरितेऽप्यस्य दधानेन मतिं त्वया ।
 स्वभ्रातुर्निर्विग्रहेव दर्शिता तुल्यरूपता ॥
 तत्साधु विहितं भद्रं यः पश्चादपि सुन्दरः
 सोऽपि सुन्दर एवेति यतो वृद्धाः प्रचक्षते ॥

ततो मदनकन्दर्षी प्रत्याह ।

सारं च सुकुमारं च देवि काञ्चनपद्मवत् ।
 तावकीनमिदं चित्तं येनाङ्गीकृतमौदृगम् ॥
 प्रसिद्धा धर्मपत्नीति यत्त्वं लोकोपचारतः ।
 मम तत्सत्यतां नीतं कर्तव्येन त्वयाधुना ॥
 तत्साधु विहितं देवि नास्त्यत्र भवपञ्चरे ।
 नियमितानां जीवानां कर्तव्यमपरं वरम् ॥

तथा ।

धैरभ्युपगता दीक्षा तानन्यागपि भावतः ।
 स राजा मधुरैरेवं वाक्यैरानन्द्य तोषतः ॥

तद्यथा ।

धन्या यूथं महात्मानः कृतकृत्या नरोत्तमाः ।
 धैरभ्युपगता त्वणं सद्दीक्षा पारमेष्ठरी ॥
 तच्चाह विहितं भद्रा युक्तमेतद्भवादृशम् ।
 यूथमेव परं लोके निर्मिथ्या मम बान्धवाः ॥

ततश्च ।

राजचिह्नार्पणाद्राज्ये स्थापयित्वा सुखोपनम् ।

ततः कृतान्यकर्तव्यः प्रविष्टो जिनमन्दिरे ॥

तत्र च ।

विहिताशेषकर्तव्याः पूजयित्वा जगद्गुरुम् ।
 आचार्येभ्यो निजाकृतं ते सर्वेऽप्याचमयिरे ॥
 ततोऽभिनन्दितास्तेऽपि सूरिभिः कक्षया गिरा ।
 अक्षं विसृज्यतेनाच संसार इति भाषिषा ॥
 ततः प्रवचनोक्तेन विधिना धूतकल्पावैः ।
 सर्वे ते क्षणमात्रेण दीक्षिता गुरुभिर्जनाः ॥
 अथ संवेगदृष्ट्यं कल्पोऽयमिति वा क्षणम् ।
 कृता समक्षं लोकस्य सूरिभिर्धर्मदेशना ॥

तद्यथा ।

अनाद्यनन्तसंसारे जन्ममृत्युभयाकरे ।
 मौनोद्गी दुर्लभा सत्त्वैः प्रव्रज्येयं सुनिर्मला ॥

यतः ।

तावद्दुःखान्यनन्तानि तावद्भागादिसन्ततिः ।
 प्रभवः कर्मणस्तावन्तावज्जन्मपरम्परा ॥
 विपदस्तावदेवैतास्तावत्सर्वा विउन्मनाः ।
 तावद्दीनानि जल्पन्ति नरा एव पुरो नृणाम् ॥
 तावद्दौर्गत्यसङ्गावस्तावद्भोगसमुद्भवः ।
 तावदेष बद्धकेशो घोरसंसारसागरः ॥
 यावन्निःशेषसावद्ययोगोपरतिसंक्षणा ।
 एषा न क्षम्यते जीवैः प्रव्रज्यात्यन्तदुर्लभा ॥

प्रसादात्लोकनायकस्य सकर्मविवरेण च ।
 यदा तु सत्त्वैर्लभेत प्रमथ्येयं जिगोदिता ॥
 तदा निर्धूय पापानि चान्ति ते परमां गतिम् ।
 अमलानन्दसंपूर्णा निःशेषकेशवर्जिताम् ॥
 ततोऽमी चे पुरः प्रोक्ताः सर्वेऽपि भवभाविनः ।
 बुद्धोपद्रवसङ्गाता दूरापाप्ता भवन्ति ते ॥

किं च ।

इहापि भो भवन्त्येते प्रमथामृतपायिनः ।
 प्रमथ्यापाहिणो जीवा निर्वाधाः सुखपूरिताः ॥
 सा च भागवती दीक्षा युष्माभिरधुना स्फुटम् ।
 संप्राप्ता तेन संप्राप्तं यत्प्राप्तव्यं भवोदधौ ॥
 केवलं सततं यत्नः प्रमादपरिवर्जितैः ।
 यावज्जीवं विधातव्यो भवद्भिरिदमुच्यते ॥

यतः ।

नाधन्याः पारमेतस्या गच्छन्ति पुरुषाधमाः ।
 ये तु पारं प्रजन्त्यस्यास्य एव पुरुषोत्तमाः ।
 ततस्तैः प्रणतैः सर्वैर्जन्त्ये स्वरिसंमुखम् ।
 इच्छामोऽनुग्रहं नाच कुर्मो नाद्यानुग्रासनम् ॥
 अगिताननदेगेन सुखवस्त्रिकाया मुदा ।
 अचान्तरे कृतः प्रश्नः प्रभुमर्दनसाधुना ॥

कथं ।

विशासं निर्मलं धीरं गभीरं गृहदक्षिणम् ।

दद्यापरीतं निश्चिन्नं देवाभिष्वङ्गवर्जितम् ॥
 स्तिम्भितं जगदानन्दं यदा वाग्योचरातिगम् ।
 कथमोद्भूयते चित्तं नाथ यादृक् मनोविषः ॥
 यस्य चेष्टितमाशोक्य त्रिविधोभूतवन्धनाः ।
 एते सर्वे कथं मुक्ता भोज्यात् संसारसारकात् ॥

गुह्यवाच ।

या विज्ञाता तयाप्यस्य जननी शुभसुन्दरी ।
 यावन्तस्तुतालोषा सर्ववामोद्भूतं मनः ॥
 ततो गृहीततत्त्वोऽपि राजर्षिरिदमब्रवीत् ।
 बोधार्थं सुगन्धलोकानां विनयान्तमस्तकः ॥
 किं तस्याः शुभसुन्दर्या विद्यन्ते बहवः सुताः ।
 अस्माभिस्तु पुरा ज्ञातमयमेककपुत्रकः ॥

गुह्यवाच । वाङ् विद्यन्ते । तथाहि ।

ये ये विभुवनेऽप्यत्र दृश्यन्तेऽनेन यादृशाः ।
 ते सर्वे शुभसुन्दर्याः पुत्रा नास्त्यत्र संग्रहः ॥
 किं च ।

ये केचिदुत्तमा लोके सत्त्वमार्गावुद्यायिनः ।
 ते पुत्राः शुभसुन्दर्यास्तुत्या ज्ञेया मनोविषा ॥
 राजर्षिर्वाच ।

यावौ कलकल जननी भवद्भिद्वयवर्जिता ।
 भदन्त वाक्काह्न्येऽपि तस्याः किं शक्तिं क्षुण्णः ॥

सूरिणाभिहितं । नितरां सन्ति । तथाहि ।

ये ये चिभुवनेऽप्यत्र जघन्याः क्लिष्टजन्तवः ।

ते तेऽकुग्रसमासायाः पुत्रा नास्त्यत्र संग्रहः ॥

ते बाह्यसदृशैरेव विज्ञेया दुष्टचेष्टितैः ।

एतेऽकुग्रसमासायाः सूनवः सुपरिस्फुटाः ॥

राजर्षिह्वाच । यद्येवं तर्हि ।

तस्याः सामान्यरूपायाः किमन्ये सन्ति सूनवः ।

भदन्त किं वा नो सन्ति मध्यनुद्धेः सहोदराः ॥

सूरिणाभिहितं । वज्रतमास्ते विद्यन्ते । यतः ।

ये बाह्यचरिताः केचिन्नानौषिचरिताश्च ये ।

एतेभ्यो ये परे सत्त्वाः सर्वे तेऽमुष्य सोदराः ॥

ये केचिच्छब्दाचाराः समा मध्यमबुद्धिना ।

सुताः सामान्यरूपायास्ते जीवा भुवनोदरे ॥

सकाशादितराभ्यां ते गण्यमाना जगत्त्रये ।

अनन्तगुणितास्तेन प्रोक्ता भूरितमा मया ॥

राजर्षिह्वाच । भदन्त यद्येवं ततो मम चेतसि परिस्फुरति ।

यद्येवं व्यवस्थिते सत्येतदापन्नं । यदुत ।

भार्वाचयेण जनितं जघन्योत्तममध्यमम् ।

तस्य कर्मविज्ञासस्य जगदेतत्कुटुम्बकम् ॥

सूरिह्वाच ।

आर्य नैवात्र सन्देहः सम्यगार्थेण लक्षितम् ।

मार्गानुसारिणो बुद्धिर्भवत्येव भवादुग्राम् ॥

तथा हि ।

अथन्यमध्यमोक्त्याः सर्वयोगिषु जन्तवः ।

विद्यन्ते केवलं नृते व्यक्तभावा भवन्ति ते ॥

ततश्च ।

नरत्वेऽपि विनिर्दिष्टं व्याप्येवेदं कुटुम्बकम् ।

यद्वच विदुषा कार्यं तदिदानीं निबोधत ॥

त्यक्तव्यं वास्तवचरितं न कार्यस्तस्मात्तमागमः ।

मनीषिचरिते चक्षुः कर्तव्यः सुखमिच्छता ॥

यतोऽत्र बहवो जीवाः प्रायो मध्यमबुद्धयः ।

ते च सम्यगनुष्ठानात् संपद्यन्ते मनीषिणः ॥

एतदिच्छाय भो भव्याः सर्वेऽपि गदिता मया ।

कार्यं मदनुरोधेन वृत्तमस्य मनीषिणः ॥

वर्जनीयस्य यत्नेन पापमित्रैः समागमः ।

यतः स्वर्गसम्पत्कात् स वास्तो निधनं गतः ॥

वर्जनेन पुनस्तस्य मनीषी सुपरिस्फुटाम् ।

लोके श्रेष्ठरतां प्राप्य आतोऽयं मोक्षसाधकः ॥

कल्याणमित्रैः कर्तव्या मैत्री पुंसां क्षितेर्विद्या ।

इहामुच्यते च विज्ञेया सा हेतुः सर्वसम्पदाम् ॥

दोषायेह कुसंस्पर्गः सुसंस्पर्गो गुणावहः ।

एतच्च इयमप्यत्र मध्यबुद्धौ प्रतिष्ठितम् ॥

तथा हि ।

वास्तवः स्वर्गसम्पन्नश्चाद्वेषोऽभूदुःखभाजनम् ।

युक्तोऽभ्यसतताद्वाद् एष एव मनीषिणा ॥
तदिदं भो विनिश्चित्य बहिरङ्गान्तरेः सदा ।
न कार्षीं दुर्जनेः यत्नः कर्तव्यः सुजनैः सह ॥

ततश्च ।

इदमाकर्ण्य मौनीशं कथं सुमनोहरम् ।
प्रबुद्धा बहवः यत्ना जाता धर्मवरावसाः ॥
प्राप्ता देवा निजं ज्ञानं क्षितौ राख्ये सुखोत्थनः ।
गतोऽम्बुविहाराय सूरिः त्रिजगत्त्रैः सह ॥

ततश्च ।

विद्वद्य कासं भूयांसमानमोक्षेन वर्त्मना ।
पर्यन्तकाले संश्रमे विधाय सकलं विधिम् ॥
ज्ञानध्यानतपोवीर्यबुद्धिनिर्दग्धकल्पः ।
मनीषी निर्द्विषिं प्राप्नो क्षिप्वा संधेः पञ्चरम् ॥
ये तु मध्यमवदीर्यासौ तन्मूढतर्कज्ज्ञाः ।
गता मध्यमबुद्ध्याया देवलोकेषु बाधवः ॥
वाक्यं तु सदादिष्टं भद्रेभोविशेषितम् ।
तत्तथैवाखिलं ज्ञातं नाम्बया सुनिभाषितम् ॥

॥ संपन्नकथानकं समाप्तम् ॥

उपमितिभवप्रपञ्चा कथा

(तृतीयप्रस्तावे जगद्गृहभागः)

विदुर उवाच । कुमार तदिदं मया ह्यः कथानकमाकर्षि-
तमाकर्षयतश्च मम अहितं दिनं । तेन युक्तस्वमीपे भागतोऽस्मि ।
मयाभिहितं । भद्रं सुन्दरमनुष्ठितं । यतोऽतिरमणीयमिदं कथा-
नकं बुध्यत एव श्रोतुं । अहो अत्यन्तदुरन्तः पापमित्रसम्बन्धो
यतस्तस्य बालस्तस्य स्वर्गसम्पर्कादिहामुप च निविडविडम्बनागर्भा
दुःखपरंपरैव केवलं संपन्ना नान्यत्किंचनेति । विदुरेण चिन्तितं ।
बुद्ध्यावदनेन कथानकतात्पर्यार्थ इति । भविष्यति मे वचनाव-
काशः ॥ इतश्च तत्रावसरे मत्तो नातिदूरे वर्तते वैश्वानरः । श्रुतं
तेन मामकीनं वचनं । चिन्तितमनेन । अये विरूपको मन्दि-
वर्धनश्चोच्चापो । व्युत्पादितप्रायोऽयमनेन विदुरेण । तच्च सुन्दर-

मिदं वर्तते । दृष्टः स्वप्नेष विदुरो ज्ञापयिष्यत्यस्य मदीयस्वरूपं ।
इति साग्रदूः संपन्नो वैश्वानरः ॥ विदुरेणभिहितं । कुमार
सत्यमिदं सम्यगवधारितं कुमारेण । अन्यच्च । प्रकृतिरेषा प्रायः
प्राणिनां यथा यथा कुपयित्किंचन दृष्टं श्रुतं वा सर्वमात्मविषये
बोधयन्ति । ततो मयापीदं कथानकमनुश्रुत्य सखदत्वे चिन्तितं ।
यदुत । यदि कुमारस्य कदाचिदपि पापमिषसम्बन्धो न भवति
ततः सुन्दरं संपद्यते । मयाभिहितं । भद्र किमयं चिन्तनीयं ।
नास्मेव मे नापि भविष्यति पापमिषसम्बन्धमन्योऽपीति । विदुरः
प्राह । वचमप्येतावदेवार्थयामहे । ततः क्षितो मदीयकर्णाभ्यर्ष
विदुरः । ग्रनेः ग्रनेरभिहितं यानेन । यदुत । केवलमेवोऽपि
वैश्वानरो लोकवार्त्तवा दृष्टप्रकृतिः श्रूयते । तदयं सम्यक् परी-
क्षणीयः कुमारेण । मा भूदेष स्वर्गवद्वाक्यस्य पापमिषतया
भवतोऽनर्घपरंपराकारणमिति ।

निरौचते च तस्मिन्वसरे वैश्वानरः साकूतः सखमिशुखो
मदीयवदनं सञ्चितोऽहमनेन सुखविकारतत्त्वैर्विदुरवचनेर्दूयमानः ।
ततः कृता वैश्वानरेण मां प्रति सा पूर्वसाङ्केतिका संज्ञा । भक्षितं
मया क्रूरचित्ताभिधानं तद्वटकं । ततस्तत्प्रभावाग्ने चक्षेण दृष्टो
ऽन्तस्थापः समुत्सृष्टिताः स्नेहविन्द्वो जातं शुश्रार्धसन्निभं शरीरं
संपन्नं विषमदृष्टोऽं भग्नोपभृकुटितरङ्गमतिकरासं वक्रकुहरं । ततो
भद्रे अगृहीतसङ्केते तथा वैश्वानरवटकप्रभावाभिभूतात्मना मया
पापकर्मणामाकलय्य तस्य वत्सलतामनालोच्य हितभाषितामवि-
मलय्य शिरपरिचयं परित्यज्य स्नेहभावसुररीकृत्य दुर्जगतां सर्वेषां

Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each		
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 10-19 @ /10/ each		
Mugdhahodha Vyakarana, Fasc. 1-4, @ /10/ each		
Nirukta, (2nd edition) Vol. I, Fasc. I @ Rs. 1-4		
Nyāyavārtika, Fasc. 2-6 @ /10/ each		
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each		
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4 @ /10/ each		
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ /10/ each		0
*Nyāya Kusumājñāli Prakaraṇa, Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each		1
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-2 @ /10/ each		1
Nyayasarah		2
Padumāvati, Fasc. 1-6 @ 2/ each		12
Prākṛita-Paṅgalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each		4
*Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 2-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each		11
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each		1
Pariksamukha Sūtram		1
Prabandhaśāntāmapī (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each		3
Rasarnnavam, Fasc. 1-3		3
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1		0
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ /10/ each		1
Samaraśoca Kaha Fasc. 1-5, @ /10/ each		3
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each		2
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each		3
Six Buddhist Nyaya Tracts		0
Śrāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each		3
Sūcruta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each		1
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each		2
Sundaranandam Kavyam		1
Suryya Siddhanta, Fasc. 1-2 @ 1-4 each		2
Syninika Sastra		1
*Taittiriya Brahmana, Fasc. 11-25 @ /10/ each		9
*Taittiriya Saṁhitā, Fasc. 27-45 @ /10/ each		11
*Tāṇḍya Brāhmaṇa, Fasc. 10-19 @ /10/ each		6
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-10 @ 1/4		12
*Tattva Cintāmapī, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each		23
Tattva Cintāmanī Didhiti Vivṛiti, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each		4
Tattva Cintāmanī Didhiti Prakas, Fasc. 1-5 @ /10/ each		3
Tattvārthadhigama Sūtram, Fasc. 1-3 @ /10/		1
Tirthacintāmonī, Fasc. 1-3, @ /10/ each		1
Trikūṇḍa-Maṇḍanam, Fasc. 1-3 @ /10/		1
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/		3
*Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-2, 5-13 @ /10/ each		6
Uvāsagadaśo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-		6
Vallala Carita, Fasc. 1 @ /10/		0
Vaṛa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/		3
*Vāyu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-8; Vol. II, Fasc. 1-7; @ /10/ each		6
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/		5
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5 @ 1/4		5
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each		1
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/		3
Yogaśāstra, Fasc. 1-3		3

Tibetan Series.

Amarakosa		2	0
Buddhastotrasaṅgraha, Vol. I		2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, @ 1/- each		4	0
Nyayabindu of Dharmakīrti, Fasc. 1		1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each		4	0
Rtogs brjod dpag khkri S'iā (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatī) Vol. I, Fasc. 1-10, Vol. II, Fasc. 1-10 @ 1/- each		20	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each		14	0

Arabic and Persian Series.

Amal-i-Salih, or Shah Jahan Namah	
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1	

* The other Fasciculi of these works be supplied.

... 22 @ 1/8/ each	...	Rs. 33	0
English) Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5,	...	...	...
Index to Vol. II, @ 2/- each	...	22	0
..., with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	...	55	8
...mah, English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-7; Vol. III,	...	...	...
... 1-2, @ 1/4/ each	...	21	4
... Bibliography, by Dr. A Sprenger @ /10/	...	0	10
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each	...	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	...	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the	...	...	...
Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @	...	...	...
1/8/ each	...	31	8
Faras Nama, of Hashini	...	1	0
Ditto of Zabardast Khan	...	1	0
Farnang-i-Rashidi, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	...	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tusi's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	...	4	0
Gulriz	...	2	0
Hadiqat'u'L, Haqiqat, (Text & Eng.)	...	3	8
History of Gujrat	...	1	0
Haft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ /12/ each	...	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	...	7	8
Iqānāmāh-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	...	51	0
Kashf al-Hujub wal Astār: A Bibliography of the Shī'a Literature	...	2	0
Ma'āfir-i-Rahimī, Part I, Fasc. 1-3 @ 2 each	...	6	0
Ma'āfir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10;	...	...	...
Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc.	...	...	...
10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /1/ each	...	35	0
Ditto (Eng.) Vol. I, Fasc. 1-2, @ 1/4/ each	...	2	8
Memoirs of Tahmasp	...	1	0
Marhamu 'L-Ilali 'L-Mu'Dila, Fasc. 1-2	...	2	0
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	...	9	6
Ditto (English), Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc.	...	...	...
1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/-	...	...	...
each	...	16	0
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc. 1-19 @ /10/ each	...	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1-2 @ 1/- each	...	2	0
Nukhbātu-l-Fikr, Fasc. 1	...	0	10
Nizāmī's Khiradnāmāh-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ /12/ each	...	1	8
Persian and Turki Divans of Bayran Khan, Khan Khanan	...	1	0
Qawānīnu 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original	...	...	...
Persian with English notes by Lieut. Col. D. C. Phillott	...	5	0
Riyāzu-s-Salātin, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	...	5	0
Shah Alam Nama	...	1	0
Tadhkira-i-Khushnavisān	...	1	0
Tubaquat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 @ 1/- each	...	14	0
Ditto Index	...	1	0
Tarikh-i-Firūz Shāhi of Ziyān-d-dīn Barni, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	4	6
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	...	3	0
The Mabani 'L Lughat: A Grammar of the Turki Language in Persian	...	1	8
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	...	1	0
Wis o Rāmin, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	3	2
Zafarnāmāh Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vol. XX @ 10/- each ... 10 0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1875 to 1899 (1900 to 1904 are out of stock) @ /8/ per No.
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1875 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (6), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (8), 1902 (8), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and Non-Members.

... in brackets give the number of Nos. in each year.

... must be made payable to the "Treasurer."